UNIVERSAL
LIBRARY

OU_228977

UNIVERSAL
LIBRARY

اِنَّ هٰذِهٖ تَذْکِرَہ

تصنیف شریف جناب مولانا مولوی محمد ابوالحیوت قدس سرہ

تذکرۃ الکرام

بحسب اشارت سرکار بانشارت حضرات اکرام بھلواری شریف

در مطبع انوار محمدی طبع شد

ازهدیہ تذکرہ

تصنیف منیف جناب مولانا مولوی محمد ابوالحیوت قدس سرہ

تذکرۃ الکرام

بحسب اشارت سرپا بشارت حضرات اکرام پھلواری شریف

در مطبع انوار محمدی طبع شد

بسم اللہ الرحمن الرحیم

حمد و سپاس مر خالقی را کہ از دائرۂ کائنات حضرت انسان را برہمہ
گزیدہ و مرکز نظر رحمت خاص خود ساختہ و شکر بیقیاس مر منعمی را کہ
طغرای نفخت فیہ من روحی منشور بنام ایشان گردانیدہ
و بخلعت تشریف خلافت انی جاعل فی الارض خلیفۃ باہزاران
ہزار نعمت بنواختہ حکیمی ہست کہ باوجود نزہت و لطافت پاک شرشتان
ملاء اعلی نظر لطف و رافت برین خاکدان سراپا کسافت انداختہ
و تخم محبت خویش در مزرعۂ دل ایشان کاشتہ و ہر لمحہ بآب
طراوت و تازگے بخشیدہ نگہبانے ہست کہ از صرصر ہوا و حرص
و طغیانی و وسوسہ نگہبانہا نمودہ و از پامالی نفس بدکیش خلاف اندیش
و دست برد ابلیس باتلبیس صیانتہا فرمودہ و درود نامحدود بر آنصاحب
مقام محمود کہ عین انسان اوست دیگر ہرچہ ہست مظہر اوست و از اوست

ے گر نبودی ذات پاک مصطفی + نیست بودی ہر چہ ہست از
ماسوی + برگزیدہ ایست کہ تجلی عین ذات عبارتیست از ذات
او وظہور خاص صفات تعبیریست از والا صفات او ماہیت انسانی
منحصر ست در وے کمال انسانی ختم ست بروے صفوت
برگزیدگان یکی از جود اوست بود و بہبود شان از وجود اوست محمدیست
کہ مدح وثنا لیش بیرون ست از گفتار ما محمودیست کہ نیکو خصالش
افزون ست از شمار ما برگزیدہ گانرا پیشوا ست رسیدہ گانرا رہنما
ست ے سر حلقۂ برگزیدہ گان اوست + سر خیل ہمہ رسیدگان
اوست + وبر آل واصحاب واہلبیت او کہ مقتدای برگزیدگان
حضرت قدس اند ورہنمائے خاصان خلوت انس وبر سائر
اولیای امت او کہ گوے سبقت در میدان صفوت از اُمم اولین
ربودہ واخرین را بدان ہدایت نمودہ علیہ وعلیہم التحیات الوافیات
والصلوٰۃ والسلام امّا بعد میگوید بندۂ بے بضاعت احقر الناس
الراجی الی النجات محمد ابو الحیات قادری فلواروی البہاری
وطنًا جعفری الزّینبی نسبًا عفر اللہ ذنوبہ وستر عیوبہ کہ ازمدتے
بجمع احوال بعضے شیوخ کرام خود علی تبنیاوعلیہم السلام در دل
تمنا داشتم کہ تا یادگاری در دنیا وسرمایہ در عقبے باشد امّا از
نامساعدت ایام فرصت دست نمیداد واز بے بضاعتے

جرئت برین مقصد اعلی نمی افتاد کہ یک ناگاہ الہام لاریبے رہ بری
نمود و تائید غیبی مددگاری فرمود کمر ہمت بحصول این متمنی جست
بربستم و برخے از احوال ارکان دین کہ از ثقات بسمع رسیدہ معہ
اسانید بقید قلم آوردم و انچہ خود معاینہ کردم دران حاجت ارقام
اسانید ندیدم باآنکہ اکثر ثقات ہم دران معاینہ شریک مابودند
ترک نام آنہا کردم و ابتدائے کتاب تیمنًا و تبرکًا از احوال سرچشمہ طریقت
حضرت تاج العارفین مخدوم شاہ محمد محبوب اللہ القادری
رضی اللہ تعالی عنہ کردم و انتہائے بر احوال پیر بیعت آنحضرت
رضی اللہ تعالی عنہ تا بدایت و نہایت را باخود ہا نوعے از ربط باشد
و نام این کتاب تذکرۃ الکرام نہادم واللہ المستعان و منہ التوفیق

ذکر حضرت مولانا محمد وارث رسول نما قادری رضی اللہ عنہ

احوال شریف ایشان اگر مفصل بضبط قلم مسکین رقم آوردہ شود دفاتر
نوشتہ آید ہنوز رشحہ از دریائے زخار ست و شمہ از وادی
عنبر سار اگر تمامی خلق کمر ہمت بر تالیف بندند و اراشجار ربع مسکون
اقلام سازند و دریائے محیط مداد گردند باز بگوش ہوش
جز صدائے نفذ البحر دیگر نشنوند لاجرم برخے ازان بسیار شمردہ
بر بندے اختصار کردہ نقل است شیخ العالمین رض یعنی حضرت شاہ
نعمت اللہ میفرمودند کہ چون آنحضرت سولنما این خاک تیرہ را از جمال خود رشک

منور ساخت منجمے بطالع اقبال با کمال وے رضا نظر کردہ بسیار
بسیار از احوال رفیع بعقد انامل آوردہ و اختتام حکم زیج بران کردہ
کہ اگر حضرت محبوب سبحانی قطب ربانی غوث الاعظم سید عبد القادر
جیلانی رضے اللہ عنہ از وجود باجود خود سرزمین عالم را رشک
افزاے فردوس اعلی نمیکردند حضرت ایشان بجاے جناب
اوشان میشدند و باعث انتظام عالم مے بودند و فی الحقیقۃ
از خطابات عالیات کہ در آخر احوال بیان کردہ خواہد شد صدق
مقالش ظاہر ست و ہم در کف دست راست آن سرور است
بستان ولایت بخط سبز زیر پوست باریک اسم مبارک رسول اللہ
صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نمایان بود کہ ہر کس میخواند وطن قدیم بلدۂ غازی
پور ست چون پدر بزرگوارش در عہد اورنگ زیب عالمگیر بادشاہ
خدمت قضاے شہر بنارس داشت اکثر اتفاق اقامت شریف
با پدر عالیقدر درین شہر رو نمود تا اینجا کہ بعد وفات پدر بر جادۂ
فقر و درس و تدریس عمر شریف ہمین جا بسر فرمودند و قبایل گاہ
بغازی پور و گاہے درین شہر مے ماندند و ازین ست کہ آنحضرت
خود را در بعضی تصانیف غازی پوری ثم البنارسی رقم فرمودہ
اند چون عمر شریف بہفت سالگی رسیدہ آتش عشق نبوی در کانون
سینہ بی کینہ مشتعل گردیدہ جان و دل را با ہزاران ہزار سوز و گداز
گرویدۂ جمال جہان آراے نبوی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم گردانیدہ

ہم سبقان دبیرستان عشق بشعر آموزی اشتغال میکردند و ہر کسی
باہر کسی دعوی محبت میکرد و بصحرا و کنارۂ دریا بجستجوے مہوشان
خود میرفت و بشعر و غزل تفریح خاطر محبت مظاہر خود مے نمود حضرت
ایشاں نیز بمقتضای ہم سنے و یک عمرے مکلف دیدن روے
زیبا میشدند بجوانش میفرمود کہ محبوب ما محمد رسول اللہ صلی اللہ
علیہ وآلہ وسلم ست و خواندن اشعار مراد رسودای اوست و ہر
روز وقت عصر در خلوتے می نشستند و در رابروی خلق مے
بستند و اشعار عشقیہ ریختہ میخواندند و آب دل از چشم دربار میریختند
و کلمات عشقیہ از زبان محبت بیان طفلانہ وار میفرمودند کہ ترجمہ
فارسی آن بجز اینقدر نباشد یا رسول اللہ من عاشق توام و ہر معشوقے
یعاشق خود امروز در کنار است و ہر عاشقے از دیدارش در افتخار
وای بر ما کہ ترا رحمی بر حال ما نیست دریاب دریاب کہ طاقت
شکیبائی ندارم دو سال دیگر برین منوال بگذشت کہ در آخر ایام
نہ سالگی کوکب بخت یاور از افق سعادت طلوع کرد در عین حالت
اضطرار کہ اصطبار صدمرحلہ ازان دور تر افتادہ بود آفتاب جمال
محمدی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم از برج لطف و عنایت تابان و نمایان
شد و بچشم سر بے آنکہ خوابے ربودہ باشد یا غنودگی راہ یافتہ
شود کیفیتے رو داد کہ بشرف دیدار مشرف ساخت و بزبان حق بیان
در جواب کلمات فراقیہ فرمودند اگر دلبران آنہا با نہا تلطف و مدارا

میکنند ما هم برائے تو آمدیم غم مخور و چیزے از افکار ارشاد فرمودند
چون وقت تشریف بری آمد برخاستند حضرت ایشان از غلبه عشق خلاف
آداب ظاهر پرستان دست بدامن نبوی صلی الله علیه وآله وسلم زدند
وعرض کردند که کجا جلوه افروزی منظور ست باز چگونه خواهیم دید حضرت
نبوی صلی الله علیه وآله وسلم که غایت شفقت برامم ست خصوصاً
بر اطفال فرمودند که هر روز همین وقت تنها درین شغل باش خواهیم آمد
از آن روز هر روز وقت عصر در خلوت شریف بچشم سر مشرف میشدند و
مستفیض میگردیدند تا عمر یازده سالگی بآخر رسیده و کوکبه بخت و اقبال
از افق جاه و جلال پرتو انداز سال دوازدهم گردیده و درین عرصه
ترقی مقامات عالیات دست داده بعد تکمیل امر شد که بیعت بر
دست افضل المجاهدین المتاخرین سید شاه رفیع الدین قادری
کنند حضرت ایشان عرض داشتند که بجز حضور از دیگرے ارادهٔ بیعت
ندارم بیعت گرفته بازار شاد فرمودند که بیعت کردن بظاهر هم
ضرور ست که اجرائے سلسلهٔ بیعت برین موقوف ست باید که
از جد خود سید رفیع الدین بیعت کنند حسب الامر بیعت کردند
حضرت افضل المجاهدین المتاخرین که باعتبار قرابت پدری نسبت
جدی بحضرت ایشان داشتند بعد گرفتن بیعت در سلسلهٔ عالیهٔ قادریه
که علوی شان وے بر هر خاص و عام ظاهر و باهر ست و خود شرف
این سلسله ازین یک بیت حضرت غوث الاعظم محبوب سبحانی

۷ ذکر روایات مولوی علی بخاری صاحب
ذکر کرامات شیخ العالمین رضی الله عنه
ذکر آمدن شیخ العالمین نزد حضرت
ذکر آمدن شیخ العالمین نزد حضرت
ذکر سن سالگی از حضرت
ذکر سن شیخ العالمین رضی الله عنه
ذکر بیعت شیخ العالمین رضی الله عنه
ذکر بیعت شیخ العالمین رضی الله عنه
ذکر بیعت

رضی اللہ عنہ آشکار است ؎ افلت شموس الاولین وشمسنا
ابدًا علی فلک العلی لاتغرب ✤ علاوہ برین آنکہ در شرف سلسلۂ قادریہ
ہمین بس است کہ این سلسلہ منسوب باشرف الابرار وسید الاخیار
حضرت محبوب سبحانی است رضی اللہ عنہ وظاہر است کہ شرف
دین از صاحب دین است وشرف مکان از مکین است وشرف
امم از انبیا ست ہمچنین شرف سلاسل از اولیا ست فرمودند کہ
الحمد للہ علی احسانہ حکم قضا توام نبوی صلے اللہ علیہ وآلہ
وسلم چنین صادر شد ورنہ از ترقی مستعجل شما خوف جذب بود
وہمہ نعمتہا کہ داشتند عطا نمودند وباذکار واشغال سلسلۂ قادریہ
خود مجاز فرمودند وتربیت طالبین بحضرت ایشان مفوض کردند
وخود عزلت محض گزیدند نقل است از سید العلما اسند العرفا
اقرب حقیقت شیخ العالمین خلیفۂ اعظم مولانا مولوی احمدی دامت برکاتہ
وافاض اللہ علینا فیوضہ یاد دارم کہ میفرمودند در تقریب تعلیم وتعلم
حضرت مولانا رسولنما رضی اللہ عنہ بروایت اکابر دین رضی اللہ عنہم
کہ حضرت رسولنما را از غلبۂ حالات واستیلای کیفیات فرصت مطالعۂ
کتب نبود چون بر استاد خود ملا ابراہیم کہ تلمیذ مولوی محمد علی تلمیذ
میرزاہد اند تشریف می بردند خادمی کتاب ہمراہ میبرد وپیش حضرت
ایشان میکشاد ونشان سبق میداد ازان نشان ومقام خواندن
آغاز میکردند گاہی احتیاج بتقریر مطلب نمی افتاد استاد قدس سرہ

بس متحیر میشدند که حال کتاب بینی از نشان دادن خادم ظاهر است
و حال خواندن هم ظاهر این چه امر نادر است روزی در مقامی
امر به بیان مطلب فرمودند بے تامل تقریر نمودند حیرت بر حیرت
افزود در دو سال ارکسب علوم فقه و اصول و تفاسیر و حدیث
و دیگر علوم مروجه منطق و حکمت و هندسه فراغت کامل دست
داده درین ایام تحصیل علم که از اغیار مستور الحال بودند روزے
استاد عالی نژاد امر کرد که قلیان وچلم درست کرده آرند تا بنوشم
حضرت ایشان چلم درست کرده قلیان را برائے صاف کردن
و پر آب ساختن بصحن خانه بردند قلیان شیشه بود اندازهٔ آب دے
بر کف دست نهاده می نمودند و میدیدند که عالم محویت بر حضرت
ایشان طاری شد و توقفی دست داد استاد عالی نژاد شاگردے
را فرستاد که دریاب توقف چرا پیش آمد شاید قلیان شکسته باشد
و حجاب مانع آمدن گردیده باشد چون شاگرد بصحن خانه آمده
دید که قلیان بر هر دو کف دست نهاده نظر دوخته محو عالم دگر اند
و نورے بر سر مبارک تابان تا آسمان کشیده است متحیر بحضرت
استاد آمده عرض این ماجرائے شگرف کرده ایشان معه شاگرد
برخاستند دیدند که فی الواقع چنین است چون خود هم سالک این
راه بودند دریافتند که امرے دیگر است همه طلبه را بسکوت
فرمودند و باد ب تمام ایستاده شدند تا نه مانند که اثر افاقه این عالم

بر تربهٔ مبارک پیدا شد جلد تر بمقام خود باز آمدند حضرت ایشان
بعد افاقه بخیال توقف تیز تیز تشریف آوردند و چلم بر قلیان درست
کرده پیش استاد نهادند استاد عالی نژاد با دب برخاستند و گفتند
که حالا از ین خدمت مرا معاف دارید حضرت ایشان بجمال توقف
خیال رنج خاطر استاد برده باعتذار پیش آمدند استاد فرمود که رنج
را دخلی نیست دیدیم انچه دیدیم حالا گرفتن کار دنی و خسیس
از شما سوء ادب است و اینچنین کار کار شما نیست که شما را بدان
تکلیف دهم و از انرو زبس تعظیم و آداب ملحوظ خاطر میداشتند و سر
قدم بتعظیم بر میخاستند و در زمانهٔ تربیت و تعلیم آنحضرت هر متعلم از املاک
در خواب راحت بر لوح طلای سبق هر طالب العلم نوشته پیش میکردند
که فلان کس فردا خواهند خواند و تحریر مطلب سبق می نمودند گاهے
نوبت کتاب بینی در تعلیم طلبه نه آمده و نرسیده و قبل از نمودار
در خواب ملائکه بالوح طلائے در مراقبه نمود میشدند حضرت ایشان را
بس گران خاطر شد دعا فرمودند الهی وقت مراقبه از مطالعهٔ لوح حفظ
و عافیت عطا فرما از آنروز این امر موقوف شد **نقل است از**
حضرت شاه خدا بخش خلیفهٔ تاج العارفین قدس سرهما شنیدم که
روزے مولوی جمال الدین رحمة الله میگفتند که در کتابی مشکلے افتاد
که حل آن نه جائے دیدم نه از کسی شنیدم نه خود بر جوابش قادر شدم
خواستم که از حضرت مولانا رسولنما رفع حل این مشکل کنم و دفع اعتراضیکه

وارد بر مصنف است نمایم بعد چندی اتفاق شهر بنارس افتاد
بدولت یابوسی فائز شدیم با وجود آنکه آثار رحمت و رافت مهری
از جبین بے چین وی رضی اللہ عنہ تابان بود و اخلاق و محبت
سرمدی از روی مبارکش نمایان بمقتضای ہیبت حقیقی جرأت
عرض نیافتم ہر بار کہ خلشے بدل راہ می یافت ادب و ہیبت مانع
اظہار میشد حضرت ایشان از کشف حال گردیدہ فرمودند کہ در فلان
کتاب بمقام فلان خدشہ ایست بظاہر غیر مدفوع توان گفت
ما را ہم خلشے بود در روزی بمجلس شریف نبوی صلی اللہ علیہ وسلم
از مصنف ملاقات شدہ استفسار مطلب آنمقام کردم بنوعے
تقریر کردند و تطبیق عبارت بدان نمودند کہ اعتراض بروے
عائد نمی شد و خلشے نماند و بعینہ و بجنسہ عبارت و مطلب را بیان
فرمودند نہایت خوشوقت و دلشاد شدیم لباس علمائے پوشیدند
و طلبا را سبق میدادند ہرگز اظہار فقر نمیکردند بمرتبہ کہ لباس فقر گاہے
در بر و زر و شال ملبوس جسم انور نمی ساختند مگر بوقت شب با
یاران حلقہ کمتر میفرمودند الا در خلوت خاص و از کمال غلبۂ عشق
مراقبۂ خاص خود در مشے اقدام می نمودند کہ از جوش عشق و فرط
محبت طاقت نشستن نبود خصوصاً بعد مغرب معمول مراقبہ
در رو دبود کہ در صحن خانہ بمشی اقدام اختتام کردے و اکثر فرمودے
کہ آتش عشق خرمن صبر و سکون را میسوزد و نشستن نمیدہد و تحمل

سماع صوفیہ نداشتے بلکہ بر سامعین تعجب فرمودے کہ چگونہ از مجلس
زندہ می آیند و جگر چاک نمیشود بعضی از یاران روزی بر سماع عرض کردند فرمود
سماع مروحہ عشق است آتش عشق را مشتعل و ملتہب میگرداند آنرا
کہ حاجت بہ مروحہ نیست خود آتش عشق وی شعلہ انگیز است و آہ
جانگداز روے جہانسوز حاجت بسمع ندارد بلکہ در سماع خوف ہلاکت
اوست و بسیار بودی کہ وقت جوش و خروش از ولولہ عشق
بر زبان در فشان سہ مصرع اوایل از رباعی مشہور آوردے
رباعی عشقا ببر التو مغز گردان خوردی + با شیر دلان چہ رستمیہا
کردی + اکنون چو فتادہ است کارت با من + بعضی از مجازان
عرض و معروض روزی بمعرض بیان آوردند کہ نزاندن مصرع
چہارم بر زبان فصاحت بیان از چیست فرمودند مصرع چہارم
بجز طاقت حضرت غوث الاعظم کراست کہ بر زبان آرد زہرہ
سلف و خلف آب میشود انظرف عالی کہ متحمل و حملہ عشق و حملہ آن
شود مخصوص بحضرت محبوب سبحانی است رضی اللہ عنہ کہ در عالم مستی
و جوش عشق اکثر میخواندند و آن مصرع چہارم اینست مصرع
ہر حملہ کہ بر من نہ کنی نامردی + و حضرت عشق انواع انواع حملہ
می آورد و آنحضرت آنرا بر میداشت و تحمل میکرد ورنہ عشق آن
بلائے است کہ تحمل حملہای وی از اعلیای جن و انس و عرش
و کرسے و حملہ آن دشوار است آیۃ رحمۃ اِنَّا عَرَضْنَا الْاَمَانَۃَ

شاہد این کار است میگوید بندۂ بارگاہ غوثیہ محمد ابو الحیات مولف
کتاب کہ ہم حکایت حضرت غوث الثقلین رضی اللہ عنہ کہ در عین مجلس
وعظ جسم شریف آنحضرت را انبساطی رو نمود کہ ناگاہ جسم میشد و بر
مجلسیان جای تنگ میگردید تا آنکہ در تمامی مجلس یک جسم
آنحضرت مملوے مکان بود و مجلسیان بیرون مجلس افتادند
باز تجلی صفت قبض نمود کہ جسم مبارک شیئاً فشیئاً در خوردگی ہمچون
عصفور گردیدہ در عین میان حضرت علی بن ہیتی رضو دیگر کاملین
و اصلین دیدند کہ جناب رسالت مآب صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم
تشریف شریف ارزانی فرمودہ دست حق پرست بر سر وے
رضی اللہ عنہ نہادند جسم شریف بحالت اصلی آمدن گرفت و بحال
خود آمد بعد انقضاے مجلس حضرت علی بن ہیتی و دیگر مقربان
عرض حال کردند و طالب انکشاف شدند آنحضرت اغاثت منزلت
فرمود تجلی حضرت عشق در صفت قبض و بسط نبوی بود کہ کسے
ولی از ینمقام بیرون نہ آمدہ تا آنکہ بہلاکت رسیدہ طی اینمقام
بغیر امداد نبوی صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم و جان بری ازین راہ
ہلاکت انجام منجملہ محالات عرفا ست و ہالک این مقام را اگر
ملایک آسمان و زمین و عرش و کرسے خواہند کہ دریابند کجا
رفت و کجا ست نتوانند مقر و مسکن ایشان بجز حضرت حق دیگر
نداند حق تعالی این تجلی خاص علی وجہ الاتم بر من فرمودہ اگر دستگیری

از حضرت رسالت صلی اللہ علیہ وسلم نشدی ہلاک میشدم شاہد
علوے شان وظرف عالی وی است رضی اللہ عنہ لنتہے
این حکایت در تحفۃ القادری وخلاصۃ المفاخر مرقوم است
وہم لطف وعنایت نبوی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم مبذول حال
حضرت مولانا رسولنما رضا از حد احصا افزون بود واز حیز شمار بیرون
اکثر اذکار واشغال این طریقہ عالیہ وارثیہ ویسیہ است کہ بلا واسطہ
تربیت وارشاد بآن از جناب رسالتمآب است صلی اللہ علیہ
وآلہ وسلم روزے ارشاد شدہ کہ سیر مقامات وتجلیات
صفات وغیرہ کہ اولیاے سلف را دست میداد ومافوق
تکمیل طریقہ است از چندے بر داشتہ شدہ بود حالا بعنایت
الٰہی در طریقہ شما عطا کردہ شد ویک طریقہ درودیہ ودیگر طریقہ
نماز مکتوبی از عطیہ نبوی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم مخصوص سلسلہ
حضرت ایشان است کہ اکتفا بروی در تکمیل معارف احتیاج
ذکر وفکر دیگر مطلقا ساقط میکند واہل نجبت را تا سیر مقامات میرسانند
فقط خواندن درود یا نماز پنجگانہ بان اسلوب در حصول مطلوب
ووصول مقصود از بدایت تا نہایت کافی است وبرای رویت
جمال جہان آراے نبوی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم درود وطریقہ ہذا
بر طریق معہود واکثار آن کبریت احمر است وبدفع جنون اکسیر اعظم
وتربیت اکثر یاران از طریقہ درودیہ بود یا بفکر وذکر ویسیہ بنا بر انکہ

حکم قضا نوام نبوی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم چنان نفاذ یافتہ بود کہ
تربیت خلق علی العموم از طریق نماز نہ کنند مگر کسی را کہ مورد عنایت
و مرحمت باشد یا لیاقت این کار داشتہ باشد و از عنایت جذبۂ محبت
و غلبۂ عشق ہر لحظہ مشاہد جمال مشہود چنان بودے کہ شبانہ روز
یاد راز نکردے بیشتر دوزانو نشستہ و اگر بخواب رفتی ہمچنان نشستہ
بخواب رفتی خدام بارگاہ کہ گاہ گاہ باستراحت معروض میداشتند
بجوابش میفرمود کہ حضور حضرت حق جل وجلالہ بے ادبانہ چون
توان ماندن مہما امکن ادب نباید گذاشت و ہرگز در کارخانہ
الٰہی تصرف بقصد نکردی و در بلا بہ تسلیم و رضا پرداختے حتی کہ
صحت بیمار ہم برحسب عادت بیمار خواستے تا خلاف سنت
اللہ از تعجیل و تاخیر صحت نگردد و از کذب و کاذب لبس آزردہ
شدے اگر اتفاقاً از کسی کلمۂ کذب صادر گردیدی مکروہ تر داشتے
چنانچہ تفصیل این ہر دو امر مجمل در ذکر احوال خلیفۂ اعظم حضرت ایشان
کہ ممتاز و سرفراز بخطاب تاج العارفین شدہ بود ند گفتہ خواہد شد
انشاء اللہ تعالیٰ نقلست روزی یکی از فضلای دہریہ بحضرت
ایشان حاضر آمدہ ذکر در ولایت اولیاء و تصرف ایشان افتادہ
آنمرد دہریہ کہ بر جادۂ ضلالت و افکار تیز رفتار بود گفت اگر بودہ
باشند در زمانۂ سلف بودہ باشند سخن بر حال ہست کہ حالا
کسی نیست و ہر بار اعادۂ ہمین سخن مردود میکرد تا آنکہ غیرت الٰہی

بجوش آمد فرمودند که زمانه ازان خالی نیست و نخواهد ماند آن
منکر از راه استهزا گفت کسی را ندیدیم مگر شاید بحضرت ایشان
طاقت تصرف بوده باشد فرمودند بلی چنین است گفت باری
در اتمام حجت توقف چیست نگاهے فرمایند که چیزے از معارف
برما نیز منکشف شود تا از عقیدهٔ باطل و افکار بے دلیل باز آیم از
زبان حق بیان ارشاد شد که ترا ازین دولت نصیبی نیست لابد
باطل مانی و بر باطل میری اگر دیدن این کار میخواهی و اتمام حجت
تمنا داری بگو بشتاب گردخود که همراه داری وضو کرده بیاید او را ازین
سرمایهٔ سعادت نصیبی است آن بے نصیب بشتاب گردخود غلام سیئے
حسب حکم والا اشارت کرد بعد وضو حکم کردند که بوریا بردارد در
فلان حجره بنشیند که می آیم او همچنان کرد عقب وی فوراً آنحضرت خانه
و بر در حجره ایستاده نگاهے بروی کردند که از افاقه بگذشت و مجذوب
بحث شد روی مبارک بآن منکر آورد فرمودند اے ملا بیا و
و ببین آن بد نصیب که رفته دیدگویا فیلے است بدمست که بصد
زنجیر آهنے هم نتوان بست از خود رفته بحق پیوسته نه دنیا در نظرش
نه عقبی در خاطرش بهر دو کون پشت پازده محو تماشای جمال
دوست شده ازین مشاهده بس متعجب و شرمنده شد و عذر
خواست و عرض کرد که قایل شدم اما میخواهم که باز بحالت
اصلیش آرند ما او را از دفتر ذکای وے بس عزیز میداشتم و

وسر آمد تلامذۂ ما او بوده فرمودند حالا وی بکار تو نیست و نخواهد شد
او را جذبۂ از جذبات حق از یگانه و بیگانه در ربود ملحد بر خود نادم و
بر شاگرد متاسف رخصت شد بعد ازان حضرت تاج العارفین رض
عرض کردند که حالش ابتر است تحمل این بار گران نتواند کرد اگر اندکی
ازین مقام عالی فرو تر نشیند امکان جانبری است چون سخن تاج
العارفین بس مقبول بارگاه عالم پناه بوده فرمودند مضایقه ندارد
بروید و تسکین بخشید ایشان رفته ساعتے مراقب شدند فی الجمله
بهوش آمد و مجذوبانه عمر بسر میکرد روزے حضرت ایشان فرمودند
که نماز از و فوت میشود بر سلوک باید آورد و در لحظه بسلوک آوردند
بس سراسیمه شد و تاب مفارقت جمال محبوب نیاورد منتها وزاری
پیش کرد فرمودند نماز بخوان آهسته آهسته همه مراتب مشاهده بخوبی
حاصل خواهد شد آن بیچاره واله جمال مطلوب روز بروز متغیر الحال میشد
گوئی ازین غم صبح و شام بسر نخواهد شد آخر پیش تاج العارفین قدس
سره بس الحاح وزاری کرد سه لب بجنبان پی شفاعت من
منگر بر گناه و طاعت من بمقتضاے رحم که در اصل طینت تاج
العارفین بود بشفاعتش در حضرت مولانا رسولنما حاضر آمده عرض
کردند که فصل بعد الوصل و جور بعد الکور صعب تر است از همه بلاها
اکنون ازین بیچاره راه سلوک دشوار است اگر لطفی بکار او شود چندے
زندگی بسر تواند کرد شفاعت بعرض قبول افتاد فرمودند بحالش

آرند ایشان باز او را بحالت جذب بحال کردند تا عمر بجذب بسر کرد
کسی از تاج العارفین سبب اضطرار و خوف هلاکتش پرسید که مجذوبان
در عالم بسیار اند کسے بهلاکت نمیرسد این را چه نوع مستی بود که
حاجت به تسکین ضرور افتاده بود فرمودند که آنحضرت ویرا بیک
نگاه بر رتبه کمال رسانیده مجذوب کرده بودند طاقت تحمل آن
بار نداشت و مجذوبانیکه زنده می باشند بتدریج تا مقامے
رسیده اند دران مقام مجذوب شده اند و ایشانیان متحمل آن
تجلیات میشوند و آنانکه یکبارگی منازل کرده مجذوب میشوند
چون ظرف تحمل ندارند هلاک میگردند و شاه غلام یحیی ازان قسم اند
که یکبار به تکمیل رسیده مجذوب شده بودند و از خلفاے حضرت
ایشان سوای شاه غلام یحیی و دیگر صاحب حضور هفتده کس کامل
بودند ازان صاحب مثال چار کس و از چار دو کس مکمل و از دو یکی
حضرت تاج العارفین که از وی اجرای طریق و اهل کمال بنسبت
دیگران بسیار شدند اما این هفتده کس بدخول مجلس شریف نبوے
صلی الله علیه و آله وسلم باختیار تام بلا تعیین وقت و عرض و معروض
هر رطب و یابس سرفراز و کامیاب بودند ذکر بعضے ازایشان
که بسمع خاکسار رسیده است انشاء الله تعالی کرده خواهد شد و
علی العموم دستور و معمول آنحضرت رض در بارهٔ مشرف کردن طالبی
از جمال جهان آرای رسول صلی الله علیه و آله وسلم چنین بود که چون

طالبے باین مطلب می آمد حکم باستخارہ میفرمودند کہ تا سہ و نیم ماہ
کردہ باشد اگر او حسب ارشاد بعمل آورد درین مابین بمقصود خود
رسید و اگر ازین امتداد بسبب تکاہل نفس کافر عذری خواست
میفرمودند کہ بر تقدیر رفتن شما بر سبیل کشتے از دریاے محیط کہ
راہ بس قریب است بچند عرصہ رسیدن بمدینہ منورہ ممکن است
عرضداشتے کہ بعرصۂ چہار ماہ فرمودی کہ با این صعوبت سفر و خوف
غرق و امتداد چہار ماہ چون برسید بجز گل و خشت دیگر نہ بیند تو
اکنون باین آرام و راحت وطن تمنای دیدن صاحب مکان داری
در استخارہ عرصۂ سہ ماہ دراز معلوم میشود بشیوخ دیگر رجوع آرید کہ
در عرصۂ کمتر ازین سہ ماہ سوء ادب میدانم نقل است روزے
ذکرے در فوائد ریاضت در میان آمدہ تاج العارفین رضؓ بحضرت
رسولنما رضؐ عرض کردند کہ محبوب رب العالمین خواجۂ عماد الدین قلندرؒ
بغلام و یاران دیگر تقید ریاضت و سلوک میدارند آنحضرت فرمود چون
حضرت عشق آتشے در خرمن ہستے زند و متاع ما و منی بسوزد دیگر حاجت
بریاضت چیست ہمہ خس و خاشاک حرص و ہوا سوختہ گردد عشق
طلب باید کرد و ارشاد رسولنما رضؐ بعد ایامے چند کہ تاج العارفین رخصت
وطن گرفتہ بحضور محبوب رب العالمین رضؐ حاضر شدند در تقریب
ریاضت عرض کردند کہ چنین و چنان ذکر آمدہ رسولنما چنین ارشاد
کردند خواجہ رضؓ فرمود راست است کہ ثمرۂ عشق چنین است اما

تا وقتیکه غلبهٔ عشق است وقبض وبسط مقتضائے حال سالک ہست
چون تجلی قبض باشد وآتش عشق فرو نشیند نفس کافر بعونت آید و
ہوا وحرص اندازد دوازدہ بام مقصود در مزبلهٔ ضلالت افگند که ریاضتے
مانع شر وفساد وے نیست وہرگاه از ریاضت شاقه تزکیهٔ نفس کرده
باشد واین دیو سرکش رام شده باشد در تجلی قبض وسکون آتش
جهانسوز عشق خس وخاشاک ما ومنی که در سرشت انسان است فنا
راه روان نمی تواند که از بین رنج برکنده شده مضرتے نمی تواند
رسانید بعد چند روز تاج العارفین که اجازت سفر یافتند ودر شهر
بنارس بشرف خدمت مولانا رسولنما رض فایز شدند چون این
تذکره فرایاد خاطر اشرف آمد ارشاد حضرت خواجه بحضور حضرت مولانا
عرض کردند حضرت مولانا سکوت فرمود پس انقضائے سالهای
بسیار روزے به تاج العارفین ارشاد فرمودند که سخن شاه عمادالدین
قلندر راست است امروز مطابق واقع می بینم در ایام شباب که
ایام ولوله عشق وجوش محبت بود ہیچ خس وخاشاک در دامن دل
نمی نمود اکنون که ایام پیری آمد بعضی اوقات احتیاج بسلوک می افتد
امر سلوک مرعی باید داشت وبریاضت باید کوشید وہمه یاران
را ازان روز بکسب سلوک امر شد نقل است در ابتدای ایام
طالب العلمی حضرت مولانا رسولنما رض دعوے رسولنمائی کرده بودند
که تفصیل آن در ذکر تاج العارفین رض کرده آید انشاء الله تعالی

از استماع آن دعوی تاج العارفین را حیرتی دست داده بخدمت
خواجہ عماد الدین محبوب رب العالمین رض عرضی بدریافت مراتب
کمالات حضرت مولانا رسولنما رض کردہ بودند خواجہ بجواب عریضہ
نبشتہ فرستاد قصد دریافت حال مولویصاحب کردہ بودم
مفصل حال ایشان گنجایش تحریر ندارد مجمل اینکہ امروز از شرق
و غرب و قاف تا قاف در عالم نظیر ایشان نیست نایب خاص
رسول صلی اللہ علیہ والہ وسلم اند وہم رسولنما و تا این زمان کہ
مکتوب شریف بمکتوب الیہ رسد ہر کسی از یاران حضرت مولانا
رسولنما رض ہم واقف و مطلع ازین خطاب عالی نبود مگر بعضی ازان
چون بجنبہ مضمون خط بسمع مبارک رسید فرمودند شاہصاحب
کہ محبوب رب العالمین اند ہر چہ خواہند بگویند کرا یارای
انکار است و ازین خطاب حضرت خواجہ رض کسے را سابق ازین
اطلاع نبود چنانکہ مخدوم جہانیان از مخدوم الملک گفتہ بودند
شما مخدوم جہانید مخدوم بجوابش گفتند شما مخدوم جہانیان
اید رض و پیش ازین گفتگو کسے باین خطاب ہرد و ولی اگاہ نبود
ازانرو رشتہار یافت و اکثر از جسد شریف وے رض بوی مشک
آمدی کہ ہر کسے از حاضرین [illegible] را تا مشام جان معطر ساختے
علی الخصوص بعد از مراقبہ حتی کہ بعضے کفار کہ معتقد بودند و بعرض
حاجت حاضر میشدند بے تکلف می شمیدند و دست مبارک

بهر چیز که میرسید بوے مشک از وی می آمد نقل است
روزی دیوے سخت برا لخانهٔ برادر عالی قدر حضرت ایشان
اثر کرد مردمان تدبیرها از هر جنس بکار بردند هیچ افسونے
وطلسمے سود ی نداد ناچار محض شدند حضرت رسولنا رض نشسته
بودند و سخنے نمی فرمودند از تدبیر و ترک وی تعرض نبود آن دیو
دانست که کسی بر من غالب نشد زیاده تر شورش و شرارت پیش
آورد آنحضرت را غضب آمد یک طمانچه بر روی زد متحمل
آن نشده گریخت باز تا روز مرگ آن دیو گرفته گاهے تسلیط جن
نشد یعنی از مقربان حضرت عرض داشتند که این اه تدبیر چه بود
فرمودند چون شورش زیاده کردن گرفت و سخن و طاقت و زور
آوری در عرصهٔ پیش کرد دیدیم که سخت تر است در برخ مرتضوی
علیه السلام نانی شده طمانچه بر روی او زدم تاب نه آورد و گریخت
نقل است از حضرت مخدوم عالم محمد مخدوم رض که از
یاران کامل و خلفای و اصلین آن حضرت اند در ایام کسب
علوم ظاهری و معارف باطنی رخصت وطن گرفته بودند باز
چون اراده حاضر شدن بآن بارگاه عالم پناه کردند خواهر قرابتی
حضرت محمد مخدوم قدس سره که زوجه میر غلام محمد بودند وقت
سفر با ایشان گفتند که از طرف من بحضور مولانا رسولنا
عرض دارید که اراده هست و حسن عقیدت از حضور داریم اما استطاعت

زاد راحله نداریم چگونه در سلک کنیزگان دینے منسلک شویم
هرچه حکم قضا توام بدان نفاذ یابد بعمل آریم مخدوم عالم که بدولت
ملازمت فایز شدند پیام خواهر فراموش کردند حضرت مولانا
رسولنما بعد انقضاے دو سه روز فرمودند خوب پیامبرے
کردید کسیکه پیام فرسید بدست چنین کس فرسید مخدوم عالم را یاد
نه آمد عرض کردند که غلام را پیامے از کسے یاد نمی آید فرمودند
کسی پیامے فرستاده بود یا نه آنزمان بچندین تحریک یاد آمد
عرض مطلب خواهر خود کردند آنحضرت شنیده چیزے در جواب
نفرمودند و ایشانرا خواب تشریف آورده ارشاد کردند که غسل
کرده لباس پاک پوشیده شیرینی و پان و خوشبوئی مهیا نموده
در خلوتے در بند کرده نشینند بیعت گرفتن خواهد شد حسب الحکم
خواهر مخدوم عالم بعمل آوردند آنحضرت بمجرد تشریف آوردن
فرمود و بیعت گرفت ایشان درخواست شجره پیران کردند فرمودند
نبشته همراه آورده ام و شجره مهری عنایت نموده تشریف بردند
بعد چندے که مخدوم عالم را اتفاق تشریف آوری وطن افتاد
بخواهر خود گفتند که اول پیام شما سهو کرده بودم بتحریک آنحضرت
یاد آمد بعد عرض حال چیزے در جواب ارشاد نشد و مفصل
حال یاددهی آنحضرت و سهو نمودن خود پیام خواهر را بیان کردند
ایشان متعجب شده گفتند که آنحضرت در همان عرصه تشریف آورده

بیعت گرفتند وهمه احوال خوانت وتمیار اسباب وخوانیدن ادعیه
ماثوره مفصل بیان نمودند که اول این دعا بعده این واین همه خوانیده
ارادهٔ تشریف بردن کردند عرض کردم که شجره عنایت نشده فرمودند
نبشته همراه آورده ام از نجیب برآورده عطا نمودند مخدوم عالم گفتند
تا وقت رخصت واقف این اسرار نشدیم شجره کجاست به بینیم چون
خواهر ایشان شجره آوردند مخدوم عالم دیدند اسامی پیران از دست
خاص آنحضرت مرقوم بود و بر خاتمه مهر آنحضرت بحیرت ماندند که این
چه عنایت است آنروز حکایت شایع گردید وهر کسے بزیارت
شجره سعادتے برداشت تا آنکه از روساے قصبه ناجیه کمتر
کسے بود که بدولت زیارت آن شجرهٔ عالیه نرسیده نقل است
که سه کس بتلاش پیر بیعت هم سفر بودند یکی حافظ سلطان علیه الرحمه
که ناقل این حکایت بودند و در علم تجوید و قراءة نافع زمان و عاصم
وقت وحفص عصر بوده اند روزگار بکمال شان درین علم یکزبان بودند
بنده هم چند بار زیارت ایشان کرده وازاستماع آیات رحمت نظم
قدیم حلاوتے گوش جانرا بخشیده و دیگر مرد حاجی بود و سوے
افغان رفته رفته بشهر بنارس رسیدیم و بدولت پابوس حضرت مولانا
رسولنما فایز شدیم میگفتند حافظ ممدوح که ما بمجرد دولت ملازمت
رگ جانرا حلقهٔ بندگی کردیم وطوق غلامی درگردن اطاعت خود افگندیم
وآنکس دو رفیق ما را تردد خاطر راه یافت باراده پیر دیگر رخصت

بیعت گرفتن و حضرت مولانا رسولنما فایز شدن و شجره عنایت یافتن و حکایت اول

شدند آنحضرت وقت رفتن از ماحضر چند تنگ نان وگوشت مرغ
عطا فرمود تا ناشتاے راه باشد ایشانرا در اثناے راه اتفاق
ناشتا نه شد و آن نان و مرغ همچنان در دستارخان سربسته ماند بروز
دیگر صرف آن موقوف ماند صبح هم همچنان بسهو شام کردند و شب
هم یاد نه افتاد روز سوم که در اثناے راه بودند جنگله بس پرخطر
و هولناک واقع راه بود خواستند که بطی آن کوشند صداے
بلند بگوش ایشانیان رسید باز آوبگرد که نصیب توانا ست
چون دیدند حضرت مولانا رسولنما از دور ایستاده آواز میکنند عقیدتے
بدل راه یافت و آنحضرت از نظر غائب شد عزم مراجعت کردند
یاد آمد که آن نان و کباب مرغ نیز همچنان مانده بینیم اگر بوسیده
و بو پیدا کرده باشد دفع کنم والا ناشتا کرده روانه شهر بنارس
شویم و خود را بران آستانه عرش نشانه رسانیم چون نان و گوشت
از دستارخان برآوردند همان گرمی و تازگی و حلاوت روز اول
یافتند و از گوشت بخار برمیخواست عقیدت بر عقیدت افزود
تناول کرده بحضور حاضر آمدند و بدولت ابدی بیعت فائز گردیدند
نقل است سالے از سالهاے امساک باران بود کشتها را بجز
سیل آب چشمه گریبان مزارعان آبی نرسیده بود و نخلستان مراد
همانیان روپے طراوتے ندیده شخصی بغیر عرض والا حضرت مولانا
رسولنما رسانید که از ماحضر ضیافتے داریم اگر بشرف قبول افتد

وکنج خانہ این بے بضاعت را از شرف قدوم میمنتے بخشیدہ شود
بعید از الطاف نخواہد شد ع پاے ملخ زمور سلیمان قبول کرد +
آرزو پیش مقرون اجابت گردید تشریف فرما شدند در جمع یاران
ہمراہی برادر اہل خانہ آنحضرت نیز بودند آفتاب بس گرم بود بعد تناول
طعام مراجعت بدولت سرا فرمودند آن برادر اہل کہ بہ نسبت دیگران
گستاخ بودند خطاب بدوستان کردہ گفتند کہ حضرت خود بآرام
تمام بسواری پالکی میروند و مایان در تاب آفتاب حیرانم ع
کجا دانند حال ما سبکساران ساحلہا + سخن ایشان بسمع مبارک
رسیدہ ہیچ نہ فرمودند اما اندکے راہ طی شدہ بود کہ ابرے برخاست
و چندان بارید کہ در کوچہا یکدست آب بلند و بالا میرفت و رہگذر
بند شد آن بزرگ گفت لاحول ولا قوۃ الا باللہ چہ بارش بیداد است
کہ از راہ رفتن ماندیم آنزمان حضرت مولانا رسولنما فرمودند عجب کار
مشکل افتادہ اگر نبارد شکایت گرما و تاب آفتاب است و اگر
بارد شکوۂ بارش است ہمراہیان دانستند کہ این جواب آن ظرافت
دادہ شد و بود تا رنجے جواب کہ مشکل کشائی عالمی وابستہ آن بود
بازدران سال حاجت بہ باران نہ شدہ و قحط گرانے نہ افتادہ
نقل است روزے آنحضرت درس فقہ میدادند ساعتے سر
بر اقبہ فرو رفت و درس موقوف ماند طلبہ و حاضرین متامل نشستہ
بودند بعد چند ساعت سر مبارک از مراقبہ برداشت اثر محنت بشرہ

مبارک از تعریق جبین بے کین زیادہ تر یافتہ می شد و ہر دو آستین
دست حق پرست از آب تر تر بود کہ احتیاج افشردن میداشت ہر
خاص و عام را حیرتے بود بعضی از خاصان حضرت متنا سے استکشاف
اینمعنی کردند فرمود در دریاے شور جہازے کہ فلان حاجی ہم بید
ما بر و نشستہ بود گرد لے بوی راد رتہلکہ انداخت و آب فرو گرفتہ
کہ حاجی با اضطراب استغاثہ کرد دران مقام کہ رسیدیم دیدیم کہ جہاز
در آب فرو رفتہ اند کی با قیست بجنت تمام و بزد رتمام از ہر دو
دست بگرفتیم و بالای آب کشیدیم و از قعر بر روی آب آوردیم
تا آنکہ حق تعالی عافیت بخشید و بر ساحل رسانید این اثر محبت محمد
سبب است و تری آستین ازان آب شور بعد مرور ایام کہ جمعے
بشرف سعادت پابوس آنحضرت فائز گردید ماجرا
جہاز و یاد کردن او آنحضرت را و استغاثہ کردن و نجات یافتن
از غرق بیان کرد بلا تفاوت تاریخ و روز و وقت غرق و نجات
ہر دو بوقوع آمدہ بود نقلست روزی پیرزادہ آنحضرت تشریف
آوردند تا ایام اقامت از ما حضر رسم ضیافت بعمل آمدہ چون ارادہ
وطن آمد نہ سواری بود نہ استطاعت کرایہ سواری و حضرت رسولنما
بر جادہ توکل تامل کردند و چار ناچار از حضرت رسولنما چارہ کار جستند
آنحضرت فرمودہ قدرے می باید ایشان بلاحظہ افقر و توکل آنحضرت
مبلغ پنجروپیہ زاد راہ اختیار کردند آنحضرت دیدکہ یک خرمرہ ہم موجود

نیست و استقراض را نکرده میداشت دست حق پرست
بسوی طاق خانه دراز فرمود و مبلغ معدود بایشان عطا نمود
و باصد رنج خاطر گفت اگر طلب کرده بودند تخصیص اینقدر
قلیل چه بود چرا مبلغ وافر طلب نکردند ایشان گفتند بحر سرمایه
توکل و متاع فقر سامانے ندیدم بنابر آن مکلف مافوق الاحتیاج
نشدم فرمودند شما را نظر بر ظاهر حال ضرور نبود از هر جا که میدانستم
میدادم و رخصت فرمود بعد ازان از یاران ارشاد کرد که حق تعالی
گنج شایگان بما عطا فرموده و مجاز عام بصرف آن کرده ما گاهے
ازان چیزے نگرفته بودم که ما یحتاج میر سید حاجت بوی
نداشتم امروز که ایشان طلب کردند و چیزے موجود نبود خواستم
که ازان گنج خدمت ایشان کنم بنابر رائے ایشان گذاشتم
هر چه طلب کنند بر فقر ظاهر ما نظر کرده براین قدر قلیل قناعت
کردند اگر خزینه سلطنت طلب میکردند این وقت حسب نیت
خود میدادم جائے افسوس است نقل است روزے برائے
زیارت مزار شریف حضرت قاسم سلیمانی رضه از شهر بنارس
بقلعه چنار گڑھ تشریف اورده بودند بعد فاتحه که رخصت شدند
از تاج العارفین رضه که همراه رکاب سعادت بودند متوجه شده
فرمودند شاه قاسم پس مرد خلیق اند چون آمدم هنوز بر در بودم
که باستقبال تشریف آورده تا مزار خود بردند و بجنبه اتفاق همین

تواضع و مدارا بر مزار شریف دیوان عبد الرشید جونپوری
رض پیش آمده واکثر در ذکر اخلاق اہل مزار حکایت خلق ہر دو زبانگان
بر زبان فیض ترجمان او ردی نقل است شخصی بیمار نزد وی رض
آمد و منتہا کرد که حالت ما چنین و لی استطاعتے ما چنان که در بیان
نتوان آورد اگر حضور از عین عنایت نگاہے فرمایند و دوائے
تجویز نمایند ہم از بیماری و ہم از منت اطبای شہر رہائی یابم
آنحضرت فرمود ما را نه شیوه طبابت نه کار از معالجه بنا چار
رجوع با طبای شہر باید آورد و منت شان تحمل باید کرد آن بیچاره
عذر ناداری ظاہر کرده بسیار گریه و زاری نمود و منت از حد
زیاده بکار برد آنحضرت را بر گریه وی رحم آمد از حاضران مجلس
شریف و مقتبسان محفل منیف بغوث عالم سید محمد غوث رض که
از یاران آنحضرت بودند و قرابت خواہر زادگی میداشتند عنصر تیب
ذکر شان بضبط قلم مشکین رقم در آید ارشاد فرمودند که نبض بیمار
باید دید عرض کردند حال غلام ظاہر است از علم طب ناآشنائے
محض ام باز حکم شد به بینید حق تعالے بر انکشاف قادر است
حسب ارشاد دست بر نبض بیمار نہادند صورت مرض ظاہر شده
ہمه حال خود بیان کرد که فلان مرضم از فلان خلط و دوای ما این
است باین ترکیب بدہند غوث عالم دوا و ترکیب آن به بیمار فہمانیده دادند
باستعمال آن صحت کلی یافت از انروز بر نبض ہر بیمار که دست می نہادند شبه مرض نه میشد و مفصل

حال خود و دوای صحت ظاهر میکرد و بران ایام معین بدان دوا صحت
میشد و اگر مرض موت بودے آنچنان ظاهر گردے اما ایشان
باوجود علم لدنی که از عنایت حضرت رسولنما حق تعالی بایشان دفعتہ
عطا فرموده بود بسبب فتور در اوقات مراقبه و اوراد ترک آن
کردند و تحاشی میفرمودند بگرز از انجا که گریز ممکن نبودے چار ناچار
دست بر نبض نهادے نقل است روزی بحضور شیخ العالمین رض
سخنے در تحقیق رجال الغیب افتاده که بزرگان نقشبند دور رجال الغیب
بر قاعدهٔ مشهوره تجویز نمیکنند اما وجود ایشان را هم انکار ندارند
که از حدیث نبوی ثابت است و روافض هم معتقد همین امرانند
و بزرگان چشت را سا و اکثر کاملین قادریه متفق بر وجود ایشانند
و بر دور ایشان جوانب و اطراف عالم را بر طریق مشهور التفاق
دارند چون این کار متعلق بمکاشفات است کاملانرا سبب اختلاف
چیست شیخ العالمین فرمودند در مسائل دیگر هم با خود ها اختلاف
واقع است لیکن ما را درین مسئله پیروی شیوخ ما است و هم
قطع نظر از انکه عمل رجال الغیب معمول شیوخ ما است حکایت بعضے
از یاران حضرت مولانا رسولنما رض حجت تامه و دلیل قاطع است
و برهان ساطع برائے ما بر وجود آنها و دور کردن گرد عالم در
هر تاریخ چنانکه مشهور است و اکنون جائے انکار بلکه جای
ریب هم برائے غلامان خاندان وارثیه نیست ما بندگان

بارگاه عالی عرض کردیم که ازان حکایت مطلع نیستم امید واریم که بارشاد
آن بنائے عقیدت خود ها درین مسئله استوار کنیم فرمودند
یاری از یاران آنحضرت را رعایت دور رجال غیب در سفر
و حضر منیفرمود بلکه بیشتر در عزم سفر ایشانرا مقابل داشته لطی
منازل میکوشید و درین باب پند و منع کسے نمی شنید روزے
عازم سفر شد حسب عادت سعادت یابوس آنحضرت حاصل
ساخته رخصت گرفت و رجال الغیب در مقابل بود چون بیرون
شهر در صحرا و میدان که سواد اوست رسید شخصی جلیل القدر
صاحب عزت و وقر پارسا صورت هدایت سیرت از دور نمودار
و قریب آمده گفت شما در هر سفر که میروید ملاحظه دور نمی کنید و
از تقابل ما باک نمیدارید میدانید که ما برین دور مقرر ایم و تقابل
ما بدست امروز بپاس خاطر مولوی محمد وارث رسولنما شمارا
رهائی دادم که قدمبوس اوشان کرده روانه شده اید اگر بے
دولت یابوس روانه میشدید همین وقت هلاک میکردم واپس
روید و باز گردید بار دگر اگر چنین خواهد شد هلاک شما هم درازنیست
ایشان از جاه و جلال شان طاقت انکار ندیدند ازان مقام
باز گردیدند و بحضور حضرت رسولنما حاضر آمده عرض حال کردند و
ازانروز باز خلاف قاعده دور ایشان نکردند علاوه ازین سید
اشرف بهائگیر را که غوث وقت خود بود بروجود رجال الغیب و دورانها

حسب قاعدۂ مشہور تمامتر ابراز فرمودہ و در بعضی تصانیف خود
مفصل احوال ایشان از دور و معاونت بکسی کہ ایشانرا اصل گذشت
داشتہ بکار رود و اکثر ملاقات با ایشان نبشتہ است و در مکاتیب
بیاران و مریدان تقیید بلیغ فرمودہ کہ بے ملاحظہ دور رجال غیب
کارے نکند بلکہ ہر روز در امور ظاہری و باطنی استمداد ایشان
کردہ باشد و طریق استمداد کہ مأثور و مشہور است رقم کردہ و
عمل ہر نہایت

نقل است در تعداد اوراد آن حضرت +

شیخ العالمین رضی اللہ عنہ میفرمود مکتوب وحی اسلوب حضرت
نامی مولانا رسولنما ذہنا تاج العارفین رض شرف صدور فرمودہ بود دیگر شنیدہ
کہ از چندے بول خون میشود و ضعف مزاج بسیار راہ علاج مسدود
شخصے برائے ملاقات آمدہ بود گفت ہیچ بر پارہ درین امر نافع است
از نوزدہ استعمال است و حق تعالی تخفیفے ہم در عقب آن بخشیدہ
اما از اوراد ہنوز بسبب ضعف بدن تا معمول ایام صحت نرسیدہ
بہر حال ہمین شکر و احسان اوست کہ از روی حساب اذکار و تسبیحات
جمیع عبادات کہ تعلق بزبان دارد ہر روز و شب یک لکھہ میشود
و اذکار و تسبیحات قلبی علاوہ ازان است مولف کتاب خادم
بارگاہ غوثیہ محمد ابو الحیوۃ غفر اللہ ذنوبہ و ستر عیوبہ بجرمت شیوخ
میگوید چون تعداد اذکار لسانی بہ یک لکھہ ہر روز میرسد اذکار قلبی را

راچه حساب بوده باشد این طاقت ملکیست که بشر ازان عاجز
است وشمه از ذکار قلبی در ذکر بعضے یاران شیخ العالمین
گفته آید که هر روز سواے اذکار واوراد معمولی صد لکهه درود
میخواندند چون اتش خواران آن خوان نعمت باین دولت رسیده
باشند حال دولت آن صاحب کرم چه بوده باشد این یک
خرق عادت وی رضی الله عنه بر کمال وے برهان ساطع است
نقل است براذر بزرگ آنحضرت رام رضے صعب آمد اطیار
شهر را مایوسی تام دست داد شبے در خواب دیدند که حضرت
مولانا رسولنما ایشانرا همچو طفل در کنار پدر گرفته بمجلس شریف
نبوی صلے الله علیه وسلم رسانیدند آنحضرت صلی الله علیه وسلم
چادر از روی ایشان کشیده نگاه رحمت فرمودند وارشاد نمودند
عوفیت بخلیفة رسول الله چون بیدار شدند ساعت بساعت
از صحت در خود می یافتند تا آنکه آرام کلی دست داد نسب شریف
آنحضرت سیادت است از جانب مادر و پدر و هم میفرمودند حضرت
شیخ العالمین رضی که اعجاز نبوی است صلی الله علیه وسلم که در
ارشاد عوفیت بخلیفة رسول الله چون حساب کردند تاریخ ماده
و ولادت آنحضرت خلیفة رسول الله میشود بے کم و کاست یکهزار
و هشتاد و هفت و ماده تاریخ انتقال باذات نبی یکهزار و یکصد
و شصت و شش یکهزار و یکصد و شصت است و شش

از سنین حضرت ختم النبی + دیگر اکثر حکایات حضرت ایشان در ذیل
ذکر خلفاے کاملین بیان کردہ آید انشاء اللہ تعالی انتقال آنحضرت
یازدہم ماہ ربیع الثانی است سال یکہزار و یکصد و شصت و
شش و قبر شریف بشہر بنارس بمحلہ تلیہ نالہ مشہور بہ مولوی
باڑہ میگوید مولف کتاب کہ الحمد و المنۃ این سگ آستان بارگاہ
غوثیہ تا ایام تالیف دو مرتبہ بزیارت قبر شریف سعادت اندوز
کونین گردیدہ است و از انجاکہ لطف و عنایت نبوی صلی اللہ علیہ
وسلم از خطابات آنحضرت رضی اللہ عنہ ہر کدام واضح و لایح میشود ہر قدر
کہ بخاکسار رسیدہ بقید قلم می آرد

خطابات حضرت مولانا رسولنما محمد وارث رضی اللہ عنہ

امیر الامیر شمس الدین ابدال صدر الدین ابدال قطب الدین ابدال
محمد محی الدین مجد الدین عابد خلیل مسلم خلیل رسولنما خلیفۃ الرسول
شیخ الزمان قطب الاولیاء رحمۃ للناس محسن ابو المحسنین ابو المحفوظ
ابو قطب الاقطاب محبوب السبحانی مقیم رئیس الاوتاد امام المتقین
محمد حافظ حافظ دین و مقامات سند الاولیاء سند العرفا شیخ
اصفیاء اوتاد شیخ المعرفت والدین صنید عہد و یگانہ دہر شیخ الزمان
امیر مامور بالتکلم علی الناس امام قرۃ العین نور چشم فرزند اعلی نور شاہ
جہان آباد روشن ہر دو جہان +

ذکر خیر حضرت ولی میان رضی اللہ عنہ

ایشان فرزندار جمند حضرت رسولنما اند اسم با مسمے بودند مشهور
بولی مادرزاد از طفلگے تا عمر پیری مجذوب ماندند جذبهٔ عشق آنقدر
ایشانرا از خود ربوده بود که خبر از عالم نداشتند و مجذوبانه عمر بسر کردند
حکایات تصرفات و خرق عادات شان عجیب و غریب است و از
حد شمار متزاید نقل است میفرمودند حضرت شیخ العالمین رضی دیگر
اکابر دین که حضرت ایشانرا از قدیم ما کیب یار مفرد اگر کسے از
راه ظرافت بمنا کفت گفتے بس آزرده گشتے تا آنکه در مدرسهٔ
حضرت مولانا رسولنما رفته بود که اگر ایشانرا باین تمسخر رنج دادے
و حضرت مولانا بیشتر منع فرمودے که با دیوانگان تمسخر خوب نیست
رنج شان آخر ضرر میرساند لیکن بخیال آن نادان اصل رسیده نه آمد.
و از مزاح با دیوانه خاد است بردار نفسه ... خواب بود
که گذرا ایشان بروی افتاد و از دیگر طلبا پرسید که نفسه است
کسے گفت فلان طالب علم که بمنا تمسخر میکند و به نکاح مجوز نمیشود
بکر دستار ایمنی بر بر سینهٔ آن بخت خواسیده ایستاد و چار تکبیر
گفته ... چون بوقت خواب گذشت کسے رفت و
و بیدار کرد که خیر و قت تنگ شد دید که بخواب ابدی رفته
جان بجان آفرین سپرد بحضرت مولانا رسولنما خبر کردند بسیار
ملال فرمودند که بارها منع کردم اما آن اجل رسیده را سود نکرد
آخر بزای خود رسید از آن روز خلق از تمسخر باوی رضا احتیاط

میکردند اما با این تنفر از عقد نکاح هر زنے صاحب بخت که پیش نظر
آمدے فرمودے تو زن منی زن با عتقاد تمام عرض داشتے که
راست فرمودہ میشود و از انروز دولت دنیا بوی روی نمودے
چون این خبر شایع شد مهاجنان مفلس در کوچه خانهاے خود انتظار
شرف قدوم شان میبردند تا هر کرا بخت یاور بودے بآنسو
گذر نمودے آنها میدویدند و عرض میکردند یا حضرت زن من
بس صورت زیبا دارد اگر قدم رنجه فرمایند و کلبهٔ احزان ما را رشک
گلستان سازند بعید از کرم نخواهد شد اگر عرض وے مقرون اجابت
شدے و بخت وی یاوری کردے بخانه اش رفتے و زنش
را فرمودے تو زوجه منی او عرض کردے بلی چنین است و شوهرش
چیزے خوردنی پیش او کردے از انروز دولت باو رو نمودی
و بعضے جا هرگز نرفتے و اگر رفتے گفتے این زن من نیست او
همچنان مفلس ماندے و روے مقصود ندیدے و بهبود نیافتے
و بعضے زنان که از راه تمسخر میگفت و لے میان ما را بزوجیت
گرفتے و با من آرام نمیکنی بس آزرده شدے و بازگاهے بخانه
اش نرفتے و از انروز صاحب خانه در نکبت افلاس مبتلا
شدے نقل است روزے تذکرهٔ مجذوبان حق در میان آمده
مولف کتاب نیز دران مجلس بود یکی از مجلسیان سید قصبات
باره میر غلام شاه نام گفت مجذوبے صاحب کرامت بود در

شهر بنارس خلق او را ولی میان میگفت ظاهر حال وی سراپا سفاهت
و بلاهت بود و از بدو خلقت تا آخر عمر در اکثر حرکات و سکنات
چون طفل چهار ساله می نمود حتی که بستن ازار بند و گره دادن بروے
نمیدانست مایان از وے تمسخر و طیبه بسیار کردیم و از نام شادی
آزرده شدے اگر کسے از ما بمناکحت وی را گفتی مثل طفلان
زار زار گریستی اما بجز سفاهت کسی را اعتقاد جذب از وی نبود
ناگاه متنے چند از یاران یکدل و یکمنزل بر بالاخانه سر بازار
نشسته بودیم دیدیم که ولی میان ببازار میرود آواز کردیم بیا بیا
تا تفریح خاطر بظرافت وے نحرل کنیم چون از مایان مربوط بود آمد و نشست
همه یاران بروے ظرافت و مزاح میکردیم اتفاقا پیرزنی پشتاره هیزم
بر سر گرفته از انسو گذر کرد مایان همت دل بستگی با خود ها گفتیم که زن
از بار پشتاره هلاک شدن میخواهد چه خوش بودے که کسی مشکلش
آسان کردے و کار عقبی آراستے مگر این دولت ثواب نصیب
ولی میان باشد و ترغیب و تحریص بسیار کردیم فرمود بلی من پشتاره
اش گرفته تا در خانه اش رسانم گفتم ع این کار از تو آید و مردان
چنین کنند و منظور ازین نفاق استهزا و تمسخر بود ولی میان برخاست
و زیر بام آمده زن را باعث آن شد که پشتاره بر سر وے
نهد زن بس عذرها کرد و سرهون لطف وی گردید که اینقدر
رحم بر غریبے بیکسے پیرزنے اجنبے محض از کج رویشی زمانه بس

دور بود اما ولی میان نگذاشت که پیرزن زیر بار پشتاره و سوده
غم اندوده شود تمامتر باعث شد و پشتاره وی بر خود گرفت
زن پیش پیش بسوی خانه خود روان شد و ایشان پس وی
خدا دانا و بینا است همه کس دیدیم پشتاره دو سه دست بلند و
بالا از سر ولی میان میرفت و از تاب آفتاب سایه بروی میکرد
تا آنکه بدر خانه پیرزن رسید پشتاره از هوا بر زمین افتاده از آن
روزه مایان بس ترسان و هراسان شدیم و از استهزا باوی
بر خود لرزیدیم و تمامتر مکرم و معظم وی ملحوظ میداشتیم و تمام عمر از
وی دیگر استهزا نکردیم دانستیم که اسم با مسمی است سفیه و بله
نیست بلکه بوده جذبات الهی است پس از ختم سخن مایان گفتیم ما هم
از اولاد خاندان همان عالی نژادیم انتقال شب بست و هشتم ماه رجب
است قبر شریف جانب مشرق در پهلوی پدر عالی قدر وی حضرت
مولانا رسولنما رضی الله عنهما واقع است برای کشود کار دو طریق
نیاز ایشان مجرب یافته شده و معمول اکابر دیدم از قسم شیرینی
لڈو نفیس بیش قیمت که باطهارت تیار شده باشد دیگر شیر گاو یا
شکر نفیس اما شرط است که مادهٔ گاو را غسل دهند باز پستانش
را بشویند و دوشنده هم غسل کرده لباس پاک پوشیده و شیر
را در ظرف علیحده علیحده نیاز کنند و شیر برنج وغیره نسازند
بر مزار یاران حضرت مولانا رسولنما رضی الله عنهم

میر محمد غوث قدس سرہ

الیشان خواہرزادۂ حضرت مولانا رسولنما اندرہ نہایت مورد عنایت
و غایت مظہر لطف و شفقت عالی بودند پس مستعد بالمن کہ در
عرصۂ دو سال از کسب سلوک و معارف طریقۂ وارثیۂ ویسیہ
فراغ کلی دست دادہ و گوہر مقصود اصلی از دریاے ذخار مشاہدات
بدست آوردہ بود و بظاہر ہم بس نازک اندام کریم الاخلاق با
ہر خاص و عام در حسن و جمال یگانۂ زمانہ کہ ہر جا از زیبا صورتش
قصہ و افسانہ بود سہ گوئی بزمین ستارہ آمد + یوسف بجہان
دوبارہ آمد + ذوق لباس مکلف از ایام شعور متمکن خاطر اشرف
مے بود و پارہ دوزی در لباس رنج می افزود بنقل اصنف
رونے پیش استاد خود حضرت محمد مخدوم قدس سرہ کہ از خلفاے
کاملین حضرت مولانا رسولنما اندرہ و عنقریب ذکر شان کردہ شود
انشاء اللہ تعالی براے سبق آمدند جامۂ در لباس بتریف
خرقی رسیدہ بود استاد فرمود چرا پیوند نمیدوزانند عرض کرد
کہ پارہ دوزی بس ناگوار است و گاہے چنین لباس نیوشیدہ
از پیوند چاک چاک بہتر فرمود از پیوند ننگ و عار داری آنزمان معلوم
شود کہ پیوند بر پیوند دوزی و بآن ستر کنے ازین سخن استاد
بس ملول و گریہ ناک شد و عرض کرد کہ دعاے فقر و فاقہ

آسان واہون بر مابود استاد را بر گریہ وی رضؓ رحم آمد فرمود عم مخور پیمو
طریقہ مقصود ما است کہ اولیارا بآن افتخار است نہ پیوند لباس
ظاہر کہ مکروہ اہل دنیا و دین است خوش حال شد و ثمرۂ دعای
استاد جلد تر بظہور آمد کہ باندک زمانی از تحصیل علوم فراغت یافتہ
داخل زمرۂ یاران طریقت حضرت مولانا رسولنما گردید و ریاضت شاقہ
شعار خود کرد و در قلیل ایام گوے سبقت از طالبان حق ربودہ و
بہ تکمیل طریقہ ممتاز و مفتخر گردیدہ معارف و حالات کہ طارے
میشد ے بمضمون ؎ ہیچ پوشیدہ بر تو مخفی نیست ✦ عالم
السر والخفیاتی ✦ گاہے بعرض بیان حضرت مولانا رسولنما رضؓ
نمی آوردند و سو راد ب میدانستند اگر بہ تکلیف تاج العارفین رضؓ
گاہے بقصد عرض حال بحضور عالی حاضر شدے آنقدر استیلاے
گریہ بودے کہ از عرض باز ماندے روزے آنحضرت رضؓ بتاج
العارفین رضؓ ارشاد فرمود حال ایشان دریافت باید کرد چون تکلم کرد
در میان آمد ہمہ حالات و مشاہدہ طریقہ از اول تا آخر ہر چہ حق تعالےٰ
عطا فرمودہ بود بیان کردہ تاج العارفین رضؓ بکمال بشاشت بحضور
اقدس رسولنما این مژدہ رسانیدند کہ تکمیل طریقہ علی وجہ الاتم حاصل
شدہ و گوہر مقصود بدست آمدہ و ہم میفرمودند شیخ العالمین رضؓ
بروایت حضرت تاج العارفین رضؓ کہ میر محمد غوث با ما یعنی با حضرت
تاج العارفین رضی اللہ عنہ دستار بدل بودند برین کہ از ما

ہر دو شخص یکے بے دیگرے در بہشت نرویم نقل است میفرمودند
حضرت شیخ العالمین رض کہ در ایام عنفوان ایشان در ویشے سیاح
وارد خانقاہ حضرت مولانا رسولنما رض بود با حضرت ایشان ربطے و
محبتے پیدا کردہ بس عزیز میداشت بعد چند ایام کہ عزیمت سفر کرد
گفت میر محمد غوث با شما محبت بسیار داشتم و سبب اقامت ما
درین شہر انسیت و الفت شما بود حالا کہ عرصۂ دراز گذشتہ رخت
سفر بربستیم و چیزے بدست نداریم کہ یادگاری بشما دہیم الا یک
دولت در دست منست بس مترقب و بی بدل اگر قبول کنید
بشما بخشیم ایشان گفتند آن چیست درویش گفت ہر چند بظاہر
درویشم صوف پوش لیکن بباطن شاہیم فرمانروائے عالم ارواح
حق تعالی مارا بر روحانیان حکومت بخشیدہ و موکل سورۂ مزمل
را مسخر من کردہ این سورہ با موکل بشما بخشیدم و خود کنارہ کردم اکنون
شما را حاجت بنصاب و زکوٰۃ این سورہ بخواہد شد ہر گاہ بخوانے
موکل حاضر آیند و اطاعت نمایند مناسب کہ بقبول آن مارا مسرور
و دلشاد کنید و راہ سفر گرفت از انروز ہر وقتیکہ سورۂ مذکور میخواندند
موکلان حاضر میشدند و خود را بایشان مینمودند روزے حضرت مولانا
رسولنما رض فرمود ہر چند حاجت بنصاب نیست لیکن خالی از فائدہ
نتوان شمرد قوۃ بر قوۃ است اگر خواہم قصد نصاب از سر نو کنند
بہتر است امتثالاً للامر و اتباعاً للحکم متوجہ نصاب سورۂ مزمل شدند

هنوز ایام اربعین باتمام نرسیده بود که روزے جناب ایشان
به ورد سورهٔ مذکور مشغول بودند و شخصی ضیافت حضرت مولانا رسول نما
قدرے پلاو آورد آنحضرت رض بمقتضاے شفقت آواز داد میر محمد
خوش پلاو خواهی خورد بپاس ادب جرات انکار ندیدند عرض کردند
هرچه ارشاد شود آنحضرت فرمود بیا ایشان پا برهنه از حجره بیرون
شدند و بآنحضرت رض رسیدند لقمه چند از دست حق پرست خود در
دهن ایشان داد و رخصت فرمود چون بحجره آمدند و باتمام وظیفه مشغول
شدند موکلان خشمناک گردیدند که این چه حرکت بود در عین انصاب
بچیزهاے نجس خوردن پاک نکردند و باز بے غسل متوجه اوراد شدند
جناب ایشانرا هم بس غضب آمد فرمودند سبحان الله حضرت
مولانا رسولنما باین شفقت یاد فرمایند و از دست حق پرست خود
لقمه بدهن ما اندازند و ما بپاس شما انکار این عطیه کنیم حقیقت شما بآن
چیست اگر حملهٔ عرش و کروبیان قدس جمع می آمدند و باز میداشتند
نمی شنودیم و دست ازین نعمت بے بدل که رشک اطعمهٔ بهشت
است باز نمیداشتیم گفتند غسل چرا نکردی و ورد از سر نو چرا نکردی
فرمود در خوردن پلاو از دست حق پرست حضرت مولانا شرطے
فوت نشده بود هم اگر توانید ضرر رسانید گفتند اگر بضرر شما قدرت
ندارم بارے اطاعت شما هم نخواهم کرد باز فرمود ببینیم چگونه
فرمان بردارے ما نمیکنید درین انصاب طوق اطاعت

در گردن شما می اندازم اگر توانید اعوان و انصار خود را بمدد خود
آورید و با اینهمه منت پذیری شما در کارے نکنم حق تعالی که کارساز
ما ست بے معاونت شما کار ما میکنند محتاج شما نیستم غرض ازین
فقط امتثال امر حضرت مولانا دارم نه تمناے فرمان برداری
موکلان اما اکنون کار بر عکس شما دست و همچنان باو راد مشغول
شدند بعد اتمام اربعین چار نا چار موکلان حاضر آمدند و باطاعت
کمر بسته ایستادند و مطیع و منقاد گردیدند لیکن از انجا که ملالی بخاطر
اشرف راه یافته بود گاهے در تمامی عمر برانها باتمام کاری
حکمے نفرمودند در روحانیان را صبح و شام بتمناے حکم بسر
میشد الا سه مرتبه دو مرتبه بلا حکم یکی آنکه روزے تسبیح آنحضرت
گم شده بود بر زبان مبارک راند سبحان الله از انکه چندین
روحانیان فرمانبردار باشند تسبیح وے گم شود فورا موکلے
حاضر آمده تسبیح بدست عالی داد و عرض کرد که بفلان مقام
از سهو افتاده بود برداشتم تا وقت طلب حاضر آرم دیگر
شبے بر دستار خان موکلے یک سفال شیرینج پیش نهاد پرسیدند
از کجا است گفت در شهر غازی پور بدولت سراے حضور
حاضر بودم والدهٔ ماجدهٔ جناب عالی شیرینج پخته بودند بحسرت
فرمودند اگر میر محمد غوث اینجا سے بودی میخوردے آوازه
دادم هر قدر که منظور باشد برطاقی بنهند باو شان خواهد رسید

یک طشتری نهاده بودند ما ازانجا برداشته آوردیم امر سوم آنست
که ایشانرا شبانه روز در خلوت بسر شدے واز خلق کمتر ملاقات
کردے اگر کسے خواه مخواه قصد کردے بوی بے التفاتے
ظاهر نمودے تا برخاسته خاطر شده برخیزد و باز نیاید روزے
شخصے از اهل حرفه در و مایه ببارگاه عالم پناه حضرت مولانا رسولنما
حاضر شده زار بگریست و گفت پسرم گم شده و چشمم از گریه سفید
سیه بختی ما چنین اندوه مبتلا کرده پناه بر درد ولت آورده ام
تا روزگار دست ستم از ما بردارد و گم شدهٔ ما را باز دهد آنحضرت
را رضی الله عنه رحم بروی آمد جانب حجرهٔ ایشان اشاره فرمود و در
حقیقه بحصول مقصود بشارت نمود آن بیچاره بر در حجرهٔ ایشان
آمد بآواز خشونت گفتند کیستے واز کجا می آئی گفت اهل حاجتم
فرستادهٔ حضرت مولانا رسولنما بر در شما آمده ام بمجرد استماع نام
حضرت تلطف و نوازش بحال وے مبذول کردند و دلاسا
دادند مفصل حالش دریافت نموده فرمودند فردا وقت طلوع
آفتاب حاضر آئی و رخصت کردند صبح که بحسب وعده آن غمزده حاضر
آمد جناب ایشان سورهٔ مزمل میخواندند گفتند خوش آمدے
صورت پسر خود خیال کرده چشم بند کن و چنان دانسته باش
که پیش تست او چشم بند کرد و عرض نمود که صورتش حاضر متخیله
کردیم گویا نزد من موجود است فرمودند توقف چیست دستش

بگیر و بسوی خود بکش او همچنان چشم بند کرده گفت دستش گرفتم
دیگر بسوی خود کشیدم فرمودند یافتی گفت یافتم گفتند دستش بگذار
که باز از تو نگریزد و چشم بگشا آن کس چون چشم بگشاد دید پیرش
حاضر است و دستش در دست وی بر پای حضرت ایشان
افتاد و شکر گذاری بحضور مولانا رسولنما رض حاضر آمده رخصت
گرفت چون در خانه آمد مردمانش پرسیدند کجا بودی و چگونه
اینجا رسیدی گفت فلان دزد زیور بطمع زیور که در برداشتم از
فلان کوچه مرا ببرد در دام لطف وی اسیر تا بخانه اش رسیدم
در تهه خانه برده همه زیور از ما گرفت تا سه روز مرا همانجا داشت
روز چهارم گفت در واگذاشتن فساد است همان به که بقتل تو
رفع شر کنم بخوف جان منتها کاری بر دم هرگز آهنگدل موم نشد
و بر بیکسی و زاری من نه بخشید ساعتی نگذشته که بیرون رفته
و من درین خوف که برای آوردن تیغ رفته باشد چاره جانبری
چه باید کرد ناگاه دفعة خود را اینجا یافتم نه کسی را دیدم نه از کسی
آواز دادرسی شنیدم هنوز درحیرتم **نقل است** میفرمودند شیخ
العالمین رض نقلاً عن تاج العارفین رض که میر محمد غوث را کتابی
بود از مکاشفات ایشان که دران اشغال و اعمال و اذکار عجیب
و غریب بود و احوال پیش آینده بسیار نوشته بودند و اکثری
ازان اذکار و اشغال بکسب یاران حضرت مولانا رسول نما بود

لبس نافع در امور باطن روزے ہمہ را در آب شستند چون
با ما تمامتر محبت و ربط بود باین خبر متاسف بر خاستم و نزد ایشان
آمدم و استفسار سبب کردم فرمودند شب بخواب دیدم صحرائے
است بس وسیع یکطرف وی ما میرویم یک کس یا دو کس با
من اند دیگر کسے نیست و طرف دیگر شما میروید و پس روے
شما ہزاران مردم اند ہم بصورت پارسا و غیر پارسا صبح کہ بتعبیر
خواب فکر کردم ہمین بود کہ از ما اجرائے طریق نیست الا یک
دو مردم مرید شوند و از شما بسیار خلق روے مقصود بینند و کامل
طریق شوند و اجرائے طریق حضرت مولانا بشما باشد بنا بر
داشتن آن سودے ندیدم گفتم اگر چنین بود این تحفہ بمن می نبخشند
کہ خلق را با و نفع میرسانیدم شستن چہ سود داشت ساکت ماندند
نقل است میفرمودند شیخ العالمین رضؓ نقلاً عن شیخہ تاج العارفین رضؓ
شبے میر محمد غوث را رضؓ گزندمارے رسیدہ چون اثر سم وی
زیادہ دیدند بارادۂ علاج آن نزد حضرت مولانا رسولنما رضؓ آمدند
و آنحضرت از اوراد معمولی فراغت فرمودہ متوجہ آرامگاہ خود بود
ہمراہ آنحضرت تا در خلوت رفتند و از کمال ادب جرات عرض
نیافتند تا آنکہ آنحضرت بخلوت شریف رفت و ایشان بر دیوار
در تکیہ زد غش کردند و زہر مار تمام تر در رگ و پوست سرایت
کرد و تمام بدن عرق عرق شد و کسے را ازین خبر نہ وقت استراحت

آنحضرت را حال ایشان منکشف شد فوراً برخاستند دیدند
که بر دیوار تکیه زده در عرش اند آنجناب سورهٔ فاتحه خوانده دم
کرد بعد از دیر بافاقه آمدند و اثر زهر مار دفعت آنحضرت
فرمود اگر حق تعالی ساعتے دیگر ہم خبر نمیداد کارت تمام بود برو
بحجرهٔ خود خطاب ایشان بخط تاج العارفین رضا نوشته یا فتح
غوث الطریقت و غوث العالم انتقال نهم ماه رجب سنه یکهزار
و یکصد و سی از سال ہجرت است ۔

ذکر خیر حضرت شاه غلام محمد قدس سره

احوال ایشان بس شریف و لطیف است حضرت مولانا رسولنما اکثر
بخطاب عشق باز یاد فرمودے بس بلند ہمت بود که نه کرسے
آسمان در نظرش پست ترمینمود ہرگز در مہمی و مشکلے پریشان خاطر
و متردد الحال نه گشتے بی محابا در کارزار شوار چون غازیان سپه سالار
در کارزار افتادے و کوه را چون کاه نمودے در عنفوان جوانی
بظاہر اوقات بسری از خرفت آتشبازان کردے و بباطن خرمن
ہوا و حرص پاک سوختے و ببار وت خانه ما و منی آتش زدے
فی الحقیقت در علوے ہمت کبریت احمر بود نقل است
شیخ العالمین رضا اکثر در ذکر ریاضت سلف میفرمود که درین
زمانه شاه غلام محمد قدس سره اربعین باکه میکردند بزمانهٔ سابق

ہم کمتر از اولیا کرد بیک وضو و چہل قرنفل اتمام اربعین کردے
و چند اربعین ہمچنین کردہ اکتفا بر چہل قرنفل آسان است اما بیک
وضو چہل شبانہ روز بسر کردن دشوار تر است طاقت بشر
نیست مگر آنکہ بقوت ملکی رسیدہ باشد و بعد ہر اربعین از کمال
حرارت خون بولی کردی و تا چند روز بول و غائط خون خالص
شدے و بہ تبرید ہا مزاج باصلاح آمدے و ہم میفرمودند شیخ
العالمین رضؓ اگر کسے شکوۂ بخبث خود از نارسائی کردے و
گفتے کہ بحضور مولانا رسولنما عرض کردم کہ تمنائے شرف لقائے
نبوی صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم دارم جواب بجز تسلی و تشفی ظاہر نیافتم
بوی حصول مقصود کہ مشام جان سرگردان بادیہ طلب را معطر سازد
نہ شمنیدم فرمودے کار یکہ از غلامان آن بارگاہ ممکن الوقوع باشد
حاجت عرض بآنجناب ندارد یا دروغ محض است کہ ناگفتہ را گفتہ
می نمائی بیا وضو کن چون طہارت کرد آن بخبث بیدار پیش ایشان
می آمد معانقہ میکردند و او را بے خودی از خود میربود بیہوش
محض ازین عالم میشد بر فرش مے غلطانیدند مشرف میگردید
بارہا این ادا از ایشان سرزد بود و در اسم اعظم حضرت محبوب سبحانی
قطب ربانی سیدنا و شیخنا ابو محمد عبد القادر جیلانی رضی اللہ
عنہ تصرفے بود کہ کمتر بسمع کسے رسیدہ باشد اکثر بسیر صحرا میرفتند
کودکان کہ با خود ہا بازی میکردند او را میدادند اے طفلان

این چه بازیست بیائید که بشما تماشائے نمائم و هر طفل را یازده
بار اسم اعظم میخوانید احوال قبور همان ساعت معائنه همه ها میشد و
هر کسی از رنج و راحت مردگان آن قبرستان مشاهده میکرد و هرگز
جناب ایشان درین چنین تصرف باک نمیداشت و انجام امور خانگی
دولت سرای جنت فزای حضرت مولانا رسولنا رض هم تعلق با ایشان
داشت نقل است می فرمودند شیخ العالمین رض بعد انتقال حضرت
مولا رسولنا رض در میان ایشان و حضرت شاه عصمت الله قدس سره دیباچه
سجادگی گفتگوی پیش آمد و سخن بالا شد هر کس تمنای آن داشت که
این دولت نصیب وی باشد بالآخر ایشان از شاه عصمت الله قدس
سره گفتند با این ندانم که از ما و شما قابلیت این کار کراست الا انیقدر که
ماهر دو طالبان این دولت بیازار رویم و مردی جاهل و فرومایه را قاصر
آوریم هر کسی که او را در ساعتی مثل خود کند سزاوار این دولت است چون
ایشانرا در اصل طینت چالاکی و بیباکی در هر کار بود مستعد این امتحان
شد و جانب دیگر دوام مشق سلوک شاه عصمت الله بجواب چیزے
نفرمودند تا آنکه رای همه بران قرار گرفت که تاج العارفین خلیفه اعظم
آنحضرت رسول نما اند عنقریب بتقریب رسم فاتحه از وطن تشریف خواهند
آورد تجویز سجادگی مفوض برآرای اوشان باید کرد چون تاج العارفین
بشهر بنارس رسیدند بعد رسم فاتحه و حصول دولت زیارت مزار شریف
سخن سجادگی در پیش شد حضرت ایشان فرمودند که در منازعت

اہل بصیرت تجویز ثالث گنجایش ندارد ہر دو صاحب باطن وارباب
کشف اند چرا رجوع بمزار شریف نمی آرند کہ مرضی آنحضرت معلوم
گردد ہر دو بزرگ گفتند ایں معنے ہم مفوض بہ ایشان کردم تاج العارفین رض
چون بدریافت ایں معنی حاضر روضۂ متبرکہ آنحضرت رض شدند آنحضرت یکبار
علانیہ از مزار شریف بیرون آمد و بتاج العارفین فرمود بنشین و بگو
جناب ایشان عرض کردند عنایتے کہ مبذول حال این غلام
است ہر کسے میداند اما عوام در حیرت خواہند شد و ہر جا از
افشای اسرار قصہ و فسانہ بلند خواہد گردید نافہمان و نااہلان
در ورطۂ ہلاکت و ضلالت خواہند افتاد مناسب نمی نماید کہ در
قبر شریف تشریف فرمان شوند و غلام را از جمال باکمال مشرف
فرمایند عرض تاج العارفین رض مقرون اجابت گردید و درباره
سجادہ گی ارشاد شد کہ شاہ عصمت اللہ را اینجا تکلیف خواہد شد
بشہر عظیم آباد پٹنہ روند و اقامت کنند و شاہ غلام محمد کہ کارہائے
خانگی متعلق باو شان است عزم اقامت شہر ناری پور نمایند
ورنہ قبایل ما را از طرف کار پرداز بس ہرج پیش خواہد آمد
و کسے دیگر لیاقت انجام کار خانہ ندارد تاج العارفین رض
عرض کردند برائے سجادہ گی کرا تجویز فرمایند اینجا بہ ہدایت
خلق کرا حکم میشود ارشاد کردند بالفعل تا چند موقوف دارند
بنا بر حکم عالی شاہ عصمت اللہ صاحب بشہر پٹنہ سکونت اختیار

کردند و ایشان بشهر غازی پور سرگرم انجام کار خانه آنحضرت
رضی اللہ عنہ شدند و عمر بخدمت گذاری و جانفشانی قبائل
آنحضرت بسر کردند نقل است روزے شاہ غلام محمد قدس سرہ
با دوستان بکرنگ بر کنارۂ دریا بودند کسے را آسیب جن
رسیدہ بود و خلقی بر سروے ہجوم آوردہ از یکی سبب ازدہام
خلق پرسیدند گفت بر مجنونے تماشا میکنند ناگاہ مہاجن بچۂ
مغرور حسن و جمال خود بہ آرایش تمام کبک خرام برای تماشا سوے
ازدہام تیز تیز میرفت با حاضران فرمودند این صراف بچہ مغرور حسن
بہ تماشا میرود اگر آسیبے خوشتر باین مغرور رسد خوشتر باشد
چون قریب جناب ایشان رسید یکبار برابر روے او دست
بر دست زدند و گفتند اللہ ھُو آن جوان بیہوش بر زمین افتاد
و نعرۂ اللہ اللہ میزد و دیوانہ وار گاہے میگریست گاہے میخندید
و می غلطید مردم سانحہ نو دیدہ متوجۂ تماشاے جوان آسیب زدہ
گردیدند ہر کس طومارے و افسونے دم میکرد نفعی نمی بخشید
ناچار صورت درویش دیدہ ہمہ بار جوع بایشان آوردند
تبسم فرمودہ گفتند شمایان احمق و نادان ہستید کسے را
کہ جن گرفتہ باشد با فسون و طلسم چارہ کار او توان جست آزا
کہ دیو عشق الٰہی گرفتہ باشد افسون چہ کار آید چون خویشان وے
بس ہراسیمہ و پریشان خاطر بودند جذب حالش نمودہ با فاقہ آوردند

اما در حقیقت دیر است بی اتفاقی محض بود که برافاقه خوزار زار میگریست
و بشکن دل نفرین میکرد میگفت خوشا بختی که در نالهای زار
زار و گریهای جان بجانان رسید ع هر کس که جان نداد
بجانان نمیرسد انتقال شریف یازدهم ماه ربیع الثانی در شهر
غازی پور قبر شریف متصل مسجد بازار شمالی است باندک فاصله
جانب شمال عطر فروشان که جوار مسجد سکونت دارند همه واقف اند
و بنده لغایت تالیف این کتاب یکبار بزیارت قبر شریف سعادت
اندوز شده است خطاب ایشان عشق باز است

ذکر حضرت شاه عصمت الله قدس سره

وطن شریف ایشان در ضلع سارن موضعی است برلب دریای
گنگ مشهور بکهل پوره بفتح کاف هندی و سکون لام سبب اختیار
فقر ایشان آنوجه که اهل خانه را مرضی صعب لاحق شده تا هفته سال
صاحب فراش ماندند تدبیر هر جنس بکار بردند بیکار محض شد اطبای
عصر از یگانه و بیگانه دست بردار شدند و صورت مایوسی نمودند
سرمایه ضروری که از متاع خانه بود بکار معالجه آمد چون از هر سو
راه مقصود بسته شد بتلاش علاج رجوع بفقرا از زمانه آوردند که
شاید از برکت انفاس صاحب دلی مسیحا نفسی روی مقصود مشاهده
گردد و زندگی تازه بنصیب باشد ناگاه درین تلاش در شهر بنارس

بخدمت شفا منزلت چارہ ساز دل دردمندان حضرت مولانا
رسولنمارض رسیدند وعرض حال کردند آنحضرت را برحسته حالے
ایشان رحمی آمد فرمود کارے سخت درپیش داری اگر توانی
بہر حل این قصیدۂ خمریہ حضرت غوث الثقلین محبوب سبحانی
شیخنا سید عبد القادر جیلانی رضے اللہ عنہ ورد ساز باشد کہ از
لطف عنایت وی کامیاب شوی حسب ارشاد برخواندن قصیدہ
متبرکہ کمر ہمت استوار بستند وبزبان حال مترنم این بیت شدند
ے دست از طلب ندارم تا کام من برآید ٭ یا تن رسد بجانان
یا جان زتن برآید ٭ درعرصۂ قریب بخت خوابیدۂ ایشان بیدار شد
ودولت آبدی یار گردید درعین خواندن گریہ استیلا کرد بشرف
جمال جہان ارائے حضرت محبوب سبحانی رضی اللہ عنہ کہ آئینہ
حق نما بود ممتاز ومشرف گشتند وآنحضرت رضی اللہ عنہ وعلیہ و
علی جدہ السلام نگاہے ازچشم حق بین وعین عنایت بسوے
ایشان کرد کہ ازخود رفتند چون بخود آمدند از سر کونین برگذشتند
وطالب مطلوب حقیقی بجان ودل شدند ولسلک غلامی حضرت
مولانا رسولنمارض منسلک گردیدند بعد چند روز خبر صحت بیماری
رسید کہ بی وساطت تدبیر اطبا حق تعالی منت شفا بر گردن بیمار
واحبابش نہاد بمضمون این رباعی ہر کس کہ ترا شناخت جانرا
چہ کند ٭ فرزند وعیال وخانمانرا چہ کند ٭ دیوانہ کنی ہر دو جہانش بخشی

دیوانہ تو ہر دو جہانرا چہ کند + ازین مژدہ راحتی بدل نرسید قاصد
را رخصت فرمود و خود عزم وطن نمود گفت اکنون کاری درپیش
دارم کہ از ہمہ کارم بیکار کرد بعد القضای عرصہ دراز خبر مرگ الہخانہ
رسید شادان و فرحان بحضور حضرت مولانا رسولنما آمد و باخنده
قاه قاه عرض کرد گاه گاه تعلقی کہ بدل می آمد امروز حق تعالی ازان
نجات کلی بخشید و خط بنظر کیمیا اثر آنحضرت گذرانید و قاصد را رخصت
نمود و فرمود کہ حالا رفتن چہ سود فارغ البال چندے برین در دولت
بسر خواہم کرد در محبت شیخ بے نظیر بودند بظاہر فقر بحث داشتی
امّا بباطن سینۂ بے کینہ اش گنجینۂ اسرار الٰہی بود در پیر پرستے
خرد و قت و مظفر عهد بود اگر کسے شہر بنارس را از محبت کثرت
اصنام کفرستان گفتے لبس آزرده خاطر شدے و فرمودے او عین
دار الاسلام است مسکن خلیفہ رسول اللہ موطن نائب رسول اللہ
مقبرۂ شمس الدین ابدال مولانا محمد وارث رسولنما رضے اللہ عنہ
ہر کہ ویرا کفرستان داند بر جہل خود اعلام میکند گفتۂ وی چہ اعتبار
دارد نقلست میفرمودند شیخ العالمین رضہ کہ بہ ہمنے از شہر
بنارس بگدائی در شہر عظیم آباد پٹنہ آمده بود ناگاه بر آستانۂ
فیض نشانہ شاه عصمت اللہ قدس سرہ رسیده لب بسوال
کشاد برسیدند کیستی و از کجائی گفت فقیرم قوم برہمن از شہر
بنارس بمجرد استماع ایمنے بادب از جا برخاستند و تا زمانیکہ او

ایستاده ماند ایشان هم ایستاده بودند باز از آنروز هر وقتیکه
نزد ایشان می آمد فروگذاشت مراتب آداب وی نکردند اگر کسی
از نادانستگی مکلف نشست میشد بجوابش فرمودے
این فقیر از شهر بنارس می آید شهر حضرت مولانا رسولنما را نمی دانم
که او ایستاده باشد و ما نشسته و او را که کسے تکلیف نشستن میداد
نمی نشست روزے بیمار شد و چندے نه آمد حضرت ایشان را
تردد بخاطر شریف راه یافت از دوستان و مریدان مستفسر
حال وی گردیدند معلوم شد که در فلان محله بیمار افتاده خود تشریف
فرما شدند دیدند بر بستر ناتوانی تنها افتاده نه کسی انیسے نه غمخوارے
نه جلیسے که چاره بیماری وے جوید فرمودند تکلف خورد و نوش
ترا بسیار و مونس و غمگسار کسے نیست اگر اجازت دهی غسل
کرده دوا و نهاری تیار کرده بتو رسانم و شب بخدمت تو باشم
و منت کردند آنکور باطن که در روز ازل از نور ایمان نصیبے
و خطی نیافته بود هرگز قبول نکرد بس متاسف باز آمدند و هم میفرمودند
شیخ العالمین رض که در ایام غلبه افواج برگیان ما همه کسان وابسته
دامن دولت حضرت تاج العارفین رض جلاے وطن کرده بشهر
عظیم آباد سکونت داشتیم اگر حضرت ایشان بملاقات تاج العارفین رض
می آمدند و میفرمودند برادرم را خبر کنید روزے اتفاق خبر بمارسیده
رفته عرض کردم شاه عصمت الله صاحب تشریف آورده اند

والیشان این سخن شنیدند چون بطلب باز آمدم از راه شفقت
بس تهدید فرمودند که عم گفتن شرم می آید شاه عظمت الله تشریف
آورده اند جهت حقیقی که از جانب پیر السنت و در نفس الامر مرید ازا
پدر حقیقی پیران اند آنرا ترک میکنی ندانی که پدر ما همه حضرت مولانا
رسولنما است رض نقل است از شیخ العالمین رض شنیدم وقتی
حضرت ایشانرا استغراقے دست داده و کشردم در میان ساق
وران ایشان افتاده از الصاق ران و شتالنگ ضمحلاے
و آسیبے بوی رسید نیش زدن گرفت آخر بمرد و ایشانرا خبر نشد
بعد عرصهٔ دراز که بخود آمدند اندک درد بمقام نیش محسوس
شدن گرفت چون دیدند کثر دمے مرده یافتند و مقام نیش
سیاه شده نقل است از شیخ العالمین رض شنیدم در
سالے از سالها وبائے سخت متوجه شهر عظیم آباد شده
خلقے هلاک گردیده و بیماران را حسابی نبود از جناب اغاثت
مآب حضرت محبوب سبحانی قطب ربانی شیخنا سید عبد القادر
جیلانی رضے الله عنه حضرت ایشانرا ارشاد شد که نقش اجل
بشما دادیم بهر مرض نافع خواهد آمد از اثر وزصدها نقش مینویسانیدند
و به بیماران عنایت میفرمودند تا آنکه هر کسیکه گرفت از وبا نجات
یافت و صحت کامل دست داد و از برکت انفاس ایشان
هواے شهر اعتدال پذیرفت نقل است شیخ نعمت علی ساکن

موضع کریم چاک میگفتند که درمیان دو مرید حضرت ایشان جهت
درختے نزاعی واقع شد هر یکے دعوی ملک می کرد هر دو بر
رجوع بحضرت ایشان آوردند تا رفع خصومت کند بعد
استماع حجت هر واحد خواستند که حق بجانب شود انکه بر سر
ناحق بود گفت حضرت ما خوب میدانم که این درخت از آن
ماست اگر خلاف آن حکم صادر خواهد شد در تعمیل آن معذورم
فرمود هنوز سخنے نگفته ام و حال شما چنین است آن دیگرے
که بر سر حق بود عرض کرد اگر حکم شود از دعوی دست بردارشوم
فرمود بس مناسب است باز آن کاذب گفت چگونه بارنه آئی
که در حقیقت دعوی صادقم و تو کاذبے بعد چند ایام حکام وقت
را احتیاج بدان درختها افتاده حکم کرد که چند درخت در کار است
هر جا که یابند قطع کرده زود بیارند تبرداران بر درخت آن مدعی
صادق آمدند هر چند تیشه و تبر زدند هرگز بریده نشد و خطے
بر درخت از اثر تیشه نمی افتاد بحاکم خبر کردند متعجب شده رو
بروی خود بقطع آن تبرداران را سرگرمی نمود آخر دید که تیشه ها
شکسته و درخت را اثرے از ان نا چار از وی دست بردار
شده متوجه ملک آن مدعی کاذب که در حقیقت دیو مرید
بود گردیده بقطع آندرختها حکم کرده بے رنج و تعب تیشه کار میکرد
یک تیشه کار دو تیشه می نمود بست عدد درخت بریده برزمین افتاد

وغارت بردند هرچند آن دیو مرید جزع و فزع کرد سودی نه بخشید
مرید صادق آن مرید کاذب را همان ساعت یاد دهاند که امروز
ثمرهٔ خلاف پیر مرشد و سزای بی ادبی و گستاخی که روز فیصله
ما و تو بظهور آمده بود دیدی و ما هم ثمرهٔ رضای وی نیکو یافتم بهر یک
درخت همه درختان برباد دادی همان تیر و تبردار اندر درختهای
ما و تو از یک حبس و یکجا در سال ماه وجود تازگے برابر و درخت
ما را از تبر گزندی نرسد و درخت تو نے رنج و مشقت بریده شود
و این عنایت پیر است تمامے خلق با وی یک زبان بودند و آن
بد دیانت را نفرین مے کردند و از تصرف باطنی حضرت ایشان بیخبر
عقیدت در مزرعهٔ دل می کاشتند نقل است شیخ العالم میر رضہ
مے فرمودند مریدی بود از مریدان ایشان که در شیوهٔ پیر پرستی
خود را یگانهٔ زمانه مے نمود به مقتضاے شیفتگی بجمال خورشید
مثال و کجروی این پیر کهن سال که در مفارقت جسمانے محب
و محبوب خلقے را آشفته روزگار و خسته حال دارد بر خود لرزید
که مبادا این روز سیاه فراق از گردش چرخ روی نماید خیال
تصویر حضرت ایشان در دل و خیمت اما صوره که گره کاری وی
کشاید نمی یافت و اگر می یافت ادب خصمت نمی داد که بحضرت وے
اظهار این معنی کند و اجازتے حاصل سازد درین پس و پیش یک

ناگاه سپهر بی مهر تیغ جفا بر سر آن سراپا محبت و وفا بر کشید
و داغ مفارقت آنحضرت بر دل خستهٔ اش نهاده صدای کل نفس
ذائقة الموت در داد و روزگار از این غم در چشم دور بینش
تیره گردید و چشم دور بین از دیدنش خیره شد شب و روزگاهی
بر قبر شریف حضرت ایشان و گاهی در کلبهٔ احزان بسر
میکرد هر ساعت آتش عشق و محبت به تمنای دیدار مشتعل
می بود و حینالیکه در دل مرکوز بود از ناوفوعی آن غم
بر غم می افزود و روزی از غایت شوق و بی قراری دل
مصور را طلبیده که دران زمانه بر بهزاد ثانی حرف می نهادی
در فن مصور استادی بود عدیم المثل طائران تصویر را چنان
بال و پر کشود که در نظر تماشائیان صورت پرواز نمود اگر
بر صفحهٔ قرطاس صورت شیر را نقش می بست در چشم نظارگیان
چنان نمودی که بر سبجست و دلیران را باز و می شکست شبیه انسان
چنان کشیدی گوئی در وی روح دمیدی و اعجاز عیسوی
بکار بردی گفت شبیه پیر و مرشد خود نمیدارم و از همه خال و خط
نشان میدهم اگر از دست تو درست آید عطیه وافره نصیب
تست هر چند بیان شافی کرد و نشان وافی داد مصور در تابل بود
که از گفتن تمره و دیدن بدست نمی آید در میان هر دو فرق آسمان
زمین ست و هم اگر مصوری بیان خط و خال کند شبیه میتوان کشید غیرا

که ازین فن جنبیت محضه داشته باشد ملاحظهٔ هر خط و خال دشوار است
یکبار عقل دور بنبش رهبرے کرد و بخت یارشد پرسید مزار
شریف کجا است آن شیفتهٔ جمال خورشید مثال از قبر آنحضرت نشان
داد مصور گفت فردا جواب شما بگویم و رخصت شد وقت شب
بر قبر آنحضرت رفته بس الحاح و زاری می کرد و منتها پیش آورد که
یکبار از جمال یوسفی خود اگر مشرف فرمایند انعام وافر بدولت شما نصیب
ما میشود و نقدی که کفایت مهمات ما است بدست می آید و احد آ
از مناهی شرعی در عالم تکلیف است مواخذه آن در عالم جزا است
یقین میدانم که درین اعانت و امداد از حضور عالی که مقیم عالم جزا
اند باز پرس نباشد و ما نامرادان بمراد میرسیم رباعی دولت
زدرت روی نماید همه را + و زهمت تو کار کشاید همه را + تو قبلهٔ
حاجتے و ما حاجتمند + حاجت زدر کعبه برآید همه را + لطف قدیم
غمخوار شد و دولت یار مهدران شب بخواب دید که
تشریف آورده فرمود به بین صورت ما دنیکو ملاحظه کن
مصور یک بین و چالاک دست همه خال و خط تمام تر ملحوظ خاطر
کرده صبح شبیه نورانی حضرت ایشان بر صفحه قرطاس از لوح دل
نقش بست که سر مو تفاوت از اصل صورت نداشت حتی که در دست
تسبیح و رومال در دست حق پرست بلا فرق از عادت زندگی
بود و پیش نظر آن پیر پرست آورد بس دلشاد شد و شبیه از و

گرفت وازو عده مضاعف در مضاعف باوی در انعام مراعات
کرد نقل است میفرمود شیخ العالمین رض که مابعمر مراهق رسیده
بودیم روزے حضرت ایشان مارا همراه گرفت وبر مکان حکیم
محبوب عالم که یکی از مریدان وخاصان آنحضرت بود آورد وفرمود
میان محبوب عالم ایشانرا نیکو بشناسید که ذی حق شما هستند
ونصیحت میکنم شمارا که خاطر ایشان بسیار بسیار ملاحظه دارید و
هر مرضے که علاقه تدبیر ومعالجه وی بشما باشد بجز دوای
خوش ذائقه وخوشبو هرگز بدوای بدطعم ایشانرا تکلیف ندهید
حکیم صاحب ونیز ما همه حاضران مجلس دانستیم که این همه نوازش
بحال ما بنسبت حضرت تاج العارفین رض است که هر دو جناب
باخود ها رابطه دینی دارند ورنه دیگر حق ما چیست بعد سالهای
بسیار وعرصه دور ودراز از سخن خطبه ودامادی ما از دختر حکیم
صاحب درمیان آمد وامر متقرر شد تا آنکه رسومات شادی
وعقد مناکحت انصرام یافت آنزمان حکیم صاحب را سخن
حضرت ایشان یاد آمد وگفتند که اکنون مطلب ذی حقوق فهمیدیم
که اشاره بوقوع این علاقه بود که بعد سالها سال بظهور آمد واز زور
گاهے بدوای بدطعم معالجه مانکردند نقل است یکے از
مریدان ایشان بعزم زیارت مزار شریف حضرت مخدوم الملک
مخدوم شرف الدین بهاری بن احمد یحیی منیری قدس سرهما

قصد شهر بهار کرده بود اتفاقاً در اثنای راه از اسپ بیفتاد
و ضربی سخت بوی رسید که غش کرد و حالت ابتر شد که
همراهیان را یاس کلی از زندگی آمد هر چند تدبیرها بکار بردند سودی
نکرد آناً فاناً رنگ چهره متغیر شد و احباب را عنان اصطبار از دست
برفت سراسیمه و پریشان دست از معالجه برداشتند و کار
بر خدا گذاشتند بعد چند ساعت بهوش آمد و گفت خاطر جمع
دارید که رشتهٔ حیات ما نگسسته است و دانستند که کلمهٔ تشفی هست لیکن
آن ضرب رسیده و درین باب مبالغه کرده حاضران متعجب
حال شدند گفت ضربی شدید رسیده بود که امید حیات نماند روح
به پرواز رسیده دیدیم دران عالم حضرت مخدوم الملک را قدس سره
بر سر ما ایستاده و پیر ما حضرت شاه عصمت الله قدس سره نیز حاضر
است و مخدوم را الزام میداد که بزیارت شما رخصت داده بودیم و نزد
شما فرستاده بودیم این قدر فارغ البالی بکار رفت که نوبت مرید
من باین حالت رسید عجب است از لطف و عنایت شما و
حضرت مخدوم عذر می فرمایند که غافل نبودیم اما در نماز عصر مشغول
بودیم حالا بازند که مهلت صحت خواهد شد همین سخن بود که ما را افاقه
آمد هنوز تمامتر سخن تمام نکرده که طبیعت بدفع الم متوجه شد تهوع
شروع شد یک سلفچی پر از خون قی کرد مردمان دانستند که آنچه
قبل ازین بیان نموده بود غالباً بدان بوده باشد یا اکنون رگی

از رگها تر فتیده است زیاده تر مایوس شدند چون از قفے
فراغت دست داد باز نه اثر ضرب بود نه درد عضوے گویا
گزندی والمے نرسیده بود و دیگر حاجت معالجه نه افتاد نقل است
عجیب تر و حکایت غریب تر ازین که شخصے از مریدان حضرت ایشان
که منسوب بذات شریف صحبت خسروی داشت در باطن از صحبت
اهل بدعت ظن فاسد در حق صحابه رضی الله عنهم پیدا کرد که از
کلامش بوے رفض می آمد و فساد عقیدت ازان ظاهر می شد حکیم
واعظ الله صاحب باین خادم درویشان می فرمودند که وی با ما
مربوط بود ازین جهت اکثر وی را ملامت میکردم که تو در سلسلهٔ عالیه
قادریه ارادت داری و بر دست همچو شیخی توبه کردے و در پیر بے
یگانه عصر با اینهمه بر خلاف مذهب پیران سو عقیدت در شان صحابهٔ
کرام چگونه پسندیدے وای بر تو و بر عاقبت تو اندیشهٔ
ضرور است جواب میداد پیر من کامل و زبردست است عاقبت
برباد نخواهم شد بعد چندی فوت کرد مارا تمنائے دریافت حال
وی بود استخاره کردم دیدم مزبله آلبست بس ناپاک و فازورات
در وے پرست و آن کس بلباس کثیف آنهم یک لنگ
دران مزبله بر روی افتاده است مارا از معائنه حال وی سخت
استکراه آمد و فوراً بخاطر گذشت که این نکبت همان عقائد
باطله وبیست که ازان منع میکردم گفته من نه شنید و باین عذاب

مبتلا شد ناگاه حضرت شاه عصمت الله قدس سره در انجا تشریف
آوردند و او را ازان مرتبه برداشتند و در کنار گرفتند و فعتاً آن مرتبه
مکاشفے دلکشا و مصفا گردید و آنکس بالباس فاخره نزد آنحضرت
ایستاده رویش بغایت منور بسوی من دید و گفت دیدی طاقت
پیر نگفته بودم که پیر من زبردست ست حالا نکبت گناه و شامت
رفض چه شد و کجا رفت ؎ نه ماند بعصیان کسے در گرو + که
دارد چنین سیدے پیش رو + خطاب حضرت ایشان از
جناب اعانت مآب حضرت محبوب سبحانی رضے الله تعالی عنه
مختار الله و مختار رشب است انتقال سوم ماه محرم مزار شریف
به پرواز یم آباد پٹنه محله موتیا نند در حجره مسقف که باهتمام حکیم
برشجبوب عالم علیه الرحمة تعمیر شده بود واقع است

ذکر حضرت شاه غلام امام قدس سره

صیفر مود شیخ العالمین رض ایشان از یاران حضرت مولانا رسولنما رض
اند در ملک دکهن سکونت میداشتند اول عریضهٔ ایشان بحضور
اقدس رسیده که بعنایت حضور رهنده کسان بوسیلهٔ غلام
داخل محفل شریف نبوی صلے الله علیه وآله وسلم شدند و باختیار
رسائی حاصل کردند الحال درخواست بیعت کرده اند چون غلام
را بجز اجازت تربیت حکم گرفتن بیعت نبود تا وسع انکار کرد و غریب

براخوت دینی نموده لیکن ایشانان مارا ای بران مقرر گردیده که اگر
بیعت نه گیرم قاطبتهً ازین سعادت خود را محروم دارند و بردست
دیگرے نکنند درین معنی هرچه حکم عالی بدان نفاذ یابد بتعمیل آن
کرده آید بجواب عریضه عزارقام یافته که چون آنها اراده چنین دارند
اجازت بیعت آنها داده شد که از سنت پیران محروم نمانند
بعد چندے عریضه دگر رسید که غیر آنها که سابق درباره بیعت
شان عریضه کرده بود بست و یک کس بدولت حضورے
محفل شریف نبوی صلے الله علیه وآله وسلم ممتاز و سرفراز
گردیدند در یاران حضرت مولانا رسولنما رضا این دولت رسولنمائے
گویا مخصوص بایشان بود که چندین کسانرا باین دولت بے
بدل رسانیدند ذلك فضل الله یوتیه من یشاء
والله ذو الفضل العظیم

ذکر موی لعل محمد منیر قدس سره

از یاران حضرت مولانا رسولنما اندرمیفرمود شیخ العالمین رح که
چون ایشانرا طلب حق پیدا شد سفر گزیدند و شهر بشهر در تلاش
مرشدے کامل جاده پیما بودند تا آنکه نام نامی و اسم گرامی آنحضرت
شنیده بشهر بنارس رسیدند متامل بر دوکانے نشسته
بودند که رهبرے پیدا شود تا بر در دولت باسعادت آنحضرت

رسانند ناگاه طالب علمی کہ از آنحضرت سبق میگرفت بآن سو گذر کرد
ایشان پرسیدند چہ میخوانی گفت فلان کتاب از حضرت مولانا سولنا
میخوانم ایشان غنیمت شمرده اعتراضی در مقامی کردند او بجواب درماند
فرمودند برو بر استاد و حل این مشکل از وی کن او بخدمت آنحضرت
حاضر آمده عرض حال کرد آنحضرت حل آن اعتراض فرمود باز برایشان
آمد و بیان مطلب کرد باز بران جواب عود کردند و منظور ازین گفتگو آنکه
آنحضرت طلب فرمایند چون آن طالب علم باز بحضور عالی آمد و بیان نقض
کرد دیگر جواب شافی بوی ارشاد فرمودند و گفتند اگر توانی معترض را
بیار کہ بخونے سخن گفته آید کار بوسیله و وساطت درست نمی آید آن
کس با ایشان جواب عود و پیام آنحضرت رسانید بمجرد استماع دلشاد
روانه شدند مصرع تو گوئے و گنجید در پیرہن + و بحضور حاضر
آمدند آنحضرت بعد اخلاق و مدارات کہ لوازمه وارثان انبیاء
است فرمود درین مقام چه شک است کہ خلجان میکند
بیان فرمایند تا مفصل گفته آید ایشان عرض کردند هیچ شبهه و شک
نیست اما هر کسے وسیله کارے جوید ما نیز وسیله جستیم و مطلب
رسیدم امیدوارم کہ بسلک غلامے درآییم و بدولت باطنے
کہ مقصود اصلی است بدست گیرے حضور فائز شوم عرض شان
مقرون اجابت گردید بسے مرتاض بودند چون یکجا
قیام نبود حجره در خانقاه شریف اختیار نکردند

گفتند ویرانه ها و خرابهای شهر همه خلوتخانه ما است از بهر
طعام روز و شب عرض کردند که به مودی سرکاری حکم عالی نفاذ
باید که چیزی بغلام داده باشد و ویرانه ها اوقات بسر میکردند
روزی سرما سخت بود و از طرف اسباب سرمائی فقر بحدت که بجز
آتش عشق و آه جگر سوز در شبهای یخ چاره سرما نبود شب محتلم
شدند وقت سحر از خواب بیدار گردیده جانب دریا شتافتند
بجز یک لنگ دیگر هیچ نداشتند بعد فراغ غسل تاب سردی
نه آوردند چند قدم از دریا بیرون آمدند نسیم سحر مضمون کل نفس
ذائقة الموت مترنم شد و از اهتزاز ایشان را در احتفاظ وصل آورد
غش کردند مردان و زنان وقت صبح که بر لب دریا می آمدند دانستند
گر مخموری شراب خواری است بگمان رفع حرارت هر کسی یک
سبوی آب بر ایشان می ریخت تا آنکه جان بجان آفرین
سپردند و بوصل مطلوب حقیقی فائز گردیدند حضرت مولانا رسولنما را
حال شان منکشف شد همان ساعت معه یاران تشریف آورده
لاشها را در خانقاه بردند و بتجهیز و تکفین نمودند و مودی را برای
حساب خرچ ایشان طلب فرمودند مودی عرض کرد چه حساب نوشیم
حساب مونوی اهل محمد از حساب بیرون است هر روز معمول
هم نبود بعد سه روز چهار روز از طرف دوکان که گذر میکردند دران وقت هر
جنس از گندم و جو و برنج و ارزن و دیگر حبوب که بودی یکمشت از یک

یک جنس کہ بران دست میرسید میگرفتند واز ہمانجا ہمچنان
خام خوردن آغاز میکردند و میرفتند این قدر قلیل را چہ حساب
کنم و قیمت آن نہ گرفت

ذکر یاران و غلامان حضرت مولانا رسول نمارضہ کہ مسکن
و ماوای ایشان قصبہ بہلواری است

و بیان شرف این قصبہ متبرکہ میفرمود شیخ العالمین رضہ در بارہ
لطف و عنایات حضرت مولانا رسول نمارضہ بحال حضرت تاج العارفین رضہ
کہ آنحضرت از غایت شفقت کہ مبذول حال تاج العارفین رضہ
بود گاہ فرمودے ہمارے بہلواری نسبت این قصبہ بخود کردے
و گاہ بقصبۂ ناجیہ یاد آوردے بعضی مردمان را خطرہ میآمد
کہ مقتضاے این عنایت بر قصبۂ مذکورہ بجز آن نیست کہ
وطن و مسکن تاج العارفین است شرفی دیگر ندارد آنحضرت بر
خطرۂ آنہا مشرف شدہ ارشاد کرد او جاے است کہ قدر و منزلت
وی روز حشر معلوم شود کہ چہا چہا اولیا و صلحاے
دین و کاملین از انجا برخیزند و حضرت مخدوم الملک مخدوم
شرف الدین بہار رضی اللہ عنہ این قصبہ را بستان نجات نام
نہادہ و قصۂ آن مشروحا در ذکر حضرت مخدوم سید راستی قدس
سرہ کہ از خلفاے ممتاز مخدوم بودند و اول الاوایل ولایت

این قصبہ منشور بنام نامی اوشان است گفتہ آید انشا اللہ تعالے
و از بعضے راویان ستند بسمع رسیدہ کہ رسول صلی اللہ علیہ و
آلہ وسلم در ضمن عنایات خود بر بعضے اولیاے سلف این
قصبہ فرمودہ کہ یک مرد عالم و یک درویش مدام درین قصبہ بودہ
باشد و از لغایت این عنایت الی الآن کہ قریب دو صد سال
گذشتہ باشد حال ہمچنین است کہ کسے زمانہ قطرت ندیدہ

ذکر حضرت محمد مخدوم مخدوم عالم قدس سرہ

از متوطن این قصبہ ناحیہ پہلواری انداز یاران کاملین حضرت
مولانا رسول نمارض صاحب مثال و خلافت از فرزندان مخدوم
جنید ثانی رض نسبًا جعفرے الزینبی بودند و ہم نسبت فرزندی
بحضرت محبوب سبحانی غوث الصمدانی رضے اللہ عنہ داشتند بسا
کامل و مکمل و حضرت مولانا رسولنما رض در مکتوب شریف لسے
حضرت ایشان کامل و مکمل مینوشتند ہم جد حضرت تاج العارفین
اندرض چون شوق علم در دل کمال گرفت بطلب آن سفر اختیار کردند
تا آنکہ بدائرہ دولت حضرت مولانا رسولنما رسیدند و از انحضرت مشتغل
علوم ظاہری و باطنی گردیدند بعد چندے شبی حضرت مولانا رسولنما
بخواب دیدند کہ مخدوم جنید ثانی رض تشریف آوردند و تسبیح کہ در
دست مبارک بود پیش انحضرت نہادند و گفتند کہ دانہ متصل

امام اند کے کجی دارد آنزاد رست و مدور فرمایند و راست نمایند
صبح آنحضرت وقت درس و تدریس بحاضران مجلس خطاب کرده
رویلے صالحہ خود را بیان فرمودند منتظر آنکہ کسے تعبیرش گوید
حضرت ایشان یعنی مخدوم عالم رض عرض کردند اگر اجازت باشد
تعبیر آن بعرض بیان آرم کہ جز آن دیگر تعبیر نباشد رخصت بعرض یافتند
عرض ساختند کہ امام خود مخدوم چنید ثانی رض اند و دانہ ہا فرزندان
اند و دانہ متصل امام کہ کجی دارد منم چرا کہ در سلک فرزندان اکنون
از من کسی قریب تر بایشان نیست چون علاقۂ پرورش ظاہر و باطن
این غلام وابستہ دامن دولت حضورست و کجی ہم کہ داریم ظاہر و باہر در
حقیقت سعی بندہ فرمودہ اند تا راست کردہ شود حضرت مولانا رسولنما
تعبیر ایشان بس پسندیدہ و فرمودہ کہ فی الحقیقت ہمین تعبیرست
ہر چند التفات و عنایت تام از سابق مبذول حال ایشان بودہ آما
از انروز زیادہ تر لطف و عنایت اتم بکار ایشان مرعی داشتند
بعد از تکمیل علوم شرعیہ و معارف باطنیہ و طی مقامات طریقہ و اشاعۂ
وسیعہ بخلعت خلافت و مثال سرفراز فرمودہ بہ تربیت دور افتادگان
رخصت وطن دادند تو کل محض سرمایۂ زندگے بود و وارستگی از
علایق دنیا متاع خانہ صبر و تحمل بر بلا انیس و تسلیم
و رضا جلیس جلال کہ از لوازمۂ بی اعتنائی و بی پروائی است مقتضای
حال بود و در صاف گوئی تردد و باک ملال کسے را نمے نمود

بمد نظر فقر بحت ایشان از جناب اغاثت مآب حضرت محبوب سبحانی
غوث الصمدانی رضی الله عنه و هم از جناب شرف بوعلی قلندر رض
در نیاز توشه و تته منی اذن عام بود که هر مصرف خود که خواهند نقد و
را صرف کنند و اگر جنس غله رسد هر روز بقدر کفاف آل و عیال خود
پخت کرده خورده باشند پخت یکروزه و تقسیم برای شما ضرور نیست
و اکثر بسبب فقر و فاقه بهمین دستور عمل کردے و اگر احتیاج بمصرف
دیگر امور خانگی دیندے در وے صرف فرمودی لقل ست میگفتند
مفتی غلام مخدوم علیه الرحمه روزے در حضور پیر و مرشد برحق حضرت
مخدوم عالم رض نشسته بودیم خطره شیطانی بدل راه یافت که حقیقت
فقر در حضرت شیخ ماست که از دنیا و علایق وے وارسته محض اند
و تاج العارفین را کار بدنیا افتاده پا از جاده فقر بیرون نهاده و زنه فقیر را
با جاه و حشم چه کار و این مجلس اعراس و سماع که دام تسخیر خلق است
و سبب تفریح نفس برای چه بر خطره من مشرف شده فرمودند غلام
مخدوم در حق شاه صاحب این چه خیال فاسد دارے
منکر کمال اوشان را گمان نمے برم که ازین جهان با
ایمان رود و در روز حشر بر ایمان خیزد حضرت مولانا رسولنما رض
ایشان را شیخ الزمان آفتاب طریقه می نوشتند و اکثر در ذکر مراتب
باطنیه می فرمودند که ایشان برابر من اند منکر کمال ایشان منکر احوال
حضرت مولانا رسولنما است خوب بیندان و یقین کن و توبه بساز

و برآینده ازین چنین خطرات فاسده شیار باش تا عاقبت برباد
نه شوی هرچند این ذکر مناسب تذکرهٔ احوال حضرت تاج العارفین
بود که دلالت بر کمال وے دارد اما چون برتیزی و تندے
مکاشفات مخدوم عالم رض بود در ذکر ایشان بیان کرده آمد
نقل است میفرمود شیخ العالمین رض در ذکر او راد حضرت ایشان
که هر شبانه روز سوائے مراقبه اشغال و اذکار هزار رکعت
نفل خواندے شبے از ضعف پیری در محفل شریف نبوے
صلی الله علیه وآله وسلم شکایت آورد و عذر کرد حکم عالی نفاذ
یافت پنجصد رکعت تخفیف کرده شد ازین زیاده تخفیف نکنند
و پنجصد رکعت لازم گیرند باز در قصیدهٔ مشهور غوثیه حضرت محبوب
سبحانی رضی الله عنه تخفیفی خواستند حکم اشرف بران قرار
گرفت که عددش همان یازده بار است اما بنظر قلت فرصت
شما چهار عدد کم کرده شد هفت بار ورد دارند و این عدد مخصوص
بشما است دیگران از یازده بار کم نخوانند نقل است میفرمود
شیخ العالمین رض کار خانهٔ شادی عقد مناکحت برادر خورد
حضرت ایشان در پیش بود در عین قرب برات منکشف شد
که از عمر نوشته همین یکشب باقی است فردا روز مصیبت سخت
پیش آمدنی است ازدریافت این حال خیلے تردد و تشویش
بخاطر اشرف راه یافت و تغیر بر شرهٔ مبارک لاحق گردید حضرت

تاج العارفین رضؓ را طلب نمودند و بیان امر وقوعی کردند و چاره
کار جستند حضرت تاج العارفین که قصد دریافت فرمودند همچنین
یافتند هر دو بزرگ را تشویش سخت رو نمود آخر رای بران قرار
گرفت که حالا تدبیرے بکار نمی آید مگر راه دعا و التجا که مسدود
نیست الدعا یرد القضاء همت بکار باید کرد و دست دعا
فراز باید نمود حق تعالی بر محو و اثبات مکتوبات از بے قادر و توانا است
یمحوا الله ما یشاء و یثبت ما یشاء ؎ مشکلے نیست که
آسان نشود + مرد باید که هراسان نشود + هر دو بزرگ در خلوتی
و پس پرده حضرت بی بی ولیه قدس سره که اهل خانه مخدوم عالم
بودند و ذکر کمال و کرامت ایشان عنقریب گفته آید سرگرم دعا
و التجا شدند تا سحر در خلوت بر روے خلق بسته بود نوشته با
براتیان بر گمان بے التفاتی و ناشفقتی حضرت ایشان زبان شکایت
دراز داشتند و درین کار بس تیز زبان که از هر دو بزرگان یک
کس هم سر پرستے ما درین سامان برات نکرد و انجام نفرمود مگر امشب
از شبهاے متبرک بود که در خلوت بسته بعبادت مشغول اند آخر
بفضله تعالی بکمال منه و لطف قریب بصبح تیر دعا بر هدف مراد جست
نشست و رحم قدیم غمخوار شد هر سه بزرگ را دفعتًا بدریافت آمد
که مدت دوازده سال حیات تازه بخشیدم سر از مراقبه برداشتند بلوا
نماز شکرانه برخاستند آرے در شان ایشان گفته اند ؎ اولیا

طاقتے ہست ازالہ + تیر جستہ باز گرداند زراہ + گر چنین خواہے
خدا خواہد چنین + میدہد حق آرزوے متقین + بعد انتقال برادر
مشارالیہ از روز شادی و برات مردمان کہ بحساب آورند دیگر روز
ہم از نسالہاے موعود کمی و بیشی نداشت نقل است میفرمودند
بعضے اکابر زبانی شیخ العالمین رض کہ باعث سلطنت علی گوہر بادشاہ
مشہور بشاہ عالم ہم حضرت ایشان بودند تفصیل این اجمال در ذکر
بعضے خلفاء حضرت تاج العارفین رض انشاء اللہ تعالی کردہ آید خلاصہ
اینکہ مخدوم عالم رض را نظرے بر حال وے بود میخواست کہ وے
را بر تخت سلطنت جلوہ گری بخشد و دیگر سالکان و مجذوبان
عصر را رائے برخلاف حضرت ایشان بود کار خود فرمودہ بود
اما وقت ظہور آن نرسیدہ کہ عمر شریف باآخر رسید بحضرت تاج العارفین
وصیت کرد اے برادر ما ازین جہان میرویم و کار سلطنت بر
شما میگذاریم بے نشاندن شاہزادہ علی گوہر شما قصد اینجہان
باقی مکنید بہر نوعی کہ دانید و توانید چون وقت آن آید خلعت
شاہی از بارگاہ دین پناہی نبوی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بوے
دہانید و بعد ایشان ہر چہ درین مقدمہ بظہور آمد آینده گفتہ آید
نقل است از شیخ العالمین رض یکے از یاران حضرت ایشان
را در بدو حال سلوک اتفاق ملاقات از فقیرے ہندو جوگے
شدہ چون آن فقیر طاقت داشت ہمہ حال ایشان سلب کرد

و غلبهٔ آورد که بهر بن موسے مسلوب الحال اثر حالات کفریه
ساری گردانید حتے که رجوع به پیران و عم ایمان هم در دل وے
نگذاشت بعد امتداد ایام روزے حضرت ایشان از کسے
پرسیدند که فلان مرد بنظر نمی آید عرصه بسیار گذشته آنکس عرض
حال واقعی کرد باز فرمودند که بالفعل کجا است بطوریکه باید آورا
بمن باید آورد معلوم شد که انحراف کلی دارد ساکت ماندند و جذب
او کردند که کشان کشان بحضرت ایشان رسیده و از بهر بن موسے
وے اثر حالات کفریه زایل کردے و اثر حالات ایمانیه ثبت
فرمودے تا آنکه فی الجمله افاقه آمد که ادراک حال خود میکرد و هر
روز بخدمت عالی حاضر میشد و یکدو ساعت می نشست تا
زمانیکه باز بحال آمد هر چند آن جوگی زور تصرف بسیار آورد سود
غلبه اثر وے دیگر نشد مولف کتاب میگوید که زور تصرف
آنحضرت در باز آوردن آن مرید هر قدر که بوده باشد دیگران
چه دانند مگر زبانی شیخ العالمین رض شنیدم میفرمود نقلاً از حضرت
تاج العارفین رض که این زور و طاقت شاه محمد مخدوم مخدوم عالم
بوده که آن گمراه را براه آوردند و بحال ساختند ورنه از دیگری
دشوار بود نقل کرامت میفرمود سند العرفا دامت برکاته
روزے کسے یک دو نه شیرینے نذر حضرت ایشان آورده
بود و فرزند ارجمند وے رض حضرت شاه آیت الله قدس سره

حاضر مجلس عالے بودند بنظر شفقت فرمود آیة اللہ شیرینے
رغبت داری عرض کردند عنایت شود اجازت گرفتن یک
لڈو یا مقدار از انجا کہ دران ایام بمقتضاے سن پیری در بصارت ظاہر
قصورے راہ یافتہ بود کہ در کار فتورے می افتاد ایشان بوسوسہ
افتادند کہ چون آنحضرت نمی بینند باید کہ دو لڈو بگیرم و دست
دراز کردند دو لڈو گرفتند آنحضرت فرمود آیة اللہ این چہ حرکت
بود مسیدانی کہ نمی بینم و کار ناکردنی کردی ہشیار باش این بار
عفو کردم بار دگر حذر کن لیکن وقت است کہ پدرے و
پسرے منظور نیست و اکثر بودے کہ در اندک توقف کار بخاد مان
فرمودے مگر کور شدۂ چشمش بیکار میشد و خاموش می نشست
باز چون آنحضرت بضرورتے آواز دادے و یا فرمودے
آن بیچارہ عذر نابینائی پیش نمودے میگفتند ہیچ نیست بیا
فی الفور روشنی چشم بحال گردیدے نقل است میفرمود
شیخ العالمین رحمہ کہ بعد انتقال آنحضرت زن تره فروش بمزار
شریف آمد و ظاہر کرد کہ الہ دروکردن گشتہ کہ داشتم کسے گرفت
یا ولی اللہ اگر صادق ہستید گیرندہ در مرض سہال خونی مبتلا شدہ
ہلاک گردد و بس سوگند مغلظ داد کہ در تحریر نتوان آورد و از اتفاق
وقت آن بود کہ پسرش آن آلہ دزدرا بنظر احتیاط بجاے محفوظ
داشتہ رفتہ بود چون شب آمد پسرش حسب معمول از کار فراغت

یافته بخانهٔ خود رسید و میل بغذا کرد بعد خوردن حاجت به بیت الخلا
افتاد رفت خون خالص دست آمده آبدست کرده برخاست
و بر بستر آرام افتاد باز حاجت اجابت دید تا آنکه نوبت به هفت
و هشت بار رسیده و رنگ رو تغیر پذیرفت مادرش را
قسم یاد آمد و پرسید آلته دزد و کسے گرفته ترا معلوم است یا نه
پسرش گفت کسی نه دزدیده و نه گرفته من در فلانجا داشته ام
مادرش دانست که اثر دعای بد بروی افتاد دوان دوان
بر مزار شریف حضرت ایشان آمد و جزع و فزع بسیار کرده که مال من
کسی نگرفته بود پسرم بنظر احتیاط برداشته و اینک در سزای
بے ادبی من و او هر دو گرفتار شدیم هر چند عذر کرد عفو تقصیر نگردید
و پسرش قریب صبح هلاک شد همسایه اش زبان ملامت کشادند
که سوء ادب تو در حضرت بزرگان باریب کارے کرد و صدق
ولایت و صحت نسب وی رضی الله عنه دیدے انتقال آنحضرت
بست و ششم ربیع الثانی وقت اشراق است سال یکهزار
و یکصد و هفتاد و سه هجری بست برائے صحت بیمار و برآمد کار
نیاز ایشان توشه بے تعیین وزن مجرب است لیکن اگر
آرد گندم یک آثار باشد روغن یک و نیم پاو و بهوره یا چینے
هم وزن روغن خطابات آنحضرت سید السادات محبوب
رسول مخدوم عالم مخدوم الدین شیخ الانام حجة الاسلام معدن العلم

قرۃ العین سید بحر عجمی ہادی المضلین شفیع المذنبین محسن تحیے
کامل و مکمل رحمت الرحمن وارث سید الانبیاء تاج الاصفیا قدوۃ
المتقین باب العلم صاحب العشق مجرے الہدایت خیر العارفین
شافی محی الدین کافی محی الدین مطلق محی الدین غلام محمد فرزند
محمد دلبند محمد ابو العزم و دیگر خطابات ہم بسیار است کہ در فہم
ہر کس نہ آید و عوام را خاصۃً جاے اعتراض و در خطابات
و کرامات و افعال اولیاء اعتراض سبب نکال آخرۃ وبال در
دنیا است بنا بر آں رقم نکردہ اللّٰھم احفظنا من سوء
العقیدۃ والظن الفاسد فی حضرت اولیائک رضی
اللہ عنہم مزار شریف متصل مزار منور مخدوم شاہ جنید ثانی
قدس سرہ جانب مغرب بفاصلہ دہ گز واقع است چون دو
یار از یاران وی کامل بودند مناسب کہ ذکر شان ہم متصلاً کردہ آید

ذکر حضرت بی بی ولیہ قدس سرہا

زوجہ حضرت مخدوم عالم محمد مخدوم اندرین ضمنہ از احوال ایشان
ضمناً در ذکر برات شادی برادر خورد مخدوم عالم گذشتہ است
مفصل اینکہ در ایامی مخدوم عالم رضی اللہ عنہ را مرض استسقاء عارض
شدہ چندے اوقات بمعالجہ اطباء زمانہ مصروف ماند سودے
نہ بخشید و مرض روز بروز در اشتداد بود تا انکہ ہر کسے را یاس کلے

آمد و دست از معالجه کشیدند مخدومہ زمانہ را بس اضطراب بود
چارۂ کار بجز آن ندیدند کہ رجوع بحضرت غوث الثقلین فریادرس
ہر درماندہ شیخنا سید عبد القادر جیلانی رضی اللہ عنہ کنند مضمون
این رباعی رباعی یا غوث بجز تو نیست فریادرسی + نام تو
بود ورد زبان ہر نفسے + مگذار چنین ذلیل و خوارم کاکنون +
درماند گیم زحد گذشت است بسی + اسم اعظم آنحضرت ہر لحظہ
قیاما و قعودا نوما و یقظۃ از زبان و دل خواندن اختیار کردند
و بجان و دل مصروف این کار شدند سہ شبانہ روز بریں حال
گذشتہ بود کہ یکبار عنایت عیبی مبذول حال ایشان شد برائے
العین از انجناب اغاثت مآب مشرف شدند و دیدند کہ آنحضرت
بکمال لطف خود چیزے خواندہ مخدوم عالم را دم کرد و فرمود خاطر
جمع دارید صحت است و نگاہے از عین عنایت بسوے
ایشان کرد کہ مخدومہ را افاقہ این عالم نماند و از ہمان ساعت
بے اشغال و اذکار فتح باب باطن شروع گردید و آنا فانا ترقی
درجات میشد حضرت مخدوم عالم بجوف جذب متوجہ حال ایشان
شد بعد صحت کلی اشغال و اذکار مناسب سلوک ارشاد فرموده
و باندک زمانہ بمرتبۂ ولایت رسانید مکاشفات ایشان حد و نہایت
ندارد خصوصا از نوافل و ادعیہ برائے صحت بیمار و برآمد کار
دینی و دنیوی و ثواب احروی کہ خلق را کتابے مجلد شدہ است

ورسانی محفل شریف نبوی صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم علی وجہ الاتم نصیب
ایشان شد وبعرض ومعروض ہر رطب ویابس مجاز وممتاز بودند
از مکاشفات ایشان یکی خواص آیۂ یا ایھا الذین امنوا
اصبروا وصابروا ورابطوا واتقوا اللہ لعلکم تفلحون
تا آخر آیت برای شکستن وہاسیل چہار صد وچہل وچار بار ہر بار
خواندہ دم کردن مجرب یافتہ شد وعدد اعظم وی یکہزار و
چار صد وچہل وچار بار است اگر در عدد اول نشکند باز عدد
دویم شروع کند بعضی جا نوبت سہ عدد کلان رسیدہ کہ دل
خود بخود شکستہ نقل است میفرمود حضرت شیخ العالمین رض
در ذکر مکاشفۂ مخدومہ وقرب عرض ومعروض وعنایت نبوی
صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم کہ سلسلۂ آبائے حضرت مخدوم عالم و
حضرت تاج العارفین رضی اللہ عنہما در ہنگامہ افواج برگیان
غارت رفتہ بود روزے مخدوم عالم رض ایشانرا فرمود کہ بحضور
رسالتمآب صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم عرض دارید کہ سلسلۂ آبائے
ما ہمہ تا امیر عطاء اللہ قدس سرہ غارت رفتہ نام اسلاف کسے
را یاد نماندہ حالا چارۂ درستگی آن چہ کردہ آید مخدومہ حسب الحکم
عرض کردہ چون ازیں امور لطف وعنایت بود بپاس خاطر
وے حکم اشرف بدان نفاذ یافت کہ امیر عطاء اللہ ودیگر آبائے
ایشانرا حاضر آورند ہر ہر واحد حاضر آمدہ روبروی آنسرور پیغمبران

صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نام خود با بہ تصریح نسبت قرابت ابوت بیان
کردند و مخدومہ نام ہر واحد درین عالم بمخدوم عالم رسانید
کہ شجرۂ سلسلۂ آبای باز درست گردید بعد چندے کہ از جائے
اصلی بدست آمد ہر دو را مقابلہ کردند بے کم و کاست یافتند
فرق تقدیم و تاخیر نامی ہم نبود سبحان اللہ سبحان اللہ زہے
قبول و زہے عنایت کہ باین چنین کارہاے بی حقیقت
اینقدر لطف و عنایت مبذول گردد خطاب ایشان کلیۃ
الرسول است انتقال نوزدہم ماہ جمادی الاولی است مزار
شریف در پہلوے مخدوم عالم قدس سرہ جانب مغرب واقع است

ذکر ملا وجیہ الحق قدس سرہ

ایشان از یاران مخدوم عالم اند کامل الطریقت یگانۂ روزگار
مخزن اسرار معدن علوم شرعیہ مزار شریف ایشان نیز در احاطۂ
مخدوم عالم است +

ذکر احوال خیر مآل حضرت تاج العارفین نائب رسول اللہ مخدوم شاہ محمد مجیب اللہ قادری رضی اللہ تعالی عنہ

حضرت ایشان از خلفاے مولانا رسولنما خلیفۂ اعظم اند وصفا
مثال محبوب ترین خلق در قلب شریف وی رضی اللہ عنہ بودند

چنانچه از حکایات آینده عنقریب معلوم شود تکمیل علوم ظاهر
و باطنی از شریعت و طریقت ازین جناب مستطاب حاصل کردند
و بیعت سلسله از حضرت محبوب رب العالمین خواجه عماد الدین
قلندر رضی دارند تفصیلش آینده گفته آید نقل است میفرمودند
شیخ العالمین رض نقلاً عن الاکابر چون حضرت تاج العارفین رض از
شرف قدوم روی زمین را مشرف ساخت واز وجود پاک
این تیره خاک را معطر و معنبر فرموده حضرت مخدوم شاه
برهان الدین والد حضرت خواجه عماد الدین قدس سره چند ساعت
قبل بخواب بود دید که آفتابی بس منور در خانه من روشن است
و تعبیرش از وجود حضرت ایشان کرده بود از انجا که والد بزرگوار
حضرت ایشان در ایام محض صغر سن داغ یتیمی بر دل پاک نهاده
جهان فانی را بدرود کرده بودند مخدوم در فرزندی خود گرفت
و بعرصه چند سال رحلت فرمود خواجه رض که در حقیقت علاقه ابوت
دینی نسبت ایشان داشت و در عالم ظاهر قرابت اخوه عمیتی از
جانبین و اموی از جانب دیگر چه والد بزرگ حضرت ایشان
امون حضرت خواجه بودند پرورش ایشان در کنار حضرت خواجه
بود و بنوعی داد شفقت دادند که داغ یتیمی بر دل حضرت ایشان
نماند چون بایام بلوغ رسیدند بتحریک مخدوم عالم محمد مخدوم رض
که بس فیما بین ربط قلبی بود عزم تحصیل علوم ظاهری در مدرسه

عالی حضرت مولانا رسولنما رض مصمم گشت و باستماع اوصاف
آنحضرت که از زبان فصیح بیان مخدوم عالم بسمع رسیده بود غایت
مشتاق دیدار جمال باکمال وی رض گردیدند درخواست اجازت
از جناب خواجه رض کردند خواجه رض که از کثرت اوراد و اذکار و مراقبات فرصت
درس و تدریس نداشت باوجود شفقت تامه که محبت پدری
ازان رشک میبرد داغ مفارقت حضرت ایشان بر دل مبارک
گوارا کرده رخصت فرمود چون بشهر بنارس رسیدند و بدولت
پابوس مولانا رسولنما رض فایز گردیدند بمجرد دیدار تخم محبت که روز
ازل در مزرعهٔ دل بید قدرت کاشته بود شاخ و برگ برآورد و
آنا فانا در نمو آمد و علاقهٔ تعلیم و تعلم از هر دو جانب استحکام پذیرفت
نقل است میفرمود شیخ العالمین رض که حضرت تاج العارفین رض
را شانی عظیم در مرتبه ولایت بود هر کسے از اهل الله در ایام
طالب علمی هم ایشان را که میدید تمام تر پاس ادب ملحوظ میداشت
تا اینجا که مجذوبے بود بر دروازهٔ مغربی شهر عظیم آباد پٹنه شاه کالے
نام بس صاحب تصرف و کرامت تمام شهر معتقد وے بود همیشه
برهنه بی ستر ماندے و از کسے ستر عورت نکردی حضرت
ایشان میفرمودند که ایام شباب ما بود گاه گاه بشهر مذکور میرفتم
و از شوق علم که در دل از حد زیاده بود ملاقات علماے عصر تسکین
خاطر خود میکردم چون آن مجذوب بر سر راه بود هر بار که چشمش بر من

افتادے از حاضران مجلس خود چادرے گرفتے و ستر عورت
کردے گاہے ویرا برہنہ ندیدم و گفتے این نوجوان شان دگر
دارد و ما کہ علاقۂ از امر باطن نداشتم بمضمون کلام وی خیال
نمیکردم و گاہے بوی متوجہ نشدم و نزد وی نہ نشستم اما تا زمانیکہ
در اثنائے راہ پیش نظر وے میماندم چشم بسوی من دوختہ
داشتے تا آنکہ از نظر از وے در گذرم مولف کتاب میگوید کہ این
سخن حضرت غوث الثقلین غوث صمدانی قطب ربانی رضے
اللہ تعالی عنہ بتائید غیبی از حضرت ایشان بلا قصد ادا میشد
کہ در تحفۃ القادریہ و خلاصۃ المفاخر مذکور است کسے از انحضرت
پرسید کہ علم ولایت خود در کدامی عرصہ یافتند فرمود در عمر
ہفت سالگی بدو برہان قاطع و دلیل ساطع اول آنکہ در دبیرستان
با ہمہ طفلان معاصر نشستہ بودیم ناگاہ دیدیم کہ ہفت کسان از
ہوا فرود آمدند و بر من سلام عرض کردند و قریب تر از من نشستند
و با خود ہا گفتند این طفل را شانے است عظیم در ولایت کہ کسے
را نیست و باز بر ہوا شدند امروز آن ہفت کسان را شناختم
کہ از مردان غیب اند و دیگر روزے با طفلان ہمسر در صحرا
تفریح خاطر میکردیم ہر طفلی پے گوسالہ میدوید ما ہم بے یک گوسالہ
تعاقب کردیم چون وے از ما رمید ما ہم تیز عقب وی دویدم
کہ از ہمران اندک دور افتادم از ان گوسالہ بایستاد و بسوے

من دیدو بزبان فصیح گفت اے عبدالقادر تو برائے این
پیدا نہ شدہ کہ با ما بازی کنی بروسر کار خود گیرو دنبال ما بگذار
ہیبتے وترسے سخت بر من مستولی گردید از انجا بخانہ آمدم وبس
ملول خاطر نشستم مادرم آمد و دید از راہ شفقت فرمود امرور ملال
خاطرت از چیست عرض حال کردم دیدم کہ بر بشرہ وی سروری
وبہجتی پدید آمد و گفت غم مخور جای شادمانی است دانستم کہ درین
کار سرے است آرے ع سالی کہ نکو است از بہارش پیدا
است نقل است میفرمود شیخ العالمین رض در بیان طلب
اشغال واذکار حضرت تاج العارفین واخذ طریق از حضرت مولانا
رسولنما رض کہ روزے وقت درس وتدریس تذکرہ مشرف
شدن از جمال جہان آرائے نبوی صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم
آمد بر سبیل حکایت حضرت ایشان گفتند کہ بندہ ہم شوق تمتع
وتمناے سعادت ابدی بجدے دارد وبوساطت استخارہ
دو سہ مرتبہ باین دولت بی بدل فائز شدہ است آنحضرت
رہنمائے غیبی باشند فرمودہ کہ باستخارہ وبجواب ازان بارگاہ
عالم پناہ مشرف شدن چہ معنی دارد دیدن زندہ بچشم سر متعلق
است نہ بخواب در امور متعلقہ جسمانی جسم را اعتبار است نہ
روح را وآنحضرت باتفاق ارباب ظاہر وباطن زندہ است
صلی اللہ علیہ وسلم بجز نقل مکانے دیگر تعبیر از رفتن وی صلی اللہ

علیہ وسلم روا نیست و ملاقات روحی کہ تعلق بخواب دارد مخصوص
بہ مردگانست باستماع این کلام ہدایت انجام حضرت ایشان زانجیر
دست داد گویا از خود رفتند و عرض کردند آیا درین زمانہ ہم امر
ممکن الوقوع است یا مخصوص بہ پیشینیان بود آنحضرت رفرمودہ
ہا نصاحب درین زمانہ ہم ممکن است ع ہنوز آن ابر رحمت
در فشانست ۔ اگر شما ہم خواہید ممکن است و نیست شدن نمی تواند
امر محال نیست چون این مژدہ جان بخش بگوش دل شنیدند
آتش عشق نبوی صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم کہ در کانون سینہ مکنون
بود یکبارہ مشتعل گردید و جان و دل را در سوز و گداز آورد خواستند
کہ داخل حلقۂ یاران آنحضرت شوند اما بملاحظہ حقوق بندگی کہ بجناب
حضرت خواجہ داشتند یک بیک جرأت برین کار نیافتند باستر ضای
حضرت خواجہ رض مضمونے فکر کردہ عریضہ فرستادند مشتمل بر
اینکہ استاذی حضرت مولانا سید نا سید محمد وارث دامت
برکاتہ وعنایاتہ روزے در ذکر مشرف شدن از جمال جہان
آرای رسول صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم چنان وچنین ارشاد فرمودند
چون غلام را در باب فقر دخلی نیست کہ ازان فرقی درمیان
حق و باطل و صدق و کذب تواند کرد ہر چند تمنائے این معنے
و سودائے این کار از حد زیادہ داشت لیکن بے استرضائے
حضور عالی و دریافت حال حضرت استادی جرأۃ برجوع آوردن

نیافت درین باب ہرچہ ملازمان حضور ایمائے فرمایند بعمل
آوردہ شود حضرت خواجہ رض بعد ملاحظہ عریضہ بجوابش شبدیز
قلم را در میدان ہدایت جولان داد و بنسبت عریضۂ ایشان
بورود دل را مسرور فرمود حسب درخواست ایشان قاصد
دریافت حال مولوی صاحب این فقیر شدہ بود نزد فقیر آنست کہ
ہر قدر کہ اوشان گفتہ اند و مدعی آنند رشحہ ایست از دریائے
کمال شان و قطرہ ایست از سحاب درفشان آنصاحب عرفان
نائب خاص رسول خدا ست و ہم رسولنا صادق در اقوال خود
یکتائے زمانہ در احوال خود بر روئے زمین از قاف تا قاف
شرقاً و غرباً جنوباً و شمالاً نظیر خود ندارد اخذ طریق بے تامل
باید کرد فرزندآن بہ کہ بقوت بازوئے خود دولتے بدست
آرد و ورثہ میراث پدری ہر کسے را میسر است مشعر بدین معنے
کہ دولت باطنی کہ ما داریم میراث ما ایشان است ہر وقتیکہ خواہند
بگیرند تکلفی ندارد و دولت باطنی کہ حضرت مولانا رسول نما دارند میراث
ایشان نیست اگر بحصول وے کمر ہمت بندند و بدست آرند
نزد ارباب طلب اعتبارے دارد تاج العارفین رض بمجرد مطالعہ
سرفراز نامہ کہ بوی حصول مطلوب و وصول مقصود ازان بمشام
جان میرسید و دل و دماغ را معطر میگردانید بے اختیار شادان
شادان بہ بارگاہ عالی حضرت مولانا رسولنا رض حاضر آمد و مکتوب

شریف حضرت خواجہ رض بجنید در نظر کیمیا اثر گذرانید آنحضرت
ملاحظہ فرمودہ بر زبان حق بیان آوردکہ چون شاہ صاحب محبوب
رب العالمین اند ہر چہ خواہند فرمایند کرا مجال کہ بر خلاف ایشان
دم زند و بجز متابعت بر خلاف رود و لطف درین سخن فیما بین
آنست کہ قبل ازین کسے را اطلاع نبود کہ حضرت مولانا
بخطاب رسولنما اند و حضرت خواجہ بخطاب محبوب رب العالمین محبوب
ممتاز اند چنانچہ سابق ذکر آن مفصل گفتہ شدہ القصہ تاج العارفین
بایماے حضرت خواجہ رض رجوع بطریقہ وارثیہ ویسیہ آوردند حضرت
مولانا رسولنما رص بس اہتمام بہ تربیت حضرت ایشان بود کوکب
بخت رہبر کہ بر اوج آسمان رفعت و کمال طالع بود ہر روز بلکہ
ہر ساعت از ترقی باطن نورش میفزود کہ از معاصران ارباب
بصیرت را چشم خیرہ میشد ہر شغلے و ذکرے و فکرے کہ آن ہمہ
می یافت در عرصہ یکماہ ثمرات بدست می آوردند و طی مراتب
معارف وی میکردند تا آنکہ روزے حضرت مولانا رسولنما رص
برین رہروی و ترقی ایشان باستعجاب بر زبان مبارک آورد
آیا شیخ زمان خواہی شد کہ اینقدر باستعجال تمام ترقی میشود
چون از عادات آنحضرت بود کہ احتیاطاً عن الکذب و احترازاً
عن اللغو سخنے بے محابا ہم بر زبان حق ترجمان نہ آوردے
تغیرے بر بشرۂ مبارک آمد و تردد ے بخاطر اشرف راہ یافت

که سخنے بر زبان سنے دریافت حال آوردم ساعتی بتفکر سر
بر اقبه فرو آورد حق تعالی از فضل خود باب انکشاف بروی
وے رہ مفتوح گردانید و مژدۂ حصول مقصود ہمچنان کہ بر زبان مبارک
رفتہ بود بگوش دل رسانید کہ چون دو موشود بر مسند شیخ الزمانی
نشیند و کامیاب گردد و بخطاب شیخ الزمان سرفرازی یابد
بر رخسار مبارک اثر بہجت طاری شد فرمود الحمد للہ سخنے بے
تامل بر زبان آمدہ بود ہر چند در محل استعجاب ہر کسے را از عادات
کلام است اما حق تعالی کہ حافظ حقیقی است درین محل تعجب
ہم از لغو و کذب صیانت نمود و بوقوع آن امر وعدہ فرمود در
عرصہ ہفت سال از تکمیل طریقہ وارثیہ و سیریہ قادریہ ممتاز گردیدند
و فراغت یافتند و بسیر مقامات شتافتند و بعد بست و چار
سالگی از تکمیل علوم شرعی درسی و معارف باطنی فراغ کلی
دست داد بہ تشریف خرقۂ خلافت و مثال طریقت کامیاب
شدہ مجازا بہ ہدایت خلق گردیدند و رخصت وطن حاصل ساختند و
در زاویۂ عزلت نشستند و داد توکل دادند در قلیل عرصہ ارشاد
نامۂ آنحضرت رضا بنام نامی ایشان از شہر بنارس شرف ورود
فرمود از کمال لطف و عنایت رقم فرمودہ بودند تردد خاطر برای
آن فرزند بیشتر می بود فلان شب کہ در خلوت مشغول باوراد و وظائف
بودم دہ کس مردان حاضر آمدند بصورت یار سا انوار سعادت

ازسیمای مهر ضیای آنها ساطع ولامع برما سلام گفتند و مبارکباد
دادند پرسیدم کیانید و این مبارکباد چیست ظاهر ساختند
ما ملک هستیم جهت استقامت و ثبات بخشیدن شیخ الزمان شاه محمد
حبیب الله قادری مامور شده بودیم والکنون بعد فراغ کار بمقام
خود میرفتیم خواستیم مبارکباد و اطلاع حال رفع تعلق خاطر اشرف
نیز کرده رویم بنابران برآمدیم وحالا میرویم بآن فرزند هم مبارکباد
مبارکباد والحمد لله علی احسانه مولف کتاب میگوید این
کمینه بارگاه هم زیارت مکتوب شریف کرده است وازانجاکه
بازبدست نه آمد وعبارتش محفوظ نه لاجرم مضمونش بقید قلم آوردم
نقل است روزے حضرت محمد مخدوم مخدوم عالم قدس سره
بحضور حضرت مولانا رسولنما رضی عرض کردند که ما هردو کسان یعنی
ما را و شیخ الزمان تاج العارفین را یکبار اذکار و اشغال ارشاد
میشود و در محنت و ریاضت هم فرقے نیست اما او فانرا
ترقی باطن روز بروز است و ثمرات آنهمه نقد و ما در کار خود
درمانده می باشیم آنحضرت رض فرمود قلب اوشان درمیان
دو نور افتاده است یکی نور قلب من و دیگر نور قلب شاه
عماد الدین قلندر که هر لحظه محیط قلب ایشان است اینجهت
ترقی جلد تر میشود و محیط قلب شما یک نور من است اما خاطر
جمع دارید کار شما بند نخواهد ماند نقل است روزے در

خلوتخانه با حضرت مولانا رسولنما رض حلقه یاران کاملین بود حضرت
تاج العارفین را حالتے پیدا شد که دران حالت از خود رفته سر
برزمین میزدند و برمیداشتند آنحضرت که سر بر اقبه بود با نکشاف
حال ایشان سر برداشت فوراً تکیه پیش سر ایشان گذاشت
وقت برخاست مجلس هم دران حال گذاشته بخانقاه تشریف
آوردند بعد نصف شب حضرت ایشان را افاقه آمد میفرمودند شیخ العالمین
نقلاً عن تاج العارفین رض که اگر حضرت مولانا رسولنما رض تکیه
عنایت نمیفرمود سر با پاش پاش میشد و جا بجا ممکن نبود
نقل است میفرمود شیخ العالمین رض در ذکر مجاهده و ریاضت
حضرت ایشان در کسب علوم که چون در ایام طالب علمی
غلبه خواب خللی در مطالعه کتب واقع میشد موی سر مبارک
دراز کرده وقت غلبه خواب از رسنے که بسقف خانه محکم بستے و زیر فرش سنگ ریزه ها گسترانیدی
و بران نشستے و تقلیل نوم آنقدر کرده بود که در مطبخ حضرت مولانا
رسولنما رض دران هنگام بسبب قلت فتوح و کثرت یاران قرطلبا
بیک آثار آرد گندم شصت نان تنک میکردند و سه نان تنک
بهر کس مے بخشیدند اکثر طلبا که متحمل گرسنگی نبودند بجای دگر
هم جاگیر خود مقرر کرده بودند و حضرت ایشان درین سه نان تنک
هم یک نان به سقائی خانقاه و یک نان بخاکروب تقسیم فرمودی

ویک نان قوت خود ساختے و با این فلت غذا بسا بودے
کہ شب بفاقہ بسر کردے و ہر ۲ نان شبینہ صبح در میان
سقائی و خاکروب تقسیم نمودے و آنحضرت را بہ نسبت تاج الاکابر
عنایتے و شفقتے کہ بود ببیندہ را حیرت میفزود و سر مو از فرزند
صلبی فرق نمیفرمود نقل است روزے آنحضرت رسول نما
حضرت ایشانرا فرمود کہ مفارقت شما بس شاق می نماید خوشتر
بودے کہ توطن بہ ہمین شہر اختیار میکردے حضرت ایشان
عرض کردند کہ غلام بجز اقارب و احباب در وطن تعلق یک جیب
معاش ہم ندارد اینجا و آنجا در عمر بسری برابر است اما اولاد را
در توطن این شہر قباحت است اگر اینجا تاہل کنیم اولاد ما را
شرفائے این دیار بنظر حقارت و بیگانگی نگرند و بجز لیشی نگیرند
گویند حال پدرش معلوم نیست و اقارب وطن گویند حال مادرش
معلوم نیست و اگر از وطن تاہل کردہ درین شہر مقیم شویم روسائے
این دیار ہمچنان در بیگانگی کوشند و استطاعت آنقدر نیست کہ آنہا بوطن
خود روند و با یگانگان خود میزند و ہر جا شہر غریب را چنین دریش آید
آنحضرت تامل کردہ فرمود راست گفتی و ہم از کمال عنایت آنحضرت اہل و عیال
خود بحضرت ایشان حضور گذاشتہ بود اہل و دختران آنحضرت رضہ بلا فرق
با حضرت ایشان نسبت پسری و برادری [illegible] داشتند اما حضرت
ایشانرا ملاحظہ آداب آنقدر بود کہ گاہے [illegible] آن مخدومات

عالم نه نشستند بجز آنکه دست بسته ایستاده می ماندند و بامر یکه
حکم می یافتند بجا می آوردند هر چند اجازت به نشستن میشد لیکن
همین عرض میکردند غلام را مولا اگر بفرزندی خواند و بفرزندے
گیرد از غلامی بدر آمدن نتواند آیا از حد خود نیکو می شناسد غلام
آخر غلام است و مولا مولے است چه طاقت که با مولی همسرے
جوید و بادے نشیند ازین گستاخی معاف دارند ما را بهازین
دولتے دیگر نباشد که کمر اطاعت بسته و طوق بندگی در گردن
انداخته بامتثال حکم ایستاده باشیم و بجان و دل در انجام وی کوشیم
و گاهے روبرو نه نشستند و نیز از انحضرت رضؓ چون رخصت
وطن گرفتے در شهر بنارس از پاس ادب هرگز سوار نه شدی
الا بعد عبور دریای گنگ و هر گاه از وطن بعزیمت زیارت
وی رضی الله عنه رهگرائے شهر مذکور شدے پیاده قصد
نمودے و سوار رفتن سوء ادب دانستے و انحضرت رضؓ را برین
عادات و رعایت ایشان اطلاع نبود تا آنکه شوق دیدار
مرا بر آن حال کرد همت بکار بسته مسافت ده روزه را بسه روز
طی فرموده بدولت بابوس فائز گردید از غایت ماندگے
راه و قعت شب تب محرق آمده بے افاقه کرد انحضرت رضؓ را نهایت
تشویش بخاطر اشرف راه یافت از کسے سبب آن تفحص فرمود
عرض کرد اثر حرارت راه است که مسافت ده روزه را بسه روز

طی کردہ اند آنحضرت رح خاموش ماند چون باذن رخصت وطن گرفت
وقت وداع ارشاد کردند باز گاہے قصد پیادہ آمدن نکنند
از انروز بمضمون الامر فوق الادب عمل نمودا ما تا کنارہ دریا
و در شہر ہرگز گاہے با مد و رفت سوار نہ شد کہ شہر مولانا
رسولنما است و ہم معمول و دستور حضرت مولانا رسولنما رض بود
کہ چون کسے از دیار تاج العارفین رفتے و بشرف قدمبوس
افتخار خود حاصل ساختے می پرسید از کجا اگر نام قصبہ پہلوارے
گرفتے فرمودے کدام پہلواری ہمارے پہلواری و خیریت
تاج العارفین پرسیدے و بس مسرور و دلشاد شدے و ہر کسیکہ گفتے
وقت صفر این صوب از تاج العارفین رخصت نہ شدہ بودم
حال وے رح ما را معلوم نیست چین بر جبین آنحضرت آمدے
و فرمودے ہرگاہ از وشان خبرے ندارند نام پہلواری
گرفتن چہ ضرور و اگر فرزندے در خانہ حضرت پیدا شدے
و جہانرا از وجود باجود رشک فردوس برین کردے خود نام نمی
نہاد و بحضرت ایشان خطے متضمن بر مینمعنی کہ فلان تاریخ حق تعالے
فرزندے کرامت فرمود ہر کسے از یاران و خویشان نامی
تجویز کردہ اما فقیر را احب آنست کہ آنفرزند ارجمند نامش تجویز کردہ
نویسند موقوف بران داشتہ ام چنانچہ این کمینہ بارگاہ ہم مکتوب
وحی اسلوب متضمن مضمون ہذا را زیارت کردہ است و نور و سرور

چشم و دل بآن حاصل ساخته و هم در اوایل ایام توکل الفیاض
ظاهر حضرت تاج العارفین را بسیار بوده عریضه متضمن احوال خود
بحضور آنحضرت رم فرستاد ارشاد نامه بجوابش نزول اجلال
فرمود و مضمونش سراپا از تسلی و تشفی مملو بود که اینجا هم از فقر ظاهر
حال چنین است صبر کنند قریب ایام حق تعالی فتح باب ظاهر هم
خواهد کرد و این مصرع مرقوم بود ع که آن بهر کس و این خاص
از برای مجیب + گشود ظاهر بهر کسے است و فقر ظاهر هم
برای شما است و مخصوص بشما ارشاد نامه هذا را نیز زیارت
کرده ایم و الحمد لله علی احسانه نقل است میفرمود تاج العارفین
در ایام کسب سلوک حضرت ایشان روزے قبایل حضرت
مولانا رسولنما رض از شهر غازی پور بشهر بنارس می آمدند
چون بزیر شهر رسیدند بعبور دریاے گنگ سوار کشتی شدند
هنوز کشتی بساحل نرسیده بود که از طلاطم امواج و جوش
آب در تهلکه عظیم افتاده شور و نشور از اهل سفینه بلند
شد و ساکنان سواحل را دست تاسف بر سر رسید خلقی
از تماشائیان جمع آمدند و هیچ کسے چاره کار نمیدید برادر
بزرگ آنحضرت رسولنما رض سید فضل قدس سره که بر کنارهٔ
دریا جهت فرود آوردن آل و عیال از سفینه تشریف میداشتند
از معاینه این حال بس سراسیمه و شکسته بال تیز تیز بحضور عالی

آنحضرت حاضر آمده فریاد کردند و داد رسی خواستند که وقت
دستگیری و فریاد رسی است ورنه تمامی ناموس تلف میشود
و غرق میگردد کشتی در تلکه عظیم افتاد آنحضرت را باد راک این
حال بس تشویش دست داد فرمود که شاه صاحب راز و دم مطلع
فرمایند اشاره بحضرت تاج العارفین فرمود شاه فضل قدس سره
چون بس متردد بودند باوجود رابطه بیعت و ارادت که بجناب
آنحضرت رضی داشتند بی باکانه گفتند که من بحضور عرض میکنم و
از حضور بشما صاحب فرستاده میشوم آنحضرت فرمود ما هم
دعا میکنم هرچه میگویم بران عمل فرمایند ناچار بادل شکسته در
حجرهٔ تاج العارفین رضی آمدند و بیان حال کردند حضرت ایشان
در الوقت مطالعه کتاب بی میکرد گفت زود تشریف برند که
فوراً ارسیدیم شاه فضل قدس سره دوان لبسوی دریا
روان شدند چون بر کناره دریا رسیدند دیدند که تاج العارفین
لنگ بسته در عین طلاطم سفینه را از هر دو دست بقوت تمام
گرفته اند که از تلکه غرق نجات یافته واز دور باز مانده و حضرت
همچنان بهر دو دست گرفته گویا بر دست برداشته بر ساحل رسانیدند
و غائب شدند لطف اینکه شاه فضل قدس سره درین معاینه
منفرد نبودند بلکه تمام تماشائیان که بر کناره دریا بودند و اهل سفینه
همه را مشاهده کردند و حیرتی و تعجبی بهر خاص و عام بوده که طرفه

ماجرای شگرف پیش آمد و این چنان که بودنه مایان ویرا گاهی
درین شهر دیدیم نه برآمد و رفت وی اطلاع یافتیم همین که کشتی
غرق میشد و آب از هر طرف میگرفت یاد فعتاً از دستگیری آن مرد غیب
بر کنارهٔ رسید هر کسی را از استعجاب تمام سخنی بر زبان بود و شاه
فضل قدرسرهٔ خود در تحیر که ما از ایشان پیشتر روانه شدیم و بس
تیز تیز آمدیم در اثنای راه هم ندیدیم و نیافتیم باز اینجا در اهتمام
نجات کشتی پر بار دیدیم مگر از طاقت تصرف ایشان مطلع نبودیم
امروز معلوم شد و قبایل را گرفته بخیریت تمام داخل دولت سرا
گردیدند و باطلاع ماجرا اول بحجرهٔ تاج العارفین آمدند دیدند
که همچنان بر دستور اول در مطالعهٔ کتاب است مگر یک لنگ
تر در افتاب انداخته است که خشک شود و لنگ دیگر بسته باز از انجا
بحضور مولانا رسولنما رض حاضر آمده مفصل احوال معرض بیان اوردند
آنحضرت که فرمود صاحب دران وقت از تشویش خاطر بر سخن من آزرده شدید و
حال آنکه از مراتب شاه صاحب واقف نبودید او شان برابر
من انداز انبرو ز شاه فضل صاحب بس ملاحظهٔ آداب حضرت ایشان
میداشتند نقل است روزے حضرت ایشان و مخدوم
عالم محمد مخدوم رضی الله تعالی عنهما بحضور اقدس حضرت مولانا
رسولنما رض حاضر بودند از عقیدتمندان آنحضرت تهاجنی بود که هم
درانوقت بشرف ملازمت بهره اندوز سعادت بود اتفاقاً

صاحبزادہ والا نژاد حضرت ولی میان کہ سابق احوال ایشان در
ضبط تحریر آمد تشریف آوردہ چون حالت جذب مستمرہ داشت آن مہاجن
کہ خود را گرد محبت آنحضرت میدانست و بصورت عقیدت کیشان
می آمد از راہ تاسف گفت افسوس کسی لایق آن نشد کہ نام حضرت
را بلند کند و بر سجادہ ہدایت نشیند و خلق را راہ راست نماید سخن وے
بر خاطر اشرف ناگوار آمد اشارہ بہر دو یاران فرمود ارشاد کرد کہ فرزند
من ایشانند کہ تا قیامت نام و نشان من از ایشان ماند نقلست
شیخ العالمین رح میفرمود کہ روزے آنحضرت رسول نمارا از تاج العارفین
در ذکرے فرمود در طریقۂ ما شخصی پیدا شود کہ بدیع العصر باشد
ہر کس از منتسبان آنعزیز آستان بانتظار آن گوہر نایاب ہمہ تن
چشم و گوش بود کہ تا چند خبرش بگوش جان رسد و تا کی چشم را
از دیدار روی نورے و دل را سرورے حاصل آید ناگاہ در خانہ شیخ
عبد المجید کہ وابستۂ دامن دولت تاج العارفین رح بودند فرزندے
بوجود آمد حضرت ایشان بدیع الزمان نامش کردند چون با شیخ
مذکور بسی محبتی داشتم عرض کردم بدیع العصر نام نہادہ شود بمرض
قبول نیامد مکرر عرض کردم فرمود تو طفل ہستی و طفلکی میکنی و امید
مضمونیکہ درین ہیرایہ ادا میسازی معلوم است اما آن بدیع العصر
موعود دیگراست نہ ایشان بدیع الزمان نام کردم ما ابتدۂ حکایات
سابق و حال از زبان حق بیان حضرت شیخ العالمین رضی اللہ تعالیٰ

عنہ بے واسطہ شنیدہ ام نقل است میفرمود شیخ العالمین رضہ
روزے از حضرت مولانا رسولنما رضہ بتاج العارفین رضہ ارشاد شد
کہ نصاب سیف اللہ قلندر رہ بدہند حسب الحکم آغاز کردند ہنوز ایام
نصاب باتمام نرسیدہ بود کہ کوتوال بلدہ را بے سببی غبار عناد از
طرف آنحضرت برخاستہ و بر دل وی نشستہ کہ عقل دور بین از فکر
تالش بصد مرحلہ دور افتادہ اشرائی بکار بستہ قریب صد نفر سوار آنہ
و پیادہ را مسلح و مستعد جنگ بگرفتاری آنحضرت رضہ فرستادہ و ظاہر
سببی بجز آن نبود کہ ہمنشینان خود بارہا شکایت نمودہ کہ ہر کسے
کہ از روسا شہر چہ علما و فضلا و چہ اہل دولت بملاقات ما می آیند
اما ایشان گاہے نہ آمدند نہ از سلامی و پیامی دلشاد کردند و مراد
ازین گرفتاری غیر از سبکی و تذلیل آن والا محترم دیگر نداشت
بجز این خبر بحضور رسانید کہ مردمان بگرفتاری تعین شدہ
روانہ شدند و عنقریب میرسند تردد و تشویش اینمعنی بسیار آمد تاج
العارفین فرمودند بہ نیت دفع معاندان و رفع شرور ایشان سیف اللہ
ہمین وقت خوانید حضرت ایشان عرض داشتند کہ ہنوز ایام
نصاب باقی است از بہر حاجت چگونہ خوانده شود عرض وی
خلاف رای مہر ضیا نگردید و بمعرض قبول نرسید و باندک
خشونت فرمودند شما را ازین چہ کار ہر چہ میگویم بران عمل کنند حضرت
ایشان فی الفور امتثالاً للامر وضو کردہ بر مصلا نشستند و خواندن

آغاز کردند و آنحضرت رض یک نیزه قلم کانده که بر زمین افتاده بود
برداشته بیرون در خانقاه آمد و ایستاد هنوز ساعتی نگذشته بود
که سوار و پیاده تیره بختان نمودار شدند آنحضرت از نیزه قلم یکبار بسوی
آنها اشاره کرده فرمود هش خدا داند که درین اشاره چه اسرار بود
آنها چه دیدند دفعتہ باین اضطراب گریختند که هوش دستار و سلاح
هم نماند چادر و دستار و سپر و شمشیر انداخته و گذاشته و کسی از
اسپ بر زمین افتاده همه هاروبفرار آوردند گوئی در جنگ عظیم
هزیمتی خورده نزد کوتوال رفته سرگذشت خود ها بیان کردند آن
شقی از بی مستفسر شد که چه دیدید که ترسان و هراسان روبفرار آوردید
هر کسی اشاره نیزه قلم ظاهر میکرد و میگفت دیگر ندانم که بر راکب و
مرکب چه گذشت سامعین را تحیر گرفت آن اجل رسیده خواست
که باز تنی چند دیگر فرستد خویشان و صواب اندیشان وی مانع آمدند
و گفتند که او مرد فقیر است عداوت با وی سراسر ضلالت است
و در دین و دنیا خسارت می بینی که بیک اشاره کار سواران
و پیادگان تمام ساخت بار دگر ندانم که سرانجام کارت چه شود
مبادا آفتی رسد که جان بری از وی دشوار نماید همان به که
ترک این سودا کنی و بتواضع و مدارا و آشتی پیش آئی ۵ سعدی
چو زور می نتوان کرد لازم است + با بخت یاوران بضرورت
فروتنی + صلاح آن نیکو دانسته ترک آن عزم کرد اما داغ شقاوت

ازے کہ بر پیشانی خود داشت نگذاشت کہ غبار عناد از
دل وی برخیزد و از آب رحمت فرو نشیند تا انکہ ہر روز در کار خود
بجز خسارت سودی و بہبودے نمیدید نقصان میفزود و خانہ
بربادی رو می نمود آخر کار کارش بہلاکت انجامید خانہ اش آتش
یوم ست کسی از نسل وی باقی نماند کہ در دنیا یادگاری ماند مگر
ہمین حکایت وی و حضرت تاج العارفین بثبتیر فرمودی کہ گاہی
از ما آنحضرت را نہ مولانے نرسیدہ مگر درین امر کہ آنروز در
امتثال حکم عالی بجہال ناتمامی انصاب اندک ایستادگی از ما بوقوع
آمدہ بود چون این حکایت مبتنی بر عنایت آنحضرت رض بہ نسبت تاج العارفین
کہ بودہ کہ گاہے از حضرت ایشان خلاف آنحضرت بوقوع نہ آمدہ
و ہمیشہ مورد الطاف بودند در تذکرہ ایشان آوردہ شد ورنہ
مناسب آن بود کہ در ذکر حضرت مولانا رسولنما می آوردم و
سابق ازین در حکایات آنحضرت اشعار کردہ ام کہ بعضی تصرف
آنحضرت در ذکر یاران وی رض گفتہ آید و ہم میفرمود شیخ العالمین
چون حضرت تاج العارفین را رض عزیمت توکل متمکن قلب شریف
گردید رجوع بحضرت عالیات باستخارہ کردند از جناب مستطاب
امام ہمام سید کونین نور دیدہ رسول الثقلین حضرت امام حسن
مجتبی اعلی جدہ و علیہ السلام بشارت ضمانت کفاف و ما یحتاج
یافتند ارشاد شد کہ بر جادہ توکل قدم استوار دارید ما ضامن

کفاف شما هستم از انروز از دنیا تجرید و تفرید محض گزیدند و
خالصاً مخلصاً لله بر سجادهٔ توکل بحمت نشستند نقل است یکبار
از شهر بنارس شاه راه هر اگذاشته از راه جنگله و بیابان رهنورد
وطن شریف شدند در اثنار راه جنگله واقع شد و دران جنگله مکانی
بود بس دلکشا اندرون وی تشریف بردند دیدند که از مردمان آباد
است فرمودند کسی از شما یان به صاحبخانه خبر رساند تا ملاقات
کنم که مرد مسافرم او بعد اطلاع جواب آورد که ساعتے بنشیند
می آیم چون در ایفار وعده عرصه دراز گذشت وقت ظهر آمد و
برآمد صاحب مکان نه شد حضرت ایشان از کسان وی آب
طلبید و وضو ساخت و نماز گذارد دوات و قلم طلبیده رقعه
بدین عبارت نبشت فقیر آمد و طریق مهمانداری آموخت و سپرد
مردمان وی کرده روانه شد چون رقعه شریف بملاحظه صاحب
مکان درآمد در دلش اثرے کرد هر سو خدمتگاران را روانه ساخت
که هر کجا که یابند بحمت والحاح بازآرند و جانبے خود روانه شد از
بخت در مسافت قریب آنحضرت را یافت و بس عذرها کرده بحمت
بازآورد و تمام تر مراعات مهمانداری ملحوظ داشت چون آثار
ولایت از سیمای مهر منیاے آنحضرت واضح و لائح میدید عرض
کرد که از مدتے سودای امر باطن در دماغ ما پیچیده است آما
یار ے طلب نداشتم که بتلاش وی سفر گزینم اکنون که قدم شریف

بخانۂ مارسیدہ دانستم کہ بخت خوابیدۂ ما بیدار شد و دولت یار
امید وارم کہ چیزے ارشاد شود تا بذریعۂ آن روی مقصود بینم
عرضش بہ معرض قبول در آمد و شغلی با وارشاد فرمودند باز بعرض
پرداخت اگر وارداتی رو نماید چہ کنم و حضور را کجا یابم فرمودند از ینجا
شہر بنارس قریب است عرض حال بذریعۂ عرائض بحضور پر نور
حضرت شیخنا مولانا محمد وارث رسول نما کردہ باشی چنانچہ بعد چند
ایام کہ عریضۂ وی بحضور اقدس حضرت مولانا رض شرف قبول یافتہ
بس تعجب لاحق حال بندگان عالی گردید کہ آثار و تمرات طریقۂ
مانوشتہ است و از ما ملاقات ہم ندارد و نہ از یاری ذکر اینمعنی
درمیان آمدہ چون تاج العارفین رض باز بشرف خدمت سراپا
افادت حاضر شدند آن عریضہ بملاحظہ حضرت ایشان عنایت
شد عرض کردند کہ غلام را اتفاق گذر از انسو گردیدہ بود چیزے
طلب کرد و گفت کہ باز عرض حال کجا کنم گفتم عرضی بحضور اقدس
کردہ باش کہ شہر بنارس از ینجا قریب است بنابران احوال خود
مندرج عریضہ ساختہ بحضور ارسال داشتہ است نقل است
روزے در اثنای راہ اتفاق شب باشی بسرای مسافران شد
و چند ساعت قبل ازو نے ہم دران سرای فرود آمدہ بود
چون چشم او بر روی مبارک حضرت تاج العارفین افتاد
فی الفور یک جای نماز مکلف و مبلغ پنج روپیہ نقد نذر آورد حضرت

ایشان سبب این نیازمندی و عقیدت کیشی از وی پرسیدند
عرض کرد در شکلے سخت حیران بودم نذر کردم که حق تعالی اگر برمن
آسان کند اینقدر بحضرت دوستی از دوستانش نذر گذرانم
مجیب الدعوات حسب مراد ما بظهور آورد بنابر الیفا نذر که مدتے
همراه داشتم کردم امیدوار قبولم حضرت ایشان فرمودند چون ایفاے
آن مشروط بولی است چگونه معلوم شد که ما سزاوار انم گفت هم
این الفا از خدا است که ما را در ولایت حضور ریبے و شکے
نمانده این بشارت نورانی غیر ولی را ممکن نیست نقل است روزے
فقیرے جوگی گرنجبش نام مشهور به بهائی جی با تنے چند از
یاران و معتقدان بحضور تاج العارفین رض آمد و خلوت کرد و گفت
که از معتکفان فلان کوه ام پیر من وقت مرگ فرمود که ما از ین جهان
فانی میرویم و هنوز کار تو ناتمام مانده اگر اتمام کار تمنا داری مناسب
که بعد من سفر در شهر عظیم آباد پٹنه اختیار کنی و بمسافت چند کروه جانب
مغرب قصبه ایست معروف و مشهور به قصبه پهلواری آنجا
بزرگے است بس کامل از وے رجوع آری که او ترا بمقصود رساند
پرسیدم از شما ملاقات دارد فرمود درین عالم نه اما جائیکه حاضر
میشوم او را در ان مقام دیده ام و ملاقات کرده ام و او را در ان عالم
و در انمقام تاج سرهاے اولیا میگویند همین نشان بروے عرض
کنی کفایت میکند تصدیق ترا الحال بعد فراغ کارخانه وے

حسب وصیت حاضر خدمت سرا پا افادت شده ام امیدوارم
که بدستگیری حضور کامیاب گردم حضرت ایشان پرسیدند بالفعل
کدام شغل و فکر میداری آن فقیر درماندہ حال انچه ذکر و فکر ملت
خود میداشت بعرض بیان آورد همان فکر را اندکی تغیر و تبدیل
فرموده بمداومت ارشاد کردند وقت رخصت باز عرض کرد که عزم
بران دارم که در فلان جنگله که بدامن فلان کوه واقع است
رفته عزلت دوازده ساله گزینم اگر زندگی وفا کرد بار دگر
سعادت پابوسی حاصل خواهم ساخت و رخصت شد چون بقصبه
علی گنج سوان رسید بعضی متوسلان حضرت ایشان که دران
قصبه بودند بنظر لباس فقر دے بملاقات رفتند همه ما جرا در
بیان آوردند ایشان پرسیدند که شیخ ما حضرت تاج العارفین
کدام چیز ارشاد فرمود یکبار سر جوشش گردید و چشمهایش سرخ
و نمناک و گفت ظاهر کنم انچه حضرت بمن هدایت فرموده برخاست
و گفت حضرت فرمودند که لا الہ الا اللہ محمد رسول اللہ
و مستانه دور کرد و چرخ زد و بر زمین افتاد معتقدانش که همراه
بودند باد لشکستگے و خاطر افسردگی گفتند مگر مسلمان شدے
و طریقه خود گذاشتے گفت مسلمانی و کافرے ندانم الا هرچه
هست همین است سخن راست میگویم و باز برخاست و
کلمه توحید بر زبان رند و برقص آمد گوئی دیوانه ایست از خود رفته و

وبخدا پیوسته واز انجا رخصت شد نقل است شخصی را
آسیب دیوے سخت بود بسیار ادعیه وطلسم بکار برده سودی
نمی بخشید چون مایوس شد تمام از هر سو آمد رجوع بحضرت تاج العارفین
آورد فرمودند بعد اشراق حرز سیف الله میخوانم هر روز همانوقت
حاضر شو آسیب زده حسب امر عالی سه روز متواتر بر وقت معمول
حاضر شده تا فراغ او را دمقابل آنحضرت رضی نشست چون
در اثر دیو تخفیفی یافت از روز چهارم ترک معمول خود کرد لیکن
از انروز باز در عمر وی گاهے اثر جن و دیو دیده نه شد مگر در
خانه اش فسادے برپا بود حضرت ایشان فرمودند اگر چند
روز مداومت بر حاضر شدن وقت معمول میداشت بهتر
مکانے وخانه که میرفت ازان مکان اجنه وخبایث میگریختند
خانه اش که می پرسد با این معاینه اثر وچنین ارشاد چون بخبث
رهبر نداشت گاهے اتفاق حاضر شدن وقت او را دوے را
نه افتاد وامروز و فردا برارا ده گذشت خاکسار هم ویرا تا مدت
سی سال دیده و درین عرصه گاهے گزندخبیثی وجنے باو نرسیده
تا آنکه ازین عالم رحلت حیات برلبست واز نارسائی بخت خود
درین باب اکثر بیان میکرد و تاسف می نمود نقل است کیمیاگر
که در هوس مهوسی نقد عمر خود صایع کرده بود وارد خانقاه شریف
تاج العارفین رض گردید هرچند مهوسے بکار بر دراست نیامد

تا روزی رجوع باستخاره کرد موکلان کیمیا بشارت دادند تا حضرت
ایشان اجازت ندهند درست نخواهد آمد که کلید فتح باب کار عالم
درین زمانه بدست وی است ازین مژده دلشاد بحضور عالی
آمد و عرض حال کرد مقرون اجابت نه شد چون دید که التجا بکار
نه آمد اظهار عقیدت بیعت کرد باز نیز سرفراز نگردید ناچار باز
راه منت و الحاح پیش گرفت و از حد زیاده التجای نمود آنزمان
حکم قضا توام چنان نفاذ یافت که ما ترا نسخه کامل می آموزم و اجازت
بدان میدهم هر جا که خواهی درست کنی و خطا نه بینی هرگاه ترا نوبت
ست فاقه رسد اذن عام دادم از هر شی که خواهی درست کن
بر هر برگ و شاخ درختان حتی که خاک و سنگ را اختیار بخشیدم آن مدعی
کار گفت امروز مقدور و اوقات بسری دارم و آنحضرت بر تقدیر
ست فاقه مجاز میفرمایند فرمود اجازت فیل و اسپ داشتن نمیدهم
بالاجبار محروم باز گشت و از هر کسے شکایت میکرد که اصل نسخه
کیمیا ایشانرا معلوم است و باچندین منت و الحاح ما را محروم نکردند
و ندادند و میفرمود شیخ العالمین که آنحضرت از شیوه موسے
بس آزرده خاطر بود سگ و خوک به نسبت کیمیا گر در نظر کیمیا اثر
وی رضی الله عنه قدرے داشت و اگر کسی ازین جنس فرآرد
خانقاه شدی از کمال شفقت ما را موعظت فرمودے که
شیطانے رسیده است هشیار باش تا در وسوسه وے

یعنی نیفتے و فرمودے کہ تابع کیمیا موکل سفلی و علوی اند و ہر
ہفت کسان از اولیای خدا اند کہ مالک اصل کیمیا اوشانند
و ما مور اند کہ طلا و نقرہ از ہر برگ و بر کہ خواہند درست سازند
و ہر کہ را خدا امید ہا ند امید ہند یا در راہے می افگنند تا بصاحب
نصیبی خواہد رسید و غیر ایشان ہر کسیکہ درین کار دست اندازد
شد و یرا غیرت ایشان تباہ و خراب میکند و موکلان وے
بر باد از ملک و معاش میسازند و رغبت و ہوس بروے
مسلط می نمایند تا یارائے ترک این سودا ہم ندارد و دایما در
خرابی مبتلا ماند و ازین است کہ حال مہوشان تباہ می بینی و چون
یکی ازان ہفت انتقال میکند آن شش دیگر ہر کسے را کہ خواستند
از خاص و عام خلق بجایش نصب کردند و متوجہ حال وے
شدہ بہ تکمیل و نفعے تام مرتبہ ولایت رسانیدند و ہم غیر آنہا کہ درست
ہم میکنند اصل کیمیا درست نمیشود اگر آتش چند بار دادہ باشند
آخر مس بر می آید چنانچہ مردے تا ہفتاد آتش تجربہ کردہ بود چون
نوبت بصد آتش رسید طلا نماند و مس برآمد **نقل است**
میفرمود شیخ العالمین رض و دیگر اکابر کہ اشرف خان کشمیرے
مصحوب میر عبد العلی پہلواروی علیہ الرحمہ سلخ دہ ہزار روپیہ
نقد نزد آنحضرت فرستاد چون میر موصوف پیش نظر آوردند فرمود
واپس برید و بخانصاحب سلام مارسانید و بگوئید ما از بہر طلے

هاشمیانیم وبر هاشمیان گرفتن زکواة روانیست حرام است
میر معز الیه متحیر شده عرض کردند که ذکر و تذکرهٔ زکواة هم نبود مال
زکوة چه گونه بود باز فرمود و الپس بر بیدانچه گفته اسم بدان عمل کنید
ایشان آنهمه نقد را و الپس بردند و بیان حال کردند خان مذکور
بس نادم گردید و گفت در حقیقت چنین بود خواسته بودم
که بر فقرا بزمانه تقسیم کنم چون نام زکوة مکروه بود بنابر اخفای
آن کرده بودم و ازین حرکت نهایت خجل شدم نقل است
بادشاه عصر شاه عالم بادشاه بزیارت آنحضرت آمد خادمان
بارگاه باطلاع پرداختند فرمود رخصت است چون بادشاه
بخلوت شریف حاضر شد بعد ملاقات گفتگوی مناسب وقت
ساعتی درمیان ماند بمقتضای اخلاق در خاطر اشرف آمد که بادشاه
اسلام اولوالامر است چیزے تواضع کردن مستحسن مینماید که شخصی
یکدونه گلاب نذر آورد چون فصل وی نبود بس نادر و عزیز نمود
و حاضران را حیرت افزود آنحضرت همه دونه به بادشاه عطا فرمود
بادشاه که در فهم و فراست و عقل و کیاست هم بادشاه بود بعد رخصت
بارگان دولت گفت که متوقع شمشیر و سلاح بودم این گلها
که موسم وے نبود بمن بخشیدند ازین فال گرفتم که ملک گیرے
و جهانداری ازمن روے نگیرد اما فرزندان کثیر بوجود آیند
و فی الحقیقت که چنین پیش آمد نقل است قاسم علیخان صوبه

در ایام اوج خود بسبب تحریک بعضی ارکان دولت که از حضرت
تاج العارفین هم عقیدت و نیازمندی تمام میداشتند قدرے
یومیه بنظر خرچ خانقاه مقرر کردکه برای خدمت وارد و صادر کفاف
ضرور است و پروانه یومیه مع مبلغ سے صد روپیه نقد متضمن
بر انکه مبلغ بخرد روپیه یومیه جهت خرچ خانقاه آن ولی متوکل مقرر کرده
شد فرستاده بآنکه صوبه مذکور بس صاحب شجاعت و ذی
مهابت بود گوئی ماهے دریا و مرغ هوا از مهابتش بتپیدے
و بر جان خود لرزیدے و بجز اطاعت چاره ندیدے آنحضرت
برپشت پروانه جواب نبشت بر درکریمی که نشسته ایم الی الان مقرر
و معین ما را بنده نکرده و کاسئه رزق ما را خشکسته که بر در دیگری
رویم والسلام چون جواب بملاحظه نواب گذشت ساکت ماند
تا انکه زمانه فتنه و فساد برپا شد و هنگامه فرنگیان رو نمود و
نواب در جنگ شکست خورد و هزیمت برداشت و رو بفرار
آورد منزل اول در قصبه ناحیه پهلواری کرد و وقت شب
نزد آنحضرت رفیقی بدرخواست اذن ملاقات فرستاد آنحضرت
التماس ویرا قبول نه فرمود و ارشاد نمود که از من سلام رسانی و گوئی
که احتیاج ملاقات نیست غائبانه داعی بالخیر و دعائے
غائبانه را در استجابت اثرے است هرچند آن رفیق اشتیاق
نواب ببالغه عرض داشت بعرض قبول نه آمد نا امید برگشت و

بنواب اطلاع کرد نواب ساعتے بتامل آمد و گفت ای فلان
بیقین دانستم کہ او ولی خدا است چرا کہ درین مخمصہ کہ میروم ہنوز
آنم کہ از فقرا و امرا ہر کسے ملاقات ما غنیمت می شمارد و سرمایۂ
افتخار خود میداند اما آین درویش کہ انکار مطلق دارد حجت ساطعہ
بر ولایت اوست باز بسوی او بشتاب و عرض کن چون رفیقش
حاضر آمد و عرض داشت ہما بجواب سابق یافت نواب باستماع
اینمعنی خفیا از لشکریان و دیگر ارکان دولت برسیانہ دو کہار سوار
شدہ آن رفیق را رہبر گرفت و بر در خلوت شریف رسید چون خانہ
فقیر بے در و دربان دید اندرون خلوت آمد و تحیہ سلام بجا آورد
ناچار آنحضرت با خلاق متوجہ وی گشت نواب با ساعتے
گفت بر کسی اعتماد ندارم و بر گفتہ کسی اعتقاد نمی آرم مگر اگر از حضور
حکم شود ہنر از اسباب جنگ و مردان کار آزمودہ آنقدر دارم
کہ بادنے التفات امداد آنحضرت مخالفان را زیر سم اسپ سپر سرنگون پامال
میکنم آنحضرت کہ لوح محفوظہ پیش نظر داشت بجوابش ہیچ نفرمود
باز بعد ساعتے نواب بہ تنویرے دیگر عرض مطلب کرد خاتم کہ
مزین بنقش عالیجاہے و بہادری بود دیدہ گفت شرم می آید
کہ با این بہادرے و عالیجاہے از تنے چند کار نا آزمودہ
جنگ نادیدہ ہزیمت برداشتہ میروم و ملک و جاہ بروے میگذارم
آن زمان آنحضرت بمقتضاے خلق محمدی صلے اللہ علیہ وسلم

سخن حق را از زبان لطف آمیز باین عبارت مشحون و مبرهن فرمود
یاران بسیار بسیار سخنها دیده اند و بمراد رسیده اند اما بران اعتماد
ندارم تا آنکه بظهور آید و فقیر هنوز چیزیکه شعر فتح و ظفر باشد ندیده
که گفته آید نواب بمغز سخن رسید و رخصت گرفت و یک پالکی
طیاری مبلغ دو هزار روپیه نذر آورد منظور نه شد آخر آنرا بر
در خانقاه گذاشته رفت آن پالکی همچنان بیرون در افتاده
ماند و هر کسے از محتاجان و طفلان هر چه میخواهست از وے
می برید تا آنکه همه اسباب زر و پرده های وی مردمان پاره
پاره کرده بردند ایام برشکال آمد همانجا بوسیده و ببرباد رفت القصه
نواب که بخیمه خود رسید تاسف میخورد که این چنین شیر در قلمرو
ما بود و ما از وی غافل بودیم ما اینچنین درویش ولی کامل ندیده
بودیم در خدا پرستی و خداشناسی ازین زیاده چه خواهد بود که
امروز همچو ما مردیرا بجز سخن حق سر و تعلق و چاپلوسی نفس نمود اگر
فقیرے دیگر بودے بانظر خوش آمد و امید نفع هزار هزار از
سخن فتح و ظفر ما ظاهر کردے و ابرام نمودے و وعده های
فتح و ظفر را موثق و مؤکد ساختے و این بزرگ را هرگز سر و کار از
خوشی و ناخوشی ما نبود صاف صاف سخن حق بیان فرمود و مطلق
مهابت و صولت ما و عزت و وجاهت ما که هنوز پای افتخار بر فلک
دارد هیچ خاطر نه آورد و بجز خوف حق خوفے نداشت اگر سابق از

ازوی مطلع می بودم از شرف ملازمت بیشتر افتخار میکردم نقل
است روزے والد شاه اسحاق ساکن قصبه شمس اے که مشهور
به سمسرام است با جمعے از مریدان در لباس فقر خود را آراسته و
پیراسته پریشان حال وارد خانقاه تاج العارفین شدند و بحضور
حضرت ایشان عرض کردند غمازان بمعرض نواب صولت مآب
قاسم علی خان خواندن سیفی بردی رسانیده اند و بر گفته جاسوسان
چندانکه آن ستم پیشه اعتمادے دارد بر خلق ظاهر است گویا حکم
وحے دارد که انکار در مقابل وے اعتبار ندارد و گرفتار
میسرد و سبب بجز آن نیست که این بدطینتان
وقته جویان از من مبلغی وافر طلب داشتند چون مقدور آن
نداشتم حذر در میان آوردم ندانم اکنون نوبت بقتل ما
میرسد یا بحبس دایمی بهرچه هزار منت پیادگان و سرهنگان
رخصت ملاقات داده اند که بحضور رسیده ایم حالا بر سر زار میرویم
راه چاره و تدبیر مسدود است الا این قدر میدانیم که در بیشه
نیستان شیر یکی است و شغال در رباه اولش خواران وی
هزار در هزار ما همه روباهیم عزت و آبروے ما در حمایت چون
تو شیرے است هرچند رسوائے خاندان فقریم لیکن لباس
فقر را دوست مردان در بر داریم اگر ما سزاوار کرم نیستیم بارے
پاس لباس مردان ضرور است وقت داد رسی است ۵

این چنین اندوه کافر را مباد ✤ دامن رحمت گرفتم داد داد ✤ از انجا
که حضرت ایشانرا هم حال جبر و سیاست نواب معلوم بود و از اصل
خلقت وی رضی الله تعالی عنه آن بود که اضطراب کسی دیدن
نمی توانست رحم آمد فرمود خاطر جمع دارند رفتن امر ناچار ے
است اما وقت مقابله نواب صورت این فقیر جانب راست
خود خیال داشته باشند انشاء الله تعالی خیر خواهد شد شاه مادح
مژدهٔ عافیت و آثار عنایت و حمایت یافته رخصت گرفتند چون
بدربار سیاست آثار نواب حاضر آمدند سرمنگان فتنه انگیز
بغرض پرداختند که فلان سیفی خان حاضر آمد حکم داد روبروے
ما آورید هرگاه بمقابله رسیدند بمجرد افتادن نظر بر روی ایشان
فرمود این بشره و چهرهٔ سیفی خان نیست غلط کسے ظاهر کرد
و افترا ے ناحق برین فقیر بسته و ایشانرا قریب خود خوانده بسر
احترام کرد و باعزاز تمام بنشاند و سرمایهٔ عطیهٔ خود همراه شان
داده رخصت کرد بعد رفع مخمصه بشکر گذاری حاضر خدمت شد ایا
افادت آنحضرت رمز شده مفصل حال عرض داشتند نقل است
طرفه زنے شریف قوم از وسوسهٔ شیطانی و مشیت ازلی گرفتار
دام نفس بد اندیش گردید و به زنا مبتلا شد و در اول کار بتحمل
نوبت رسید خویشان و برادران را از اشتهار این معنی حرفے
بر آبرو آمد فکرے اندیشیدند که تا تمام تر اثر حمل ظاهر شود خود

بر خاک مذلت ریزند که جای انکارش نماند زن بیچاره بفراست
دریافت و در نجات خود بجز انکار چاره ندید اظهار مرض کرد تا باشد
که درین عرصه معالجه حق تعالی از کرم خود چاره ما کند و از گناه ما درگذرد
آخر در حیله و حواله هفت ماه بسر کرد و از هر جنس تدبیر میکرد و بر انکار اصرار
داشت و ایستن را بمرض از خرب زبانی میکرد هشتم ماه بخویشان
خود گفت که درین کوره دایه حاذق و طبیبه کامل میسر نیست
میخواهم که بشهر عظیم آباد روم و معالجه پردازم اقارب و احباب
با خود ها تجویز آن کردند که رخصت مناسب است اگر فی الحقیقت
ایستن است الحال که ماه هشتم است اسقاط وی ممکن نیست
بلکه در معالجه اسقاط هلاکت یقین است و اگر باین حیله عزم جلای
وطن دارد آنهم مضایقه نیست در هر دو صورت مقصود ما حاصل
است که ننگ و ناموس از میان برخاست و ما یان از قتل وی
که مآلش قصاص است باز ماندیم و در صورت مرض بر تقدیر صحت
آبرو بخشی از خدا است اجازت دادند آن زن کنیزی که در نفس الامر
پرستاری بود و محرم اسرار وی همراه گرفت و بشهر مذکور آمد و
دایه که درین فن شهرتی داشت بهر اسقاط حمل طلب کرد هر دایه
که میدید آبا می آورد و میگفت که قرب ایام ولادت ارادهٔ اسقاط
عین هلاک است ما دست انداز شدن نتوانیم چون بیچاره یافت
زده راه نجات نیافت در قصبهٔ ناجیه پهلواری که مشهور بمسکن

درویشان است بر خیال تدبیر اعمال وادعیه بحضور تاج العارفین
حاضر شد ومضمون این شعر ادا کرد ؎ ما بدین در نه پی حشمت
وجاه آمده ایم + از پی حادثه اینجا به پناه آمده ایم + ابر و میر و دای
ابر خطا شوی ببار + که بدیوان عمل نامه سیاه آمده ایم + ومفصل عرض
حال نمود که از مشیت ازلی گرفتار این جا شدیم وخویشان بی خون
ریختیم دست بقبضه شمشیر دارند وما بحیله مرض جهت تدبیر تا اینجا آمده
ایم حالیا بصدق توبه میکنم که اگر حق تعالی که قادر مطلق است بوسیله
حضور عفو جریمه ما کند وآبرو بخشی فرماید دیگر تا عمر خود مرتکب این
کار نشوم هر چند حمل را ماه هشتم است اما دفع آن بر خدا آسان است
وزار زار بر حال خود بگریست آری ؎ تا نه گرید کودکی حلوا فروش +
بحر بخشایش نمی آید بجوش + آنحضرت را بروی بس رحم آمد فرمود
توبه بدل کردی زن بیچاره عرض کرد که بصدق دل توبه کردم ارشاد
کرد خاطر جمع دار که حق تعالی اکرم الاکرمین است عاصیان از جرم
از در خود نمیراند نه از طاعت مطیعان سود و بهبود او ست نه از معصیت
عاصیان زیان ونقصان وی الله غنی عن العالمین یکی
از لغت او ست ونقشی ترکیب فرمود هفت عدد نوشته عنایت
فرمود که هر روز یکعدد از وی شسته نهار خورده باش وبشیخ العابدین
فرمود از همین اصل هفت عدد دیگر نوشته بوی دهند تا شاید حاجتی
باشد بکار آید زن وقت رخصت مضمون این شعر ادا کرد وزخصت

شد ای دستگیر هر دو جهان دست ما بگیر دستم چنان بگیر که گویند دستگیر
اما زن که در عقل وزیر کی گوی سبقت از مردان ربوده بهر فیال
از ذیاد عنایت عرض کرد هنوز چیزے نخورده ام میخواهم که روبروے
حضور یک نقش شسته بخورم اجازت یافت و بعمل آورد حضرت
شیخ العالمین رض میفرمود که بعد هفته باز آن زن آمد و عرض داشت
که در یکهفته بلا حرج بالکل تحلیل شد نه خون آمد نه اسقاط جنین نه وضع
حمل نه ضعف و نقاحت که از لوازم اسقاط است گویا ورمی و اما سے
بود که به شد و هر کس از زنان جوان و عجوز که میدید ازین ماجرای
شگرف در حیرت می افتاد چون آنزن رخصت وطن گرفت و
بخویشان و همسایگان آمیخت زبان طعن بکشاد که حالا عمل کجا رفت
نه از دایه کار آزموده چاره کار خود جستم نه از طبیبے بعلاج پرداختم
نه ضعف و ناتوانی که از خاصهٔ اسقاط است اثرے در وجود من
یافته میشود نه گفته بودم که این مرض است کسی ازان میان پرسید
اگر مرض بود بکدام علاج صحت پذیرفت گفت در قصبهٔ پهلوارے
نزد حضرت تاج العارفین رفتم و از مرض شکایت کردم چند عدد
تعویذ عنایت فرمود هفته استعمال وے کردم هر روز ورم و ریح
تحلیل میگردید تا آنکه بے رنج و مشقت از فساد و خبث خبایث نجات
یافتم و صحت رو نمود و هنوز چند عدد تعویذ که حاجت بآن نه افتاد
موجود دارم به بینند همه کسان سر خجالت و ندامت در پیش وے

انداختند و او میگفت اکنون بر خون تهمت کنند گان کمر باید بست
والا من اجازت نخشید که خون آنها بریزم تا دیگر بر عزت و آبروے
کسے حرفے نیارند همه کسان باعتذار آمدند و اقرار بر عصمت وے
کردند شیخ العالمین رض میفرمود که تا این زمان که عرصهٔ هفتاد سال
برین ماجرا گذشته باشد در جلد تعویذات بسیار بسیار تفحص آن نقش
کردم اما جاے ویرا نیافتم و نه از کسی شنیدم مگر چنان مستفهم میشود
که در انوقت محض الهام غیبی بود و آن نقش تا هنوز یاد دارم نقل
است روزی در مجلس حضرت شیخ العالمین رض ذکرے در پاسداری
اولیاے خدا در میان آمد فرمود ولی را ولی پاسداری میکند
علی الخصوص متقربان حضرت قدس را از اموات و احیاے
اولیا هر کسے بر حسب قدر و منزلت ملاحظه عزت وی میدارد
موقوف بر اسلاف و اخلاف نیست و قصه برادر بزرگ خود
شاه عبدالحی قدس سره بیان فرمود که ایشان را در سیر و سیاحت
بلاد اتفاق شهر دهلی شاه جهان آباد چند بار شده بود و هم از
شاه عالم بادشاه که محبتی با طایفهٔ درویشان داشت و حسن عقیدت
به حضرت ایشان مکرر ملاقات شده بود مودتے کامل و عقیدتے
واثق بخدمت ایشان میداشت و در تعظیم و تکریم ایشان نسبت
فقراے شهر زیاده تر رعایت می نمود اظهار خلوص بسیار میفرمود
تا آنکه بعد چند ایام دایرهٔ دولت بادشاه بشهر آله آباد رفت و

و دران ایام شاه عبدالحی قدس سره مقیم وطن بودند باستماع این
خبر و بنسبت شهر دهلی قرب مسافت این شهر از وطن شریف
خواستند که بملاقات بادشاه در شهر مذکور روند بعد اجابت تاج العارفین
تهیهٔ اسباب سفر کردند و روه گزاے شهر اله آباد شدند مسافت
سه روزه طی کرده باشند که عرضی شاه خدا بخش که یکی از یاران آنحضرت
اند رضی الله عنهما و عنقریب ذکر شان کرده آید بحضور عالی متضمن
منع شاه عبدالحی قدس سره از آمدن شهر موصوف رسیده مرقوم
بود که کوته بینانه از طرف صاحبزادهٔ عالیقدر شاه عبدالحی صاحب
عرق حسد در جوش است بناے فتنه و فساد بر پا کرده اند
رنگ دربار دگرگون شنیده شده از ارکان تا سر هنگان
بارگاه سلطنت با خود ها متفق برآنند که چون ایشان بملاقات
بادشاه آیند تا وسع بتذلیل شان سعی بلیغ بکار باید برد همچنانکه
با مجرائیان ادب آموزی کرده می آید با ایشان هم بوقوع آید
که سزاے مقربان از انحطاط شان شان هیچ امر صعب تر نیست
و تذلیل فقرا بدتر ازین نیست که بمجراگاه ایستاده شوند و هم اول
اطلاع خبر تشریف شان در تعویق باید انداخت و در بارگاه
عام ملاقات باید کنانید تا در تعظیم و توقیر فتوره واقع شود
القصه چون عرضی شاه خدا بخش بملاحظه عالی گذشت با وجود
اکراه خاطر شریف و ملال طبع لطیف از شاه عبدالحی به سبب

ملاقات سلاطین و عوامد روزگار پس تردد در دل پاک جاگرفت
و سبکی و تذلیل ایشان ناگوار آمد چون راه مراجعت مسدود
بود قاصد تیز رفتار که راه سه روزه طی کند و ایشانرا از راه برگرداند
میسر آمدن دشوار ترمی نمود چاره بجز آن ندید که مفوض بخدا
کند فرمود بخدا سپردم و خدارا وکیل کارش کردم شاه عبدالحی
که ازین ماجرا خبر نداشتند فارغ البال طی منازل هر روزه
میکردند تا آنکه در کنارهٔ دریائے زیر شهر رسیدند و بقصد
عبور بر کشتی نشستند چون کشتی قریب بساحل رسید دیدند که
مردے پارسا صورت نیک سیرت منتظر قدوم ایشان بر
کنارهٔ دریا ایستاده است از کشتی فرود آمده بسوی آن پیر مرد شتافتند
هنوز گامی چند درمیان بود که آن بزرگ بے اختیار دوید و ایشانرا
بکنار گرفت و بس اخلاق نمود بعد ساعتی بتامل آمد و گفت میخواهم
که با شما راز دل ظاهر کنم و چاره دشوار پیدا جویم ایشان متوجه شنیدن
آن شدند فرمود که شما را چند منزل به عبور دریا باقی بود که دیدیم
اولیاء اهل مزار این شهر و جوار و بر راست مشرق تیز تیز میروند بحیرت
بودیم کجا میروند و کدام امر صعب رو نموده امروز آن همه اولیارا دیدم
که بر کشتی شما سایهٔ لطف افگنده کسی بر هوا و کسی بر دریا و کسی در کشتی
گرد گرد می آیند و هر یکی از عین عنایت بسوی شما ناظر است حیرت
بر حیرت افزود که این کس از کدام جنس اولیاست که اسلاف

بسوی او دوان و با استقبال وی روان اند چون قصد استفاضه
باطن کردیم اثرے یافتم که گاهے نیافته بودم منتظر شرف قدوم شما
بر کنارهٔ دریا ایستاده بودم تا آنکه حق تعالی طرفین را بملاقات مسرور
گردانید اما اینک که فکر نیکو کردیم بیقین دانستم که این قرب و کمال
شما نبود که چندین کاملین اسلاف را از قبر بجنبش آورد و تا کشتی
حرکت داد اینهمه محض پاس خاطر پدر بزرگوار شما بود و حال آنست
که بست و دو سال است که بر کنارهٔ دریا حجره ساخته عمر بریاضت
شاقه بسر میکنم و صوم دهری بر یک نان خشک جو افطار می سازم
ناگاه اگر رغبت بشیرینی آمد نیشکر از بازار طلبیدم هفت بار اول
او را بدریا پاک کردم و اندک بگرمی آتش رطوبت وی را خشک نموده
باز بدریا شوئیده دو پاره سه پاره ازان خوردم و از مرد و زن
با کسی درین مدت از مصافحه و معانقه مساس بدنے هم نساختم
مگر امروز با شما معانقه دست داده بالین غربت دریاضت بجز
انکشاف عالم ارواح و ملایک دامن مقصود بدستم نه آمد و اثری
از وصول مطلوب معاینه نه شد و از هر اولیاے زنده و مرده
که قصد افاضه نمودم افاضه ندیدم مگر اینک بجناب والد شما که
قصد استفاضه میکنم اثر افاضت از انسو می بینم و این اضطراب
معانقهٔ ما با شما ازین جهت بود که شاید از برکت قدوم چنین مقربے
چاره کار ریشهٔ ما بظهور آید و ابواب مقصود مفتوح گردد حالا دریابید

بر روی ما بستند وای از نجبت نارسائی ما که بعد چندین محنت
ہم سعی بیکار شد لیکن اکنون التماسے دارم که چون مراجعت وطن
اتفاق گردد و دولت دیدار پدر بزرگوار دست دہد قدمبوس
ما رسانید وحال ما مفصل عرض دارید و بگوئید که بهر دری که
رسیدم بسته دیدم الا در دولت شما که قرار دل پریشان و آرام
جان حیران بران می یابم و شما را حق تعالی در تصرف بدطوے
عطا کرده خواهید همین جا ما را مقصود ما رسانید یا ہما نجا طلب
دارید که از جا رود خانقاه اختیارے یابم و بذریعهٔ این افتخار
بمقصود جانے رسیم و بعد ازین از ایشان رخصت حجره خود گرفت
و وداع کرد ایشان از انجا در لشکر بادشاه رسیدند اول از
شاه خدا بخش اتفاق ملاقات افتاد و حال بدینیان بسمع
شریف رسیده در تامل آمدند که چه باید اگر از بادشاه ملاقات
نا کرده باز رویم ہم غیر مناسب بلکه بنوعی محمول بر سبکی است
و اگر ملاقات کنیم گمان خفت و ذلت بیشتر اخر رای صائب
بران قرار گرفت که ملاقات بادشاه ضرور است ورنه در صورت
مراجعت بوطن بے ملاقات بداندیشان خبر آمد و رفت ما فروز
بالضرور بتقریب ملال انگیز خواهند رسانید و نتیجه اش بجز سوے
مزاجی بادشاه که مقصود آنها است دیگرے نخواهد شد
و آن موجب خیری و دلیری کم ظرفان خواهد بود متوکلا

علی الله مردمی نزد دربانان بادشاه فرستاد که خبر ملاقات مارسانند
دربانان بمجرد استماع این خبر اطلاع به بادشاه کردند اجازت
آوردند ایشان چون بعزم ملاقات سوار شدند در اثنای راه هر
کسی از ارکان دولت و نقیبان بارگاه سلطنت که از طرف ایشان
غبار عناد میداشت که میدید بی اختیار بسان عقیدت کیشان
بسوی ایشان میدوید و بنسبت سابق زیاده تر در تعظیم و احترام
شان میکوشید سرهنگان که سر حلقهٔ فتنه انگیزان و سرآمد ایشان
بودند چون غلامان بی زر خریده پیش ایشان صف کشیده در
خاطرداری سرگرمی مینمودند گویا هیچ کس را بجز القیاد سر عناد
نبود تا آنکه نوبت ملاقات بپادشاه رسید بنسبت سابق مضاعف در مضاعف
اعزاز و احترام کرد تا زمانیکه دران شهر و لشکر اقامت بود عناد
مخالفان بصورت القیاد می نمود بعد از چند روز بتقریب رخصت
از بادشاه کرده عازم وطن شدند و بعافیت تمام طی منازل و مراحل
بدولت پابوس حضرت تاج العارفین فایز گردیدند و ماجرای
دربار شاهی و موافقت ارکان دولت و ملازمان جان پناهی
و قصهٔ آن پیرمرد پارسا صورت و پیام وی مفصل بعرض رسانیدند
آنحضرت رضا در آوردند آنحضرت در جواب پیام آن پارسا سکوت
فرمود معلوم نه شد که از امداد باطنی برادر وی را رسانیدند یا بخت
نافرجام وی مساعد دولت باطنی نبود مولف کتاب میگوید که

انداز بیان شیخ العالمین رضی اللہ عنہ مشعر بآن بود کہ سکوت تاج العارفین
کارش بانصرام رسانید چرا کہ میفرمود شیخ العالمین رضی کہ چون آنحضرت
را انجام کارے منظور نبود سے صاف جواب میداد و کار یکہ
منظور نظر بود سے بران سکوت فرمود سے نقل است درسالے
اتفاق تشریف فرما شدن حضرت تاج العارفین رض بشہر بہار بتقریب
عرس و زیارت مزار شریف حضرت مخدوم الملک مخدوم شرف الدین
بن احمد یحیی منیری رضی اللہ عنہما شدہ بود لہذا فراغ کارخانۂ عرس
میر محمد ہمام چکواہے التماس ضیافت کردند بخاطر ایشان معہ یاران
رفیق از روز موضع چکواہ شدند و بقبول دعوت شب سرفراز
فرمودند صبح عزم مراجعت وطن شریف تصمیم یافت میر مشار الیہ
بخیال آنکہ ایام گرما و تابستانست بجہت ناشتاے نہاری تا گرم
شدن آفتاب توقف باید کرد و چون آفتاب گرم شود بعد ز قیلولہ
وقت ظہر خواہد شد آنزمان عرض باقامت یکشب دیگر ہم یقین
کہ بعرض قبول افتد صبح کہ وقت روانگی آمد بصد الحاح و منت عرض
کردند کہ تا تیاری ناشتا توقف فرموده شود آنحضرت محض بپاس
خاطر ایشان قبول فرمود اما سخت ناگوار خاطر مبارک شد و در
تیاری ناشتہ آنقدر توقف کردند کہ وقت نصف النہار قریب
رسید و تا فراغ از خوردن آن آفتاب برسر آمد و گرم تر شد باز
کہ تہیۂ رخصت دیدند عرض کردند کہ تا بش آفتاب انقدر است

که حیوانات درین وقت از چراگاه پناه بسایهٔ درختان کرده اند و بیتگاه
دامن دولت را و رهروان رکاب سعادت را تحمل دشوار می نماید
امیدوارم که بعد قیلوله قصد سوار شدن فرموده آید آنحضرت قبول
نفرمود و ایشان زیاده تر مجبور گردیدند بس ناگوار شد و فرمود قیام
امشب برما دشوار تر است از صعوبت گرما حق تعالی قادر است
که سایهٔ لطف خود بر سر ما اندازد میر ممدوح که از زیاده کد کردن اثر ملال
بر چهرهٔ انور یافتند دیگر جرأت عرض ندیدند و آنحضرت سوار
شد میفرمود حضرت شیخ العالمین رضه که هنوز سواری آنحضرت
نصف کروه نرسیده بود که از جانب مغرب ابرے سیاه با هوائے
سرد برخاست و هر طرف کنارهٔ آسمان را گرفت گوئی آسمان ابر بود
و از گرد و غبار اثرے نداشت تا آنکه در آفتاب گرمی نماند و
آخر روز شد ابر هم پاره پاره شده متفرق گردید و آسمان صاف
شد و باد صبا نقاب از روی آفتاب برکشید دیدند که وقت
عصر آمد باداے نماز معه یاران مشغول شدند و من بعد نزول
اجلال فرمودند نقل است بجوار شهر بهار قریه ایست نامش
سهو کرده ام شخصی بود که عرصهٔ دراز بیمارے صعب داشت
هر چند چارهٔ صحت میجست امانی یافت معالجه از هر جنس بکار
برده و حسب استطاعت بدو او دعا صرف کرده لیکن تقدیر
براحت او نرفته از غایت اضطراب رجوع باستخاره کرد در یائے

رحمت بجوش آمد و لطف قدیم و احسان عمیم او تعالی جل جلالہ و
اعظم شانہ غمخوارگی فرمود بخت خوابیدہ بیدار گردید و دولت یار شد
ہمانشب چارہ ساز بیچارہ گان دستگیر درماندہ گان حضرت محبوب
سبحانی قطب ربانی غوث الاعظم غوث الصمدانی نائب خاص
رحمۃ للعالمین سیدنا سندنا شیخنا وسیلتنا فی الدارین محی الدین
عبد القادر جیلانی رضی اللہ تعالی عنہ را بخواب دید و فریاد
برآورد ؎ تو آن شہی کہ کنی رد قضاے مبرم را ؎ بری ز خاطر
ناشاد محنت و غم را ؎ آنحضرت رضہ بکمال عنایت و لطف بدادرسی
وی آمد و فرمود دل خوش دار کہ ببراد رسیدی برود در قصبہ
پہلواری نزد شاہ محمد مجیب اللہ قادری کہ او نائب منست درین
جہان و پایش بشوے و بنوش کہ نوش دارو ی تو اینست
آن بیمار صبح کہ از خواب راحت بیدار شد تہیۂ اسباب سفر کرد
روانہ گردید و بقصبۂ مذکور رسید و نزد آنحضرت حاضر آمدہ خواب
را مفصل بیان کرد و عرض داشت کہ برائے ہمین تدبیر آمدہ ام
امید وارم کہ بدان مجاز شوم آنحضرت فرمود چون امر غوث الثقلین
است بہ تعمیل آن منع نمیکنم اما ما از غلامان آن بارگاہ عالم
پناہم دیگر قابلیت کارے نداریم باز آن بیمار عرض کرد کہ کورا
راہ و روزگار تباہ را از قابلیت و ناقابلیت حضور چہ خبر و از دریافت آن
چہ کار امتثال اوامر حضرت پیر دستگیر رضی اللہ تعالی عنہ واجب

میدانم خصوصاً جائیکه امید حصول مقصود باشد و قدم شریف
آنحضرت برگرفت و نشست و نبوشید شیخ العالمین را میفرمود
که از زمانیکه وقت آثار صحت پدید آمد گویا در عمل و ظهور اثر توقفی نبود
و صحت کامل یافت نقل است میگفتند میر محمد جواد عرف میر
اچهن علیه الرحمه که در عنفوان جوانی بمرض سپرز گرفتار
شدم و از انجا که برادرے و خواهرے نداشتم چشم و چراغ
خانهٔ مادر و پدر نبودم مادرم را از غایت تشویش جان در
قالب نماند بامید صحت و خوف از زیادهٔ مرض در خورد نوش
پرهیز شاقه می کنانید و از ناخوردنیها تمامتر محافظت میفرمود
چندانکه زندگی بر من دشوار آمد چاره بجز آن ندیدم که بمادر
غمخوار عرض کردم امروز عزم دعوت حضرت تاج العارفین
دارم اگر قدرے پلاو نفیس و لطیف تیار کنانیده شود کمال
ذره نوازی است فرمود عزم دعوت بکدام علت دارے
گفتم بذریعهٔ ضیافت صحت خود را خواهم بخوشی تمام قبول کرد و وقت
طعام آنحضرت با قاب پلاو حاضر شدم و قاب بردستار خان
آنحضرت نهادم پرسید بکدام تقریب آورده عرض کردم که مادرم
در اکل و شرب آنقدر بر ما ضبط دارد که بر صحت و شفای خود
موت را آسان می بینم امروز بنام ضیافت حضور پلاو پزانیده
آورده ام که از حضور اولش کرده بغلام عنایت شود تا ازین

پس خورده واز برکت وی صحت یابم ورنه از غلام معالجه و پرهیز
دشوار است آنحضرت تبسم فرمود و قدرے ازان تناول نمود
و قاب بمن بخشید عرض کردم اگر بر مکان خود برم هرگز مادرم رواداری
خوردن مانخواهد شد امید وار اجازت ام که روبروے حضور
بآن اقدام کنم آنحضرت لبسیار خندید و اجازت داد همانجا نشسته
سیر خوردم گویا هوس بار دگر نماند روز دیگر نیز همچنین حیله
بکار بردم و اولش آنحضرت سیر خوردم روز سوم نیز بدستور
سابق بعمل آوردم و این خبر بمادرم رسید بس غضبناک گردید و
گفت بر هلاک خود و تباهی ما کمر بستے نیکو پسندیدے عرض
کردم که حضرت اولش فرموده محض قلیل بقدر تبرک بمن بخشیده
بود و بالفرض اگر سیر خوردم آن در حقیقت دوای شفای
ما است چون روز سوم آنحضرت اولش بمن عطا فرمود و سیر
خوردم ارشاد کرد هما لا حاجت ضیافت فردا نیست برو هرچه
مرغوب طبع تو باشد خورده باش از انروز بے تامل هرچه میخواستم
از گوشت و قورمه و پلاؤ بے تکلف میخوردم و مطلق پرهیز نمیکردیم
و نه دوا میخوردیم حق تعالی از برکت پس خوردهٔ آنحضرت صحت
کامل بخشید که گاهے اثرے از سپرزنیافتم نقل است یکسال
وبای چیچک بسیار بود اکثرے از مرد و زن هلاک شدند والدهٔ
ماجدهٔ سید العلماء سند العرفاء مولانا مولوی افاض علینا

فیوضہ را چیچک برنامدہ بود و صلاح بران قرار گرفت کہ اگر کندیدہ شود
مناسب است تا دانہا قسم بہتر برآیند و کمتر برآیند ہمہا استصواب
این معنی با میدا جازت از حضرت تاج العارفین رضہ کردند آنحضرت را
کہ نظر عنایت و شفقت بہ نسبت دیگر دختران بایشان زیادہ بود حرج
خفیف شان ہم ناگوار بود فرمود ضرورتی ندارد این دخترم را دانہ
چیچک نہ برآیند حسب ارشاد عمل کنند آن موقوف داشتہ شد ہفتاد
یا ہشتاد سال حیات یافتند ما بدعای آنحضرت حق تعالی ازین مرض در
حفظ داشتہ **نقل است** یکی از فرزندان آنحضرت را رنگ بدن بہ تیرگی
و سیاہی مائل بود کسی گفت کہ سیہ رنگ پیدا شدہ فرمود ما را رنگ سیاہ
خوش نمی آید از ان روز رنگ وی صاف شدن گرفت تا انکہ اصلا میلان
بہ تیرگی نداشت و تا این کہ قریب ہشتاد سال این ماجرا گذشتہ باشد
و فرزندان عالی نسلا بعد نسل از چہار و پنج صد کم بوجود نہ آمدہ باشند
کسے تیرہ رنگ نیست و بعضے کہ تیرہ رنگ پیدا شدند رنگ
آنہا روز بروز صاف ترے شد **نقل است** مے فرمود
شیخ العالمین رضے اللہ کہ ہر کسے را در امرے رہبری
بخت مے شود و آنانکہ در جمیع امور دینے و دنیاوی
بے بخت یاور دارند کمتر اند از ان جملہ یکے حضرت ما بود
تاج العارفین رضے اللہ در علم ظاہر بہ تکمیل فقہ و تفسیر
و اصول و حدیث و علوم مروجہ از علم حساب و ہندسہ

ومنطق وفلسفه گوے سبقت از همعصران برده ودر معارف الهیه
بخطاب تاج العارفین وآفتاب طریقت ومحبوب الله ونائب
رسول الله ودیگر خطابات عالیه که در آخر احوال مفصل بضبط
قلم آورده شود ممتاز گردیده در کرامت وتصرف وی حدے
ونهایتے نبود که از حکایات وی شمه ظاهر است ودر کشود
ظاهری از عرس وخرج خانقاه ونیازات بزرگان آنقدر داشت
که در زمانه خود برین توکل بحت کسی از مشایخان وقت معاصرین
کار وهمروی نبود ودر کثرت اولاد که بحین حیات وی رضی
الله عنه از زنده ومرده بحساب آمده بود ندازاولاد واولاد اولاد
یکصد وبست ونه فرزند بوجود آمده بودند مولف کتاب کمینه
بارگاه غوثیه میگوید که این یکدولت نصیب آنحضرت رضی
همچو شیخ العالمین رض فرزندی خلف داشت وولیے است که
که در سلف هم هرکسی بدین فائزه نشده چنانچه حال خلفیت وے
رضی از حکایات آینده ظاهر وواضح ولایح گردد ومعنی ذٰلِكَ فَضْلُ
اللّٰهِ یؤتیه من یشاء واللّٰه ذوالفضل العظیم کما ینبغی
منکشف شود فضل است که جد بزرگ میان میر وصاحب علیه الرحمه
مرد افیونی بودند وباین وصف دستور ایشان بود که در بازار با
شاه راه که میرفتند یک کناره میگرفتند وچشم را بند کرده متوجه بطی
مسافت میشدند قضا کار در ایامی بشهر عظیم آباد رفته بودند در

شاه راه اتفاق گذرافتاد و معمول بدستور بحال بود ارجانب
فیل مست رالبسوی دریامی بردند فیلبان و نگهبانان که با نیزه
واسلحه چپ و راست وی بودند در اثنای راه تمامتر اهتمام بحفظ
خلق از آسیب وی مرعی میداشتند ایشانرا که دیدند از دور آواز
دادند که جدا شوید و دور باش ایشان مست نشاء افیون کی بآواز
کسی خیال میکنند همچنانکه میرفتند میرفتند تا آنکه همدرین عرصه مالغت فیل
مست قریب رسید و سبقتی بکار برده خرطوم دراز کرده ایشان را
بگرفت و خواست که پامال کند آنزمان که بهوش امدند دیدند که مرگ
برسر آمد چاره بجز آن ندیدند که فریاد بتاج العارفین رسانند مضطربانه
فریاد برآوردند یا تاج العارفین دریاب و آنحضرت در انزمان از
وجود سراپا جود و بهبود خود عرصهٔ عالم را منور میداشت و رشک
فردوس برین می نمود یکبار درین مخمصه حاضر شد و ایشانرا از خرطوم
وی رهانیده برسر وی پس فیلبان بنشاند و غائب شد و هر کسی
از بازاریان که حاضر بود و تماشا میکرد برای العین معاینهٔ این امر
غریب کرده در حیرت افتاده آخر فیلبان و همراهیان وی پرسیدند
که ای پیر مرد تو کیستی و از کجائی و این نجات دهندهٔ تو که بود ایشان
بیان کردند که از قصبهٔ پهلواری آمده بودم در اثنای راه بدست
این دیو بدمست در نشاء افیون گرفتار شدم ناچار پیر و مرشد خود
را یاد کردم و فریاد برآوردم او تشریف آورده ازین بلا رنا گهانی

وآفت آسمانی نجات بخشید فیلبان از جانب پشت فیل ایشان را
فرود آورده رخصت کرد بعضے اکابر در ذکر فریاد رسی مردان خدا این
حکایت بشنیده بیان می فرمود **نقل است** بروایت شیخ غلام نبی
عیسی پوری که در تذکرهٔ فریاد رسی اولیاء الله ازین گنهگار مولف کتاب
می گفتند روزی از شهر عظیم آبادی آمدم وپای من ورم داشت وتب
محرق از حرج وی لاحق بود هرچند استطاعت سواری نبود اما بنظر
ضرورتی قصد وطن داشتم وبر تکلیف خود نظر نکردم تا مقام سکری گلے
که مشهور بمقام دزدان ورهزنان است افتان وخیزان رسیدم دیگر طاقت
گام زدن نماند بر زمین افتادم ودانستم که مرگ تا اینجا رسانید شب
طعمهٔ نهنگ شمشیر قطاع الطریق شدم وبپای خود تا لب گور رسیدم
از درد پا وخوف رهزنان که وقت شام شده بود بر خود زار
زار گریستم تا آنکه وقت مغرب آمد وآمد ورفت مسافران هم
هیچ دست زیاده تر خوفناک بودم دفعته دیدیم که حضرت شیخ تاج العارفین رض
بفریاد رسی رسید وشاه محمد اکرم یاروی رض همراه بود فرمود غمگین مباش
واندوه مکن وهر دو بزرگوار دست حق پرست در بغل ما دادند حق تعالے
دانا وبینا است در لحظه که ندانستم برهوای روم یا هوا از من تیز روی
می آموخت بر کنج قصبه پهلواری که مسافت چار کروه از مقام سکری گلی
بود رسانیدند وفرمودند حالا بپای خود برو واز نظر غائب شدند ما
آن کنج بهزار مشقت ورنج وضرر بر مکان که ربع کروه از انجا

بود تا وقت عشار سیدم گویا راه یک ساله طے کرده بودم **نقل است**
می فرمود شیخ العالمین رضہ کہ روزی مجلس سماع بود تاج العارفین رضہ
بوجد آمد و چادری کہ بردوش مبارک انداختہ بود نظر محمد قوال رنجشید
قوال مذکور ازانجا کہ نظر برگندگے پارچہ چادر شریف میداشت چون
جای میرفتی ازان چادر تاب آفتاب رسایہ کردی و از گرمای
سخت پناہ با و بردی و قدر وی نمی دانست تا روزے بر مجذوبی
گذر شد آن مجذوب کہ از دور نظر محمد را مے دید اثر پریشانے
وہیبت در وی یافتہ می شد چون قریب تر رسید بی اختیار آواز بلند
داد ای قوال چادر را از سر خود بردار و بیرون در بنہ و بیا کہ آداب آن
پارچہ ازما می خوران راست نمی آید و ترک ادب ہم دشوار می نماید یاد
حلقۂ رندان پا منہ قوال آن چادر را بیرون در نہاد و بمجلس وی آمد و
چیزے سرائید و رخصت شد ازان روز باحتیاط تمام با عتقاد تمام
آنرا در دست بقچہ گرفت بعد زمانے ہوائے وبای در عالم
منتشر گردید و خلقے بیمار شدند تا آنکہ کسے از یگانہ قوال
مذکور ہم گرفتار مرض شدید شد نخست رہبرے کرد و عقل
دور بینش برآن قرار گرفت کہ چادر تاج العارفین رضہ را بر سر بیمار
خود بندم و ہمچنان کردنی الفور اثر صحت بظہور آمد و از اہل خانہ اش
این خبر منتشر گردید ہمسایہ وی آمد و بمنت چادر شریف گرفت و بر سر جا
بست صحت یافت باستماع این حال خلقے بر وے

ہجوم آوردچون بیمار بکثرت بودند ناچار چادر را پارہ پارہ کردند
وہر کسے رقعہ ازان بقدر تعویذ برگرفت وبر بیمار خود بست و
ہمہ را حق تعالی ببرکت آن پارۂ چادر صحت بخشید وہر زخمی و
فرمود قوال مذکور اکثر در بیان این حکایت میگفت کہ صد افسوس
قدر آن ملبوس پاک ندانستم وتقسیم کردم اگر میدانشتم وہر کسی را کہ حاجت
می افتاد چیزے گرفتہ میدادم مبلغی فراوان می اندوختم واز فقر وفاقہ
نجات می یافتم نقل است میفرمود شیخ العالمین رضی روزی در
مجلس عرس کہ بعضی مشایخان عظیم آباد آراستہ بودند عزم رفتن
کردیم چون برخصت بحضور تاج العارفین رض حاضر شدیم فرمود
چہ کارہ است عرض کردم ذوق سماع بسیار دارم وایجا قوال نمیگیر
میسر نیست باز فرمود کہ چرا عرض نمودم کہ آن بزر میسر شود و ما
زر نداریم کہ بطمع آن ہستادان این فن درین قصبہ رسند ودر شہر
عظیم آباد این دولت مفت بدست می آید بکمال عنایت کہ مبذول
حال ما بود ارشاد نمود برو اما ہر قوالی خوش آواز وہستاد کہ درین دیار
از مغرب ومشرق وجنوب وشمال آید بے حاضر شدن اینجا
باز رفتن نتواند چار ناچار بر در تو رسد از انروز تا این زمان کہ
ہفتاد سال گذشتہ باشد ہیچ قوالی در شہر واطراف این قصبہ نرسید
مگر آنکہ اینجا ہم رسیدہ چنانچہ قوالی بوہم ستاد وقت بڈہن نام
در شہر عظیم آباد از دیار مغرب رسیدہ وعرس شریف رسول اللہ

علیه وآله وسلم در پیش بود نظر محمد قوال که هم در آن عرصه بشهر مذکور بود
باو می گفت که ما در عرس ربیع الاول بقصبهٔ پهلواری میرویم اگر عزم
شما هم باشد مناسب می نماید او جواب داد که دستور دیار ما آنست
که رقعهٔ مشایخان بنام قوالان می آید و بغیر رقعه کسی نمیرود اگر رقعه
بطلب ما خواهد رسید خواهیم رسید نظر محمد گفت دستور مشایخان قصبهٔ
متبرکهٔ پهلواری آنست که به مشایخان زمانه هم رقعهٔ عرس نمیفرستند از
یگانه و بیگانه هر که میرود بی رقعهٔ طلب میرود آینده تو دانی و کار تو داند
و خود روانه شد آنکس بدماغ استادی و نخوت و رعونت کار دانی هرگز
قصد حاضر شدن نکرده و بارادهٔ شهر مرشد آباد بنگاله روانه دیار مشرق
گردید بعد چند ماه از شهر مذکور کشان کشان باز بشهر عظیم آباد رسید
و مجلس عرس دیگر در قصبهٔ متبرکه در پیش بود بی طلب حاضر آمد نظر محمد
قوال که هم درین مجلس حاضر بود گفت چرا بی رقعهٔ طلب آمدی و خلاف
دستور خود بعمل آوردی جواب داد که خدا بهتر میداند که چون بملک بنگاله
باهمان نخوت رسیدم یک بیک قلق و اضطراب بر جان خود از دولت
پابوس شیخ العالمین رضی الله عنه پیدا آمد و ندامتے سخت در دل
جاگرفت که شرح آن نتوانم کرد ناچار دیوانه وش از انجا روانه سمت
مغرب شدم و تصمیم عزم کردم که تا حصول سعادت حضوری هرگز بوطن
هم نخواهم رفت چون بشهر شما رسیدم خبر مجلس عرس دیگر شنیدم و عنان
اختیار از دست رفت بی سر و پا گویا از خود رفته حاضر شدم و گفته

شما یاد می کردم و می گفتم که بارے بی رقعه طلب چرا عزم حاضر شدن
مے دارم لیکن هرگز بر دل اختیاری نبود این کمینه بارگاه غوثیه میگوید
که بخت وی رهبر بود که پس از همین قدر گردش و پریشانی رو براه
آورد و ورنه خداوند چه حیرانے مے دید و پریشانی مے کشید آری
سگ مردان آن کند هر که در گرکند جگر خود خورد هر که در افتد برافتد اللهم
احفظنا عن خلافک وخلاف اولیائک رضے الله عنهم **نقل است**
می فرمود برادر عموی ما شاه نور الحق قدس سره که در عنفوان جوانی
مرضی صعب بمن آمد و طاقت طاق شد چند روز گذشت که بدولت
پابوس حضرت تاج العارفین رضه فایز نشدم عریضه متضمن شکایت
جهاریے و رنج بحضور علے وی رضه فرستادم بجواب آن بر رقعه
ارقام فرمود ؎ تنت بناز طبیبان نیازمند مباد ۔ وجود نازکت
آزردهٔ طبیب مباد ۔ بخاطرم گذشت مگر آنحضرت را خیال شریف
نه آمد که بجاے گزند لفظ طبیب مزین قلم فرمود و ازان مرض روز
بروز تخفیفے حاصل می شد تا آنکه صحت کلی دست داد اما سبب تغیر
لفظ بخیال نه آمد الحال که عمر تا به هفتاد سالگی رسیده بمطلب آن لفظ
رسیدم که گزند بسیار رسیده اما هنوز در صحت حاجت بطبیب
نه افتاده و آزردهٔ طبیب نشدم **نقل است** می فرمود شیخ ما حضرت
شیخ العالمین رضه یک سال در موسم برشکال بارش بسیار بود
خصوصاً در آخر ایام که در هندی ویرا نچتر نیتا گویند و اهل تنجیم

آنزا مناسبت بفیل دهند آنقدر بارش شد که تا هفته کسی از ابر و باد
روی آفتاب ندیده و تمامی دیوار ها مکانات مسمار و پست
گردیده پرده گیان عصمت را در خانه عصمت بی عصمتی بود و هر کسی
مبتلای رنج و افت بعد ازانکه آفتاب رو نمود خلق متوجه پرده
مکانها شدند و از برگ درختان تاڑ وغیره پرده مکان میکردند
آنحضرت را بسبب رنج و ایذای خلق و ابتلای آنها بس ملال
خاطر بود و حیرانی و پریشانی احباب از طرف اسباب بس پریشان
نمود فرمود باز این نخچیر در این قصبه اینچنین نخواهد بارید از انسال
لغایت این تالیف که هشتاد سال کم و بیش گذشته گاهی بارش نخچیر
مذکور چنان نه شده به نسبت نخچیر های دیگر بس قلیل بارش میشود
و خلق را در تمنای بارش وی عمر صرف شده نقل است میفرمود
شیخ العالمین رض مثل این حکایت قصه سنگ بارانی است که یکیک
آنقدر سنگ افتاده که بر گی بر درختان نمانده و دحوش و طیور که از
گزندوی بورطه هلاکت و مبعرض تلف در آمدند حسابی نبود و هر سنگ
بر ساق درختان چون تیر تفنگ نشسته نشان سنگها هنوز که شصت
سال بلکه زیاده بران گذشته است باقیست که مانند دانهای
چیچک از سر تا پا داغ داغست خصوصا درخت تاڑ که صدها درخت باهمان داغ
باقیست گویا حق تعالی از بهر عبرت خلق نشانها قهر خود باقی داشته است و لطف
آنکه در امیان سنگی بر مکان میر نور الحسن صاحب و هم بر مکان شاه وعد الله صاحب

افتاده بود در وزن قریب نصف پاو و آنچنان سخت افتاده که
سه پاره شد و سالها سال مانده لیس براق و آتش سیداد چون
بچقماق بروی میزدند حضرت تاج العارفین رضی فرمود حالا بارد رین
قصبه چنین سنگ بارانی نخواهد شد لغایت تالیف از حمایت وی
رضی الله عنه گاهے باز چنان آفت سنگ درین قصبه رونه نموده
خلق این قصبه برای دوا محتاج این سنگ اند و مولف کتاب که
بعمر پنجاه و سه سالگی رسیده به تمنای درستگی سر که سنگ آسمانی که
در ایام شکی بس مفید است عمر بسر کرده گاهے آنقدر هم نا وقتها
که یک سیر سنگ دهاته هم بهم رسد در اطراف قصبه اکثر خبر فراوانی
وی شنیده میشود نقل است عجیب و غریب میفرمود شیخ العالم رضی
وهم بے واسطه از زبان میر محمد جواد علیه الرحمة شنیدم که مرزا قربان
شخصی بود شیعه مذاق و با میر ممدوح و میر جعفر شاه و میر جان بس مربوط
میگفتند که چون ما همه بر دست حق پرست تاج العارفین رضی الله
عنه بیعت کردیم بنظر استحکام سررشته محبت و ارتباط مودت و اتحاد
مرزا هم خواست که تقیه بکار برده در زمره غلامان دینی داخل شود
چون نفاق یکی از اصل طینت اهل این ملت است منع کردیم بهر تسخیر
مایان انکار از ملت بهر نفاق خود ظاهر کرد و بحضرت وی رضی حاضر
آمده درخواست تمنای خود کرده یارای تکذیب وی دران وقت
نیافتم و آنحضرت قبول فرمود لیکن بعد از تامل ساعتی بیعت گرفت

بعد استداد ایام بمرضی صعب مبتلا شد و نوبت بیاس کلی آمد
تا آنکه روزی حالش بروی متغیر گردید و وقت احتضار رسید
زنش کسی بمن فرستاد که مرزا را وقت آخر است اگر بنظر حق دوستی
و همسایگی دری از راه ترحم قدم رنجه فرمایند بعید از کرم
نخواهد شد اتفاق در آنوقت ما هر سه یاران نشسته بودیم بے تامل
فوراً برخاستیم و رفتیم دیدیم که کار از دست رفته ساعتی در آنجا
توقف کردیم و گفتیم باز مارا خبر کنی که باد ای حق دوستی باز رسیم
و از آنجا باز آمدیم و تاسف بروی میکردیم بعد چند ساعت زنش
کسی بما فرستاد که مرزا را عجیب حال است زود تشریف آرند همه
کسان باز رفتیم می بینیم که تکیه زده نشسته است و مزاج بحال دارد
سلام علیک کردیم و استفسار حال وی شدیم هنوز جوابی نگفته بود
که زنش فریاد برآورد مرزا را اثر هوا زدگی شده حواس واقعه ندارد
تقاضا میکند که نیم آثار بهنج را کپڑی مرحن تیار کن که گرسنه ام هنوز
باز میدارم سخن ما گوش نمیکند و هنج می نماید یقین دارم که خورد و مرد
بنابران همه بزرگان را تکلیف دادم که ویرا ازین طمع سراپا ضرر باز دارند
مرزا گفت ما سراپا هوا س هستیم اما ترا جنون گرفته است که ما از گرسنگی
طاقت نداریم و تو توقف میکنی تا چند سال نمی میریم ما همه گفتیم که حال
چیست سخنی که دارای بمن باز گو که همه تن حیرت شده ایم جواب داد از
غایت گرسنگی طاقت بیان ندارم و بجز خوردن خیالی بخاطر نمی آرم نا

زنش طعام پیش آورد و مرا سیر خورد که از بیمار خوردن آن قدر ممکن نبود
طاقت قیئ یافت آن زمان بیان کرد که چهار سال دیگر هم خواهم زیست
ماجرای وی عجیب و غریب است ما همه زیاده تر مشتاق شدیم باعث
بر اظهار آن گردیدیم گفت حال عقیدت و مبعیت ما بر همه کسان ظاهر
است بلکه اظهر من الشمس که محض مکر و فریب بود بهر تسخیر شما یان تا نفسی
که از شما یان بمن میرسد بحال ماند بلکه رو بترقی آرد تا حال بر همان نفاق
بودیم اکنون گواه باشید که بدل از پیران خود اعتقاد کردیم و خود را
در حلقهٔ غلامان حضرت پیران داخل کردیم و بجان و دل مرید شدم
سبب آنکه امروز در حالت غشی و احتضار که مطلق ازین عالم خبر
نداشتم صحرائے دیدم لبس وسیع و دران حضرت رسول خدا صلی الله
علیه وآله وصحبه والهبیته وسلم بجانبے تشریف فرما اند و پس آنسرور
علیه الصلوة والسلام پیر ما حضرت تاج العارفین و ما همچنان بیمار
بطرفی ایستاده ایم چون آنسرور کائنات علیه افضل الصلوات والتحیات
قریب من رسیدند و متوجه بطی راه بودند که تاج العارفین را برای
صحت من عرض کرد سید عالم صلی الله علیه وآله وسلم از گوشهٔ چشم
حق بین بسوی ما نگاهے فرمودند و ارشاد نمودند بخاطر شما چهار
سال دیگر هم عمرت داده شد ازان وقت که در افاقه آمدم آنا فانا راحت
در خود می بینم و مرض را در تنزل می یابم امید است که پیر ما اینقدر قرب
دارد تشفیه در دل ما آمد و از ملت رفض توبه صادق کردم و فی الواقع

که رویای وی صادق بود بعرصهٔ دو سه روز صحت کلی یافت بعد
عرصه دراز که باز بیمار شد بعیادت رفتم گفت حالا رخصت میشوم
که میعاد چهار ساله منقضی شد روزی چند باقیست چون حساب
کردیم در روز اختتام سال چهارم بی کم و کاست جان بجان آفرین
سپرد درخت حیات ازین عالم فانی بربست نقل است میفرمود
سید نور الحسن سلمه الله تعالی که والد من سید حسن که از یگانهٔ تاج العارفین
بود در سفر دریا بطلاطم امواج غریق رحمت شد خبر بوطن باختلاف
اقوال رسید کسی گفت غرق شد و کسی گفت باز جای دگر برآمده
مردمان در تردد افتادند و بحضور اقدس وی رضی الله عنه تحقیق
سخن و کشف حال را عرض داشتند فرمود که رجوع باستخاره کنند
یکی از یاران آنحضرت بخواب دید که سید حسن غریق رحمت باری
خرمنده دلشاد و خوشحال نشسته است پرسید که سزاوار این عنایت
و مواهب بکدامی سبب شدی در جواب گفت که البته زاد آخرت
نداشتم و در دنیا سرمایهٔ عقبی نماند و ختم بلکه از نشاء جوانی خوف باز پرس
آخرت هم نبود اما چون کشتی در تهلکه افتاد و طلاطم امواج زنجیر پای ما
شد جای گریز نبود غرق گردیدم هنوز رمقی باقی بود که دیدم
تاج العارفین را لنگ بسته جامی شربت که کام جانرا حلاوت تمام بخشید
آورد و همدران حالت بمن نوشانید حق تعالی در حق ما انجام را بجام
شهادت گردانید و بدرجهٔ شهادت رسانید ندانستم که گناه و فعال

ناپسندیده ام چه شد و کجا رفت که اثری از وی نیافتم و ضرری ندیدم
گوئی گاهے گناهے در دنیا از ما بظهور نه آمده این راحت و خنده او
ما را زان است آن زمان بر هر که دمد هلاک و غرق شان متحقق و صدق
و کذب اقوال مختلفه منیقن خاص و عام گردید نقل است دختر
شاه اسد الله عرف شاه رحمن علیه الرحمة را الله چیچک برآمده بود چون
صحت کلی یافت برسم مبارکباد خویشان و همسایه جمع آمدند برای
حصول دولت پابوس و تمنای مبارکبادی مادرش که دختر برادر
آنحضرت بود بحضور عالی وی رضا آورد و بمجرد حضور رود و چار شدن
آن صبیه قطرات چند از رشحهٔ حق بین بر آستین رداش افتاد و داس
پناه عالم را ترساخت زنان را شگفت آمد و بحیرت افتادند که وقت
سیه روئی و اندوه است این چیست آنحضرت فرمود این غسل شفا را
چرا نباشد حق تعالی ترقی عمر بخشد همه را حیرت بر حیرت افزود که خدایگانا
بهیچ گونه اثری از مرض هم نیست مگر این گریه مقتضای شفقت
است که پس از رنج بسیار صحت روی نموده است مگر مادر غمخوارش
را بای خواسته مضمونے دگر بدل راه یافت که از هوش رفت چون
همه زنان رخصت شدند کسی عرض کرد که سبب گریه در عین خوشی
و وقت مبارکبادی چه بود فرمود که این غسل شفا و لباس صحت
را چه اعتبار حق تعالی ترقی عمر بخشد و هم نه روز آخر وقت آن دختر را
تب گرفت که علاج پذیر نبود و جان بجان آفرین سپرد مادرش

بکسان خود گفت که حالا سبب گریه آنحضرت معلوم شما یان گردیده
یا هنوز تردد دری باقیست نقل است شنیدم از مولوی ابوتراب
صاحب دامت برکاته که بعد بیان حکایت اول فرمودند حضرت شیخ
العالمین رضی میفرمودند که میان حبیب الله که یکی از خویشان حضرت
تاج العارفین رضی بودند بیمار شدند و نوبت بیاس کلی آمد البخانه شان
بصلاح زنان دیگر فرستادند که طبیبی از شهر عظیم آباد طلب کرده شود
تا معالجه کند و درین قصبه کسی حاذق نیست بما گفتند که بحضور
آنحضرت عرض کرده اجازت حاصل باید ساخت چون بحضور اقدس
وی رضی عرض کردم فرمود ضرورتی ندارد باز بعرض پرداختم که مرض
شان در ترقی داشته اداست و زنانرا اضطراب سخت مناسب
می نماید که طبیب از شهر مذکور آید اگر شفا مقدر است نهو المراد والا
بیمار و بیمار دار حسرت معالجه و تدبیر رفع خواهد شد آنحضرت فرمود که
پس فردا بیمار را سفر آخرت در پیش است آینده مختار اند از بعضی
زنان که متحمل بار غم والم بودند مخفیا اطلاع کردیم و طلب طبیب
متعویق انداختیم تا آنکه چون پس فردا آمد پیش خانه غم با صبح وی
دمساز بود و تیرگی شام الم با وی همراز بیمار مذکور بجان آفرین
سپرد و داغ مفارقت بر دل اقارب و احباب نهاد خروش
ماتمیان کم از شور قیامت نبود نقل است شیخ العالمین رضی فرمود
که شخصی از احباب بستدعای تعلیم قرآن شریف از آنحضرت رضی گذارشات

فرمود فرصت ندارم مگر وقت قیلوله نصف روز آنکس عرض کرد
که در قیلوله حرجے راه خواهد یافت بجواب وی فرمود مارا فتوری
نخواهد شد اما فرصت خود را باید دید عرض کرد همانوقت حاضر خواهم شد
هر روز میرفت و آنحضرت را در خواب راحت می یافت و آنکس مصحف
می کشاد و میخواند هر جاکه غلط کردی آنحضرت همچنان در خواب دیدا
بغلط اگاه کردے و صحت لفظ و اعراب و آیت مطلق و وقف و
مجوز بروی بیان فرمودی که سر مو از بیداری فرقی نبود هم بدین
نمط سیپاره عم تمام تعلیم فرمود و از عادت خلقی آنحضرت بود که چون
بخواب رفتی آواز گلو از خرخره بلند میشدی که از دور شنیده میشد
و ازین چنین خواب و تعلیم آنحضرت در وی شاگرد انرا معنی حدیث
شریف نبوی صلی الله علیه وآله وسلم عینای تنامان و قلبی لا ینام
بر عقل دوربین بخوبی منقح شده و نیز میفرمود که مولوی عبد المغنی
علیه الرحمة که وقت رخصت بشهر عظیم آباد بحضور اقدس وی از روزے
آمده بودند و آنحضرت بعضی کار را باوشان فرموده بود چون باز
مراجعت کرده حاضر شدند دیدند که آنحضرت را خواب است خواستند
که از خلوت شریف بابیرون نهند که آنحضرت فرمود جواب آنکار ها
که گفته بودم نه گفتی ایشان بحیرت آمده مفصل عرض کردند و آنحضرت
بطور بیداران با ایشان در سخن بود چون سکوت فرمود و سخن تمام
شد ایشان از خلوت بیرون آمدند و قت ظهر که آنحضرت بیدار شد

مولوی ممدوح باز بهر پابوس حاضر شدند آنحضرت پرسید که صورت
آن کارها چه شد و چسان بوقوع آمد ایشان عرض کردند که مفصل
بحضور قبل ازین دو ساعت حاضر شده عرض کرده ام و جوابش
چنین و چنین ارشاد شد و فرمود ما را یاد نیست نقل است از
شاه خدابخش قدس سره میفرمود که از خویشان من یکی را آسیب
دیو شدید بود بدفع آن از اعمال طلسم و تعویذ متوجه شدم و بحضور تاج العارفین
رضی الله عنه عرض پرداختم که بی عنایت و دستگیری حضور کار آسان
هم دشوار است امیدوار عین عنایتم تا دشوار ما آسان گردد از راه
بنده نوازی فرمودند نظر بر خدا باید کرد ما غافل نیستیم دران هنگام
شبی بخواب بودم دیوان و جنیان جمع آمده مع پلنگ که بروی
در خواب بودم از اندرون مکان برداشته در صحن خانه آوردند که
یکبار آواز آنحضرت بگوش من رسید خدابخش فی الفور بیدار
شدم خود را بر پلنگ در صحن خانه یافتم بحیرت افتادم که از اندرون
در صحن که آورد و آن دیوان گرفتند و آنحضرت را هم نیافتم دانستم
که این کار خالی از سر نیست حصار خود کرده شب بسر کردم و صبح
بحضور اقدس وی رفته مفصل گذارش نمودم همین قدر در جواب
ارشاد نمودند که بلی دیوان و جنیان در فکر هلاک تو میروند از حصار
و اعمال حفظ خود هوشیار باید بود نقل است گفتند میر نورالحسن
صاحب که در ایام طفولیت از کثرت خارش بسیار تنگ آمدم و جابجا

ساق پاوران شق شده بود بزرگان من بحضور انحضرت از شدت
براحت ما شکایت آوردند فرمود چون بجوانی رسد عافیت بیند از
عنفوان جوانی تا این زمان که عمر به هفتاد سال رسیده گاهی باز خاست
نه شد و گرفتار این مرض نگردیدم نقل است روزی یک ماده خرد
یعنی ماکیان کسی بحضور انحضرت نذر آورد بوالده شاه وعدالله صنا
که یکی از دختران وی رضعنه بود عنایت فرمود و ارشاد نمود که ذبح
کن و بخور آن سیده زنان بطمع نسل ویرا ذبح نکرد و باحتیاط داشت
بعد چند روز که آنحضرت بخانه سیده رفت ماده خروس را
همچنان یافت پرسید چرا ویرا ذبح نکردی سیده عرض کرد که آثار
بیضه برآوردن یافتم بطمع نسل وی پرورش کردم فرمود در شکمش
بجز یک بیضه دیگر نیست باز پرورش وی چه سود بعد یک روز
آن ماده بیضه داد از آن تاریخ تا ده ماه دیگر انتظار بردند یک بیضه
هم نداد ناچار ذبح کردند نقل است شاه خدا بخش قدس سره
میفرمود که در هنگامه افواج ظلمه برگ همراه تاج العارفین رضی الله
عنه ما همه وابستگان دامن دولت جلالی وطن کرده بشهر عظیم آباد
اقامت داشتیم روزی متنی چند از یاران یک رنگ و دوستان
همسنگ بتفرج خاطر سوی بازار ستا رفتیم جائی از دحام خلق بود
ما همه دوستان نیز بتفحص آن رفتیم و تماشا میکردیم اتفاق دران
مجمع زنی از قوم طوایف هم ایستاده بود بلا قصد در خیال تماشا

شاه جمن علیه الرحمة آمد ایشان که کبس جوان محتاط بود ندانست که
ازوی فصل داده ایستادند آنزن دانست که از من کناره جسته
واحتیاط نموده از راه ظرافت باز متصل ایشان آمد ایشان از انجا
هم بفاصله ده قدم علحده شدند باز او قریب آمد چون دوسه نوبت
برین منوال گذشت ومایان نیز از گوشه چشم بانگاه در دیده تماشا
میکردم آخر ایشان از انجا متوجه مکان گردیدند او هم دنبال گرفت
چون درین کار هم راه نجات ندیدند گریختند او هم در پس شان دوید
ومیخندید تا آنکه چند بار در گریختن بر زمین افتادند آخر در عین بازار
پاپوش در دست گرفته دویدند مایان نیز در عقب خندان خندان
تیز تیز متوجه مکان شدیم بهزار مشقت افتان خیزان بر مکان رسیدند
وآنزن هم ازین حرکت ایشان خنده قاه قاه میکرد و بار میگشت
ومیگفت این جوان از خاک ناپاک این شهر نمی نماید در عمر خود چنین
جوان پرهیزگار ندیدم چون وقت نماز آمد آنحضرت فرمودای جمن
اگر اندگی ایستادگی میکردی وبدان میل خاطرت میدیدم ونمی گریختی
امروز میدیدی انچه میدیدی ازانجاکه انحراف کلی داشتی مواخذه
بران نکردم ما همه دوستان را رنگ بر روشکست که کسی تقریب این
سخن درمیان نه آورده وآنحضرت راجزو کل احوال ما هر لحظه منکشف
است هر لحظه بر حال خود کسی میلرزید ومی ترسید ومثل این حکایت حکایات
دیگر مولوی ابوتراب صاحب ومولوی محمد امام صاحب دامت برکاتهما

نقلاً از شیخ العالمین رضی میفرمودند که هم در ایام هنگامه لشکر ظلمه
آنحضرت بشهر عظیم آباد بود که شخصی مبلغ آورد و عرض کرد که توشه
حضرت پیر دستگیر رضی الله عنه یا بزرگی دیگر ادا کرده شود آنحضرت
بمشاه جمن فرمود که برو و اسباب وی خرید کن ایشان ببازار رفته
روغن زرد خرید کرده می آمدند در زنی قوم طوائف را با ایشان نظر
بود دیده آنروز که تنها یافت از بام فرو آمد و راه بر ایشان گرفت
و گفت که از مدتی شیفته توام اینک میخواهم که مکان مرا از قدوم خود
آباد کنی بسبب کمال ورع و اتقا ایشان ازین سخن بر نج شدند
و درشتی کردند آخر الامر آن زن بخیال آنکه روز اول است راه
ایشان گذاشت اما در روغن یک انگشت از مسخرگی فرو برد
و برفت ایشان با روغن بمقام خود رسیدند آنحضرت فرمود برای
توشه روغن آوردی که آن ناپاک در و انگشت خلانیده برو بدل
وی دیگر بیار ایشان از خوف بر خود لرزیدند که باید دید چه پیش
می آید باز فرمود چون ترا انحراف کلی بود ازین امر در گذشتم اگر سر مو
هم ترا با وی میل خاطر میشد هرگز ترا دیگر بمجلس خود بار نمیدادم و گاهے
رو کے تو نمی دیدم نقل است مے فرمود حضرت شیخ العالمین
رضی اندر روزے آنحضرت رضی را بس استیلاے گریه بود
و از آثار چنان مستفهم شد که بخوف ایمان باشد خطره در دل ما جا گرفت
که چون احوال خاتمه دیگران بر ضمیر منیر مخفی نیست و عنایات نبوی

صلی اللہ علیہ وسلم چنانکہ مبذول حال شریف است دلیل قاطع و برہان
ساطع برخیر است و انکشاف خاتمہ بالیقین بر اولیاء اللہ مے شود
علی الخصوص بر آن کسیکہ افتخار بہ نیابت نبوی صلی اللہ علیہ وسلم
یافتہ باشد باز این تردد و خوف چرا است فی الفور برین خطرہ مشرف
شدہ بسوی مانگاہے تیز کرد و فرمود سہ بیرون گور لاف کرامت
چہ میزنی + ایمان اگر بگور بری بس غنیمت است + و باز در گریہ شد
و ہم اکثر در ذکر قیامت حکایت کنیز مخدوم شاہ جنید ثانی قدس سرہ
بیان کردے و فرمودی اگر معاملہ آن بمن کنند دانم کہ گوئی بردم
و غنیمت شمارم و تفصیل حکایت وی در ذکر مخدوم ضمناً انشاء اللہ
گفتہ آید نقل است از سید العلماء سند العرفاء دامت برکاتہ و ہم
از دیگر اکابر شنیدم کہ میر غلام علی مردی بود دندبس وارستہ مزاج
دل تمنای بیعت از صدا فزون داشتند اما چند شرط مکنون خاطر ایشان
بود کہ از انجمت جائی اتفاق بیعت نہ شدہ بود اول اینکہ رسول صلی اللہ
علیہ وآلہ وسلم بخواب بیعت ما گیرند دویم ہر جاکہ سپرد فرمایند بظاہر بدست
وی بیعت کنم سوم پیر من سید باشد چہارم عالم باشد پنجم خوبصورت
ششم کامل طریقت شبی بخواب دیدند کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم
در مکانی جلوہ افروزاند ایشان درخواست بیعت نمودہ کردند حضرت
صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بیعت گرفت و بحضرت محبوب سبحانی
قطب ربانی رضی اللہ تعالی عنہ سپرد و آنجناب اغاثت مآب رضا

همدران مجلس بحضرت تاج العارفین رض سپرد و ایشان گاهے صورت
تاج العارفین رض هم ندیده بودند صبح که برخاستند بر خیال آن صورت
بتلاش تاج العارفین رض سیاحت بلدان اختیار کردند و جا بجا که مشایخان
بودند میرفتند تا آنکه گذر ایشان در خانقاه آنحضرت رض افتاد بمجرد ملاحظه
مکان گفتند که مکان همان است که بخواب دیده بودم چون از انحضرت رض
دو چار شدند شناختند که همین بزرگ بودند پرسیدند که نسب عالی
چیست ارشاد شد جعفری الزینبی باز از حال علم استفسار کردند
فرمود کتب درسی به تمامها از حضرت مولانا رسول نمارض در شهر نار بر
خواندم همه احوال شنیده میر موصوف ساکت شدند بعد نماز عشا
بخلوت شریف حاضر شده عرض کردند که ما را تمنای ارادت بود
مبتنی بچند شروط که امروز حق تعالی همه را بطور آورده و همه را بیان
کردند و گفتند که حسن صورت بر هر که مه ظاهر است اما یک شرط
کمال طریقیت که آنرا ندانم لیکن این وجاهت و هیبت بران گواه
عادلست که غیر ولی را این بشرهٔ نورانی ممکن نیست حالا امیدوارم
که در سلک غلامی ما را قبول فرمایند عرض ایشان مقرون باجابت
گردید بعد بیعت عرض کردند که دین پناها اول بخواب بدست حق
پرست رسول صلی الله علیه وآله وسلم بیعت کردم و آنحضرت سپرد حضرت
محبوب سبحانی رضی الله عنه فرمود از آن جناب سپرد حضور عالی
شدم و بحضور هر وصف که میجستم یافتم و بیعت ظاهری هم کردم باز

اگر از باز پرس فردا ترسم حیف بر من است و وای بر اعتقاد من
اکنون اگر گناه نه کنم همچو من نادان کسی نباشد آنحضرت متبسم شده فرمود
سید سید بزرگ سیادت دارید هر چه خواهید بگوئید مولف کتاب
میگوید که کلام میر غلام علی هر چند بظاهر طریقانه می نماید اما اگر بتامل
نگرند کلام حق است که دران ریبی نیست که باچنین وسایل قوی
اندیشه از گناه و خوف از باز پرس فردا خالی از ضعف اعتقاد و ایمان
نیست ۵ نماند بعصیان کسی در گرو ۵ که دارد چنین سید پیش رو ۵
تتمه در من قال رباعی دی پیر مغان بگوش ما گفت چنین ۵ رندی
کن و می بنوش هرگز این مگزین ۵ بخشند گناه تو که داری در دست ۵
دامان مجیب دعوة المضطرین ۵ نقل است میفرمودند شیخ العالم رض
و دیگر اکابر که شاه عبد الحی قدس سره که ذکرش در ضمن حکایتے بالا
گذشته بس اهل همت بودند و بیگانه در بذل وجود هر چه بدست
آمدی بی تامل صرف کردی و بمحتاجان بخشیدی و فکر فردا بر خدا
گذاشتے و در بسا قرض باک نداشتے از بعضی کفار اهل معامله که
با ایشان معامله داد و ستد داشت کسی گفت که حال شاه خرچی
شاه عبد الحی معلوم است و بی سر و سامانی از طرف ادای قرض
هم ظاهر فکر وصول زر چه کرده میدانم که آخر ازین معامله پشیمان شوی
و ندامت بری اگر بحیله جلای وطن کرده سفر گزیده چه خواهی کرد
آن کور باطن بے تامل بر زبان آورد فکر آن ندارم اگر او رود بارے

بدروی نخواهد گرفت که صاحب خانقاه است ازوی خواهم گرفت
غماز بی بجنبه این خبر بحضور تاج العارفین رضه رسانید یکبار بغضب
آمد فرمود معامله از کسی وارادهٔ وصول از کسی بلی از من خواهد گرفت
بارے ببینیم چگونه نمیگیرد هنوز بران آفت زده بکسال تمام نگذشته
که انواع تباهی و آفت سماوی متوجه جان و مال وی عاقبت برباد
گردیده که فردای از کسان وی باقی نماند خانه اش آشیانه جغد و بوم
شد آری ع هر کس که بما کشت نگرد جان نبرد * راست آمد و هم مقرر
روزی تحصیلدار پرگنه نفرے چند از ملازمان خود بابت وصول
زر مالگذاری نزد شاه عبدالحی فرستاده آن سیه درونان در
خانقاه شریف آمدند حضرت تاج العارفین که از در خلوت آنها را
دید از کسی پرسید اینها کیستند و چرا نشسته اند عرض کردند پیادهٔ
تحصیلدار پرگنه شاه عبدالحی آمده اند آنحضرت شاه مذکور را طلب
فرموده عتاب نمود که چرا تقاضای تحصیلدار کشیدی نگفته بودم
که اگر هوس معاش کنی اول از حکام معامله صاف داری ایشان
عرض کردند که چیزی بر ذمهٔ خود باقی ندارم تحصیلدار صرف برائے
زر طلبانه آنها را در خانقاه فرستاده و آنهم بدست دارم
و بارها گفته ام که پیادگان را بر مکان ما فرستید از خانقاه چه سروکار
لیکن از شرارت خود باز نمی آید و بنده راست راست عرض میکند
فرمود بلی خانقاه را نشست گاه پیادگان کرده است معلوم خواهد شد

بعضی مریدان آنحضرت که از تحصیلدار مرتبط بودند بوی خبر ملال آنحضرت
که منشا اهذلان و نکال وی بود رسانیدند و باعث اعتذار شدند
چون آن تیره دل را عقیدتی که رد و اعتبار باشد نبود بخاطر آنها آمد
و اعتذار بنوعی پیش کرد که با همسران می کنند و گفت پیادگان از نادانی
در خانقاه آمده بودند حالا رنج راه دور باید کرد از این بی اعتنائی
و گفتگوی بیهوده وی آنحضرت را ملال بر ملال افزود فرمود
آنچه شدنی بود شد اکنون قضای رفته برنمیگردد آن عاقبت
نااندیش از این سخن هم اندیشه نکرد و بعد ساعتی رخصت گرفت
در عرصهٔ چند روز ناظم وی را معزول ساخت و در مهلکه محاسبه
انداخت که بجز جان دادن راه خلاص خود نیافت نقل است
میفرمود شیخ العالمین رض که روزی بزرگی میر علی قاسم نام مشهور
بشاه قاسم کامل طریقهٔ ابو العلائیه مرزای رنگین از برگ درخت
انبه در برزتاجی بر سر باتن تنها وارد خانقاه شدند و پرسیدند شاه
صاحب کجا تشریف میدارند بتعظیم تمام ایشان را نشاندم و گفتم
اطلاع کنم آنحضرت در محل سراد را نوقت تشریف میداشت چون خبر
کردم فرمود چه صورت دارد حال لباس فقر وی عرض داشتم و انوقت
آنحضرت قاش گدر تناول میفرمود همچنان قاش را گرفته بخانقاه
رونق افروز گردیده بعد ملاقات به تناول قاش مکلف شد هردو
بزرگان خوردند آنحضرت پرسید از کجا ایشان گفتند از دیار مغرب

می آمد در موضع دانا پور خورد که از اینجا غالب دو گروه مسافت
داشته باشد رسیده بودم که نسیم عنبر شمیم از بوی عشق دماغ جانرا
معطر ساخت از انجا روانه شدم چندانکه قریب تر از ین قصبه میگردیدم
زیاده ترمی یافتم تا آنکه همراهیان را بسمت سرای مسافران رخصت
کردم و مایه جستجوی وی قصد سیر این قصبه نمودیم کشان کشان بدر
دولت شما آورد حضرت فرمود خانه بی تکلف بود چرا نیقتا نرا بسوی
سرای رخصت فرمودند گفت همراه ما اهل بدعت اند یعنی قوالان با من
اند باز حضرت فرمود چون مهمان عزیز است طفیلی نیز عزیز است
و کسی از ملازمان خود را فرمود که برود در سرای و رفیقان شاهصاحب
را مع اسباب بیار آنکس رفت و همراهیان را آورد و چند روز در قصبه
اقامت فرمود روزی پرسید اگر اجازت باشد قوالان چیزی
سرایند آنحضرت فرمود نه کاری دارم نه انکاری رخصت یافته
مجلس سماع ترتیب دادند بس خوشوقت گردیدم چون عزم سفر باز کرد
گفت تمنا دارم که با جازت سلسلهٔ قادریه سرفراز شوم آنحضرت
اجازت بخشید من بعد گفت که حق تعالی اجرای طرق از اینجا داشته
است میخواهم که کسی از یاران حضور را حکم شود تا اجازت سلک
این درویش گیرند که چندی اجرای طریق ما بر روی زمین باشد
آنحضرت فرمود آلفقرا کنفس واحد ما خود حاضرم حاجت دیگران
چیست مجاز فرمایند از پاس ادب متامل شدم بعد اجازت شجرهٔ پیران

خود نوشته داد و دستور طریقهٔ ایشان چنان بود که می نوشتند از
دل پاک فلان بدل پاک فلان رسید تا آخر چون درین شجره بر فقیر تمام
نوبت رسید نوشتند از دل گنهگار محمد قاسم بدل پاک حضرت شاه
محمد مجیب الله قادری بعد رخصت سفر در عرصهٔ قلیل مرض موت
لاحق گردید وقت انتقال بر فقیان وصیت فرمودند که جنازهٔ مارا
ساعتی در خانقاه حضرت تاج العارفین خواهند داشت چون آنحضرت
رخصت فرمایید بوطن خواهید برد رفیقان و مریدان ایشان حسب
وصیت بعمل آوردند خبر بآنحضرت رسید که جنازهٔ شاه قاسم قدس سره
حسب وصیت در خانقاه آورده اند آنحضرت فی الفور از خلوت
شریف بخانقاه تشریف آورد آنحضرت فرمود سرپوش صندوق بردارند
چون سرپوش جدا کردند از دست حق پرست خود کفن از روی
او شان علیحده نفرموده گفت به بینیم نگاه آنحضرت بر روی شان
بود و او شان را لب در تبسم باز کفن را بر کرده مردمان را فرمود
بردارید و ببرید نقل است روزی آنحضرت در خلوت تشریف
بود وقت خوش شد بے سماع در وجد بود و از غایت جوش طاقت
آنقدر نمی یافت که کسی را طلب فرماید تا چیزی سراید وقت مناسب
آن بود باهستگی تمام فرمود جمن و شاه جمن در مکانی که از خلوت تشریف
زیاده از سی قدم فاصله داشت بخواب بودند آواز آنحضرت در
گوش ایشان رسید بسرعت تمام بسوی خلوت شتافتند و لطف

آنکه آنانکه از خلوت قریب تر حجره میداشتند بشنیدند انحضرت را
که تحمل سخن گفتن نبود بر پرزهٔ کاغذ نبشت اگر شوق داری زوق
کن ایشان تنها غزلی سرائیدن آغاز نمودند و حضرت رالیس وجد
بود شیخ العالمین رضی الله عنه میفرمود که ما و دیگر یاران بر در خلوت
ایستاده بودیم و در دل تمنا داشتیم که کاش اجازت می یافتیم که حاضر
میشدیم ناگاه شنیدم بغمت الله والنعم که آواز انحضرت است
همدرین خیال بودم که شاه جمن دروازهٔ خلوت کشادند و ما را گفتند
بیاکه حضرت یاد میفرمایند شکر گویان بحضور عالی حاضر
شدم دیدم که چشمان حق بین سرخ برنگ خون است و آنقدر سر
جوشی است که قبل و بعد وی بازگاهے ندیدم و شاه جمن یکی از
یاران انحضرت رضی الله عنه اند که ذکر شان در ذیل احوال خلفای وی
گفته آید انشاالله تعالی نقل است روزی ذکری در حفظ اوکیاے
الله از اکل و شرب حرام بود کسی گفت جائی دیده ام که مخدوم جهانیان
جهانگشت قدس سره را در انگشت سبابه رگی بود که چون دست بطعام
دراز کردی اگر طعام مشتبه بودی آن رگ در جهیدن می آمد تا آنکه دست
باز میکشید و دیگر بزرگی را زبان خارش میکرد شیخ العالمین رضه فرمود
که حضرت تاج العارفین رضه القمه مشتبه فرو نمیشد چنانچه جای ضیفه
بود ندمیزبان ما حضر مهیا کرده سفره ارا است و انحضرت را
مکلف شد که همه مهمانان منتظر تشریف قدوم برکت لزوم انحضرت

هم تشریف برد لقمهٔ اول که در دهن انداخت گلوگیر شد هرچند خواست
که فرو کند اما فرو نمی شد آخر رجوع بحضرت حق آورد که اگر لقمه را از دهن بیرون
اندازم سبب نفرت حاضرین محفل باشد و در فرو کردن اختیاری
نیست بار خدایا این لقمه را بر من ببخش و در حق من مضر مکن دیگر
لقمه نخواهم خورد حق تعالی فی الفور این دشوار بروی رضا آسان
کرد و لقمه فرو شد دیگر آنحضرت دست از طعام باز کشید میزبان و
مهمان دیگر سبب آن پرسیدند و باعث بر خوردن گردیدند آنحضرت
فرمود مزاج نادرست معلوم میشود اگر لقمه دیگر بردارم غالب که فرو
نشود و سبب نفرت حاضران باشد معاف دارید و همچنین حکایت
دیگر در ذکر رسیدن رزق حلال به اولیاء خدا میفرمود شیخ العالمین رضا
که برزگی مهمان خانقاه شد ملاقات اجمالی بحضرت تاج العارفین رضا
کرد آنحضرت بهر استراحت وی حجرهٔ معین فرمود و گفت اندکی استراحت
فرمایند بعد نماز ظهر بجمعیت خاطر ملاقات خواهم کرد چون آن برزگ که نخجیر سرمایه
تفرید و تجرید دیگر نداشت بی یار در حجره رفت خادم خانقاه ما حضر پیش
وی نهاد گفت اندکی توقف است طعام را بر طاق بنه که بعد فراغت
انشاالله خواهم خورد خادم بر فرمودهٔ وی عمل کرد و بحضور آن حضرت
اطلاع حال کرد چون چند ساعت برین بگذشت و وقت قیلولهٔ آنحضرت
آمد حسب معمول بر در خلوت ایستاده دید که در حجره از بیرون بند است
خادم را آواز داد که آن درویش مهمان کجا رفت هرچند تلاش بسیار کردند

سراغش نیافتند گمان بردند که بقضای حاجت جانب صحرا رفته باشد
مردمان که رفتند آنجا هم نیافتند آنحضرت فرمود ببین که طعام خورد یا نه
دیدند که همچنان بر طاق نهاده است ساعتی چند در انتظار گذشت
تا آنکه وقت عصر آمد و از وی خبری یافته نشد آنحضرت بس اندوه
در دل پاک جا گرفت که مگر این طعام از مال حرام بود یا مشتبه که مردی
عارف در وی دست انداز نشد و لقمه ازان نخورد بعد ازین فقر
بی سود ما که از اکل حرام حاصل کردم چه سود و بهبود همان به که ترک این کار کنم
و بکار دنیا داری شوم و از غایت حزن واندوه از او راد شب ناخوانده
و چیزی ناخورده بعد نماز عشا بخواب رفت دید رسول کریم صلی الله
علیه و آله وسلم را که آنحضرت باکمال لطف و عنایت فرمود شما را رزق
حلال میرسد و آندرویش مسافر که طعام ناخورده رفته ما را از هیبت حرمت
و اشتباه بود بلکه وی روزه دوازده ساله داشته بوده سلسل الملان
گذشته و دو سال باقی بود متوالست که این امر بر کسی آشکار کند و بر
فلان کوه مقام دارد بیک قدم برای جواب سخن شاه غلام نقشبند
آمده بود باز همانجا رفت آنحضرت را که از خواب بیدار شدند بس
بهجت آمد واندوه خاطر بدل پاک رسیده بود بالکلیه زایل شد و حکایت
شاه غلام نقشبند که از خلفای اعظم آنحضرت اند عنقریب ذکر احوال
شان گفته آید انشاالله تعالی آنست که روزی در کمال سرجوشی
فرمودند اگر اینک نعره بر آسمان زنم تاثیر کند بعد ساعتی فرمودند اگر

برعرش زنم آنجا تاثیر کند باز بعد لمحه فرمودند اگر بحضرت قدس کنم
آنجا تاثیر کند که همین درویش کلیم پوش رسید و پرسید شاه غلام
نقشبند کجا است کسی اشاره با ایشان کرد قریب آمده نشست
و در سخن شد حضرت تاج العارفین رض چون دید که با خود ها هم سخن خند
فرمود که باز بخاطر جمع ملاقات خواهم کرد و در خلوت تشریف فرما شد
و آندرویش در عین سخن نعره بر ایشان کرد که متحمل اثر آن نشدند
و بیتاب برخاستند و زاه خانه گرفتند آنزمان درویش فرمود بر
همین قدر رد حضرت قدس اثر نعره خود می اندانستی شاه غلام نقشبند
که طاقت جواب هم نبود هیچ نگفتند و همچنان سرجوش بر مکان
خود رفتند و هم دستور ایشان بود که هرگاه در مجلس سماع سرجوش
میشدند و طاقت ضبط نمیتوانستند از مجلس بیرون میرفتند چون درویش
تنها نشسته ماند بخبر این حکایت بحضرت تاج العارفین رض رسید
فرمود که در فلان حجره ویرا فرود آرند چنانکه بالا مذکور شد نقل
است روزی ذکر در بارهٔ انکشاف عواقب امور از سعادت
و شقاوت خلق بر اولیاء الله بود حضرت شیخ العالمین رض فرمود
که دستور حضرت تاج العارفین رض آن بود که تعظیم کافر نکردی و بهر
وی نه برخاستی اگرچه از اهل دولت و صاحب منصب بودی
چنانچه راجه رام زاین ناظم صوبه بهار برای ملاقات آنحضرت آمد
چون روبرو شد بکمال ادب آداب و بندگی عقیدت کیشان بجا آورد

وانحضرت همچنان نشسته دست حق پرست بر سر نهاد و بر تخت پوشی
که در صحن خلوت شریف بود اشاره نشستن فرمود و خیریت پرسید
بعد از جلسه خطیبی فرمود که امروز اراده شهر عظیم آباد است عرض
کرد چنین است و دریافت که مرضی رخصت است فی الفور
اذن خواست و رخصت شد باز همچنان آداب بجا آورد و
انحضرت بدستور سابق سلام گرفت و گاه بودی که با کافر
فرمایه و تهیدست اخلاق فرمودی و حرمت وی کردی
و گاه به نسبت بعضی اهل اسلام همچنین امر پیش کردی که باراجه
مذکور بظهور آمد و مطلق پاس دولت و حشمت وی نمودی
تا آنکه روزی ما را چنان خیال متمکن خاطر شد که ما در همه امور دینی
و دنیوی پیرو آن حضرت ام در تعظیم کفره چرا متابعت وی رض
نمیکنم و از مسلمانان اهل دنیا بی اعتنائی نمیورزم و بر این امر
تصمیم عزم کردم اتفاقا کافری صاحب عزت ببلازمت انجناب
آمد چون تعظیم وی نفرمود ما نیز پیروی وی کردم و حق حرمت
و عزت وی بجا نه آوردم بر انحضرت ناگوار آمد بعد رخصت
وی از ما پرسید چرا تعظیم وی نکردی از انجا که بس مورد عنایت
و گستاخ بودم بمقتضای طفولیت عرض کردم که پیروی حضور
کردم فرمود تا زمانیکه انکشاف خاتمه امر خلق از سعادت و شقاوت
دست ندهد نه شاید که در تعظیم کسی قصوری کنی چه دانی که مآل کار

وی چون باشد بسا طالح صالح روند و عاقبت بخیر برند و بسا
صالح طالح روند و باشقاوت برخیزند چون حق تعالی باین مرتبه
خواهد رسانید تفریق هر فریق مضایقه ندارد از آنرو در تعظیم هر کسی
حسب حال وی لازم گرفتم میفرمود شاه خدا بخش و شاه
محمد کریم قدس سرهما که عنایت نبوی صلی الله علیه وآله وسلم
را بر حال آنحضرت رض حدی و نهایتی نبود و در مجالس سماع
بیشتر مبذول می بود چنانچه رشحهٔ ازان بمطالعه کتاب فضل النبی
واضح گردد و هیچ یک مجلس احضار ارواح طیبه خالی نرفتی نبذی
ازان در ذکر یاران وی رض گفته آید انشاء الله تعالی نقل است
روزی در خلوت شریف حاضر بودم تخت پوش کهنه در انجا بود
حضرت شیخ العالمین رض فرمود میخواهم که این تخت پوش را بر بالاخانه
که متعلق آثار شریف نبوی است صلی الله علیه وآله وسلم فرستیم
که باحتیاط باشد چرا که حضرت تاج العارفین رض جناب رسالت
مآب صلی الله علیه وآله وسلم را برای العین برین تخت پوش نشسته
دیده و نشان مقام جلوس ارشاد فرموده و وصیت آنحضرت رض
درباره نگهداشت ادب تخت پوش بیان نموده چنانچه حسب الحکم
این کمینه بارگاه هم در اهتمام بردن آن بر بالاخانهٔ مذکور شریک
بوده تا حال همانجاست و هم در حجرهٔ اربعین که زیر بالاخانهٔ آثار
شریف است در صحن خانهٔ شاه عبد الحی آنحضرت برای العین

از جناب رسالت مآب صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم مشرف شدہ بود و جائے
نشست را بنظر احتیاط کہ پای کسی نیافتد احاطہ کردہ تا ہنوز آن
حجرہ و احاطہ در مجرہ باقی است حق تعالی ہمیشہ باقی دارد نقل است
چون حضرت مولانا رسولنمار را انتقال فرمودند صاحبدلی بود در شہر
بنارس کہ از ان احوال اطلاع داشت و نہ از حضرت مولانا رسولنمار
آگاہ بود یکبار مضطربانہ از زہر رود دست زمین را بزور بگرفت و شور
و غوغا کرد کہ زمین تہ و بالا میشود تا عرصہ دراز در ین حالت بود
من بعد با فاقہ آمد و شکر میکرد کسان وی پرسیدند چہ بود و چہ شد
گفت قطب الاقطاب زمانہ از ین جہان رخت سفر بربستہ سوی
جنت خرامیدہ زمین تہ و بالا شدن گرفت بخوف آنکہ عالم زیر و زبر
شود حسب عادت از زہر رود دست زمین را گرفتم و زور میکردم
تا آنکہ حق تعالی از فضل خود خلیفہ اعظم آن قطب الاقطاب را در مقام
وی معین و مقرر فرمودہ و زمین بہ قرار آمد و فی الحقیقہ کشف آن
صاحبدل بس صحیح و راست بود مطابق و موافق مکاشفہ بعضی
اکابر طریقہ قادریہ و اویسیہ کہ در ان وقت حاضر مجلس شریف
نبوی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بودند دیدند کہ تجویز قایم مقام قطب
الاقطاب میشود مثال احمد سرہند قدس سرہ حاضر بود برای خلیفہ
خود سعی نمود بمعرض قبول ندافتاد آخر مثال تاج العارفین را بر حسب
ارشاد حضرت رسالت صدر نبوت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم حاضر آوردند

همه خطاب حضرت مولانا رسولنما رض بایشان عنایت شد و بر
خدمات متعلقه آنحضرت رض مقرر گردید نقل است از شاه
خدا بخش قدس سره و دیگر اکابر طریقه دام ظله چون عزم شریف
حضرت تاج العارفین رض حسب وصیت مخدوم عالم قدس سره
بعطای تاج شاهی و تخت سلطانی شاه عالم بادشاه را آمد شاه
غلام نقشبند خلیفه اعظم خود را که ذکرش عنقریب کرده آید انشاالله
تعالی ارشاد فرموده که ببارگاه نبوی صلی الله علیه وآله وسلم
برای عنایت خلعت سلطنت بر علی گوهر مشهور به شاه عالم عرض
دارید ایشان گذارش جناب اقدس وی رض نمودند که فلان
شب در مجلس شریف حاضر بودم فلان کس را خلعت شاهی و تاج
خسروی عطا گردید آنحضرت رض فرمود شما را ازین چه کار بر گفتهٔ من
عمل کنید ناچار حسب الحکم بعرض عرض حضرت رسالت صلی الله
علیه وآله وسلم در آوردند ارشاد گردید که فلان کس باین عطیه سرفراز
شد باز ایشان به تبدیل تقریر تنویری پیش کردند آنحضرت صلی الله
علیه وسلم روی مبارک از طرف ایشان بطرف دیگر فرمود بعد ساعتی
باز تقریری آراسته و پیراسته از جانب دیگر مقابل روی انور
صلی الله علیه وآله وسلم آمده عرض مطلب نمودند هیچ جواب نیافت
باز جرأت بکار برده به بیانی خوشتر اذان ادای مقصود دلی کردند
آنزمان حکم شد بخاطر شیخ تو مثقال علی گوهر و آنکه خلعت یافته بود حسب الحکم

عالی حاضر آوردند خلعت سلطنت از وی کشیده بعلی گوهر پوشانیدند
و تاج شاهی بر سرش نهادند و به تخت خسروی افتخار بخشیدند دران
وقت مثال حضرت احمد سرهند قدس سره حاضر مجلس شریف بود گفت
این جوان کیست که باین جرات و بی باکی از بارگاهی که ملک را
طاقت دم زدن نیست عقده کشائی و کارروائی خود کرده بزرگی
دیگر از حضار محفل اشرف واقدس جواب داد که خلیفهٔ شاه محمد محبوب الله
قادری است حضرت احمد سرهند مجدد الف ثانی قدس سره جواب
شنیده فرمود بلی این زبرهٔ وزیرزادگی است و در اصل این کلام
حضرت احمد ایمای بسری است از اسرار مجلس شریف که اظهار وی
نشاید و در فهم عوام راست نه آید بنابران شهپر قلم را از جولان باز داشتم
و عنانش بسوی حکایات دیگر کشیدم نقل است بعضی یاران از ذوق
سماع در دل جا گرفت درخواست مجلس سماع از ان
حضرت کردند فرمود قادریه را نه انکار است نه اینکار
باز ملازمت امرے غیر ضروری چه ضرور و قوالان
هم از بی شغلی درین قصبه کمتر اقامت میکردند و کثرت مجالس سماع آنرا
در شهر عظیم آباد و ناداری استطاعت آمد و رفت بیاران آنحضرت
زیاده تر محزون خاطر که ذمه میداشت تا آنکه شبی آنحضرت را بعالم
خواب یا عالم معاملات خوب یاد ندارم از جناب سلطان الهند
خواجه بزرگ معین الحق والدین قدس الله سره العزیز ارشاد شد

که مجلس سماع مقرر باید کرد و باوی محبوب الٰہی سلطان نظام
الملة والدین قدس اللہ سرہ نیز تشریف میداشتند و ہم بعد چندی باز ہر دو
بزرگان چشت را دیدکہ امر مجلس سماع میفرمایند باز چندی بران بگذشت
بار سوم دیدند کہ حضرت رضی خواجہ بزرگ را فرمود اگر سماع نمی شنوید و مجلس
صوفیہ نمی کنید باری در سلسلۂ ما بیعت کسی ہم نگیرید آنحضرت را
تردد می بدل راہ یافت کہ چہ باید کرد در طریقہ عالیۂ قادریہ ضرورت
بآن نیست و ارشاد حضرت خواجہ آنچنان ہمدرین تردد بود کہ
شبے از مجلس شریف نبوی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نیز اشارتے
بہ ترتیب محفل سماع صوفیہ یافت از آنروز مجلس یازدہم و دوازدہم
مقرر فرمودہ و عرس ماہ ربیع الاول و ربیع الثانی و بست و پنجم
ماہ رمضان شریف لازم گرفت و ہم میفرمود شیخ العالمین رضی
کہ درین ایام از کمال عنایت نبوی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم برجال
آنحضرت رضی آن بود کہ در موضع اول سیدی بود کریم الطرفین
از آباء و اجداد نسلاً بعد نسل موی مبارک رسول کریم صلی اللہ
علیہ وآلہ وسلم و موی مبارک زلف مشکین امام ہمام حسن مجتبے
علیہ السلام تبرک میداشت بعد رحلت وی فرزندانش بمقتضائے
جہل سوء ادب پیش کردہ تقسیم آن بدستور متاع خانہ خیال کردند ہر چند
یکی از انہا لبس مالا یلیق آمد اما منقش سودی نکرد و از مقراض سہ
پارہ کردہ باخذ دہا تقسیم کردند و بتباہی ہر گونہ مبتلا شدند و برادر

مرۃً بعد اخرے نصیب خود را نزد آنحضرت رسانیدند کہ از ما
پاس آداب وی دشوار است قابلیت آن نداریم ہمان بہ کہ این
دولت بی بدل ہمین جا باشد چون احوال صحت وی معلوم ہر صغیر و
کبیر و خواص عوام زمانہ بود کسی را در صحت وی ریبی نہ حاجت بہ
تصحیح نداشت با این میر عصمت اللہ قدس سرہ کہ از خلفاے
کاملین آنحضرت اند ذکر شان در تذکرۂ یاران آنحضرت کردہ آید
انشاء اللہ تعالی یکشب قبل از شرف نزول آن سرمایۂ سعادت
کونین بخواب دیدند کہ زیر عرش مکانی است بس دلکشا و منور
دران مکان حضرت رسالت مآب صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم جلوہ
افروز اند و پیش نظر کیمیا اثر حقہ از نقرہ نہادہ و دران حقہ چند
قلم از شیشہ بطور قلفی و دران قلم ہا موی شریف است حاضرین
را زیارت کنانیدہ بہ تاج العارفین رضی اللہ عنہ عنایت فرمودند و صبح
آنشب این دولت غیر مترقب از نزول اجلال خانۂ تاج العارفین
را رشک صد بہشت ساخت و ہم میفرمود حضرت شیخ العالمین
رضی اللہ تعالی عنہ کہ حضرت تاج العارفین رضی اللہ عنہ از زیختہ
بیرون کردن قبر راضی نبود و میفرمود اگر کسی دلی قبر پختہ دیدہ امد و
چیزے نیافت ازین خجالت ہمان بہ کہ نشان قبر ہم نماند آخر
شبی بخواب از بارگاہ شفیع المذنبین عند اللہ رسول اللہ صلی اللہ
علیہ وآلہ وسلم ارشاد شد ہر کہ قبر ترا بروز جمعہ بعد نماز جمعہ بوسہ دہد

مغفور است بعد چندی باز امر شد که در هر شب اول همین خاصیت
بخشیدم بعد چندی حکم شد که در هر ایام و ماه هر که بر قبر تو بوسه دهد
مغفور است ناچار فرمودند که چون فائده خلق درین امر داشته
شد حالا منع نمیکنم لیکن بر قبر خام گچ کرده دهند از سنگ و خشت
پخته نسازند تا نشانی باقی ماندن نشان قبر اینقدر کافیست و تفصیل
آن بس طویل است همچنان مردمان بعمل آوردند و عنایت نبوی
صلی الله علیه و آله وسلم بر حال حضرت ایشان علی وجه الاتم بود و هست
و همیشه باد بحرمت النبی و آله الامجاد صلی الله علیه و آله وسلم نقل است
شاه لعل محمد قدس سره که از خلفای آنحضرت اند و عنقریب ذکر شان
بضبط قلم آورده شود انشاء الله تعالی در آنروز که این عنایت مبذول
حال آنحضرت رض شده بود بعد نماز مغرب از خانقاه شریف بر مکان
خود رفته بودند ساعتی بران نگذشته باشد که این دولت بدست
مفلسان آمد و ایشان را ازین خبر نه شب بخواب دیدند رسول کریم صلی الله
علیه وسلم را ارشاد فرمود فرزندا که بر شیخ خود روی با دب تمام روی و با دب تمام برو
آئی ایشان را خوفی و ترسی در گرفت و اندوهی رو نمود که کدام سوء ادب ازما
بوقوع آمده که بران تحریص فرموده شد مضطربانه صبح کردند و ترسان
و هراسان بخانقاه حاضر آمدند و بخلوت شریف آنحضرت رض رفته
با چشم گریان و دل بریان خواب را عرض کردند تا بتعبیر کرا
ارشاد شود و بتلافی آن کوشند آن حضرت

فرمود که شب بعد رخصت شما آثار شریف تشریف آورده و قصه
آن مفصل بیان نموده فرمود که این اشعار با دب آنکست و هم اکثر
سالکین و مجاذیب شهر عظیم آباد را بر صحت وی اعتماد بود باز آنحضرت
رض به بعضی یاران ارشاد فرمود که قصد دریافت روز و تاریخ ولیات
باید کرد چون رجوع ببارگاه رسالت صلی الله علیه وآله وسلم
کردند حکم عالی بدان نفاذ یافت که یازدهم هر ماه و بمجبوری دوازدهم
اما در ماه ربیع الاول دوازدهم وقت ظهر بعد نماز لازم گیرند و
هر کسیکه در ماه ربیع الاول باعتقاد زیارت کرد اگر مومن است
کفارهٔ ذنوب او خواهد شد و اگر کافر است ایمان نصیب وی
شود و این کمینهٔ بارگاه غوثیه قریب بست نفر از کفار را مشاهده
کرد که بسبب زیارت ماه مذکور بدولت ایمان فایز شدند و حال
ما قبل ایام شعور خود را نمیداند و هم میفرمود شیخ العالمین رض چون
این حکم جناب رسالت صلی الله علیه وآله وسلم رفته رفته بگوش
هر کهه و مهه رسید دران هنگام تحصیلدار این قصبه کافری بود
قوم کایسته گفت ما بزیارت ماه مذکور مقرر حاضر خواهیم شد به بینیم
که چگونه مسلمان میشوم آنزمان صدق و کذب این سخن بر هر کسی آشکار
گردد عرس ربیع الاول قریب بود تاریخ دوازدهم قصد حاضر شدن
کرد بکاری مبتلا گردید که فرصت نیافت و از زیارت فراغت
شد که رسید گفت سال آینده از قبل وقت حاضر خواهم شد چون

چون آن سال دگر آمد وقت نصف روز در مقبرهٔ حضرت خاصه خلاصهٔ
فرود آمد اول وقت ظهر خواب بردی غلبه آورد کسان خود را گفت
که اندکی قیلوله میکنم چون زیارت شروع شود ما را بیدار کنی
چاکرانش وقت زیارت در بیداری وی هرچند سر زنش کردند
بیدار نشد ناچار همچنان آن بخت خوابیده را بر خاک مذلت گذاشتند
تا آنکه از زیارت فراغت شد و او محروم ماند بس متحیر گردید چند
سال دیگر همین سوال اهتمام تمام تر میکرد اما یکبار هم در عرس
شریف زیارت نصیب وی نشد آخر فسخ عزم کرد و میگفت که حقیت
این است یقین دانستم و چون مرد بر ملت خود مرد و تا حال که سال یکهزار
و دو صد و چهل و هفت از سال هجرت است بعنایت الله و فضل
در فرزندان آنحضرت رضی الله عنه این دولت و کرامت باقیست
حق تعالی مدام باقی دارد و یکی از عجایب آثار شریف آنست که درمیان
مکان متبرک آثار شریف و جای زیارت فاصله چند گام است
و در صحن درخت تمرهندی عظیم الشان که آرامگاه و جای آشیانه
جانوران است خصوصاً زاغ و کبوتران که مردمانرا از بنجال وی بشتر
ایذا میرسد اما درین عرصه که قریب نود سال گذشته باشد گاهے
بنجال آنها بر بقچه آثار شریف نه افتاده و خادمان و یرا در انوقت
حرجی نرسیده و در مدت پنجاه و سه سال که عمر این کمینه بارگاه غوثیه
رسیده گاهے چنین دیده و نشنیده و اکثر بخت یاوران که در وقت

زیارت رجوع بحاجات خود کرده اند بعنایت نبوی صلی الله علیه وآله
وسلم یافته اند تفصیل آن درین مختصر نگنجد شمه ازان برقم می آید حکایت
مردی کشمیری که از معتقدان آنحضرت رض بود پسرش بصیغهٔ تجارت
بشهر لاسه رفته بود از مدتی خبر وی نداشت روز زیارت در مجلس
عالی حاضر بود بنیت خبر خیریت وی درود میخواند وبس تردد خاطر
داشت یکی از یاران آنحضرت شاه لعل محمد قدس سره راهمدان
ساعت که از جمال جهان آرای نبوی صلی الله علیه وآله وسلم
مشرف بود ندا ارشاد شد که بگو این مرد را که فرزند تو می آید در اثنای
راه تا فلان منزل رسیده است قریب ایام مع الخیر میرسد ایشان
بعد فراغ زیارت بآن کشمیری گفتند که چنان وچنین ارشاد شده
ندانم که این عنایت بچه سبب بود او گفت که بهمین نیت درود
میخواندم تا حالش معلوم شود وبخیریت رسد اما بکسی اظهار اینمعنی
نکرده بودم بعد چند روز که پسرش بخیر رسید پرسیدند که تاریخ
یازدهم فلان ماه وقت ظهر بکدام منزل بودی نام همان منزل گرفت
که شاه لعل محمد قدس سره ازان کشمیری گفته بودند نقل است
شیخ العالمین رض میفرمود که بعد از رخصت یافتن از نزد حضرت
مولانا رسولنما رض در اثنای راه مسجدی بود در صحرا بس دلکشا
چون گذر حضرت تاج العارفین دران مقام شد قصد اقامت
بارادهٔ ریاضت دران مسجد متمکن خاطر اشرف گردید اما ایام سرما

سخت بود و بسبب سایهٔ درختی که در صحن مسجد واقع بود تا ب آفتاب نمیرسید
بعد اقامت چند روز اثر برودت و ریزش نزله تکلیف ده گردیده واز
البسه بجز یک پیراهن و یک چادر زیب بدن شریف نبود ناگاه مردے
پارسا دران مسجد گذر کرد واز انحضرت گفت که تکلیف سرما بسیار
میکشید و گذر آفتاب هم درین مقام نیست و هجوم نزله این قدر
خوف آنست که بیمارے رو نماید مناسب است که استعمال ناس
تنباکو دارند تا ریزش مواد شده باشد آنحضرت فرمود تیسر آن درین
ویرانه دشوار است آخر ازین تقلید هم تکلیف دگر پیش آمدنی است
اندرویش ناسدان خود پیش نهاد و گفت و بالفعل تا زمانیکه درین
ناسدان ناس است استعمال کنند بخاطر وی آنحضرت برگرفت و استعمال
کرد نفع تمام یافت چون اندکے باقی ماند باز کسی آمد و ناس نذر آورد
ازان زمان عادت گرفت و مارا نیز بعادت وی ارشاد فرمود و وقت
آخر وصیت کرد بر عدم ترک و فرمود که این یادگار ما است لازم گیرد
تا سه سال دران مسجد بریاضت گذرانید و هم میفرمود در ذکر ریاضت
وی رمز که چون قصد اربعین فرمودے یکمشت نخود در حجره همراه گرفتی
و بعد اتمام اربعین گاه نصف مشت گاه کم و زیاده باقی ماندے
که خلق ازان تبرک میکردند و صوم طی بیشتر داشتے و زور خلقی با این ریاضت
انقدر داشت که از دو انگشت سبوی کلان بگرفتے و برداشتی و بر
سر آب ریختی و در عرصهٔ اربعین عمر شریف از هفتاد کم نبود و اکثر ایام

شبها بیدار داشتے مگر شبهای بیماری و در ابتدای توکل بریک
کلیم سه سال بسر کردی تا دوازده ساله برین منوال سپری شد و در هر هفته
دو یکبار فاقه پیش آمدن از لوازم شان فقر آنحضرت بود اطفال که تا
گرسنگی نه آوردند کار پرداز ان خانه دیگ بر دیگدان می نهادند و هیزم
و آتش میزدند چون طفلان اضطراب میکردند تسلی بآن دیگ تهی فرمودے
و باین حیله او را بر بستر خواب راحت بخشیدی و گاه بودی یکمشت
برنج اگر بے رنج بدست آمدی سائیده در آب انداختی و جوش دادے
و بگر سنگان غیر مکلف به بهانه شیر گاو سیر خورانیدی تا شب بتسکین
گذرد مولف کتاب میگوید که مدت دراز در فقر ظاهر گذرانیدند تا آنکه به یمن
قدوم حضرت شیخ العالمین و به برکت وجود پاک شان در ابتدائے
سال فتحاب ظاهر هم رو نمود و حق تعالی جمعیت ظاهر و باطن مجتمع
فرمود چنانچه بتفصیل آن در ذکر حضرت شیخ العالمین رض گفته آید انشاء الله
تعالی نقل است میفرمود شاه خدا بخش قدس سره که یکبار فاقه
دو روز و شب افتاده که بصغیر و کبیر قوتی نرسید شاه محمد نور الحق
قدس سره که ابن الابن آنحضرت رض بود در حالت ضعف بخواب
رفت دید رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم را طعامی مکلف پلاو
وغیره با و عطا فرمود و همچنان در خواب میخورد که همدران وقت از شهر
عظیم آباد چند خان پلاو رسید آنحضرت بکسی ارشاد کرد تا خانقاه
و دیگر کسانرا تقسیم کند اما ابتدا از فرزندان وی رض نماید چون شاه

مذکور را بیدار کردند که ما حضر تناول فرمایند از خواب بس غضبناک
بیدار شد که چرا بیدار کردی و از دولت بی بدل دور انداختی که من
بجمال جهان آرای صلی الله علیه وآله وسلم مشرف بودم و مورد بذل
وعطای گرامی بودم آنحضرت رض شنیده تبسم فرمود و گفت اکنون
طعام حاضر است بخورید باز خواهید خسپید نقل است میفرمود
حضرت شیخ العالمین رض روزی ذکر آرایش مقابر در میان آمد
آنحضرت رض فرمود که قبر ما را از سنگ و خشت مسازی میترسم
که بر قبر آرایش ظاهری شود و باطن خراب اگر صاحبدلی گذر کند
حال باطن مرا نفرین کند و اگر باطن ما آباد است ویرانی ظاهر سبب
خجلت از اهل دلان نخواهد شد عرض کردیم در آرایش ظاهری
و بربادی ظاهری اولیا را به نسبت درجات ولایت نفعی یا نقصانی
است یا ازین هر دو بالاتر اند فرمود نه نفع دارد نه ضرر باز بعرض رسانیدم
که چون چنین است درستگی قبر شریف برای پس ماندگان داشته
شود سکوت ورزیدند بعد چند زمان از حضور پر نور رسول کریم
صلی الله علیه وآله وسلم با آنحضرت ارشاد گردید و بشارت رسید
هر که روز جمعه با شما مصافحه کند یا با بوس نماید یا بر قبر شما بوسه دهد
مغفور است بعد چندے بشارت هر روز و ماه بلا تعیین وقت
یافتند ما را طلب فرمود ارشاد کردند که چون عنایت نبوی صلی الله
علیه وسلم به نظر انتفاع خلق ازین عمل خاص مبذول حال ما است گو

ارا ازان فائده باشد یا نه باشد اما اندرین قبر مانع نفع است
وخلاف مرضی نبوی صلی الله علیه وآله وسلم بنابر اصلح می نماید که
نشان قبر باقی ماند درین امر هرچه مناسب وقت برای آن فرزند
متیقن گردد بعمل آورده باشند چون اجازت ورخصت یافتم بعد
انتقال شریف مزار انور را بلند کرده گچ اندود ساختم وسنگ وخشت
هم نداشتم که ناگوار خاطر حضرت بود رض مولف کتاب میگوید که عنایت
نبوی صلی الله علیه وآله وسلم را برانحضرت نهایتے نبود ودر اسلاف
هم کمتر اولیا را چنین دولت دست داده یکی از انها آن بود که بخط
مبارک دست خاص آنحضرت رضی الله عنه در بیاض وخطایف بکمال
اخفا بکنارهٔ حاشیه که هر کسی را بآن نظر نه افتد مرقوم بود باین
عبارت شب تاریخ ششم ربیع الاول ۱۱۷۳ هجری حضرت رسول
صلی الله علیه وآله وسلم باین اصغر الناس خطاب کرده فرمودند بخشیدم
ترا و فرزندان ترا و مریدان و احباء ترا و برعایت خاطر شما همه ها
را بخشیدم انتهی ماخوذ آن نبشته را در ان بیاض دیده ام ومثل
این عنایت در رساله قبریه سید اشرف جهانگیر قدس سره که بر
حال شان مبذول شده بود مرقوم است امی اشرف بخشیدم
ترا و فرزندان ترا صالح وطالح را و مریدان ترا هم صادق را وهم
کاذب را دیگر در احوال بزرگے ندیده ام والله اعلم بحقیقة الحال
ذلك فضل الله یوتیه من یشاء نقل است بعد انتقال

آنحضرت رضا مولوی شاه ابو تراب دامت برکاته را که بعد انقضای دو
سال کامل از سنین رحلت آنحضرت رضا از وجود یا جود خود خانهٔ عرش آستان
شیخ العالمین رضا را رشک صد بهشت ساخته بودند و هنوز عمر شریف
از حساب شهور نگذشته بود مرضی سخت در چشم ظاهر شان عارض شده
که بیکبار محض گردید حضرت شیخ العالمین رضا را از نهایت شغف تا اصطبل
نماند در کنار گرفته بر مزار شریف حضرت تاج العارفین رضا بردند
و عرض کردند که ما را فرزند نابینا خوش نمی آید و خدمت کوران
نتوانم کرد و همانجا ایشان را گذاشتند وقت نماز ظهر بود که این
ماجرا بوقوع آمده بود بعد نماز عصر که برای فاتحه بر مزار شریف تشریف
بردند فرزند ارجمند خود را بینا دید و چشم درست دید نباز در کنار گرفته
بر مکان آوردند این حکایت هم از شیخ العالمین رضا و از شاه خدا بخش و
شاه محمد کریم و شاه شمس الدین و دیگر اکابر بسیار شنیده ام نقل است
که مردی قوم دون تره فروش بود پسر عزیز وی فوت کرده چون
ایام انتقال آنحضرت را روزی چند گذشته بود و آمد در عقیدت
یکتای زمانه بود از کمال ناشکیبائی و بیقراری که هوش بر جا
نداشت لاش پسر بر دوش گرفته بر مزار شریف آنحضرت رضا آورد
و زار زار بگریست و گفت یا دستگیر هر درمانده فرزندم را زنده
کن یا ما را هم اینک هلاک کن که تاب مفارقت فرزند ندارم همان
به که هر دو لاش بایکدگر مدفون شوند و رنه ممکن نیست که لاش پسر

من پیش نظر مادفون شود و مازنده مانیم و هرگز از در شما برنخیزم تا درین
دو کار یک کار مقرر فرمائید لاش پسر پیش نظر نهاده همچنین کلام میکرد
و هرچه در دل داشت بی محابا بر زبان می آورد و خویشان و برادران
وی بر فرط غم مخمول کرده به نصایح و صبر تسکین میدادند و میخواستند که
لاش پسر وی گرفته دفن سازند اما آن مغموم از خود رفته بهوش نه می آمد
و لاش را نمیگذاشت هنوز هفت و هشت ساعت بخوبی نه گذشته
بود که حق تعالی بوسیله آنحضرت رض رحم آورد و پسرش را عمر تازه بخشید
تا آنکه آن غمزده همچنانکه مغموم آمده بود دلشاد با پسر خود رفت و هر کسے
از حاضران و سامعان را ازین ماجرای فکر ف حیرتے بود شیخ العالمین رض
و هم شاه خدا بخش قدس سره میفرمودند که عنایت حضرت تاج العارفین
بر هر کهه مصر برابر است و قوت تصرف ایشان چون قوت اولیای سلف
بود و بیشتر این حکایت سراپا عنایت بیان میفرمودند نقل است
شیخ العالمین رض میفرمود که اهلخانه قاضی شاه عالم را بیماری صعب آمد
و رفته رفته نوبت بیاس رسید و سبب اضطراب و اضطرار احباب
گردید شب بخواب دیدم آنحضرت رض را فرمودند از من کباب خسی
و نان کنند صحت خواهد شد لیکن خسی فربه باشد مارا خیال آمد که خسی
فربه از کجا آید در جواب این خطره ارشاد فرمود که یک خسی بسیار
فربه از ملک قاضی در مکانش هست و حال آنکه مارا ازان خبر نبود
قاضی مذکور را طلب کردم و خواب خود بیان نمودم گفت راست

است یک خسی فربه از آن خاص ما است رفته فی الفور ادای
نیاز کرد و از هماز روز بیماری را تنزل آمد یوماً فیوماً صحت رو نمود
تا آنکه صحت کلی دست داد و تا این زمان نیاز کباب و نان برای
حل مشکلات و برآمد حاجات و دفع امراض مروج است خصوصاً
در دار السلطنت دهلی در محله کھڑکی قرا شخانه خانه بخانه مروج و مشهور
است و هم برای حاجات و فتح باب کار ژیوژی کافوری یکصد و
پنجاه عدد یا صرف پنجاه عدد نیاز آنحضرت مجرب است و نیز نان
خسته دار شیرین که شیرینی در وی زیاده باشد از سه عدد کم نباشد و
زیاده را تعین نیست یا بدرقه حضرات شیرین نیاز سه بزرگ نیکے
حضرت ایشان دیگر پیر طریقت ایشان حضرت مولانا محمد وارث
رسولنما سوم پیر بیعت ایشان محبوب رب العالمین خواجه عماد الدین
قلندر قدس سره الله تعالی سر ارهم بطور فاتحه سه منی شرف بو علی قلندر در
برآمد حاجت بس سریع الاثر است نقل است مولوی عبد المغنی
علیه الرحمة که مفتی ضلع بردوان بودند در ایامی رخصت یافته بوطن
یعنی قصبه پهلواری آمده بودند و از انجا که از دریا بس خوفناک می بودند
تا وسع بسبیل دریا آمد و رفت وطن نمیکردند روزی بضرورت صلاح
خلاف مزاج به تجویز بعضی احباب اختیار افتاد بر مزار شریف آنحضرت
رض رفته فاتحه خوانده استمداد و اعانت بصدالحاح عرض داشتند و فرزند
ارجمند خود را مولوی نثار علی نام همراه گرفته بر کنارهٔ دریا رسیدند

اما حواس از ترس جان درست نبود و هوش برجا نه واندیشه
طلاطم که بود زیاده تر باعث پراگنده گی خاطر شد میفرمودند که
چار و ناچار سوار کشتی شدم و از غایت خوف استغاثه با آنحضرت
کردم هنوز چهارم حصه یک کروه کشتی نرفته بود و ماهیچنان اغثنی یا
تاج العارفین رسید و در کنی در زبان داشتم که یک ناگاه بر آلعیر
آنحضرت را بر کنارهٔ دریا دیدم که قدم بقدم برابر کشتی میرفتند و از
انگشت اشاره بسوی دریا و کشتی میفرمودند گویا کشتی را باشاره
روانه میکردند و هوا فی الفور فرو نشست و دریا ساکن شد و بسوی ما
نگاهے فرموده باندک خشونت تادیب کردند که اضطراب نبایست
به همین طور تا دوازده کروه بر کنارهٔ دریا همراه کشتی قدم بقدم میرفتند
چون روز آخر شد از نظر ما غایب شدند باز از آن روز گاهے
تا رسیدن منزل مقصود باد مخالف و طلاطم رو نه نمود نقل است
غالب که در سال یکهزار و صد و چهل و یک یا چهل و دو یعنی شخصے قوم کایسته
یعنی از اهل قلم با حال تباه روزگار سیاه افلاس پناه بر درحضرت
مخدوم الملک مخدوم شرف الدین بهاری رضی الله عنه آورده و در
چلهٔ آنحضرت که واقع کوه راجگیر و مشهور و معروف و زیارت گاه عالم
است و اقامت بهر حاجت در آنمقام اکسیر اعظم است در حل
مشکلات بظاهر گنجی است و گوشه اما بباطن گنجی است از روای
حاجات پس جائی دلچسپ و در تفریح خواطر تنگ دلان از وسعت

آباد دنیا دلفزا تر تفصیلش درین مختصر نگنجد هر کسیکه وران مقام رسید
دید انچه دید و یافت انچه یافت ده ماه کامل اقامت کرده فی الجمله
سرمایه که داشت صرف قوت خود کرده ایام سرما و گرما و چندی از ایام
برشکال بآن صعوبت که داشت بسر کرد و هر چند اقارب و احباب آمده
بلداری و دلجوئی وی میکوشیدند و از هر دری پندش میدادند
که عنایت مخدوم مخصوص بمکانی نیست و سعی در هر باب از واجبات
است حالا بتلاش روزگار پای طلب باید کشاد تا مژدهٔ عنایت
مخدوم بظهور اید قبول نکرد و جواب داد که تا از جای منوے
طلب ما نه آید از ینجا برنخیزم ؎ دست از طلب ندارم تا کام
من برآید ؎ یا تن رسد بجانان یا جان ز تن برآید ؎ آخر الامر شبے
مخدوم را بخواب دید که میفرماید برو در قصبهٔ پهلواری بر مزار مخدوم
شاه محمد مجیب الله قادری که کار تو وابسته نگاه لطف اوست
چون بیدار شد در دل اندیشید که با وجود قضای حاجات جهانی
ما را بحیلهٔ نامراد از در خود میرانند مگر بخت سیاه ما کار ما تباه ساخت
همان به که برنخیزم و هم اینجا میرم و برین عزم کمر همت استوار بست
و مرگ را منتظر نشست بار دیگر بعد چند روز باز مخدوم را بخواب
بر سر عتاب دید که ایام شدت برشکال است و آب و هوای کوه
هر ساعت اثری دگر دارد و مرضی دگر پیدا میکند که تاب تحمل آن
نداری برگشته مانمیروی مگر هلاک خود میخواهی آینده ترا اختیار است

صبح که بیدار گردید ناچار فسخ عزیمت سابقه کرده رخت سفر بربست
وبعد طی منازل سته روزه در قصبهٔ مذکور بر مزار شریف حضرت تاج العارفین
رض رسید و در حجرهٔ گلی که پائین مزار بود از اندک فاصله وحالا مسمار
شد سکونت ورزید تا زمانیکه سرمایه داشت قوت خود ساخت
چون اندکی ازان مانده بود که اضطراب سخت او را در گرفت بمواجبه
مزار شریف نشسته بود که دفعة برای العین از انحضرت مشرف شد و بشارت
حصول مقصود یافت فرمود برو بوطن خود کار تو شد اما باندک اعراض
عرض کرد ظاهرا اسلوب کار بنظر نمی آید چون روم جوابی حکم نشد لیکن
از انروز که هر وقت که بمواجبه مزار شریف می نشست مشرف میشد
بعد روزی چند کسی از خانه اش آمد و مکاتیب سراپا منت والحاح
از زن و فرزند وی آورد که اکنون عزیمت وطن کند نرفت وجواب داد
که تا به مطلب نرسم نمیروم گو خانه برباد شود این مولف کتاب و دیگر
دوستان نیز وی را بسیار ترغیب وطن دادیم که چون حکم قضا تو ام
انحضرت برفتن وطن یافتی و بشارت کار از زبان حق بیان بی
وساطه دیگرے شنیدی همان به که رخصت شوی جواب داد تا دفتیکه
مهاراجه متر جیت سنگه پروانه بطلب ما نمی فرستد و مخالف ما که
معزز اوست معزول نمیشود نمیروم که آنکس ناحق ما را بی روزگار کرده
وملک و معاش ما را بغصب گرفته مادامیکه انتقام نگیرم ازاینجا برنخیزم
کسانیکه از وطن وے آمده بودند مایوس باز گشتند بعد چند روز باز

بوساطت بزرگی از تاج العارفین رضه مژده حصول مقصود یافت
گفت مارا باد رنمی آید نخواهم رفت و پرسید که امروز سخن بوساطت
شما است و آنحضرت سکوت محض دارند و سابق هم که وعده کارما
فرموده بودند با اندک اعراض فرموده بودند سبب وساطت و
اعراض چیست آن بزرگ فرمود کفر تو مانع تخاطب و سبب اعراض
است بمقتضای اهل الغرض مجنون بی تامل عرض کرده اگر چنین
است توبه کردم و بر استی ایمان آوردم فی الفور آنحضرت را متوجه
حال خود یافت بی وساطت تلقین ایمان فرمود و باز از انروز
مطلق اعراض نه نمود و با برام بشارت کار وی داد با آنهمه آن
افسرده خاطر را تسکین دل خسته نشد اعتماد برین بشارتها نا کرده
بران گماشت که یکبار ترک اکل و شرب نموده بست و شش روز بی
آب و دانه بروی گذشت که قطره آبی و دانه گندمی بحلق او نرسید رنگ
روز زرد شد و از خلو معده و امتلای ریح درد شکم بشدت استیلا یافت
هر چند ما همه مردمان و زائران روضه انور از در پند بوی پیوستیم چون
همت مردانه داشت پای پند کمند بند ما نشد و اسیر دام نگردید روز
دیگر بمواجه مزار شریف نشسته بود آنحضرت را بلبس بر سر عتاب دید فرمود
این چه حرکت است از ترک آب و دانه چه سود یافتی حمق و جهل شعار
خود ساخته برو و چیزی بخور عرض کرد که کار ما وابسته عنایت حضور است
ع کشود کار دو عالم بیک آشارة لست ✻ باز این قدر توقف است

چگونه خورد و نوش کنم زیاده تر عتاب فرمود که مگر ازین کار بی سود زیان
جانی و بدنی اندیشیده باز ها بتو گفتم که کار تو انجام یافت باور نمیکنی این
بیچاره که از زیاری بخت بس مایوس بود و عامی محض که از پایه آن خاصان دور
افتاده بود عرض کرد که اگر حضرت بسوگند فرمایند البته باور میکنم آنحضرت
بمقتضای رحمت و شفقت بحلف فرمود که کار تو کردم هرگز دران ریبی
نیست و مکرر حلف فرمود چون اطمینان کلی یافت عرض کرد چیزی التماس
که قوت خود سازم فرمود در رضا نقاه مسافران و طالبان از خود تقدیم نمایند
برو و بگیر آمرد باهمت بخانقاه شریف آمد و نخود گرفت و خورد هرگز ضعفی
و فتوری نکرد با وجود خامی هضم صافی شد ورنه هر کسی را یقین بود
که در فاقه بست شش روز این غذای ثقیل خلل عظیم خواهد کرد باز حکم
شد که رود بوطن خود برود چون رخصت یافت بمجرد رسیدن بوطن
در هفته پروانه راجه مذکور بطلب رسید شادان و خندان رفت و همنشین
معزول شد و بجایش این را مقرر کردند و روز بروز قرب منزلت زیاده
تر میشد بعد چند ماه بشکرگذاری بدرگاه عالم پناه آنحضرت با تحفی چند بس
مرفع الحال آمده نیازها ادا کرده و هم دران هنگام که بر جاده همت نشسته
بود احوال هر روزه بمایان میگفت روزی پرسید که بزرگی نوجوان
با چنین صورت و لباس اکثر حاضر مجلس شریف آنحضرت را دیدم
و عرض و معروض خلق و جواب کار ها بوساطت اوشان یافتم و
کمال مورد عنایت و مقرب هستند و هم بر عیب کفر مارا اوشان

اطلاع فرمودند کیستند شکل و شمایل که بیان کرده بود بلا فرق شکل و
شمایل مولوی علی حسن مرحوم بود که ابن الابن حضرت شیخ العالمین رض
اند و مزار شان هم برجبوترہ مزار شریف تاج العارفین رض واقع است
جانب پائین مشرقی و تفصیل حال شان در ذکر فرزندان آنحضرت گفته
آید انشاء الله این قصه عجیب در سال یکهزار و دو صد و چهل و یک
بوده و کارخانه تالاب باغ مجیبی در پیش بوده که هنوز از کندن فراغت
نشده بود و نشست ما همه دوستان در انجامی بود و پند دادن
بآن هر دو بلند همت و ترغیب کردن باکل و شرب و ما شریک
بلد گردیدیم بقل است چون شاه خدا بخش قدس سره رخت سفر
شهر دهلی بر بسته معمول چنین بود که دو یکروز قبل بر مزار شریف
حضرت تاج العارفین رض رفته گلهای خوشبو که خشک شده یافتے
برگرفتے و جمع ساختی و جبوب ازوی درست فرمودی و همراه
بردی و در شهر دهلی هر مریضی که بوی رجوع آوردی نه ملاحظه خاط
کردی نه تشخیص مرض نمودی بے تامل هفت عدد جبوب دادی و گاه
بود که کسی را احتیاج هفت عدد دیگر باشد تا آنکه جبوب ایشان در
صحت بیمار اشتهار یافت بعضی از دوستان اطباء و غیر اطباء
به آرزوی تمام طالب آن شدند ایشان که مرد صاف گو و خداشناس
بودند هرگز اخفاء نفرمودند و گفتند که گلهای خشک خوشبو از مزار تاج العارفین
بهمین نیت برگرفتم و جبها ساختم شما یان را نیز درین باب اختیار است

گلهای مزار شریف بیارید و به بیماران دهید و همچنانکه در گل تخصیص نیست
هر جنس خوشبوکه باشد بر مزاری نهند در مرض هم تخصیص نیست بهر مریض دود همه مرض نافع
است نقل است سلطان بدیع الزمان علیه الرحمه را بامی که خدمت منصفی شهر بهار میداشت ذنی را
برای خدمت و آرام تن بزنی گرفته بودند او را از خرمه دار غلل دیوه
پری بود که ایشان از ان حال خبر نداشتند چون روزی اثری ازان
ظاهر شد دیدند که بس شدید معلوم میشود رجوع بفلیته و طلسم کردند
سود مند نه آمد بلکه روز بروز سر زنش وی در تزاید بود پس از چند ایام
که اتفاق آمدن وطن افتاد بر مزار شریف آنحضرت رض فاتحه میخواندند
خطره ایشان را در گرفت که چون باز بر سر کار خود روم بار گلهای
مزار بر گیرم و رفته در گلوی زن تعویذ کنم بعد انقضای آیام رخصت
بر مزار شریف حاضر آمده فاتحه خواندند و عرض کردند که بار از تبرک مزار
بجهت حفظ و صحت آسیب زده ام بر م امیدوار لطف و عنایتم چون
بشهر بهار رسیدند حسب نیت آن گلها را تعویذ گلوی بیمار کردند میگفتند
که باز از ان وقت که سالها سال گذشته گاهی اثری از ان جنبیت
پیدا نه شد و از همین جنس است حکایت مرید شاه مدار بخش قدس سره
گفته که از دعای بد ایشان که رنجه شده بود و از مجاورت مزار
شریف وی رض در چند روز صحت کلی یافت چنانچه بتفصیل در ذکر
احوال شاه مدار بخش قدس سره گفته آید ان شاء الله تعالی نقل است
مولوی محمد علی غازی پوری را در هنگام روزگار سر رشته داری

فوجداری شهر عظیم آباد مخصصه عظیم پیش آمد و یقین بی عزتی و رسوائی
بود و هر کسی میگفت که فردا ازده حال خالی نیست بسبب ثبوت جرم
سخت و بد مزاجی فرنگی حاکم وقت یا تشهیر بفصیب ایشان است یا فرزند
ایشان مولوی فخر الدین و معاندان ایشان بس چیره و دلیر شدند
مولوی از خوف آبرو ریزی جان در تن نداشت قریب نصف شب
بخت خوابیده وی بیدار شد و دولت یار گردید که برهمنوئی عقل و زیرک
همانوقت بقصبه نانپیه حضرت پهلواری صانها الله تعالی عن الافات والاشرار
در خانقاه آنحضرت رض رسیدند شب که دیر گذشته بود کسی را نیافتند
بر مزار شریف رفتند و بعد فاتحه عرض کردند که ما درین اضطرار بر
در حاجت شیخ العالمین رض آمدیم در خلوت مسدود است و وسیله عرض
محتاجان و مشکل افتادگان جناب مولوی شاه ابو الحسن دامت
برکاته هم بارامگاه تشریف بردند و رنه تا شیخ العالمین بذریعه
شان میرسیدم و عرض حال میکردم و کار خود میگرفتم اکنون بمزار شریف
مضطربانه آمدیم و وسیله بجز آن نداریم که نبیره آن کسیم که اول فرود گاه
آنحضرت در بنارس مکان وی بود و هر روز از انجا بحضور اقدس مولانا
محمد وارث رسولنما رضی الله عنه بحر سبق حاضر میشدند و نیز با آن کس
که نبیره وی هستیم آنحضرت دستار بدل بودند و نهایت ربط و دوستی
باخود داشتند حالا نوبت برآبرو آمد و درین شهر غریب فرد السپر و بیدر
را بروی اغیار ذلت پیش آمدنی است و خفت و سبکی بردا نشتنی

اگر وسیلہ ما را قبول فرمائی و ببرد یہ گریانم و دل حیرانم رحمی نمائے
ازین ورطہ ہلاک جان بسلامت میبریم یکبار ہمچنان چشم کشادہ کہ
التجا میکردید آنحضرت را برای العین فرمود غم مخورید و فکر مکنید بار ایشان
اضطراب کردند بسیار تسلی فرمود و برفتح ابرام نمود باز عرض کردند کہ
بحضرت شیخ العالمین سعی ما کردہ شود کہ نظر عنایت بر من بندہ شہر غریب
مبذول دارند ارشاد کردند بغیر سعی اوشان تمامتر متوجہ حال شما می باشند
حاجت بسفارش نیست چون تسکین خاطر خود یافتند رخصت شدہ
روانہ شہر مذکور شدند صبح کہ مقدمہ در عدالت پیش گردید بے گواہ
ہمہ سخن ایشان آنفرنگی منظور میکرد و گواہ مدعی را تکذیب می نمود تا
انکہ ہیچ قصوری بر نسبت ایشان یا نسبت فرزندان ایشان مولوی
شمس الدین ثابت نشد و باعزت و حرمت ازین بلا نجات بخیر و خوبی یافتند
ہر کسیکہ در آنوقت حاضر محکمہ بود بحیرت افتادہ بود کہ این چنین مقدمہ ثابت
و حاکم بر سر عداوت و یک بیک انقلاب حقیقت گردید کہ چیزے
ثابت نشد و حاکم موافق گردید چون برای شکر گذاری حاضر شدند سبب
مہربانی حاکم و فتح مقدمہ بتفصیل بیان کردند کہ ہمہ از عنایت حضرت
تاج العارفین رضی بود و از آنروز بس عقیدت کامل داشتند و میفرمود
شیخ العالمین رضی در ذکر وفات آنحضرت رضی اللہ عنہ و ہم از
زبان ارشاد بیان سند العرفا سید العلما رزقنا اللہ برکاتہ شنیدم
کہ چون عمر شریف آنحضرت رضی بہ بود و سہ سال رسید مرض موت لاحق

شد که صحت ازان ممکن نبود تاریخ بستم شهر جمادی الثانی روز شنبه سال
یکهزار و یکصد و نود و یک از هجرت نبوی صلی الله علیه وآله وسلم
مطابق هفتم ماه ساون ماه هندی سال یکهزار و یکصد و هشتاد و چهار
فصلی قریب نصف النهار شاه نور الحق علیه الرحمه نوبت بخواندن سوره
یسین رسید چند بار با آواز بلند خوانده سوره قاف شروع کردند بحضرت
را باستماع آیات دعوی وعدی بود که دست مبارک بر زانو میزد و چشم
حق بین از ماسوی الله بر داشت و سر انور را حرکتی بود خفیف
وابستگان دامن دولت را از فرط گریه طوفانی در نظر و از صدای
وافر فتاده و امصیبتاه شور قیامت بر سر حضرت شیخ العالمین که
جانب پائین در مواجه شریف ایستاده بودند و چشم در بار را رشک
ابر دریا بار کرده بودند ناگاه آواز گریه جناب ایشان بسمع مبارک
وی رضی الله عنه رسید چشم عنایت بکشاد و بعین لطف دو سه بار بسوی
حضرت ایشان تا دیر نگاه داشت و تکمیل از جمالی طریقه و وصیه و ارشاد
کنانید تا آنکه وقت انتقال بسوی خلوت کده قدس رسید و فعال لما
یا محبوب صورتی بست قریب شد که حجاب جسمانی از میان برخیزد
نفس شوریده آمدن گرفت چون نوبت خواندن شاه مذکور بآیت
کریمه نحن اقرب الیه من حبل الورید رسید جان بجان آفرین
سپرد و بمقصود اصلی و محبوب حقیقی شتافت انا لله وانا الیه
راجعون ورد زبان خاص و عام گردید و هم میفرمود شیخ العالمین رض

وشاه محمد کریم وشاه شمس الدین قدس سرهما و دیگر اکابر از حاضرین آن
وقت که وقت انتقال یکزانو ایستاده بود و یک پا دراز همچنان منط
ماند چون برای غسل بیرون آمدند حیرتیکه بهرکه رسید دست داد
که پای مبارک سخت شده امکان درازی و راستی ندارد غسل و کفن
چسان باید داد درین میان شاه محمد کریم بآواز بلند گریه کنان گفتند یا
ولی الله پا دراز کن که غسل دهم فی القور دراز کردند که غسل میت
داده شد در باغ شیخ العالمین رض دفن کردند و چبوتره و سیع ارسته شد
که بیشتر مجالس صوفیه و سماع همانجا میشود بس جائی است دلچسپ
و برآمد حاجات از مزار شریف بیشتر و اکثر و قبر شریف اهلخانه وی رض
هم پهلوی مزار شریف واقع است و یک قبر پائین مشرقی است قبر
علی حسن مرحوم نخت جگر جناب مستطاب مولوی شاه ابوالحسن صاحب
دام فیوضه علینا و مدظله العالی نسب شریف جعفری الزینبی است از اولاد
محمد بن عبد الله بن جعفر طیار زوج زینب بنت فاطمه بنت رسول الله
صلی الله علیه وآله وسلم تنبیه اهل هوا و بدعت را و هم بعضی متاخرین
اهل سنت و جماعت بر خلاف جمهور متقدمین و متاخرین اصحاب دین
و ارباب یقین صاحب السنت والجماعت اتفاق دارند بر قطع
نسل عبد الله بن جعفر از بطن زینب بنت فاطمه علیهم التحیات
چنانچه از کلام شیخ عبد الحق دهلوی در مدارج النبوت نیز مستفهم است
بلکه ظاهر توان گفت وحال آنکه جمهور قدما و متاخرین تواریخ خود را

از احوال عبد الله بن جعفر و محمد بن عبد الله و اولاد های ایشان مفصل
مزین کرده اند از انجمله سید اشرف جهانگیر قدس سره در کتاب خود مسمی
بشرف الانساب بآن تفصیل و اطناب تصحیح فرموده که ما فوق آن ممکن
نباشد و بابی علیحده در ذکر اولاد عبد الله بن جعفر از بطن زینب بنت
فاطمه نوشته و گروه و آنانکه در کربلا با امام حسین علیه السلام شهید شدند
و آنانکه معقبات اند و آنانکه از بطن دیگر اند بتوضیح و تصریح بیان فرموده
و نوشته که در شهر بغداد و فلان جا و فلانجا بسیار و بکثرت اند و مشهور
اند و ماخوذ دران دیار ملاقات آنها کرده ایم و هم آن باب را معنون
باین عبارت فرموده الشرف الثامن فی اولاد جعفر طیار هر که را
منظور باشد به بیند آن مبسوطات را انتهی ماده تاریخ آنحضرت
بسیار از اهل طبعان و طبع موزونان فکر کرده اند بعضی از انها از تضمینه
و غیر تضمینه نوشته می آید لا نظیر آفتاب بهشت شفیع خلق ابو داود الله مضجعه
تضمینه از سر اعتقاد یحیی گفت ✽ رفیت نزد نبی رسولنما ✽ و خطابات که از
عنایت بی غایت ختم رسالت صلی الله علیه و آله وسلم و از جناب الله
و دیگر ارکان دین رضی الله عنهم عطا گردیده و سبب افتخار بین الاولیا
شده هر قدر که دستیاب شده بقید قلم می آریم تا هر کسیکه مطالعه کند قدر
مقام آن حضرت را بقدر حوصله فهم کند و باقی احوال تصرفات و سبب
بیعت بر دست خواجه عماد الدین قلندر رضه در ذکر یاران و حضرت خواجه
گفته آید انشاء الله تعالی و یک کرامت بر مزار شریف ظاهر و باهر است

که سایه گنبدی یا درختی ندارد امامزار مبارک در ایام گرما همچنان خصوصاً
بالین به نسبت پائین خنک تر می باشد و چبوتره بر تبه گرم که کف پا متحمل
آن نیست خطابات آنحضرت رض مجیب دعوت المضطرین قطب عالم
قطب الاولیاء تاج العارفین قطب فارس فرد الاصحاب شیخ الزمان
آفتاب طریقت سلطان خلیفة الرسول نایب رسول الله شاه بازی
انت انی محبوب رسول الله والی هند محی الدین العرب والعجم والی
شاه جهان آباد و پهلواری اوتاد غوث الرحلین وقد شیخ الکاملین
شیخ قطب الواصلین اشرف جهان قطب الهند هادی وقت خادم
رسول الله مشهور هر دو جهان کامل مکمل مخدوم میان مجیب الله
شاه مجیب الله مخدوم شاه مجیب الله صدر الدین ابدال قطب الدین
ابدال محمد محی الدین مجد الدین عابد خلیل مسلم خلیل رحمة للناس محسن
ابو المحسنین ابو المحفوظ ابو قطب الاقطاب محبوب السبحانی مقیم رئیس
الاولیاء امام المتقین محمد حافظ حافظ دین ومقامات قرة العین نقشبند
فرزند اعلی نور شاه جهان آباد روشن هر دو جهان باید دانست
که از صدر الدین ابدال تا آخر همه خطاب حضرت مولانا رض بود که یکبار
دفعتاً جناب ایشان را عطا فرموده شد و این امر مثبتی است بر حکایتے
که مجاز باظهار وی نیستم ٭

ذکر یاران کاملین حضرت تاج العارفین مخدوم شاه محمد

مجیب اللہ القادری فلواری البہاری وطناً جعفری الزینبی نسباً رضی اللہ تعالیٰ عنہ حضرت شاہ غلام نقشبند قدس اللہ سرہ

فرزند ارجمند محبوب رب العالمین خواجہ عماد الدین قلندر اندر رضی اللہ عنہ شیخ العالم میفرمود کہ حضرت خواجہ را شبے از شبہای ریاضت خواب ربودہ خواجہ بہاء الدین نقشبند رضی اللہ عنہ را دید کہ بوجود فرزند صالح بشارت دادند بعد چندی فرزندی بوجود آمد و بعد صرف قلیل رحلت سفر آخرت از زمن جہان فانی بربست غبار غم و گرد الم دامن دل آنحضرت را در گرفت تا آنکہ اثر کدورت بر چہرۂ انور نمایان بود کہ چہ دیدیم و چہ پیش آمد بکشف اسرار باز رجوع بجناب خواجۂ بزرگ نمودند خواجہ فرمود کہ آن موعود دیگر است کہ اکنون بوجود آید صاحب حیات و ولی خداست از اولیای متصرفین باید کہ ویرا بہ نام من کنید نہ از وعدہ این طفل تیز روندہ مقصود بود کہ خلف وعدہ پیش آمد چون جناب ایشان از وجود سراپا بہبود جہانرا منور کردند حضرت خواجہ بملاحظہ ادب و پاس امر خواجہ بزرگ غلام نقشبند نام نہادند آثار ولایت از جبین مہر آگین شان لامع و لائح بود قضا کار از مشیت ازلی و تقدیر لم یزلی در خورد سالی کہ ہنوز نوبت بمکتب نرسیدہ بود سپہر بے مہر داغ یتیمی بر دل شان نہادہ و چہرہ رشک مہر و ماہ را از گرد و غبار غم بی پدری

تیره و مکدر ساخت حضرت تاج العارفین در کنارهٔ شفقت پرورش
فرمود و آنقدر مرحمت نمود که غم پدر را در دل جا نماند و به تربیت و تعلیم
علوم ظاهری و باطنی تمامتر اهتمام فرمود و منت کسی درین کار بر سر
ایشان ننهاد و در اندک زمانه از تحصیل علوم ظاهری و کسب معارف
باطنی فراغتے دست داد و از همسبقان گوے سبقت در میدان
معرفت ربود و بر سجادهٔ پدر بزرگوار خود نشستند و هدایت خاص
و عام مجاز گردیدند و هم آنحضرت رض بعد تربیت ایشان را بعلاقهٔ داماد
خود گرفته دو دختر آنحضرت در حبالهٔ ایشان آمده بودند ازین جهت
ایشان را اگر ذی النورین این خاندان گویند سزاوار است نقل
است میفرمود شیخ العالمین رض که چون شاه غلام نقشبند قدس سره
بعرشست و برخاست رسیدند روزی حضرت خواجه بحضرت تاج العارفین رض
ارشاد فرمود که مقصد و رافت عمر این فرزند ارجمند باید نمود تاج العارفین رض
حسب حکم قاصد آن شد در علم آگهی ایشان زده هویافت و دو دختر خود را
چپ و راست ایشان نشسته دید و حال آنکه تا آن زمان دختری نداشت بجناب خواجه عرض
داشت که دو مویافتیم و از حیا دیگر سخن بمیان نه آورد خواجه فرمود دیگر چه دید
و تبسم کرد ناچار باز عرض نمود خواجه آنزمان گفت الحمد لله که در بابا
ما و شما مطابق افتاد ما نیز چنین دیده بودم تا آنکه حضرت ایشان را
بدامادی گرفت چون آن دختر وفات یافت و خانهٔ شان بی چراغ
شد دیگر دختر را بعقد مناکحت شان در آورد و ازین الهخانه دو دختر بوجود

آمدند و بقای نسل حضرت خواجه ازینها بود حق تعالی تا بقاے
دنیا نسل آن بزرگوار جاری دارد نقل است در ایامی جناب
ایشان از بیمارے سخت رو نمود و پیش کسی را معلوم نبود روزی تکیه زده نشسته
بودند و تیمارداران و دیگر اقارب که برسم عیادت رفته بودند همه
حاضر که یکبار فرمودند دل را حرارت پیدا است مگر باز آن کسے
قصد ایذا کرد ز کالی سوزان چون شعله برافروخته می آید جدا شوید همه ها
مضطربانه علیحده شدند و جناب ایشان را نیز باعث بر علیحدگی گردیدند
فرمود فکر خود نکردند شیده ام همه ازین سخن بود که دیوار صحن خانه از جانبے
شق شد و زکال روشن ازوی برآمد و مانند تیر سخت کمان متوجه سینه
گنجینه اسرار محبت شان شد و هریکی از حاضرین مشاهده می نمود چون
قریب رسید حضرت ایشان از مقابله وی اندک تجاوز فرمود و راه
بر و گذاشت تا آنکه پس پشت دیواری که بود در وی فرو رفت
و غائب شد باز بجای خود نشست و گفت نجات ازین بلای عظیم
ممکن نبود مگر بتدبیرے که بکار بردم والا از سینه بدر میرفت و همه
استخوانهای شکست و بجز هلاک دیگر پیش نمی آمد از انوقت احباب را
سبب مرض بدریافت آمد و بدفع سحر از اعمال داد عیه همت برگماشتند
در ایام قلیل حق تعالی صحت و عافیت بخشید و در ذکر ایشان
شیخ العالمین رضی الله عنه اکثر فرمودی که شاه غلام نقشبند و سے
مادر زاد بودند بجز ذکر و فکر ندانستند که در عالم کیست و چیست و

مجموم محض اوقات شریف بسر کردند چنانچه روزی گفت که برای
فلان کار گوشت خسی باید نه گوشت گوسفند بسیار خندید و فرمود خسی
و گوسفند دو جنس است یا یک جنس گوسفند را علامتی که سبب امتیاز
از خسی باشد ندانم آنکس هم بخندید برخندهٔ وی متعجب شد و سبب
فرق پرسید چون آن شخص بیان کرد بحیرت افتاد و فرمود که من تا این
زمان میان هر دو فرقی نمیدانستم نقل است حضرت شیخ العالم
میفرمود که شاه غلام نقشبند قدس سره را اکثر با خضر علیه السلام
ملاقات بودی و بر صورت مختلفه بر ایشان آمدی شاه خدانجش
قدس سره درین تذکره فرمود که یکبار عرصهٔ چند گذشت که ملاقات
نشد تردد بخاطر شریف شان راه یافت نمازی که مخصوص برای
ملاقات خضر علیه السلام است گذارد خضر علیه السلام بشریف آورد
چون سبب توقف استفسار نمود فرمود درین عرصه دو بار آمده بودم
یکبار بصورت گاذری او آواز دادم کنیز شما بر در آمد و گفت که حالا
برو که بخواب اند و هم لباس چرکین را علی ده نکرده اند و لباس شوئیده
نه پوشیده اند که بتوان چرکین را خواند کنم و وقت دیگر خواهی آمد بار
دویم که آمدم بر صورت دوان حرفه از قسم جاسه دانی و جنگیره و دیگر
اسباب نیزه باش با خود آورده و آواز دادم همان کنیز بر در آمد
و گفت که مولائی من و صاحب من بخواب است جرات بیدار کردن
ندارم گفتم بیدار کن که شاید خریدار این جنس منظور داشته باشد که از

از ما یحتاج امور خانه داری است جواب داد که دیگر خواهی آمد
ناچار باز رفتم نقل است از شیخ العالمین و شاه خدا بخش رضی الله
عنهما و از سید العلماء و العرفا شنیدم که روزی مردی وارسته
مزاج قلندر وار قلیان گلی در دست و کلیمی در بر یکبار از در خانقاه نمود
شد مردمان که نشسته بودند پرسیدند شاه غلام نقشبند کجاست
کس بسوی ایشان اشاره کرد نزدیک آمد و نشست ایشان از نام
و نشان وی استفسار کردند گفت نورالله پرسیدند از کجا گفت از
نورآباد باز پرسیدند عزم کجا است گفت نورپور ایشان خاموش
ماندند بعد ساعتی گفت من از الی فقد دای الحق و غیره بر ایشان
زدکه در خود تحمل اثر وی ندیدند برخاستند و راه آرامگاه خود گرفتند آن
مرد قلندر وار هم برخاست و بیرون خانقاه رفت مردمان این
حکایت بحضرت تاج العارفین رسانیدند حکم شد که دریافت کنند
کو رفت هر چند جویندگان بجستجو باطراف و جوانب کردند خبری از وی
نیافتند آنحضرت رض فرمود که رجوع بمجلس شریف نبوی صلی الله علیه
وسلم کنید تا حال وی معلوم گردد یاران صاحب رسائی چون بمجلس شریف
عرض کردند ارشاد شد که رئیس الابدال بود بر فلان کوه قیام دارد
بجهت بخشیدن استقامت غلام نقشبند نام را نمی تا اینجا آمده بود و باز
همان جا رفت و خضر علیه السلام آمده بتاج العارفین رض خبر کرد که رئیس
ابدالان برای استقامت بخشیدن شاه غلام نقشبند آمده و مجدد را

مستور حال کرده بود نه شمارا بحال وی خیال آمد نه یارا نرا حضرت تاج العارفین
را اخفای حال ازان قلندر ناگوار خاطر آمد بیاران حکم فرمود که پیش ازین
شمایانرا از قصد دریافت حال فقرای صادر وارد منع کردم که اکثر موجب
ملال آنها میشود حالا هر کسیکه آید قاصد دریافت حال وی شوید تا اگر
از سالکین و کاملین است خدمت وی حسب مرتبه وی کرده آید و اگر
دنیادار محض است اخلاق مناسب حال وی نموده شود و هم حکایت
دیگر که ازین متبادل بود در ضمن احوال حضرت تاج العارفین رض گفته آمد
نقل است از شیخ العالمین رض و شاه خدابخش قدس سره و دیگر اکابر
یاد دارم که میفرمودند برای درستگی خانقاه شهتیرها درست کرده شده
بود از انجمله یک شهتیر باقی مانده هر در خانقاه افتاده بود که اتفاق دران شب
آن بر دیوار نه شده بود روزی شاه غلام نقشبند حسب معمول از النسو
گذر فرمود چند گام ازوی پیش رفته بود که باز مراجعت بسوی وی
نمود و به نشست و گوش بوی کرد گویا سخنی میشنود باز زیر لب سخنی گفت
باز گوش کرد همچنان که ازان شهتیر گفتگو میکنند همراهیان همه متوقف و منتظر
چون برخاست بعضی از مورد عنایات شان که گستاخ بودند معترض عرض
در آوردند که ازین سراثری بر هیچ ظاهر نشد امید وارم که بمقتضای
الطاف و کرم محرم این راز گردم فرمود چند گام ازان شهتیر پیش رفته
بودم که مرا آواز کرد و سلام گفت ازانجا که خلاف عادت طلب نمود
مراجعت کرده قریب وی شدم و استفسار حالش کردم گفت تا حال

ازا مدرفت شما مسرور و دلشاد می بودیم حالا رخصت میشویم گفتم کجا
گفت مهمانی در راه است وقت شب بخانقاه آید و از ناداری بیسوئی
در مهمانداری فتوری رو نماید آخر از حضور حضرت تاج العارفین رض
به بریدن و تراشیدن من حکم صادر گردد و در رود گراید و مارا پاره
پاره کند تا طعام مهمانی پخته و آماده گردد گفتم اگر خواهی بعد رخصت
لب کشایم و بحضور حضرت تاج العارفین رض عرض کنم و تدبیر همه
سوختنی دیگر سازم گفت تقدیر چنین رفته است درین صورت
سعی بیکار ست از استماع اینحال حاضر از استعجاب دست داد و منتظر
وقوع این ماجرای شگرف ماندند تا آنکه شام شد همینکه چند ساعت
نجومی از شب گذشته باشد مهمانی عزیز الوجود در رسید و بهمت مهماندار
همه سامان مهیا بود اما همه سوختنی که بصرف آمده بود تردد بهم رسانیدن
وی بر دل آمد هر چند از قرض و خرید بسیار بسیار تلاش کردند نیافتند
ناچار چون سبیل آن مفقود بود حکم اشرف بقطع شهتیر نفاذ یافت
تبردار هم بهم نرسید آخر در رود گرے طلبیده شد و آوان شهتیر را
پاره پاره کرده قابل سوختن کرد و مراتب مهمانداری بجا آورده شد
نقل است شاه خدا بخش قدس سره میفرمود و هم از معتمدی دیگر
شنیدم که نامش یاد ندارم مکان رشک جنان جناب شاه غلام نقشبند
قدس سره تعمیر میشد هر چند بظاهر گوشه عزلت و عافیت می نمود که بجز
متاع توکل و خرمن صبر و تحمل گنجایش اساس البیوت دیگر نداشت مگر

بقدر قوت درویشانه لیکن به باطن غیرت صد بهشت بود که ابواب
هفت سلطنت پیش قدر و رفعت وی پست می نمود خاستند
که شهتیر بر دیوار وی نهند از قلت مزدوران متوانستند چنانچه یکطرف
وی بر سر دیوار بود و جانب دیگر بر زمین خواهرزاده جناب ایشان
میر صفدر علی علیه الرحمة که بس گستاخ و مورد عنایت بود عرض نمودند
که از کمی مزدور شهتیر بجانبه تا دیوار رسیدن نمیتواند محتاج اعانت
باطنی است فرمود برو که ببینم و برخاست در انمقام نیزهٔ قلم نی
که آنرا در هندی کانڈه میگویند بقدر دو دست بر زمین افتاده بود
برداشت و از سر شهتیر عزم کرد مزدوران فرمود زور کنید و بردارید
یکبار از همانقدر قلیل مردم بلا حرج و رنج بر سر دیوار رسید و میر صفدر علی
ارشاد نمود که همین کار دشوار بود و کار زور و طاقت که نیزه کانڈه
هم خم نشد چون سابق ازین بس زور و همت صرف کرده بودند و
سودے نه بخشیده بود همه مزدوران را حیرت دست داده نقل
است میفرمود شاه خدا بخش قدس سره که شب عرس حضرت
خواجه بهاء الدین قلندر محبوب رب العالمین بنور روشنی قندیل و چراغان
تمام مرا لطف داشت میر صفدر علی عرض کردند که مامور فضا حسب لطف
روشنی بر مزار شریف حضرت خواجه از صد زیاده است اگر حضور هم
تشریف فرما شوند لطف بر لطف گردد فرمود اگر ترا ذوقی باشد برو
که وقت فرصت ما نیست چون ایشان مورد عنایات اتم بودند

بے باکانہ عرض ساختند کہ روشنی دیگر وقت میسر نہ آید و کار حضور دیر
دیگر ہم شدن تواند گفت ما از ینجا می بینیم حاجت رفتن بہ مزار شریف
نیست ایشان گستاخانہ عرض داشتند اگر حضور از ینجا می بینند بارے
ارشاد شود چند قندیل است و کدام قسم کدام جانب است متبسم شدہ
فرمود بیاور بہ بین و اشارہ بسوی درگاہ کردہ فرمود کہ آن قندیل کہ
بس بہتر است بفلان جانب است یا نہ و فلان قندیل فلان جا
ہست یا نہ دفعۃ نظر میر ممدوح تیز گردید کہ حجاب مکانہا و دیوارہا و
درختان از درمیان برخاست و بفصل ہمہ حال تماشا میکردند
از مکان تا درگاہ مفاصلہ بسیار بود کہ قریب پنجاہ مکان مرتفع سوائے
درختان وغیرہ درمیان واقع بود و فرمود اکنون باور کردی یا ہنوز
رسیدہ باقیست نقل است از مولوی ابو تراب صاحب دامت
برکاتہ شنیدم روزے مردی مضطرب الحال با امید شفای بیمارے
طالب تعویذ نزد حضرت ایشان آمد فرمود بنشین و کاغذ و قلم برگرفت
در عین نوشتن تامل کرد بعد ساعتی تعویذ را تمام کرد و بآنکس داد
کہ در گلوی بیمار تعلیق نماید کسی از خاصان سبب تامل پرسید و گفت
کہ تا حال اثر تردد بر بشرۂ شریف پیدا است چیست فرمود وقت
اتمام تعویذ مرض سرسام آمد و گفت منویس کہ من بہلاک او مامورم
و مرگ او وارد دست من است تامل ما ازان بود باز با سرسام گفتم کہ
آنمرد با اضطرار بتعویذ صحت میطلبید اگر ندہم از فریاد رسی دور می نماید چگونہ

ندهم وچون تعویذ به نیت شفا می نویسم شفا را هم ضروری است تعویذ
مقرر مقرر رسید هم اما تو برو و بکار خود شو اگر در هلاک وی سبقت کردی
بر تعویذ ما بکار خود فائز شدی واگر تعویذ پیشتر از کار تو رسد ترا دیگر
مهلت هلاک ندهد و کار خود کند و شفا بخشد و ترا چاره بجز گریز نماند شنیده
مستعجل از پیش ما رفت و بعد وی آمد تعویذ گرفته رفته ندانم که سبقت
بر دیگری کرا نصیب شود منتظر خبر هستم تا چه پیش آید که فی الفور کسے
آمد و خبر آورد که قبل از رسیدن تعویذ چند ساعت جان بجان آفرین سپرد
و تعویذ در دست برنده ماند نقل است از شیخ العالمین رض که حضرت
شاه نقشبند را ورد قصیدهٔ متبرکه غوثیه که مشهور بقصیدهٔ خمریه است
بود روزے در حالت ورد برین شعر رسید وما منها مشهودا وهو لا
تمر و تنقضی لا الا تالی + گریه زار مستولی شد همدران حال بشرف جمال
باکمال حضرت محبوب سبحانی غوث الصمدانی دستگیر عالم غوث الاعظم
سیدنا و شفیعنا شیخ الجن والانس شیخ عبد القادر الجیلانی الحسنی
الحسینی علیه وعلی جده الکرام السلام ورضی الله تعالی عنه وعنهم مشرف
گردیدند ارشاد فرمود که ترا هم مالک این مقام کردم وعطا نمودم بعد
فراغ او را بحضور شیخ الزمان تاج العارفین رض ما جرا سے عرض کردند
آنحضرت بحجت فرمود و بشاشت نمود و گفت که این مقامیست که کسی
ولی را عطا نه شده مخصوص بجناب اغاثت مآب بود رضی الله عنه
مگر امروز که بعنایت وی رضی الله عنه نصیب تو گردیده این لطف و عنایت

راصدی و نهایتی نیست از آنروز در تمامی عمر ایشان گاهے ماهے
وسالی نگذشت مگر آنکه اول بصورت انسان نزد ایشان آمده از
خیر و شر هرچه در وی بودے برایشان عرض داشتے اگر با خیر بودی
بصورت نیکو آمدی والا بصورت زشت و گریه منظر ظاهر شدے
مولف کتاب میگوید که عاقل را همین یک نقطه کافیست در امر
عطا و قابلیت ۵ داد حق را قابلیت شرط نیست * بلکه شرط
قابلیت داد اوست * اگر عطا بر قابلیت بودی اولیاء کرام
اسلاف قابل آن بودند و بکسی این دولت میسر نه نشدی دیگر ازین حکایت
علوی شان خسرو گیلان رضی الله عنه بر هر کسی که ادنی فراست و
گیاست دارد ظاهر میگردد که بیک عنایت پیشینیان را جای رشک
وغیرت پیشینیان کرد کسی راست گفته رحمت بر جان وی باد ۵
بنده خویشتنم خوان که بشاهی برسم * مگسی راکه تو پر وازدهی شاهین
است نقل است میفرمودند بعضی اکابر هم از شاه خدا بخش قدس
سره شنیدم که معمول جناب ایشان در تعظیم و تکریم خلق چنان بود
که گاه شخص جاهل و نااهل را بسر و قد تعظیم کردے و قابل و اهل را تکریم
نفرمودے و گاه بالعکس کردی روزی شخصی اجنبی محض بر صورت
نااهل بملاقات آمد بسیار عزت و حرمت وی فرمود بعد رفتن وی
کسی پرسید که این کس را با وجود نااهلیت که صورت اسلام هم ندارد
اینقدر تعظیم سر و قد فرمودند و اکثر چنین ادا ها بوقوع می آید سر آن

چیست فرمود تعظیم سادات بر خود لازم گرفته ام و او سید است
سائل عرض کرد که مگر از وی تعارف سابق است گفت نه الا هر سیدی
که روبروی من می آید علاقهٔ سیادت وی چون رشتهٔ نور تا ختم رسالت
صلی الله علیه وآله وسلم ظاهر و باهر می بینم از انجهت در خود جرات سوء
ادب نمی یابم بالضرور بهر تعظیم وی برمیخیزم آنکس که جرأت بسوال
و انکشاف امر هذا کرده بود به تحقیق نسب سیادت آنمرد اجنبی بر فات
و جائیکه فرود آمده بود رفت و از نام و نشان وی پرسیدیان
کرد که فلان قریه وطن ماست اجداد ما سیدی اقتدار بودند ما
از گردش روزگار مبتلای عسرت و جهل ماندیم امروز که درین قصبه
رسیدیم نام حضرت شاه غلام نقشبند شنیده بودیم هم بزیارت
وی رفتیم آنکس براعتراض خود بس منفعل گردید و شامعین را عبرت
شد و هم میفرمود که چون جناب ایشانرا در مجلس سماع وجد آمدی
و طاقت ضبط در خود نیافتی بر معاصران خود حضرت شاه اسمٰعیل محمد
و شاه اکرم قدس سرهما نگاه انداختی متوسطان حال و مبتدیان
نادانسته مآل را حیرت افزودی که بر معاصران کاملین اثر خود می افگنند
و حال آنکه آنها محتاج نیستند و ما یان که محتاجیم ازان عطیه محروم میمانند
سبب چیست یکی از رسیده و برگزیده فرمود که تحمل ازان نگاه کرده
است او شان اثر رتبهٔ خود که طاقت ضبط آن ندارند بر آنها
می افگنند اگر بر شما یان رشحه ازان آید هلاک شوید نقل است

شیخ العالمین رض میفرمود که در بدایت حال بمد نظر احتیاج بعضی
اقارب که از آسیب دیو و خبایث در رنج و ایذا بودند شاه غلام
مرتضی قدس سره را خیال نصاب و زکواة سورهٔ مزمل متمکن خاطر
شریف گردیده از حضور حضرت تاج العارفین رض اجازت یافته در
حجرهٔ نصاب نشستند گاه گاه حضرت غلام نقشبند قدس سره بسبب
الفتی و محبتی که باخود ها بود در حجرهٔ ایشان میرفتند و پرسان حال
از حصار موکل میشدند در اخر اربعین روزی عند الاستفسار گفتند
که موکل حاضر نه آمدند و معاینه نشدند جناب ایشان باستعجاب فرمودند
چه میگوئید موکلها صف بسته حاضر می باشند و هر روز یکه آمده ام آنها را
حاضر یافته ام و مارا باعث برآنند که شما نصاب دهید تا فرمان برداری
کنم و ما ابا و انکار میکنم که فرصت ندارم و این وقت هم حاضر اند عجب
که در چشم شما ظاهر نیستند بعد ازان بجناب تاج العارفین رض مفصل
حال شاه غلام مرتضی و باعث شدن موکلان جناب ایشان را
بر نصاب و زکوة عرض کردند حکم شد از انجا که آنها باعث اند مضایقه
ندارد نصاب بدهند. باز عرض داشتند که بی ضرورت این در دسر که
کنند و نیز میفرمود که در سلسلهٔ قادریهٔ قلندریه حضرت خواجه قدس سره
سیف الله روز جمعه از معمولات است چون حضرت شاه غلام نقشبند
قدس سره آنرا میخواندند عبارات مقصوری اعداد در قرائت می آمد آنرا
گذاشته مابقی را میخواندند بعضی از معاصران گفتند که ترک عبارات

وفقرات کردہ میخوانند این سیف اللہ دگر شد از او راد شیوخ نماند فرمود
مجبورم سابق حرفاً حرفاً میخواندیم دیدیم کہ بعضی مردم را ضرر آن میرسید
بنابران حذف عبارت قہریہ کردہ وردداشتم تا بمسلمانی ضرری نرسد
وآداب سلوک بس مرعی داشتے وتا وسع از تصرفات خود را دور داشتے
وہر امر یکہ پیش آمدی بی حکم حضرت تاج العارفین رض قصد دریافت راہ
تدبیر وی نکردے وحل مشکلے نخواستے مگر آنکہ از مجلس شریف نبوی
صلی اللہ علیہ وسلم مامور بآن شدے ودر مرض التفات بدوا مکتر
فرمودی علی الخصوص در مرض موت واگر کسی آوردی نخوردی
الا بتحریک حضرت شیخ العالمین رض کہ باوجود ایام طفلگی بمقتضای
پیر پرستی تمام تر ادب حضرت ایشان ملحوظ داشتے ونظر بر صغر سن
شیخ العالمین نہ نمودی وسر وقد بہ تعظیم برخاستے واز دست مبارک
شیخ العالمین رض بے اکراہ وبلا انکار دوا خوردی وانحراف نفرمودے
وعمر شریف شیخ العالمین رض دران زمان بہ سیزدہ سالگی رسیدہ
بود نقل است میفرمود شیخ العالمین رض کہ جناب ایشان از
ہنگامہ افواج برگیان ہمراہ تاج العارفین رض معہ وابستگان جلای
وطن فرمودہ در شہر عظیم آباد تشریف میداشتند مرض موت عارض
گردید شب انتقال افاقہ کمتر بود یکبار بخشونت تمام فرمود مکرر گفتم کہ
بغیر اذن شیخ کارے نمیکنم برو نزد وی واجازتے بخواہ زنان
کہ بیمار دار بودند پرسیدند چہ میفرمائید وکرا میگوئید فرمود ملک

آمده است میگوید که شما را طلب کرده اند گفتم بی اذن حضرت شیخ نمیروم
ازوی اجازت بخواه وی باز اعادهٔ سخن کرد همان جواب اول
گفتم بار سوم که گفت برو وی دقت کردم الحال بهر اجازت بر شیخ
مدظله رفته است و حضرت تاج العارفین بس غمگین و حزین در
قطع دیگر آنمکان نشسته بود یکبار بی اختیار با آواز بلند آهی جگرسوز
برآورد که گاهی در مصیبتی و غمی چنین آه دردناک نکرده بود فی الفور
روح پاک ایشان بسوی خلوت قدس شتافت گویا قبض روح
و آه جان گسل معا بود شور و ویلا از مصیبت زدگان برخاست
غم حضرت خواجه عماد الدین قلندر رض تازه گردید با وجود انسداد
راه از هنگامه و جنگ که درمیان ناظم شهر و داران برگیان بود همانجا
حضرت تاج العارفین رض بتجهیز و تکفین کرده لاش مطهر را بقصبهٔ پهلواری
رسانیده بجوار پدر بزرگوار شان حضرت خواجه رض بجانب پائین دفن
فرمودند حالا احاطهٔ مزار شریف علیحده کرده شده و دران احاطه
بجز اهلخانهٔ ایشان که بفاصله دوازده دست مدفون اند تا حال
کسی دیگر دفن نه شده **نقل** است شخصی از یگانهٔ جناب ایشان
بیماری صعب داشت که طاقت پهلو زدن نمی یافت شبی بیمار
داران را خواب غفلت ربود و بیمار را حاجت بشری بغایت
بود که مهلت آواز دادن بخفتگان هم نیافت از کمال اضطراب نشسته
نشسته بر چوکی پائخانه که متصل خوابگاه وی داشته بودند رفت و از

قضای حاجت فراغت کرد ضعف و نقاهت آنقدر طاری شد که
دیگر طاقت حرکت نه ماند که از آنجا تا آرامگاه خود را رساند لبس مضطر
گردید که مبادا در مقام نجاست قبض روح شود پایجامه محکم بست
وهمت بران گماشت که بکسی طور از انجا تجاوز کند مطلق طاقت
نیافت بگریه شد که دفعتہً دید حضرت ایشان را تشریف آورده انگشت
شهادت بر دوش وی نهاد فرمود برخیز و بآرامگاه خود برو آنقدر طاقت
پیدا آمد که بی استعانت عصا مانند صحیح مزاجان بر جای خود آمد و حضرت
ایشان از نظر غایب شدند ما این حکایت بجنسه از زبان حق بیان
حضرت شیخ العالمین رضی عنه شنیدیم و نام بیمار هم اما اظهار نامش
بنظر مصلحتی مناسب ندیدم بر آن تصریح نکردم و دیگر حکایات قرب
منزلت ایشان بدربار گاه نبوی صلی الله علیه وآله وسلم از حد و احصا
افزون است و از فهم عوام بیرون لاجرم برین رشحه از سحاب و
قطره از دریا اختصار کرده آمد و بندی ازان ضمناً در ذکر حضرت
تاج العارفین رض گفته آمد انتقال شریف سوم ماه ذیقعده بعد انقضای
نصف شب در شهر عظیم آباد سال یکهزار و یکصد و هفتاد و سه از
هجرت نبوی صلی الله علیه وآله وسلم ماده تاریخ انتقال بلغ العلی

ذکر احوال خیر مآل حضرت شاه لعل محمد پهلواروی قدس سره

ایشان از خلفای کاملین حضرت تاج العارفین اند رض میفرمودند شاه

خدا بخش و دیگر اکابر قدس سرهم که در ابتدای ایام اوقات بسر
ایشان از روزگار معلی بود روزی بحضور تاج العارفین رض حاضر بودند
آنحضرت از راه لطف و عنایت هدایت فرمود که اگر در راه خدا
قدم راسخ زنید و بطی منازل طلب گرم روشوید عجب نیست که
حق تعالی ما حصل روزگار معلی مع شی زاید عطا فرماید این کلمات حق
در دل ایشان اثر کرد و همانوقت ترک روزگار اختیار کرده بطلب حق کمر
همت استوار بستند و بسلک ارادت منسلک گردیدند مثل مشهور است
دولت از مستعد نگذرد با نادک زمانه بریگانه و بیگانه تفوق یافتند و
گوی سبقت در میدان معرفت از معاصران ربودند یکی از علو همت
آن یگانه زمانه اینست که روزی جهت دریافت کاری از حضرت
تاج العارفین حکم استخاره مرایشانرا گردید و عمل استخاره عنایت شد
شب اول چیزی بدریافت نه آمد شب دیگر هیچ هم معلوم نه شد
بحیرت افتادند از حیا و شرم نتوانستند که بحضور اقدس حضرت شیخ
اطلاع حال کنند تا شش ماه همچنان استخاره میکردند چون امری
بدریافت آمد برای اطلاع بحضور عالی حاضر آمدند آنحضرت فرمود
یاران دیگر را در همانشب حال کار مفصل معلوم شده بود شما این قدر
ایام چرا بر خود محنت و مشقت کشیدید که چندان امر ضروری نبود
لیکن ازان روز ثمرهٔ علو همتی حق تعالی چنان عطا نمود و فتح باب کلی
در باب استخاره فرمود که تمامتر قدرت کامله بر دریافت کار داشتند

دعا حجت باعمال استخاره نماند و حضرت شیخ رض بر عزیمت شان لبس حسین
و آفرین فرمود و هم در باب طریقت از یاوری بخت دولتی عظمی بدست
آورده بود که هیچ خواب و مراقبه وی خالی از دولت مشرف شدن
مجلس شریف نبوی صلی الله علیه وآله وسلم نرفتی چنانچه روزی در
حجرهٔ بالاخانه آثار شریف بخواب بود جناب شاه سعد الله علیه الرحمة
گفتند خداوندا میدانم که خواب این جوان خالی از انکشاف مجلس شریف
نیست ما هم بامید حصول دولت این سر زیر پای وی داشته بخواب
میرویم تا ما را بجزمت این جوان از مجلس شریف رسول مقبول خود
مشرف گردانی و بخواب رفت حق تعالی حسب مراد وی مشرف گردانید
حضرت تاج العارفین رض بذریعه عریضه اطلاع حال شان بحضور پرنور
حضرت مولانا رسول نمانده کرد که بفضل محمد را دولتی عظمی نصیب است که
یک مراقبه و یک خواب هم در روز و شب خالی از انکشاف مجلس شریف
و حضوری محفل منیف نمی رود قاصد آن شود یا نشود حضرت سراپا افتاد
بجواب عریضه قلم و زبان را محرک سلسله بیان فرموده بنشست که این
امر بس عجیب است خاصهٔ طریقهٔ ویسه ما نبود و بکس این دولت رو
نه نمود این محض عطا و لطف است انه نصیب یصیب ذلك فضل
الله یوتیه من یشاء والله ذو الفضل العظیم و هم میفرمود شیخ العالم
و دیگر اکابر قدس سرهم که ایشانرا در مجلس شریف خدمت عرض میکی
بود بعرض هر معروض از رطب و یابس ماذون عام بود هر کس که مطلبی

از دین و دنیا پیش شان می آمد بلا تخصیص وقت فی الفور مراقب شدے
واز مجلس شریف جواب وی دریافته بفرمودی قند سیاه بس مرغوب
طبع وی بود اکثر اہل حاجت قدری قند سیاه نذر آوردی بلطف
خود قبول فرمودی و معمول بود که قدری ازان در کام و دهان چیسانیدے
و مراقب شدی مردمان گفتند که وقت مراقبه غلوله قند سیاه چه حلاوت
می بخشد فرمودی بس ذالکه میدهد صدها نماز نوافل و اعمال و اذکار
و اشغال از مکشوفات ایشان است و طریقه ولیسیه وارثیه مجیبیه جاری
است و کتابی ازان مرتب شده فضل المبنی نام کرده شده است هفته
و ماهی نمی گذشت که از جناب رسالت مآب صلی الله علیه و آله وسلم
یا حضرت امیر المومنین علی مرتضی کرم الله وجهه الشریف یا دیگر ائمه
علیهم الرضوان یا جناب غوثیت مآب محبوب سبحانی رضی الله عنه ذکری و فکری
یا نقلی و عملی ارشاد نمیشد و حضرت شیخ معه یاران بدان عمل نمیفرمود
نقل است شیخ العالمین رضی الله عنه می فرمود که شب اول محرم الحرام از
جناب مستطاب قرة عین الرسول الامام الهمام ابی عبدالله الحسین
علی جده و علیه السلام بشارت حکم شد بگویند همه مردمان را هر که ده
روز محرم هر روز دو رکعت نماز بلا تعیین قرائت گزارد و بعد سلام
هزار درود بیکجا خوانده نیاز من کند و بروح من بخشد حق تعالی ده
فائده بوی عطا نماید و من یک فائده ثواب اول آنکه با من زیست باشد
دوم هم آسانی سکرات موت سوم حشر با شهدای کربلا عبور بر پل صراط بجمیع ثواب حج ششم آزاد

هفتاد برده هفتم ثواب صدقه از جون کوه براه من و برای من هشتم گناهان
صغیره و کبیره خطاءً او عمداً سرًا و علانیة آمرزیده شود نهم روشنی قبر و
آسانی سوال منکر و نکیر دهم گرانی پله حسنات در میزان اعمال از اتفاق
وقت در فهم ایشان بعد درود خطا افتاد و دانستند که ده هزار حکم
است صبح بخدمت فیضدرجت حضرت تاج العارفین رض عرض داشتند
فرمود بهر کسی از یاران و وابستگان اطلاع بخشند هر کسی حسب مکاشفه
ایشان نفل دو رکعت و ده هزار درود خوانده نیاز کرد اما از زیادتی
تعداد درود مرد مانرا حرجی عظیم در کار و بار دنیا پیش آمد شب دیگر
ایشان بخواب دیدند حضرت امام همام را که بس عتاب فرمود و ارشاد
کرد که ما یک هزار درود گفته بودم شما ده هزار که گفتید و خلق را در رنج
و ایذا مبتلا کردید چه سبب بود و این عدد که گفته بود اگر فهم و سمع شما غلط
کرده بود چرا تصحیح آن از ما نکردید بس هراسان بیدار شدند و همگنان
را بر غلط فهمی خود آگاه کردند و اعتذار نمودند نقل است میفرمود
شیخ العالمین رض که قرب و قبول شاه لعل محمد قدس سره در بارگاه
نبوی صلی الله علیه و آله وسلم چون قرب اولیای کرام بود که جرات
عرض هر مطلب و مایلی میداشتند و بسبب کمال لطفی و عنایتی که مبذول
حال ایشان بود گاهی در امری اعراض ندیدند چنانچه یکبار در باره مریضی
ارشاد گردید که ورد دعای یا ماشوره وحانی پنجبار بعد نماز صبح و شام
بدفع سحر و رجعت دعوت کافی است ایشان بی تامل عرض کردند

یا رسول اللہ اگر مسحور تارک نماز باشد او چہ کند حکم شد او ہم خواند فائدہ
خواہد کرد معاصران بحیرت و عجب افتادند و گفتند کہ چہ گوید زبان شما بر عرض
چنین سخن جرات کرد جائیکہ ملک را از نگہداشت آداب رسالت طاقت
دم زدن نباشد حال تارک الصلوۃ پرسیدن دارد باین جرات و بیباکی
بر تربہ خود باقی ماندن بجز عنایتی و لطفی کہ حد و احصا ندارد ممکن نیست
نقل است از شیخ العالمین و شاہ خدا بخش رضی اللہ عنہما و از سید
العلماء سند العرفاء دامت برکاتہ و دیگر اکابر یاد دارم میفرمودند شبی
ایشان در خواب بودند دیدند کہ رسول صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بر
تخت سوار سمت مغرب از حجرہ شان بر ہوا تشریف میبرند
در عالم خواب ایشان ہم پای تخت اعلی گرفتہ ہمچنان بر ہوا روانہ شدند
تا آنکہ بہ میدانی وسیع و صحرای دلکشا تخت اشرف رسید و دران مقام
تالابی است پر آب آنحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم فرمود حالا پای تخت
بگذارد و بر وجب ارشاد پای تخت گذاشتہ دران صحرا بر کنارہ تالاب
فرود آمدند و آن حضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم روانہ شدند ہمدرین
حال از خواب بیدار شدند و چشم کشا خود را در سواد قصبہ پہلوارے
جانب مغرب بر کنارہ تالاب مغربی کہ جانب دیگر وی صحرای وسیع است
یافتند و المقام را شناختند چون جای خوفناک و سیہ گاہ در زمان بود و
قصبہ مذکور ازان بمسافت نصف کروہ پیش و کم بود جرات باز آمدن
تا خانقاہ شیخ نیافتند در جائی خود را نگاہ داشتند تا آنکہ مطلع صبح نمودار

از انجا روانه شدند و مردمان خانقاه در حجره میزدند و آواز میدادند
که صبح دمید و بحیرت بودند که زنده است یا مرده جواب نمیدهد و آخر شب
بر معمول خود بیرون حجره نه آمد و دزنکشاد سبب چیست هر کسی را تردد
و تعلق می افزود و خواستند که دزنکشاده را اندرون بندیا فتند همدرین
بودند که ایشان از در خانقاه نمودار گردیدند همه خلق در حیرت افتاد و
پرسید کجا رفته بودند و در حجره کرا جای داده اند که با وجود چندان آواز
از خواب غفلت بیدار نشده و دزنکشاده ایشان گفتند کسی نسبت
و خاموش شدند چون در خلوت حضرت شیخ حاضر آمدند مفصل حال شبینه
عرض داشتند آنزمان بر یاران دیگر این سر آشکارا گردید و برین معامله عجیب
و غریب و خواب نادر الوقوع هر کسی را عجبی بود نقل ست
بیفزود شیخ العالمین رض که شاه احسن علیه الرحمة را ورم کلیه که قسم بد
عارض بود طاقت خورد و نوش مطلق نبود خواب خیال شده نه طاقت
لب کشادن نه لب بر لب نهادن و از کمال صعوبت آن تب محرق
داشت چند روز در سختی گذشته تا انکه روزی حضرت تاج العارفین رض
ایشانرا بعیادت شان امر فرمود حسب الحکم رفتند و ساعتی نزد بیمار
یعنی شاه احسن علیه الرحمة مراقب شدند درد و سوزش که بود فی الفور
سکون یافت و ورم آنا فانا رو بکمی آوردن گرفت جناب ایشان
از انجا بعد افاقه بیمار برخاستند تا انکه بخانقاه رسند تمام کلیه ایشان
ورم کرد و همان درد و سوزش پیدا شد همه حالت که به بیمار بود بر ایشان

طاری گردید و به همان حالت چار و ناچار بحضور تاج العارفین رض
آمدند آنحضرت حال شان دید و فرمود ما بعیادت فرستاده بودم
نه بهر برداشتن مرض اگر چنین منظور بود قاصد اد فلاع آن چرا نه شدند
و بیفایده تکلیف کشیدند بر خود گرفتن ضرورتی نبود و ساعتی بعد ازین
هدایت مراقبه نموده که فی الفور ورم و درد و سوزش از ایشان هم
دفع گردید گویا هیچ نبود و مزاج شان تمامتر بحال خود آمد نقل است
از سید العلماء و سند العرفاء دامت برکاته شنیدم که روزی حسب
معمول چند یاران حاضر خدمت فیض درجت حضرت تاج العارفین رض
بودند و دران میان شاه جمن قدس سره غزل حافظ شیراز رض قوت
را عنیمت دان آنقدر که بتوانی پیر ایید یکبار مجلس گرم شد و همه ها
بوجد و شورش شدند بعد انقضای محفل حضرت شاه عبد الحی یا کسی
دیگر با استعجاب از شاه لعل محمد قدس سره گفت که هرگز سان و گمان
این جوش و خروش درین وقت نبود که بوقوع آمد بجواب فرمود
عجب است که شما یان ندیدید حافظ شیراز در انوقت تشریف آورده
بود و هر دو دست خود در بغل داشته سر جوش از کناره دالان تا کناره
دیگر مشی اقدام میفرمود اثری بر مجلسیان افتاده و مجلس گرم شد نقل
است از حضرت شیخ العالمین رض که وجد شاه لعل محمد بس پر اثر بود
مجلسی نبود که ایشانرا وجد شود و مجلس گرم نبود یارانرا معمول بود که
چون در سماع حلاوت ذوق و شوق نمی یافتند از غزل و راگ مطلوب ایشان

ایشان بر قوال فرمایش میکردند تا ایشان بوجد آیند و مجلسیان از وقت
خوش گردد و اکثر بودند که در وجد چند قدم بر هوا رفتے و کف پا از
فرش یک بالش بلند ماندی و هر کسی معاینه کردی **نقل است**
روزی ذکرے در صفائی طمینت بود حضرت شیخ العالمین رضی فرمودند
طمینت آنست که خطره گناه بدل راه نیابد و در خواب هم بدان رغبت
نه آید چنانکه درین زمانه شاه لعل محمد را حق تعالی عطا فرموده بود گویا ولی
مادرزاد بودند که از کمال صفائی طمینت شان بخواب هم شیطان را
بر ایشان دست نه افتاده چون بخواب محتلم شدی دیدی زنے را که
با دو مرد آمد و هر دو مرد را گواه کرد و عقد مناکحت با ایشان بست و
بعد نکاح خلوت ساخت و بجز این از زنا گاهے محتلم نه شدند چون
اصل طمینت ازین گناه پاک بود بخواب هم شیطان را بجز صورت حلال
دیگر چاره نبوده ناچار بصورت حلله شرعی پیش می آمد مولف کتاب
عفی الله عنه میگوید که از اینجا وجه عدم احتلام انبیا و بعضی اولیاے
کرام بخوبی واضح گردد که بسبب کمال صفائی طمینت به کسی طور شیطان را
بخواب هم در قلب شریف شان دخلی و دست رسی نیست العاقل
تکفیه الاشاره **نقل است** که چون وقت رحلت شاه لعل محمد رسید
بردم واپسین دفعتًا نوری درخشید که عکس چهره حاضران بر دیوارها افتاد
و همه را حیرت در گرفت که این برق از کجا آمد و حضرت شاه غلام نقشبند
قدس سره بر مکان خود بودند یکبار نظر بسوے آسمان رفت دیدند

که ملائکه بر هوا ضد وقتی میبرند بس منور و پر نور و گرد گرد وی دیگر ملائکه بسیار
اند و علم آمد که روح کسی ولی است بزیر عرش اعلی می برند اما معلوم
نه شد که کدام ولی است و کدام و اصل کامل است که با چنین اعزاز و اکرام
می برند جهت اطلاع حال قاصد خدمت حضرت شیخ رفتند چون
بیرون خانه شدند شنیدند که همین یکساعت میشود که شاه لعل محمد
و اصل بحق گردیدند فرمودند واه برادر لعل محمد ما را این گمان نبود و دیگر
احوال شان ضمناً در ذکر آثار شریف نبوی صلی الله علیه وآله وسلم گفته آمد
و اگر بتفصیل آیم از احوال ایشان کتابی مرتب و مدون گردد سال انتقال
یکهزار و یکصد و شصت و هشت از سال هجرت ماه جمادی الثانی
تاریخ بست و سوم وقت شب مزار شریف در مقبرهٔ امیر عطاء الله
قدس سره در جنب شاه محمد مقیم قدس سره واقع است

ذکر احوال کرامت مآل حضرت شاه محمد اکرم پهلوان قدس سره

جناب ایشان از کملین خلفاء حضرت تاج العارفین اندرضی الله عنه بس
مرتاض و صاحب خرق عادات یکی از چهل ابدال اهل خدمات بودند
و در حضوری مجلس شریف اختیار نام داشتند عنایت مرتضوی بر حال
شان نسبت معاصران زیاده تر مبذول بودی و در باب مکاشفه هم قول
ایشان بود که اگر دریافت اکرم خلاف واقع باشد لیش بر رو ندارد
و مردمانرا که غلط بیش می آید آن در حقیقت دریافت نبود متخیل خود را

مکاشفہ نامیدہ اند غلط در مکاشفہ معنی ندارد و دستور جناب شان چنان
بود کہ بہر کاری در مجلس شریف عرض داشتند ہر چہ در جواب آن معلوم
شدی تصحیح ان از جناب مرتضوی کرم اللہ وجہہ الشریف کردی چون خلاف
ندیدی ثالثا تصحیح از جناب محبوب سبحانی قطب ربانی غوث الصمدانی
رضی اللہ عنہ ونادر بعد طرفۃ عند حضرت مولاہ
نمودی ہر گاہ از بارگاہ باتفاق جواب یافتی بسایل گفتی کہ کار تو
چنا و چنین شدنی است نقل است حضرت شاہ عبد الحی قدس سرہ
را در عنوان شباب خیال سفر شہر دہلی کہ دار السلطنت است بخاطر
سیر در سر پیچید از جناب شاہ محمد اکبر قدس سرہ درخواست دریافت
حال سفر از خیر و شر نمودند جناب ایشان بپاس مرشد زادگی عزالیہ
رجوع بحضرت پیر دستگیر محبوب سبحانی غوث الصمدانی رضی اللہ تعالی
عنہ آوردند و از پیش آمدنی سفر مفصل نویسانیدہ دادند از انجملہ ملاقات
بادشاہ و احوال سنی سالہ وی از بقای سلطنت و خذلان عساکر اعدا و
جنگ و جدال باظلمہ وغیرہ و شکست و ظفر بادشاہ و فساد لغات
و ابتری سلطنت تا ہنگامہ غلام قادر خان بتفصیل مندرج صفحہ
قرطاس فرمود و گفت ہر گاہ از بادشاہ اتفاق ملاقات گردد و مکرر ملاقات
گردد از حال سلطنت و رونق تخت و یاوری بخت سوال کند انچہ
عنقریب پیش آمدنی است بی تامل درین کاغذ ملاحظہ فرمودہ جواب
نہند کہ بعد الوقوع بصدق دل پیش آید چون ایشان بشہر مذکور رسیدند

همچنانکه جناب ایشان فرموده بودند بلا تخلف پیش آمد و بادشاه
را از وقوع چند امور مطابق اظهار موی الیه بس عقیدت آمد و تمامتر
معتقد و مسخر شد و تا زیست ایشان طوق انقیاد و بندگی در گردن
داشت و هم میفرمود شیخ العالمین رضه که در اثر نگاه ایشان منفرد و
یگانه عصر بودند بر هر کسی از مبتدی و منتهی بعد مراقبه نگاه اول ایشان
افتادی بیخود بر زمین افتادی و از خود رفتی بنا بر آن معمول بود که بعد مراقبه
چون سر برداشتی نگاه بر زمین کردی و بسوی کسی ندیدی خاصته
در محفل سماع که حضرت تاج العارفین رضه دران بودی بپاس ادب
شیخ هرگز بسوی کسی ندیدی و این ثمره نگاه بلا مقصدشان نظهور می آمد
و در حیثیت علمی بجز حرف شناسی دیگر نبود با ایام طفلگی گلستان و بوستان
سعدی سیر کرده بودند و گلهای چند چیده بودند گاه گاه بوی آن شام
جانرا تر و تازگی می بخشید ندا ما از صفائی باطن آنقدر کشف دست داده
بود که بی تامل از کتاب مقصود القاصدین نقل و عمل برمی آوردند
و میخواندند اگر کسی می پرسید که این نوافل از کجا رسید و که آموخت
میفرمودند از مقصود القاصدین عبارت آن مقام برآورده آنچنان
می خواندند که جائی در نحویت خطا نمیشد و تصحیح اعراب فعل
و فاعل و مبتدا و خبر تمامتر میکردند خلق در حیرت می افتاد که حیثیت
فارسی هم بجز چند باب گلستان و بوستان ندارند و عبارت عربی
با صحت اعراب خواندن و مطلب ازان برآوردن عجیب است و کرامتی

ظاهر و در حکایات بزرگان بیشتر بمکاشفه نام کتب گرفتی که فلان کس
در فلان کتاب این حکایت نبشته است نقل است میفرمود
شیخنا شیخ العالمین رض که شاه محمد اکرم قدس سره را در ایامی اتفاق
سیر و سفر بشهر دهلی افتاده در آن زمان صاحب دولتی بود از عوایدش
که صحبت علما و فقرا را بس غنیمت انگاشتی و با این طایفه محبت داشتی
ناگاه از وی ملاقات گردید از نام و نشان شان پرسید و در میان
تقریبات گفت که ما را با درویشان مطلبی است و با این طایفه الفتی
که بمقتضای آن محالست باین فقره دوستر میدارم و موانست
و مکالمه را غنیمت میشمارم ایشان فرمودند که از اعظم آثار سعادت
امیر است و محض عنایت الهی است که بعطیه دین و دنیا سرفراز فرموده
امیر گفت چگونه گفتند عطیه دنیاوی از مال و منال و زن و فرزند و جاه
و منصب ظاهر است احتیاج به بیان ندارد و عطیه دینی آنکه خدای تعالی
بدوستی خود گرفته در زمره اولیای خود شمرده امیر باستعجاب گفت
بکدام وجه فرمودند در فلان کتاب فلان بزرگ که مستند اولیا است
و مقتدای خلق خدا نبشته است که روزی کسی در راه چند شخص را دید
که کاغذی در دست گرفته چیزی می نویسند گفتند ما ملک هستیم بنوشتن
اسامی اولیا خدا ما موریم گفت از کرم دور نیست که نام ما هم نویسید
هرچند از اولیا نیستم لیکن از دوستان اولیا ایم و از عقیدتمندان
این طایفه آنها گفتند که ما موریدان ایم که گفتیم و این دوستی دوستان

وی تعالی امری دیگر است که بدان ولی نمیشوی باز انکس پرسید
که نام همه اولیا را هر روز می نویسید فرشتها جواب دادند که روزانه شهر
بشهر و دیه بدیه تا کوه و صحرا میگردم و هر کس را که حق تعالی رتبه ولایت
کرامت میفرماید نام وی برین قرطاس ثبت میکنم و برفتند چون در
حضرت قدس رسیدند حکم شد که نام فلانکس چرا نه نوشتید عرض داشتند
بارخدایا تو دانا هستی که او ولی نیست فرمود او چه عذر پیش کرده بود
بعرض آوردند که عذر محبت با دوستان تو اما از انجا که ولی نبود بلکه
محب اولیا بود ما هم عذر بر عدم اجابت مسئول وی کردم منشور لیفعل
الله ما یشاء و یحکم ما یرید ناطق بران گردید که نامش را بالای
نام های اولیای ما نویسند و عنوان دفتر ولایت از اسم پاک وی کنند که
او دوست دوست ماست و دوست دوست دوست خود را دوست تر
میدارم از دوست ازین حکایت یقین دارم که نام امیر صدر نامهای
اولیا زمانه نوشته باشند چون حاضرین نیز ازین حکایت در آن کتاب
مطلع بودند کسی را جای انکار نبود امیر را بس لبشاشت آمد پرسید از کدام
بزرگ سلسلهٔ ارادت دارند فرمودند بزرگی است در اطراف شهر عظیم آباد
بقصبهٔ پهلواری شاه محمد محبوب الله قادری مدظله العالی امیر مبلغ یکصد و
پنجاه روپیه طلب داشت و گفت پنجاه نذر شما است و صد نذر
شیخ شما از طرف من و باعزاز تمام رخصت فرمود چون مع الخیر بوطن رسیدند
و حکایات سفر در تذکره آمد کسی از معاصران گفت شما آن کتاب که سند

وی آورده بود دید خواندید و دیده اید یا شنیده اید فرمودند نخوانده ام
نه دیده ام نه شنیده ام اما حق تعالی از لطف در آنوقت نام کتاب
ومقام ومصنف وصورت صفحه مفصل منکشف گردانند ومطلق خفا
نداشت گویا عبارت پیش نظر بود که مطلبش را امیر تقریر میکردم نقل
است در ایامی ایشانرا مرضی صعب پیش آمد سرمایه ندانستند که
بآن کوشند وبمعالجه قصد سازند شبی حضرت محبوب سبحانی غوث الصمدانی
رضی الله عنه را بخواب دیدند آنحضرت از راه لطف وکرم فرمود توشه
من نیاز کنید صحت خواهد شد چون بیدار شدند وزن توشه یاد نماند چند
روز دیگر در صعوبت گذشت باز شبی مشرف شدند و آنحضرت رضی الله
عنه فرمود چرا بوسیله توشه شفای خود نخواستی و بجستی عرض کردند
وزن وی سهو کردم حکم شد پنج آثار پخته آرد گندم و یک آثار پاؤ بالا
روغن زرد و هموزن روغن بهوره و بقدر توفیق میوه چون جناب
ایشان بمرتبه اقصی مورد عنایت ولطف اتم بودند نه باکانه عرض
کردند که ما مقدور ادای وی ندارم حکم شد که نصف وزن ادا کن لیکن
این تخفف مخصوص بتست ودیگران وزن کامل کرده باشند باز
عرض داشتند این توشه مخصوص بشفای بیمارست یا بجمیع حاجات
ارشاد شد بحل جمیع مشکلات وحاجات دینی ودنیوی کافی است
اما شرطست که صوفی ومتقی خورند وغیر ایشان از تارک الصلوات و
مرتکب المسکرات از خوردن آن اجتناب دارند ایشانرا بعد ادای

بنیاد صحت گردید و تا این زمان برای کشور کار مطلقاً مروج این دیار است
و اکثیر اعظم در حل مشکل بهازین نیافتم و تا عرصهٔ تالیف این کتاب
سالی ندیدم که بحضور شیخ العالمین رضا اهل حاجات بعد حصول مقصود
نقود بادای توشه از چهار و پنجصد نمی فرستادند و در هر ماه پانزده
عدد یا بیست عدد کم و زیاده باحتیاط تمام پخته میشد و صوفیان میخوردند
و همچنین از جناب مرتضوی کرم الله وجهه الشریف برای حل مشکلات
عموماً بالیشان ارشاد شده و زن وی آرد گندم شش آثار پاو بالا و غیر
و بهوره هر واحد سوم حصه ارد و حال کثرت رواج این توشه بر توشهٔ اول
بلا فرق دانند و این هر دو توشه بحل مشکلات شهره تمام دارد و دیگر از
دریافت الیشان توشهٔ خاتون جنت حضرت فاطمه زهرا است.
علیها التحیة که در شفای مرضی مثل وی عملی دیگر مجرب ندیده شد
لیکن از انجاکه این توشه قبل حاجت است و حصول کار و شفای
بیمار از شدن و ناشدن قبل کار معلوم میشود و آن آنست که اگر
توشه لذیذ و خوش ذایقه درست شد و زود تر بخوردن صرف گردید
جلد تر و حسب طلب مطلوب حاصل شود و هر قدر که بد ذایقه شد دلیل
فقدان مقصود است و با این همه بار دیگر توشه میکنند تا سه توشه اگر
هر سه بد ذایقه یا خام ماند هرگز آن کار برآمدنی نیست و اگر سومی
توشه خوش طعم است آخر بتوقف کار برآید از نجهت مردمان کمتر توشه
توشه جرات میکنند خصوصاً در بارهٔ بیمار اقدام بران دشوار دانند مجرب است

بلا خلاف وزن تو شه آرد گندم سه اثار ریخته روغن زرد یک اثار نصف
پاو بالا چینی یا بهوره هموزن روغن نقل است ارسند العرفا و سید
العلما رد امت برکاته شنیدم روزی شاه محمد اکرم شاه لعل محمد قدس سرهما
بحضور شیخ الزمان تاج العارفین رض در سماع بودند و شاه محمد اکرم کثیر الوجد
بود کمتر مجلس از وجد و شورش وی خالی ماندی ابتدا و انتها مجلس در
جوش و خروش وی منقضی شدی و شاه لعل محمد را بیشتر تسکین ماندی
تا گاه بوجد آمدی هر دو بزرگ دران مجلس از امیر المومنین یعسوب المتقین
ابو الائمة المعصومین علی مرتضی کرم الله وجهه الشریف مشرف شدند
از راه عنایت بشاه لعل محمد فرمود برخیز و در وجد شو تا کی نشسته باشی
یکبار صبر و سکون از دست رفت و مطلق افاقه نماند و از آنروزگاهی
در مجلس ایشان را بجز وجد و رقص سکون و قرار نبود و شاه اکرم قدس سره
بس هر خوش نشسته بودند قریب بود که عنان اختیار از دست رود و بر قصر
و وجد آیند ارشاد شد بنشین تا چند بوجد آئی امتثالاً للامر آنچنان ضبط
بکار فرموده که گاهی باز وجد نمود و در نگاه این اثر پیدا شد که سابق
گفته آمد نقل است از شیخ العالمین رض فرمود که در ابتدای سلوک
شاه محمد اکرم را شبی از جناب مرتضوی کرم الله وجهه بی درخواست
نسخهٔ اکسیر عنایت شد که بی درد سر در خرج قلیل مبالغ کیمیا درست
می توانکرد چون بیدار گردیدند سه شبانه روز در گریه ماندند و نزد حضرت
تاج العارفین حاضر نه شدند بخیال آنکه اگر بحضور عرض کنم آنحضرت فرماید

مگر هنوز در دل تو طلب دنیا بوده که نسخهٔ اکسیر عنایت شد و بتشغلی و
ذکری امتیاز افتخار یافتی و چشم عنایت از ما باز دارد و اگر نگویم در قیامت
نابینا برخیزم که درین طایفه مقرر است هر خوابی و واردانی که از شیخ مخفی
دارد در قیامت کور برانگیخته شود بعد سه روز رای بران قرار گرفت
که بر انحضرت عرض باید کرد و از نابینائی قیامت همان به که در زمرهٔ
اهل دنیا محسوب شوم و در خلوت شریعت حاضر شده زار زار بر حال خود
گریستند و عرض حال کردند تاج العارفین رقم فرمود اجزا نسخه یاد است
گفت بلی فرمود در چه قدر توانی خرید همین چهار تنگه یا هفت تنگه فلوس
ظاهر ساختند حسب عرض شان فلوس عنایت شد که دوا بیارند و
درست کنند چون زر خالص درست کرده حاضر آوردند فرمود در بازار
بفروش و قیمتش بیار رفتند و بقیمت مروجه آنزمان فروختند زرگر
بعد امتحان بمبلغ تمام گرفت آنحضرت فرمود زر ثمن وی بر فقرای
خانقاه بخش کن و اجزای نسخه دوا را بسهو و فراموشی داده هر چند
از انجناب مستطاب کرم الله وجهه بتو عنایت شد لیکن بالفعل ترا
قابلیت آن نیست بعد تکمیل طریقه ایشان روزی شاه عبد الحی
قدس سره که عنفوان شباب داشتند گفتند که تمنای من آنست که
آن نسخهٔ اکسیر بمن بخشند تا از فکر آل و عیال که سبب تشتت خاطر است
در رهزن دین و ایمان نیفتم و بفراغ دل بکار دل بنشینم جناب ایشان سوگند
یاد کردند که حسب ارشاد پیر و مرشد او را بسهو و فراموشی گذاشتم و

فی الحقیقة این محض کرامت شیخ ما بود که چنین نسخهٔ قلیل الاجزا را سهو مطلق
گردد ورنه در ریخ نمیداشتم خوشا دولتی که بکار فرزندان حضرت شیخ آید
شاه عبد الحی گفتند که حالا ماذون عرض و معروض هستند برای ما عرض
دارند جناب ممدوح حسب مدعای شان قبول فرمود در بارگاه مرتضوی
کرم اشاره وجهه عرض داشتند حکم شد که اوشان قابلیت آن نسخه ندارند
اگر خواهند نسخه بنقره درست کنند و اجزا روی ارشاد شد که درستگی
آن دشوار و فائده محض قلیل ناچار ازین خیال در گذشتند و باز در عهر
سودای مهوسی نگردند و گرد آن نگردیدند مولف کتاب میگوید که مجاز
نفرمودن حضرت امیر المومنین ایشانرا بآن نسخه اکسیر و در محنت انداختن
محض عنایتی بود و هدایتی خاصه ورنه درین سودا عالمی خانمانرا بر باد
داده و گوهر مقصود بدست نه آورده و اگر کسی اتفاقاً ببراد رسیده باشد
بی اعتنائی را بروی موکل میکنند که چون خواهم خواست درست
خواهم کرد و گاهی آنقدر هم درست نه کنند که از ما یحتاج خود فارغ
باشند مدام لباس نکبت در بر و بهر یک قرص نان در بدر و نخوت
غنا در سر حضرت شیخ العالمین خاکسار را همیشه بر اجتناب وی
تحریص فرمودی و پند و موعظه نمودی چنانچه آینده در ذکر وصایا
انشاء الله تعالی مفصل بیان کرده آید حق تعالی برین دارد و از جمیع
مضله حفظ بخشد نقل است از بعضی اکابر که نامش یاد ندارم
میفرمود روزی ذکری در طاقت تصرف بود که در اسلاف فلان

ولی فلانکس را شاهی نبخشید و فقیر را بر تخت نشانید و بادشاه را بگدائی
گدائی رسانید اما درین زمانه خصوصاً از حلقهٔ یاران و وارثیهٔ مجیبیه کسی
باین طاقت نرسیده یا رسیده و روی مردان چالاک ولایت ندیده
یکی ازان میان گفت بسیار یاران تاج العارفین رضی بودند که طاقت
تصرف آنها مافوق ازین تصرفات است و بعضی تصرف ازین قبیل
هم بظهور آمده چنانچه روزی شاه عبد الحی از تنگی معیشت و کثرت اولاد
بس تنگ دل نشسته بودند علی الخصوص از تردد کدخدائی دختران پریشانی
خاطر زیاده تر داشتند شاه محمد اکرم که این حال دیدند ازیشان همتی بغیرت
افتادند و فرمودند خزینهٔ حضرت حق برای شما است یک بالش زمین
چه قدر منزلت دارد و فکر معاش میکنند اگر مرضی شریف باشد ازینجا
تا شهر عظیم آباد ازدو کانهای دورویه آبادی شود دهزار ها منزل چهکڑه
از خزینه آراسته و پر بار کرده تا شهر مذکور هر طرف بازار گرفته پر آسته
گردد هر قدر که خواهند صرف سازند گاهے در کمی نه آید و در طرفة العین
این طلسم میتوان نمود همین که سخن تمام شده بود و شاه عبد الحی چیزی
هنوز نگفته بودند بر حضرت تاج العارفین این حال منکشف شد و الفور
از خلوت شریف کسی را بطلب جناب ایشان فرستاد حسب الحکم
حاضر آمدند آنحضرت فرمود که بازار و شهر آباد میکنند و از خزینه منازل
چهکڑه پر بار میسازند بس مناسب است ازاین جا بروند و در آبادی
باشند و سفرهٔ عام برگشند هر چه خواهند بخورند ما را درین قصبه بر نان خشک

قناعت کردنی است وبس عتاب فرمود که مضطر و بیحواس ترسان و
لرزان از خلوت شریف بیرون آمدند و بازگاهی چنین سخن چالاکی و بی باکی
بر زبان نه آوردند اگر آنوقت حضرت تاج العارفین رض عتاب نمیفرمود
و باز نمیداشت میکردند انچه میکردند و میدید هر که میدید نقل است
از شاه خدا بخش قدس سره یاد دارم که یکبار فوج ظلمه تمامی قصبه را
تاراج کرده بود بعد دفع آنها حضرت تاج العارفین رض شاه محمد کریم را
همراه جناب ایشان از عظیم آباد رخصت قصبه داد که درستگی مکان کنند
تا از شهر مذکور مراجعت فرموده وطن را آباد سازد هر دو بزرگ آمده
حال خرابی خانها معاینه فرموده در فکر نیزه های بانس و رسن و کاه شدند
درین میان جناب ایشان بشاه محمد کریم فرمودند که عرصه سه روز کوچ
افواج ظلمه را شده چند روز دیگر هم در درستگی مکان توقف باید کرد
که اهل حرفه هم آباد شوند و در بهم رسانی اسباب تردد راه نیابد و نیز مبادا
که ظلمه باز رسند و اسباب بهم رسیده را بغارت برند شاه محمد کریم
گفتند که لشکر از سه منزل باز مراجعت خواهد کرد این چه خیال است و
خلاف قیاس جناب ایشان فرمودند باری بعید از قیاس هست روز
سوم معلوم شود اگر افواج ظلمه نرسد اکرم نگوئید بلکه دروغ گو نام کنید
به بینیم که از راه سه روزه چگونه مراجعت نمیکند شاه کریم باور نکرده شنیده
و نا شنیده کردند و اسباب چاونی بهم رسانیدند همین روز سوم
بود که لشکر رفته باز معاودت کرد و هنگامه دوباره برپا شد اسباب که

مهیا شده بود و بغارت رفت و خلقی که سامان آبادی کرده بودند یا
بفرار نهادند خلفشاری عظیم گردید چون باز طمانیت دست داد شاه
محمد کریم گفتند حالا منظور چیست فرمودند فکر اسباب سازند اکنون
باز نمی آید نقل است شیخ العالمین رض میفرمود که یکبار هنگامه
برگیان بسیار شده عالمی بی خانمان گردید حضرت تاج العارفین
معه وابستگان جلوه افروز شهر عظیم آباد بودند چون عزم آبادی وطن آمد
بشاه محمد اکرم ارشاد شد که بر مزار شریف حضرت شاه ارزانی قدس سره
حاضر شده دریافت نمایند که مرضی شریف چیست بوطن رویم و آباد
شویم یا چندی توقف درین شهر گزینیم حسب ارشاد رجوع کردند شاه
ارزانی قدس سره دیدند فرمودند بهمین عبارت مجیب دعوت المضطرین
بقصبه پهلواری تشریف ببرند فی الفور سر از مراقبه برداشتند و بحضور
شیخ حاضر شده عرض داشتند آنحضرت قصد آبادی وطن فرمود و مکان
فیض نشان را از قدوم میمنت لزوم رشک صد بهشت ساخت
نقل است در ایامی مجذوبی بود بشهر عظیم آباد نواب خود را نام
کرده بستوری چنان بود که هر سالکی را که میدیدی بسوی وی دویدی
و جذب حال وی کردی و مسلوب الحال ساختی خلقی از طائفه
درویشان ترک آزاده که نشستگاه مجذوب بود کرده بودند و از دست
وی نالان بودند اتفاقاً گذر شاه محمد اکرم از انسو افتاد و از دور
آنمجذوب که دید گفت که صاحب دولتی می آید و دلشاد برخاست

وبر زبان میراند امروز شاه بازی بدام ما افتاد یا خزینه در شاهوار بدست
آمد وبسوی ایشان دوید ومصافحه کرد ودر عین مصافحه قصد جذب
حال ایشان نمود چیزے بسوی او نرفت معانقه کرد ایشان که حال
رهزنی وی شنیده بودند یکبار سلب حال وی کردند وآنچنان مسلوب
فرمودند که ازین راه کور محض گردید وروان شدند آن مجذوب باضطرار
آمد وبر پای افتاد ومنت وزاری آغاز نهاد وعذرها پیش آورد قبول
نکردند وگفتند خلقی از دست تو نالان هست واز رهزنی تو بر هلاک
خود کمر بسته وبجان آمده اینچنین کس قابل عطیهٔ الٰهی نباشد مجذوب
بیچاره باهزاران هزار منت والحاح پس ایشان میرفت ومسافتے
درین گفتگو طی شد نوبت لجاجت وعذرخواهی از حد درگذشت فرمودند
حال تو بر تو رد نه کنم مگر بشرطیکه توبه کنی وباز باکسی چنین معامله نه کنے
وحال هر کسیکه سلب کرده باز باو دهی توبه کرد وعهد نمود که خلاف نکنم
آنزمان ویرا بحال ساختند در حال وی کردند نقل است شاه
خدا بخش قدس سره میفرمود در خانهٔ بعضی از خویشان من که بس غریب
بودند آسیب خبیث شدید بود ایذای سخت میداد وخبیث از قسم
جوگی مرده بود روزی یکی از احباب زبان طعن بر من کشاد که فقر
اختیار کرده اند وترک دنیا نموده اند دفاع یک خبیث دشوار است
زهے کمال وزهے طاقت تصرف وزهے کرامت ع برهمن
میشدم گر اینقدر زنار می بستم ✤ حیف برین تضییع اوقات سخن

وی بر من تلخ تر از زهر شد گفتم راست است انچه گفتی اما ببین که چه
میشود و در تدبیر دفع وی دست اندازشدم و کمر همت استوار بستم
طلسم فلیته هر روز روشن میکردم احضار موکل بر فلیته هم میگردید و خبایث
معاون و مددگار آن جوگی که سردار اشرار بود گرفتار شده می آمدند و
میسوختند اما وی از شرارت و ایذای مردم مطلق تفاوتی نبود تا آنکه
شب گرفتاری او رسید موکلان زبانی وکیل فلیته خبر دادند که شب فردا
آن سردار اشرار بر فلیته حاضر خواهد شد زبردست و شدید است هشیار باید
بود من صبح نزد شاه محمد اکرم قدس سره حاضر آمدم و استمداد خواستم
که وقت اضطراب بود تسلی فرمودند و گفتند خواهم رسید چون وقت
شب آمد و فلیته روشن شد بعد ساعتی که منتظر تشریف آوری شاه
محمد موج بودم آن جوگی یکبار بر فلیته حاضر آمد و بر بیمار تسلیط کرد دیدم که
بآن طنطنه و نخوت بر سر شرارت است که وجود کسی در خاطر نمی آرد
و میخواهد که بر مردم حاضران مجلس حمله آورد در رجوع بموکلان فلیته کردیم
سودی نه بخشید و مهلت آنقدر هم نبود که کسی را نزد شاه موصوف
فرستیم بخوف آنکه مبادا بر من حمله آرد و کشتی کند و سبکی پیش آید مضطرانه
رجوع بجناب ایشان کردیم که جوگی آمد و خود با دولت هنوز نرسیدند
حالا کار از دست میرود در همین بودیم که بر آنجوگی تعذیب شدید شروع
کردید و هر دو دست وی بر پشت مشک گرفته شد هر چند زور میکرد
و راه رهائی میجست اما مفر نمی یافت و آنهمه نخوت و کبر از سر بدر رفت

وکیلی دیگر که بود گفتم به بین در قلیته چه پیش آمد که رنگ دگر نمود شد
گفت شخصی نحیف البدن تشریف آورده اند که گاهی در عالم جسمانی
او شانرا ندیده بودم و نه بر قلیته گاهی دیدم موکلان را میفرماید
که دست وی بر پشت وی بندید و سرگرم تعذیب اند این گرمی
عدالت سبب او شان است چون آن خبیث سوخته شد باز وکیل
پرسیدم که اگر آن بزرگ نرفته باشند باید پرسید که کیستند چون وکیل
استفسار کرد جواب شنید که محمد اکرم نام منست بریاد شما آمدیم و
ایفای وعده کردیم حالا میرویم و از نظر وکیل غایب شدند صبح که باز
حاضر خدمت عالی ایشان شدیم بمجرد دوچار شدن نگاه متبسم شدند
قریب رفتم پرسیدند شب چه سان گذشت در شکر گذاری همه قصه
مفصل بیان کردیم باز تبسم فرمود خاموش ماندند نقل است
میفرمود شاه خدا بخش قدس سره که جناب ایشان بس لاغر بدن
و نحیف الجثه بودند و ریاضت از قلت غذا و جوع کشی زیاده تر
ضعیف و ظهیر کرده بود که بجز چرم و استخوان دیگر نمی نمود برادر اهلخانه
ایشان که در فن کشتی و پهلوانی و زور مشهور بودند و بس توانا و جسیم
اکثر از راه ظرافت میگفتند که افسوس برادر یافتم قوت بازو نیافتم
هر چند کمال فقر داشته باشد اما ما را چه سود و ازین جسم نحیف که از نفخ
زدن چون کاه بر زمین افتد و مانند خس بر هوا رود چه بهبود اگر قوی
و پهلوان بودی قوت بازوی ما شدی در جواب میخندیدند و میفرمودند

که روز امتحان ظاهر گردد که پهلوان زور آور ما و شما کیست وقت
را نگاه دارید و مرا یاد آرید برادر ایشان جواب سخن را محمول بر
خوشطبعی میکردند و نمیدانستند که درین سخن سری است که روزی ظاهر
گردد اتفاقاً از پهلوانی فرومایه بعد چندی نزاعی درمیان آمد و بمقتضای
کبر و نخوت پهلوانی و کشتی گیری هریکی دشمن جان دیگری شدند و منتظر
وقت نشستند تا آنکه شبی وقت سحر برادر ایشان برای حفاظت زراعت
برگشت زار خود رفته بودند در اثنای راه ازان دشمن دو چار شدند و
قصد یکدیگر کردند آخر در کشتی حریف غالب آمد و پشت ایشان بر زمین
آورد و بر سینه نشست میخواهد که هلاک کند ایشانرا سخن جناب برادر یاد
آمد بخاطر گذرانیدند که مگر برای همین وقت فرموده بود که وقت را نگهدار
و مرا یاد کن یکبار بر زبان آوردند ای برادر محمد اکرم وقت امتحان
آمد طرفة العین جناب ایشان حاضر آمده آن فرومایه را از سینه برادر
کشیده بر زمین زدند و برادر را بر سینهٔ وی نشاندند و دست وی
گرفتند هرچند زور میکرد چارهٔ نمیدید گویا طفلی در دست پهلوانی
گرفتار بود آخر الحاح کرد که از سر دشمنی گذشتم جان بخشی کنید و برای
خدا بر من ببخشید و این نحیف البدن زور آور کیست و این همه
سراست هرچند زور میکنم از یکدست ما را زیر و زبر میکند ورنه بر شما
هنوز غالبم ایشان عذرش قبول فرمودند و از جان وی درگذشتند
و راه وی گذاشتند آن زمان جناب ایشان فرمودند ای برادر

باری بگو امشب پهلوان از من و تو کیست و زور این لاغر بدن دیدی
یا هنوز حسرت باقیست و غایب شدند آن فرد مایه که بصدق دل
صلح کرده بود باعث بیان این ماجرا شد ایشان گفتند بارها دیده و
نشناخته برادرم شاه محمد اکرم بود و قصد از سر نو بیان نمودند و جناب
ایشان از انجا نزد الهخانه خود آمدند خوشدلی دیگر اقارب بهیرت افتادند
که درین شب تا که چهار ساعت عرصه صبح را باقی مانده باشد تن تنها
از کجا آمدند و کدام ضرورت داعی بود فرمودند برادر فلان که دیشب
زار رفته است باشتعجال تمام طلب کرده بود بنا بخانه نزد وی بودم
مردمان گفتند که امروز کسی بطلب شما نفرستاده و نه ذکر طلب
بود فرمودند که چون از گشت زار باز آیا معلوم شود که چه کار بود مردمان
در فکر طعام مهمانی شدند آنها نزا منع نمودند و باز داشتند که صبح قریب
است آخر نوبت خوردن بروز خواهد آمد تکلیف بی فائده ضروری
ندارد بعد ساعتی برخاستند مردمان پرسیدند کجا میروند فرمودند
می آیم مردمان دانستند که شاید بقضای حاجت بشری میروند زیاده
تعرض نکردند چون دیر گذشت هر سو مردمان بتجسس شتافتند و نیافتند
حیرت بر حیرت افزود تا آنکه صبح دمید و برادر از انجناب از گشت زار
بخانه رسیدند خلق از ایشان استفسار میکرد و بیان حال مینمود تا آنکه
ایشان مفصل روداد ظاهر کردند و گفتند که حالا شاه ممدوح [illegible]
در خانقاه شریف رسیده باشند تلاش شما یان درین قریه و سیه

چه سود دهد و کسی را نزد جناب ایشان بطلب خیریت روانه کردند مردم
که بخانقاه رسید جناب ایشان بمجرد دیدن صورتش خندیدند و فرمودند
برادرم فلان پهلوان چه حال دارد آنکس عرض داشت خوش است حمیت
دریافت خیریت حضور شما فرستاده گفتند بخیر لاغری و نحافت دیگر
خیریت است و رخصت کردند بعد چند روز که برادر ایشان بمجرد ملاقات
آمدند بمجرد دوچار شدن متبسم شده گفتند بیا برادر پهلوان او شما عرض
کردند پهلوان هم شما هستید و زور آزمودگی گیر هم شما که بدولت پهلوانی
شما جان بسلامت بردیم ورنه در هلاک ما توقفی نبود و از آنروز بس
نگهداشت آداب جناب مستطاب شاه محمد اکرم قدس سره میکردند
نقل است میفرمود مولوی ابو تراب صاحب دامت برکاته
راویا و حاکیا عن شیخ العالمین رض که در موضع چکواه که از اطراف
ونواح شهر بهار است مردی بود بس جلیل القدر میر محمد همام علیه الرحمة
از مریدان حضرت تاج العارفین رض در ایامی بیمار شد و از اشتداد
مرض نوبت بیاس کلی رسیده بود عرضه حال بذریعه عرضی بحضور
تاج العارفین رض نمود و ختم برین مضمون کرد که اگر کسی از برادر دینی
رخصت فرموده شود بهر حال مناسب می نماید بر تقدیر شفا و صحت
او را ثواب عیادت است والا تجهیز و تکفین از دست وی سبب
رستگاری و نجات من است آنحضرت شاه محمد اکرم قدس سره ما رخصت
فرمود بعد طی منازل ستر روزه که رسیدند حالت میر مشارالیه بس ابتر

دیدند قصد دریافت مرض و سبب آن و علاج صحت فرمودند معلوم
شد که عتاب و نفس رانی فلان صاحب قبر است خوشحال شدند که حالا
چارهٔ کار بدست آمد از مردمان پرسیدند که صاحب قبری مشهور بفلان
تام کسی درین قصبه هست همه گفتند بلی هست و قریب تر ازین مکان
اسمعیلی را از آنجا بدلالی همراه گرفته بران مزار تشریف بردند و مراقبه
بس طویل کردند بعد عرصهٔ دراز سر برداشتند آثار سرور و بهجت بر بشرهٔ
شریف پیدا بود فرمودند الحمد لله که بریں صاحب قبر فتح یافتم حالا
شفا است و بیمار را تسکین خاطر بابرام تمام بخشیدند بیمار پرسید که
اول تشویش خاطر بود اکنون اثر انبساط و فرحت اگر از بیان آن
بنده را هم افتخاری بخشند بعید از لطف نیست فرمودند این ولی
صاحب قبر را بسبب فلان کار شمار بخشی و اعراضی آمده بود از عتاب
و نفس رانی وی باین حالت رسیدیم اول به خلوص و نیازمندی راه
عفو جستم نیافتم چند انکه سعی بکار بردم انکار کرد آخر ما را هم رنجی آمد و گفتم
که سزای اینچنین قصور اهلاک نیست دست از هلاک
وی بردارید و اثر رنج و عتاب خود برکشید و ما هم زور خود کردم
و بر داغ روی کوشیدم تا آنکه چارهٔ بجز برداشتن اثر خود ندیدیم و بروی
غالب آمدم و فتح کردم چون بعد عرصهٔ قریب بیمار را شفا حاصل شد جناب
ایشان رخصت شده بحضور تاج العارفین زر رسیدند و مفصل
ماجرا بعرض در آوردند نقل است روزی مولف کتاب تقریبا

از شاه خدا بخش قدس سره عرض کرده که تصرفات و کمالات حضرت
شاه محمد اکرم و دیگر یاران کاملین حضرت تاج العارفین رض بسیار
شنیدم معلوم نیست که بعد انتقال ایشان را چه پیش آمد و در
کدام مشاهده مستغرق اند که گاهی در حل مشکلے بکار کسی نمی آیند
اغیار را که میر سید اولاد تاج العارفین رض هم گاهے ممنون اعانت
و امداد شان در امرے نیستند فرمودند طفلگی مکن و فضول مگو
حال یاران دیگر نمیدانم مگر شاه محمد اکرم بالفعل هم در سفر معلوے
ابو تراب تا شهر دهلی منزل بمنزل در آمد و رفت همراه بودند و دمے
جدا نمیشدند تا وقتیکه بمکان رسیدند و به آل و عیال خود آمیختند
اینقدر التفات میدانم و می بینم و هم در هنگامهٔ غلام قادر خان
در شهر دهلی بودم حسب ارشاد حضرت تاج العارفین رض که در رویائے
صادقه برائے نصاب سورهٔ مزمل حکم فرموده بودند امتثالاً
للامر نصاب میدادم روزی اندیشهٔ در دل جاگرفت که مبادا
در کاری بے احتیاطی رو نماید و سبب ایذای موکلان شود
و کار ناتمام ماند رجوع بجناب ایشان کردم فی الفور حاضر آمدند
و فرمودند خوف مکن که بالتوایم و از انرو زهر روز وقت خواندن
سورهٔ مذکور ظاهر ظاهر تشریف می آوردند و تا زمانیکه فارغ شوم
قریب من نشسته بودند و گاه گاه حضرت تاج العارفین نیز دران وقت
بشرف جمال باکمال خود افتخار می بخشیدند در آخر نصاب چهار موکل

حاضر آمدند اما بسبب حاضر بودن شاه محمد اکرم قدس سره خوف مخالفت
وخیال نافرمانی معوّل سر موهم نمی آمد نقل است روزی در ذکر پیر پرستی
مولوی ابوتراب صاحب دامت برکاته میفرمودند که از شیخ العالم رض
شنیدم در ایام طفولیت شاه شمس الدین ابوالفرج ابن الابن حضرت
تاج العارفین رض بمرض صعب گرفتار شدند که ظاهر احیان بری دشوار
بود پدر بزرگوارش شاه عبدالحی قدس سره مالیت روحی دیده
بحضور آنحضرت رض بس مضطرب و بی هواس آمدند آنحضرت مراقب شد
شاه محمد اکرم که در آنوقت حاضر بودند هم مراقب شدند بعد ساعتی
سر برداشتند و فرمودند صاحبزاده اضطراب نفرمایند خیریت است
از بقیه عمر خود نصف نذر فرزند ارجمند شما کردم و حضرت تاج العارفین رض
فرمودند مرض دفع شد میخواستم که رفع ضعف هم همین وقت شود اما
امر الهی چنان است که یکبار بدفع ضعف نکوشند باهستگی رفع
خواهد شد حق تعالی شفای عاجل بخشید و بعمر شصت و پنج سال رسانید
هفتدهم ماه شوال سال یکهزار و یکصد و هفتاد و چار جلیس ارباب قدر
گردیدند و احباب را بداغ مصیبت گذاشتند قبر شریف هم پهلوی
قبر شاه لعل محمد قدس سره کرده شد +

ذکر خیر السالکین الواصلین حضرت شاه غیاث الدین عظیم آبادی قدس سره

یکی از یاران کاملین حضرت تاج العارفین اندرین در دخول مجلس شریف
نبوی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم ایشان را اختیار تمام بود و در تبرز خ و
فنا فی الشیخ فرد الانام بود ند که درین مقام نظیر خود ند اشتند هم صورة
و هم سیرة حاضرین مجلس را در بادی النظر اکثر غلط افتادی و تعظیم حضرت
شیخ به نسبت ایشان بجا آوردندی علی الخصوص وقتیکه از خلوت
شیخ بیرون می آمدند بے اختیار خلق برگمان حضرت شیخ به تعظیم
وی برمیخاستند و نمی شناختند که آنحضرت اند یا شاه غیاث الدین
نقل است روزے در مسجد شریف وقت ظهر در مراقبه معمول
نشسته بود ند آذان عصر شد و جناب ایشان دران وقت فانی
فی الشیخ بود ند برخاستند و بر مصلای شیخ رض ایستادند امام و مقتدیان
دانستند که حضرت شیخ از خلوت تشریف آوردند تکبیر اقامت
شد و نماز آغاز گردید از عقب آنحضرت در مسجد تشریف آوردند دید
که نماز میشود و صف اول معمور است در صف آخر تحریمه بسبت
بعد فراغ نماز نمازیان دیدند که آنحضرت رض در صف آخر است
و شاه غیاث الدین بجای وی رضی اللہ عنہ نشسته آنحضرت متبسم
شده فرمود اگر اندکی توقف در آمدن میکردم شاه غیاث الدین از
ثواب جماعت مرا محروم میساخت نقل است ایشان در مرض موت باقارب وصیت فرمودند
که همراه جنازه من قوالان هم باشند و سرگویان نا گویه زبان لاش را رسانند چون بعد
انتقال بر وصیت عمل کرده اند از مکان ایشان تا گورستان مسافت دو رشت در اثنای

راه از مسافران و بازاریان هرکس را که نظر بر جنازه افتادی بس
متاثر شدی و زار زار گریستی و همراه رفتی عالمی همراه جنازه تا قبر رفته و
هرکه و مه با خود میگفت که این چنین اثر گاهے ندیدم و نیافتم لاریب
این ولی خدا است تاریخ هفتم شهر ربیع الثانی سال یکهزار و یکصد و هفتاد
و هفت هجری از این دار فانی بعالم جاودانی شتافتند قبر در مقام
پچابهاری است که مشهور بهشتاد غظیم آباد

ذکر خیر اهل صفا صاحب تسلیم در رضا حضرت شاه غلام مرتضی قدس سره

ایشان از روسای موضع بیرونی انداز آبا و اجداد در خاندان فیروزیه
مخدوم مظفر بلخی رفته و بروایتی در خاندان قلندریه حضرت احمد چرم پوش
سلسله ارادت داشتند اما بذات خود رجوع بحضرت تاج العارفین
آورده بودند و در سلک مریدان و یاران آنحضرت منسلک گردیدند
نقل است حضرت شیخ العالمین میفرمود در اول نگاه حق بین که
بر من کردند ایشان بودند و تفصیلش آنکه روزی مجلس سماع بود
و یاران و وقت خوش در انعرصه ما را عنفوان شباب بود و علاقه افکار
و افکار و اشغال نداشتم ناگاه دران مجلس شورش مفرط آمد که بیخود شدم
چون از ین جنس اشغالان نبودم هرکس سوی من از حیرت میدید
بعد انقضای مجلس حضرت ایشان بحضور شیخ رضی الله عنه در خلیه

سخنی عرض داشتند و بعد چند روز روزے از من بسیار معذرت خواستند
و بکمال اعتذار پیش آمدند که آنشب مجلس گرم بود و ما در مراقبه بودیم
دیدیم که نورے از سینهٔ من بسوی سینهٔ گنجینهٔ اسرار شما بے قصد میرود
که مطلق ما را در آن اختیارے نبود ناچار چشم کشادم و نگاهے
بسوی جناب شما افتاد و از خود در ربود امیدوارم که این جرات و
بی باکی از ما عفو فرمایند و نیز میفرمودند شیخ العالمین رض که ایشان را
در ستر حال اهتمام تمام تر بودی حتی که در وطن رفتی و آنجا اگر گاهے
وقت خوش شدی در صحرای خالی از مردمان رفتی و غزلی مناسب
وقت و حال خواندی و وجد کردی و جوش و خروش مستانه فرمودی
بعد تسکین گردو غبار از بدن پاک کردے و بخانه تشریف آوردے
نقل است میفرمودند شیخ العالمین رض و هم از سید العلما اسند العرفا
دامت برکاته شنیدم که شاه غلام مرتضی قدس سره برای کشف
مجلس شریف نبوی صلی الله علیه وسلم ذکر ویسیه و از نیز قادریه
یا احمد یا محمد یا مصطفی بطریق ماثور میکرد و چندی برین گذشت و روے
مقصود ندید از بلندهمتی تنگدلی را راه نداد و یکپاس کامل درین ذکر
مشغول میشد عنایت نبوی مبذول حال دلی شد و لطف مصطفوی
بغمخوارگی آمد در اندک زمانی فتح باب علی وجه الاتم دست داد که در
ضرب هر لفظ از ان سرور انبیا صلی الله علیه وآله وسلم مشرف
میشد و این گوهر نایاب نقد بدست آمد که کسی دیگر را درین ذکر

نصیب نرشد نقل است مولوی ابوتراب صاحب دامت برکاته
راویا عن شیخ العالمین رض میفرمود شخصی بود محمدی فیاض نام مرد بیاباک
در خانقاه وارد شدی گفت که قریب نهصد فقرای کامل وغیر
کامل را دیده ام شبی شاه غلام مرتضی قدس سره ذکر جهر میکرد محمدی
فیاض از خواب برآواز وی بیدار شد و آمده بر در حجره ایشان بایستاد
و تا دیر ماند چون نظر ایشان افتاد پرسیدند کیست گفت محمدی
فرمودند چرا ایستاده گفت ذکر شما بر دل من اثر کرد بناران برآمدم و امیدوارم
که چیزی از اذکار ارشاد فرمایند پنج تمام جواب دادند برو بجای
خود اگر چیزی آرزو داری فردا بر حضرت شیخ الکل عرض کن و ما
خود هنوز محتاج تربیت هستم ترا چه تربیت کنم چون صبح دمید و طاؤس
زرین بر بام فلک بر قص آمد از مردمان میگفت که حضرت تاج العارفین
اینچنین یاران صاحب اثر را که بدرجه شیخی رسیده اند تا کی در بغل گرفته
خواهند داشت چرا بهر هدایت خلق در شهرها نمیفرستند آنحضرت
رض کلام وی شنیده تبسم کرد و فرمود او هنوز طفل شیرخوار است
دندان شیری هم نشکسته تربیت خلق چه داند که رخصت کنم اما
محمدی فیاض از امروز بسی ادب ایشان نگاه میداشت و میگفت
عمر من آخر شد چنین اثر جائی ندیدم نقل است حضرت شیخ العالمین رض
میفرمود که مراقبه در دوایشانرا انقدر بود که کسی وقت معتقدانه ایشان
موقوف ندیده در نشست و برخاست یکنمط بودی در مرض موت

که حالت آخر رسید بحضور تاج العارفین رض عرض داشتند که طاقت
خواندن درود ندارم حکم شد بر نصف درود قصر کنند چون از انهم
نوبت درگذشت حکم شد فقط بر اللهم صل علی سیدنا محمد
اختصار کنند تا آنکه قبض روح شد نقل است از شیخ العالمین رض
میفرمود شبی ایشان را بخواب دیدم حال معامله قبر پرسیدم گفتند
بسیار خوشم حق تعالی بس لطفها بر من مبذول فرمود که احصا نتوان
کرد و نعمتها بر من ارزانی داشت از انجمله یکی آنست که مجازم اگر
خواهم به همین جسم دنیاوی باز در دنیا آیم و چند انکه خواهیم بمانیم اختیا
کلی داریم گفتم بسبب انتقال تاج العارفین رض و یاران کاملین وی
از چند عرصه خانقاه بس خالی است خوش وقتیکه بر اجازت و اذن
حق عمل فرمایند و خانقاه را از شرف قدوم آباد سازند گفتند دشوار
نیست مگر بعد رنج دنیا راحتی که در ین عالم یافته ام نمیگذارد که بسوی
این رنج آباد دنیا روی کند و راحتی که بدل ندارد از دست دهم و میفرمود
سید العلماء سند العرفاء دامت برکاته که مادر طفلی صحبت ایشان درک
کرده ام چون ما را دیدند بکمال شفقت میفرمودند بیا بیا اگر دیگران مولوی
شوند تو مولوی گر شوی و بزبان هندی این مضمون باین عبارت
ادا می نمودند اور کوئی مولوی تو تکین مولیا مولف کتاب میگوید که
فی الواقع فرمودن ایشان راست بود انچه از علم و فضل نصیب سید العلماء
شده در زمان ایشان کسی را نصیب نشد و باین مرتبه شهرت نیافت

از شاه جهان آباد دهلی تا کلکته هر کسی از فضلاء زمانه قایل ایشان بود
و تحقیق مقامات علوم از حواشی ایشان بر میر زاهد و صدرا و غیره ظاهر
است و تفصیل حال در ذکر یاران حضرت شیخ العالمین رض گفته آید
پانزدهم ماه ربیع الاول در خانقاه حضرت شیخ بسوی خلوت قدس شتافت
و بمحبوب حقیقی واصل شد بعد نماز جنازه لاش انور در وطن شریف که
موضع بیرونی نام دارد روانه کرده آمد و سال انتقال جائی ندیدم که
داخل این کتاب کنم +

ذکر خیر مقتدای خاصان بارگاه الهه حضرت سید شاه

عصمت الله متوطن موضع هرلا قدس سره

وطن شریف در موضع هرلا بفاصله پنج شش کروه از قصبه پهلواری
واقع است بس کریم الطرفین اند آثار سیادت و نجابت از سیمای
سعادت ایشان ظاهر و سعادت و کرامت از پاک طینت و نیک سیرت
شان باهر از یاران کاملین حضرت تاج العارفین اند منظر کمال و صال اگر
جناب ایشان را زبدة الواصلین و تتمهٔ کاملین گویند بجا و سزا است همچنانکه
شریف النسب بودند کریم الحسب هم بودند **نقل** است شیخ العالمین
میفرمود که در ابتدای سلوک ایشان وقت انتقال شاه لعل محمد قدس سره
پیش آمده حضرت تاج العارفین رض را نهایت حزن و اندوه بود حضرت
مخدوم عالم محمد مخدوم قدس سره بر سم مصیبت پرسی تشریف آورده بودند

درمیان سخن تاسف بر زبان مبارک راندند که افسوس است اینچنین
عرض بیگی مجلس شریف که مجاز عرض هر رطب و یابس باشد باز کسی
شود و یا نشود و لیکن که از دست رفت آنحضرت رض را سخن مخدوم عالم رض
ناگوار آمد و فرمودند فیض روح القدس ار باز مدد فرماید دیگران هم
بگنند آنچه مسیحا میکرد بعد انقضای مجلس یاران را بکسب طریق کشف
محفل شریف نبوی صلی الله علیه وآله وسلم ارشاد فرمود هر کسی همت بران
گماشته چون استعداد در هر کار شرط است جناب ایشان زاد رین کار
بنسبت دیگران رهروی زیاده تر دیدند متوجه ترقی باطن و فتح باب
ایشان شدند تا آنکه حق تعالی بر ایشان بنوعی فتح باب انکشاف محفل
شریف فرمود که کسی را نبوده بیشتر اوقات در نظر شریف هر دو عالم یکسان
نمودی حاجت بمراقبه چشم بند کرده نبود و در مشاهده هر دو عالم یکی را
بر دیگری غلبه نبودی ظاهر و باطن برابر گردیده و حجابی درمیان نمانده
نقل است میفرمود شیخ العالمین رض که در عمل شب دوشنبه که مخصوص
برای دخول مجلس شریف است و تعیین ایام عمل یکسال جناب ایشان
عرضه دو سال بعمل آوردند فتح باب نشد حضرت تاج العارفین رض بعضے
یاران صاحب رسائی را فرمودند که بحضور اقدس نبوی صلی الله علیه
وسلم عرضداریدکه میر عصمت الله را در استخاره شب دوشنبه دو سال
منقضی گردید و فتح باب نشد آیا ازین استخاره اثر بر داشته شد یا در نخبت
ایشان این دولت نیست بعد عرض و معروض صاحب دولتان

ارشاد گردید نه اثر از وی برداشته شده نه بخت نارسا است موقوف
بروقت قابلیت است عنقریب فتحاب خواهد شد و آنچنان بظهور
خواهد آمد که کسی را نشده بود یکسال دیگر هم برین عمل گذشت که دست
طلب بدامن مطلوب رسید فتح باب کلی گردید نقل است میفرمود
سید العلماء سند العرفاء دامت برکاته که جناب ایشان بیمار بودند چون
صحت دست داد خواستند که بدولت پابوس شیخ فایز شوند فقد ظاهر
وجذب محبت باطن سبب شد و بست سواری کشان کشان بر
سر راه آوردافتان خیزان بدست یاری عصا تا صحرائی که سواد وطن
بود رسیدند متوقف شدند تا آفتاب غروب شود و الطفای حرارت
که بسبب ضعف عارض شده بود کم گردد چون هنگام نماز مغرب گذاردند
خطره بر دل پاک مستولی شد که معلوم نیست ضعف بیماری تا کجا رسیده
آیا در بدن طاقتی مانده یا نه برهوا باید رفت و از انجا بهواطران
نمودند نصف راه طی شده بود که در اثنای راه از جمال جهان آرای
نبوی صلی الله علیه وسلم مشرف شدند و از راه عنایت و ذره پروری
ارشاد فرمود که بس کن هنوز طاقت بدنی نداری حرج از ضعف
زیاده خواهد شد بوطن باز گرد بپاس ادب امتثالاً للامر ازان مقام
تا دولت سرای خود پیاده تشریف بردند چون قرار واقعی رفع ضعف
شد بحضور حضرت شیخ آنزمان حاضر آمدند و تفصیل ماجرا عرضه داشتند
نقل است روزی در مجلس سماع دوازدهم ماه ربیع الاول مراقب

بودند دیدند که جناب مستطاب عین الانسان سیدنا سید المرسلین
صلی الله علیه وآله وسلم جلوه افروز مجلس سماع شدند ایشانرا بسبب
استغراق بی علمی محض ازین عالم بود عالم دگر را عین این عالم دانست
یکبار برخاستند ودر راه تمام مجلس شدند دیگر باره گرد مجلس ایستاده
بودند جدا میفرمودند ودر راه کشاده میفرمودند وهر کسی را میگفتند
جدا شود سر راه بگذار که رسول صلی الله علیه وآله وسلم تشریف آرزانی
فرموده از غایت اهتمام شان خلق بر تعظیم برخاستند که یکبار جناب
ایشانرا افاقه آمده دانستند که غلط کردم العالم دگر بود وهم ربانی بصیرت
معلوم کردند که از کمال استغراق در ان عالم امتیاز عالم ظاهر نمانده ازان
سبب این امور سرزده هست وهم معمول آن بود که جناب ایشان در
مجلس سماع بمولوی حضرت تاج العارفین می نشستند گاهی چشم کشاده
وگاهی بسته احوال احضار ارواح طیبه اولیا الله بحضور حضرت شیخ عرض
میکردند از کمال قوت انکشافیه هر دو عالم ظاهر وباطن یکسان می نمود
احتیاج بهر امر چشم بند کردنی افتاد این حکایت بکرات مرات از
شیخ العالمین رضی الله عنه از سید العلماء دامت برکاته شنیدم
وهم شیخ العالمین رضی الله عنه روزی در اثر صلوة دائمی میفرمود که مطابق ملفوظ
حضرت مولانا رسولنما رضی الله عنه ایشانرا اثر وحی اکثر مترتب میشد
بسا بودی که سته شبانه روز یا گاهی هیچده پاس کامل مطلق افاقه
این عالم نمی ماند حسب عادت بشری همه عادات بحال می بود واین

عین کرامت است درین عرصه مذکوره از روزه و نماز و وضو و
قضاے حاجت که حسب عادت جاری بود مطلق علم نمیداشتند
و هر کسی را از بشره ایشان اثر مدهوشی و بیافاقگی ازین عالم ظاهر
ظاهر محسوس میگردید و هم دران ایام بعضی حرکات خلاف عادت سرمیزد چنانچه
در حجره مراقب بودند و روز روشن بود و در بند یکبار شور و زد و زد
برداشتند مردمان خانقاه از چار سو دویدند که ماجرا چیست بعد افاقه
فرمودند که نشسته بودیم و شیطان ملعون بر صورت زن در خلوت
کده انس یعنی در خانه دل دخل کرد بی اختیار شور و زد و زد در بی افاقگی
کردم و ناحق خلق را در خلفشار انداختم و گاه بودی که دران ایام
بچمنستان رفتی و از دیدن گلها مستانه دست و پا زدی و گرد گلها
میگردیدی نقل است شبی در ایامی که حضرت شیخ العالمین رض
درس ملفوظ شریف را در شیه میفرمود و این کمینه بارگاه را سبق میداد
چون بیان مقام حضور آمد حسب بیان ملفوظ شریف مستفیض مطلب
گردانیدا تا ازان تفصیل که عین اجمال بود همچنانکه آرزو داشتم تسکین
خاطر نه شد فرمود که ما را هم در بدایت حال که باین مقام نرسیده بودم
خاطر را خلجان بود و اکثر یاران معاصر ما با خود ها ازین مقام سخن میکردند
و حال را در قالب قال می آوردند چون تسلی خاطر ما نمی شد روزی
از سید شاه عصمت الله قدس سره پرسیدم که حضور عبارت از
کدام حال است و در حضور چه طور میشود بعد تامل بسیار در جواب فرمود

که حضور حالتی است بیرون از بیان در ضبط تقریر نیاید و از کسی
این راز سربسته نه کشاید ذاق من ذاق گفتم که باوجود عبور برین مقامات
که الحال زیر مشق است از بیان آن عجز میفرمایند و دیگران که بهنور روی
ساحل ندیده اند این مقام را شرحی مبسوط دارند فرمودند که همین سخن
رانی آنها دلیل قاطع است و برهان ساطع بر عدم علم ازین مقام میدانند
که در مقام حضور اند لیکن بمراحل ازان دور اند کسیکه دارد بیانش نداند
نقل است از شاه خدابخش و دیگر اکابر قدس سرهم که جناب ایشان
در ایام سلوک بهمت امدادی خضر علیه السلام صلواة الخضر میخواندند عرصه دراز
برین گذشت و ملاقات دست نداد ملالی بخاطر شریف راه یافت
و نماز هم ترک کردند اتفاقاً یکبار در آمد و رفت موضع هرلا و قصبه پهلواری
پاره از شب گذشت و راه گم شد متحیر بودند که شخصی از دور آواز داد
بسوی ما بیا که راه اینجا است بکشف باطن دریافتند که خضر است
علیه السلام آنسو رفتند چون قریب رسیدند از هر دو جانب آداب اسلام
از سلام ادا گردید و باز روانه شدند خضر علیه السلام دید که دیگر سخنی نکرد
فرمودای سید عصمت الله ما را مگر نشناختی تا حاجتی داشته باشی بگوئی
گفتند خوب شناختم اما حاجتی بشما ندارم باز فرمود اگر حاجت نبود نماز
چرا میگذاردی جواب دادند وقتیکه میخواندم شما محتاج فتح باب
کار خود بودم آنزمان ملاقات نکردید اکنون که حق تعالی بوسیله
شیخ همه دشوار بر ما آسان کرد محتاج شما نیستم اگر شما را حاجتی و دشواری

بوده باشد بگویید تا رواکنم و بجل آن کوشم و روانه شدند حضرت علیه السلام
هم سیر راه خود گرفت نقل است شیخ العالمین رض میفرمودند که در
ابتدای ایام سلوک جهت مشقی از کار قلندریه عادیه مجانیه از حضرت
تاج العارفین رض خدمت کوه رابگیر که مقام ریاضت و چله حضرت مخدوم
الملک شرف الدین بهاری است رضی الله عنه گرفتند و در انجا مشق
اذکار میکردند روزی وقت ظهر بود و ایشان مشغول به نماز ناگاه
شیری آمد و پیش ایشان بر هر دو پای نشست دانستند که مرگ رسید
اینک شیر ما را میگیرد و میخورد از خوشبختی و زهی وقتیکه در نماز جان بجان
آفرین سپارم ترک نماز نکردند آن نکردند هر بار که برکوع و سجود میرفتند
شیر از حرکات ایشان بحیرت بود و همچنان او هم در رکوع و سجود
سر فرو برده بسوی ایشان میدید و باز چون بقیام می آمدند بروی
شان نگاه دوخته میداشت تا آنکه از هر چهار رکعت فراغ یافتند چون
دستی بر بستر آرام میداشتند یکبار در دست گرفته بردی حمله آوردند
شیر دفعتاً با اضطراب برجست و بگریخت و ایشان تا احاطهٔ حجره
شریف پس او دوان آخر او را نیافتند باز آمده مشغول به بقیه نماز شدند
وقت شب بخواب دیدند حضرت مخدوم الملک را که فرمود درین
جا نگه ماندن ضرورتی ندارد بروید بر شیخ خود هما نجا مشق کنید صبح حسب
الحکم روانه خدمت فیضدرجت حضرت شیخ شدند و هم میفرمود حضرت
شیخ العالمین رض که بعد فتح باب کار نجای شاه لعل محمد قدس سره در

عرض و معروض هر رطب و یابس بر خدمت عرض بیگی محفل شریف
نبوی صلی الله علیه وسلم مقرر گردیدند انتقال شریف تاریخ بیست
و چهارم ماه محرم است در سال یکهزار و یکصد و هفتاد و شش از سال
هجرت است قبر شریف در موضع هرلا است

ذکر احوال خیر مآل کاشف رموز ادق واقف اسرار
اشق مولانا مولوی محمد وحید الحق قدس سره

جناب ممدوح هم جد حضرت تاج العارفین رض اند و هم علاقه دامادی و
بیعت و تربیت طریقت از ابتدای سلوک تا آخر از انحضرت رض داشتند
و نیز نسبت فرزندی از حضرت محبوب سبحانی قطب ربانی غوث الصمدانی
رضی الله تعالی عنه بایشان رسیده بود تحصیل علوم ظاهری از خال خود
ملا مبین پهلواروی قدس سره نمودند و تکمیل باطنی از تاج العارفین
کردند در علم و فضل مشهور به لانظیر بودند محقق شرع ختم المرسلین مولوی
جمال الدین علیه الرحمة که معاصر جناب ممدوح بودند می گفتند که معاً تحصیل
علوم و کیفیت علمی که محققان را پس از صرف عمری دراز بدست می آید
در تمام عمر خود در و کس را ندیدم یکی در دیار مغرب و دیگر ایشان بودند
جزو کتاب از دست گذاشتن و نقد تحقیق بدست آوردن گویا دست
بود شیخ العالمین رض میفرمود که مثل شان در علم و فضل و تقوی و ورع
دران عصر کسی شنیده نه شده در حقیقت ابو حنیفه وقت بود و کسی

ازین قصبه نیست که نصیبی از خوان علم و نعمتی از سفرهٔ کرم شان نبرده باشد
و ازین سبب در تمامی بلاد و امصار فیض عام شان منتشر گردیده و
بهر کس حسب قسمت وی رسیده یا شاگرد است یا شاگرد شاگرد و
همچنین گوئی در شان وی گفته اند ـ هر آن صید یکه از دام برون جست
اگر بسمل نباشد زخمی هست ـ آئین درس و تدریس و قانون تربیت طلبه
بود که هر سبقی که طالب العلم گرفت ملک او شده سبب آنکه تا بست بار تقریر
مطلب از وی می کنانیدند که هرگز در تقریر حشو و زوائد بزبان نیاید
هرچند سبق ذات الکتاب از نصف صفحه زیاده نوبت نمیرسید اما اگر حواشی
مالا و ما علیه حواشی را اعتبار کنند تا نصف جزو میشد از هر علم یک کتاب
طلباء را کافی و شافی بودی مولوی عبد المغنی علیه الرحمه جلد اول
شرح وقایه برایشان خوانده بودند در عرصهٔ یکسال باتمام رسیده
بود دیگر از متون فقه و اصول و شروح آن اتفاق خواندن نشده
نه از عبادات نه از معاملات اما قوتی بر مطالعه آنچنان بود که عمر شریف
شان در افتای عدالت اسکام زمان صرف گردید و گاهے کسی را در
مسئله بر فتوای مشار الیه جای اعتراض نبوده جناب مستطاب سید
العلماء اسند العرفاء را که نور دیده و سرور سینه حضرت ایشان اند
بخواندن پیارو کتاب درس که مدار فضیلت بران است اعتنای
نداد و فتاوی چون صدرا و شمس بازغه و تحریر اقلیدس و تشریح میرزاهد شرح
مواقف و شرح تجرید و حاشیهٔ قدیمه و دیگر کتب که فقط از مطالعه بران

عبور یافتند و حواشی نوشتند که هر کسی را از علماء زمانه بر تحقیق ایشان
اعتراف است و بر تبحر شان اعتماد علی الخصوص حاشیه بر میرزاهد جلالی
و صدر را عالمی را از محققین و متبحرین معترف تبحر و تحقیق ایشان کرده
و بعد فراغ سید العلماء از تحصیل علوم دیگر آنجناب را اتفاق در
تدریس افتاد همه شاگردان را سپرد ایشان فرمود و این مصرع
از زبان حق بیان؛ دانموذج یک آشنای با مزه صدر عالم آشنا است
از نایکی تراتحصیل علوم گردید و از تو خلقی فیضیاب علم گردد اثر دعای
وی قدس سره بود که عالمی بر دست ایشان فراغ علم کرد تفصیلش
در ذکر ایشان گفته آید انشاء الله تعالی و حال تقوی و ورع آن جناب چنان
بود که گاهے اشعار میخواندند مگر آنکه یا از مبالغه شاعری معرا بوده باشد
یا مدح جناب رسالت مآب صلی الله علیه وسلم بوده باشد و در معنی
حاجت بتاویل شرعی هم نداشته باشد و در مجلس مشاعره نشستے
و گاهے بقهقهه نه خندیدی و نیز بدیگران که بقهقهه میخندیدند امر بتجدید وضو
کردی که بعضی فقهاء مطلق قهقهه را ناقض وضو گفته اند مخصوص بنماز
نکرده اند و کلمات تصوف بر زبان نه آوردی مگر وقتیکه با شیخ العالم رض
نشسته و تخلیه محض یافتی اگر کسی پرسیدے که سبب تحاشی از دیگران چیست
گفتے آنها قابل نیستند فرمودی همه قابل و لائق اند لیکن ما را قابلیت
و لیاقت شیخ العالم رض بالیقین معلوم است و حال دیگران بر الیقین
نمیدانم احتیاطا عن الغیبت نسبت عدم علم بجز ذکر خیر و رعب و هیبت

تشرع آنقدر داشت که دیگر یاران معاصر را با وجود کبر سن و بزرگی حوالے
و سخن مزاح و هزل پیش وی نبود گویا در شان جناب ایشان گفته اند ؎
هیبت حق است این از خلق نیست + هیبت این مرد صاحب دلق نیست
و گاهے در مجلس سماع نه نشستے مگر به اتباع شیخ و فرمودی سماع حرام نیست
اما قابلیت شرط است و آنرا که قابلیت نباشد اگر به تبع قابلی شنود
جائز است والا حرام و فتوای علماء صوفیه رضی الله عنهم برین است
چون ما قابل آن نیستم بے تبع شیخ نمیشنوم و اما شنیدن سماع بالشیخ العالمین
از انجهت است که او نائب و قایم مقام شیخ ما حضرت تاج العارفین
است اتباع او عین اتباع شیخ است و اتباع وی تا ابد ان حضرت
شیخ را از واجبات طریقه است فمن نکث فانما ینکث علی نفسه و
در جواب عطسه آنقدر رعایت ملحوظ داشتے که با وجود ضعف پیری
و ضیق النفس نزدیک عاطس رفته جواب عطسه گفتی یا ویرا طلب فرمودے
تا جواب کما حقه ادا کرده آید و نیز میفرمود شیخ العالمین رحمه که با وجود
تکلیف مرض ضیق النفس ریاضت شاقه در سلوک طریقت بکار کردے
و در هیچ حال ترک اوراد نفرمودی و بر توکل قدم مردانه داشتے تکلیف
فقر و فاقه و سرما و گرما بسیار کشیدی اما در رضای حق چنان مسرور
ماندے که اثر فاقه هرگز هرگز بر شره مبارک ظاهر نشدی و اکثر اوقات
از عدم فتح باب در امور باطن افسرده خاطر ماندے لیکن دست از
طلب باز نداشتے تا آنکه روزی حضرت تاج العارفین رضی الله عنه را بپیغام

بروی فرستاد که بگو مولوی را خاطر جمع دار دواز توقف اندوهگین نگردد در
حضرت حق برای فتح باب تو بسیار بسیار دعا کرده ام وحق تعالی استجابت
فرموده اما موقوف بروقت است چون وقت آن آمد اثر دعا آنچنان
بظهور آمد که دیگران را در آنوقت چنین فتح باب نشد نقل است میفرمود
سند العلماء دامت برکاته که حضرت مولانا را فقر ظاهر مرتبه بود که قوت
شب به تردد بهم رسیدی و ایام شادی ضرور پیش بود فکر انیمعنی بغایت
داشت که ادای حقوق برادری چون توان کرد طالب علمی در مدرسه
عالیه وارد بود که کسی بر حال وی اطلاع نداشت بظاهر بس شکسته حال بود
در تخلیه چند عدد دینار سرخ نذر گذرانیده فرمود بجز مریدان نذر از کسی
نمیگیرم عرض داشت چون نذر مقبول نیست قرض گرفته شود به نسبت دیگران
در ادای وی رخصت طمانیت است تامل فرموده خواستند که والپس
سازند که معامله داد و ستد از مرد مسافر خوب نیست مبادا تا وقت
رفتنش سبیل ادا بنظر نیاید باز در خیال شریف آمد که استصواب با
اهلخانه ضرور است که مادر را نیز حوصله شادی فرزندان بنسبت پدران
زیاده تر میشود آن دینار ها گرفته بمحل سرا تشریف بردند و سرگذشت
بیان نمودند بر اهل آنحضرت بس ناگوار آمد و گفت اینچنین استقراض
هرگز مناسب نیست شاید تا رفتنش صورت ادا نه بندد و خجالتے
در دست ماند اگر خدا خواسته است از جای دیگر سامان خواهد شد
چون مولانا از انطرف تمامتر انحراف دید فرمود که ما را نیز چنین تامل بود

وہمہ دینار بمالک دینار روانہ فرمود ہر چند آنکس الحاح کرد و گفت ما
از دزدی نداوردہ ام نہ از درویزہ و گدائی حاصل کردہ ام نہ این ثمرۂ
گدائیست نہ نتیجۂ سیاست بادشاہی لیکن ما کیمیا گرام و اکثیر درست
میسازم احتیاج بسلطنت ندارم امامی خواہم کہ از استاذ سرمایۂ سعادت
ابدی اندوزم باز سبب انکار صبیت فرمودند تا حال درس و تدریس
خالصاً و مخلصاً للہ بود چون از شما قرض گرفتم یا ندر منظور کردم خوف
اختلاف در صدق نیت دارم وَمَا اُبَرِّئُ نَفْسِی اِنَّ النَّفْسَ
لَاَمَّارَةٌ بِالسُّوْءِ معاف دارید و تکلیف بآن مدہید سہ بر خدا
بگذاشتم ہر کار و بار خویش را ✽ میر سامان ساختم پروردگار خویش را ✽
نقل است میفرمودند شیخ العالمین رضہ و سند العرفاء دامت برکاتہ
کہ مولانا ممدوح در مسجد آبائی خود اربعین کردہ بودند روزی برای العیر
از جمال جہان آرای نبوی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم مشرف شدند و از آنروز
ہر کس کہ بحل مشکل خود عرض میکرد میفرمودند کہ چراغ نیاز رسول صلے
اللہ وآلہ وسلم باتمام ایام در حجرۂ مسجد روشن کن چون چنین آنکس بعمل
می آورد بلا توقف حاجتش روا میشد و در قضای حاجت این
عمل اکسیر اعظم بود اتفاقاً شخصی بہ نیت فرزند عرض کرد کہ چون حق تعالے
فرزندی بخشد تا ایام شادی دیں چراغ و شیرینی نیاز کردہ باشم فرمود
بعد تولد فرزند ادای منوے تا این عرصہ دراز دشوار خواہد شد عرض
قلیل نیت باید کرد آنکس گفت کہ بر من ایفاء ندر دشوار نیست

گو عرصه دراز است باز فرمود ازان میگویم که خلف وعده مباد امتره تبا
وعده چون از وی ابرام تمام دید فرمود تو دانی در عرصه قریب دخترے
بخانه اش پیدا شد پس شادمان آمد و بایفاء وعده همت بکار بست
چندے زبان ماند و باز موقوف کرد آنحضرت فرمود خبردار و هشیار
باش آخر همان پیشتر آمد که گفته بودم هنوز وقت است که باز بروفاے
نذر سرگرم شوی خیالش نه آمد آخر بعد چند سال آنقدر تباه و برباد رفت
که نه خود ماند نه دختر نه از نسل وی نه خانه باقی ماند نقل است میفرمود
سید العلما دامت برکاته که بعضی فرزندان خورد سال مولانا
قدس سره از خرخشک بود تعویذها و طلسمها در گلوی آنها انداخته
بود روزے بعد فراغ او را از حجره بیرون آمد و فرزندان را طلبیده
همه تعویذ طلسم از گردن شان کشیده فرمود که حفظ از تعویذ تا کجا وقتیکه
که کهنه شد یا گم گردید باز همان میرود و پیش است کسی گفت باز تدبیر
حفظ چیست فرمود فرزندان ما را گاهے خلل و آسیب ارواح
خبیثه نشود از آنرو تا ایام تالیف این کتاب که عرصه شصت سال
یا زیاده بران گذشته باشد هیچ یک فرزند آنجناب را درین بلا
مبتلا ندیدم و نه شنیدم و مکاشفه آنحضرت بس تیز و تند بود و مرتبه
حق الیقین داشت نقل است در خویشان مولانا قدس سره
دو کس بودند که از آل و عیال بس خانه آباد بودند و آبادی خانه
شان ضرب المثل قصبه پهلواری بود با وجود وسعت مکانات از

از کثرت اولاد گنجایش نبود روزی پیش آنحضرت کسی در ذکر آبادی
خانه مثلی ازان هر دو کس زد بسوی سید العلما متوجه شده فرمودند آن
هر دو خانه منحوس است و این آبادی چند روزه اعتبار ندارد کسی
را از حاضرین مجلس برین قول اعتقادی نه آمد که بظاهر بس خلاف
می نمود بعد چهل یا سی سال آن قول وی قدس سره راست آمد
و نحوست هر دو مکان ظاهر شد که یکی ازان ویران مطلق است که
دیوار هم درست ندارد و اهل وی تباه روزگار اند و دیگری هم رو بویرانی
آورده یک کس اولاد صاحبخانه دران مکان است آنهم مبتلا به بلاها
و عسرت و افلاس و همچنین از شاگردان سید العلما دامت برکاته
دو کس از اقارب قریبه بودند که بسوی یک کس ازان هر دو خیال تربیت
بیشتر داشت روزی آنحضرت فرمود که مرا دل بر تربیت و تکمیل فلان
شاگرد است و حال آنکه او هرگز از آن تو نشود و حق تو تلف نکند و
با تو تقابل جوید و دیگری را که حقیر می بینی و خوار میداری آخر او از آن
تو شود ظاهر از این قول آنحضرت بس خلاف قیاس بود که هرگز و هم هم
بآن نمیرفت بعد سی سال حال هر دو تلامذه بی کم و کاست حسب
فرموده آنجناب پیش آمد و تفصیل آن از بیان مقصود باز میدارد
همان به که عنان شبدیز قلم را از انسوی پیچیده بسوی حکایات دیگر آنحضرت
کشیم و در صحرای مرام جولان دهیم و نقلی از کشف علوم آنحضرت
ثبت این قرطاس کنم نقل است میفرمود سید العلما دامت برکاته

که بعد تحصیل علوم شغل کتاب بینی بسیار داشتم و تحریر وافر بهم رسانیدم چون
از نشار علم پر دماغ گشتم در سر پیچید که این کتابها که مطالعه کردم نایاب
محض است بچندین تلاش و هزار رنج بهم رسانیدم حضرت استاد را گاهی
اتفاق سیاه این علوم نگشته سرمایه بدست آوردم که در خانه من نبود
آنحضرت بر خطره ما مشرف شده در مقامی از من استفسار فرمود که
از پایه استفسار ساقط بود و مطلق دقتی و تکلفی نداشت بیان آنمقام
کردم و در دل می اندیشیدم که سبب استفسار اینمقام چیست درین
اثنا بر بیان ما اعتراضی فرمود چون آنمقام معه حواشی مستحضر تمام بود
بی تکلف جواب عرض کردم باز عود نمود همچنین مراتب گفتگو چند
ورطه در میان آمده و سرمایه که از اقوال محشیان بهم رسانیده بودم
همه صرف نمودم و آنحضرت همه را رد میکرد و هم جائیکه تامل در اقوال
محشیان میکردم آنرا خود از زبان فیض ترجمان بیان میفرمود و میگفت
که فلان محشی چنین جواب نوشته است اما بر قول وی باز اعتراض
وارد میشود تا آنکه آخرالامر جواب و بند شدیم و اعتراض اول بحاله وارد
ماند و سراپا غرق لجه حیرت شدم که این جوابش در کتب خانه این قصبه
نیست و نه گاهی از جای مستعار آمده که بملاحظه شریف گذشته
باشد چند روز است که ما بهزار تلاش بهم رسانیده ام آنحضرت از کجا
بر اقوال وی مطلع گردید چون ساکت ماندیم متبسم شده فرمود چون
صاحب اکنون خزینه خالی شد باز فرمود تحقیق من درین مقام

دیگر است و آنرا بیان نمود که هیچ اعتراض بروی وارد نمیشد بس
خجل گشتیم که چه خیال بیهوده اشتیم هنوز ابجد خوان این علوم هستیم باز فرمود
الحمد لله بار اگمان تجسر شما این قدر نبود و نمیدانستم که این حواشی هم بنظر شما
گذشته است لیکن ای فرزند باید که با تجسر در هر مقام تحقیقی هم بهم
کن نقل است شنیدم از مولوی محمد ابراهیم صاحب که از شیخ العالمین رض
روایت میکردند روزی ذکر دراثر ارادت بود شیخ العالمین رض فرمود که
اتقای مولویصاحب یعنی مولانا ممدوح قدس سره آنقدر بود که
گاهے تعویذشان بی اثر در امری کسی نیافته چنانچه یکبار زنی پیش وی
آمد و گفت شوهر من بسفر رفته و عرصه گذشته که باوجود نوکری کفاف
ما هم نمیفرستد و خود هم عزم آمدن نمیکند تعویذی عنایت فرمایند که
زود از سفر باز آید تعویذی نوشته عنایت کردند بعد از عرصه قلیل
خبر مرگ وی رسید ما همه مردمان که ازین ماجرا مطلع بودیم ما خود در حیرت
شدیم که گاهے تعویذ جناب ایشان ثمره خلاف نداده اکنون چنین
آمد و آن زن بعد ایام عدت عقد دگر کرد روزی معرفت شخصی کسے
از وی آن تعویذ طلب داشت بجسته از بازو کشاده بفرستاد چون
وا کرد دید که در آخر تعویذ همین حکم نبشته بود الهی بحرمت این نقش حامل
ویرا شوهری عطا کن آنزمان آنکس ان تعویذ را بنظر مایان آورد و گفت
ببینید که موافق حکم ثمره بظهور آمد هر کسی متعجب شد نقل است
روزی ذکرے در امر انتقال اولیای خدا بود که قبض روح پاک

شان بانواع مختلف میشود همچنانکه عوام را از سکرات موت و
تخفیف آن دیده شده خواص را نیز شدت و تخفیف مشاهده کرده اند حضرت
شیخ العالمین رض فرمود بلی چنین است و بعضی را وقت مرگ خبر هم
میشود که کرا قبض روح کرده و که کرده میکی کرد از انجمله حضرت مولوی صاحب
اند یعنی مولانا محمد یحیی گمان می برم که ایشانرا در وقت نزع مطلق
علم از عالم نبود حتی که ندانستند که قبض روح کیست و که میکند همچنانکه
در مراقبه بودند سر موزه مبارک را هم جانبی میل نشد و نه عضوی را
حرکتی بود بیک نمط که در مراقبه نشسته بودند نشسته ماند و حاضران مجلس را
هم مطلق خبر انتقال نشد چون از عادت معهوده در گذشت قریبان
وی قدس سره تامل کرده گفتند که بهیئت معمول سابق توقف هم
زیاده شد و فی الجمله سر مبارک را بجانب قلب شریف زیاده خمیدگی
یقین کرده انتقال فرمودند چون از قریب دیدند یکبار آه جگر سوز همه ها از دل پر درد برآوردند
انا لله وانا الیه راجعون و نیز از کلام شیخ العالمین رض و از بیان
سند العرفا سید العلما رسیان مستفهم سامعین گردید که از یاران حضرت
تاج العارفین رض چهار شخص خدمت ابدال داشتند یکی حضرت شاه
محمد اکرم دیگر حضرت ملا وحید الحق سوم شاه محمد کریم چهارم شاه رحمن
قدس الله اسرارهم و احوال دیگر یاران گاهی به تفصیل خدمات مذکور
مجلس عالی نشده و مابقی احوال آنحضرت قدس سره در ذکر حضرت
شیخ العالمین رض گفته آید انشاء الله تعالی و بعضی ازان در ذکر احوال

سید العلماء سند العرفا گفته آید انشاء الله تعالی انتقال شریف بست
وچهارم ماه صفر سال یکهزار و دو صد از سال هجرت نبوی بود صلی الله
علیه وآله وسلم قبر شریف در جوار مزار حضرت تاج العارفین بفاصله
چند گام از چابوتره جانب پایین گوشه غربت یعنی مغرب وجنوب واقع است

ذکر احوال حضرت شاه خدا بخش قدس سره

وطن شریف ایشان موضع عیسی پور است متصل قصبه پهلواری
از آباء واجداد زمیندار و قانونگوئی بودند میفرمودند سبب ترک دنیا و
اختیار فقر که در عنفوان جوانی در اکثر منهیات شرعی مرتکب بودم
روزی در موسم بهار گلاب برای تفرج خاطر بباغی سیر میکردم
ناگاه طایفه رقاصان رسید و پیش من بی اذن و رضا سرود و
رقص آغاز کرد ما نیز همچنان در سیر بودیم و سرودی شنیدیم طرفه
ماجرا آن بود که طفل رقاص با وجود کمال حسن و جمال و اداهای محبوبانه
در عین رقص چشم پر فتنه از سیل اشک طوفانی داشت و دیده دربار را
رشک ابر دریا بار کرده بود و قطرات آب حسرت چون غمدیده گان
میریخت از معاینه این حال بحیرت افتادیم و در فکر دریافت حال
وی شدیم لیکن از انجا که دران وقت راه تفتیش نیافتم مبلغی چند
که در جیب ما بود بروی انعام کردم و مکان سکونت و قیام وی
پرسیدم در خصت نمودم بخیال آنکه همانجا رفته تفحص حالش کنم گفتم

اگر بر مکان تو ایم ضیافت خواهی کرد چون انعام قدر معتد به بود
وطمع لوازم ذات این فرقه بر گمان آنکه در اثنا می راه چنین انعام
وافر است یقین که در صورت رفتن ما بر مکان وی زیاده تر منفعتے
بدست آید همه ها بس دلشاد شدند و غنیمت انگاشتند و باعث بر
تصمیم عزم گردیدند و فی الجمله گمان فریفتگی ما بسوی آن طفل بردند
بعد چند روز در شهر عظیم آباد بر مکان آنها رفتم بمجرد دوچار شدن همه ها
دویدند و بس افتخار خود کردند و گفتند امروز دعوت از طرف این
طفل مقرون اجابت گردد و او هم برین معنی بس گلوگیر بود گفتم بشیر طیکه
با تو خلوت میسر آید تبسم کرد و گفت حاضرم گفتم اول شرط بجا آر بعد
ازان شغل طرب کن و در حجره که داشت رفتم و اندکی از رفیقان
وی حجاب در رزیدم و از وی سبب گریه آنروز استفسار کردم
در افشاء آن اباء کرد و انکار نمود و منتها بر عدم تکلیف این معنے پیش
آورد گفتم که ذوق مجلس طرب ندارم نه شیفته جمال تو ام اگر مراد من
است همین دریافت راز تو چون شرط ضیافت فوت شد ما هم
میرویم باضطراب پای من گرفت و منتها کرد قبول نکردم ناچار شده
گفت که میگویم اما بر کسی اشکار انشود و زار زار بگریست و بیان
آغاز کرد که گریه من نه در همان روز بود بلکه هر جا و در هر مجلس رقص
ما برین حالت است که بمشاهدهٔ حضور آمد و ماجرا آنست که مردے
مسافر روزے در مجلس تماشاے رقص ما میکرد تا آنکه آتش عشق

دامن دلش گرفت و متاع صبر و قرار دوی را پاک سوخت ترک سفر
اختیار کرد و در رفاقت ما گزید هر جا که میرفتم با ما همراه بود دی نه از خواب
و خور کاری نه بغیر من دلش با قراری رفته رفته در دل از غمخواری شکست
بهر که در مدت شانزده شبانه روز افتاد در رفیقان ما از سنگ دلی
در فکر هلاک او شدند ناگاه آن دختر بقضای حاجت بشری بصحرا
رفته بود ایشان وقت را غنیمت شمرده به بهانه سیر و تماشا ما را
بر سر کوه بردند و بسیار بر من تقید کردند که چون فلان کس از عقب
آید و بسوی تو نظر دوخته دارد از وی بپرس که چه می بینی مگر بر من عاشق
شده اگر او اقرار کند بگو که از این کوه خود را بیانداز تا در صدق دعوی
سر آمد و مقتدای عاشقان شوی والا ترک صحبت ما کن و سر راه
خود گیر در همین سخن بودیم که آن آشفته روزگار چون ما را بر مکان ندید
دوان دوان بر کوه رسید و تلافی مفارقت که چند ساعت پیش آمده
بود بدیدن جمال ما میکرد گوئی از خود خبری نداشت پرسیدم که دلت
مایل بمن است که همراه منی یا غرضی دیگر داری گفت آری شیفته جمال
تو ام مگر دیده حسن باکمال تو گفتم اگر بدعوی صادقی خود را از سر کوه بزیر
انداز که از تو حجتی بر ما باشد و از ما در حلقه محبوبان نامی و افتخاری گفت
همین تماشا آرزو داری گفتم بلی و یکبار از کوه بر جست در دامن کوه
کشت زار بود که در صیانت وی هر چهار طرف خارها حصار کرده
بودند تا جانوران ضایع نکنند بر ان خارها افتاد که هر خار مانند تیر و سنان

در بدنش بپیوست دران حالت چشم بگشاد و بسوی من نگاهی کرد و
گفت من کار تو کردم تو از کار ما نیز غافل مباش و چشم ببند کرد و جان
بجان آفرین سپرد از آنوقت نمیدانم که دل را چه پیش آمد هر وقتیکه
مجلس طرب میکنم خواه پیش سروری یا بنظر تفریح خاطر خود فی الفور
صورتش پیش نظر ما میشود که گوئی برای العین ویرا می بینم و چشم
من داو باید گردوخته و گریه بر من مستولی میشود که از خود میروم و بیخود
میشوم بعد اتمام سخن باز زار زار گریست و گریه های پیش کرد
که مارا دل از دست رفت و غایت افسردگی در خاطر جاگرفت که
حال عشق بازی دنیا آخر هلاکت است و مآلش سراپا ضلالت ترک
دنیا گرفتم و بر حضرت تاج العارفین رضی الله آمدم و بعیت کردم از
تفضلات بی پایانه در زمرهٔ طالبان داخل فرمود و نگاه لطف
وی مارا از هر طلب و مطلب دنیا در ربود و شیفتهٔ جمال مهر مثال
خود ساخت و اکثر عقب چنین حکایات عشق شیخ غلبه کردی و در
جوش آمدی و این رباعی بر زبان آوردی رباعی هوشم نه مصاحبان
و خویشان بردند + این کج کلهان و موبریشان بردند + گویند چرا
تو دل بخوبان دادی + والله که من ندادم ایشان بردند + و اشارهٔ
دست سوی مزار حضرت تاج العارفین رض کردی و هم میفرمود که بعد
ازادای مراتب بیعت بخیال آمد که پیران پیر حضرت امیر الدین میر مولانا
محمد وارث رسول نما رضی الله تعالی عنه بقید حیات است می باید که بدولت

زیارت وی رسم جذبهٔ محبت واستیلای شوق چنان غلبه آورد که مهلت
اجازت والدین هم نیافتم ودنبال مسافری گرفتم منزل بمنزل پیاده میرفتم
هرچند عادت نبود لیکن از ناپوری حضرت عشق طی منازل شاقه میکردم
تاآنکه بشهر بنارس محمدآباد رسیدم وبشرف دولت پابوس فائز شدم آنحضرت
رضی الله عنه از نام ونشان ما پرسیدند واز باعث استفسار فرمود مفصل
همه حال عرض داشتم روزی چند حاضر خدمت سراپا برکت ماندیم و
رخصت وطن خواستیم فرمود سواری هست عرض کردم که همان سواری
که بروی حاضر شدم ساعتی تامل کرده از زبان حق بیان ارشاد فرمود
خدا خدا بخش کے ساتھ دو سه بار مکرر کرد و رخصت داد بر کنارهٔ دریا آمدیم
وقصد عبور کردیم اما چیزی زاد راحله نداشتیم یکمنزل کشتی پر بار کنارهٔ
دریا بود و دران شخصے ذی شوکت نشسته ناگاه چشمم وی برمن
افتاد کسی را بر من فرستاد وطلب کرد رفتم از نام ونشان ما پرسید
من بعد گفت خوشا دولتیکه با ما در سفر دریا رفیق باشی تا در صحبت یکدیگر
قطع منازل کنیم ودلشاد بوطن مالوف رسیم ما هم بشهر عظیم آباد میرویم چون
آنمرد از قوم کایته بود وخدمت دیوان در سرکاریکی از عوامد شهر
عظیم آباد داشت قبول کردم وبی فکر اکل وشرب وراه خرچ از دعای
حضرت مولانا رسولنما رضه در وطن رسیدیم وسعادت پابوس حضرت شیخ
حاصل کردیم ومورد لطف عنایت شدیم وتفصیل تصرفات وکرامات
ایشان درین مختصر گنجایش ندارد مجمل ازان ثبت این قرطاس تیمنًا

وتبرکا کرده میشود نقل است که چون حضرت تاج العارفین رض مجاز
هدایت خلق فرمود و خلافت شهر دهلی که دار السلطنت اسلام است بوی
بخشید مدت چهل و پنجسال در انشهر بر سجادهٔ هدایت نشست همدرین عرصه
هنگامهٔ غلام قادر خان بود که روزی نزد بادشاه کسی را به پیغام فرستاد فرصت
است که بلای عظیم بر تو رسد و تا حال دفعه وی دشوار نیست وقت تدبیر
باقیست و چارهٔ کار در دست اگر توانی نیاز بزرگان دین ادا کن یا من مبلغ
دوازده هزار روپیه بفرست که نیاز ها کنم و با طعام مسکین و غربا کار بانجام
رسانم بادشاه ملتفت نشد باز بعد چندی پیام فرستاد که اکنون شش
ماه باقیست بادشاه برگفتهٔ جناب ایشان باز التفات نکرد بار کسی را
فرمود که بگو به بادشاه حالا آن بلا قریب رسید دو ماه باقی است و تا این
زمان اختیار بر دفع وی دارم و چون بگذرد ران ساعت یکسی بگو که
جبه و آستین کلان دارد که در انوقت کار همچو من ضعیف نیست بادشاه
را طمع زر گرفت و بخیل مانع افتاد و از حفظ بلا باز ماند چون بعد دو
ماه غلام قادر خان بر سر بغاوت برخاست و آتش عناد
فساد افروخته کرد بادشاه را بر عین تخت بمحاصره گرفت
آن زمان سخن جناب ایشان یاد آمد و خواصی بروی
فرستاد که وقت امداد است جواب فرمود که ورا از اول از
افتادن در چاه باز میدارند اگر گفته کسی نشنود چاره آن چیست حالا
بدستار کلان و جبه دراز چاره باید جست از ماندن نمی تواند

بنا بر همه مراتب اول گفته بودم در خیال نه آمد مگر بادشاه بخل کرد یاد انست
که درویش طمع دارد و باین حیله زر کشی میخواهد در رخصت داد خواص به
بادشاه مفصل حال آباء و انکار ایشان ظاهر کرد بعد ازان متوجه بحفاظت
شهر شده حکیم حامد را فرمود که آرد گندم موجود باید داشت که نام تست
حکیم ممدوح نفهمید اما حسب الحکم قدری آرد مهیا ساخت و خواست که اسار
البیوت خود را در حصار قلعه فرسید جناب ایشان منع فرمود و باز داشت
و گفت که قلعه امروز تاراج شود و اسباب بغارت رود هر چند بنظر تدبیر
ظاهر خلاف قیاس بود اما بسبب حسن عقیدتی که حکیم مذکور را در جناب
ایشان بود فرستادن اسباب در قلعه موقوف کرد و عالی اسباب
و متاع خانه بنظر حفظ در قلعه فرستادند فرمودای حکیم تردد خاطر مکن
شهر در حفظ حق ماند و قلعه تاراج شود و همچنان پیش آمد که فرموده بود
دران عرصه مجذوبان حق اکثر بر مکان حکیم حامد می آمدند و می پرسیدند
شاه خدا بخش کجاست کسی بسوی حجره اشاره میکرد نزد ایشان می آمدند
و میگفتند کدام جا برای ما تجویز کرده اند ایشان اول از حکیم دونان طلبیده
و مجذوب اخورا نیدی و گفتی فلان بازار را حفاظت کن کسی بر شهر پناه و
کسی را ببازار و کسی را بیرون شهر برای حفظ شهر مقرر میفرمود تقریبًا
از مولف کتاب بیان نمود که علاوه از مجذوبان
شهر چهارده نفر مجذوب بیرونی مجتمع بودند تا
آنکه شهر بعافیت مصئون و محفوظ ماند و بر قلعه آنچه گذشت

گذشت و تباهی بر سلطنت انچه نارسیدنی بود رسید که آخر نوبت
بر چشم بادشاه رسید و باغیان ویرا کور کردند قصه آن مشهور و معروف
است درین هنگامه از بعضی مجذوبان تصرفی عجیب پیش آمده بود نظر
الطناب روازان بر تافتم که کار از کار است و مقصود ما ازین تالیف
بیانی دیگر است این نوا سنجی و غزل سرائی بر گل دیگر است که رنگ
و بوی آن دیگر و تراوت و نزاکت آن دیگر انشا الله تعالی عنقریب
بعذکر یاران حضرت تاج العارفین رض که سر و چمنستان ولایت اند بتفصیل
گفته آید نقل است که چون درمیان نجف خان وزیر و سرداران
مرهٹه نائرهٔ جنگ و جدال و قتال بلند شده بود نجف خان هر روز
در مقابلهٔ آنها میرفت و محاربه می نمود اما فتح و ظفر از هیچ جانب
کسی را میسر نبود چند ماه برین گذشت روزی نواب نجف خان
فرمود عرصهٔ دراز منقضی شده اما صورت فتح بظهور نه آمد معلوم
نیست فقرا ے صاحب کشف را درین باب چه سخن است
امیر یکه سر آمد رفقای وی بود عرض کرد اگر رخصت شهر دهلی یابم
حال این کار دریافت کردن می توانم فی الفور اجازت یافت و
در عرصهٔ پنجروزی منازل کرده بدهلی رسید و بدولت پابوس حضرت
ایشان فایز شد و عرض کرد که عرصه بسیار به تضیع اوقات گذشت خدا
داند تقدیر چیست و فتح کرا نصیب است و در بخت کیست جناب ایشان
جوابی نفرمودند پنج چهار روز برین منوال تذکره می آمد و سخنے صاف نشد

آخر روزی وقت خوش بود فرمود درجنگاه درختی است از برامیر عرض
کردبلی هست ودرخت بس عظیم وسایه دار فرمود تا زمانیکه آنجانب
چپ لشکر وزیر است وزیر را فتح میسر نه آید باید که نواب وزیر آن درخت
را بر یمین خود گیرد وخود یسار درخت باشد آن امیر رفیق رخصت گرفت
وبوزیر رسید ودر تخلیه احوال مفصل بعز عرض رسانید نواب فی الفور
حکم داد که خیمهٔ ما وجمیع لشکریان از جانب یمین درخت بر کنند وبر یسیار
وی زنند چون بعمل آوردند روز دوم کلید قلعه خصم بدست نواب افتاد و
صدای نقارهٔ فتح وظفر تا گوش جان منتظران رسید وهزیمت فاحشه نصیب
مخالفان شد مولف کتاب میگوید که ما بحضور جناب ایشان از طفلگی بسر
گستاخ بودم وخوکرده لطف روزی از سر آن پرسیدم بمقتضای
کمال عنایت وشفقت فرمود که بران درخت دیوی بود بس قوی
عادت وی بود هرکه بکاری رود واز ان سو گذرد اگر آن دیو را بر سیار
خود نهاد ورفت کارش را خراب میکرد واگر بر یمین نهاد معاونت مینمود
چون نواب نجف خان بر خلاف وی کرده بود خلاف کار خود معاینه میکرد
تا آنکه درخت را بر یمین خود کرد آن دیو از خلاف وی درگذشت
ومعاون وی شد زود تر فتح وظفر رو نمود نیز حضرت ایشان
را در هر امر جلالتی ومهابتی بود که بادشاه وزیر از وی خایف
می ماندند واز گفتن حق سر مو نه ترسیدی اگرچه بر روی بادشاه
باشد وصاحبدلان زمانه را از گفته وی مجال جواب نماندی چنانچه

نقل است روزی کبوتر بادشاه در حلقه کبوتران پرواز جناب
ایشان افتاد و گرفتار شد بادشاه را خبر کردند که کبوتر حضور در کبوتران
شاه خدا بخش اسیر است بادشاه خواصی نزد ایشان فرستاد که کبوتر
عنایت فرمایند چون پیام بادشاه رسید فرمود بلی هست بگیرو ببر لیکن
به بادشاه از ما بگو که چون کبوتر شهر در پرواز کبوتران شما گرفتار شود رهائی
آن دشوار می نماید که شکار منست و از دیگران کبوتر خود طلب داشتن
آسان نمود مگر این دماغ سلطنت است بادشاه را عدل باید آنچه
بر خود نه پسندی بر دیگرے مپسند امروز کبوتر مید هم بار دگر نخواهم داد

نقل است مجذوبے صاحب تصرف دران زمانه بدیار دهلی
بود روزے بملاقات وی رفت مجذوب قدرے افیون برآورد
خورد و بسوی ایشان دید و گفت که خواهی خورد ایشان از برا امتحان
وی غضب آمد حاجی میرن و شیخ فصیح الدین که حاضر مجلس بودند گفتند
ان مجذوب قریب چهار تولہ کم و بیش از نظر فیکه برآورد خود خورده بود با ایشان
داد بے تامل از دست وی گرفت و در دهن انداخت و مانند شیرینی لطیف
فرو کرد حاضران مجلس را الیقین کامل بر هلاکت جناب ممدوح شمکمن خاطر
گردید چون رخصت شدند هم اهیان متردد خاطر بر مکان رسیدند
که باید دید سمیت افیون نوبت تا کجا میرساند مطلق نه بموست رد
مزاج شریف بود و نه تکلیف قبض گویا سر مو نخورده بود **نقل است**
شخصے به تهمت قتل ناحق که بحجت شرعے ثبوت نداشت

از خوف حکام رو پوش بود اما از سر گرمی جستجو مفر نمی یافت و آثار جانی
نمیدید بخیالش آمد که آخر بدست جاسوسان نواب نجف خان وزیر
گرفتار خواهم شد همان به که پناه بر درد ولت شاه ضدا بخش بریم تا باشد
که از برکت انفاس وی ازین بلا ها نجات یابیم وقت شب تبدیل
لباس کرده بحضرت ایشان رسید و فریاد بر آورد و زار زار گریست
و ماجرا العرض رسانید و گفت هرچند ناآشنای محض بودیم اما بدل از
مخلصانیم و مخلصانه به پناه آمده ایم بر حال وی رحم آمد فرمود برو
در حجره من سه روز در حجره داشت و بروز در را مقفل میکرد بجنسه
این خبر بنواب وزیر رسانیدند سرهنگان را فرستاد که خونی را از حضرت
ایشان بگیرد و اگر بدست نه آید خانه تلاشی کرده اسیر آرد سرهنگان
رسیدند و معلوم آنها بود که در فلان حجره مخفی است گفتند خونی
ما در حجره جناب سامی مخفی است نواب فرموده است که ویرا حاضر
آرند والا خانه تلاشی در صورت انکار بقطع حجت وارثان مقتول
ضرور است حضرت ایشان دانستند که سخن به تحقیق در گوش نواب
رسیده و در انکار کذب ما یار سوادی در پیش متامل شده جواب فرمودند
هرچند از نواب ملاقات ندارم اما از طرف من بگو بی مجرم تو نزد من است و انچه
بتو رسیده راست رسیده است اگر ویرا میخواهی بادشاه را بفرست که
بیاید و باخود ببرد تا از شهره این بنا شد سرهنگان عرض کردند سخن ارشاد
میشود که وقوع آن غیر ممکن فرمود پناه داده شاه را هم

شاه باید که ببرد و قفل زده شاه را هم شاه باید که بکشاید ماوی را در
پناه گرفته ام و بر در قفل زده ام بگو که شاه عالم را بفرستد تا ببرد و نه
بوزیر نمیدهم و هم وزیر را در کارخانه شاه دخلی روا نباشد همان به
که برگفته من عمل کند و دست از سوء ادب باز کشد آینده تو دانی و
کار تو داند سرهنگان ازین مهابت و جلالت وی زهره آب شد و چاره بجز
آن ندیدند که ماجرا بر نواب عرض کنند باز رفتند و صورت حال بیان
نمودند نواب راهبتی در گرفت و بر خود لرزید و سرهنگان را گفت
حالا مرویدکه فهمیده گفته خواهد شد و قت شب کسی را نزد شان فرستاد
که خون بروی ثابت است و قصاص واجب و از عدالت ناگزیری
امید وارم که قاتل بمن سپارند چون سخن به نرمی در میان
آمده فرمود بلی ثابت شده باشد اما از انجا که باضطرار امید وار
رهائی بر در ما آمد و از گناه خود سرا پا منکر است میخواهم که نواب
وارثان مقتول را بر خون بها راضی فرماید و از قصاص باز دارد
آنکس رفت و نواب را بر فرمودهٔ جناب ایشان اطلاع نمود نواب
وارثان مقتول را بسیار بسیار بر خون بها راضی کرد اما قبول نکردند
ناچار خبر فرستاده که راه رضا بر خون بها بند است نصیحت من
در گوش مستغیثان اثر نکرد مگر صلاح مناسب آنست که دو سه روز دیگر
سرگرمی نخواهم کرد مجرم را بفرمایند که از شهر بگریزد بار مردم بخدمت
شریف جهت گرفتاری وی خواهم فرستاد و تلاش کرده باز خواهد آمد این و راندیشی

نواب مقبول رای عالی شد بعد هفته که وارثان مقتول نزد نواب آمده
باز بر جناب ممدوح مستغیث شدند که خوب میدانم هنوز آن قاتل در حمایت
شان معتکف حجره است میخواهم که اسیر آید فرمود سرهنگان باز روند
وارثشاه صاحب به نرمی عرض دارند که مجرم عنایت شود یا خانه تلاشی
را اجازت دهد تا حجت فریادیان منقطع گردد سرهنگان بحضرت وی
حاضر آمده ملامیت تمام پیش کردند فرمود آنزور که شما بر سر حکومت
بدماغ سرهنگی آمده بودید جواب آن هم همان بود که گفته بودم اکنون که
به نیازه وانکسار آمدید جواب وی نیز چنان باید وخادمی را فرمود کلید
حجره بسرهنگان حوالت کن او کلید حجره آورد و در بکشاد سرهنگان تمامتر در
اسباب وگوشه حجره دیدند مجرم را نیافتند و مستغیثان هم که با سرهنگان
بودند اثرے ازان ندیدند ناامید به نواب باز رفتند نواب مستغیثان را
فرمود چون سراغ وی یابند اطلاع سازند که تدارک آن کرده خواهد شد
اقبال است در شهر دهلی زنی بود که آبا و اجداد وخویشان و برادران
وی در خاندان بزرگ عقیدت و بیعت میداشتند ویرا اعتقاد بحضرت
ایشان درست شده مرید صادق گردید بر دل احباب بس گران
چون در امر عقیدت کسے را اختیار نیست ناچار ماندند
اتفاقا بعد ایامے چند دخترش بمرض صعب مبتلا شده
جان بجان آفرین سپرد غم والم فرزندگه خود اعظم المصایب
است ان بیچاره را جان بلب داشت دیگر بروی طعن احباب که این غم و

الم باوجود چنین پیر کامل که اعجاز مسیحی یکے از کمترین تصرفات او باشد
بس عجب است چرا بوی رجوع نمیکنی و لاش دختر بروی نمی برے
که غمت بشادی مبدل گردد کسی گفتے که چون در چنین ابتلا بکار
نیاید فردا که روز سخت از همه روزها است چه کار آید ازین قبیل سخنان طعن
و تشنیع دران حالت بسیار بروے میکردند از آنجمله یکے گفت سزاے
اعمال است که خاندان قدیم را ترک کردن و بمرد اجنبی غریب الوطن
بیعت کردن چنین ثمره میدهد ورنه چرا این مرده را زنده نمیکنند
که در اسلاف صدها بزرگان چنین کرده اند تا اینجا که غیرت بجوش
آمد گفت بلی چنین میشود و یکبار لاش دختر در کنار گرفت و
دیوانه وش بے سر و پا بسوے مکان حضرت ایشان روان
شد کسان وی از عقب دوان میرفتند و حسب عادت
می فهمانیدند که باز گرد از تقدیر ناگزیر نیست و زبان طاعنان
همچنان دراز و با تمسخر دمساز چون غم بر غم داشت و الم بر الم سخن احباب گوش
نکرد و با جمع غفیر از غمخوارگان و تماشائیان بر در پناه پیر خود برسید و گفت مرد
دختر ما گران نیست که آخر این روز هر لشهر را پیش آمد نیست اما جراحتے در
که از نشتر طاعنان بر دل دارم مرهم پذیر نیست بیگانگان بلبا سنگان مگان نمایند
جگرم از طعن پاره پاره کردند خیر در همین است که آنحضرت دختر م را زنده کند که زبان
بدگویان بریده شود ورنه خود را هم درین مجلس هلاک کنم تا هر دو لاش یک گور
دفن کنند آن و سیاهان دران وقت هم از راه تمسخر حرف طعن بر زبان آوردند

وگفتند حضرت این زن بیچاره که بجز یک دختر نور چشم نداشت چون
مرید است و ادرسی ضرور باید و صدها اولیاے مرده صد ساله را از گور
زنده کرده اند این مرده دو ساعت را اگر حق تعالی بعنایت جناب
سامی جان بخشی فرماید دور نیست و مریدان امیدوار حل مشکلات
وینی و دنیوی از پیران می باشند و این غمزده که در زمره مریدان حضور
داخل شده و ترک خاندان قدیم خود کرده واجب الرعایت است چون
تمام تر یقین بود که امر هذا شدنی نیست و طاقت احیا اموات در
زمانه قدیم ختم شد زبان طعن و تمسخر بے مهابا از هر سو دراز داشتند و
جناب ایشان از بحر سکوت حیرت امرے بدست نبود که چه باید کرد حال
آن بالا رسیده آنچنان و زبان طاعنان چنین ناگاه حرفی چند از
کلمات تسلی و صبر از راه موعظت بر زبان آوردند و فرمودند که برگفته
کسے نباید رفت و بصبر باید پرداخت زن غمزده را زخم بر زخم رسید
و گفت ما را بصبر نصیحت مفرما که کار از دست رفت پیشتر عرض
داشته ایم که رنج مرگ چندان نداریم اما طاقت تحمل تمسخر و مطاعن
بدبینان از کجا ارم و هم اگر بر ما بودے متحمل آن میشدم چون حرف
بر پیران آمد بالا این رسوائی که سبب ما پیران مامور طعن شوند
زنده کے ناگوار است تلافی آن از صبر نشود در همین سخن بود که
یکبار جناب ایشان برخاستند و غیرت حق را معین گرفتند بر
لاش دختر چیزے دم کردن آغاز فرمودند و متوجه بصفت قیوم شدند و ساعت

نجوی گذشته بود که حرکت تنفس پیدا شد و تماشائیان را ازین ماجرا
شگرف حیرت بر حیرت می افزود تا آنکه دختر چشم بکشاد و آب طلبید یارانش
فرمودند شربت خوشگوار بیار آنزن از غایت مسرت در خود نگنجید و شربت
درست کرده فی الفور آورد و دختر شربت نوشید و با فاقه آمد یاران ازو
گفتند پیر دختر خود را که در غش افتاده بود اند کے ضعف دارد حق تعالے
آنهم بطاقت مبدل خواهد کرد و متوجه بآن کوردلان شده در جواب
طعن آنها فرمودند که آیا شمایان را در قدرت حق ریبی بود یا بر عدم
تصرف اولیاء زمانه دلیلے بود یا ها تفی گفته بود که تصرف مقام حی و
قیوم بر اولیاء سلف اختتام پذیرفته آنچه سابق بود حالا هم موجود
است ؎ همون خمخانه با مهر و نشانست ؎ هنوز آن ابر رحمت
در فشان است ؎ بلی بتصدق پیران خود زنده میکنم دیدید انچه دیدید حالا
بگوئید آن تیره بختان سر از حیرت از خجالت سر در پیش انداخته بجز اعتذار دیگر
بر زبان نداشتند و آن زن که نعمت غیر مترقب و عطیه بیدل از عنایت
بے غایت حضرت واهب العطایا یافت تو گوئی ع که باد می نگنجید
در پیرهن ؎ همچنانکه از فرط غم حواس بر جا نداشت از شادمانی در خود نمی گنجید
و در عوض زبان طعن بر طاعنان کشاد و گفت ای دشمنان دین و ایمان
من حالا طاقت پیر ما و کرامت پیران ما دیدید اگر غیرت دارید بتصرفی از
پیران خود نیز بمن نمائید یا از ضلالت توبه کنید و رجوع به پیران
ما کنید می خواستید که هتک حرمت پیران ما شود

وعزت خاندان شما الحمد لله که الحق یعلو ولا یعلی صادق آمد اگر پیر
شما هم چنین طاقت دارد بروید و ویرا بیارید به بینیم که مرض هم ازوی
دفع گردد یا خود نام فقر میفروشد و اکنون منتظر آنم که چون روزے
از اولاد شمایان کسے بمیرد پیر شما که خاندان قدیم دارد زنده میکند
یا نه الغرض چند انکه توانست عوض خود گرفت و کسی را زبان جواب
وی نبود و بجز خجالت و حیرت چیزے در دست نه و دختر را بخانه
آورد تا حال ازان دختر نسل وی جاری است و لبس شیخوخت
رسیده فوت کرد این حکایت در شهر دهلی خصوصا در محله حکیم حامد
مشهور است **نقل است** از مریدی که ناپسندیده وے
قدس سره اکثر بوقوع می آمد بمقتضاے تشرع منع میفرمود
روزے ازان نخبت نارسا جواب نالایق سرزد و گفت حضرت تا ما هشتم
داریم بند نتوانیم کرد و از تماشا باز ماندن نتوانم بغضب آمد و فرمود
چشمیکه برخلاف شرع جرات دارد کور به آنشب بوی ابر نشد که کور مطلق
گردید صبح گریان و نالان بدستیاری کسے بحضور وی قدس سره آمد و بر پاے وی افتاد
که بسزاے اعمال خود رسیدم اکنون عفو فرما جواب داد که تا چشم هست از تماشا
ماندن نتوانی و تا کور نشدی ما به کردن نتوانم بر و سر خود گیر چند ماه برین گذشت
و خلقی بسے و شفاعت آورد بجاے نرسید روزی خوشوقت بود
آن مرید معتب وقت را غنیمت شمرده بس الحاح و زاری کرد دران
ساعت گریه وی رحم آمد فرمود اگر بتناے چشم داری سفر کن و برو بر مزار شریف

حضرت تاج العارفین رمز و حاجت خود بخواه آن بیچاره عرض کرد باین
کوری و تهیدستی سفر دشوار است کو رهبری که مارا تا در مقصود رساند
گفت همت پیشه خود کن و برو که هم از عنایت تاج العارفین سفر آسان شود
و چون قصد کامل کنی راه هم بتو نموده شود حسب حکم از نایحتاج بقدر ضرورت
که ازان چاره نبود گرفته قصد سفر دراز کرد راه بی تامل میدید و محتاج بدیگری
نه شد اما دیگر هیچ یک مردم یا اسباب را نمیدید تا آنکه منازل یکماهه طے
کرده بر مزار شریف حضرت تاج العارفین رسید آین گنهگار هم ویرا در
حالت ابتلا و هم در حالت نجات از بلا دیده بود بر مزار شریف زار زار
میگریست و میگفت فریاد رسا توبه کردم از ناکردنیها و بردرت پناه
آورده ام و ترا شفیع گرفته ام فریاد رس و ببخشش غالبا از عشره زیاده نگذشته
بود که هر دو چشم بینا گردید و رخصت وطن یافت و هم ازین قبیل
است حکایت جوانی که در گفتگو سوء ادب کرده بود من نیز ویرا مبتلا
بکوری دیده بودم اما از سبب مرض مطلع نبودم روزی در تقریب
کوران شیخ محمد فصیح قانونگوی قصبه از من گفتند که فلان جوان کور که
دیده اید چشمش از عتاب شاه خدا بخش نابینا شد سبب عتاب پرسیدم
بیان کردند که در سخنی حرفی سخت بر زبان آورد و من دران وقت حاضر
بودم جناب ایشان فرمودند مگر کور شده که بر عزت و حرمت ما نظر
نداری عقب آن در عرصه قلیل بر مردمک گل چشم عارض شد و هر دو چشم نابینا
گردید هر چند تدبیرها بکار برد سودی نه بخشید چون این حکایت از معاینه

ومشاهدهٔ ما بود بنابر امتیاز بسند نه افتاد **نقل است** غالبکه همین
مرید باشد یا مرید دیگر نیاز دیازده هم قدرے پلاو که پنجاه و شصت
مردم را کفایت کند پخت میکرد یکبار بعد نیاز که هنوز نوبت تقسیم رسیده
بود مردمان بسیار جمع آمدند آنکس باضطرار پیش جناب ایشان آمد و
عرض داشت که پلاو حسب معمول پخته شده لیکن ازدحام خلق آنقدر
است که اگر چهار چند وزن معمول پخته شود گمان نمی برم که بحاضرین
کفایت خواهد کرد و سبکی و رسوائی در پیش چکنم و نه استطاعت دارم
که بروقت دیگ دیگر پخت کنم فرمود برو چادرے بر روی دیگ
بکش و هر کسی را نصیب وی بده حق تعالی قادر است که همه را سیر
خوراند آنکس آمد و چادرے بر روے دیگ کشید و هر کسے را یک
رکابی میداد و پیش می نهاد تا آنکه همه اهل مجلس سیر خوردند چون چادر از
دیگ برکشیدند دیدند که هنوز سوم حصه پلاو در دیگ باقی است و همچنین در
درعرس حضرت تاج العارفین رح که در شهر دهلی میکردند اتفاق افتاده و بقیه پلاو
تا دم صبح در دیگ همچنان گرم بود و آنقدر بود که همه مجلسیان را انهاری کفایت
کرده خلقی بحیرت افتاده بود **نقل است** روزی شیخ فصیح الدین کهکوله
میگفتند که فرزندم در ایام شیرخوارگی بیمار شد نوبت بیاس کلی رسید گریستم
و بی اختیار مجنون وش بر زبان ما همین راگ جاری بود آن متواری نے
موہے بھورے بھگائی میالا لو بیالا لو بیی لوگائی و وقت صبح بود حضرت ایشان
در قطع دیگر مکان تشریف میداشتند یکبار برخاستند و همین راگ بر زبان

مبارک جاری بود و چون لفظان متواری میگفتند اشاره از دست
بسوی وطرفی چنان میکردند که گویا کسی حاضر است و بسوی وی اشاره
میکنند و از چشم خدا بین اشک میریختند تا آنکه بر سر بیمار آمدند و همچنان مجرش
و سرمست و بیمار را میدیدند ساعتی نگذشته بود که مرض رو بکمی آوردن گرفت
و صحت دست داد چون صاف گوئی در اصل طینت شان بود و نظر
عنایت بر این گنهگار از همیشه مبذول بنده پرسید که در آنوقت اشاره
بطرف که بود فرمود ترا ازین طفلگی هنوز نجات نیست این چه پرسیدنی است
خدا داند چه بود و چه شد عرض کردم که از حضور اخفای چه معنی دارد و ما
منتظر آنیم که اسرار زنده کردن آن دختر زن بیچاره که از حضور در شهر دهلی اتفاق
آمده بر من منکشف فرموده شود متبسم شده فرمودند که در هر دو حکایت حضرت
حضرت تاج العارفین بود ما سفیر محض بودیم در قصه آن دختر که نقاش سابق
ذکر کردم فرمود در آنوقت که مردمان وی بر من زبان طعن کشاده
بودند و تمسخر میکردند و ما خاموش بودم که چاره ندانستم یکبار
دیدم حضرت تاج العارفین را تشریف آورده فرمود تردد
خاطر چیست برخیز و بشغلی قیوم متوجه شو برخاستم
و بر سر میت نشستم و روبطاعتان کرده گفتم که مگر در گمان شما
احیای اموات بر اسلاف منحصر شد و متوجه شدم و آنحضرت
نیز متوجه احیای وی شد چون تنفس پیدا آمد آنحضرت فرمود
حالا میروم تو متوجه باش تا آنکه بحال اصلی آید ورنه بی عنایت آنحضرت

مارا طاقت تصرف این مقام نبود و درین قصه بسر شیخ فصیح الدین که
در موضع قاضی چک پیش آمده هم عنایت آنحضرت بود که فصیح الدین
میگریست و آزاگت بزبان وی جاری بود که یکبار آنحضرت را دیدم
تشریف آورد و اندکی تبسم بر لب و بجانب طفل بیمار متوجه شد ما ازین ادا
بیهوش شدم و از خود رفتم و نزد طفلک آمدم آنحضرت متوجه شفای وی
شد و ما بار بار باشاره بسوی وی در لفظ ان متواری مستانه و دیوانه
وش میکردم ما را درین هر دو مقدمه بر اسه دخل تصرف نبود نقل است
یکبار اتفاق تشریف فرما شدن بموضع قاضی چک که مسکن خواهر زاده
ایشان بود شده در عرصه قلیل بس ناتوان و بیمار که بی استعانت
طاقت گام زدن نداشت مراجعت فرموده در خلوت عرش منزلت
بهر بابوسی حضرت شیخ العالمین رض حاضر آمد شیخ العالمین رض فرمود این چه
حالت است که می بینم چون تخلیه بود عرض کرد اهلخانه قاضی کریم بخش
همشیره زاده من بیمار بود حالت متغیر شد شور و فغان و واویلا از هر طرف بلند
متحمل گریه و اضطراب آنها نشدم ضرش را بر خود گرفتم و برا صحت دست داد
و بابیار شدم و دفع آن از خود عسیر دیدم بنا بر گمان آنکه بیماری رو بر
آرد و طاقت رفتن هم نماند خود را با استقبال بر دولت سانیدم که گوشه
از جوار مزار حضرت تاج العارفین رض نصیب من باشد و بر تقدیر صحت
راه معالجه هم اینجا است شیخ العالمین رض بمجرد استماع بس
آزرده شد و برنج تمام فرمود که در پیران سالگی مزاج

جوانی دارند برای عوام که درحقیقت حشرات الارض اند خود را العوض
دادن و در تهلکه انداختن از ایشان بس عجب است اگر همچنین ضرورت
داعی بود چرا از وی ازالهٔ مرض نکردند بر خود چرا نگشیدند عرض کرد از غایت
اضطراب آنها خیال اینمعنے هم بر دل نه آمد باری حضرت شیخ العالم
رض متوجه ازالهٔ مرض از ایشان شد تا آنکه حق تعالی صحت کلی بخشید نقل
است شخصی مولوی نظام الدین نام داشت و در شهر دهلی به تعصب
مذهب مشهور هرچند خود را از اهل سنت و جماعت میشمرد لیکن بر ملت
خارجیان عمل داشت و معروف بود و سوء اعتقاد در شان فرزند
رسول مقبول الامام الهمام ابی عبد الله الحسین شهید کربلا علی جده و علیه السلام
اکثر از بیانش واضح بود که سامعان را باکراه آوردے و جناب ممدوح
قدس سره را بر عکس بجناب امام علی جده و علیه السلام محبتی و رسوخ
عقیدتے بنابر با خود هار نجشی بود گاه گاه که مولوی مذکور بخدمت شیخ حاضر
آمدے مجلس ایشان را از سخنان بیهوده منغص کردے تا آنکه روزی نزدیک
قدس سره با مجلسیان نشسته بود و کسی از حاضرین به ایجناب متوجه شده پرسید
که تعزیت حضرت امام اجرے دارد یا فعل عبث است فرمود اگر بے
اشتراک امری نامشروع باشد ممنوع نیست و امید اجر قوی است
آن مخالف ملت را این سخن ناگوار آمد و از راه تعصب بقطع
کلام ایشان سعی بر گماشت و گفت که چون در اصل قضایا کسی را
نکال و عذاب نیست که هر دو مجتهد بودند تعزیت چه معنی دارد

واجر چه صورت دارد چرا که درین جنگ کسی مظلوم و ظالم نبود هر دو باجتهاد
خود جنگیدند و در خطائی الاجتهاد ظلم نیست و مقتول مظلوم نیست که تاسف
بر حال وی متاسف را اجری بخشد جناب ممدوح فرمود ظلم بزید محتاج باثبات
نیست و تقوی و بزرگی وی از فتوای جواز و حلت زنا و خمر و قتل اولاد
رسول صلی الله علیه و آله وسلم بر هر که و مه ظاهر و بندکردن راه آب دادن
بر چنین ارکان دین بر اجتهاد وی دلیلی باهر صبی و مجانین را هم بر ظلم
وی اتفاق است مگر شما را درین معنی خلاف هست علما و بر ایذای
امام علیه السلام عین ایذای فاطمه است علیها افضل التحیة و آنچه در حق
موذی جناب بضعة الرسول وارد شده مشهور و معروف است شاید
بسمع ایشان نرسیده باشد آن متعصب و مقتدای نواصب
گفت در قتل امام ایذای رسول تسلیم نمی کنم ثبوت آن ضرور
است فرمود این هم مناسب گفتی اینچنین فرزند خلف باین بیکسی
و تشنه لبی در دشت کربلا از دست ظالمی تلف شود و همچو رحیمی
رحمة للعالمین را از قتل وی رنج و ایذا نباشد باز بجواب
آمد و گفت بزید قاتل نبود نه آمر قتل و بالفرض اگر روایت امر
وی یافته شود در صورت اختلاف روایات یقین رنج و ایذا رسول متوان کرد و
لعن نباید گفت فرمود جمهور بر روایت کدام رفته اند و در اختلاف روایت
خلاف جمهور نشاید که جمهور را ترجیح هست گفت هر چند ترجیح باشد لیکن یقین بهم
قول جمهور نباید که قول خلاف وی موجود هست و ما باین حجت ایذای رسول

از قتل امام مسلم نمیدارم حجتی واضح و برهانی ساطع باید و اعتقاد در اورین باب
دخل نیست جناب ایشان چون دیدند که سخن از مناظره در گذشت و بمکابره
افتاد خاموش ماندند اما در باطن که وی ازان کور بود تصرفی نمودند تا جواب
شافی گفته آید هنوز مجلس بر آن قرار بود که پسرش گریان فریادکنان رسید که
فلان طفل بر روی من طمانچه زد بمجرد استماع آن متعصب بس آشفته
شد و گفت او را هم بار سے چنین یارا شد صبر کن که عند الملاقات ویرا
بسزا رسانم ناگاه آن طفل هم در آنوقت بدفع اتهام و تکذیب پسر
متعصب حاضر آمد هنوز سخنی نگفته بود که این متعصب تا صحن خانه
دویده ویرا بگرفت و گفت ترا هم مجال آن شد که بر روی پسر ما طمانچه
زنی آن بیچاره گفت او خود مارا طمانچه زد بخوف عوض گریستن و
نالش دروغ کرده گواهان من موجود اند و بالا ینهمه برصدق قسم خود میکنم
و حلف کرد متعصب زیاده تر آشفت و سه چهار طمانچه بر روی دست دشنام
نازنین وی زد و گفت طمانچه زدن و بار تکذیب مستغیث کردن فرزند ما
کاذب هست و تو صادقی باز طمانچه بر روی وی زد آن طفل بیچاره زار زار گریست
و میگفت که ناحق بر ما اتهام کرده بود ما تکذیب وی از پنج چهار اطفال که شریک بازی
بودند کردن میتوانم بار متعصب زجر کرد که خاموش باش و رنه دیگر بسزا رسانم و دست
وی گذاشته برجای خود آمد و نشست جناب ایشان فرمودند سبحان الله طفل
نابالغ بر طفل نابالغ مستغیث شود که فلان کس مارا طمانچه زد
و برگفته وی آنقدر رد و فرزندے بجوش آمد که افاقه تحقیق

صدق و کذب مستغیث هم نیاید گو با ثابت است و ناحق بر وی
غیر مکلفے طمانچه معاوضه زنند و گواه آوردنش سبب سزاے ثانیا باشد
که در هیچ شرع آوردن گواه مستوجب عقوبت نباشد و برگفته صاحب درة
یقین کلی بر راستی سخن کنند و با وجود دعوی اثبات وی از گواه یا حلف
مدعی نخواهند علاوه ابوت و بنوت در عدالت فتوی حمید داد که گاهے
در شرع محمدی کسے نداد و برگفته کسے که مکلف نیست و ندانم
که برآینده از اکابر دین شود یا ارفساق بدآئین صدق کامل آمد و
سبب رنج اوان بیگناه شد و باعث ایذای آن بیگناه گردید و غایت
قصور همین یک طمانچه و با آن علوی مرتبه امامت و با آن شفقت ابوت
که حضرت رسالت صلی الله علیه وسلم را بران عالیمقام بود قتل و ایذاے
وی از اب و دانه مظلومی و بے کسے وی علیه السلام موجب رنج و
ایذای رسول صلی الله علیه وآله وسلم نباشد و اینجا بر اخبار ضعیفه معاوضه
کرده آید و انجا بر روایت جمهور اعتماد نکنند و لعن یزید ممنوع دانند
البته سخن فرزند نا بالغ که آنهم بثبوت نرسیده باشد بر قول جمهور تفوق دارد
الله اکبر زهی انصاف و زهی کلام حق الله تعالی که سمیع مطلق است همین وقت
تفریق حق و باطل فرمود و له العظمة و الکبریاء آن متعصب بس شرمنده
سر در پیش انداخته عرق عرق گردید و اهل مجلس بے اختیار در قهقهه افتادند
تا آنکه متحمل ذلت و خجالت نه شد بر خاست و برفت و از اشتهار
این ماجرا بسر کرامت رسوای شهر گردید نقل است مولوی ابو تراب صاحب

دامت برکاته میفرمودند که چون بشهر دهلی رسیدم در اول ملاقات
از جناب ایشان گفتم که برای سیر شهر آمده ام اگر آنجناب از کسی حال
من ظاهر نکنند و از نام و نشان خاندان و مسکن و ماوای من اطلاع
نفرمایند و کسی را بر ضیافت تحریک نه نمایند چندی درین شهر اقامت
کنم و بی تکلف هر جاکه خواهم سیر کنم فرمود فرمان برداریم هرگز خلاف
رضای شما نه کنیم مگر بشرطیکه تا زمانه اقامت مودی از طرف من مقرر
باشد بعد ردوکد بسیار مولوی ممدوح قبول کردند و مکانی بر چوک
شهر که از مکان ایشان فاصله بعید داشت کرایه گرفتند تا در قرب
مکان بسبب کثرت ملاقات دوستان ایشان افشای سخن نگردد و
هم هر چه از خورد و نوش مطلوب و منظور باشد بی کلفت می تواند شد
اول تصرفیکه در کار مولوی ممدوح آنجناب فرمود آن بود که دو وقته
از صبح و شام ضیافت روز و شب میرسید یکبار هم اتفاق بخیت طعام
بر مکان نه افتاده روزے گفتند که بر خلاف وعده هر روز ضیافت
پخته میرسد فرمود والله نه کسی را ایمار اً و اشارة هم محرک ضیافت
شما شده ام نه اظهار فرزندی شما با تابع العارفین رضی الله عنه بر کسی کرده
ام اگر حق تعالی از خود در دل خلق چیزی اندازد مارا چه اختیار و هم دران ایام
ماه عید الفطر آمد پرسیدند نماز عید در عیدگاه گذاردن منظور است یا در
جامع مسجد ایشان گفتند دیدن بادشاه منظور دارم هر جاکه بادشاه خواهد گذارد
همانجا خواهم گذارد فرمودند معمول بادشاه در عیدگاه است و آنمقام ازینجا

دور است مناسب که در جامع مسجد تشریف برند باز ایشان همان
عذر پیش کردند که اشتیاق دیدن تجمل شاهی دارم از بنجهت در عیدگاه
رفتن میخواهم فرمودند ممکن است که بادشاه هم امسال در جامع مسجد حاضر
شود درین سخن بودند که کسی خبر آورد سواری بادشاه متوجه عیدگاه شد
بعد طی مسافتی از راه دیگری خبر رسانید که در عین راه حکم مراجعت بسوی
جامع مسجد نفاذ یافت و داخل مسجد شدند و هم مولوی ممدوح میفرمودند
که روزی از راه ظرافت گفتم شهره از دهام خلق بر مسجد جامع از مدتی
می شنیدم و بر مسجد هیچ ندیدم جناب ایشان جوابی ندادند تا آنکه بار
دوم بر مسجد رفته بودم آنقدر هجوم خلق بود که جای قدم برداشتن نبود
چون بر مکان باز آمدم در تقریب آن رنج از کثرت و هجوم خلق بیان کردم
تبسم کرده فرمودند عجب تماشا است اگر هجوم خلق نه بیند حمل بر ویرانی
و تباهی شهر نمایند چون از دهام خلق باشد اگر اه طبع میفرمایند آنزمان دانستم
که جناب ایشان در جواب آنروز این تصرف کرده اند مولف کتاب میگوید
بعد از زمانیکه هر دو جناب رونق افروز وطن شدند و این باجرا از جناب
مولوی ممدوح شنیدم گستاخانه عرض کردم که در هجوم خلق کدام دعای بکار آمد
بود از راه نوازش فرمودند علی و دعای نبود مگر آنروز در مقام جامعیت نشسته
بودم اثر آن بود **نقل** است مولوی فخر الدین دهلوی قدس سره چند بار
پیام اشتیاق ملاقات جناب ایشان فرستادند جواب دادند برای چه نه آن
کمال دارم که زیارت کامل موجب اجر است نه غرضی از دنیا فیما بین است

بعد چند روز مولوی ممدوح کسی را فرستادند از خود تشریف آوردن منظور
نباشد اجازتی جهت حاضر شدن خود میخواهیم ناچار جواب گفتند که
مکان نداریم مگر روزی حاضر خواهیم شد باوجود آنکه مولوی ممدوح در آن عرصه
بس صاحب تصرف بودند و در باب فقر و مراتب کمالات نظیر نداشتند قطب
وقت در شهر دہلی ایشان بودند و مکاشفهٔ خطرات قلوب بس تیز و تند و در باب
هدایت و کرامت شهرهٔ آفاق و در فتوح ظاهر نظام الدین وقت جناب ایشان
قدس سرہ بنظر ایفای وعده در عین تاریخ عرس بزرگی مولوی معنوی
فاتحه دی معمول میداشتند تنها رفتند و در مجلس ملاقات خلق حاضر شدند
والسلام علیک گفته باندک تفاوت نشستند او شان که بار یکسی از روسای
در سخن بودند و اخلاق میفرمودند قطع سخن کرد و علیکم السلام گفتند و نام
پرسیدند ایشان فرمودند که خدا بخش از وطن نشان جستند بیان نمودند
از سالها در این شهر اقامت داریم بعد این همه گفتگو باز متوجه تواضع و مدارات
آن رئیس شهر شدند و بایشان ملتفت نگردیدند حضرت ایشان دو سه
ساعت دیگر هم نشستند و برخاستند آنزمان مولوی معنوی
فرمودند خواهے رفت جناب ایشان هم گفتند بلی و رخصت
شدند و چنان اخفای حال خود کردند که سر مو بر مولوی
معنوی احوال ایشان منکشف نگردید حتی که تعظیم حسب
حال شخص هم بعمل نه آمده بعد چند باز پیام رسید که هنوز انتظار ایفای وعده میکشم
جواب فرمودند که ما بروز عرس حاضر شده از عهدهٔ وعده بیرون آمدم

خود بدولت با فلان کس در اخلاق بودند رسم سلام ادا کردم و فلان طرف بازگ
فاصله نشستم نام و نشان پرسیدند گفتند از چند سال درین شهر سکونت
دارم و نام من خدا بخش است باز چیزے نفرمودند که جواب آن گفته
آید دو سه ساعت بنجومی حاضر ماندم باز وقت رخصت پرسیدند
میروی گفتم بلی سلام کردم و رخصت شدم دیگر ایفای وعده و صورت
ملاقات چه معنی دارد چون جواب باصواب رفت مولوی ممدوح را همه سخن
یاد آمد بس متاسف شدند و فرمودند که شاه صاحب تصرفی بکار بردند این
قدر اخفا کردند که سر مو بر حال ایشان اطلاع نیافتم و محض عامی دانستم
و خجل شدم و زور تصرف ویرا معتقد گردیدم و دو چند از سابق مشتاق
لقای گشتم و امیدوار اجازت هستم باید که کسی برود و از من پیام رساند
چون پیام برآید جواب دادند که حالا معاف دارند شمارا فرصت که حاضر
شوم نه آن قدر مهلت که شما را طلبم ثمره حاضری ما سودی نه بخشد اقل
ترین وی آنست که مسرتے در دل هر دو از شناسائی باخود پیدا آید انهم
بسبب مدارات بعضی ارکان شهر مهلت نیافتند که بدست آرند و
ثمره تشریف آوری بر مکان فقیر بجز افتخار بخشی این حقیر دیگر بخاطر نمی آید
و این تمنا و آرزو ندارم اگر کسی است حرفی بس است مولوی معنوی
اکثر در تذکره ایشان بحاضرین فرمودی که او در مایان جنس دگر است
و طاقت تصرفے که دارد درین زمانه ندیدم افسوس
که ما را در خجلت و ندامت گذاشت و اعجاز نفع

دامت برکاتہ کہ جلالت و مہابت جناب ایشان در مشایخان شہر
دہلی از حد زیادہ بود کسی را بر خلاف ایشان طاقت دم زدن نبود
و ہر کسے نزد ایشان شہر معتقد کمال و طاقت تصرف ایشان بود چنانچہ
قصبہ شاہ آبادانی مشہور است در طریقۂ ایشان جوش و خروش بسیار
بود در ہر مجلس کہ شاہ آبادانی میرفت از جوش و خروش یاران شان مجلس
پراگندہ شدے و بر مجلسیان تنگ گردیدے کہ ہمہ از ذوق و شوق باز
می ماندند آخر فقرا از شہر دہلی محضر نوشتند و بران قرار دادند کہ شاہ
مذکور در مجالس معمولی چون مجلس سلطان نظام الدین اولیا
و عرس قطب الدین بختیار کاکی و مجلس سنت نہ آیند و اگر حاضر شوند
معہ یاران و سے بدر کردہ باید داد با اینہمہ اگر بجنگ شوند ما ہمہ بجنگ
شان شویم آنا در مجلس او راہ ندہیم و ہر کسے بر محضر مہر کرد چون اجرای
آن موقوف بر مہر حضرت ایشان قدس سرہ بود بعد تکمیل خواتم دیگران
محضر نزد وی قدس سرہ فرستادند تا مزین بہ مہر کردہ شود و بعضے از یاران
چنان گویند کہ محضر درست نکردہ بودند صلاح در حضرت ایشان
پرسیدہ بودند بہر تقدیر جناب ایشانرا این سخن بس ناگوار آمد فرمود
ما غیر یک جہل شمایان نیستم و در امر جہالت مصلح نمیشویم پرسیدند کہ
بر سر ایمنی مطلع نیستم امید وارم کہ بر مایان ہم منکشف سازند فرمود
این طور نزاع مخصوص باہل دنیا است و خلاف شان فقرا اگر طاقت
دارید و می توانید شورش آنہا سلب کنید کہ بوجود رقص نشوند والا

بر ضعف حال خود نفرین نمایند چنگ فقرا صاحب حال ایست نه رد
وضرب علاوه ازین شمایان را برا خراج کسی از مجلس محبوب الٰہی یا دیگر
بزرگان چه اختیار نه تولیت مزار شریف شما راست نه اهتمام مجلس بدست
شما هر کس و ناکس در جاهای متبرکه حاضر میشود زیاده برین نیست که در جاے
اهتمام خود یا در مجلس خانگی خود شاه آبادانی را راه مدهید و چه مبالغت
در جاهاے متبرکه صیت کسی را بجز سکوت جوابی نماند و همه ما سخن و
قدمبوسی تسلیم کردند محضره حاکم شهر شاه آبادانی باستماع این ماجرا
بس مشکور جناب ایشان بود میگفت که نه ازوی ربط و دوستی داشتم
نه سلام و پیام محض از لطف خود ما را پناه داد ورنه سکونت ما درین شهر
دشوار بود مولوی ممدوح می فرمود که ملاقات شاه مذکور کرده ام بسیر
درویش دل و مرد خلیق بود افضل ست میفرمود حضرت ایشان قدس
سره ازین مولف کتاب که از قدیم خو کرده لطف و نوازش بود در ایام کسب
سلوک آتش عشق نبوی صلی الله علیه وسلم در کانون سینه ام بالتهاب
آمد و شعله شوق خرمن صبر را پاک سوخت آن روی و بدن جمال جهان آرائے
آن اصل وجود صلی الله علیه وسلم بحضور تاج العارفین رضی الله عنه کردم
باعمال استخاره اجازت فرمود و هدایت نمود هر شب بدان قیام داشتم
بعد چندے که روی مقصود بخواب و خیال هم دست نداد عرض حال
کردم بریاضت صوم و تقلیل غذا ایما کرد عرصه سه سال بران گذشت
یکوقت بوزن نه فلوس پسته خشک و غذا داشتم روزی برلاغری و ناتوانی

مارحم آمد بشاه اکرم قدس سره فرمود که این بیچاره ریاضت شاقه بکار
برده و هنوز بر در مطلوب نرسیده بحضور اقدس نبوی صلی الله علیه و
آله وسلم عرض دارید ایشان دریافت کرده بحضور اطلاع نمودند که شب
وعده عنایت است آنحضرت فرمود باید که بشاه خدابخش این مژده
جان بخش رسانند تا دل بیقرارش بتسکین آید چون مژده تازه بگوش جان
من رسید از سر نو زنده شدیم آخر آنشب نیز به تمنا گذشت صبح بعد نماز
در حجره شاه محمد اکرم رفتم و گفتم که کتاب مقصود القاصدین کجاست
پرسیدند چرا گفتم بر اعمال باطله استخاره قلم خواهم زد و خط خواهم کشید
نادیگرے درین غلط نیفتد و قریب بخرد پس آزرده شده گفتند این
سخن خوب نیست من بحضور اقدس حضرت پیر و مرشد اطلاع خواهم کرد و
گفتم از راست باک ندارم و سخن راست نمیگذارم و در باطن
منظور هم چنین داشتم که ایشان بحضور شیخ حال من عرض دارند و کلام مرا بسط
دادم تا انکه ایشان بحضور نسکایت ما بردند چون بیرون خلوت آمدند
ما هم برای سلام رفتم اما در باطن مضمون آنکه ببینیم چه تقریب می آید
بمجرد حاضر شدن از کمال لطف ارشاد کردند میان خدابخش امروز چه
بود که بر اعمال استخاره قلم میزدید عرض کردم انچه بحضور رسیده است
راست رسیده است البته غلام منجوست که بر اعمال استخاره قلم
زند تا کسی بغلط نیفتد و بر تجربه من کاغذ سازد آنزمان زیر لب فرمودند
که عمل چه بقصان دارد چرا شب به بیداری میگذرانید اعمال

مشرف شدن بخواب است یا بہ بیداری و فی الحقیقۃ چنین بود کہ
درین مدت بعد عمل استخارہ تا سحر بیداری می بودم تا در بیداری مشرف
شوم و کسی بر بین راز من اطلاع نداشت دیدم کہ حالا کار از دست
میرود و قصور بمن عاید شد اکنون کارے باید کرد کہ یا بمطلب رسم یا محروم
ابدی شوم و این راز بر آنحضرت منکشف شد یکبار دست بر سر خود زدم
و گفتم وای بر بخت نارسائی من و بر زمانہ من شیوخ سابقین مریدیرا
کہ بلند ہمت میدیدند مسرت میکردند و شکر میگفتند و شیوخ زمانہ ما از
بلند ہمتی طالبان متنکر و ناراض چون حق تعالی درین زمانہ ما را آفرید
چرا پست ہمت نہ آفرید کہ بر خلاف شیوخ در کارے بلند ہمتی نمیکردم و
زار زار گریستم آنحضرت کہ متحمل دیدن گریہ و اضطراب کسی نبود ہمین قدر
فرمود بسیار خوب صاحب بسیار خوب عنقریب زیارت و عرس شریف
بود در تاریخ زیارت ہمہ کسان حاضر بودند آنحضرت زیارت کنائید
ما ہم ایستادہ بودم نگاہے فرمود و اشارہ بر زیارت موی شریف نبوی
صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نمود و انگشت مسبابہ قریب موی شریف نہاد
و باز نگاہی بسوی من کرد یک بیک از رجال جہان را آمی مشرف شدم
چنانکہ تمنا داشتم بعد فراغ زیارت چون بخلوت شریف تشریف
بردند حاضر شدہ عرض کردم فرمود دیگران ہم ہمین بیان کردہ اند کہ تو
گفتی و از بعضی یاران صاحب رسائی ارشاد فرمود کہ امروز خدا بخشد
ہم بعنایت الٰہی کامیاب شد یاران بہ مبارکباد آمدند خصوصاً شاہ

محمد اکرم قدس سره گفتم شما کار ما تمام کرده بودید اما لطف و کرم حضرت شیخ
دستگیری کرد نقل است در ایام جنگ و قتال اهل اسلام شهر بنارس
و کفار آنشهر بعضی اهل دولت شهر که در مال و متاع رئیس کفاران بودند بحکام
وقت یعنی نصرانیان که تسلط شان بر ملک هند بود درخواست دادند که
مبلغ سه کرور روپیه بقدر این شرط میدهم که مسلمانان را ازین شهر بیرون
کنید و شهرے دیگر از انها آباد کنید تا درین شهر که معبد هنود است
کسی از مسلم نماند و هم برائے آبادی شهر دیگر از خانه و عمارت مسلمان
علاوه ازین سه کرور میدهم حکام راطمع در گرفت قریب بود که رای آنها
برین قرار یابد و حکم باخراج مسلمانان از شهر نفاذ گردد از خط بعضی مریدان
جناب ایشان مضمون هذا واضح رای گردید و دران عرصه خود بدولت
در قصبه پهلواری صانه الله تعالی عن الافات تشریف میداشتند فرمود
تاریش بر روی منست هرگز چنین شدن ندهم بعد دو هفته خط دیگر رسید
که رای حکام خود بخود تبدیل یافت و اهل دولتان را جواب دادند که
مضایقه ندارد و مسئول شما بے صرف نقود مقبول است اما بیک
شرط که اگر مسلمانان هم درخواست انیمعنی کنند که کافران قلمرو نصرانیان
بجز شهر بنارس در شهری دیگر از بلاد اسلام آباد نمایند شمایان مسئول
آنها منظور دارید کفار لاجواب شده از مراد خود محروم آمدند و نیز از مولوی
محمد امام صاحب دامت برکاته میفرمود که هر روز دو وقت بر مکان
مریدان رفته چیزی خوانده دم میکنم که از شر کفار بحفظ مانند چگونه شهر

کرده خواهند شد و هم در ایام تسلط نصرانیان بر شهر دهلی بحضور شیخ العالمین
رض عرض کرده بود که اگر دست حمایت بر پشت ما نهاده شود و نظر عنایت
بسوی ما کرده ما تنها نصرانیا نرا ازین ملک بدر میکنیم شیخ العالمین رض جواب
فرمود که این ارادہ بحکم کسی از حضرات عالیات است یا از خود گفت
نه حکم است از جائے نه ممانعت از جائی و میگوئیم که حضور متوجه شوند الا
همین قدر که بنده را حکم فرمایند ارشاد شد که ما همه بنده ایم و ملک ملک
خدا است هر کسی را که خواهد مسلط کند بنده را در کار وی دخلی نباشد
و چون از جائی حکم نیافتند لاریب که این قصد بے شائبه نفس نباشد ورنه
ما کیستیم که بی امر در کارخانه الٰهی دست اندازیم شوم و راحت نفس چه بیم
هر چند انچه از تسلط کفره رنج بر دل است چه گفته آید لیکن از راه تصرف
دفع ایشان هم بے امر نشاید اگر از جناب هم ارشاد شود بیکبار و ز
دفع این کفره از تمامی ملک ممکن است و جناب ایشان از عاشقان
حضرت تاج العارفین اند و حکایات پیر پرستی و دیگر تصرف ایشان چندانست
که اگر همه نوشته آید کتابی مطول شود علی الخصوص در شهر بنارس ساکنان
چهاونی شاه زاده مرزا خرم عجیب و غریب تصرفات ایشان بیان
میکردند نسب شریف بخواجه نصیر الدین چراغ دهلی قدس سره
بوسطه سید زین "سه" پیوندد تاریخ انتقال سنه ۵ رجب
وقت ظهر سال یکهزار و دو صد و سی و یک هجری در شهر بنارس و
مزار شریف بجوار حضرت مولانا رسولنما رض متصل متکا، جانب مغرب

ذکر احوال حضرت شاہ جمال محمد عرف جمن قدس سرہ

ایشان از طبقۂ یاران متاخرین حضرت تاج العارفین رض اند بس مرتاض
و ادر تجرید و تفرید داده از عنفوان شباب تا دم واپسین بریاضت شاقه و
عزلت نشینی خانقاه شیخ رض گذرانیده یکی از ریاضت وی بود که مدت
دوازده سال بر نان خشک بی نمک بسر کرده و دایم در ین عرصه صایم
بوده و شش سال دیگر بر کچڑی بے روغن گذرانیده و گاهے
کسی را غضب نکرده و لفظ موذی هم بر زبان نه آورده طاقت
بر مثال آنقدر داشت که از سید العلما اسند العرفا در تقریبی میفرمود
حاجت به حاضر کردن مثال چه میشود او خود مثل کنیز دست بسته هر وقت
حاضر است سماع دوست بسیار بود چنانچه یک شبانه روز در سماع
بیک وضو نشسته ماند و بجز نماز از مجلس برنخاسته و نه چیزے خورده چو
قوالان بعد چهار چهار ساعت تبدیل کرده میشد و خدمت ابدالی داشت
هرگز قدم از سلوک بیرون نه نهادے در مرض موت وصیت فرموده بود که
بر جنازه من سماع ضرور است چون از هجوم غم کسی را یاد نماند بعد دفن
ادائے وصیت بر قبر کرده شد عالم اثر آنروز بیرون از تحریر است
از دو صد مردم شریف و وضیع کم نبود که غرق سیل چشم نه بود در اجابت
دعائے اثرے داشت که درین زمانه کمتر دیده شد تقلست وقت
رفتن مولانا شاه ابو الحسن صاحب دام افضاله در قصبهٔ آره همراه استاد

کہ جہت علوم تشریف می برند فرمود مفارقت شما بر من از کوہ گران
تر ہست و چشم بر آب شدہ فرمود برو اما خوب میدانم کہ انشاء اللہ
تعالے دو ماہ برابر ماندن شما در آنجا نشود مگر اینکہ از دیدار خود ما را
مسرور کنید از راہ شفقت سخنے بر زبان آوردہ بود اثر آن چنان
بظہور آمد کہ تا عرصہ پنجسال جناب ممدوح را اتفاق اقامت دران قصبہ
ہمراہ استاد عالی نژاد افتادہ اما گاہی دو ماہ برابر اتفاق ماندن نشدہ و
بعد اتمام تحصیل ایشان حضرت استاد کہ مفتی عدالت آن ضلع بودند
تا چہل سال اقامت بود لیکن ہزار ہزار حیلہ اقامت دو ماہ برابر بکار
بردگاہی سود نکرد خواہ مخواہ امری پیش آمدی کہ قبل اتمام ماہ دوم بوطن
ضرور آمدی و حضرت تاج العارفین رضہ ایشان را بہ جمن جنتی یاد کردہ و افتخار
سنجشیدہ بود نقل ست بعد انتقال ایشان ہم دران ایام سند العرفا
بخواب دید کہ مزار انور رسول صلے اللہ علیہ وسلم در باغ حضرت تاج
العارفین رضہ واقع است و خود را دید کہ بر مزار شریف آنسرور صلی اللہ
علیہ وسلم از قضای حاجت بشری فراغت میکنند صبح کہ بیدار شد
بس گریان و لرزیان بحضور شیخ العالمین رضی اللہ عنہ آمد و فریاد
کرد کہ حالا از دین ایمان برباد رفتم چنین سوء ادب کافر را ہم بخیال نگذشتہ
باشد کہ از مادر خواب بوقوع آمد و بیان خواب کرد آنحضرت فرمود
غم مخور تعبیر وی دیگر ست کہ قبر مقبولی از مقبولان بارگاہ رسالت را مرمت
خواہی کرد چرا کہ تازہ رات در خواب زرد میشود ہر چند تسکینی آمد

اما تمامتر رفع تردد نبود تا انکه خواب و تعبیر آن هر دو از خاطر شریف وی
سهو رفت روزے بر مزار حضرت ایشان ایستاده فاتحه میخواند و قبر
اندک شکسته و بدحال بود یکبار در دل خطره مواثق آمد که درستگی مزار شریف
شان نماید و بحضور شیخ العالمین رض عرض کرد و اجازت گرفت چون مرمت
قبر باتمام رسید خواب یاد آمد و دانست که همین تعبیر بود قبل از خیال
عرض شان حضرت شیخ العالمین رض فرمود که اکنون خواب و تعبیرش
بوقوع آمد یا هنوز تردد باقیست و این خواب بر کمال قرب شاه حسن
با حضرت رسالت صلے الله علیه وسلم و از حضرت تاج العارفین رضی الله
بخطاب جمن بهشتی سرفرازی یافته بود تاریخ انتقال نوزدهم رجب
روز پنجشنبه وقت اشراق سال یکهزار و دو صد و هشت از سال هجرت
صلے الله علیه وسلم است قبر شریف در احاطهٔ باغ تاج العارفین رض
پائین قبر مولوی اشرف علی قدس سره که ذکر کمال وی در ذیل احوال
یاران شیخ العالمین رض کرده آید واقع است

ذکر احوال حضرت شاه محمد کریم قدس سره

ایشان از یاران حضرت تاج العارفین رض اند اکثر امور خانقاه از مهمانداری
و خدمت فقرا وارد و صادر متعلق بایشان بود در حب و عشق
شیخ بس غالی بود و آنحضرت در حق وے فرمودی حسن من است
و بیشتر در مجلس سماع غزل سرای گردی و چون بلبل هزار دستان بر

بر گل روی شیخ در نوا سنجی سحر نمودے وگاہی بر گل دیگر مترنم نشستے
واکثر اوقات در عالم سکر ماندی و وجد و رقص مستانہ فرمودے
کمتر وجد بشان بود کہ از سکر و مستی خالی بودی غزل حافظ شیراز
منم کہ گوشۂ تنجانہ خانقاہ من ست ۔ دعای پیر مغان ورد صبحگاہ من ست
بس مطبوع طبع بود ہر وقتیکہ قوال می سرائید از خود رفتے و مستانہ
دست و بازدی بر نام تاج العارفین بر دے از انبساط و سرور رنگ رو گرگون
شدی گویا نام معشوق بر روی عاشق کسی گرفتہ باشد و چشمش
مخمور گردیدے وقت حضرت مولانا رسول نماز نیز درک فرمودہ است
و بسعادت ارشاد از انجناب نیز فائز شدہ است و از خدمت ابدالے
افتخار یافتہ بود سید العرفا دامت برکاتہ می فرمود کہ والد من حضرت
مولانا وحید الحق ابدال قدس سرہ در ایام طفلگی اکثر فرمودے
کہ چون بخانقاہ روی ضرور ست کہ یک دو ساعت بخدمت شریف شاہ
حمین و شاہ محمد کریم ہم حاضر شوی و دعاے خیر از ایشان التماس
داری کہ این ہر دو بزرگان از ابدالان اند و دعاے ابدال مستجاب ست
و از سوء ادب دور باشی تا از لطف و عنایت ایشایان محروم نمانی
تاریخ انتقال شریف چہار دہم ماہ رجب روز پنجشنبہ وقت صبح در سال
یکہزار و دو صد و نہ از سال ہجرت بود دہم پہلوی شاہ حمین قدس سرہ
جانب مغرب مدفون اند قبر شریف ہر دو بزرگ خام ست چہار کس از
یاران حضرت تاج العارفین کہ داخل ابدالان بودند و برین خدمت از

بارگاه رسالت سرفراز شده بودند همین چهار بودند یکی شاه محمد اکرم
دویم مولانا وحید الحق سوم شاه جمال محمد عرف جمن چهارم شاه محمد کریم قدس سرہم

ذکر احوال حضرت شاه محمدی قدس سره

ایشان در عمر شانزده سالگی بذوق فقر در خدمت فیض درجت حضرت
تاج العارفین از اطراف بلدهٔ لکهنؤ آمده بودند و عمر در خانقاه بسر کردند
یکی از ریاضت شان اینست که مدت شصت سال در یک حجرهٔ قناعت
کردند سر ماه کرباس هم در آرامگاه یکسان داشتند و گاهی پاد راز کرده
یا بر بینگ تخفتند و روزه طی بسیار داشتند و ثلث اخیر شب گاهی
در مدت العمر از او راد فوت شد و از طلوع آفتاب تا یکپاس بتلاوت
قرآن و بجز خانقاه یا درگاه شیخ دیگر از مکانات قصبه واقف
نشدند موذن مسجد شریف خانقاه ایشان بودند و ولی مادرزاد دو
سیف زبان عبارتے ست از مجموعهٔ کمالات ایشان و در بارگاه رسالت
قربی حاصل بود که کمتر کسی را بوده باشد نقل ست روزے
یکی از بزرگان دین بی اجازت جناب ایشان اذان گفت و از کمال
رغبت بگفتن اذان از کسی که بر ایشان در اذان سبقت کردے
بس رنج و ملال در دل پاک وی قدس سره جاگرفتی اما از غایت تحمل
صبر کردی و حرفے از شکایت بزبان نه آوردی آنشب گوینده اذان
از رسول صلی الله علیه وسلم مشرف شد و چنین بر جبین انور از طرف خود

دید و فی الفور در باطن خود تفرقه عظیم یافت او را اضطراب در گرفت
و توبه کرد که گو بر گناه جدید مطلع نیستم اما توبه کردم و اگر اطلاع بر گناه
یابم دیگر توبه بسازم آنحضرت فرمود چرا شاه محمدی را بر نجاندختی
و بروی سبقت در اذان کردی ایا وقت نماز میرفت و هم چند بار بعضی بعضی
درویشان در امری که ایشان را رنج داده بودند دیدند حضرت تاج العارفین
را رنجه کرده می فرمایند هر کسی که شاه محمدی را ایذا و رنج داد ما را رنج و ایذا داد
و در ملال انداخت و در استخاره بهر جناب ید طولی داشت و خلقی برای در یافت
کار او را تکلیف میدادند و از اخلاق کسی را محروم نمیگذاشت و هرگز در
دریافت وی غلط نشدی و با وجود توکل بحث داد سخاوت داده بود
و بیشتر مقروض ماندی اگر کسی گفتی که هر چه از جای میرسد همان روز بر
طلبا و فقرا و مساکین حتی اطفال تقسیم میفرمایند و ادای قرض
نمیسازند فرمودی ما برای ذات خود قرض نکرده ایم مگر بهر محتاجان ادای
آن بر ذمه خدا است و فی الحقیقت همچنان پیش آمد که بعد از انتقال و
هر یکی از غریم می آمد و تاسف میکرد و می گفت قرض خود بروی سجل کردم
تا آنکه یک خرمهره هم بر ذمه وی قدس سره نماند **نقل است** یکی از صاحبدلان
را بسبب بعضی امر که در ظاهر مستکره می نموده در باره شان تردد
میفرمود شبی بزرگی را از بزرگان نقشبند به بخواب دید که میفرماید شاه
محمدی بی شک ولی است هرگز در ولایت او ریب نیست **نقل است**
ندافی در اجرت باوی بد دیانتی کرد پینبه هم دزدیده و اجرت را تقاضا میکرد

فرمود بینه هم وزدیدی و موافق شرع معمول اجرت هم گرفتی و دیگر
را دعوی داری فقیر را رنج دادی و کاذب گفتی بگیر آنقدر که مدعی آن هستی
اما افشار امد تعالی روز هشتم بر تو نگزرد که بیوندزمین شوی آن بدبخت
بر رنج وی قدس سره خیال نکرد و شب هشتم از مرض دفعی هلاک شد
و بپوندزمین شد نقل شبی قریب سحر بعد فراغ اوراد با آواز بلند گفت
هر که مراد خود خواهد نان و کباب و شیر جای ما را خواهد شب دویم هم بر این
سخن گذشت شخصی بطلب روزگار غایت درمانده بود ندتدبیر کرده نان
کباب و شیر چای همانوقت سحر پیش او رده تناول فرمود آنکس گفت
ایفای وعده کردم اکنون امیدوارم که بر سر روزگار شوم فرمود چنانکه
تو کردی حق تعالی هم با تو خواهد کرد و بعد چند ماه بر سر روزگار شد
و بس عزت پیدا کرد کرامت وی نهایت بلند بود و حکایات وی ازین
جنس بسیار است تاریخ انتقال شب هفتم شب دوشنبه ماه ربیع الثانی
آخر شب سال یکهزار و دو صد و چهل و سه از سال هجرت است قبر شریف
باین قبر شاه محمد کریم است

ذکر احوال حضرت شاه غلام سرور قدس سره

و یاران حضرت تاج العارفین ایشان وی قرابت آنحضرت بود ند و قرابت قریبه میداشتند
صفت احوال رفیع و جد ایشان در عالم مستی بود و مستانه دست و پا زدی و سر و سر و بیشتر
مغلوب الحال ماندی و چند بار در وجد قریب بهلاکت رسیده بود که بجز نفسی چند دیگر باقی نمانده بود و

بدستگیری حضرت شیخ العالمین رض ازان مهلکه نجات یافت چنانچه
در تصرفات آنحضرت رض انشاء الله تعالی ذکر کرده خواهد شد نقل است
در مرض موت خود مبلغ ده روپیه نیاز عرس حضرت تاج العارفین حواله
مولانا شاه ابوالحسن صاحب ام افضاله کرده که بحضور شیخ العالمین رسانند
تا ما هم شریک سعادت نیاز عرس شوم بعد دو روز که مولانا ممدوح لعیادت
تشریف بردند آنجناب فرمود که شاید نظر قلت نذر رسانیدن وی بر من
اطلاع نه فرمودند واز ردّ وقبول وی ظاهر ننمودند و بانتظار داشتند
لیکن صاحب نیاز از کمال کرم ولطف قدیم خود شب بمژده قبول جان
تازه وحلاوت نے اندازه نخشیدند دیدم که ده چند یاران شاه حسن و
شاه محمد کریم وغیره آنحضرت رضی الله عنه تشریف آورده عیادت
فرمودند گفت نذر تو مبلغ ده روپیه بابت عرس ما رسید مولانا ممدوح میفرمود
که ازین الزام جناب ایشان بس منفعل ومخجل شدم تاریخ انتقال ششم
ماه رجب روز جمعه وقت چاشت سال یکهزار ودوصد وچهل از سال هجرت
است قبر شریف در احاطه جد امجد امیر عطار الله قدس سره بر دروازه
مشرقی سنگین مسجد بفاصله پنجه بیشش قدم واقعست

ذکر احوال شاه غلام رسول قدس سرّه

وطن شریف شان موضع هرلا است در یلدان تاج العارفین مثل
ایشان کسے مستور الحال ومتحمل المزاج نبوده بجز خاصان بارگاه

دیگر طالبین رسم بر حال شان اطلاعی نبود و اطفال بادی مسخرگی
و نے ادبی می کردند اما از رحم بر کسی زجر نہ کردے و در پاسخ سخن آہستہ
سکوت ورزیدے و از ترشروی بسوی کسی ندیدی نوافل و اوراد
بسیار خواندی از شیخ العالمین رض و هم از سید العلماء دامت برکاته
یاد دارم میفرمودند یکی از احوال رفیع ایشان آن کہ در خواندن التحیات
چون بمقام تشهد رسیدی از جمال جهان آرای نبوی صلی الله علیه وسلم
مشرف شدی هیچ نماز از فرائض و نوافل نبود کہ بدون این دولت باتمام رسد
تاریخ انتقال سیزدهم ماه محرم وقت شب اول پاس سال یکهزار و دو صد
و پنج از هجرت نبوی صلی الله علیه وسلم بود قبر شریف در احاطهٔ باغ حضرت
تاج العارفین است اما از شکستگی قبر و امتداد ایام نشان قبر هم باقی نمانده است

ذکر احوال حضرت شاه مسیح الله قدس سره

وطن شریف شان موضع عیسی پور متصل قصبهٔ پهلواری بفاصلهٔ ربع
کروه است نسبت فرزندی بخواجهٔ نصیر الدین چراغ دهلی قدس سره دارند
از یاران حضرت تاج العارفین رض اند چون عهدهٔ قانون گوئی داشتند خود
را از زمرهٔ فقرا نمی شمردند اما احوال رفیع و ریاضت شاقه نسبت معاصران
خود میداشتند گاه بود کہ بر نخود خام بے نمک شش ماه گذرانیدند
گاه بر برنج بیرنج هفت ماه بسر کردی و از اذکار و افکار اینچه رسیده بود
تا مرگ در سفر و حضر قضا نکردی یکی از حسن طینت ایشان آن بود کہ در کار دنیا

هرگز چیزے صرف نکرد مگر انکه اول آنقدر ببرد اشتے لباس کهنه و
شکسته در برد اشتے و نو درست نکردی مگر اول برائے محتاجے
درست کنانیدے و پوشانیدی نقل است در ابتدای ذوق
سلوک بحضور تاج العارفین رض آمد بیعت کرد از انجا که دران ایام
عسرت زیاده داشت بجز یک بطانه بستار رنگین آنهم کهنه دیگر نبود
که نذر آرد پیش نظر حضرت شیخ نهاد آنحضرت فرمود که بیعت اگر بهر
حصول دنیا می کنی بغیر آن نیز ممکن ست باندک سعی [illegible] صاحب
دولتی حاصل میشود ضرورت بیعت ندارد عرض کرد که [illegible] خالص بحصول
دین دارم آنحضرت ارشاد کرد اگر فی الحقیقت [illegible] گاهے
بحاجت دنیاوی مارا تکلیف ندهی و بیعت گرفت و ایشان هم تا زندگی
برین عهد ماند بعد چندی بر استقلال وی رحم آورد و فرمود شیخ الله
بس مرد مستقل ست باچنین عسرت گاهی شکایت آن پیش من نکرد
حق تعالی وی را اصلاح و فلاح بخشد در اندک زمانه از عنایت شیخ
بدولت ظاهر هم ممتاز اقارب و سرامد ارباب عزت شد و در اندرون
بمرتبهٔ اعلی رسید نقل است می فرمود شیخ العالمین رض که روزے
نوجوانان از یاران آنحضرت رض بر وجد ایشان حرفے نهادند و سخنی
بر زبان آوردند آنحضرت رض را ازان خبر شد فرمود شیخ الله هرگز
درشورش و وجد بر نخاست مگر آنکه هر سر موی او در دریائے
نور شناوری میکند نقل است مشهور و معروف و هم از حضرت

حضرت شیخ العالمین رض شنیدم معمول و دستور ایشان چنان
بود که اهل معامله غرض خود می گویند و ایشان سر بر اقبه چون سخن تمام
کردند سر برداشته جواب وی مجمل میگفت و باز بر اقبه می شد و در
کچهری تحصیلدار پیر گنه میرفت اگر در معامله توقف می دید در حجره از گوشهای
مکان کچهری منزوی شدی و بوظائف و اوراد پرداختی و هرگز از ظاهر
بینان باک طعن خود نمائی نداشتی تا متصرف کار خود بودی
و تضییع وقت پیش نکرده داشتی روزی تحصیلدار که ملت کفر داشت و از
قوم کایسته بود گفت شیخ مسیح الله وظیفه و اوراد بسیار دارد اما حیف
که باین دوستی بکار ما نه آمد دیوی سخت دختر ما گرفته و اندار هر جنس میدهد
و هر نوع تدبیر بکار بردم در خاصه خود فرقی و فصلی نکرد آخر بعرض
عام چاره کاری گذاشتم و هر کس ناکس رجوع آوردم تا این زمان رسا
و کلیة از مقصود اثری نیافتم هر چند از حصول کار نا امیدم لیکن در دفع بدی
نمیگذارد که روبه تدبیر نکنم و بصلاح نسازم و اکنون از ایذای آن شیطان
بر جم بجان آمده ام جناب ایشان جوانی نداند و حسب دستور
سنجواندن او را در قطع معمول از مکان داخل شدند و خیال دفع
آن دیو در دل بود بمجرد بند کردن دروازه حجره آن دیو بصورت کریه
و توانا و عظیم الجثه مجسم شده ظاهر شد و جمله دلیرانه بر ایشان آورد
و بکشتی افتاد و با وجود نحافت بدن و لاغری ریاضت بزور باطن خود
وی را بر زمین زد و بر سینه وی نشست و شور و فریاد کرد که کار بارید

کار دبیارید و فریج کنید مردمان در شگفت افتادند و دویدند چون در حجره
بند بود و آواز دادند رسیدیم در یکبشایند که یکبار آن دیو بفریاد آمد که مارا
بگذار عهد و اثق بتو می بندم که دیگر این دختر را آسیبی نرسانم و بوی
نزدیک نه شوم اما ایشان قبول نکردند تا آنکه بکسی طور خلاصی خود کرد
و بگریخت در را.. و اکردند و از زورکشتی عرق عرق بودند تحصیل دار پرسید
که ماجرا چیست سرگذشت بیان کردند باز ازان روزگاهی بر دختر ش
ایذای آن دیو بکسی نوع نشد نقل است شیخ العالمین فرمود که مرضی
صعب بشاه شمس الدین ابوالفرح در ایام طفلی عارض شده بود حضرت
شاه عبدالحی قدس سره را در دفرزندی باضطراب آورد و روزی
حال روی فرزند دیده پس گریان بحضور حضرت تاج العارفین رض آمدند
و استغاثه کردند که سامعان را جگر آب می کرد آنحضرت در مراقبه
شد و شاه مسیح الله که در انوقت حاضر بودند هم باتباع شیخ مراقب
شدند بعد ساعتی سر از مراقبه برداشته گفتند خیریت است فرزند
دلبند عمر طویل دارد جای تردد و نشویش نیست و هم می فرمود شیخ
العالمین رض که شب نخستین عالم قبر بشاه عصمت قدس سره که ذکرش بالا
گذشت بخواب خبر مرگ خود کرد و او شان در وطن خود موضع سائین
هر لا بودند به همین عبارت میر صاحب ما فراغت کردیم نقل است
شیخ العالمین رض می فرمود روزی از کشود کار و فتح باب شکایت
کردم همان شب شاه مسیح الله را بخواب دیدم آمدند و گفتند محنت در

در مراقبه واذکار در شبانه روز چهار ساعت هم نمی شود و بریاضت
سر مو خیال نمی آید و زبان شکایت هر وقت دراز و برفت تاریخ انتقال
بست نهم ماه ربیع الاول سال یکهزار و یکصد و هفتاد و پنج از سنین
هجرت قبر شریف جانب جنوب قصبهٔ پهلواری پس متصل جائی ست مشهور
بمقبره و درختهای تمرهندی عظیم الشان دران مقبره است خصوصاً
یک درخت که عرصهٔ آن کسی را از اهل قصبه معلوم نیست حضرت تاج العارفین رض
میفرمود که ما ساق و تنه وی را از طفلگی همچنان دیدم که امروز می بینیم و
عمر شریف آنحضرت نود و شش سال بود و انتقال را هم امروز پنجاه و شش
سال گذشت مردمان ازین قول تخمیناً عمر آن درخت سه صد سال میگویند
والله اعلم پائین قبر شریف مخدوم خاصه خلاصه بفاصله جهیل و پنجاه قدم
واقع است

ذکر حال شاه مظفر قدس سرّه

در احوال ایشان از حضرت شیخ العالمین رض شنیدم که در محبت شیخ
یگانهٔ زمانه بودند و طبع موزون داشتند چنانچه این شعر وی از قصیدهٔ
مدحیه مقبول حضرت تاج العارفین رض است ؎ چو کار فکرت دلخسته برعنایت
نست ؎ مجیب رحم کن و بر قضا بهانه مگیر نقل است می گفتند مولوی محمد قادر
سلمه الله تعالی که در موضع کسمر مسکن و مدفن شاه غلام مظفر قدس سره
وارد بودم و از مزار شان واقف نبودم بعد نماز مغرب چشم کشاده پیاده راه

مشغول شدم برای العین دیدم شخصی چیچک رو آمد و قریب من
سبقت سلام کرده دو زانو نشست بیقین دانستم که شیعی از اشیاء
عالم مثال ست پرسیدم اسمم شریف فرمود مظفر مخدومم خود منم از ما
یاد استند که نه فهمیدم تصریح نمود مظفر تاج العارفین منم از انجا که شما نیره
آنحضرت هستید نتوانستم که حاضر نگردم و قبر من از نجا قریب ترست
ما دیر نشستند و رخصت شدند بعد فراغ او را از مردمان حال قبر
شان پرسیدم و صبح برای فاتحه بر قبر حاضر شدم و پس التفات یافتم
چون ازان موضع مراجعت وطن کردم و بحضور حضرت شیخ العالمین رض
مفصل احوال عرض نمودم ارشاد فرمود صورت اصلی شان همین بود که دیدی
و این اخلاق سبب همان محبت وی بود که با شیخ رض میداشت

ذکر حال میر بدلی قدس سره

در احوال ایشان شیخ العالمین رض فرمود که مشافی حسن ام بمرتبه
رسانیده بود که کس از سالکین بان مشافی نرسیده و از کار که متعلق بحضرت
است دیگران را یکعدد مشکل می افتاد و ایشان در چهار عدد بیک نفس
میکردند تا انکه اتفاق سفر حضرت تاج العارفین رض بشهر نهاریس افتاده و بنده
همراه رکاب سعادت بودند آنحضرت ملازمت یاران بحضور مولانا رسولانا
کنانید چون نوبت بایشان رسید عرض داشت که میر بدلی ایشان اند که
در عرض احوال حضرت ایشان بگارش کرده بودم بیاشتر ساعت حضرت

میکند حضرت مولانا یاری را فرمود که برو با میر بدلی در حجره و کیفیت
حبس دم وی بمن اطلاع کن شیخ العالمین رض می فرمود که حضرت تاج
العارفین ارشاد میکرد که در وقت امتحان میر بدلی رنگ بر روے
ما شکست گویا در خود نبودم از انجهت که دستور حضرت مولانا چنان
بود که اگر کسی یکبار در سخنے فضول گوشد اعتبار وی دیگر در هیچ
سخن نمیفرمود مبادا که در امتحان میر موصوف از کاذبان شمرده شوم
باری حق تعالے از فضل خود عزت و آبرو بخشید که ممتحن آمده وقت
دیگر بعرض رسانید که یکیاس کامل حبس دم کرده شش ساعت را که
میرسد حضرت مولانا بمن ارشاد کرده که کمال حبس پیدا کرده است شش ساعت چه یکیاس
کامل حبس دم داشت و تحسین و آفرین فرمود و بار احسان و لطف او الحمد لله شکر
بجا آورم و دیگر ایران حضرت رض میر باب الله و میر یا علی که احوال ایشان از گفتن
و نوشتن حضرت شاه محمد واسع قدس سره که مکاشفه و بس تند بود نقل است
شخصے جهت استخبار ایشان بر شیرینی ادعیه ام نمایندهٔ پیش
او رود و عرض کرد که ذالقه فرموده شود فرمود رغبت ندارم چندانکه او مبالغه
می کرد وی قدس سره ابا می نمود تا آنکه واپس رود بعد چند ساعت اتفاقا
از عامل ادعیه ملاقات شد گفت ای فلان امروز جهت استخبار بر شیرینی
چیزی خوانده فلان کس را داده بودی بلی در خواندن توانا شدی یا نشدم
که وقت آوردن شیرینی پیش نظر من دیدم ملائکه اثر قبول وی بر آسمان
می برند دانستم که خواندن تو مقبول حضرت حق شد اگر خواهم خورد

البته مسخر خواهم گردید لیکن مارا خوردن چه ضرور نخوردم حالا اثر
عمل تو چگونه خواهد شد آن صاحب عمل پس شرمنده شد و غرلت
نشینی بیشتر اوقات داشت و با خلق کمتر می ساخت حتی که بحضور
شیخ هم تا زمانیکه چیزی از واردات نمی دید نمی آمد

ذکر فرزندان حضرت تاج العارفین و احوال آنها

فرزند ارجمند کلان شاه عبدالحق قدس سره بعمر جوانی عزم شهر
مرشد آباد کرد و هما نجا عمر سپرد فرمود هر چند از کسب سلوک و اخذ
طریقهٔ خود را معرّا داشته و خیال بآن نمی فرمود امّا التفات حضرت
تاج العارفین آنقدر بروی بود که اکثر تصرفات بظهور می آمد و خلق بر
کمال وی در دیار بنگاله اتفاق داشتند نقل ست کسی از اهل شهر
مجلس بزرگے آراسته بود ایشان و مشائخان شهر همه حاضر بودند ناگاه
ابر غلیظ برخاست و ترشح شدن گرفت مجلسیان پراگنده خاطر شدند
و ازیشان گفتند حرجی عظیم پیش آمد فرمود دفع آن دشوار نیست همه ها
دستک دهید و شور و غوغا بردارید که رفت رفت برگفته شان همه مشائخان
و ازادان فقیر و امیر که حاضر بودند بموافقت شان دستک میزدند و شور
میکردند رفت رفت فی الفور ابر پاره پاره شد و برفت و آسمان صاف
شد گویا طلسمی بعمل آمده بود نقل ست سال قحط بود هر کسی از آب
حسرت تلخسنان را سیراب می نمود خلقی برگشت زار آب از دیدهٔ تمنا

میر بخیت و عالمی خاک مذلت بر سر بیخت غربا و مسکین را که می پرسد
اغنیا را هم دل بر مرگ بود همه ها رجوع بجناب ایشان آوردند فرمود
طعام وافر پخت کنید و درویشان و گرسنگان را بدان دعوت سازند
من هم میرسم خلقت شهر که معتقد بودند با خود ها مشارکت کرده پلاؤ
پزانیدند و فقرا و مساکین را حاضر آوردند جناب ایشان هم تشریف بردند
فرمودند با حضرا فاتحه بیران من کنید و بخورید چون از اطعام فراغت
دست داد دست دعا برداشت و همه خلق در پس او آمین می گفتند همانوقت
ابر آمد و چندان بارید که حاجت دیگر به بارش نماند و هر کسی از صاحبدلان
که واقف بود می گفت این محض زور تصرف پدر بزرگوار ایشان است و
ارکان دولت سرکار منتظم الدوله نواب جعفر علی خان از زن و مرد پسر
مطیع و معتقد وی قدس سره بودند

ذکر فرزند دویم شاه عبد الحی قدس سرّه

شمه از احوال ایشان در ضمن حکایات شاه محمد اکرم قدس سره بقید
تحریر در آورده شد صاحب سلوک بودند ملاحظه وقت تمام تر داشتند
و غنیمت می شمردند شیخ العالمین رضی الله عنه می فرمود که از ابتدای
ایام سلوک تا مرض موت مراقبه صبح و بیداری آخر شب از ایشان
فوت نشده اگرچه بعضی روز عرضه قلیل یافتی اما همانقدر مراقب شدی
و ترک نکردی و هم وقت سحر که از خواب بیدار گردیدی باوجود خادمان

کسی را برائے دادن آب وضو ہم آواز ندادی خود از چاہ آب
کشیدی و از غسل و وضو ہر چہ بدان احتیاج داشتی کردی و در وجود
و سخاوت مشہور خلق بود و ہم می فرمود حضرت شیخ العالمین رضہ کہ بسبب
التزام مراقبہ صبح بعد انتقال نام ایشان در دفتر اولیاء خدا داخل
کردہ شد تاریخ بست پنجم ماہ جمادی الثانی وقت نصف شب انتقال
کرد سال یکہزار و یکصد و نود و دو از ہجرت و بجوار حضرت تاج العارفین
دفن گردید چون ذکر حضرت شیخ العالمین رضہ کہ فرزند سوم حضرت
تاج العارفین و ہم خلیفہ و سجادہ نشین آنحضرت بود و مقصود اصلی ازین
تالیف ذکر اوست در ضمن تذکرہ وے رضہ ذکر یاران وی نیز منظور
خاطر بود بنا بر احوال وی رضی اللہ عنہ عقب تذکرہ یاران و فرزندان
تاج العارفین کہ داخل طریقہ بودند خواہم گفت انشاء اللہ تعالے

ذکر شاہ محمد نور الحق قدس سرہ

ایشان ابن الابن حضرت تاج العارفین اند پدر بزرگوار ایشان
شاہ عبد الحق قدس سرہ است در علم ظاہر رتبہ فضیلت بہم سانیدہ
و در فن شاعری شد بر قلم را با اساتذہ پیشین در میدان فصاحت
دوانیدہ صاحب دیوان و قصائد ست کلام پر اثر وے گواہ صاحبدلی
اوست اشعار مدحیہ بسیار دارد از انجملہ یک غزل کہ در مدح حضرت تاج
العارفین در عالم شوق انشاء کردہ ہنوز زبان زد قوالان است و مقبول ممدوح

مطلعش بر سبیل تذکره نوشته می آید ؎ من بلبل نالان گلستان
مجیبم + پروانه شمع رخ تابان مجیبم + واز مطالع قصائد که در شان وی
رضی الله عنه گفته است یکے از انجمله آنست ؎ باما هر انچه کرد بجا
کرد روزگار + الا همین که از تو جدا کرد روزگار + و در قصیده دیگر سبب دخول
خود در طریقه بیان فرموده که تلاوت قرآن حسب معمول میکردم اثرے
بر دل طاری شد و گریه بر من استیلا یافت که بیخود شدم چون بحضرت
شیخ اطلاع شد هماندم شغلی و فکرے ارشاد کرد مطلع آن قصیده
اینست ؎ اول که بنام حق تعالی + شد نالهٔ وآه من دو بالا + و در
استخاره مدطولی داشت اکثر استخارهٔ وی بحضرت مرتضوی کرم الله
وجهه الشریف بودی یا بجناب غائث آب حضرت محبوب سبحانی رضی
الله عنه واذکار و اشغال که در حین حیات حضرت شیخ رض از مکاشفات
اوست بس پر اثر است و هنوز معمول و جاری ست و بیشتر نوافل
از معلومات ایشان داخل فضل الهی است و در رویاے وے
غلط کمتر واقع شدی و در وجاهت و مهابت ظاهری هم نظیر
نداشت بس شکیل و خوبصورت بود و چون در مجلس نشستی بسان شیر
غران در چشم خلق می نمودی هرگز رعب و هیبت اغنیا و فقرا رصاحب
باطن درویش راه نیافتی لقل ست روزی ذکر رویاے صادقه بود
شیخ العالمین رض فرمود که حضرت تاج العارفین رض را مرضی صعب آمد
که وابستگان دامن دولت را از غایت تشویش در ظاهر و باطن فتور تمام

افتاده و ایام عشره محرم بود در ند و بست نیاز امام علیه السلام و ادای
نوافل ماثوره سخت تخلل راه یافته هر کسی باعمال صحت شیخ صرف اوقات
میکرد شاه نور الحق مرثیه امام قاسم بن الحسن علیهما السلام گفته بود بنجوانید
که امام حسین علیه السلام در تعزیه خانه متعلق امکنه شاه غلام سرور حاضر
افروزست پیش رفتم و سلام عرض کردم حضرت امام فرمود مرثیه فرزندم
قاسم بن الحسن انشاد کرده عرض کردم بلی ارشاد فرمود بنجوان تمام مرثیه
پیش آنجناب خواندم گریه فرمود و پرسید چه میخواهی عرض داشتم شفای
شیخ خود آنحضرت دست دعا فراز کرد و بر زبان حق ترجمان آورد برای
صحت شاه مجیب الدعوات فاتحه چیزی از غایت مسرت پاره از شب باقیمانده بود
که ببر در خانقاه آواز داد حضرت تاج العارفین را همدران وقت افاقه آمده بود
فرمود آواز نور الحق معلوم میشود خبر گیرید کسی آمده دروازه خانقاه بکشاد
حاضر شده خواب خود عرض کرد حضرت فرمود از باطن مزاج منشرح
می یابم و افاقه هم خود بخود پیدا است تا آنکه صبح صادق دمید آثار شفای
آنا فانا یافته می شد بعد نماز صبح ارشاد کرد بگویند مردمان را که متوجه
ادای نیاز معمولی عشره محرم شوند و نوافل عشره را قضا نکنند
و در عین عشره صحت کامل دست داد و دیگر حکایات ازین قبیل بسیار است
انتقال شریف در ماه شعبان تاریخ چهارم روز سه شنبه سال یکهزار و دو
صد و سی و سه هجری است مزار شریف در احاطه خواجه عماد الدین قلندر
رضی الله عنه است۔

ذکر شاه شمس الدین ابوالفرح قدس سره

بن شاه عبدالحی بن تاج العارفین قدس سرهم ایشان پسر مرتاض
بودند یکی از ریاضت شاقه استقامت براوراد با انضباط وقت بود که
گاهے در سفر و حضر فتورے راه نیافت صاحب ارشاد و ترشید بود
مکاشفه تیز و تندو اشت با وجود معاش از وی دست بردار و قدم
بر توکل مردانه وار که گاهی یک خرجهره ازان بمصرف خود نه آورده فرزندان
وی در تحت تصرف خود میداشتند و خود بر فتوح اوقات بسر میبرد
بعضے اذکار که عددش معلوم کسی نبود از دریافت شان حسب عادت
رواج طریقه یافته نقل است یکی را از احباب بیماری صعب بود در رفته
رفته نوبت بیاس کلی رسید و وقت احتضار آمد خویشان و برادران مغموم
ومهموم بودند ایشان در حجره خود بقصد دریافت حال مراقب شدند
یکدو نفس باقے مانده باشد که بحضور حضرت شیخ العالمین رض آمده عرض
کردند صحت است ملک الموت را در فهم خطا واقع شده است سبب آنکه
همنام بیمار شخصی است در شهر سورت پدر و مادرش نیز همنام پدر و مادر بیمار
اند حتی که خوشدامن و خسر بیمار نیز همنام خوشدامن و خسر آن شخص اند
حکم قبض روح وی شده است بعد ساعتی که بیمار یافاقه آمد پرسیدند
چه حال است گفت عجب امرست دیدم دو شخص آمدند یکی ازان متوجه بقبض
روح گردید که شخص سومی آمد و گفت شمایان را جناب رسالت مآب صلی الله

علیہ وسلم طلب میفرماید یکے ازان دو کس رفت و باز آمد و برفیق خود
گفت بگذار این بیمار را و بیا پرسیدم کجا میروی ہر دو گفتند در شہر سورت
ہمنام تست متعین قبض روح او شدہ بودم از غلط بر تو آمدم چندی خوش
باش و رفتند تفصیل این حکایت در زمرۂ یاران شیخ العالمین رضہ گفتہ خواہد
شد **نقل است** از اکابر شنیدم کہ نبیرۂ جناب ایشان مولوے
ابو قلندر را در عنفوان جوانی دیوے سخت گرفتہ بود و اکثر اوقات تسلیط
میکرد و ظاہر ا بجز بحث شاقۂ چندی دفع آن ممکن نبود مکرر ہمت و
قصد کامل جناب ایشان بران آمد کہ بدون تدبیر فتیلہ و چراغ بتوسل
اسم اعظم حضرت محبوب سبحانی رضے اللہ عنہ و بتاثیر نگاہ دفع آن باید
کرد متوجہ این کار شدند و وقت تسلیط از تاثیر نگاہ حق بن غلبہ خود بروے
میکردند آن دیو شدید با وجود زور و شور متحمل گرمی نگاہ ایشان نشد
خدا داند کہ سوختہ گردید یا بگذاشتہ و از ابو قلندر کنارہ جستہ در ہفتہ اثرے
از وی نماند و باز گاہی ظاہر نشد و ہم اکثر اوقات سرجوش بودے
و تربیت یلان بر ہمہ امر مقدم فرمودے صاحب دیوان و یگانہ عصر
در علم عروض و حق آنست کہ در علم عروض نظیر نداشت یک شعر از مطلع
غزلیات وی کہ یاد داشتم ثبت این تالیف کردہ می آید ؎ وصف
آن قدر عنا چہ گویم + خبر از عالم بالا چہ گویم + از چندی در شہر کلکتہ باب
ہدایت بر روے طالبین کشادہ بود و ہمانجا عمر بسر کرد **نقل است**
می گفت شیخ نور اللہ عیسی پوری کہ بعد چند سال بعضی مریدان جناب

ایشان را بسبب خلش چند مفسدان بی ملت چنان بر دل متمکن گردید
که به بهانه سپرده گی لاش شریف را از بنجا برآورده بجاے دگر مدفون
سازند در خلق مشهور کردند که اینجا لاش را سپرده بودم اکنون
ایام منقضی شد باید که لاش از زمین برآورده در فلان مقام باید برد
و دفن باید کرد چون روزی برین امر جمع آمدند قبر شریف وا نمودند و
یقین بران داشتند که بجز استخوانی چند دیگر نمانده باشد جسم مطهر ایشان
همچنان که دفن کرده بودند صحیح و سالم یافتند سر موا شر بوسیدگی
و گهنگی نبود و ریش هم نریخته بود و نه بر کفن و اغنی رسیده بود گویا اینک
دفن کرده بودند و خوشبوی کافور نیز همچنان تر و تازه بیرون آوردند و
متامل شدند که چه باید کرد و آن مفسدان که از جاده انقیاد روبرتافته بودند
بس نادم گردیدند بحکم قاضی القضاة قاضی نجم الدین خان باز لاش را
معطر کرده همانجا دفن فرمودند مانیز شریک این دفن ثانی بودیم از انروز هر که و
مه را از اهل محله اعتقادی تمام بحضرت ایشان درست شد تاریخ انتقال
سیزدهم ماه شعبان وقت چاشت در سال یکهزار و دو صد و بست و شش
از سال هجرت بوده

ذکر خیر مآل آفتاب عالمتاب محبوب الهی محبوب رسول الله مخدوم شاه نعمت الله قادری رضی الله عنه

که مقصود اصلی ما ازین تالیف بیان احوال خیر مآل حضرت ایشان است

نه تبیان حال مطلق درویشان غزل سرائی ما براین گل خندان ولایت
است ونوا سنجی ما برین بهار چمنستان هدایت که گل ریش گلستان
طریقت را تازه بهارے بخشید و رنگ و بویش بستان حقیقت را
طرفه تر رونقی و تراوتی داد نسیم عنبر شمیم الطاف و افضالش غنچه
دل گرفته طالبان را در شگفت آورد و نکهت روح افزای کمالش مشام
جان گل چینان مقصود را معطر ساخت حضرت شیخ العالمین رضی الله
عنه ولد سومی حضرت تاج العارفین رضی الله عنه است هم در عالم صورے
وهم در عالم معنوی از بدایت تربیت تا نهایت مقام طریقه هرگز کسی را بران
سلطان ولایت حقی بر تربیت نبوده و منت کسی بر خود نه کشیده خیر الخلفاء
ومحبوب ترین خلق از اولاد و یاران طریقت آنحضرت رضه حضرت ایشان
بودند و سجادگی آن آفتاب طریقت ازین مهر سپهر ولایت رونق گرفته
حق آنست که این چنین دولت فرزند خلف نصیب کمتر اولیا رسیده
باشد بنا بر مناسب مینماید که از بدایت عمر شریف وی رضی الله
عنه چیده چیده احوال بقید قلم آرم تا فی الجمله رتبه آن عالی مقام منکشف
هر خاص و عام گردد و بالله التوفیق ومنه الاستعانة بسم الله الرحمن الرحیم
نقلست هم متواتر و مشهور و معروف اما مولف کتاب را بروایت
ثقات شاه خدا بخش و شاه محمد کریم و شاه شمس الدین قدس سرهم
وهم بروایت سند العرفا سید العلماء دامت برکاته رسیده که از کثرت
بنات والده ماجده شیخ العالمین رضه را غایت رنج بود هشت دختر و

روزی بحضور تاج العارفین رضؓ عرض کرد که از طرف من بحضرت رسالت
صلے اللہ علیہ وسلم عرض دارید که تمنای پسر دارم یا نه این مراد فائز شوم
یا از وجود دختر هم نجات یابم آنانکه موجود اند همین بس اند آنحضرت
شاه لعل محمد قدس سره را بعرض حال در بارگاه رسالت صلی اللہ
علیه وسلم امر فرمود بعد عرض ارشاد شد که دو فرزند نرینه بوجود آید
خاطر مشوش و ملول نشود پس از چندی فرزندی بوجود آمد پس جمیل و
ذکی در عمر یازده سالگی جان بجان آفرین سپرد و داغ مصیبت بر دل
مادر و پدر نهاد آنحضرت را قلق بسیار آمد و دیگر حیرت بر حیرت افزود
که از ارشاد نبوی صلی اللہ علیه وسلم یقین حیات فرزند موعود واثق
داشت و شاه لعل محمد انیز تحیر تمام بود باز قصد تصحیح از جناب مرتضوی
علی نبینا وعلیه السلام کرد حکم شد که آن موعود دیگر ست اکنون بوجود
آید صاحب حیات و صاحب طریقت باشد مورد عطیات و انعامات
الهی و ولی متصرف آنوقت و صاحب کرامت گردد نامش نعمت اللہ
خواهند و شت چون وجود با جود شیخ العالمین بر تواند از عالم شهود گردید
و مهر سپهر ولایت از برج سعادت طلوع کرد یکی از آثار عطیه الهی آن بود که از
همان روز بحضرت تاج العارفین رضؓ فتحبا ظاهر هم و نمود و در هر امور ابنا طی
دست داد و ورنه قبل از وجود پاک وے رضی اللہ عنه هفته نگذشتے
که دو مرتبه سه مرتبه فاقه نمی افتاد چنانچه تفصیل آن در ذکر حضرت
تاج العارفین رضؓ گفته آید **نقلست** میفرمود شاه خدا بخش و شاه محمد کریم

قدس سرهما و یکی دیگر از اکابر که نامش یاد ندارم که چون وجود مبهو
شیخ العالمین رضه عرصهٔ زمین را از لمعهٔ انوار خود منور ساخت والدهٔ حضرت
ایشان تا ایام رضاعت گاهی بی وضو شیر نداد روزی اتفاق تشریف
فرما شدن بمکان بعضی اقربا شده بود بعد مراجعت دید که فرزند
ارجمند بر بستر ناز در آرامست و آثار سیری بر جبین مبارک هویدا است
بخوف آنکه مبادا کسی بی وضو شیر داده باشد از دایه پرسید سبب
تسکین فرزندم چیست مگر کسی شیر داد عرض کرد بلی الحمدلله حضرت
شاه عبدالحی قدس سره تشریف آورده بود صاحبزاده را از گریه سنگے
در گریه یافت و مضطرب دید شیر داد و رفت فی الفور بمجرد استماع این معنی
بمکان ایشان رفت و پرسید که فرزندم را تو شیر دادهٔ عرض کرد تشویش
خاطر نه فرمایند عادت سنیده ما را معلوم بود تجدید وضو کرده شیر
داده بودم فرمود الحمدلله طمانیتی دست داد بدریافت همین معنی مشوش
آمده بودم و هم از بعضی اکابر یاد دارم که در ایام طفولیت حضرت شیخ
العالمین را شوق تحصیل علوم ظاهری نبود و ذوق باکیان و خروس
خوبصورت بسیار داشت که اکثر وقت دران شغل ماندی روزی حضرت
تاج العارفین رضه در مجلس نشسته بود و حضرت ایشان متوجه بجانوران
بودند والده ماجده فرمود مطلق خیال خواندن ندارد خدا داند چگونه
عمر بسر خواهد کرد دیگر بچه برداری برادران خود اوقات بسری خواهد نمود
حضرت تاج العارفین را سخن وی بس ناگوار آمد فرمود اینچه سخن است

اوشایان حق برداری وی خواهند کرد و بعضے کوته بینان راهم
از سوء ظن خود اینچنین کلمات ورد زبان بود چنانچه نقل ست
یکے از یاران متاخرین حضرت تاج العارفین رضا روزی در تذکرهٔ اجداے
سلاسل بزبان آورد که سلسلهٔ عالیهٔ قادریه هم مثل تلاش بزرگان
سلف برآنحضرت ختم شده از یاران طالبین کسی باقی نمانده و نواز
فرزندان کسی سرگرم راه سلوک شده و شیخ العالمین کنون سلوک دارند هنوز
طفل اند و حضرت را عمر آخر رسید اکر روے حضور پر نور
تکمیل طریقت دست میداد اجراے طریق بود حضرت تاج العارفین
چنین برحسبین شده فرمود طریقه حضرت مولانا رسولنما رض تا قیامت
جاری و باقی خواهد ماند و تربیب از قبر هم ممکن ست شمشیر تا در نیام است
بقا بران نسبت چون از نیام بدر آورده شود بران ترمی شود و ثمره
این ارشاد آن بود که وقت رحلت بیک نگاه حضرت شیخ العالمین
را تا مقام تکمیل رسانیدند و تفصیل آن اجمال شیئاً فشیئاً از عالم قبر
عطا فرمود که هر روز بلکه هر ساعت ترقی باطن دست میداد و کوته بینان
سراپا چشم حیرت بودند و دانستند که شمشیر از نیام برآمد نقل ست که عرض
و معروض خلق بحضور اقدس حضرت تاج العارفین رضا بوساطت حضرت
ایشان بود و از غایت قرب منزلت و قبول بارگاه عزت جرات بر
عرض هر طب و یابس میداشت و پذیرایے شد و جواب خطوط
نیازمندان هم متعلق بحضرت ایشان بود شخصے بنام کسی خط سفارش

درخواست کرده بود حسب حکم والا نوشته عنایت فرمود چون سائل
خط مکتوب الیه رساند بروی کار برآری سائل دشوار نمود حیله بجز آن
ندید که گفت این خط حضرت تاج العارفین بنسبت صاحبزاده نوشته است
آن بیچاره مکتوب شریف واپس آورد و جواب مکتوب الیه عرضداشت
آنحضرت شیخ العالمین فرمود خط واپس آمد و یکبار از رنج خطر ایجاد
واز دست حق پرست قلم دو زبان را بریشت خط جولان داد و نبشت فرزندم
نعمت الله انچه می نویسانم مے نویسد و هر چه میگویانم میگوید هر که قبول
کرد مقبول شد و هر که رد کرد مردود شد و حواله سائل فرمود که پیش وی
ببر چون ثانیاً خط نزد وی برد بمجرد دیدن بس خوفناک شد و دیگران را
موجب عبرت گردید **نقل است** شیخ العالمین رض میفرمود که روزے
آنحضرت بر سبیل امتحان ما آمده فرمود این قدر خروس و ماکیان چرا فراهم
آورده برائے تماشا یک دو جانور کافیست عرض کردم فقط ضیافت مهمان منظور
دارم که بروقت تیسر گوشت دشوار می شود آنحضرت جوابے نه فرمود
وازان روز هر مهمان که وارد می شد ذبح یک مرغ حکم مے فرمود و هرگز
در امتثال امر مبارک و تامل نکردم تا آنکه روزے پرسید چه قدر بافیست
وچند عدد بود عرض کردم همگی صد عدد بود الکنون هم چهار عدد باقیست
فرمود بیار حاضر آوردم چون بس خوبصورت بود ذبح آن تجویز نکرد و
ارشاد نمود که این چهار را برای نسل باید داشت و دل شاد گردید واز
آنزمان در تقریب امتحان اکثر بر زبان مبارک آوردی که نعمت الله را

بس راست گویا فتم در امتحان سخنی قریب صد عدد مرغ وے ذبح کنانیدم
ہرگز بر شبرہ وی ملالے و تاسفی ندیدم و در امتثال امر ما سر مو
تامل نکرد واز آنروز قدر من در نظر کیمیا اثر وے روز افزون بود
چون بعمر پانزدہ سالگی رسید ذوق فقر و شوق حصول معارف در
دل جاگرفت رجوع بہ پدر بزرگوار خود حضرت تاج العارفین آورد و باعانت
استعداد باطن در اندک ایام آتش عشق الہی از کانون سینہ بالتہاب
آمد و میل خاطر اشرف بوجد سماع زیادہ تر شد شعلہ محبت بلطف
کبریائے علوم ظاہری را پاک سوخت ہر چہ در ایام مکتب آموختہ بود نسیا
منسیا کرد و زبان حال میخواند ؎ تا درس غمت داد مرا عشق تو
واللہ + جز مصحف روی تو دگر یاد نماندست + بعد زمانے چند اتفاقاً
در مجمع دوستان سخن در تحقیق معنی شعرے بود ہر کسی رای
می زد و مطلبے تقریرے نمود شیخ العالمین رض ہم تقریر مطلبی کرد
حضرت استاد برحق مولانا محمد وحید الحق قدس سرہ کہ ذکرش
سابق در سمت تحریر یافت در حجرۂ دیگر نشستہ بود بیان ہر کسے
مے شنید حضرت ایشان را آواز داد حاضر شد فرمود بیان سامے
نسبت دیگران صواب ترے نماید واقرب الی الفہم سہت انتقال ذہن
باین باریکیہا سابق نبود مگر تصفیۂ باطن سبب انکشاف این مضامین
بودہ باشد اگر اکنون اندک خیال بہ تحصیل علوم ضروری آید
کافی میتواند شد آنحضرت عرض کرد کہ علم صرف و نحو ضروریست بالفعل

یک مسئله ازان یاد ندارم اگر حکم شود باز از سر گیرم فرمود هیچ احتیاج
باین نیست فوائد الضیائیه که شهور بشرح ملا است آغاز نمایند انشاء الله
تعالے بهمه صرف و نحو یاد خواهد آمد بموجب حکم استاد اشتغال بآن نمود هر روز
چار پنج سطر سبق میگرفت و هر صیغه که مے آمد مجرد و مزید فیه و تعلیل
آن یاد مے کرد تا چهار ماه این محنت شاقه بر خود اختیار فرمود
حق تعالے روا نداشت که صرف اوقات بعلوم ظاهری گردد و فتح باب
دیگر روی کرد و قوتی از قوت قدسیه بدست آورد که دیگر محتاج
باستخراج مسائل شرعیه عبادات از کتب فقه و متون مختصر و قدوری
و کیدانی کسبی نگردید بحضرت اوستاد عرض کرد که تضییع اوقات در
علوم فلسفه نمیخواهم و باستخراج مسائل فقه قاصر نیستم فرمود حالا ضرورتے
نیست بکار اصلی همت مصروف دارند نقل ست مے فرمود شاه
خدا بخش و دیگر اکابر قدس سرهم که تاج العارفین رضے الله عنه
اول خیال تربیت طریقت بشاه عبد الحق داشت چون همت وے
بران نیافت متوجه حال شاه عبد الحی شد ایشان را قدم بر توکل
راسخ مذید افسرده خاطر گردید که از جگر گوشه گان کسی را سر گرم این
کار نمے یافت و بحضرت شیخ العالمین هم بنظر کم سنی و ایام طفولیت
و افسردگی خاطر ازان و فرزند ارجمند خیال نمے کرد شبی از غایت اندوه
بخواب رفته بود بزرگے را دید که فرمود آنرا که تربیت وی ضرورست
و نظر التفات بآن واجب و اهم خیال ترتیب ندارند و باین وان

مصروف ہمت اند و رنج نے فائدہ میکشند ازان روز انہا مم تربیت
تمام تر بسوے حضرت شیخ العالمین فرمود و ہم رفتہ رفتہ امور
خانقاہ داری و ترتیب مجالس عرس و تہیہ اسباب مہمانداری
مفوض بحضرت ایشان کردچون در اصل طینت شیخ العالمین انبساط
بہر کار افتادہ بود روز بروز در ہر کار بسط مے افزود اکثر حضرت
تاج العارفین از اسباب مستعار منع می فرمود اما حق تعالے تا زمان
عطای اسباب اسباب مستعار را در حفظ خود میدشت کہ گاہے
الزام کسے از تلف اسباب نشنید و شیئاً فشیئاً ہمہ ما یحتاج
جمع ہم گردید و بلا تردد بہم رسید و ہم از سند العرفا و مولوے
ابوتراب صاحب دہمت برکاتہم شنیدم کہ چون حضرت تاج العارفین
شیخ العالمین رضی اللہ عنہما بغلامی حضرت امیر المومنین علے مرتضے
رضی اللہ عنہ و کرم اللہ وجہہ الشریف داد و سپرد حضرت امیر از
راہ لطف فرمود فرزندنست و ہم وے را بفرزندے خود گرفتم
و نتیجہ وے آن چنان بوقوع آمد کہ عنایت و امداد وی کرم اللہ
وجہہ الشریف در ہر امور ظاہر و باطن تمامتر مبذول حال مے بود
نقل است روزے ذکر التفات و عنایت بزرگان بود بر و استغراق
خود درین میان حضرت شیخ العالمین رضی فرمود کہ در ایام حیات حضرت
تاج العارفین عمر من سی و دو سال بود کہ داغ یتیمی از تیر بیداد فلک
بر دل ما رسید و این روز تیرہ چشم را خیرہ کرد و جگر از نشتر غم پارہ پارہ

گردید وسعت آسمان و زمین بر من تنگ شد و کوه الم بر سر افتاد
خصوصاً از اندوه امر خانقاه دارے پس دل افگارے بود بعد فاتحہ
چہارم کہ از تجویز اکابر زمانہ خرقہ خلافت در بر کردم و تاج فقر بر سر داشتم
و بر سخاوت آنحضرت نشستم سالہای دراز عنایت و التفات خاصہ
آنحضرت چنان بمن دل حال من بود کہ ہر چہ بنیں آمدنے مے شد
بجواب ارشاد میکرد حتی اگر مہمانے مے آمد می فرمود کہ چنین و چنین
لیافت دارد باو چنان و چنان اخلاق باید کرد و در ضیافت از گوشت
وغیرہ ہم تکلف باید نمود و شمہ ازین عنایت در ذکر نیاز آنحضرت کہ
نان و کباب می کنند سمت تحریر پذیرفتہ و ہمچنین اہتمام در تربیت
ظاہر و باطن ہم بودی گوئے سر مو از عالم حیات فرقے نبود نقل
است مے فرمود حضرت شیخ العالمین رحمہ کہ مارا محبت آنحضرت
بمرتبہ بود کہ ہرگز آنچنان با کسے نداشتم در ایامی بیمار شدم و بمرض
صعب گرفتار گردیدم کہ ظاہر صورت شفا بنظر نمے آمد و اطبار را مایوسے
تمام بود ہفتدہ روز بریک حال بود کہ از تنفس و شوریدگی نفس
آب ہم فرو نمیشد و طاقت پہلو زدن نبود و پشت بر تکیہ زدہ شبانہ
روز بسر میکردم خواب خور مطلقاً متعذر بود روز ہفتدہم بس
تکلیف رو نمود و درین عرصہ بسیار بسیار رجوع بجناب حضرت تاج
العارفین رحمہ کردم سر مو التفات نیافتم و شبے ہم بخواب ندیدم
غایت شکستگے بدل رسید و تصمیم شد کہ مگر عمر تمام شد بہ نیت رفع صعوبت

رجوع بحضرت رسالت صلی اللہ علیہ وسلم کردم وبدرود استقامت
جستم ہنوز نوبت سہ صد درود نرسیدہ بود کہ یکبار دیدم حضرت
تاج العارفین معہ بعضے بزرگان واطبار سلف عالم ارواح تشریف
آوردند پرسیدند چہ حالت است چون از عدم التفات بس دل شکستہ
بودیم دانستیم کہ این تشریف آوری از التفات وعنایت نیست محض ثمرہ
استقامت ماست ودر حقیقت جناب نبوی است صلی اللہ علیہ
وسلم کہ الحال حضرت ایشان تشریف آوردہ اند گفتم حال ما خوش
است وبا کسے کہ گفتنی بود گفتم ساکت ماندہ بہ بزرگان دیگر کہ ہمراہ
آمدہ بودند اشارت بدم کردن ادعیہ نمودند وباطبار عالم ارواح
تجویز دوا فرمودند باہم سخنے در جواب این لطفہا نگفتم باز پرسیدند
کہ اکنون چہ حال است درین عرصہ اندکے فرصت از صعوبت مرض
پیدا بود لیکن از غایت رنج کہ سبب نے التفاتی آنحضرت داشتم
ہمان جواب اول عرض کردم فرمودند نہ آمدن ما باوجود رجوع شما سبب
نے التفاتی نبود ونہ رنجے از طرف شما رسیدہ لیکن مے دیدم
کہ شما را محبت من بر محبت ہمہ عالم غالب بود وہر شبر را باید کہ محبت
رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بر ہمہ محبت غالب وارد ہر چند
فکران میکردم وراہے مے جستم نمی یافتم تا آنکہ این مرض صعب
شما را در گرفت وتکلیف از حد زیادہ رو نمود بنظر آنکہ درین اضطراب
در رجوع شما و نے التفاتی از ما موجب شکستگے خاطر خواہد شد آخر رجوع

بحضرت رسالت صلی اللہ علیہ وسلم خواہد آمد و عنایت آن سرور
سبب مزید محبت و رجوع دل بآنسو خواہد گردید و ہمان پیش آمد
و مقصود ما ہمین بود کہ اکنون بچندین فکر از کتم عدم رو نمود و باز از
روز ہر روز بعیادت تشریف مے آورد تا آنکہ حق تعالے صحت کلی
بخشید بعد سالہای چند باز محبت شیخ غلبہ آورد ہر چند محبت
نبوی صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم را غلبہ میدادم امارہ بجائے نبود اتفاقا
کارے دشوار پیش آمد استخارہ کردم چیزے از مطلب ندیدم و آخر
شب محتلم شدم چون برخاستم شب زیادہ بود طہارت بدن کردم
و پا بجامۂ دیگر در پا کشیدم و بخواب رفتم کہ قریب صبح غسل خواہم کرد
بمجرد خواب آمدن دیدم حضرت تاج العارفین را بس پر غضب و در خشم
و عتاب آغاز فرمود کہ استخارہ کردی باز بی غسل جنابت بخواب
شدی چرا غسل نہ نمودی انقدر بر سر عتاب بود کہ مارا مطلق یارائے
سخن نماندہ توبہ را مہلت نبود دیگر ما غرق لجۂ حیرت بودیم کہ چندان
قصور نبود یک ناگاہ درہمان حالت دیدم کہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ و
سلم از دری جلوہ افروز شدند و تاج العارفین رضی اللہ عنہ سکوت
در گرفت و آن سرور انبیاء علیہ الصلوٰۃ والسلام قرب ما از لطف
تمام نشست و بغایت تشفقت و دلجوئی حسب مراد جواب مشکل ما فرمود
و وعدہ برآمد کار نمود دیگر مواثر ملال و اعراض بر چہرۂ انور نیافتم چون
از خواب بیدار شدم فی الفور مضمون اشفق من الوالدین یاد آمد و دلم

از دست برد کہ باوجود نسبت ابوۃ ونبوۃ دراندک قصور بدرر را
رنج افزون آمد ومواخذہ نمود وآن سراپا نور اتم ظہور صلی اللہ
علیہ وآلہ وسلم را با آن نزہت ولطافت کہ روح عالم را با جسم انور
وی مناسبتے نیست از راہ شفقت نظر بر عدم طہارت ما نفرمودہ
وجواب ما بکمال لطف ونوازش ارشاد نمودہ ورنہ جائی کہ انبیاء
ورسل را باوجود شراکت در اصل نبوت در حضرت قرب وے
بارہا بی نباشد وجبرئیل ومیکائیل را پیش علوی قدرش وقرب
منزلتش رتبہ نبود ما را چہ رتبہ ومناسبتے باشد کہ در حالت جنابت
مشرف شویم مگر شفقت ولطف وی کہ برکافہ خلق علی وجہ الاتم است
ما را باین دولت رسانید واز ان وقت باز محبت نبوی غلبہ خود آورد
کہ دیگر برین محبت کسی نماند اکنون ہمین تمنا است کہ حق تعالے برین
دار دبرین میراند ودوستم کہ این ہدایت از جانب حضرت تاج العارفین در
باب مرۃ بعد اخری است ونیز در ذکر التفات حضرت شیخ روزی مسطور
کہ شبے در محفل سرس توقف دست داد شب آخر شد اندکے غنودگے
بمن راہ یافت آنحضرت رضہ را بخواب دیدم کہ میفرماید خیر وقت آخر
شد وشما را خواب راحت است ما قل وفاتحہ می کنم شما آئید یا نہ آئید
ودر مجلس میروم وبرخاست فورًا بیدار شدم ودر تتبہ اسباب قل
شدم ومجلس آمدم ومیفرمود کہ عنایت وشفقت آنحضرت را
پایانے نبود ودر ہر امر بلا فرق از عالم حیات مے نمود این کمترین

بارگاہ غوثیہ خادم درگاہ مجیبیہ مؤلف کتاب محمد ابو الحیاۃ قادری
میگوید حق آنست کہ ایچنین فرزند ارجمند پدرے را کہ نصیب شود
چگونہ فریفتہ جمال باکمال او نگردد و شنیفتہ خوش خصال او نباشد
ورنہ اے وے بخوید در مقام پیر پرستی یگانہ عصر بود و در استعداد
فقر فرید دہر اگر ذکر محامد و اخلاق وی رضی اللہ عنہ مفصل برقم
آرم کتابے گردد مطول شمہ ازان بتحریر آوردہ میشود

ذکر محامد و اخلاق

یکے از محامد حضرت شیخ العالمین رضی آن بود کہ با ہر کسے مراعات اخلاق
چنان مرعی داشتے کہ از کودکان و جوانان و پیران ہر کسے در تذکرہ
گفتے کہ حضرت را با خود در اخلاق محمدی آن قدر یافتم و شفیق حال
دیدم کہ شفقت مادر و پدر مہربان و با کسے چنین التفات ندیدم کہ
بسوے خود دیدم و باین سخن افتخار خود میکرد و بے فقیر و وزیر
پابند خلق وے بودند طفلان چہار سالہ کہ ہمراہ پدر یا مادر خود می آمدند و
رخصت پدر را میگفتند کہ نشین و برنمی خاستند و از عنایت لطف
ہر او نے را علے را مشیر کار بود ہر کہ و مہ محرم راز و غمخوار و
غمگسار خود بجز آنحضرت رضی اللہ عنہ نداشتی از زن و مرد ہر کرا
الی واندوہے رسیدی از کمال شفقت چندان دلجوئی فرمودے
و غمزدائی نمودے کہ دلشاد خندان خندان از خلوت شریف بیرون

آمدے ومضمون این شعر زبان حال بیان اوردے ؎
بار غمی کہ خاطر ما خستہ کردہ بود + عیسے دمی خدا بفرستاد و برگرفت
واکثر مصیبت زدگان را چنان مرہم بردل ریش نہادی کہ فی الفور
تسکین یافتے ومریدان ویاران را از دست بستہ ایستادن بپیش
خود چنانکہ دستور مشایخ زمان ما بود مکروہ داشتی ومنع فرمودے
ونشستن اشارہ نمودی ونشستہ بر زبان مبارک آوردی کہ این شان
متکبران است وگاہے مریدے را بر کاری جبر کردے تا انکہ رغبت او
بران کار ندیدی وہر حکمے کہ از زبان حق بیان وے رضہ نفاذ یافتی
بطریق اباحت بودی نہ وجوب اگر کسی عرض کردی کہ غلامان ما موراند
چرا امر بر طریق اباحت فرمودہ میشود بجواب ارشاد کردی کہ امر بر طریق
وجوب در حق مرید باید مگر در احکام شرع واما در امور دیگر خوف
دارم کہ مبادا بر ترک آن عاصی شود یا ضرری بوے رسد بنا بر امر ہم
استحبابا میکنم کہ اگر وی را ازان اکراہ آید یا بعمل نہ آرد گنہگار طریقت
نشود واز فرمایش چیزے بر مریدان بس احتیاط داشتی وفرمودے
کہ در عدم تیسر منجر بحجاب خواہد شد وترک ملاقات خواہد کرد وانہم
در حق مرید خلل ست واکثر دیدہ ام کہ مردمان بر مریدان ودوستان فرمایش
مے کنند اگر بہم نرسید سبب رنج خاطر از وے میشود کہ در بہم رسانیدن
وادن آن تکاہل یا بخل ورزیدہ وآن مرید دوست بخوف اعراض
یا بسبب عدم تیسر محجوب شد وترک ملاقات گرفت مگر کارہا کہ بخدام

ذوی الاکرام متعلق بود بر رتبہ کار از وجوب و اباحت امر فرمودے
از آغاز جوانی در درد عرق النسا بشدت تکلیف دہ بود اما بجز انکہ بالشر
دو امتعلق آنہا بود گاہے دیگران را وقت عدم فرصت آنہا مامور
نکردے و استعمال روغن موقوف داشتی صدہا غلامان بارگاہ بودند
کہ خدمت آنحضرت را سعادت کونین مے دانستند لیکن کسے را بجز وقت
خلوت گاہے امر نفرمود بسا بودی کہ ماہہا بمارے کشیدی مخالفت
رفتن تا بیت الخلاء اشتی بر چوکی پائخانہ رفتی و بجز خاکروب ہرگز
کسے را بہ پاک کردن طشت قاذورات تجویز نساختی اگر کسے مستعد
سعادت اندوزی شدی منع فرمودی و ازین کار بر داشتی و بعیادت
ہر کہ و مہ از خویشان و مردمان رفتے و در وقت تکلیف مرض دو دو پاک
بر سر مریض نشستے و او عیہ دم کردی تا تسکین دست دہد و باہمہ
کسان دوستانہ بسر کردی و گاہ گاہے بنظر رافت و شفقت تالیف
قلوب اصحاب بظرافت کردی و بشرح خاطر نمودے اکثرے از
جہلاء زمان کہ در لباس رویشان دشتند و بعضے ازان خود را
از فضلاء عصر مے شمردند برین اخلاق وی رضی اللہ عنہ زبان طعن
بسیکشادند و جہل خود را اخلاق محمدے صلی اللہ علیہ وسلم بروے
خلق ظاہر میکردند و در حقیقت خود را از علم علم توہین مے نمودند
چرا کہ یکے از اخلاق وی صلی اللہ علیہ وسلم ظرافت با اصحاب بود
و تمامی کتب تواریخ ازان مملو است بلکہ در شرح کافیہ کہ مشہور شرح ملا

ہم در ضمن حسنی لفظ ظرافت آنسرور کائنات با اصحاب در اکل
رطب و جواب امیر المومنین علی کرم اللہ وجہہ الشریف کہ یا رسول اللہ
اکلت التمرۃ و لفظت النوات بیان کردہ است و چون بسمع مبارک
اقوال طاعنان رسیدی جوابی بجز سکوت نفرمودی و بپرداختن بآن
مکروہ پنداشتی و بہیچ کار پرداز نرواندا شتی تا انجا کہ بعضی از یاران
را ارادۂ ترک لباس دنیا آمد چون حال شان مقتضی آن نبود منع فرمود
و ارشاد نمود تا زمانیکہ حال مقتضی ترک نباشد بہ دستور ہمہ امر باید گذاشت
وصول مطلوب بر ترک روزگار و لباس دنیا موقوف نیست و انانکہ حال
شان مناسب توکل بود ترک روزگار کردند کہ ترک ملاقات دنیا دار
رسم امر می فرمود چنانچہ نقل است کہ یکی از ارکان دولت شہر
عظیم آباد مرزا معز نام کہ از غلامان روضہ بود در ہدایت غلبہ عنایت
لاریبی ترک رفض کردہ درخواست بیعت بحضور عالی جنابی و رنج مخاطب
الیشان یعنی شیخ العالمین نمود داد فرمود فقراء در شہر شما بسیار اند
واز ہموطنی حقی بر شما دارند رجوع بآنہا باید کرد چون عقیدتی
راسخ بجناب مستطاب داشت بزبان حال ایمائی این مقال کرد و
باین مضمون مترنم شد ؎ خیال در ہمہ عالم برفت و باز آمد کہ از حضور
تو خوشتر ندید جائے را ؎ بے وصال درین گردش اند و عالمی را از
یاران کاملین و غیر کاملین بشرف عرض و معروض مختار بودند بسعی
و سفارش آورد بعد کدبار عرض مرشدزادہ مولانا شاہ ابو الحسن

افاض الله علینا بشرف اجابت رسید و بعیت مرزا المرفته شد
بعد چند عرصه دوستے از دوستان وی که در رفض شریک وے
بود که در ملتو بر مرزا هم علو میدنست و تفوق می نمود و در فلاح و جاه معاصر
و همسر و باخود هاے تکلفانه لبسر میکردند حتی که عجب و هنر یکے بر دیگری
منحصر نبود گفت تمنا دارم که پیر و مرشد شمارا زیارت کنم و هم باوجود تخالف
طل صدها فقیر را ملاقات کرده ام و دیده ام شما را هم معلوم ست که شوق
این کار بسیار دارم با مرزا سوار شده بر در عالم پناه شیخ العالمین رسید
چون بدولت زیارت جمال باکمال فائز شد و عادات و اخلاق وے
و انداز سخن دیدن شاد و خصه گرفت و بیرون در خانقاه شده گفت
اے برادر مرزا مغل و الله بخدا این مرد ولی خدا ست بسیار فقرا دیدم
اما این روش شان دیگر دارد مرزا پرسید چگونه شناختی گفت
به چند وجه اول آنکه نے خواسته بمجرد دیدن قلب بر ولایت وے
گواهی دهد و انس گیرد آنکس لاریب مقبول خدا ست و ولی است
دیگر آنکه در کار و بار دنیوی نفس او دخلے پیدا نشد و این هر دو امر یافتم
مرزا گفت امر اول را تقدا نے اما امر ثانی را تفصیل فرما بجواب
گفت در هیچ امر از گفتگو و فرش و فروش و نشست و برخاست
پردازی ندیدم از اخلاق و گفتگو هر چه میکرد نے تامل و بخواسته
میکرد که دران شمه از تکلف و ریا نبود و نه هر فقیرے که دیدم پاک از
ریا و پرداز نیافتم انتهے و نیز گاهے مریدان را بر نوافل بحهر ترغیب

تحریص هرگز نشدید نکردی و کار محتاجان کشود کار را برا و لاد خود مقدم
داشتی و پاس ادب بزرگان سلف آنقدر فرمودے که از اولاد و مرید
آن بزرگان در ادائے آن عاجز بودند باوجود ضعف پیری و ناتوانی
ریاضت بزیارت اولیاء الله تا مزار شریف پیاده پا رفتے و بس رنج کشیدے
تا این تکلیف گوارا کردے و اگر طاقت رفتار نیافتے نه رفتے و هر
کسے که مرید بزرگے باشد بپاس پیران سلاسل دے بس اخلاق
و خاطرداری نمودی و از رنج دے حذر فرمودی و وابستگان دامن
دولت را هدایت بآن کردے که رنج و ایذای مرید عین رنج و ایذائے
پیر ست و آخر منتهے برنج رسول صلی الله علیه وسلم میشود هر کس را
ملاحظه اینمعنے ضرور ست و بسا بودے که در مجلس سماع بعضی نااهلان
خود را بصورت اهلان در وجد و شورش آوردندے و مجلس را
منغص کردندے هرگز در حال ایشان نظر نفرمودے و رنج خود
بر کسی بیان ننمودی مگر در حق بعضے از انها این قدر بزبان مبارک
اورده بود که بارد گر آمدن چنین کسان از خدا نمیخواهم و غالبا که حق تعالے
چنین بظهور آرد ندانم درین سخن چه سر بود که باز توفیق آمدن آن کسان
تا عالم حیات آنحضرت رفته و هیچ محفلے نشده از انجا که نام آنکسان
برین صفحه قرطاس ثبت کردن موجب قباحت ست بنا بر ترک آن گرفتم
و هم یکے از اخلاق و حفظ آداب سلوک وی رضے الله عنه آن بود
که هرگز از لباس درویشان دیدے نظر بر حال باطن دے نا کرده

تمامتر مصروف تعظیم و تکریم وے گردیدے گو بر حاضرین شاق
آمدی چنانچہ نقل ست نرمول خان بین نواز کہ استاد این فن بود
و مشہور عالم با اسباب حشم و خدم حاضر آمدہ بر وتیرۂ قوالان ملازمت
وے شد و بدستور مطربان در خانقاہ چند روز ماندہ بعد ایامے
چند ترک لباس دنیا کردہ بر دست شاہ عشق علی بیعت نمودہ و لباس
آزادگی پوشیدہ نرمول شاہ نام کرد اما شیوۂ بین نوازی و رفتن
بدر یار اغنیا و در مجالس طرب بدستور داشت بار دگر ہم بملازمت آنحضرت
رسید چون نظر کیمیا اثر بروے افتاد دید کہ لباس درویشان در بر
دارد بہ تعظیم وے اہتمام فرمود۔ بعضے حاضرین مجلس را ناگوار نمود بر
خطرۂ آنہا مشرف شدہ بعد رخصت وی ہدایت حاضرین کرد و باب
تربیت گشاد کہ مخدوم الملک حضرت شرف الحق والدین بہارے
قدس سرہ۔ بعضے مکاتیب خود نوشتہ است کہ تعظیم لباس
مردان از واجبات طریقت است تا انجا کہ اگر نا اہلے وزندیقے
بلباس فقر آید ہر چند بذات خود قابل آن نباشد اما عظمت لباس
فقر کہ لباس مردان است نگاہ باید داشت کہ در حقیقت تعظیم لباس
مردان عین تعظیم مردان است و بہمین معنی نوشتہ است کہ روز
حشر خاصان بارگاہ حضرت حق ہم لباس خود را شفاعت کنند
و گویند کہ بار خدایا اگرچہ این زندیق سزاوار عذاب و عقوبت
است لیکن در دنیا لباس مردان درگاہ تو و خاصان بارگاہ تو در بر

اکنون اگر عذاب کنی اہانت شان ماست نمیخواہم کہ نقال و ہم
لباس ما گرفتار عذاب گردد بار خدایا این کس نقال ما بود در دنیا او را
بمن بخش و بہ حرمت ما در خلق مکن و وی را باین گناہ مگیر تا آنکہ
حق تعالے بجنبد بوسیلۂ شفاعت درویشان انتہے بمضمونہ
و ہم یکے از کمال وی رضی اللہ عنہ آن بود کہ بعضے اکابر میفرمودند
چون شیخ العالمین رضہ چشم جہان را از جمال باکمال خود نورے بخشید
حضرت شاہ کالن قدس سرہ در موضع شہباز پور موطن و مسکن خود
تشریف داشتند فرمودند امروز شیخ الشیوخ زمانہ خود پیدا شد
شب ما را حضرت شیخ الشیوخ شہاب الدین سہروردی قدس سرہ
باین بشارت مسرور و مشکور گردانیدہ و چون شیخ العالمین را دیدے
فرمودے شاہ نعمت اللہ ولی پلاؤ خورد و آخر ہر دو قول بصحت
رسید و بہ وقوع آمد کہ ہم پلاؤ گلی گلی ست بطور وقت حضرت ایشان
آنقدر فتح باب ظاہر ہم بود کہ کمتر ہفتہ از پلاؤ تا آخر ہفتہ خود در عرس
ربیع الاول نوبت نخست تا یکصد و پنجاہ من عرفے در روز و شب رسیدے
و در ہر عرس ربیع الثانی و جمادی الثانی و دیگر مجالس بست و یکم
ماہ رمضان و بست امیر خسرو ہمچنین با بسط تمام اطعام کردے و مخلصان
پلاؤ جمع کردہ بمرادی یک فلوس یک رکابی بدست بازاریان میفروختند
و از اثر بسط وی رضی اللہ عنہ بود کہ ہر جولاہہ و تہ فروش را برین
کار ہمتے تمام بود کہ در کارخانۂ شادی و غمی بجز پلاؤ دیگر اطعام نمیکردند

نقل ست درویش از اطراف ملتان پشاور درین دیار وارد شده
در شهر عظیم آباد اقامت کرده اکثر مجالس سماع حضرت شیخ العالمین حاضر
میشدی گفت سیر عالم کردم و بسیار فقرا صاحب خانقاه دیدم لیکن نظام الدین
زمانه خود بجز جناب ایشان نیافتم هم در ظاهر و هم در باطن فتح باب ظاهر
با این توکل بحث که یکی را جهت معاش ندارد و یک خرمهره یومیه از جای مقرر نه
و بر در امیرے گذر نه از تملق و لجاجت اغنیا لب بسته و از سفر وسیله
ظفر با شکسته با اینهمه روزانه خرج دو صد مردم دارد و اعراس ربیع الاول
و ربیع الثانی و جمادی الثانی بود مجالس یکروزه با چنان بسط انجام
میدهد و هر که و مه را اطعام میکند و دکانداران هم ممنون همت
و سخاوت وی هستند بدین ضعف زمانه از ملتان و پشاور تا عظیم آباد
و سورت کسی را نشناسم که عوام زمانه هر چند عرض معیشت و استمداد
قبول نکرده بعضی قناعت دارد و عزلت و ریاضت شاقه سرمایه
عمر ساخته و با وجود کثرت آل و عیال و خانقاه داری در هدایت و ارشاد
خلق فتوری راه نیافته و گاهی در اوقات معینه مراقبه قصوری
نرفته و در باطن بمرتبه ولایت رسیده که بخطاب محبوب الهی و سلطان
شیخ العالمین و دیگر خطابات از حضرت نبوت امتیاز و افتخار یافته
او فی الحقیقت نظام الدین وقت است ظاهرا و باطنا راقم الحروف کمینه
بارگاه غوثیه میگوید که علو شان شیخ العالمین رضی از خطابات وی
که در آخر احوال ثبت قرطاس خواهد شد معلوم هر کسے خواهد گردید انشاء الله تعالی

نقل ست سید العلماء و دیگر اکابر در تذکرهٔ ریاضت آنحضرت
میفرمودند تا سه سال و شش ماه با وجود خانقاه داری و مسافر پروری
سکوت محض ورزیده لب و با شاره هم کسی را کاری نفرموده هر چه میکرد
از دست خود میکرد تا اینجا که خود از چاه آب وضو میکشید اگر کسی میدید
می دوید و دلو از دست وی رضی الله عنه میگرفت و آب میداد و گاهی
فتوری در امر خانقاه داری نگردیده و هم قریب چهار سال بر غذای
نمک قناعت نمود و در عمر جوانی صوم ملی اکثر میداشت و در آخر عمر شریف
قریب بست و پنج سال تقلیل طعام بحدی فرموده که در ایام صحت از پنج
شش تولہ زیادہ نخوردی و در بیماری که از خوردن دوا ناچاری بود
وزن دو درهم در غذا محسوب نمودی و هرگز بران مقدار معین نه افزود
و مدام همت بر قلت فاقه غذا مصروف داشتی و در عرس سیم الاول و ربیع الثانی
از تاریخ دهم غذا مطلقاً نکردی و بشب سیزدهم رغبت بطعام ساختی و در ربیع
اوراد و وظائف و نشست مجلس و سماع صوفیه که از آخر شب تا نصف
نهار شرعی معمول بود آنچنان بحال داشتی که هرگز اثر ضعف بر بشره مبارک
ظاهر نشدی بزرگی صاحب حال در سلک ابو العلائیه اکثر حاضر مجالس عرس
میشد از ادراک این حال بسی متحیر گردید که فاقه سه روزه آسان است اما نشست
و برخاست مجالس و خبر گیری مهمانان و بحال ماندن اوراد بر وقت معین و
درستگی حواس بس دشوار است علی الخصوص شق ریاضت آن بود که از
شب بازدهم تا نصف شب سیزدهم هرگز نه خفتی و اکثر از مریدان صاحب

فراشش شدی اما ہیچ امر فوت نکردی و تمامتر بر روای حاجت خلق
ہمت مصروف داشتے و یاران را نیز ترغیب و تحریص بر روای
حاجات خلق فرمودے و حق برادری تا وسع فوت شدن ندادی
ہر کہ بیمار شدی بعیادت وی رفتی و براو راد اعانت و فریادرسی
را مقدم کردے چون ضمناً ذکر او راد مجملاً در میان آمد مناسب
کہ تفصیل وے بقدر یاد نوشتہ آید

ذکر اوراد

آنحضرت ہر روز شصت رکعت نفل گزاردی و در اکثر نوافل
قرارت طویل کردے و فاتحہ سلاسل قادریہ و قلندریہ و فردوسیہ
و نقشبندیہ و چشتیہ و مداریہ و امامیہ و سہروردیہ کہ اجازت آنہا
حضرت تاج العارفین رضی یافتہ بود و فاتحہ مخدوم الملک مخدوم شرف الدین
و سلطان ابو سعید ابو الخیر و سید اشرف جہانگیر و حضرت مولانا
رسولنما و فاتحہ پیران سلسلۂ خاص خود لازم داشتی و کتابے
از تواریخ مرگ بزرگان سلف و دوستان و اقربا مرتب فرمودہ بود
ہر روز ملاحظہ کردے و فاتحہ اسامی آن تاریخ خواندے و بنشستن چیزے
پزاینده ہم فاتحہ دادی و یک فاتحہ تمامی مہمت بخشیدی و وقت خواب درود
اللہم صل علی محمد و صل علی ملکین تا آخر کہ برابر دو سورۂ فاتحہ باشد
و دیگر درود طویل قریب سہ ہزار خواندے و بغیر خواندن ہرگز بر نخاستے

آرام نہ غلطیدی واد عیہ حفظ علاوہ برین وبا ایں ہمہ مراقبہ معمولے
وقت ظہر تا عصر و مغرب تا عشا فوت نشد درویشان مرتاض کہ معاصر
آنحضرت بودند بریاضت شاقہ و مشق سلوک و ولی رضی اللہ عنہ
زہرہ آب میگردیدند و میگفتند کہ شرف الدین وقت ماشاء اللہ نعمت اللہ
ولی محبوب الٰہی است یکے از کسر نفس و نگہداشت ادب و سلوک طریقت
و بلند ہمت وی رمز آنست کہ نقل است از بعضے محرمان راز کہ بواسطہ
از آنحضرت شنیدہ بودند می فرمود بعد انتقال حضرت تاج العارفین
تمنای شرف لقای جمال جہان آرای نبوی صلے اللہ علیہ وسلم آتش
شوق در کانون سینہ برافروخت و متاع صبر و قرار را پاک سوخت
رجوع دل باعمال استخارہ یافتم وقت شب بعد فراغ اوراد
تجدید وضو کردہ بر مصلا نشستم خواستم کہ استخارہ مشرف شدن
بعمل آرم ہیبتے سخت بر دل آمد کہ با این ناقابلیت تمنای دولتے
کہ دین و دنیا در نرخ وے قدر جوی دارد کردن و باین نسبت
داد و نیت آرزوے رویت کردن و درخواست مشرف شدن
نمودن بجز سوء ادب نیست چندان خوف طاری شد کہ درین
تردد صبح دمید و نماز گذاردم و دیگر عزم فسخ کردم باز چون شب آمد
ہمچنان غلبہ شوق دیدار بر دل یافتم کہ عزم فسخ را ہم فسخ کردم و حسب
دستور شب اول وضو نمودہ بر مصلا نشستم باز ہمچنان تردد و خوف
لاحق شد کہ دیگر جرات براین کار ندیدم و در ہمین پس و پیش شب بسر شد

آواز اذان صبح بگوش رسید همبرین نمط شش ماه کامل بر من گذشت
که هر شب وضو تجدید کرده مستعد این کار می شدم و تمام شب از غایت
خوف و گمان سوء ادب اتفاق استخاره نمی افتاد و صبح میشد و باز وقت
شب از غلبه شوق بیتاب می شدم و بدستور وضو کرده بر مصلا میرفتم
و دو زانو نشسته درین ردّ و بدل صبح می کردم شبی خواب غلبه
کرده غنودگی مارا ربود که عنایت بی غایت و لطف بی نهایت بغمخوارگی
آمد و کار ما حسب مراد ساخت بر سر کمال لطف مشرف شدم و آنحضرت
علیه الصلوة و السلام عمل خاص ارشاد فرمود که هرگاه منظور باشد این
عمل مخصوص بهست بعمل آرد از آن شب در جمیع مهمات باطنی و مقصود اصلی
فتح باب دیدم و گاهی دران عمل تخلف نیافتم تا انکه حق تعالی بمن
داد انچه داد و در بائی مقصود از لطف خود کشاد انچه کشاد نقل ست
مبفرمود فرزند دلبند محرم اسرار راز داران مقتدای صغار و کبار رضی
نوری ابو تراب صاحب دامت برکاته روزی تذکره رسائی مخفل
شریف نبوی صلی الله علیه وسلم درمیان آمد آنحضرت ارشاد فرمود
درین باب دو امر لبس و شوارست که کاملین را هم میسر نیست مگر خال خال
و گاه گاه یکی بر صورت اصلی روی صلی الله علیه آله وسلم مشرف شدن
دیگر بچشم سر دیدن یعنی برای العین و حضرت تاج العارفین رضی
را سه نوبت این دولت دست داده بود یکبار در اربعین بحجره قدیم
آثار شریف نبوی صلی الله علیه وسلم و یکبار در خلوت ریاضت خود در تربت

پوشش چو بین و یکبار دیگر که ذکر آن بالا گذشت و بعنایت قدیم نبوی
صلے اللہ علیہ وسلم سہ بار این دولت بی بدل و نعمت غیر مترقب
نصیب این فقیر شده یکبار در خلوت ریاضت و یکبار وقت زیارت
آثار شریف که تشریف فرما و جلوه افروز شده ارشاد فرمود ما آدیم حالا زیارت
باید کنانید و من از خود رفتم و یکبار در مجلس سماع و این امر لیست بالاتر از
رسائی و دخول مجلس شریف که آن هر روز بلکه در هر مراقبه ممکن است و هم ازان
روز که در زیارت برای العین مشرف شدم بصورتے الطف دیدم که چون
آنصورت می بینم از خود میروم و سر مو اختیار ضبط در خود نمی بینم گویا برای
من آنصورت خاص است که مرا از من میرباید و می فرمود مولوے
ممدوح که در تذکره آن صورت زیبا یکبار اختیار ازان حضرت گذشت
دگر به استیلا آورد این کمینه بارگاه میگوید که بعد ایام تذکره قریب بست
و پنج سال بازیاده ازان آنحضرت بر سجاده هدایت و ملک ولایت و کرامت
فرمانروا بود و باعث امن و امان این جهان و تذکره مشرف شدن
بچشم سر باز اگر کسی نه آمد که ازان معلوم گردد که چند بار باز این
دولت بدست آمده بود و دخول محفل شریف را حدے و حسابے
نبود کناگاه بودے که یک مراقبه هم ازان خالی رود و دیگر حکایات عنایت
نبوی صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم در ضمن مجالس سماع ذکر کرده آید انشاء اللہ
تعالے **نقل** ست روزی بعضے از یاران را گفتگو در توقیر و تعظیم کفار
افتاده بود یکے گفت حرمت آنها بی غرض ضروری نیست و در عرض عجوبه

شرعی است ورنہ دل را بس انحراف است شیخ العالمین رض
ارشاد فرمود بعضی کفرہ کہ متعصب کفر بودند در حل مشکل رجوع بحضرت
تاج العارفین رض میکردند و آنحضرت در آمد و رفت آنہا بعضے را تعظیم میفرمود
و احترام مے کرد و بعضے را بادولت و حشمت ظاہری مطلق عزت
و حرمت نمی بخشید می دیدم کہ تعظیم و توہین فرقہ کفار نزد آنحضرت
بر دولت و عسرت ظاہرے نیست و فلاح دنیا در نظر کیمیا اثر وے
اعتبار ندارد ہا را خطرہ در دل راہ یافت کہ آنحضرت بہر تعظیم کفرہ و بعضے
دنیا داران اہل اسلام برنمے خیزد ظاہر بجز کفر و تلبیس بل نیا سببے دیگر نیست
چون در ہمہ امور رئیس رو و تابع آن جناب ہستم چرا درین امر ہم
اقتدا روی نکنم و براین کار مستعد شدم یک ناگاہ کسے ازین جنس
حاضر خدمت فیض درجت شد و آنحضرت تعظیم وی نکرد انبا عا مانیز
بہروی برنخاستم بعد رد آں حاجت رخصت یافت و حضرت بسوے
من خطاب فرمود چرا از تعظیم و توقیر وے باز ماندی عرض کردم
کہ محض اتباع شیخ منظور داشتم نہ راحت نفس نہ از کبر و نخوت از انجا کہ لطف
اتم در تربیت نامبذول میدارشت فرمود تعظیم و توہین خلق مر کسی را سزاوار
ست کہ حق تعالی وی را بر خاتمہ خلق علم دادہ باشد ہر کہ در مواجہ این
چنین درویشان می آید اول حال وی از سعادت و شفاوت آخر
وے بر ایشان منکشف میگردد و بران کار می کنند اگر سعید است
تکریم وی کردند و اگر شقی ست گو بظاہر صورت اسلام دارد توقیر وے

بتوہین بدل سازند و سعادت و شقاوت و کفر و اسلام حالیہ را
اعتبار نہ کنند اما آنرا کہ این حال دست نداده باشد و کشف خاتمہ ہر
کسے نبوده باشد ترک تعظیم کسی عین بد اخلاقی ست باید کہ تو قدر ہر
کسے حسب قدر وے کرده باشد تا زمانیکہ حق تعالے ترا
باین مرتبہ رساند در تعظیم کسے دریغ مدار و بر کفر و شقاوت ظاہر
نظر مکن ؎ بسا سوار کہ انجا پیاده خواہد شد ؎ بسا پیاده کہ آنجا
سوار خواہد بود ؎ ازان روز التزام این امر گرفتم و حسب قدر ہر
کسے اعزاز و اکرام میکنم مسلم باشد یا کافر ازین ارشاد یاران
راہ ہدایتے شد و معترضان بد باطن را جوابے شافی آری اے
برادر این نکتہ سراپا منفعت ازین مولف کتاب یاد دار کہ بی دریافت
کار ہرگز ہرگز و زنہار زنہار بر کار محرمان اسرار و خاصان کردگار زبان
طعن و اعتراض نکشائی و لم و لا را در حکم والای شان دخلے ندہی
ورنہ منتظر ضرر خود باش کہ خسران دین و دنیا خواستی و بعد ظہور
سبب و دفع اعتراض آخر آنہم طعن و رد عائد بطاعن میشود و مجہول
بر جہل و حمق وے میگردد مولوی معنوی مولوی روم قدس سرہ
در مثنوی فرمودہ ہست ؎ کار پاکان را قیاس خود مگیر ؎ گرچہ باند در
نوشتن شیر شیر ؎ و ما در اکثر کتب بسیار بسیار حکایتہا دیده ایم
کہ جہلے بسبب طعن و لعن بر ین فرقہ درویشان گرفتار نکبت عظیم
در دنیا شده و بعد مرگ ہم در عذاب قبر مبتلا گردیده اللہم احفظنا

و عافنا سبحق نبینا و شیوخنا سلام اللہ علیہ و علیہم اجمعین و در ستر امور
باطن و مقامات عالیہ آنقدر ہمت مصروف داشتی کہ کلمات تصوف
زنہار بر زبان نہ آوردی و اگر کسے در تذکرہ حال مشایخان عصر از
بیباکی در گفتگوی تصوف بیان کردی فرمودی البتہ فلان را از انجمن
کلمات توحید ذوق بسیار ست و کلام را توجیہ شرعے فرمودی کہ خلاف
شرع نباشد و تاویل کردے و زبان بدگویان را بحجت شرعی
بند کردی ناگاہ بودی کہ بر زبان مبارک در مجلس خاص و انجمن در تذکرہ
مقامات توحید کلمۂ تصوف بر زبان آوردی و رنگ رواز سکر و مستی
دگرگون شدی و اگر از یاری تصرف و خرق عادتی بظہور آمدی ناوسع
در کسر نفس وی را امر فرمودی تا غبار نخوت و انانیت و سرور دل بر صہبہ
عبودیت وی ننشیند و اگر کسے تصرف بقصد کردی بس زجر نمودے
و فرمودی کہ مخدوم الملک دام ملکہ مخدوم و مظفر را بقصد متصرف دیدہ
بود فرمود چندانکہ بقصد کردی از حق دور ماندی و در رویاے
صالحہ کہ بعضے یاران را میشد و بشرف لقای جمال جہان آرائے
صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم فائز شدی و پیش وی رضی اللہ عنہ تفاخراً
بیان کردی ہدایت بیان فرمودی کہ تو کجا و آنصورت سراپا نور کجا صورتیکہ
دیدۂ در حقیقت طینت خود دیدۂ ہر کسے آنحضرت را می بیند ما در اصل
معنے خود را مے بیند مثال آن صدر رسالت آئینۂ حسن ماست ہر صورتیکہ
مقابل آئینہ آید بحسب رنگ و روی خود مے نماید پس صفائی قلب

باید کہ از ان صورت پاک مشرف تواند شد جائکہ جبرئیل و میکائیل
را در صفائی طینت و زیبائی صورت و قرب منزلت با آنسرور مناسبتی
نیست ما و تو کی تواتیم دید آنسرور را ایئنہ جمال حق است قدسیان تا اب
بینائی وے ندارند نشنیدہ کہ بعضے مردم آنسرور کائنات را
صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم در خواب بر صورت خلاف شرع دیدہ اند و
شیوخ زمانہ بتعبیر از طینت و نیت و اعمال بنبذہ کردہ اند کہ در نفس
الامر صورت و طینت خود دیدہ نہ آن حضرت را بلکہ خواب را کہ میپرسد
در وار دنیا ہم از اصل صورت آن سرور کسی ندیدہ الا صورت خود در آن ایئنہ
معائنہ کردہ ابوبکر صدیق رض بر حسب طینت خود در ان آئینہ جمالے دید کہ بخود و شیفتہ گردید
و ابوجہل بجز صورت عناد نیافت و بر انکار و عداوت جان باخت و حسن و جمال با کمال
آن جلوہ حق مظہر اتم صفات مطلق کسی ندید صد یوسف در چاہ زنخدان وے
محبوس ہزاران ہزار زلیخا صورتان از پرستاران وی از زندگے
مایوس جگر سوختہ از آتش عشق وی نظر دوختہ بر رہگذر وی سر نیاز
بر در وی عمرہا بسر کردند و بے دیدند اما بدولت دیدار نرسیدند
ع احمد ار بکشاید آن کف جلیل ✤ تا ابد بیہوش ماند جبرئیل ✤ تو ہم
یاران را تقید سلوک و آشتی و فرمودی حالات و کیفیات بحیوانات
ہم پیدا میشود از برکت نگاہ اولیاء اللہ بلکہ در اشجار و احجار سرایت
اثر ایشان میشود حکایت سگ نجم الدین کبری و گربہ سید اشرف
جہانگیر و فیل مست میر ابو العلے قدس سرہم مشہور و معروف است

و در کتابها مندرج اما اثر حال شان در اشجار و احجار در دیار ما حاجت باثبات
ندارد هر کسی که خواهد برود در کوه راجگیر مقام اربعین مخدوم الملک
شرف الحق والدین بهاری و به بیند که هر سنگ از اثر وی چنان
مملو است که گوئے بپیش زندهٔ صاحبدلے نشسته و هر عوام و خواص
بدان قائل اند تا اینجا که رفاض نیز لیکن ازین اثر آن گروه سنگ را
یا آن سنگ را عارف بالله نتوان گفت که آن موقوف بر انسانیت است
و انسانیت بی کسب سلوک نمی شود و سلوک قهر بر نفس است فی
مَرضَاتِ اللهِ اَکلاً وَ شُرباً وَ لُبساً وَ رَغبَةً وَ نَوماً وَ یَقظَةً وَ غیرہا
مما لا یخفی علی السالکین و در فتح باب باطن بهترین تدبیر حاجت
روائی خلق را شمردے و صرف همت دے رضی الله عنه در
برآمد کار محتاجان سابقاً سمت تحریر یافت و باپس شرع چندان
ملحوظ داشتی که تا زمان طاقت رفتار هرگز ترک جماعت نکردی
و عذر بیماری رو النفرمودے گاه چنان بودے که اطبا و احباب
بر تجویز تیمم و گذاردن نماز در خلوت شریف یکزبان می شدند و بر ضرر
آب وضو و رفتن تا مسجد اصرار میکردند که موجب ازدیاد مرض است
آن زمان باکره تمام در خلوت نماز گذاردے و بر تیمم قناعت نمودے
نقل است در ایامی مرضی صعب داشت و باستعانت خدام چندبار
تا مسجد شریف تشریف آورد و نماز بجماعت کرد و ازین سبب در بخار
لبس اشتداد شد چون باز قصد فرمود جناب سید العلما سند القراء

اورع عصر الّقی دہر سید مولوی احمدی افاض اللہ علینا فیوضہ
کہ از خلفاء اعظم ان حضرت اند عرض کردند خلوت حضور است
و پیش حضور بکلف شرعی میگوییم تا یقین صدق ما گردد کہ ہرگز ہرگز
در جواز تیمم وضرر آب وضو شک نیست وحرج کردن بہر جماعت
تا مسجد شریف زنہار نباید وغلام حاضر است ہمین جا در خلوت
امامت میکند و در مسجد کسے دیگر را برائے امامۃ میفرستید و عمل
بشیوخ وفقہا ہم چنین دیدہ شدہ منظور رائے عالی نشد فرمود
این وقت طاقت رفتن میدارم آیندہ حال مزاج دیدہ کردہ خواہد شد
و بغایۃ حرج تشریف بمسجد شریف آوردند و بعد نماز از سید العلماء
استفسار معنے لا یکلف اللہ نفسا الا وسعہا نمودند حسب رائے
مفسران عرض کردند کہ تکلیف شرعی بقدر طاقت نفس است
در صحت وسقم ومالا یطاق ساقط از پایۂ اعتبار است فرمود کہ در
مرض موت رسول کریم صلے اللہ علیہ وسلم باوجود شدت مرض
وتپ ودرد سر وضعف وناتوانی کہ طاقت رفتار تا مسجد شریف
نداشت ہر دو دست حق پرست بر دوش علی مرتضےٰ وعباس
رضی اللہ عنہما نہادہ باحسن شریف بران ہر دو قوت باز وداد
وچنان میرفت کہ قدم شریف بر زمین مے سود و پشت پا گرد آلود
بود تا داخل مسجد مفتول گردید چنانچہ در تواریخ معتبرہ مذکور است
و دو مرتبہ باین رنج وتکلیف از حجرۂ مطہرہ تا مسجد النور جلوہ افروز

شده اختیار این حرج و تحمل این اذیت از دایرهٔ وسعت آن حضرت
و طاقت بشری خارج بود یا اینقدر تکلیف اعتبار ندارد بهر تقدیر
ما را این قدر ناتوانی نیست نه آنچنان تکلیف باز درین صورت ترک
جماعت مسجد چگونه روا باشد مولانا را بجز سکوت جوابی نبود روز
دیگر این کمینهٔ بارگاه و جناب مولوی محمد امام صاحب دامت برکاته
حاضر خدمت فیض درجت بودیم استفسار معنی آیهٔ مذکوره فرمود
تفسیر ظاهر که از استاد یاد داشتم بعرض بیان آوردم همان رو
و معارضه ارشاد نمود چون در حقیقت جواب معارضه نبود سکوت کردیم
بعد تامل ساعتی در معنی وی هدایت بمضمونی فرمود که تسکین
خاطر هر کسی گردید گفت وسعت نفس آنست که متحمل آن امر شود
خواه متحمل جزوی یا متحمل کل هر قدر که طاقت دارد بجا آرد و تتمهٔ
بر حسب طاقتست چنانچه بیمار اگر داند که تحریمهٔ دیگر یک رکعت
ایستاده می تواند گذارد و دیگر رکعات نشسته باید که همچنان کند و دیگر رکعت
را نیز همچنان قصد ادا کند تا زمانیکه یقین افتادن بر زمین نباشد
نه نشستن بسا است که نفس امّاره در پیرایهٔ بیماری بهانه جوید و حیلهٔ
آرام دران خواهد و از طاعت چنانکه بروی واجب است باز دارد
و تمام و کمال ادا شدن ندهد و گاه بودی که در نماز از غایت ضعف
مرض طاقت ایستادن ندشتی چون دیدی که پا در لغزش آمد
آنزمان به نشستی و فرمودی زنهار از مکر نفس ایمن نباید شد در ریاضت

نباید گذاشت و در مراتب سلوک عمل بر مکتوب حضرت مخدوم
الملک کردے و فرمودے کہ وے دقایق شیخے را خوب حل کردہ است
و نیکو میداند در مقام شیخی نظیر خود نداشت و در باب ہدایت
خلق استاد زمانہ بود و ہم شاہ غلام بکیہ کہ منتسب بفرزندی حضرت
محبوب سبحانی رضی اللہ عنہ و متوطن قصبۂ امجہر اند مے گفتند کہ روزے
در مسجد ادعیہ و آیات بہر حاجات دینی و دنیوی بعد مقررات فرض
بخفا رمی خواندم آنحضرت مکرر بسوئے ما دید چون شب در خلوت
حاضر شدم فرمود چہ مے خواندی عرض حال کردم ارشاد نمود کہ نزد
علما ز ظواہر تفسیر آیۂ وَلَا تَشْتَرُوا بِاٰیَاتِیْ ثَمَنًا قَلِیْلًا چنانکہ در کتب
نوشتہ اند نیکو میدانی و بنا بر تجویز اُجرت حفاظ در تراویح و چہارم
میت وغیرہ نمی کنند اما نزد صوفیان آنست کہ برائی حاجت دین
و دنیا ہم نباید خواند کہ ایں ہم بیع و شراست و لاریب در مقابلۂ کلام
حق تعالے طلب ہمہ ماسوی او ثمن قلیل است ہر چہ از آیات
خوانند محض رضاء للہ خوانند عقب آن حق تعالے ہر چہ بخشد
عطیۂ محض دانند سبحان اللہ نعم الکلام کلام الملوک ملوک الکلام
انتہی **نقل** است یکے را سخن در باب سلوک بود عرض کرد
فایدۂ ریاضت چیست فرمود صفائے قلب و صفائے قلب
صلوح قلب پیدا میکند کہ عطیۂ الٰہی بسبب آن در قلب
سالک بقاء پذیرد و ملک وے گردد یکے از فواید وے اینست

گفتم عرض کرد بعضے مشایخان زمانہ قائل اند کہ حالتیکہ دست
داد نمی رود بلکہ از گناہ ہم زوال نہ پذیرد و این را بر قوت طریقۂ خود
حمل کنند و گویند ما مستانیم ریاضت و زہد خلاف عنوان سنست
حالات قویہ را از گناہ ضرری نیست و در طریق دیگران کہ آن
زور و قوت نیست ہر چیز بر دل سالک وارد شود پس ضعیف باند
کہ نفس زایل میشود در جواب این واہیات سخنی نگفت و ہدایت فرمود کہ
حضرت مخدوم الملک شرف الحق والدین قدس سرہ در جائے تحقیق حالات حق رحمانی
و شیطانی و علامت تفریق آنہا نوشتہ است کہ ہر کیفیتے و حالتی کہ بعد افعال غیر شرعی
بحال ماند باید دانست کہ محض شیطانیست و از زوال آں دلشاد باید شد و بر عمر رفتہ اندوہ
باید کرد کہ در حال شیطانی بر باد رفتہ و اگر بعد نامشروع زایل کردہ ہم دلشاد باید شد کہ
الحمد للہ کیفیت رحمانی بود و توبہ و استغفار باید کرد تا حق تعالے باز بحال کند و بر اعمال اسلاف
کہ بظاہر خلاف شرع مے نماید زبان طعن بکشاید بسا باشد کہ
کاملین این فرقہ چنین حرکات کنند اما آن حرکت در نفس الامر خلاف
شرع نیست و قصہ سلطان بایزید بسطامی در خواندن وی لا الہ
الا انا فاعبدنی و گرفتن نان از دوکان مردے اجنبی مفصل نوشتہ
است کہ در حقیقت آنہمہ حرکات موافق شرع بود و ہم در جمیع امور
بر خلاف نفس باید رفت کہ عبادت ہمین است ہم درین میان
ذکر کشف حال آمد کہ بعضے مشائخان اکثر سخن از کشف خود بیاک
می گویند و بروقوع آن یقین دارند فرمود مخدوم الملک نوشتہ است بر کشف خود کفتر

باید زد و اعتماد نباید کرد کسے عرض کرد کہ سلاف در بارۂ خلاف
بسیار مکاشفہ دارند اعتماد بران باید کرد یا نہ فرمود اہل مکاشفہ
چند قسم اند یکے ازان صاحب سرّ خفی و جلی است کہ در مکاشفۂ
وے کذب گنجایش ندارد گویا در حق آن و بے مکاشفۂ وے
حکم وحی دارد و شیطان و نفس را در مکاشفہ صاحب سر سر مو
دخلے نمے شود و ہمچنین اولیاے صاحب السّر در ہر زمانہ کمتر و
نایاب اند وجود شان کبریت احمر است و قول ایشان نوعی است
از وحی در مرتبۂ صدق و دیگران از مکر نفس و شیطان کہ مطمئن
نیستند بر کشف شان اعتماد آنقدر نباشد۔ و ازین مقام کلام
مخدوم مشعر است کہ بر کشف خود کفش باید زد و اعتماد نباید کرد
و ہم سالک را خیال کشف نباید کہ از راہ مطلوب باز میدارد کار مردان
دیگر است و ہم ازین قبیل است کہ روزے در فواید ریاضت و مجاہدات
بسط کلام میدہشت و خلق را ہدایت مے نمود این کمینہ بارگاہ
عرض کرد شاہ محمد اکرم و شاہ جمّن قدس سرّہما از حلقۂ یاران
حضرت تاج العارفین رضی اللہ عنہ ہر دو مرتاض بودند و شاہ جمّن بہ نسبت
شاہ محمد اکرم ریاضت شاقہ مے کرد اما ثمرۂ ریاضت ہر چہ شاہ
محمد اکرم را بود لیکن شاہ جمّن دست ندادہ و چنانکہ ایشان را دست
بدامن مقصود رسیدہ بشاہ جمّن را نرسیدہ سوائے بخت و
تقدیر سبب در ظاہر چیست فرمود ریاضت شاہ جمّن

ہرچند شاقہ بود لیکن نزد این طایفہ اعتبار ندارد چرا کہ مثلاً
مجاہدہ اگر سنگے بصوم طے کردے باز وقت افطار سیر خوردے
وگر سنہ نماندے و شاہ محمد اکرم گاہے سیر نخورد یک حصہ سیر
خوردے و سہ حصہ گر سنہ ماندے ریاضت ایشان دائمی و ہر لحظہ
بود و ریاضت اوشان تا وقت گر سنگے دیگر آنکہ شاہ محمد اکرم
ریاضت تا مرگ بحال داشت و شاہ حسن را چنین نبود و سالک را
ساعتے از ریاضت باز ماندن آفتی است حضرت غوث الصمدانی
قطب ربانی محبوب سبحانی رضی اللہ تعالے عنہ در کتاب فتوح الغیب
فرمودہ کہ سالک ہرگز از مکر نفس غفلت نہ ورزد و ریاضت نگذارد
و یکے از حلم و رحم وے رضہ آن بود کہ باچنان تشرع و تورع کار حلم
کردے و بہ ملایمت و نرمی حصول مقصود جستے اکثر طلبا را نوارد
کہ نماز نمی گذارند بہ نرمی تمام نصیحت فرمودے و خلقے ازین
خلق و تنفقت وے اختیار صلوٰۃ خمسہ کردہ و عادت بعبادت
گرفتہ و اگر نصیحت اتفاقاً اثر نمی کرد و بنیازات بزرگان مثل سہ
منی و توشہ وغیرہ کہ اکثر درست میشد فرمودی بی نمازی را خوردن
نباید و بقیاسم امر فرمودے کہ درین نیاز خوردن اتفیا شرط است
تارک صلوٰۃ را و مرتکب مسکرات را ہرگز ندہی چون چندے برین
میگذشت آن طالب علم المطبع اطعمہ لذیذ ناچار ترتیب نماز آموختے
و از خوردن منہیات مسکرہ اجتناب ساختے بعضے خدام بارگاہ

عالی عرض کردند که اینها تو به لطبع طعام لذیذ توشه و سه منی شیرین
و نمکین وغیره که بیشتر میشود میکنند چون بعد حصول علم مابعد ترک
عزم تحصیل از بینجا میروند باز مرتکب بمنهیات میگردند و در ناکردنی
می افتند فرمود حال باطن تائبان و صالحان چون معلوم شود
که توبه دروغ بسته اند و فساد باطن دارند یا توبه بصوح دارند و نیک
طینت اند و بر توبه و عهود استقلال هست یا نقض حکم شرع ظاهر است
و هم توبه دولتے هست علیحده و استقامت بروے امر دیست علیحده
چون زیور مرصع در بدن عروس اگر حق تعالے هر دو دولت کسی را
بخشد نور علے نور و بنده ما خوذ بر ترک توبه هست نه بر استقامت توبه
بظاهر ازوے توبه دیدم تائب شمردم علاوه برین تا زمانیکه در طلب
علم مقیم خانقاه هست و لطبع طعام از ممنوعات مجتنب و محترز هست
چه کم هست هر قدر ایام که از گناه پاک ماند غنیمت هست این هم
دولتے هست و هم در امر تقوے شاه غلام بیگه که از فرزندان
حضرت محبوب سبحانی رضی الله عنه اند و در موضع امجهر سکونت
و توطن از ابا دارند نقلا از آنحضرت رضی گفتند که روزے
ما را ارشاد فرمود که هر چیز را در شرع شریف قضا هست اما تقوی را
بجز ادا قضا نیست چون در کارے فوت شد همه بر باد رفت
این خرقه پیوندپذیر نیست هر ساعتا اهتمام باید داشت که در کاری
از دست نرود نقل هست یکے از دوستان هم بزم ما از راه جوانی

در حلق ریش بیباکی میکرد اکثر دوستان پند و ملامت میکردند مفید
نمی آورد و سودی نمی داشت روزی پسرش در خلوت شریف
حاضر بود لحیه بر روی وی بس مزیب و از اتفاق این کس نیز
در خلوت شریف بعرض و معروض مطلبی رفت بعد گذارش مطلب
آنحضرت شیخ العالمین رض متبسم شده فرمود حالا ریش گذاشتن ضرور
آمد تا علاقهٔ ابوة و نبوة بحال ماند بلکه در ارسال هم ملاحظهٔ ابوة و جب
شد ورنه فرقی بجز اجنبیت محضه درمیان هر دو ظاهر نیست و
درمیان پدر و پسر تا ظهور علاقهٔ ابوة و نبوة فرقی در اوصاف
ظاهری باید تا پدر را پسر نگویند و پسر را پدر نداند چندان
بر دلش اثر کرد که ازان روز دیگر حلق نکرد و متوجه اصلاح تمام شد

ذکر احوال مجلس سماع در ایام عرس و غیره معه فواید دیگر

هر چند حضرت شیخ العالمین رض قادریه است هم کسب سلسلهٔ ظاهر
و هم حسب طریقه باطنیه اما جوش و وجد و سکر و مستی عشق و
ذوق و شوق آنقدر داشت که چشتیان زمان بران رشک می برند
و حسرت می خورند یاران را آتش عشق وی رض آنچنان سوخت
که خس و خاشاک حرص و هوا خاکستر گردید بعضی را یکروز
کامل و بعضی را هشت پاس و بعض را سه روز غایته تا هفته در
شورش و وجد می گذشت که درین عرصه فرصت اکل و شرب

وخواب نبودے الا از کراست وے رضہ بود کہ نماز ہم از کسی فوت
نمیشد وگاہے ندیدم کہ صاحب وجد را در محفل شریف وے بکوفت
نماز در بے افاقگی شورش زدہ مگر انگہ اینقدر را فاقہ می آمد کہ آنان
خیزان نماز فرض وسنت مے گذارد و بعض یار را نوبت بہلاکت
رسیدی واز دستگیری آن جناب جان بسلامت بردی چنانچہ
در ذکر مجالس گفتہ آید انشاء اللہ تعالے معائنۂ اول وزنوس
حضرت تاج العارفین رضہ بزرگے بود شاہ غلام سرور کہ ذکرش بالا
گذشتہ در مجلس سماع نشستہ بود ومعمول نشست در پہلوئے
حضرت شیخ العالمین رضہ داشت در وجد آمد وقصد کمال بضبط
کرد تحمل فرو کردن آتش عالم سوز نہ آورد ہمچنان نشستہ
در غش آمد وکس را بر حال وے اطلاعے نہ یکبار شیخ العالمین رضہ
سر از مراقبہ چنان بر داشت کہ گوئی اہتمام کارے دشوار پیش
آمد وبسوئے ایشان نگاہے تا دیر فرمود فی الجملہ افاقہ آمد و
سرش را حرکت ہویدا شد چون گاہے دستور آنحضرت در بہت
یاران باین نسق بود مجلسیان از مشاہدۂ این حال در حیرت
گردیدند باز آنحضرت رضہ دست ایشان را بگرفت وجذب حرفت
کرد تا آنکہ فی الجملہ طاقت نشست یافت وبر نشست اما
ہنوز ہواس نا آمدہ بود کہ در برش گرفت وتمامتر در افاقہ آورد
والا اثر ضعف وحرارت باطن تمامتر مضمحل ساختہ بود این

کمینهٔ بارگاه را بآوردن گلاب ارشاد فرمود حسب الحکم شیشهٔ
گلاب حاضر آوردم و دو سه بار بر سر و رویش ریختم و راحتے بر
چهرهٔ وے یافتم حکم کرد که حالا ایشان را از مجلس بمسجد برید
هر دو دست زیر بغل نهاده بمسجد بردم و بر جاے نماز بر پهلوی چپ
غلطانیدم ساعتے نگذشته که در وجد بر خاست و رقص
کنان بمجلس آمد بعد انقضاے مجلس در تقریب حضرت
شیخ العالمین رض میفرمود که ما را دران وقت بمطلق اطلاع حال
ایشان نبود محض لطف اوتعالی است که خبر داد اگر یکساعت
دیگر بغفلت می گذشت باز ایشان را زنده نمی یافتم جوش
مفرط بود ضبط آن باین حالت رسانید و نوبت تا اینجا رسید
معائنهٔ دوم در عرس جمادی الثانی قریب یکپاس روز آمده
بود صاحبدلان در شوق و ذوق بودند از آنجمله سید نظر علی را
که سر آمد یاران حضرت شاه شمس الدین قدس سره بود سوز و شور
مفرط آمد رفته رفته در عین دور رنگ چهره زرد شد و نزد شاه
ممدوح رسیده این قدر گفت ملک الموت حاضر شد پیش نظر
دیگر طاقت گفتگو نماند و بر زمین افتاد جناب موصوف مضطرانه
در کنار گرفته جذب حال کرد سودے نه بخشید و هیچ تسکین نداد
دید که کار از دست میرود و بسوے شیخ العالمین رض کرد و مضطربانه
دید آنحضرت حسب سلوک طریقه بظاهر در قبض و بسط کسی تصرفے

نمی فرمود کو مرید مرید باشد مگر بسوے یاران خود باوقت اضطرار
کسی چون دید کہ وقت تنگ است وکار از دست میرود دفعتہً
معانقہ نمود کہ حواس وافاقہ آمد و بہ نشست آن زمان دست
حق پرست بر دست وے نہاد تا آنکہ ہمہ حرقت وجوش وی
جذب فرمود و آن حالت مشاہدۂ ملک الموت ہم زوال پذیرفت
ونمامتر تسکین یافت لیکن ضرر ے عظیم بحضرت شیخ العالمین رض
رسید و آن این بود کہ میر نظر علے را مرض سل بمرتبہ رسیدہ بود
کہ ہر روز در سرفہ خون مے آمد و تپ مفارقت نمی کرد در جذب
سوزش آن مرض ہم اندکے بسوے آنحضرت رض منجذب شد
تا سہ روز شدت سرفہ بود و خون در سرفہ می آمد و تپ مفارقت
نمی کرد مردمان را بس تشویش رو داد آنزمان فرمود جاے تردد
نیست عارضی است آنروز کہ میر نظر علے را حال متغیر شدہ بود
از کمال تشویش مہلت تفریق درمیان شورش و مرض
نیافتم قصد شورش وے کردم باحرقت مرض ہم اندکے
منجذب شد و لطف آنکہ تا سہ روز میر موصوف را نہ تپ
بود نہ خون در سرفہ مے آمد این کمینہ در آن وقت حاضر بود چون
با خود ہا علاقۂ محبت و ربط بسیار داشتم از کیفیت آنوقت
پرسیدم گفتند یکبار در عین دور و وجد حرارت آتش عشق
زیادہ تر شد و ملک الموت را دیدم کہ بقبض روح حاضر آمد

و مستعد کار شد بجز مهلت گفتن این قدر که ملک الموت آمد
دیگر افاقه نماند اگر یک ساعت در دستگیری توقف می شد
جان بری ممکن نبود معائنهٔ سوم مریدے از مریدان
آنحضرت شاه خدا بخش نام در ابتداے سلوک حرقت قلب و
کثرت شورش بسیار داشت شبے مجلس سماع بود و او در رقص اتفاقاً
از دالان مجلس و در کنان در صحن آمد و ساعتے در شورش ماند بنقیاد
مردمان که قریب وے بودند دانستند مگر سکون شد کسے التفات
بحال وے نکرد و مجلس هم گرم بود حضرت شیخ العالمین رض انیز از جوش
جسد شریف در حرکت و جنبش بود ساعتے نگذشته باشد که یکبار باین
کمینهٔ بارگاه متوجه شده فرمود که حال خدا بخش چیست در یاب آمدم
و دیدم که بیخود افتاده است همچنان که دیدم عرض کردم سید العلماء
سند العرفاء خلیفهٔ اعظم مولای سیدی سید مولوی احمدی افاض
علینا فیوضه را فرمود خدا بخش را دریابید چون نزد وے آمدند
دیدند که رمقے باقی است فوراً العرض پرداختند که کارش تمام شد
الا رمقے باقیست آنحضرت باضطراب حکیم غلام جیلانی صاحب
رحمة الله علیه را که سرآمد اطباء شهر عظیم آباد بود دران وقت سعادت
اندوز مجلس اشرف بود فرمود که خدا بخش را خبر گیرند که غش کرده
است ایشان بر دست وے هر چند جستجوے نبض کردند نیافتند
عرض کردند که نبض ساقط است اندکے گرمی بر سینه دارد و قلب

فی الجملہ حرکت است باستماع این حال باستعجال قریب وی آمد
دید کہ بر زمین افتادہ است سینہ اسرار گنجینہ بر سینہ بے کینہ وے
نہاد کہ چشم بکشادو اند کے افاقہ آمد حکیم ممدوح را فرمود کہ اکنون ملاحظہ
نبض فرمایند چون دست بر نبض نہادند قوی یافتند سراپا حیرت
شدند و خندان خندان عرض کردند کہ بر جای خود است و باقوت است
اما این امر دگر است کہ در دست اطبا نیست باز آنحضرت دست
حق پرست بر سینہ وے نہاد و ساعتے دیگر مراقب شد کہ یکبارنعرہ
نعرہ زد و در رقص برخاست حکیم صاحب فرمودند کہ ازین حالت
کسی را بہی ندیدم مگر الشان را فی الحقیقہ مضمون شعر مولوی روم
امروز خاطر نشین باشد ؎ اولیا را طاقتے ہست از الٰہ ✤ تیر حبہ
ہا زمی آرد زراہ ✤ معائنہ چہارم مولوی محمد علی اکبر علیہ الرحمۃ
برادر خورد سید العلماء سند العرفاء دامت برکاتہ بودند الشان را
چنین حال اکثر بودے و کمتر مجلس ازان خالی گذشتی و بدستگیری
شیخ جان بسلامت بردے چون احوال شان طول و طویل است
بنا بر اینجا ترک کردم در ذکر یاران انشاء اللہ تعالے گفتہ آید
نقل است روزی مولوی محمد علی اکبر رحمہ اللہ را در ایام محرم
حالتے دست داد و شورش مفرط آمد کہ نوبت بہ ہلاکت رسید
سید العلماء معہ دیگر برادران دینی نیز حاضر بود ہر کسے بجذب
حرقت وے مشغول شد مطلق کمی نگردید و آناً فاناً رنگ گرگون

بود مضطر بانه جناب سید العلماء کسی را نزد حضرت شیخ فرستادند
که وقت دستگیری است دران وقت جناب مستطاب مولانا شاه
ابو الحسن صاحب افاض علینا فیوضه حاضر خدمت اشرف بودند
و ایشان را دران عرصه محض ابتدائے سلوک بود و از اشغال
افاضه و استفاضه و جذب حال چیزے ارشاد نشده بود آنحضرت
همین قدر فرمود بروید و دریابید جناب ایشان امتثالاً للامر روانه
شدند اما در راه سراپا حیرت میرفتند که ما را گاهے چیزے
ازین جنس ارشاد نشد و مبتدی محض ام و اوشان صاحب احوال
فیع ماخود آنجا رسیده چه خواهم کرد علے الخصوص جائیکه سید العلماء
و دیگر یاران صاحب طاقت در عجز اند تا آنکه بر سر شان رسیدند
هنوز گامے چند باقی بود که بمجرد مواجه بلا قصد همه حرقت و حرارت
شان بسوے ایشان منجذب شد و افاقه تام دست داد سید العلماء
و دیگر صاحبدلان سخت متحیر گردیدند و دانستند که ایشان جذب
کردند و این طاقت تصرف شان محمول بر محض عطیه الٰهی کردند
جناب ممدوح اکثر درین ذکرے فرمود که سر مو قصد جذب شور
اوشان نکرده بودم و چه جذب میکردم که مارا درین باب هیچ دخلی نبود
بے خاسته بمجرد مواجه جذب حال شد این محض تصرف و طاقت
حضرت شیخ العالمین بود ندانم که وقت رخصت چه کار کردند این
کمینه بارگاه درد کرر وز ولایت و طاقت تصرف شیخ العالمین

بارہا از زبان مبارک جناب مستطاب مولانا شاہ ابوالحسن
افاض اللہ علینا فیوضہ و بیشتر و مکرر شنیدہ است معاینہ چشم
جناب سید العلماء را بغیر سماع در حادثہ نوبت ہلاکت رسیدہ شور
و ویلا از ہر طرف برخاستہ خبر بحضرت شیخ العالمین رسید باستعجال
تمام برخاست و بسوے خانہ شان شتافت دید کہ تمام خانہ ماتم
است و سید العلماء را حالت ردی است رمقے جان باقی است
و نفس شوریدہ در شتاب او دو چشم حق بین چون چشم بحضرت بر زمین
افتاد آنحضرت ہمانجا بر زمین نشست و ایشان را بر داشتہ
در کنار گرفت تا دیر کہ بافاقہ آمد اما ضعف بسیار داشت فرمود باد کش
کنید و قدرے گلاب بر روے وے زنید و بر سر و سینہ ریزید
کہ ضعف و حرارت زوال پذیرد معاینہ کرد ششم مولوی
محمد ہادی سلمہ اللہ تعالے کہ افضل فرزندان و جگر گوشگان
حضرت سید العلماء است روزے در سماع بود حالتے طاری شد
کہ حالتش دگرگون گردید و کسے را بران اطلاع نہ چون آنحضرت
دید کہ کار از دست میرود از جاے خود حرکت فرمود بر ایشان
آمد و در کنار گرفت و باز بحالش بر آورد آنزمان مجلسیان را معلوم
شد بعد انقضاے مجلس فرمود کہ تا زمانہ وسع در قبض و بسط
کسے دست انداز نمی شوم گو مرید مرید باشد بجز مریدان خود
و درین وقت دیدم کہ مولوی صاحب را مطلق از حال فرزند خبری

نیست و کار بر باد می شود بالاجبار قاصد جذب حال وی شدم
سید العلما اکثر در ذکر گرمی و جوش یاران آن حضرت رض فرمودی
احسان او تعالی است که مایان را و البته داس دولت مسیحا دمی
شیخی کاملی کرده که احاطه بر مجلس و حال مجلسیان تمام تر دارد و دیرا
باغلامان و حاضران مجلس معیتی است همچنان که جان را با جسم و نه
عالمی را کار بهلاکت کشیدی چنانکه بعض بزرگان را پیش آمده
که خود در مراقبه بودند و پسرشان را در شورش نوبت بهلاکت رسید
والیشان را خبر نشد تا آنکه جان بجان آفرین سپرد و صاحبی
بود شاه غلام حیدر نام مایز وی را زیارت کرده بودم حال فرزند
وی همچنین شد معائنهٔ هفتم مولوی محمد علی سجاد صاحب
فرزند ارجمند حضرت شیخ العالمین رض بود در ورچه ششم از فرزندان
از افراط شورش و فراوانی حرقت در زمرهٔ معاصران نامی پیدا
کرده بود اکثر نوبت وی بهلاکت رسیدی علی الخصوص بسبب
نسبت عشقیه که بحضرت رسالت از بدو شعور حق تعالی
وی را بی کسب عطا فرموده بود غزل مدحیه او را بیشتر باین حال
رسانیدی و حضرت شیخ در حق وی اعجاز عیسوی بکار نمودی
وگاه بودی که آنحضرت در مسجد تشریف میداشت و بعضی یاران
را که شورش مفرط آمدی اهل مجلس را از حال شان خبر نبودی
و آنحضرت کسی را فرمودی که بمولوی احمدی بگو که فلان را دریاب

و با اینهمه اگر در تسکین توقف مے دید خود تشریف مے آورد و فی الفور
تسکین مے بخشید چنانچه مولوی محمد علی اکبر علیه الرحمه را روزے
وجد بود و آنحضرت در مسجد شریف بعد نماز صبح قصیدهٔ غوثیه
مے خواند رفته رفته حال شان متغیر شد و یاران در مجلس حاضر بودند
اما بسبب استغراق حال خود کسی را اطلاع بر حال ایشان نشد
یکبار آنحضرت کسے را نزد سید العلماء فرستاد که بگو مولوے
احمدی را که برادر خود را خبر گیرد جناب ایشان سر از مراقبه برداشتند
و قاصد تسکین وے شدند در جذب حرقت مفرط اند کے توقف
رو نمود باز آنحضرت دید که در توقف کار از دست میرود خود تشریف
آورد و قصیده همچنان بر زبان حق بیان جاری بود نه نشست و
نگاهے تیز بسوے وے کرد که فی الفور در حواس وافاقه آمد اما
اثر ضعف زیاده از حد بود و قرین این ضعف بے وجد و سماع نخواهد رفت
و دست ایشان گرفت و زنگ دگر نمود که دفعةً در وجد شدند
گوی دست گرفتن و در وجد برخاستن معًا بود نه ضعف باقی ماند
نه حرج دیگر بعد مجلس پیش آمد نقل است بعضے اهل دل را
از اتفاق وقت بر حال مرید اطلاع نشد و آن مرید در شورش
دورے نمود هر مرتبه که قریب شان رسید تا تسکینے نبخشد
آن صاحب دل میدانست که قصد استفاضه میدارد افاضهٔ
ذوق و شوق در تزاید مے کرد تا اینجا که حال وے از کمال حرقت

قلب متغیر شد و بر زمین افتاد و آنحضرت رضہ مے دید باز ایشان
متوجہ افاضہ شدند آنزمان حضرت رضہ فرمود او را حال دگر است
و شما را خیال دگر قریب است کہ از جان گذرد چون بر اطلاع حضرت
شیخ متوجہ حال مرید خود شد دید کہ فی الحقیقۃ خطا کردم و کار
بر باد رفت خواست کہ تسکین وے کند نتوانست در جوع بحضرت
شیخ رضہ آورد آنحضرت در کنار گرفت و بالکل تسکین وے کرد
و لطف دیگر در تسکین بخشی وے رضہ آن بود کہ فی الفور بعد تسکین
و جان بخشے حالش را رنگ دگر دادے کہ دفعۃً در وجد بر خاستے
و ازان حال ترقی کردی **نقل** است روزے در مجلس وقت صبح
بعد فراغ نماز ہمہ کس در مجلس بودند و ہر یکے را حسب استعداد
خود حال خوش بود و ہر کسی سرگرم مراقبہ و آنحضرت را از آنجا کہ
آگہی صبح یعنے بہیرون بس پسند خاطر اشرف بود ازین سبب
بیشتر بعد نماز صبح مجلس گرم میشد و حسب حال ہر کسی را مستفیض
مے فرمود آن روز کہ در جوش آمد جد شریف را جنبشے بود کہ
گوئے از حرکت وی رضہ عرش اعظم در جنبش آمدہ یکبار بر مجلسیان
نعرہ زد کہ کسے را از مبتدی و متوسط و منتہی و از عوام و خواص
و یگانہ و بیگانہ تا قوالان طاقت تحمل آن نماند قریب ہفتصد
مردم معہ تماشائیان حاضر مجلس بودند اما کسے را افاقہ نبود کسی
در شورش و کسے در گریہ و نالہ این کمینہ بارگاہ ہم از حاضرین مجلس

بود و طرفہ حالے بہر خاص و عام بود بعد انقضاے مجلس
ہر کسے ازین عنایت دیرین زور و لایت سخنے مے کرد و کسے
حیرت بیان مے کرد و مے گفت کہ گاہے چنین عنایت
و تصرف بر اغیار از آنحضرت ندیدہ بودم و مشایخان زمانہ
کہ خود را در امر باطن معاصر وے رضہ میدانستند سراپا غریق
بحر حیرت بودند جناب سید العلماء دامت برکاتہ فرمود تصرف
اعظم کہ درین نعرہ مخفی بود کسے را بسوے آن خیال نیست
حاضران متوجہ استماع آن شدند ارشاد کرد لطفے اتم و تصرفے
اعظم درین نعرۂ افاضہ آن بود کہ بیک نعرہ ہر کسے را حسب
حال وے متاثر نمود مبتدے را بقدر وے در شورش آورد و
منتہے را بر قدر وے و نہ اثرے کہ حسب حال مبتدی
است منتہے را سودے نمی بخشد و اثرے کہ حسب حال
منتہے است اگر بر مبتدی اوفتد تحمل نتواند کرد و بہلاکت
خواہد رسید و ہمچنین حرکت مبتدے در حق عوام مہلک است
این چہ طور تصرف بود کہ مناسب حال ہر کسے اثری بوی
نرسد بعد ازان بحضور حضرت شیخ عرض کرد کہ امرے
عجیب دران نعرہ مشاہدہ کردم کہ نہ از کسے دیدم نہ
شنیدم آنحضرت متبسم شدہ ارشاد کرد کہ راست
است چنین بود کہ گفتے و از سوابق حضرت تاج العارفین رضہ

ہم ارشاد این طریق خاص افاضہ نفرمودہ بود اما در آن
وقت خیال اینمعنے در دل جاگرفت کہ اسلاف چنین می
کردند معلوم نیست طریق آن چیست یکبار از حضرت
حق جل جلالہ و عم احسانہ الہام این طور شد و فی الفور
آن را تجربہ کردم و این یکے از اثر دعائے حضرت
تاج العارفین رض است کہ روزے در ابتدائے سلوک عرض
کردم کہ تمنائے طاقت تعمانیہ دارم کہ بیک نگاہ دو دو سہ
مردم را تربیب میکرد و احتیاج صحبت شیخ ساقط ہے نمود
حضرت تاج العارفین رض باکراہ فرمود کہ این چہ درخواست است
بالفرض اگر بیک نگاہ تربیت میکرد کسے از طریقۂ وے باقی
ماند باجرائے طریقہ وے ماند اگر مے طلبی طاقت میر ابو العلی را
طلب کن کہ زور زور الیشان است کہ طریقۂ وی ہنوز جاری است و
جاری خواہد ماند باز عرض کردم کہ در اجرائے طریق زور الیشان و در تربیت
خلق طاقت اوشان می خواہم چون عنایت اتم مبذول حال ما داشت
جوابے نفرمودہ بعد چند روز کہ از طرف خلوت شریف اندرون
محل سرا می رفتم فرمود بہ نشین زمین خدمت ببوسیدم و بہ نشستم مژدۂ
جان بخش داد کہ آنروز آرزوے نسبت تعمانیہ کردہ بودے از
حق تعالے برائے تو درخواستم از فضل خود اجابت فرمود و باین طاقت
ترا خواہد رسانید مطمئن باش امروز خیال آمد کہ عمر شد و ایفائے وعدہ

را ہنوز روز اول است بر مزار شریف حضرت تاج العارفین رض حاضر شدہ
فاتحہ خواندم و عرض کردم کہ حالا طاقت انتظار ہم ندارم درین مجلس
امتحان طاقت خود میکنم بہ بینیم کہ ایفاے را وقت آمد یا ہنوز امروز و
فردا است الحمد للہ کہ روے مقصود از پردہ غیب جلوہ ظہور فرمودہ
و نیک صورت نمودہ این کمینہ بارگاہ مے گوید کہ دران مجلس ہر کسے
بود وے را از اثر نعرہ حلاوتے پیدا بود و ماند کہ شرحش نتوانم کرد
و نیز سید العلما رمے فرمود کہ از کرم خود آن طریق نعرہ ہم بمن و دیگر
یاران خاص ارشاد فرمود و بیشتر در مجلس سماع وے رض و در زیارت
آثار شریف نبوی صلی اللہ علیہ وسلم احضار ارواح طیبۂ اولیا اللہ
میشد و مشرف از جمال جہان آراے نبوی صلے اللہ علیہ وسلم می شدند
و در احضار ارواح طیبہ صدی و نہایتے نبود **نقل** است روزے
در مجلس عرس ربیع الاول بزرگے شطاری شاہ رضا نعلی نام علیہ الرحمہ
حاضر بود و دران عرصہ بر طریق شطاریان از کشف کونیات فراغت
یافتہ در کسب الٰہیات ہمت مردانہ مصروف داشت مجلس سماع
صوفیہ را سر جوش و سر گرم دیدہ متوجہ دریافت حال گردید و از دوستان
محرم راز خود میگفت کہ ما بر حال مجلس شیخ العالمین مطلع نبودم اکنون
نیکو دریافتم کہ اینجا نہ حاجت قوال است نہ قول و قلیانہ نہ غزل و راگ
ہر چہ خواہید با آواز بلند بخوانید مجلس سر گرم خواہد شد بلکہ یک دفاکے
است اینجا قوالے دیگر است و سطربے دیگر و سازے دیگر است و سرودے

دیگر این اثر ارواح طیبه است که حاضر می شوند و در جوش و خروش
دست و پا می زنند و بر عنایات گوناگون که از ارواح طیبه مشاهده کرده
بود بس متعجب میشد و با همه کس بے تامل بیان حال میکرد و مسرت
اینمعنے کہ این کشف مخصوص نصیب شطاریان است بجز من کس دیگر
از مجلسیان برین حال اطلاع ندارد از حد زیاده می داشت و در تتبع
سخن بمضمون تفاخر اداسیکرد تا آنکه رفته رفته این سخن بجمعی از شیخ العالمین رض
رسید فرمود که از من ذکر نکرده اند چون بعد عرس شاه مذکور بخلوت
شریف حاضر آمد و در تقریب حکایات بزرگان گفت که اینجا حاجت
قوال نیست یک دو فالی کافیست و از کثرت نزول ارواح طیبه
و عنایت و افاضهٔ آنها بر اهل مجلس مفصل بیان کرد و در سخن خیال خام
وے از عدم اطلاع دیگر بزرگان مجلس ظاهر میشد شیخ العالمین رض پرسید
که فلان طرف بلباس فلان رنگ که بود و فلان طرف قریب ستون
والان بالباس چنان و چنین که بود و فلان جا متصل فلان شخص
که بود و در صدر که نشسته بود بعض را بیان کرد و از اکثرے بے علمی
خود ظاهر نمود و در لجهٔ حیرت و عجب افتاد که ما با وجود علم اجمالے
مسرت میکردیم و تفاخر بدان جستیم و سید انستیم که شیخ العالمین رض
نیز ازین اسرار غافل است و وے را با این تفصیل مسے نیست و صفا
خیال خام خود بزبان آورد و گفت که آنحضرت را طریق انکشاف
تفصیل چیست آنحضرت فرمود که از اتفاقات است ورنه ما را

ازین حال کے خبر مے شود و چه دانم باز پرسید که بزرگانے
که آنہا را نشناختم که بودند آنحضرت بعضے را نام گرفت و
بعضے را اخفا فرمود هر چند منت بکار برد همین قدر جواب داد
کجا آن عالم ارواح و کجا این خاک دان و کجا آن جناب
عالی و کجا من درین حیله سخن سر بسته داشت و هرگز مفصل
بیان نکرد شاه موصوف بس برخود پشیمان شد و تبسم
کشید و منفعل گردید و از آنروز فضائل کمال آنحضرت بود
و در حل مشکلات باطنے خود بے تامل رجوع میکرد
و اکثر این حکایت در تذکره کمال آنحضرت باخلق بیان میفرمود

نقل دیگر ازین جنس مناسب مقام بود که نوشته مے آید ایلخانه
سیدی سندی مولائی سجاده نشین و افضل اولاد شیخ العالمین
مولانا مولوی شاه ابوالحسن افاض علینا فیوضه را مرضے صعب بود
که یکبار سرفه پیدا شدی و آواز سرفه همچو سنگے که بر سنگ زنند میشنید
و تا دو پاس درین شدت میگذشت که آب هم فرو کردن نمی توانست
و در پهلو استیلای درد بآن شد عارض می گردید که جان بری
دشوار مے نمود تدبیر لاتعد و لاتحصے زهر جنس به تجربه آمده اما سودے
نه بخشیدے مگر فصد رگ باسلیق یا هفت اندام یا رگ دیگر و نوبت آن
برخلاف ما تقرر حکماء یونانی و هندی بعضے روز تا بست بار می رسید
و هر بار ساعتے بفصد تسکین میشد اگر خون از رگ نمی آمد به زرداب

تسکین نمی یافت و چون در دست جای فصد از کثرت زخم نشتر نمی
در پا و انگشتان دست و پا نشتر می زدند و این حال تا سیزده سال
ماند و تفصیل آن در مقام صبر و رضای حضرت شیخ العالمین رض گفته
آید انشاء الله تعالی روزی مولانا ممدوح پس مخرون خاطر از شاه مرتضی علی
شطاری علیه الرحمه فرمودند که حال صحت و موت بیمار هنوز معلوم
نیست و از امتداد مرض جگرم آب شد جناب بسامی که طریقه شطاریه
دارند به نسبت دیگر طرق دریافت حال درین طریقه آسان است
واقوی که از ملائکه هم درین طریق دریافت ممکن است می خواهم که از در یافت
آل این حال مارا تسکینی بخشند اگر صحت مقدر است در چند روز و چند
ماه و اگر موت رشته است از اهم تعینی فرمایند و دوائی نافع هم سوال
دارم قبول کرد چون شب بسر شد و صبح دمید جناب مولانا باستکشاف
حال نزد وی رفت شاه موصوف بعد تامل لب بکلمات صبر
و تسکین کشاد مولانا فرمود از تقدیر ناگزیر است اما آنچه دیده اند بیان
فرمایند ناچار فرمود که دیدم فلان روز است و فلان تاریخ و فلان ماه
وقت نصف النهار جنازه بر زمین نهاده و ماتمیان گرد بگرد زار و نزار و نمازیان
شرف بقدوم مغفرت لزوم وال شما در انتظار دیگر تفصیل چه می پرسید
جناب مولانا را اضطراب سخت در گرفت لیکن ضبط بکار فرموده برخاست
و بحضور حضرت شیخ العالمین رض حاضر شده مفصل دریافت شان عرض داشت
و از غایت اندوه که سبب نامرادی در دل پاک وی جا کرده بود طاقت

شکیبائی نداشت بے اختیار زار زار گریست باآنکہ معمول و دستور
شیخ العالمین رض ستر امور بود کہ ہرگز از کشف حال کسے سخنے بر زبان حق
بیان نراندے اما در آنوقت تاب دیدن گریہ و اضطراب جناب ایشان
نہ آورد فرمود غم مخور شاہ رضا لعلی را غلط واقع شدہ است ہنوز وقت
بیمار تو نہ آمدہ است و ایشان کہ بیان کردہ اند حال بیمار دیگر است چون
قصد دریافت حال بیمار تو بود دانستند کہ آنچہ دیدہ ام حال ہمین بیمار است
جناب مولانا را فی الفور تسکینی حاصل شد و دل قرار گرفت کہ درین
اثنا شاہ موصوف ہم حاضر خلوت شریف شدند و احوال شنیدہ کہ دیدہ
بودند با کلمات تشفی و تسلی بیان کردن آغاز نمودند شیخ العالمین فرمود
آنچہ معاینہ شدہ حال بیمار دیگر است و بیمار ہذا را ہنوز وقت دور است
و عمر دراز بس متعجب شدہ عرض کردند آن کدام کس است جواب نفرمود
و سکوت نمود از سکوت آنحضرت شاہ ممدوح را خیال بر غلط و خطاء
خود نیامد اما انتظار آن تاریخ و ماہ و روز مے کشیدند تا صدق رویائی
خود معلوم کنند تا آنکہ ایام موعود رسید و ہمان روز و تاریخ و ماہ و وقت معین
مفتی افضل علیہ الرحمہ فوت کردند و اقارب و احباب در مصیبت وے
گریہ ہائے ہائے مے نمودند و بعد تکفین انتظار قدوم مغفرت لزوم
حضرت شیخ العالمین مے بردند چون بر جنازہ رفت و نماز کرد آنزمان
شاہ ممدوح را بر خطاء خود یقین کلی آمد و جناب مولانا را دغدغہ کہ بود از دل برخاست
بعد ازان شاہ ممدوح سبب غلط خود پرسید ہمین قدر ارشاد شد کہ اہل کشف

را بیشتر این چنین خطا واقع می شود و سر آن ارشاد نگردید نقلست
روزے آنحضرت در ذکر گرمی مجلس و ذوق و شوق مجلسیان می
فرمود که سرگرمی مجلس و تاثیر قلوب بغیر النفات ارواح طیبه و نزول
آنها در مجلس سماع ممکن نیست انانکه چشم بنیاد ارند نیکو می بینند و تاثیر
و تاثر بر حسب استعداد موثر و متاثر است چنانچه شبے مجلس سماع بود
تا صبح اثرے از ذوق و شوق در دل کسی پیدا نبود شاه محمد نور الحق
قدس سره از انقباض مجلس دل تنگ شده در خلوتے بخواب
بودند قریب نماز صبح بخواب دیدند که مزار حضرت تاج العارفین رض
رفته اند و آنحضرت رض نشسته است بعد حصول دولت پابوسی استفسار
ارشاد فرمود بروید در مجلس تا سماع کنم و برخاست و حاضرین عالم ارواح
نیز باوے همراه شدند تا دروازه احاطه مزار شریف خود رسیده بود
که یکبار از شور مجلسیان بیدار شد و مجلس را آنقدر سرگرم دید که
بحیرت افتاد و بمجلس آمد بعد انقضای مجلس باظهار رویائے
صالحه خود دفع حیرت مجلسیان کرد و نیز حکایتی دیگر ازین قبیل فرمود
که همچنین در شب عرس یکبار دیگر انقباض محض بود در مراقبه
بودم دیدم دو شخص آزاد دوش آمدند و گفتند که مجلس شما را
سرگرم کنیم گفتم مضایقه ندارد آن هر دو کس در میان حلقه محفل
نشسته ذکرے از اذکار آغاز کردند چون سر از مراقبه برداشتم
دو کس را از مجلسیان جوش پیدا بود و جسم ذوجنبش دانستم که

طاقت آن ہر دو آزاد وش ہمین قدر بود و نیز آنحضرت را رضی اللہ
عنہ بر قلوب اہل دلان تصرفے تام بود کہ کسی درین زمانہ چنیں
متصرف الوجود ندیدیم و نہ شنیدیم نقل است روزے از روزہائے
عرس حضرت شاہ حسن رضا خلیفہ ممتاز و جانشین حضرت شاہ
محمد منعم قادری ابو العلائے عظیم آبادی قدس سرہما معہ یاران
تشریف آوردہ بودند اما یاران ایشان را دران روز تا انقضائی مجلس
سماع ذوق و شوق مطلق نشد بعد فراغ مجلس و کارخانہ عرس
آنحضرت فرمود کہ امروز شاہ صاحب را باید داشت و وقت شب
کہ شب سیزدہم است دعوت سماع باید کرد و ضیافت ایشان
خاصتہً باید نمود وقت رخصت فرمود کہ میخواہم امشب ضیافت
سماعے کنم فردا قبل از گرمی آفتاب تشریف فرمای دولتخانہ خواہند
شد قبول کردند چون شب سیزدہم از سماع صوفیان مجلس ترتیب
دادند یاران ایشان را و ہم ایشان را تا انقضائے مجلس آنقدر
وجد و رقص بود کہ قلم دو زبان از بیانش قاصر است و لطف آنکہ
یاران حضرت شیخ العالمین را با وجود جوش و خوشوقتی مطلق حرکت بدن نبود
ہر کسی در مراقبہ سر خویش بود و بس پر جوش اما کسے را رقص نمی آمد مگر سید العرفا
و برادرش مولوی محمد علی اکبر را اندکے وجد بود باز در ساعتے تسکین
دست داد و بشدت صوفیان آن مشاہدہ شدہ کہ قوال غزلی یاراگی بسراید کہ ناگوار
خاطر ہر کسیست و مجلسیان در تمنای اینکہ چیزے دیگر سراید و باز در ساعتے ہم ران غزل و راگ

دل متاثر شدن گرفت و آنا فانا تغیر حال رو نمود چون نیکو دیدند
آن حضرت را اثرے از ذوق و شوق یافتند دانستند که مگر اثر
جوش آنحضرت بود که ناگوار را یکبار مطبوع و گوارائے خاطر ہر کہ و مہ
کرد و دل را حلاوت تازہ و بے اندازہ بخشید و یکے از رتبہ کمال
وے آن بود کہ اول قبض و بسط مجلس و قلت و کثرت مہمانان
بروے رو منکشف شدے و آن چنان در اسباب نیاز عرس
اہتمام فرمودے اگر دانستے کہ مردمان زیادہ خواہند آمد ہم
زیادہ سامان کردے بسا بودے کہ سامان خرچ دو عرس در یک
عرس نمودے و گاہے در یک عرس از تخمین کار پردازان کم فرمودے
و ہرگز تصریح آن بکسے نفرمودے چنانچہ در عرس ربیع الاول اکثر
ہفتاد و ہشتاد من برنج بوزن پختہ خریدہ ساختے یکبار فرمود امسال برائے
عرس مذکور یکصد و پنجاہ من باید گرفت بعضے نامحرمان اسرار
عرضہ داشتند کہ ضرور تہائے دیگر بسیار است مناسب کہ بقدر خرچ عرس اسباب
کردہ شود و باقی مبالغ صرف ضرورت دیگر کردہ آید فرمود کہ اسباب از خرچ باقی
خواہد ماند در عرس ربیع الثانی بکار خواہد آمد و چون در عرس ربیع الاول ہمہ اسباب
بصرف آید فرمودی و درین باب اگر خریدنی کردم بروقت چہا چہا تردد و بر دل می آید
و گاہ بودی کہ یکجنس خواہ از برنج یا روغن یا تیل زیادہ از صرف خریدہ فرمودی
و درین باب استقراض باک نہ نمودے و فائدہ آن بروقت معلوم شدی کہ
در عرس ربیع الثانی آن جنس بس گران و نایاب گردیدی و ہمان باقی ماندہ

عرس اول بکار آمدے دگاہ بسیار قبل از اعراس حکم بخیر بغلبہ
باوجود گرانی دادے اگر کسے عرض مے کرد کہ اندک توقف فرمودہ شود
تا نرخ ارزان گردد فرمودے شاید ازین ہم گران تر شود و نزد ما گرانی
و ارزانی برابر است این پس و پیش اہل معاش را سزاوار است و
فائدہ آن آخر ظاہر میشد کہ مصیبتے پیش مے آید و آن زیادتے
غلہ در فاتحہ چہلم و چہارم میت بکار مے آمد آنزمان سبب تقیید
خرید و گرفتن غلہ فراوان معلوم میشد کہ این بود کہ پیش آمد دگاہ
در تقریبے از جناب مستطاب مولانا شاہ ابو الحسن مولوی شاہ
ابو تراب و سید العرفا دامت برکاتہم حال مجلس و کثرت و قلت
مہمانان مفصل ہم بیان فرمودے و نیز بارہا مشاہدہ و معائنہ افتاد
کہ سالکے از سبب بیماری حاضر مجلس شدن نمی تواند بحضور
اقدس کسے را فرستاد تا تمنائی حاضر شدن عرضدارد و اجازت
گیرد گاہ فرمودے کہ ویرا برداشتہ بیارند کہ از سماع گمان راحت
قوی است چون مردمان آن بیمار را مے آوردند در ساعتی بذوق
و شوق و وجد میشد بعد افاقہ نہ مرض ماندے نہ اثر ضعف کہ بی
استعانت عصا تا آرامگاہ رفتے و کسے با استعانت عصا و ازان روز
ہر لحظہ طاقت و توانائی دراز دیا دشدی تا آنکہ صحت کلی یافتی
و بعضے را فرمودے کہ چندے صبر کند تا ازالہ مرض کردہ مور مجلس
دیگر خواہد آمد و سماع در حق وے مضر است باعث اشتداد حرارت

خواہد گردید باین حکم اگر وی بذوق سماع خواہ مخواہ طالب اجازت
شد بے بپاس خاطر وے اجازت داد ے لیکن تا انقضاے
مجلس وے را در مراقبہ دلبستگی تام بود ے اما بدن را ہرگز حرکت
ہم نشد ے و سر مو حرقت قلب بوی راہ نیافتے گوئی کہ از سالکان طریقت
نقشبندیہ است و پیشتر مجلس صبح تا وقت چاشت بس گرم
و پر اثر بود ی از انجہت کہ آنحضرت را وقت صبح در اگنی بہیرو ی واہیا
بس مطبوع بود و بے سماع ہم بعد نماز صبح اکثر سر جوش ماند ے و
فیض عامش عالمے را از خود ربود ے نقل است مولوی ابو سعید
صاحب دامت برکاتہ میفرمود کہ بالسبب عوارض چشم ہر وقت
یک چشم بند مے ماند و آب می آمد روز ے مجلس بسنت خسرو ی
بر درگاہ حضرت تاج العارفین رضی بود یکسے طور خود را حاضر محفل ساختم
اما از رنج چشم بس منقبض بودم چون وقت برخاست مجلس قریب
آمد آنحضرت تسبیح و ناسدان و رومال برداشت و برخاستہ ہمہ مردمان
دانستند کہ حسب معمول قصد جلوہ افروزی سنجانقاہ عالم پناہ دارد
واز انجا آہستہ آہستہ قریب ما کہ بفاصلہ چند قدم ایستادہ بودم
تشریف آورد و اندک سر جوش بود گمان بردم کہ وقت رخصت
از مزار شریف اکثر چنین طور جوش مے شود کہ یکبار قریب تر از من
آمد و باز دے مبارک خود از باز وے من باندکے زور چسپانید
گویا خفیف نہیب بود یعنے سبک دستکہ کہ یک بیک چشم بند ما کشاد

ومن از خویشتن رفتم که اصلا افاقه نماند و در شورش و رقص شدم ندانم که کدام
وقت چشم باکشاد بعد شورش چشم کشاده یافتم باز دیگر از آنوقت آن همه
تکلیف گاهی نشد و آب از چشم نه آمد و این عنایت را قریب دوازده سال شده
باشد این کمینه بارگاه نیز دران وقت حاضر بود و این تصرف آن منصرف
الوجود بچشم خود دیده بود و نیز حکایت بعضے ارباب کشف شنیدم که در
مجلس سماع جای نشست شیخ العالمین رضی الله عنه جناب رسالت
مآب را صلے الله علیه وسلم نشسته یافتند و حضرت ایشان را ندیدند نقل است
شنیدم از سند العرفا دامت برکاته روزی در مجلس عرس ربیع الاول سالکان
در وجد بودند سید مولوی اشرفعلی قدس سره که یکی از فرزندان حضرت
غوث الاعظم محبوب سبحانی رضی الله عنه بود و از یاران شیخ العالمین رض
مختار بود هم در احوال و هم در تصرفات در مراقبه بود دید که جناب رسالت
مآب صلے الله علیه وسلم جلوه افروز مجلس سماع شدند و بجای نشست حضرت
شیخ العالمین رض نشستند و شیخ العالمین رض بصورت طفلکی خورد سال در کنار مظهر
انوار آن صدر رسالت نشسته است و آنحضرت صلے الله علیه وآله وسلم دست شفقت بر سر و پشت
شیخ العالمین رض می مالد و بکمال عنایت متوجه حال شیخ العالمین رض است
مولوی ممدوح را از غایت استغراق خیال عالم مکاشفه نبود میدانست
که این معامله در عالم شهود است و هر کسی می بیند از مشاهده این عنایت الی
واداهای دلفریب تاب و تحمل از دست رفت و آتش عشق خرمن صبر
و تحمل را پاک سوخت و وجد مفرطی را در گرفت چندانکه

سر بر ستون سخت افتاد و دندان از جانب عرض یعنے پہن از ان صدمہ زیادہ از نصف بشکست و از دہن افتاد و ایشان را مطلق خبر نبود کہ کرا سر بر ستون افتاد و دندان کرا شکستے رسید و لطف آنکہ نہ الے بر رسیدہ و نہ دردے بدندان و خلق گمان می برد کہ حرجے عظیم و ضربے شدید بر استخوان سر رسیدہ باشد گو سر نہ شکستہ چون افاقہ آمد و چشم کشاد شیخ العالمین را بر جائے خود دید دانست کہ آن عالم دگر بود و ازین قبیل چند حکایات سراپا عنایات کہ دلالت بر کمال قرب وے رضی اللہ عنہ در حضرت رسالت صلے اللہ علیہ و آلہ وسلم دارد بعضے ازان کہ قریب الفہم عوام و خواص است در ذکر احوال شیخ کریم رحمۃ اللہ علیہ و برکاتہ گفتہ آید انشاء اللہ تعالے

تذکرہ بر سبیل حکایت

روزے وقت خوش بود و یاران و فرزندان مستفیض خدمت فیض درجت بودند ذکر اولیائے سلف آمد فرمود کہ حضرت مخدوم علاء الحق پنڈوی قدس سرہ از فرزند خود مخدوم نور قطب عالم پنڈوی قدس سرہ چہا چہار ریاضت گرفت و مجاہدہ کنانید یکے ازان آن بود کہ پاک و صاف کردن بیت الخلاء خانقاہ متعلق بایشان بود و خانقاہ آنچنان لق و دق بود کہ زیادہ از ہزار مردم دران مقیم ماندے چنانچہ روزے شاہ نور قطب عالم بیت الخلاء

را پاک میکرد و شخصے باضطراب بر سقف وے آمد و بقضای حاجت
بہ نشست و بیرا اہمال شد کہ مخدوم را سراپا آلودہ نجاست کرد
مخدوم ہمچنان ماند و مطلق حرکتے نمود تا وے را اطلاع برین معنی نشود
و شرمندہ نگردد چون آنکس از قضائے حاجت فراغت یافت
جناب الیشان باز متوجہ پاک کردن قاروزات شدند و صاف کردہ
بہ ہمان حال لبسوے و ریاشتافتند در اثناء راہ از پدر بزرگوار کہ از
جائے معہ یاران تشریف مے آوردند دوچار شدند مخدوم بزرگ
حال الیشان دیدہ متبسم شد و فرمود کہ فرزندم لباس زرد پوشیدہ
است و بتامل ملاحظہ حال دل وی کرد دید کہ سر مو کبر و نخوت نفس
وے را اثرے نکردہ ازان روز امتیازے بخشید و غرضے داد کہ حالا
خدمت بیت الخلاء موقوف کند و مطبخ خرج مصالح بسیار است
باید کہ بسودن و کوفتن زرد چوب و فلفل گرد و غیرہ متوجہ باشد
از غایت محنت سودن و کوفتن مصالح مطبخ کہ دردے ہر روز پنجہزار
شش ہزار مردم را طعام پختہ شدے مانند زرد چوب رنگ
زرد گردیدہ چون شیخ علاء الحق قدس سرہ دید کہ اکنون اثرے
از شعبدۂ النفس باقی نماندہ فرمود اے نور قطب عالم وضو کن
و بیا وضو کردہ حاضر آمد گفت در طریقہ چشتیہ ریاضتے نیست
کہ ترا بدان امر کنم مگر ہمین کہ دو رکعت نماز پیش من بگذار و دران
دو رکعت تکمیل طریقہ بوے کنانید درین میان مظہر عنایت تام

سرور الطاف و کرم فرزند ارجمند نور دیدهٔ آنحضرت رض مولانا شاه
ابو الحسن افاض علینا فیوضه عرض کردند خوشا تکمیلے و زهے ترتیبے که بدو رکعت
نفل کار تمام شد کاش در طریقهٔ وارثیهٔ ولیهٔ قادریه هم چنین بودی
که مانیز کامیاب می گردیدیم از آنجا انبساط طبع و وقت خوش بود و عنایت هر چنین
مبذول حال مولانا و مجالس هم از اغیار خالی فرمود که کمال آن بزرگان
و خوبی استعداد مستفیض طاقت مفیض از کجا آید اما این قدر ممکن است که هر چه حق تعالی
بتصدق پیران بما عطا فرموده در دو رکعت نفل بشما هم دادن می توانم اگر
تمنا دارید اول کبر و نخوت نفس بریاضت پاک نمودن بیت الخلا را خالقاه
که محض بکاری مختصر است رفع باید کرد و تزکیهٔ نفس درین راه از اهم واجبات
است چون ایام طفلگی بود عرض کردند که این ذلت اختیار کردن در خالقاه
خود بس دشوار می نماید آنحضرت تبسم فرمود و گفت بغیر اختیار این امر
ناگوار حاصل مقصد هم دشوار است کار های دشوار را مانند مخدوم نور قطب عالم
اختیار کنید هم مانند اوشان بدو رکعت نماز فایز مطلب شوید ؎
گویند سنگ لعل شود در مقام صبر ۞ آری شود ولیک بخون جگر
شود ۞ حافظ صبور باش که در راه عاشقی ۞ هر کس که جان نداد
بجانان نمیرسد حاضرین در تاسف ماندند که کاش ما باین ریاضت مامور میشدیم
و مولانا ممدوح را گفتند چرا اختیار این دشوار بر خود نه پسندید فرمود اگر
بغیر این ذلت ممکن نبودے اختیار می کردم چرا دیگر ریاضتها که پیران ما
کرده اند وسیلهٔ حصول مقصود خود نسازم تا کره روزے ذکر خیر حضرت

خواجہ بایزید بسطامی رضی اللہ عنہ درسیان آمد فرمود کہ اہل تواریخ در حال
شان نوشتہ اند کہ بعد مرگ از وے سوال شد ای بایزید چہ آوردی
گفت توحید حکم شد اذکر لیلۃ اللبن و آن حکایت مشہور ست کہ روزے
بایزید شیر گاؤ خوردہ بودہ ازان در دشکم عارض شد فرمود کہ شیر گاؤ
در دپیدا کرد بران سخن از حضرت حق تعریض بود کہ دعوی توحید داری
و نسبت در دبشیر گاؤ مے کنی و ہمچنین در جواب و سوال اسلاف سخن
بود کہ رابعۂ بصری رضی اللہ تعالے عنہا پرسید ندا ے رابعہ در بارگاہ عزت
ماچہ آوردے عرض کرد بار خدایا در دار دنیا شنیدہ بودم کہ ذات تو غنی است
احتیاج بچیزے نداری بنابر ہیچ نہ آوردم اگر میدانستم کہ ہمت جستجو تفحص
اینجا نیز مے شود البتہ چیزے برائے تو می آوردم و ازین سر سش خود را
رہائی می کردم بعد ختم حکایت اسلاف فرمود کہ اکثر درین اندیشہ خواب من
تلخ شد و شب درین اندوہ بسر کردم کہ اگر از من پرسند چہ جواب دہم
کہ سرمایۂ آخرت ندارم تا آنکہ روزے درین فکر ہمین جواب بخاطر آمد و تسکین
داد کہ این سوالہا سراپا لطف از خاصان درگاہ ہست و مقربان بارگاہ نہ
ہر مفلسی و غریبے و بے بضاعتے و شعر فغانی یاد آمد ؎ بروز حشر فغانی
زباز پرس مترس * تو بیکسے و غریبی ترا کہ مے پرسد * با اینہمہ اگر پرسند
کہ چہ آوردی گویم خداوندا ازاہی کہ با ما ہمراہ دادہ بودی از خیر و شر
نہ بران افزائش کردہ ایم نہ ازان نقصانے آوردہ ایم بندہ ایم اگر بفضل
خود بخشی ہم ترا زیبد و اگر بگناہ گیری ہم ترا سزد ؎ کرا زیبد کہ از بیم تو *

کشاید زبان جز بتسلیم تو ۔۔۔ پیش عدل تو عیب ناکم گناه در خمیر ماست و بد علیتی
و تیرگی در ضمیر ما و در بارگاه عفو و کرم تو همچو من مطیعی و زاهدی و عابدی
نیست انتهی آمدم بر سر سخن که دران بودم **نقل است** مسافر سوداوی
ابو تراب صاحب دامت برکاته و هم جناب مولوی محمد امام صاحب دام مجده
نقلاً از شیخ العالمین رضه که روزے مسافر سوداوی آنحضرت رضه احضار اجنه در مجالس
اعراس و روز زیارت آثار شریف نبوی صلے الله علیه وسلم اکثر و بیشتر می شود
زیاده از شمار بوده باشد این کمینه بارگاه غوثیه بے گوید که کمال نائب آنست
که عمل منیب بے تردد بر دست وے و از دست وے جاری گردد و حضرت
شیخ العالمین رضه نائب رسول الله و نائب غوث الاعظم محبوب سبحانی
بود بر روے زمین و بالاے آسمان علیه و علے آله الصلوة والسلام و در مجلس
نبوی صلے الله علیه وآله وسلم و در وعظ حضرت محبوب سبحانی علی جده
وعلیه السلام بیشتر و بسیار از بسیار اجنه حاضر میشدند و مستفیض وعظ
مے گردیدند چنانچه تفصیل در سیر بزرگان سلف مذکور است مانند تحفة القادری
و مناقب غوثیه و بهجة الاسرار و در احادیث و آثار و در مجلس سماع شیخ العالمین
هم حق تعالے باحضار آنها ادائے مسنون کرده تا نیابت کامله متحقق شود
والحمد لله علی احسانه و لطفه **نقل است** طرفه و عجیب چنے بزرنے
تسلیط کرد اما ایذائے نمے داد روزے خویشان زن گفتند هر چند از
آستانه حضرت شیخ العالمین دوریم و استطاعت راه دور روزه نداریم
واز رسم و راه رسل و رسایل محروم ایم اما بکسے نمطبران آستان عرش نشان

که بالفعل پناه عالمیان است خود را باید رسانید باشد که حل این مشکل از انجا
گردد چون برین معنی عزم مصمم کردند آن جن باز آمد و گفت شمایان چنان
چنین عزم دارید بے سود محض است فریاد از ظالم باید ما بر شما ظلم و ستم
نه کرده ایم و ایذاے نداده ایم و رنجے نرسانیده ایم مگر گاه گاهے بدین
این زن می آئیم و نیز نه خبیث مرده ام و نه کافرم ما جن زنده ایم مسلمان
و مرید حضرت شیخ العالمین رح ام اگر گفتند غلط و دروغ می بندی گفت در سخن
صادق ام نام من عنایت علی است مدتها در خانقاه طالب علم بودم
و بخدمت صاحبزاده ها اکثر آب وضو می دادم نام صاحبزاده ها و بعضی دیگر
اکابر مفصل از من بشنوید و بعضے علامات صدق خود چنان بیان کرد که کسی را
جاے انکار و تکذیب نماند و هم بار دیگر در عرس ربیع الاول که زائران
از اطراف و جوانب زن و مرد هر سال می آیند یکبار بر زنے تسلیط جن شد
و آن زن صاحب عصمت در خانه میان اصطفی فرد آمده بود حاضران
به تدبیر اعمال و فتیله ملتفت شدند گفت این در دسر چرا ما خبیث نیستیم
و نه باراده ایذا آمدم صورتش خوش آمد ساعتی نزد وے نشستم باز خواهم رفت
پرسیدند نام تو چیست گفت عنایت علی ما نیم که درین خانقاه حضرت شیخ
العالمین رح مدتے طالب علم بودم حاضران تکذیب وی کردند گفت از
مولوی محمد امام صاحب که جگر گوشه سوی آنحضرت اند سبق مے گرفتم
و اکثر در پاے خانه برائی او شان آفتابه می بردم اگر باور ندارید از وشان
تحقیق کنید چون بعضی مردمان از مولوی ممدوح استفسار این معنی کردند

فرمودند نام یاد ندارم که عرصه دراز گذشته اما طالب علمی البته بیشتر
درین کار سبقت میکرد **نقل دیگر** عجیب تر و غریب تر از نقل سابق
شخصے میر خیرات علی نام متوطن شهر بهار بصیغهٔ طالب علمی در خانقاه
بود بعد ایامی چند پدر و مادر وے بحضور حضرت شیخ العالمین رح حاضر آمدند و
عرض کردند که به تمنائی بیعت آمده ایم و استطاعت ماندن نداریم بدیدهٔ
شادی بعض احباب در شهر عظیم آباد آمده بودم و بباطن حصول این سعادت
آرزو می کردم و باز همراه برات بعافیت خواهم رفت ورنه تنها خواهم ماند
و راه سه روزه باسواری زنانه تنها طے کردن نتوانم چون دران ایام به نصیب
دشمنان مزاج مقدس راکسل بیماری بود بخوف حرمان بسیار الحاح
کرد و بعد فراغ از امر بیعت الحانه وے عرض کرد که سبب استعجال مادر
امر بیعت دیگر است و آن امرے است عجیب می خواهم که بعرض فقیر برادرم
و تشفی خاطر خود سازم بعد اجازت عرض کرد که از مدتے یک جن با ما
فرد لفنگے دارد و گاهے چون تسلیط آجنه مسلط هم نمی شود اما هر عقده
که پیش می آید حاضر مے شود و حل آن میکند و بارها گفته ما را از تو
کارے نیست مگر الفتے که با تو دارم قطع آن هم نمی توانم کرد ازان سبب
در امور دینی و دنیاوی ترا معین و مصلح مے باشم و گاهے پند می دهم و گاهے
تادیب بزجر مے کنم اکنون ترا ارادهٔ بیعت است و هیچ جا تا مقر رحجان
نمی آید ازان متفکر مے باشی گفتم بلی چنین است چرا که حال خاندان سلف
ظاهر است که فرزندان آنها بخیر زندی و او باشی دیگر شعار ندارند بلکه مذهب

رفض دارند هر چند اجازت صحیح یافته باشند لیکن با این ضلالت دیگران را
چه هدایت خواهند کرد و هم آخر فرزندان من نیز قصد بیعت ہما نجا کنند و
به پیروی پیر در فسق و فجور و خلاف مذہب مبتلا شوند درین اندیشه اقتدام
که عمر هر ساعت در تقصیر است و موت هر لحظه نزدیک چکنم و کجا روم آن
جن گفت راست گفتی چنین است اما من ترا جائے نشان میدہم که درین
زمانه ازوے جائے بہتر نیست برو بقصبهٔ پہلواری دربارگاه عالم پناه حضرت
شیخ العالمین شاه نعمت الله قادری که وے درین زمانه نظیر ندارد
بیعت کن و زیر دامن پناه وے عمر بسر فرما که دولت دین و دنیا
فراہم آورے گفتم تو چه دانی بگذرید و گفت نمی دانم عجب است
اے زن ما و امثال ما بسیار از بسیار در مجلس شریف وے بهر اعراس
حاضر مے شوم کمال وے ندانم مگر این قدر که در مجالس صوفیه این زمانه
مایان ہم گاه گاه میرویم اما اثرے و حلاوت قلبی در خود ہا نیافتیم
مگر در مجلس شیخ العالمین رض که وقت وجد و مستی صوفیان ما ہمه چنان
متاثر مے شویم که گوئی از خود مے رویم خصوصاً وقتیکه آن حضرت
را وجد مے آید اثر آن وقت بتقریر نمے آید من ذواق ذواق و اکثر اجنه در
مجلس وے حاضر مے شوند و ما خود که در سلسلهٔ قادریه بیعت دارم
به نسبت انبائے جلس خود زیاده حاضر مے شوم از سخن وی این کنیز را
بس حیرت در گرفت که این چنین سخن گاہے در گوش ما نرسیده
بود گفت ترا دو علامت صدق خود بیان کنم که از دو گواه تصدیق

دعوی اے شود و ہم رفع حیرت تو خواہد شد یکے آنکہ عرصہ ہشتاد و سال
گذشتہ باشد کہ در زمان والد بزرگ آنحضرت حضرت تاج العارفین رضی
دران خانقاہ طالب علمی کردہ ام و آن زمانہ طالب علمی شاہ جمن و شاہ
محمد کریم بود و دیگر علامت آنست کہ از چندے فرزند ارجمند آنحضرت
مولوی ابوتراب نیاز حضرت محبوب سبحانی غوث الصمدانی رضی اللہ
عنہ مقرر کردہ اند و دران نیاز احتیاط طہارت و غیرہ تمامتر مرعی می دارند
کہ کسی بیوضو یک چیز را ہم از جائے بجائے برنمی دارد حتے کہ باورچی
و قصاب ہم بے غسل و ست انداز نمی شوند و آن نیاز شان بس
قبول است و دران شب بسیار بسیار ارواح طیبہ و اجنہ حاضر
می گردند و شریک فاتحہ می شوند بنابراین کثیر حضور عرض میدارد
کہ این ہر دو سخن وے مقرون بصدق است یا نہ و در پسوئے زنان
دیگر کہ حاضر بودند کرد و گفت کہ سہ چیز بر من آشکارا فرمایند حاضران
گفتند کہ بست است و دوازدہ سال شدہ باشد کہ مولوی ابوتراب
صاحب از ارشاد آنحضرت باچنین احتیاط کہ گفتی نیاز ادا می کنند
و کثرت اہل حاجہ و غیرہ امور بیان کردند و شاہ جمن و شاہ محمد کریم خود
عرصہ وفات ایشایان را زیادہ ایام گذاشتہ و زمانہ کہ وے بآن
نشان دادہ قرین صدق است آن زن را بر صدق قول آن جن
و حصول بیعت خواہ بسبب ہدایت وے ہزار ہزار شکر بر زبان
جاری بر باید داشت کہ آن جن نام مولوی ابوتراب صاحب نگرفتہ بود

مگر ہمین قدر کہ فرزندے از فرزندان شیخ العالمین نیازی مقرر
کردہ است نام مولوی ممدوح در ہدایت حکایت مائبت کردہ ام انتہے
نقل است در سال دیگر باز آن زن یعنے مادر میر خیر العلی بدولت
پابوس حضرت شیخ العالمین رض فائز شد بعد پرسش خیریت فرمود بکدام تقریب
اتفاق آمدن شدہ عرض کرد ما جرای شگرف است و در حقیقت فرشتہ
آن جن ہمستم متصل مکان من در کندن زمین حجرۂ پیدا شد مقفل
و کلید وے بر قلابہ آویختہ تماشائیان بسیار گرد آمدند و مشورہ کشادن
قفل در کردند بعد تقرر صلاح خوفے عظیم در دل ہر کہ دمہ آمد کہ کسی
جرات بر آن کار کردن نتوانست بعضے از آنہا کہ نظر بر تقدیر داشتند
گفتند ہر چہ باد ابادو قصد کشادن نمودند ہر چند بخت آزمائی کردند
قفل نکشاد و ہیبتی بر ایشان غالب شد و بگذاشتند آن جن بر من
ظاہر شد و گفت درین حجرۂ مقفل خزینہ از زر و نقرہ بسیار است
حساب بلکہ کہا دارد در دیگہا نہادہ اما ممکن نیست کہ از زور بازوی کسی
قفل وے کشادہ شود و چیزے بدست آید آفات دران بسیار است
و این یک حجرۂ اول است کہ دیدۂ علاوہ ازین ہفت حجرہ متصل وے
واقع است معمور بدفاین الا تر اقصد آن باشد کشادن قفل از دست
تو ممکن است دمے تو انم کرد اما دفع بلا ازین صورت نہ بندد و چار ناچار بلا
بسوئے تو متوجہ گردد گفتم باز چہ سود ہمین بلاے افلاس کہ دران مبتلا ہستم
ہزار گونہ ابہون است ازان کہ در فلاح باشم و بر شوہر و فرزند یا بر جسم خود

آفات بینم گفت راہے بنومے نمایم آیندہ بخت لنست برد بحضور
شیخ العالمین رض وحال بروے عرض کن اگر اجازت داد ہر قدر کہ خواہی
بگیر دیگر ترا آفتے نرسد گفتم دران چہ سر لسیت وحضرت پیر و مرشد را
ازین چہ علاقہ گفت تو نمی دانی صرف اجازت آنحضرت در حصول
مقصود بے آفت و بلا کافی است و بیاید تصرفے است بر خزینۂ عالم
ہر کرا خواہد بخشد واگر اجازت ندہد مجبورم بنا بر حاضر شدم وحال عسرت ما
ظاہر است آنحضرت تامل بسیار کرد و بر بلاے افلاس وعسرت صبر و
شکیبائی بخشید و فرمود گر دراین ہوس مگرد و رخصت مراجعت داد
ہنوز سر ایمنی بر کسے ظاہر نشدہ کہ چرا اجازت نداد و این ما جرا قبل از
انتقال وے رضی اللہ عنہ بسہ سال یا دو سال بودہ نقل است
بر شخصے تسلیط جن بود بدفع آن رجوع بحضرت شیخ العالمین میدا شت
از آنجا کہ بس شدید و قوی بود تدبیر کما ینبغی از وے دشوار مے نمود
آنحضرت ہم ندا بیر سہل کہ موجب تخفیف ایذائے آن جن باشد بباطن
وی مے فرمود تا آنکہ روزے در خلوت شریف آن آسیب زدہ حال
ایذاے جن بیان مے کرد در عین کلام یکبار آن جن بروے مسلط
شدہ قصد کشتن وایذاے حضرت شیخ العالمین رض کرد و آہستہ آہستہ
با خشونت و غضب از جائے خود حرکت کرد قریب مصلاے آنحضرت
رسید و کسے از خادمان بارگاہ ہم در آن وقت حاضر نبود کہ شرے را
کفایت کند و آن آسیب زدہ خود مرد قوی الجثہ و زور آور بود دیگران

تسلیط خبیث شدید آنحضرت را اندکے تغیر بر بشیرۂ مبارک آمده
یکبار آن جن فریاد برآورد سوختم سوختم و پاک بسوخت و مریض را افاقه تام
آمد دیگر گاہے بروے تسلیط نکرد آنحضرت سے فرمود که من دران ساعت
متحیر شدم که آن موذی قصد کشتی با من دارد و قریب رسید و قریبان
من از من دور رہلت آن هم نیافتم که کسے را آواز کنم ناچار رجوع بحضرت
پیر دستگیر غوث الاعظم رضی الله تعالے کردم که فی الفور در طرفة العین
امداد فرمود و چنان تعذیب و تعنّا بران موذی شروع گردید که فرصت
فریاد هم نیافت و پاک بسوخت و بعنایت حضرت غوث الاعظم
رضے الله عنه ازین مکروه نجات یافتم **نقل است** زنے را
شیخ سدو گرفته بود و دعوی عشق باوے داشت و اندامید اد شوہرش
از هر سو مایوس و از صحبت وے ناامید گشته مضطر بحضور شیخ العالمین
آمد فرمود خبیث زبردست است بسبب حمایتے که دارد از فتیله
هم نمی ترسد اما تو بیر توکلاً علے الله باید کرد فتیله حضرت پیر دستگیر
محبوب سبحانی غوث الصمدانی روشن کن و باسم اعظم آن جناب رضی الله
عنه چاره نجات بجو و جوینده یابنده منقوش خاطر خود ساز حسب ارشاد
فتیله روشن کرد و چند ماه برین گذشت که بجز از دیاد ایذا دیگر ندید و نوع شروع
تکلیف میداد آنحضرت بسبب اضطراب شوہرش وکیلے را فرمود که
از موکل فتیله استفسار کنند که این چه حالتست موکلان جواب دادند که نیکو
معلوم است که حکم سوختن وے نیست مگر بخاطر شیخ العالمین رضی چند بار

بروے تعذیب دشدہ ہم کردیم و وقت نمودیم ہرگز باز نمی آید و دست
بردار نمی شود و عذر شیفتگی خود باوے از ایام طفولیت وے پیش می آرد
دیگر چہ کنم حضرت شیخ العالمین رض فرمود بحضور حضرت غوث الاعظم
رضی اللہ عنہ از طرف من عرض کنید آنہا قبول کردند لیکن باز چند ایام
بدستور در ایذا رگذشت دیگر بار استفسار حال از موکلان کردہ شد
جواب دادند عرض ہم کردیم و حسب حکم آن سودی را بسیار فہمانیدیم
ہم بہ نرمی و ہم بگرمی مگر ہرگز منظور نمی کند و بے تعذیب احراق دفع
آن دشوار است و راہ آن مسدود شیخ العالمین رض فرمود اگر ہمچنین است
پس ہر کرا خواہد ایذا رساند و کسے بداد خود نتواند رسید این چہ سخن است
باز از طرف من عرض کنید و ما ہم عرض میکنیم دیگر روز کہ از موکلان جواب
پرسید گفتند حسب فرمودۂ شما عرض کردم از حضور حضرت اغاثت مآب
بروے لبس عتاب شد و حکم قضا توام بدان نفاذ یافت از سر بیمار
درگذر و از وے دست بردار چون چارۂ ندید مہلت یکماہ درخواست
کردہ کہ یکبار قطع تعلق دیرینہ دشوار است درین عرصہ باہستگی قطع تعلق
خواہم کرد لیکن از بیمار ہم عہد گرفتہ شود کہ بار دیگر از فاتحہ وغیرہ گرد من نگردد
ورنہ دیگر بار نخواہم گذاشت بعد یکماہ بیمار را از شر وے نجات کلی دست داد
کہ عرصہ دہ سال بغایت تنویر این صفحہ قرطاس است کہ گاہے اثر وی
باز بران زن نشدہ نقل است الہخانہ مولوی محمد قادری صاحب
کہ جگر گوشۂ پنجمی شیخ العالمین رض اند بیمار شد و از شر دیو نوع بنوع ایذا

بوی میرسید و لطف آنکه تسلیط یکبار نمی شد مگر در نظر وی آن
موذیان ظاهر می شدند و عجیب و غریب ایذا رسیدا دند منجمله آن
یکے این بود که بیمار در مجمع خویشان و حلقهٔ اقارب و احباب نشسته
است یکبارے بے اختیار آه و نالہ کرد و فریاد برآورد که دست ما بدندان
می گیرند و می گزند و دست می افشاند چون حاضرین دست وی میدیدند
نشان دندانهائی صغیر و برنا و پیر از قبضه دست تا باز و چنان می یافتند
که قریب بود که از زخم دندان خون برآمدے استفسار اینمعنے که
از وے می کردند می گفت پنج چهار مردان صغیر و کبیر از خبائث آمدند
و دندان گزیدند و همچنین گاهے ناخن بر کله و گردن وے میخلانیدند
و مضطرے ساختند و گاه بودی که در عین تحریمهٔ نماز آن چنان آواز
طمانچه آمدے که هر کسے می شنیدے و بیمار یکبار بر مصلا افتادے
و گفتے مردے که بمنظر آمده بر روی من طمانچه زد که طاقت تحمل
آن ندا شتم بر زمین افتادم گاهے با ضطراب فریاد می کرد که مردی
که بمنظر نیزه در دست دارد و می گوید کارت اکنون تمام میکنم از آنجا
که تدبیر هر جنس بکار بود و نفع نمی بخشید اقارب و احباب هم مضطر
بودند که مبادا نتیجهٔ زدچه خواهم کرد چون اضطراب و فریاد مولوے
محمد قادرے از حد گذشت و این تکالیف هم تا یکماه ماند و روز و شب
بیداری بر احباب هم دشوار تر نمود حضرت شیخ العالمین را فریاد رسی
در جوش آمد آری ؎ تا نگرید کودک حلوا فروش ✿ بحر نبخشایش نمی آید

بجوش ✤ فرمود از موکلان فتیله پرسید که این چه حالت است اکنون
نوبت ایذا رخبایث تا اینجا رسید که ادای نماز هم متعذر شد و عرصه
یکماه باسید فریاد رسی در امروز و فردا گذشت بارے ازان روز
در نماز ایذاے بدبختان بیدین موقوف شد و موکلان گفتند آسیب
بس شدید است و از روز ولادت جنے بس قوی شیفته بیمار است
و پنجصد نفر جن که هریک در قوت و جثه نظیر خود ندارد در رفیق آن بدبخت
است شادی این دختر بروے گران تر آمد و ایذائی وے کمر محکم
بسته است و هنوز حکم بگرفتاری و سوختن آنها نفاذ نیافته سبب آنکه
جن مسلمان است و نالش وے بر شما و فریاد شمایان از ظلم وی هر دو
ببارگاه عالم پناه حضرت رسالت صلے الله علیه وسلم رسیده است
ندانم فتح کرا نصیب است اگر بنظر تعلق دیرینه وے که انقطاع
آن دشوار است سکوت آمد بیمار را صحت نیست و اگر بر آنها عتاب
شد خیریت است اما تا زمانیکه امرے صادر نشود هیچ حاضرات
سخن نخواهد شد شیخ العالمین بمجرد استماع این سخن فرمود حالا فتح است
که ما قصد ایذاے آن جن نکرده ایم ایذا رهم از طرف اوست باید که
هر صغیر و کبیر استغاثه بحضرت رسالت صلے الله علیه وسلم کند و درود
با استغاثه اکثار سازد همه وابستگان دامن دولت سرگرم امتثال
امر شدند درین ایام یورش و ایذائی آنها زیاده تر شد چنانچه یکبار
وقت شب خواسته بودند که چهپر مکان مولوی ابو تراب که سی و سه

دست پنجه طول داشت و هفتده دست عرض بر خوابیده گان افگنند
واز ایستاده ها آن چمبر را حرکت داده بر ستونها آوردند که از باروی ستونها
خم شده بود و از عنایت حضرت غوث الاعظم محبوب سبحانی رضه آن
ستونها همچنان خم شده تمام شب مانده خوابیدگان صبح بخیریت بیدار
شدند آخر الامر در مهلت یکماه دیگر موکلان فتیله بحضرت شیخ العالمین رضه
مبارکباد دادند که فلان روز بران جن بس عتاب شد اکنون از حضرت
محبوب سبحانی رضی الله عنه هر چه حکم نفاذ خواهد یافت بدان عمل
خواهم کرد بعد عرصه پانزده روز خبر دادند که حکم حضرت پیر دستگیر رضی الله
عنه چنان نفاذ یافته آنها که شدید تر اند گرفتار کرده در بغداد شریف آرند
وضعیف را بدار العدالت سید اشرف جهانگیر رسانند و ضعف را روبروی
بیمار بر وکیل فتیله سوزند و کارخانه حاضرات گرم شد ضعفا که بر فتیله
حاضر می آمدند از قوت و شرارت آنها هوش از مایان میرفت و عجیب
و غریب کارخانه مشاهده میشد که نه جائے دیدم نه شنیدم اگر بتفصیل
آیم هر چند از لطف خالی نیست اما رساله علیحده گردد و ارقام آن از اصل
مطلب باز دارد و بیشتر در حاضرات فتیله بچشم خود دیدم که بعضے خبیث
عرض کردند که ما ایمان داریم اما لسبب شامت نجاست یا گناهے گرفتار
عذابیم اگر شیخ العالمین رضه از کرم خود دستگیری فرماید نجات مے یابیم
و آنحضرت همان ساعت بروے رحم آورده بموکلان نواب فاتحه بخشیدی
و گفتے که بروے عذاب نکنند و چیزے از اعمال مغفرت برای وی لازم

کردے تا آنکہ او را نجات شود و احوال بعضے بیان ہم فرمود کہ فلان
خبیث لبس راست گو بود شب بخواب آمدہ از مژدۂ مغفرت خود
مسرور ساخت و ہم ازین حکایات عجیبہ غریب تر حکایت الہخانہ
مولوی محمد علی بن شاہ شمس الدین ابوالفرج قدس سرہ بود بخوف
اطناب قلم انداز کردم اما یک ماجرا ازان بقید تحریر مے آید تا بروی
دیگر ماجرا را ہم قیاس کنند کہ ہر روز وقت روشن شدن فتیلۂ دوشنبہ
در نظر روشن کنندۂ فتیلہ ظاہر مے شد و این کس را بجواس میکرد
کہ از افاقہ میرفت و باز بدستگیری شیخ العالمین رض ازان حالت نجات
می یافت و یکبار جنے حاضر آمد و پرسید کہ از شمایان چیزی میپرسم
اگر احسان کنید بتعلیم من فرمائید حاضرین پرسیدند بگو گفت سورۂ
والعصر مارا سہو شدہ ہست اگر کسے را یاد باشد یکبار روبروے
من بآواز بلند بخواند کہ یاد گیرم کسے ازمایان گفت بشنو والعصر ان
الانسان لفی خسر آیت دیگر نخواندہ بود کہ موکلان فتیلہ یکبار
بوساطت وکیل منع بلیغ نمودند آن جن گفت افسوس اگر یکبار
تمام صورت می خواندے می دیدی انچہ می دیدی و درین یک آیت
کہ خواندہ بود حال آنکس بس ابتر شد سوزش بدن و بیہوشی بروے
طاری گردید کہ بس تکلیف کشید حاضرین ازان جن پرسیدند کہ درین
کار چہ اسرار بود اول در اظہار آن انکار کرد بعد سعی بسیار گفت
راست آنست کہ من عامل این صورت ہستم لیکن بر ما عتاب

حضرت محبوب سبحانی رضی الله عنه است وثمره آن یکی همین است
که سورهٔ والعصر از سینهٔ ما محو کرده شد و بر شمایان عنایت است اگر
سوکلان از خواندن سورهٔ مذکور باز نمی داشتند همدرین وقت جمیع حاضرین
مجلس را هلاک میکردم در حمایت شیخ العالمین هستید هرچه خواهید به کنید
نقل است شاه محمد یوسف علیه الرحمه که سر و کار بدعا و تعویذ
داشتند هرچند عنفوان شباب بود اما بنظر تفاوت و تشرع و صلاح
شان از حضور شیخ العالمین رضه اکثر خصت فتیله وغیره می یافتند
اتفاقاً از موضع سید یوسف پوریکی کایته لطلب شان عرضه
بحضور اقدس کرده که از شر خبایث بس دلتنگ آمده ایم اگر دستگیری
شود و شاه محمد یوسف خصت کرده شوند ما همه از شر وی نجات یابیم
شاه سوصوف را حکم شد که حاجتمندی با اضطراب طلب شما کرده است
بروید عرض کردند که احوال شدت و فوت آن جنبیث از چند ایام
به تفصیل شنیده ام و حال اثر اعمال و حکومت بر سوکلان فتیله انچه دارد
بر بندگان حضور نیکو روشن است رفتن ما بجز رسوائی و سبکی در مجمع کافران
دیگر ثمره نخواهد داد و یقین است که تدبیر هر جنس ساحران آنجا هم کرده
باشند باز خود را دشمن یک سو ذمی کردن و گرفتار مخمصه و مضحکه شدن
چه سود هرچند امید منفعت است اما عسرت باعث از منفعت باز است
گوار است فرمود برو و نظر بر خدا دار ما هم غافل نشستیم و یک فاتحه شاه
اسمعیل قدس سره که سوکل فتیله کلان اند خوانده فرمود برو و به بین

انشاءاللہ تعالیٰ ہمہ کار حسب مراد خواہی دید شاہ ممدوح ازین گنہگار
مولف کتاب میگفتند کہ واللہ حکومتے کہ بر موکل در آنجا می کردم
حاضران و تماشائیان را حیرت بود کہ زور و حکومت اہل نصاب و زکوۃ
بآن برابر نمی شد و در اندک زمانہ کارخانۂ وے حسب مراد انجام
یافت و اہل قریہ بس معتقد کمال ما شدند انتہے و حال آنکہ حضرت
شیخ العالمین رض را از نصاب و زکوۃ اعمال بس انحراف بودی اکثری
از طالبان این فن کہ مے آمدند منع نمودے و فرمودے کہ ما گاہے بشغل
بنصاب اعمال نکردم و ازین تضییع اوقات دور ماندن بہتر است
کہ خطر جان در وے بیشتر است سبب آنکہ درین زمانہ مردمان قصد
تسخیر موکلان از بہر دنیا میخواہند و در زمانۂ سلف جہت کشود باطن
بود و در تبع وے کار دیگر مے گرفتند مناسب کہ اجازت اعمال از
عاملی بگیرند مگر نصاب قصیدۂ متبرکہ حضرت پیر دستگیر محبوب سبحانی
رضی اللہ عنہ بالنصاب اسم اعظم آنجناب را بہر کسے اجازت میدادند
بعضے را بترک حیوانیات و بعضے را محض قلندرہ بنظر آنکہ در مراقبہ
بس معین و مفید است و ہم میفرمود کہ در ایام شباب قصد نصاب
بعضے اعمال کردم حضرت تاج العارفین رضی اللہ عنہ فرمود نمی خواہم
کہ این قدر وقت شما در روز حساب بطلب دنیا محسوب شود ۵
ہرگز بخیر یاد خدا وسوسۂ است ٭ شرمے ز خدا بدار کاین وسوسہ چند
و تا وسع بطلب حق ترغیب نمودی و ازین واہیات باز داشتی کہ کار

از کار است و اثر اعمال و تعویذ را حواله بر عنایت حق کردی که النجا بخدا
کرده و توسل به اولیای وے نموده رجوع باعمال کنید اگر خدا خواسته
است حسب مراد شما خواهد کرد و چیزے که خواست دنیست از
اہل نصاب ہم بجز عجز نشنیدم ہر چند درین زمانہ کسے نصاب دہد
و تسخیر ہو کلان نماید اما غوث گوالیر نخواہد شد و با وجود کمال ظاہر
و باطن وے کہ غوث وقت بود و بر ستارہ حکومت داشت اما عجز
دنیا با وجود توسل باعمال در اکثر امور دنیا وی مشہور و معروف
است و معمول شریف آن بود کہ ہر کسی کہ طالب اعمال آمدے
بی تامل بنظر خوشی خاطر وے جلد تعویذ و اعمال حوالہ فرمودے و
ہرگز بخل نکردے و دستور مشایخان زمان کہ در دادن اعمال گو
بے اثر و بے حقیقت باشد چون اکسیر میدانند و نمی دہند بس
نکردہ داشتی و یگانہ را در عطیہ یکسان نپنداشتے اما در باطن
تصرفی میکرد کہ از نا اہل ظہور اثر نشدے و بحضور شکایتہا کردی
در جواب فرمودی کہ حسن نیت و طہارت و صفائی طینت از شرط
اعظم است بیدل نشوند ہمت بکار برند کسے عرض کرد کہ اعمال ہر
جنس اکثر نا اہلان برده اند خصوصًا اعمال محبت و عداوت کہ از
خوف فتنہ و فساد بسیار این نیستم ارشاد کرده حق تعالیٰ مالک
اثر است و قادر است کہ جائے فتنہ اثرے نہ بخشد مارا در ہمہ امور
بخل ناگوار است مگر در اشتغال داذکار طریقہ کہ دران مامور باحفاظ ہستم

ہستم و فی الحقیقت عالمی را خود مشاہدہ کردم کہ صدہا اعمال حسب و
عداوت می کردند سر مو فائدہ نمی کرد و چون بحضور شکایت می آوردند ہیچ سود
ما از ہمان اعمال کار میگیریم دیگر عملے ندارم و تصرفات آنحضرت کہ در شفائے
امراض بود حاشا کہ درین مختصر گنجد مگر دفترے علیحدہ مرتب گردد و جلدے
مدون کردہ آید حکایاتے چند در ضبط تحریر آوردہ می شود بمنہ و کرمہ خلقی را
در اطراف عالم گمان آن بود کہ این شفائے بیماران و خرچ خانقاہ با این
توکل محض از اعمال و ادعیہ ہاست چنانچہ نقل ہست فقیرے از
شہر دہلی باستماع شہرۂ تصرف و کرامت حضرت شیخ العالمین رضی اللہ عنہ بطلب
بعضے اعمال رہ نورد قصبۂ شریف گردید در اثنائے راہ خیالش آمد
کہ حقیقت الحال معلوم نیست آیا فقط شہرہ است یا از جنس اعمال چیزے
دارند استخارہ کرد بزرگے ویرا فرمود شیخ العالمین رضی اللہ عنہ از ارباب اسماء
نیست او خالصاً و مخلصاً ولی خدا ست او از جنس دیگر است امید
کہ در دل داری آنجا نیابی تلاش اہل اسماء کن و اگر طلب خدا داری
نزد وے برو آن فقیر دہلی می گفت کہ دلم بس شکستہ شد اگر منازل راہ
طے نمے کردم ہرگز قصد نمی نمودم چون منزلہا بسر بردہ بودم گفتم
حالا حاضر باید شد کہ قریب است بنا بر این محنت سفر بر خود کشیدم و بحضور
عرض کرد کہ طریق اسم یا وہاب اگر باشد عنایت شود آنحضرت وظیفہ
اعمال بہ وے داد طریق آن نوشت و بعد ہفتہ رخصت وطن گرفت
نقل ہست این کمینۂ بارگاہ را در ایام طفولیت زخم پشت پا بشتیر

می شد گاهے در یک سال دو بار و گاهے سه بار هم و یکبار معمول بود
بس تکلیفها ے کشیدم که نوبت بجان میرسید و سالها درین صعوبت
بسر کردم چون بعمر چهارده سالگی یا پانزده سالگی رسیدم سالی چنان
باین رنج مبتلا شدم که گاهے نکشیده بودم نخست یاوری کرد و حضرت
شیخ را در رحم آورد و مال خود عنایت فرمود که از کف پا تا زانو بطور کاب
به بندد در نشست و برخاست آرام خواهی دید هر چند جرات این کار نداشتم
لیکن از ابرام آنحضرت چاره انکار هم نبود حسب حکم بعمل آوردم باز
ازان سال تا این زمان که عمر به پنجاه و سه سال رسیده گاهی زخم نشست
پانشده و نشان جراحات سابقه هنوز باقیست نقل است می فرمود
مولوی ابو تراب صاحب دامت برکاته که در عنفوان جوانی از درد
سر و دندان هر روز ایذائی نو و رنج سخت میکشیدم و امامت مسجد
خانقاه بمن مفوض بود ناچار وضو میکردم و تکلیف در دسر و دندان
دو چندی شد روزی آنحضرت فرمود در نماز وتر در رکعت اول
بعد سورهٔ فاتحه وَالتِّيْنِ و اِذَا جَآءَ نَصْرُ اللّٰهِ ضم کن و در ثانی سورهٔ
کَافِرُوْنَ و لَهَبَ و در ثالث سورهٔ اخلاص بدفع هر دو در دمفید است
تا این زمان که بعمر پنجاه و شش سال رسیدم گاهے ازان روز نه درد
سر شد نه درد دندان و بارها نوبت شکستن دندان رسیده لیکن
سر مو اثر درد نیافتم اکثر مردمان بر گمان قوت عمل اجازت آن اگر فتند
و اثر هم بسیار یافتند الا نه آنقدر که در حق خود دیدم گویا این عنایت مخصوص

بمن بود **نقل است** با بالخانه میر مظفر علی علیه الرحمة مرضے صعب
آمد و بطول انجامید کہ حالت یاس رو نمود آنحضرت رضی اللہ عنہ
سید العلماء سند العرفاء دامت برکاتہ را ارشاد کرد کہ بحضور رسالت
مآب صلی اللہ علیہ وسلم جہت شفائے شان عرضداریدہ ہر چند بہ نظر
ظاہر حال سید العلماء را تاملی بود اما بحکم شیخ کہ دران چون وچرا
را دخلے نبود عرضداشتند حکم شد کہ اکثار استغفار در حق وی موجب
شفاء است اگر طاقت ندارد دیگرے را بر خواندن نائب خود سازد
آنحضرت مولوی ممدوح را فرمود کہ طاقت بیمار طاق است نیابتًا
از وے بخوانید حسب حکم لکھہ بار استغفار خواندند حق تعالی صحت کلے
بخشید **نقل است** بعد چند سال باز بالخانہ میر موصوف بیماری
دگر صعب تر لاحق شد ہر چند اضطراب بسیار داشت اما التفات
تام آنحضرت نمی دید تا آنکہ رفتہ رفتہ در عرصہ چند ماہ مرض مشتد
گردید و وقت احتضار رسید از اقارب و احباب فریاد ہای بر خاست
میر موصوف کہ در فن طبابت ہم ید طولی داشتند با گریہ زار زار بیرون
خانہ آمدند و بر پائے آنحضرت سر عجز نہادہ بے اختیار گریستند کہ کسی را
تحمل گریہ شان نبود درین عرصہ خبر رسید کہ جان بجان آفرین سپرد
تہیہ تجہیز و تکفین جلد تر نمایند آنحضرت را بر گریہ خلق دل آب شد
و برخاست بر مکان بیمار رونق افروز شدہ بر بالین وے نشست
دید کہ نبض ساقط است اما بر چہرہ اندکے سرخی باقی است فرمود صبر کنید

درغش وبیهوشی هم چنین صورت ظاهر میشود مراقبه طویل کرد بهنوز سر
از مراقبه برنه آورده بود که آنا فانا رنگ چهره بحال شدن گرفت وآمد
ورفت دم زندگی باضعف تمام شروع شد سر از مراقبه برداشت
ومیر مشار الیه را طلب کرد که ملاحظه نبض کند تا زمانیکه اوشان حاضر
شوند بیمار در افاقه آمد وچشم بکشاد وحال عنایت حضرت شیخ العالمین
وگریه وتردد خاطر مصیبت زده گان را معاینه کرد وگفت راحت مدیم
وساعت بساعت تخفیف می بینم آنحضرت بخلوت شریف آمد بعد
چند روز صحت کلی بهمرسید او میر موصوف در شکر گذاری باد ای مضمون
این شعر مترنم بودند ب بار غمی که خاطر ما خسته کرده بود * عیسی دمی
خدا نفرستاد بر گرفت * نقل است بعد چند سال باز صاحب فراش
شد وحوصله پنج شش ماه در بیماری گذشت ودرین مدت نمودار
اشباه خبایث وایذای آنها بسیار کشید اثر سحر وجادو بر خاطرش
متمکن گردید وفی الحقیقت چنین بود که بگفته دشمن هفت کس از ساحران
باخود با اتفاق کرده بودند وهمت بر هلاک وی بستند رجوع با ادعیه
واعمال کرد چون در صحت زمانی در گذشت آخر وسوسه بدل راه
یافت که بغیر برآوردن سحر مدفون از زمین صحت ممکن نیست کسی
گفت در فلان موضع برهمنی است که درین فن مهارتی تعظیم دارد ومشهور
آفاقی است اگر وی را طلب سازند فی الفور پوتله مدفون خواهد برآورد
چون باطلاع جناب آنحضرت رضه جرات باین کار مناسب ندید اجازت

خواست و در حصول رخصت ابرام نمود آنحضرت ارشاد فرمود که تدبیر صحت
ضرور است و چون یقین واثق بران است که بزمین آید و پوتلهٔ مدفون بدر آرد
آنزمان صحت خواهد شد بر طلب وی ضرورتی داعی شد پس مناسب است
که طلب نمایند بعضی مردمان زبان طعن بسبب سوء فهم برکشادند که اجازت
رجوع به کافری هرگز مناسب این شان نبود بلکه خلاف طریق خاندان
هیچ کس را جواب نه فرموده و میر مظفر علی کسی را بالطلب آن برهمن فرستاد
در عرصه دو روز حاضر آمد و جد و جهد بسیار کرد چاره کار ندید و مایوس از منفعت
موعود گردید بعیاری صورتی از پارچه کسیف درست کرده و سوزنی چند در وی
خلانیده پارهٔ از استخوان سر مرده در وی نهاده از نظر تماشائیان پنهان در جائی
انداخت و یکبار دو دید آن صورت را برگرفت و مشورت کرد که همین است همین است
و حالا هیچ ملامت و همه را در آتش سوخت و وعدهٔ صحت شفیا فشیا نمود
و موعود خود گرفت و راه وطن پیروزه را به تیز گامی در عرصهٔ نصف النهار
طی کرد کوته بینان که از مآل اندیشی دور افتاده بودند بامید صحت دلشاد
شدند که اکنون سبب مرض نماند چون دو هفته بر همان حال گذشت و اثر
صحت هم پیدا نشد بلکه در بعضی امر تکلیف زیاده یافتند همه را دلشکستگی آمد
و بر گمان فاسد خود تفیرین کردند و بس بی اعتقاد گردیدند و کسی مکر و فریب دی
نیز بر همه کسان ظاهر کرد در آنوقت آنحضرت فرمود که وجه سکوت ما از
جواب دادن معترض بنا بر همین مصلحت بود که اگر دران وقت اجازت
نمی دادم تا ایام صحت همین گمان فاسد می ماند که طول بیماری از نکردن

تدبیر سحر است و تا زمانیکه پوتلهٔ مدفون بیرون نه آورده شود آرام نخواهد شد
و تربیت انسان بے زجر نفع نمی بخشد و ہر کار را ادبے است چنانکه طفلان
را بضرب تادیب و ہندو را اعتقاد فاسد بدفع عقیدت و فقدان مطلوب
تادیب باید که دیگر گردد آنچنان خیال فاسد نگردد اکنون که بیمار را ازین تدبیر
سودی نشد تمامتر بے اعتقاد گردید دیگر رجوع به برہمنی نخواہد آورد و چار ناچار
رجوع باعمال علوی و ادعیهٔ ماثوره خواہد داشت که جز این راه دگر نیست و اگر صحت
میشد مطلوب بدست می آمد و عقیدت باعمال سفلی زیاده میگردید و ما مورد طعن
میشدم که ازین تدبیر باز میداشتم صلاح در ہمین دیدم که خود را از مخمصهٔ طعن نه اندازم و
بخدا رجوع کنم که ویرا نیز از ین اعتقاد فاسد در رجوع باعمال سفلی نجات بخشد الحمد لله علی
احسانه که ویرا ہم از عقاید باطله نجات شد و ما ہم از طعن خلق و احباب و اقران بیمار و عافیت
بخشید و خیالات فاسده که باعمال سفلی آمده بود و قوت اثر آنرا متمکن خاطر داشت بفقدان
مطلوب ثمره ندامت داد بعد چند روز که حال بهتر شد و ندامت کار ہدایت به توبه و استغفار نمود
آنحضرت بپیر موصوف فرمود که ماده گاوی نر بہم ساز و بیار تا در نجات بیمار بلا توقف بہم رسد این کمینه
بارگاه را حکم قضا توام نفاذ یافت که دعای عقیقه از طرف بیمار خوانده
ذبح کن چون حسب الحکم بعمل آمد تخفیف آنا فانا مے گردید در اندک
روز صحت کلی دست داد و این مقسم تصرفات آنحضرت را حدی نبود
و بشیر اعجاز عیسوی مے نمود **نقل** است می فرمود مولوی ابو تراب
دامت برکاته که سه نوبت چنین حالت با بهلخانه من پیدا شده بود نفسے چند
دگاہے رمقے باقی بودے و روشنی چشم نماندے و مردمک متحیر شدے

کہ آنحضرت رضی اللہ عنہ آمدے و بر بالین وے مراقبہ فرمودے حق تعالیٰ
در قبول شفاعت وے گاہے از یکساعت بخوبی زیادہ توقف نکردے و
بوسیلۂ وے رضی اللہ عنہ لطف و عنایت میذول داشتی کہ از ورطۂ
ہلاک بیمار را انجات می شد و گریۂ ہائے خویش و احباب بخندۂ قاہ
قاہ بدل می گردید گوئی در شان وے رضہ گفتہ اند ؎ نوآن شہی کہ کنی
رد قضائے مبرم را ؎ بری ز خاطر ناشاد محنت و غم را ؎ و نیز مشہور
کہ یکبار اہل خانۂ من بیمار بود عارضۂ دیگر در عین بیماری لاحق شد کہ
روشنی چشم بالکل زایل گردید و بیمار را الم دوبالا شد کہ از روی صحت در دل
بعد صحت باستعانت کسے در خلوت شریف آنحضرت حاضر آمدہ بر چشم نابینائے
خود زار زار بگریست آنحضرت از راہ عنایت پرسید کہ اندک روشنی
ہم باقیست یا بالکل زایل شد عرض کرد کہ مطلق بے نور است ساعتی
تامل کرد و فرمود تردد نکن حق تعالیٰ بر اعادۂ آن قادر است باز عرض کرد
تمنا دارم کہ بے معاونت احدے رشتہ بسوزن کنم فرمود چنین شود
انشاء اللہ تعالیٰ و قصیدۂ متبرکۂ غوثیہ کہ ورد داشت تا ہفتہ دم کرد
تمامتر روشنی چشم بحال گردید قریب دہ یازدہ سال شدہ باشد کہ ہنوز
محتاج کسے در دادن رشتہ بسوزن نشدہ و عمر قریب پنجاہ سال رسیدہ
نقل است از شیخ محمد اکرم ساکن موضع بیرونی شنیدم کہ اہل خانۂ وے
بدرد سر مبتلا شد و از غایت صعوبت چشم وے ہر دو بی نور شد
بیمار را ازین رنج مرگ ہیچ گردید و گفت تمنائی صحت داشتم اکنون

از زندگی کورانه موت آرزو دارم الشان هرچند بظاهر تسلی صحت دادند
وگفتند رجوع بحضرت شیخ العالمین کن که گوید بتن ازدے دورم اما
بجان نزدیک حضرت وے ام او بظاهر از چشم ما غایب است لیکن
بباطن با ماست ۵ دست شیخ از غائبان کوتاه نیست ٭ پنجه اش
جز پنجهٔ الله نیست ٭ اولیارا قولے تهست از آله ٭ تیر جسته باز گردانند
ز راه ٭ می گفتند هرچند بظاهر تسلی میدادم مگر در باطن هوش و حواس من
برجانه بود چندانکه دل را قوت مے بخشیدم ضعیف تر میشد واندوه دوبالا مے
گردید ناگاه درین کشاکش خواب بر من غلبه کرد که خفتم و بیمار همچنان رجوع
بآنحضرت میداشت و فریاد میکرد بخواب دیدم که حضرت شیخ العالمین رض
تشریف آورد و بسیار تسکین بیمار کرد و فرمود جائے تردد نیست تا فلان
روز و فلان تاریخ تکلیف هست آینده صحت یابی بکمال مسرت بیدار شدم
و مژدهٔ جان بخش به بیمار رسانیدم فی الحقیقت بے کم و کاست تا میعاد
صعوبت و رنج ماند باز روشنی چشم بحال آمد و از جمیع امراض دیگر هم صحت کلی
یافت **نقل** است دیگر الخانه شیخ محمد ولی که نابینا شده بود به رهبری
زے حاضر آمد و زار زار گریست و عرض داشت با صحت بخشیده شود یا دعاے
مرگ در حق من کرده آید که ازین زندگی نجات یابم فرمود نظر بر خدا دار
و بدو امتوجه شو عرض کرد دواهائے تیز و مجرب هر کسی که گفت از استعمال
آن دریغ نداشتم و بجز خضر ندیدم کار ما آفت زده گان و بلا رسیده گان و استه
و اسن پناه حضور است یا این نمی گویم که خلاف تقدیر صحت یا هلاکت پذیرد

آید بلکه ازین دو کار هر چه مقدر باشد بدان دعا رفع فرموده شود و باز بسیار
گریست که آنحضرت را گریه وے در رحم آورد آرے ؎ تا نگرید کودکے
حلوا فروش ؎ بحر بخشایش نمی آید بجوش ؎ فرمود اضطراب مکن وقت
اشراق که وقت ورد قصیدهٔ متبرکه غوثیه است حاضر می باش در یک
عشرهٔ کامل صحت عاجل دست داد و با مراد رخصت وطن گرفت لقل
است طرفه اینکه جناب سید العلماء را در روشنی چشم قصوری
تمام آمد که منبر و محراب مطلق نمی دید بحضور عالی شیخ العالمین رمز عرض کرد
که حالا امر امامت بدیگرے مفوض گردد تا نماز بی کراهت ادا شود فرمود
امروز امامت کنید شاید این قدر بصارت عود کند کسی دست گرفته
امام را بر مصلاے امامت رسانید یکبار بعد تحریمه فی الفور همه صفهای
مسجد و مقام امامت بنظر آمد منبر و محراب را که می پرسد بعد نماز تا
زمانیکه در مسجد بودند همچنان روشنی بحال بود چون بیرون مسجد آمدند باز
نابینائی بدستور بود که تا مکان بے دستیاری کسے رفتن نتوانستند اما
ازان روز هر وقت که در مسجد داخل می شدند تا زمان ماندن در مسجد روشنی
بحال می شد و باز بعد بیرون آمدن مسجد چیزے مطلق نمی دیدند و می
فرمودند این تصرف عجیب و غریب است و تا زمان بقاے سایهٔ دولت
آنحضرت بر سر عالم همچنین طور امامت میکردند بعد انتقال آنحضرت
تکلیف بے بصری بالنسبت مسجد دیگر اگرچه نه یکسان بود این ماجرا عالمی
معاینه کرده بود و بحیرت میشد دیگر حالت امراض و تصرفات در آن عرصه

کہ از سید العرفا بطور پیوستہ در حکایات اسلاف ہم کمتر دیدہ و شنیدہ
شدہ در رسالہ دیگر کہ متضمن احوال یاران باقی ماندہ گان آنحضرت رضی اللہ
عنہ گفتہ ام مفصل نوشتہ ام و بخوف آنکہ اظہار احوال زندہ گان سبب
ملال خاطر می شود و ہر کسی افشار راز خود مکردہ می دارد بالفعل درین
تالیف مجلد مکردہ ام و آنانکہ رو بروی آنحضرت یا وقت تالیف رہ نورد
عالم باقی شدند ذکرشان درین مختصر کردم **نقل است** حکیم ابو المظفر
را عارضہ خناق پیدا بود کہ چند روز طاقت فرو کردن آب نیز نداشت
و از غایت صعوبت مرض و ضعف گرسنگی طاقت پہلو زدن نبود و حال
ابتر می نمود ہر وقت رجوع بحضرت شیخ العالمین رضی اللہ عنہ داشت تا آنکہ آنحضرت
مولوی ابو تراب صاحب را مست برکاتہ را نیز بعیادت فرستادہ بود
شبی نہایت تکلیف پیدا شد کہ ہر کہ و مہ در تشویش افتادند و مسافت
وطن شان از قصبہ منیر کہ آنحضرت دوازدہ کروہ باین درمیان
راہ عبور دریاے گنگ ضروری کہ بغیر آن رسیدن منزل مقصود ممتنع
ہر کسے بحیرت افتادہ کہ درین وقت شب کہ رود و اگر رود فردا تا شام
رسد و این قدر مہلت کو اتفاقاً در عین اضطراب خواب بروے غلبہ آورد
دید کہ آنحضرت تشریف آورد و قلیہ کدو از دست حق پرست خود چند
لقمہ خوراند و رفت فی الفور از خواب بیدار شد و دفعتاً دُمل حلق شکست
ریم خون بکثرت می ریخت و از دہن می انداخت تا آنکہ ہمہ صعوبت رو
بکمی آورد و عسرت بلعذ اکرد و گفت کدو تلاش کنید ہر چند شب دیر

آمده بود نا امید شده آمد و قلیه پزانیده آورد و دو سه لقمه ازان فرو کرد
و در خود را جمع دید و خواب بر اصحاب نقل کرد و در عرصهٔ هفته صحت
یافت می گفت ازین مولف کتاب که هیزده روز بر من سخت تر گذشت
که یک قطره شیر هم فرو کردن نمی توانستم چون غایت گرسنه و تشنه
می گشتم به هزار تکلیف دو انار چند قرط آب بزور تمام فرو می کردم
نقل است عجیب کنیزے از کنیزان آنحضرت را دردے پیدا بود
و عرصه بطول کشید تا آنکه چه در شکم هلاک شد معالجه این امر مهلک
بسیار بسیار بعمل آمد سودے نداد و از امتداد عرصه سمیت پیدا کرد
که سر تا پائی کنیز نالب و دندان سبز گردید و غش کرد کف سبز از
دهن بردن می گرفت و تغیر بر شبره ظاهر شد مادرش را جگر ازین غم
پاره پاره گردیده بحمل صبر جواب یافت بے اختیار مجنون وار دوید
در خلوت آنحضرت رسید و بے محابا فریاد کرد و پیران طریقت
را شفیع آورد که وقت دستگیری است از غایت اضطراب وے
آنحضرت چاره بجز آن ندید که متوجه شود و برخاست و بر سر بیمار رسید
دید که زنگبان سبز شده و کف زنگاری از دهن ریخته دم بدم می
می کشد ساعتے تامل فرمود و ارشاد نمود که نظر بر خدا کن که چاره
بیچاره گان در دست وے است و بخلوت آمده در مراقبه نشست
و دو ساعت بنجومی که عرصهٔ پنج گهڑی می باشد بچه مرده از شکمش
بیفتاد سراپا رنگ زنگار بود و بیمار را ساعتے دیگر کف زنگاری از

ازدهن می آمد بعد ازان فی الجمله راحت یافت اودیه مخرجه سمیت دیگر
بکار بردند ازان مهلکه نجات یافت و صحیح شد هنوز آن کنیز موجود است

نقل است دوستی از دوستان من رای بلهبه نام قوم کایته ساکن
موضع سید یوسف پور که پس صاحب ثروت وجاه بود و حضرت شیخ العالمین
عقیدتی راسخ داشت اما از طرف فرزندکه منجمان به ناشدن وی ابرام
کرده بودند پس محزون خاطر می بود روزی از حکیم اشرف که رفیق شان بود
گفتگوی طول وطویل درین باب با منجمان افتاد که قول اینها اعتباری
ندارد و جای اعتماد نیست یکی از انها در پالایش سخن خود گفت که اگر بر قول
ما یقین ندارند چرا برای رای صاحب تدبیر فرزند نمی کنند تا صدق و کذب
ما منجمان نیکو روشن شود ما همه متفق بر آنیم که درنجت رای صاحب فرزند
ایشان که پس مرد عجول بودند و تند مزاج گفتند البته اگر عنایت کسی دلی
از اولیاء الله مبذول حال گردد بمقصود می توان رسید چون آنها را از
قول رای صاحب ابرام بر حکم نیستی فرزند بود از راه تمسخر زیاده تر باعث
براد عای اینکار شدند و بطمح نظر انکه وقت عجز ایشان تصدیق منجمان برای
رای رایان تمامتر موثق خواهد شد حکیم موصوف را سخریه آنها ناگوار آمد و بکبار
دعوی بسشدن فرزند ارجمند کردند و بزعم آن کفره فجره سوار شده بحضور
حضرت شیخ العالمین رض حاضر آمدند آنحضرت سبب حاضر شدن پرسید
عرض کردند که حال چنین است امید وار آنکه بخشی آمده ایم اول تسکین غضب
شان بصبر و شکیبائی نمود چون متحمل سخریه کفره ندید فرمود تردد مکن

حق تعالی قادر است یفعل ما یشاء و یحکم ما یرید فی الحقیقت
قول منجمان در شرع محمدی صلی اللہ علیہ وسلم اعتباری ندارد والیشان را
رخصت کرد خوشوقت و دلشاد رفته مدعی این کار شد و به رای مشار الیه
بشارت این دولت غیر مترقب داد بسبب رسوخ عقیدت حال رای
موصوف همان بود که ع زشادی نگنجید در پیرهن * و بدرش را جه شیو سهائے
در حیرت شد که حکیم صاحب چه میگویند در برهمنان بے دینان بر عقیده سنخه خود
نازان از سر تمسخر پرسیدند تا کی این مقصد بظهور آید فضل الهی شامل حال شان
بود در عرصه قریب آثار حمل ظاهر شد و ثمره محالت نصیب آن کفره گردید
رفع شرمندگی باین مضمون کردند که حمل را منکر نبودم اگر ایستن شد شد
لیکن یا ساقط شود یا بچه مرده بیرون آید یا دختر ے که در عرصه قلیل بمیرد
و حاصل غرض آنکه فرزند نرینه صاحب حیات بوجود نه آید الیشان گفتند
که حال شما یان معلوم شد اکنون ثبات بر سخن نماند که اول انکار مطلق بود
حالا تقیید در کار است در دل خود منفعل شوند ازین تبدیل کلام روبیاے
که نصیب منکران شد نمیرد و دواز اب دریائے محیط هم شسته نگردد بے
بفضله تعالی ایام ولادت مع الخیر رسید رای صاحب با اهل خود در آرامگاه
بخواب بودند در خواب آنحضرت را دیدند که می فرماید برخیز که وقت ولادت
رسید فی الفور بیدار شدند اهل خود را نشسته یافتند پرسیدند خیر است گفت
خوابی دیده ام عجیب بزرگے باین صورت و شکل و لباس بر سر ما تشریف
آورد و فرمود برخیز که وقت ولادت آمد و بشتو سهر خود گفت که طلسم را

فوراً بیدار شدم و اثرے از درد زه نمی یابم گفتند ما نیز چنین دیده ام در
سخن بودند که اندک درد پیدا شد رای صاحب در دیوانخانه آمدند آنجا
درد زیاده مبتلا کرد تا آنکه حق تعالے بعافیت تمام فرزند نرینه بخشید
و شور مبارکباد از هر طرف برخاست و منجمان را بجز رسوائی و روسیاهی
دیگر نصیب نبود اکنون آن فرزند بعمر بست سالگی رسیده و دیگر برادرش
هم بوجود آمدند و از آن روز تمامی خاندان رای صاحب زیاده تر معتقد
و معتقد شدند رای صاحب ازین مولف کتاب میگفتند که زن من گاهے
از جمال باکمال حضرت شیخ العالمین در بیداری مشرف نشده بود و انشب
که بخواب دید همه حلیهٔ آنحضرت بعینه بیان کرده بود و همچنین حکایت
عم رای صاحب بود که وے را نیز لطلب فرزند نوبت بجان بود و
تدبیر کفره سود نه بخشید آخر رجوع بحضرت شیخ العالمین رض آورد بعرصه قلیل
فایز بمطلب گردید نام آن مولود غلام علے کرد و رسم مکتب نیز در خانقاه
آنحضرت ادا کرد در زمانه سابق شیخے غلام علی پانڈے نام داشت در زمانه
حال غلام علی کایتهه هم بوجود آمد بقل است شیخ غلام مجیب بیمار شدند
معالجه نفع نمی بخشید عرصه طول کشید لاغری و ناتوانی بجائے رسید
گوئی در شان وی گفته اند ع از ضعف بهر جاکه نشستیم وطن شد
و تپ محرق هر ساعت وافاقه کمتر داشت والد شان روزے باضطرار
حاضر بارگاه عالی شدند آنحضرت حسب اخلاق ذاتی استفسار حال
بیمار فرمود از نهایت اندوه طاقت عرض نداشت خاموش ماند نظر

اضطرار شان بہر عیادت برخاست و بر مکان شان نزد بیمار آمد بیمار
کہ طاقت حرکت نداشت ہمچنان افتادہ دست بر قدم شریف دراز
کرد آنحضرت یکبار دست وے گرفت و تا دیر نگذاشت از ہمان وقت
ازائہ تب شدہ کہ دیگر نہ آمد در ہفتہ ضعف ہم بالکلیہ زایل گردید و صحت
یافت **نقل است** دختر مفتی برکت اللہ عظیم آبادی کہ بعد ہزاران
تمنائے فرزند پیدا شدہ بود در شہر ندکور بخانہ خود بیمار افتاد و نوبت
بہ ہلاکت رسید شور و ویلا از خویشان وے برخاست و مادرش
حضرت شیخ العالمین رضا یاد میکرد و می گریست شاہ مراد علی نوآبادی
قایم پوری ازین گنہگار می گفتند کہ من دران وقت حاضر بودم و مفتی
صاحب و دیگر آشنایان و ملازمان شان مغموم نشستہ بودند کہ یکبار
ما ہمہ کسان برای العین دیدیم آنحضرت از دروازہ صدر تشریف آورد
دو وقت قریب یکپاس روز برآمدہ بود ہمہ ما بہر تعظیم برخاستند و متعجب
بسوے وی رضا دویدند کہ آنحضرت از روز سجادگی تا این زمان بخجرات
خود در شہرے و قریۂ گاہے نرفتہ بود و کسی حسب رتبۂ خود از قدمبوسی
و تسلیمات بجا آوردند مفتی ممدوح بعد ادای مراتب آداب عرض کرد کہ
کہ عزم کجا است درین شہر چگونہ اتفاق تشریف آوری شد و دیگر غلامان و
وابستگان ہمراہی بکدام مکان فرود آمدہ اند یا از عقب می آیند در جواب
ارشاد فرمود ضرورت عیادت بیمار است و بیرا دیدہ می آیم و متوجہ مجلس
مفتی ندکور شد الخ و دیگر زنان کہ معتقد یا مرید بودند سراپا چشم بسوے آنحضرت رضا

دویدند و بمضمون ع مژده ایدل که مسیحا نفسے می آید ۞ از خوشی در
پیرہن نمی گنجیدند ساعتی بر بالین نشستہ چیزے خواندہ دم کرد کہ افاقہ
تامہ آمد و از آنجا برخاست و باز در صحن نشست گاہ مفتی ممدوح آمد زنان دانستند
کہ نزد مفتی صاحب نشست خواہند فرمود بعد آرام ساعتی دیگر بشرف
ملازمت خواہیم رسید مفتی صاحب بہر تعظیم برخاستند و منتظر جلوہ افروزے
در دالان بودند آنحضرت فرمود بنشینید و متوجہ بسوئی دروازہ شد
کسے را خیال نیامد کہ تا دروازہ ہمراہ رود زبان ہر کسی بند بود بعد ساعتے
ہر کسی را تردد آمد کہ کجا تشریف برند ہر سو دویدند و جستجو نمودند اثری
نیافتند ہمہ را حیرت بر حیرت افزود اول آنکہ بجز شہر بار کہ برائی
زیارت مخدوم الملک رضی اللہ عنہ یکبار تشریف فرما شدہ بود بازگاہے
از خانقاہ خود حرکت نفرمود امروز درین شہر تنہا چگونہ آمد دیگر آنکہ آنچہ
معائنہ شد نہ بر خواب محمول توان کرد نہ بر طلسم نہ بر وہم و خیال یک
کس ندیدہ بود خلقے دید و در پابوسی و مصافحہ ہر کسے سختے و نرمی بدن
شریف محسوس کردہ و ہم روز روشن بود و دفعتاً غایب گردید و لطف
دیگر آنکہ بعض حاضرین آنوقت بمجرد معائنہ جمال انور آنحضرت و تشریف
فرما شدن بسوی محلسرائی مفتی نامبردہ فی الفور بہ تہیار ضیافت از حضر
وند ربیکانہا رفتند و بدوستان خبر کردند تا آنکہ بسمع ہر کسی رسید و خلقے
از غلامان و دوستان و معتقدان از ہر سو بہر ملازمت دویدند و کسی از کسی
سلام آورده بود چون بمفتی ممدوح رامع حاضرین متحیر و متردد دیدند و اثری

از قدوم میمنت لزوم آنحضرت نیافتند پرسیدند که حضرت ما حضرت
شیخ العالمین رض کجا فرود آمده واز جمال خورشید مثال خود کدامی مکان را
منور فرموده البشان بگمان آنکه قصه عجیب است کسی باور نخواهد کرد
انکار محض کردند که تشریف آوری آنحضرت از جمله محالات است سرسبی
از غربت نشینی وی واقف است مردمان گفتند تحقیق شنیده ام که دران
ریب نیست فلانکس از دوستان من ملازمت کرده بمن خبر رسانیده است
وخود در تهیهٔ اسباب ضیافت رفته هرچند البشان انکار می کردند آنها
ابرام می نمودند ناچار سرگذشته بیان ساختند آنزمان مردمان تسکین
یافتند و بر مکان خود رفتند **نقل است** شیخ محمد اکبر حکایت خود بیان
می کردند که هر دو چشم ما را عارضه نزول مار بود که مطلق نور نماند ناچار بصلاح
دوستان واطبای زمان قدح کنانیدم هنوز صحت وآرام نیافته بودم
شبی درد بغایت شدت پیدا شد و در شبی بعد قدح که پیدا شده بود باز
بالکل زایل گردید دلبس رنج وایذا می کشیدم وهر شب عمل لا الٰہ الا اللہ
نور العین بحق محمد رسول اللہ سید الکونین یکصد و بست مرتبه بعد عشا می کردم
وهرچند مرید نبودم نه آنچنان اعتقاد کامل داشتم که در زمرهٔ آنها شمرده
شوم امادر اضطراب هر شب شیخ العالمین رض را یاد میکردم وفریاد می نمودم
که از در دولت شما بفاصله پنج کروه دور افتاده ام وآمدن نمی توانم
بلطف خود دریاب تا آنکه شبی متردد بسیار بخواب رفتم دیدم که شیخ العالمین
تشریف آورد و جای زخم گل هر دو طرف انگشت شهادت نهاد و دیگر

سخنے نفرمود و برفت چون صبح بیدار شدم سر مو اثر در و نیافتم و نور رفته
بحال آمد و صحت کلی دست داد **نقل است** میر فرزند علی غازی پوری
که عهدهٔ سررشته داری عدالت شهر عظیم آباد داشتند هر چند مرید و
مستر شد آنحضرت نبودند بلکه در اوایل ایام که نو وارد این دیار بودند
از ملاقات هم اندک تحاشے بود و آخر ایام عقیدت راسخ آمد که بجز ذات
مقدس وی رفیع بدیگری عقیدت فقر و کمال باطن ندشتند در عرصه
بیمار شدند و پس گردن دمل بر آمد و سبب بیماری سحر قوی بود که نجات
از وے دشوار می نمود و ساحران بر ملامی گفتند که تا روز فلان هلاک میکنم
و ایشان هم برای العین اشباه خباثت می دیدند و احضار ارواح
خبیثه آنها مشاهده می کردند و گفتگوی که با خود ها در املاک شان بهمدا
می شنیدند احوال مفصل زبانی دوستی بمعرض عرض عالی آوردند در ضمن
آن غرض دیگر آنکه اگر صحت مقدر باشد هم در ینجا باشم و بمعالجه پردازم
ورنه عزم وطن سازم که مردن وطن به از بیماری غربت و در پرده این
سوال دریافت موت و حیات تمنا داشت آنحضرت جواب فرستاد
که کار ما دعا است اگر اراده اقامت و صحت درین شهر تعلقے باشد آنچنان
دعا کنم و الا برسیدن وطن مع الخیر دعا کنم حال تقدیر که داند هر چند
سررشته کردند که چیزے از موت و حیات ارشاد فرماید لیکن هرگز اظهار
اسرار نفرمود ناچار عرض کرد که همین جا صحت می خواهم جواب فرستاد
که چنین دعا کرده خواهد شد باوجود مایوسی جراح در اندک زمانه ارام شد

که بدربار هم رفت بعضے دوستان از قصبهٔ پهلواری برای مبارکباد
رفته بودند گفت فلان شب حضرت شیخ العالمین رضؓ را بخواب دیدم
که تشریف آورده بس شفقت و دلجوئی کرد و فرمود غافل نشیم حق تعالے
قریب صحت خواهد بخشید هم ازان شب در مرض تخفیف دیدم و باز نمودار
اشباه و ارواح خبیثه گاهے نشد و خود هم بادائی شکر بر آستانهٔ عرش نشانه
حاضر شده بود بعد مهلت چند روز باز بیمار شد و روزی از دوستی محرم
راز خود گفت که حالا کار ما آخر شد پرسید بکدام قرینه و آثار این خیال متمکن
خاطر شد گفت سابق عنایت شیخ العالمین رضؓ باوجود یاس کلی تمامتر می
یافتم و همیشه بخواب و گاهے در بیداری می دیدم اکنون آن التفات نمی
یابم و در عرصهٔ پنج شش روز رحلت کرد **نقل است** مولوی فضلعلے
می گفتند شخصے در کچهری زمیندار ما آمده برگماشته دیهی زدوکوب
کرده در آنوقت مقابله باوی نیکو ندیدم و زفکر سزا دادنش نالش پیش حاکم کردم
و تمام تر اهتمام ما بران بود که سزائی بدنی بروی کرده شود تا رعب زمیندار
ما بحال ماند هر روز بدربار حاکم می رفتم سه روز بر من گذشت که فرصت
حاضر شدن بحضور نیافتم از فرزندم مولوی آل حسنین بمقتضائی غلام
نوازی پرسید که والد شما از سه روز کجا می باشند الیشان مفصل حال تردد
و تشویش دربار عرض داشتند فرمود و برا بگو که فردا ملاقات کرده بدربار
رود حسب الحکم حاضر آمدم استفسار حال فرموده رخصت داد عرض کردم
که شخصے مخالف ما را در امر بے جرمی گواه خود کرده است میخواهم که نوبت من

بحلف نرسد و دشمن بسزا رسد ارشاد کرد خدا تعالی چنین خواهد کرد
برو چون پیش حاکم رسیدم سخن معامله در پیش شد خصم گفت بیچ مرمی ما
از مولوی فضل علی پرسیده شود که دران وقت حاضر بودند و آقای مدعی
اند بحلف هرچه میدانند پیش حاکم ظاهر کنند بر گفته او حکم بطلب من نفاذ
یافت آن عدو ظاهر کرد که او خود در محکمه حاضر است ناچار حاضر شدم
حسب دستور گفت قرآن شریف در دست وی دهند در آنوقت نهایت
مضطر شدم و یاد شیخ العالمین رضی کردم که فریاد رس یکبار خود بخود
آن حاکم نصرانی گفت از دست این گواه قرآن بگیرید و از گواهی
باز دارید که او خود مدعی است دعوی ملازم بابت ظلم مدعی علیه عین دعوی
آقای اوست گواهی او درین مقدمه معتبر نیست و بر گواهی دیگر گواهان
تجویز جرم کرده بقید یکسال حکم حبس با محنت داد و ما دلشاد از آنجا بشکرانه
حضرت شیخ العالمین رضی روانه شدم **نقل است** حکیم غلام جیلانی
علیه الرحمه در مقدمه گرفتار مخصصه عدالت محکمه حکام انگریزی شدند
که مآل آن بجز آبروریزی دیگر نبود بحضور شیخ العالمین رضی مضطربانه
عرضی کردند که حاکم بس جابر و ظالم است باندک قصور آبروی و عزت
رؤسای شهر ریخته و ما که بنسبت ارکان مرد غریب ایم و جرم ما بثبوت
رسیده رسوائی را که گوید سزائی بدنی نصیب ماست ؎ آبرو میرود
ای ابر خطا شوی ببار ✤ که بدیوان عمل نامه سیاه آمده ایم ✤ و نیز بر سزائی
بدنی وی بنظر ظلم و جبر حاکم ظالم و بد مزاجی و تند خوئی آن ناانصاف

ہر کسی را الیقین تام بود و ہمہ بکرنان بود نہ آنحضرت را البتہ تشویش و تعلق
سخت آمد لبعضے یاران راجہت عرض مطلب بر مزار شریف حضرت
تاج العارفین رضہ رخصت فرمودانہا کہ رجوع کردند وی رضی اللہ عنہ را
سر مو التفات نیافتند بلکہ بعضے اثر ملال در شبرہ مبارک معائنہ کردند
بعد جد بسیار فرمود کہ خود را چہ علاج چند بار از ایشان ہمین حرکت
نامعقول پیش آمدہ اکنون بے مکافات عمل باز نخواہد آمد چون مکاشفان
کشف خود بمعرض عرض شیخ العالمین رضہ در آوردند تردد خاطر و بالاشد
خود در رجوع بفاتحہ جناب اغاثت مآب غوث الثقلین دستگیر درماندہ گان
چارہ ساز بیچارگان حضرت محبوب سبحانی قطب ربانی سیدی سندی
وسیلتی فی الدنیا والآخرۃ شیخ عبد القادر جیلانی رضی اللہ عنہ وعلی
جدہ وعلیہ السلام کردند و یک فاتحہ حضرت مولانا رسول نما امیر الدین
جنید عصر اویس دہر سید محمد وارث بنارسی رضی اللہ عنہ خواندند و
عرضداشتند ہر چند کہ حکیم ممدوح سراسر پر قصور اند لیکن بعجز نیاز
و رسوائی اوشان ہرگز گوارہ ندارم اگر در ہنوقت آبرو نبخشی شود و ذرہ
نوازی گردد از فریاد رسی دور نخواہد شد و این رجوع آنحضرت بر کسے
معلوم نبود درین عرصہ حکیم واعظ اللہ برادر خورد حکیم غلام جیلانی
موصوف بخواب دیدند کہ حضرت مولانا رسولنما و حضرت تاج العارفین رضہ
رضی اللہ عنہما یکجا نشستہ اند و حضرت مولانا رسولنما بہ ہمین عبارت
خطاب بہ تاج العارفین کردہ میفرمایند (میان مجیب اللہ کیا کوئی گناہ

کرے تو بخشا نجاوے خواہ مخواہ سزا ضرور ہے کچھ ہو بہر آخر مرید تو ہے
ترجمہ این عبارت آنکہ چہ اگر کسے گناہ کند پس بخشیدہ نشود خواہ مخواہ
سزائے وے واجب است گو غلام جیلانی بدکار و گنہگار باشد اما
آخر مرید است و پیران را در بارۂ مریدان رحم ضرور است و تاج العارفین رضی اللہ عنہ
در جواب ساکت است باز فرمودند ہمراہ من شوکہ رفتہ بحضور حضرت
اغاثت مآب محبوب سبحانی رضی اللہ عنہ عرض دارم و ہر دو بزرگ
برخاستند و می گفت خود را دیدیم کہ ما نیز در رکاب سعادت دوان
می رفتیم در مجلس مقدس غوث الاعظم رضی اللہ عنہ حاضر گردیدند حضرت
مولانا رسول نما چیزے عرض کردند کہ در فہم من نہ آمد و حضرت تاج العارفین رضی اللہ عنہ
آنجا ہم ساکت بود از خواب بیدار شدہ مفصل حال رویا خود عرض
کردند و از اعراض تاج العارفین رضی اللہ عنہ تردد خاطر داشتند حضرت شیخ العالم رضی اللہ عنہ
ہیچ سخن در جواب ایشان نفرمود روز دوم کہ مقدمہ در پیش شد و عرضے
ثانی حکیم ممدوح رسید کہ امروز روز قیامت است و اول حساب و کتاب
این گنہگار در پیش خواہد شد نہ جرات بر مرگ حرام دارم نہ طاقت صبر
بریں ذلت و رسوائی و ہم چشمان و دوستان ہمہ حاضر و منتظر مآل کار آنحضرت
پس مضطر سر بسجدہ نہاد و تا دیر ماند وقت نصف النہار حکیم واعظ اللہ
از غایت تردد مضمحل خاطر بخواب رفتند دیدند کہ حضرت مولانا رسول نما رضی اللہ عنہ
تیز تیز تشریف آوردند و فرمودند کہ مقدمۂ حکیم غلام جیلانی حسب خواہ
بجویز شد و حق تعالیٰ از آبروریزی و ہتک حرمت محفوظ داشت الغیاث

عرض داشتند که جناب حضور این وقت که آفتاب گرم است از کجا
باین عجلت تشریف می آرند فرمود لشهر عظیم آباد رفته بودم این وقت
مقدمه در پیش بود بحضور حضرت محبوب سبحانی رضی الله عرض داشتم
که حاکم نصرانی ملت لبس ظالم وجابر وبد مزاج است ارشاد شد در باب
حکیم غلام جیلانی را بنابر تیز تر رفتم یازده بار سلام اعظم آنحضرت علی جده و
علیه السلام ورضی الله عنه خوانده بر روی وی دم کردم تمامتر بر حال
حکیم مهربان شد وبخوبی رهائی داد بنظر رفع تردد شما آمدم که اطلاع
حال کرده بروم فورا از خواب بیدار شده منتظر کسے آینده بودند که خبر
کچهری عدالت معلوم شود هم درین فکر بودند که بعد چند ساعت ملازمی
از ملازمان حکیم موصوف بر سواری تیز گام رسید وسبارک باد بها داد و
مراتب شکر ادا کرد که مقدمه آنچنان حسب مراد فتح یافت که قریب بچهل
مردم از فریادیان وتماشائیان جمع بودند حیرت میکردند وتعجب از یکدیگر
حاکم می پرسند وعرض شکرانه بحضور حضرت شیخ العالمین رفته گذرانید آنحضرت
سر نیاز بسجده شکر نهاد وتا دیر ماند بعد ازان فرمود که من درین مقدمه بس
خوفناک بودم که بسبب ملال واغراض حضرت تاج العارفین رضه چاره کار
مفقود بود بجز این پناه خود ندیدم که استغاثه بر در دولت حضرت پیر دستگیر
رضی الله عنه کنم بالتجاء تمام عرض کردم که هر چند حکیم غلام جیلانی بر سر ناحق
بوده باشد اما هتک حرمت وی بس ناگوار است وعفو کرم از حد بشمار
امیدوار لطف بارے دستگیری مافوق از طلب ما میندول حال شد که شکر ان

ادا کردن نتوانم ۵ گر بر تن من زبان شود هر موئی ۵ یک شکر تو از هزار
نتوانم کرد نقل است در سال یکهزار و دو صد و شش هجری وبای
عظیم اطراف عالم را در گرفت در هر بلاد و قری آفت مرگ بود و از خطوط
اخبار معلوم شده که در ملک فارس و روم و املاک نصرانیان همین
حال هندوستان است شهرها ویران شدند و قریها خراب گردیدند کسی
بعد قتی و تهوکس عقب اسهال هلاک میشد دران عرصه خلقی درین
قصبه هم مبتلا باین بلا بود حضرت شیخ العالمین رحمة للناس شفقة
علی الانام درودی تصنیف فرمود هر کس که بر قراءة وی التزام کرد
یا بر خود تعلیق نمود حق تعالی آنکس را حفظ فرمود چنانچه شخصی حکیم
اشرف نام که سابق در قصبهٔ رای بلیه صاحبی ضمنا ذکر شان رفته هر روز
سه بار ورد میداشتند ناگاه گرفتار این مرض شدند نوبت تا اینجا رسید
که ناخن دست و پا از سمیت خلط سبز شد و بر لب و دندان سیاهی آمد
هر کسی مایوس از زندگی و صحت البشان که شب هم بسر شدنی نیست
چون بخت رهبر بود دران حالت هم ورد آن درود موقوف نکرد بخواب
دید که در صحرای وسیع تنها ایستاده است و فیل مست بسوی وی حمله میکند
و قصد اهلاک دارد مفر نیست که گریزد اضطراب سخت در گرفت ناگاه
از جانبی چند شخص تیر انداز حاضر آمدند چپ و راست البشان ایستاده
بران فیل در هر حمله تیر می زدند که سراپا مجروح شد و گریخت و البشان
را گفتند برو که سلامت ماندی البشان پرسیدند شما کیستید که درین بیکسی ما را

ازشراین موذی رہائی دادید گفتند ہمان درد وام کہ ہر روز درد میداری
واین نیل مست وبائی عالمگیر است اینک اگر بمدد نمی رسیدم ترا ہلاک میکرد
چون از خواب بیدار شد احباب خود را گفت تشویش مکنید کہ بفضل الٰہی
شفا و صحت است ہرگز ہلاکت نیست و خواب خود نقل کرد و در ہفتہ صحت
کلی یافت از آنروز ببعد ہمہ اوراد و ردین درد و مقدم میداشت و با وجود
ماندن با گاہے بشدت و کثرت و گاہے بضعف و قلت تا پانزدہ سال
ایشانرا ہرگز بار دیگر صدمہ آن نرسیدہ درود اینست بسم اللہ الرحمن
الرحیم اللھم صل علی سیدنا مولانا محمد شفیع المذنبین رحمۃ اللعالمین
وسیلتنا فی الدارین جد الحسن والحسین دافع البلاء والوباء
والالم اسمہ مکتوب فی اللوح والقلم وعلی آلہ واھلبیتہ الطاہرین
واصحابہ الکاملین المھدیین بعدد کل روح وراحۃ وعافیۃ
ودفع البلاء والوباء والسقم والامراض الف الف مرۃ وصل وسلم
علیہ وعلیھم فی کل ساعۃ ولحظۃ الف الف مرۃ اللھم عافنا عن
جمیع البلاء والوباء والاسقام بحرمۃ سید الانام وآلہ و
اھلبیتہ واصحابہ وصل وسلم علیہ وعلیھم اجمعین امین امین
بسم اللہ الرحمن الرحیم اللھم صل وسلم وارحم وبارک علی سیدنا
محمد وآلہ واھلبیتہ واصحابہ واحبابہ واتباعہ من اول الخلقۃ
الی الاباد فی کل ساعۃ الف الف مرۃ واحفظ جمیع المومنین
والمومنات عن کل مکروہ واسقام ووباء بحرمۃ محمد وآلہ صلی اللہ

علیه وآله وسلم نقل است حکیم اشرف که در زمانے بر کار تحصیل افیون
مقرر بودند فرنگی که حاکم ایشان بود از طرف شان عبارے می داشت
روزے در مکان تحصیل افیون معه یک فرنگی دیگر آمد و گفت روبروی
خود وزن خواهم کنانید ایشان را اضطرابے سخت آمد که این کافر خیال
ہتک حرمت ما دارد و می خواهد که در وزن افیون به نسبت سنین سابق
بر ما خیانت و دزدی ثابت کند و مخالفان مستعد این کار بحضور آنحضرت
رضی الله عنه حاضر شده استغاثه کردند حکم شد بروید و نظر بر خدا
دارید که او حافظ عزت شماست چون باز پیش حاکم جا برفتند و وزن
کردن شروع گردید هر چه ایشان می نویسانیدند همان وزن می نوشت
و دم نمی زد و سکوت محض داشت هر چند آن فرنگی دیگر می گفت که
این وزن را اعتبارے نیست هر چه او نویسانیده است نوشتی و چیزے
تحقیق نگفتی در وزن نکردی و چشم نمائی نه نمودے باز آمدن تو
و وزن کنانیدن روبروے خود چه سود بخشید سر فرو افگند و هیچ
جواب نداد روز دیگر حکیم اشرف آمده حال خصومت آن فرنگی دیگر عرض داشتند
آنحضرت تبسم فرمود و ارشاد نمود که شما را بے یک کس گفته بودید باز که
روز دیگر حاضر شدند او را هم نامهربان یافتند و حسب مراد انجام کار شد
و همچنین است حکایت رائی رام بلبهه که در قید و حبس بوے توقفی
باقی نبود عرضی بحضور اقدس کرد که امروز روز اختتام مقدمه و وقت آبروریزی ما آمده زندارم که از داین رهائی یابیم بقید خانه رفتن ضرور افتاد همه روز

باوجود فتحیابی مدعی حکم قید ملتوی ماند و مدعی را زیاده تر تمنا همین بوده
هرچند عذرها درمیان آورد اما حکم حبس صادر نشد همچنین حل مشکل از برکات
انفاس وے رضی اللہ عنہ زیادہ ازان بوقوع آمدہ کہ درین مختصر نوشتہ
آید لقل است مولوی فضل علی پہلواروی کہ سابق ہم حکایتی ازایشان
برقم آمدہ بسبب عداوت حاکم باآقای ایشان درمقدمۂ مخصۂ عظیم پیش آمد
واز شیوۂ مختارگی ناچار حاضر شدن ضرور تر افتاد ہرکہ دمہ بر بعیزنی
ایشان و دیگر مختار کارکہ بودند شیخ امراللہ نام یقین کلی بود ہردو کسان
بحضور آمدہ عرض داشتند کہ قید و حبس چندان ناگوار نیست مگر از دشنام یا
زدوکوب کہ محض بعیزنی است بس ترسناکم وجاے گریز نیز نیست کہ شیوۂ
مختارگی دارم اکنون بے دستگیری حضور از بلاے بے غرنی نجات نیست
ع جز این جناب مقدس کہ تکیہ گاہ منست ✽ دگر وسیلہ ندارم خدا
گواہ منست ✽ آنحضرت براضطرار ایشایان رحم آورد و فرمودہ چون
چارہ کار بجز توکل بر خدا نیست ناچار نظر بر خدا باید داشت بروید
از دعا دریغ نخواہد رفت ہر روز ایشایان بدربار می رفتند و بمجرد مقابلہ
باحاکم آتش غضب بروے مشتعل میشد و بر عملہاے خود و بر آقای
ایشایان دشنام سخت میداد و بے محابا در سقط گفتن زبان می کشاد
لیکن این ہردو کس را خشونت ہم نمی کرد چون روزے بسیار غضبناک
بود گفت اینوقت از دار العدالت ما بدر روید اینہا تامل کردند گفت
بابا دور شوید کہ باد رخود نیستم ایشایان بیرون آمدند باز روز دوم بدستور

حاضر بچہری شدند ہمہ خلق در حیرت بود تا آنکہ مقدمہ اختتام یافت

نقل است مفتی برکت اللہ عظیم آبادی را صاحب عدالت ضلع بہار کہ پس جابر و ظالم بود طلب کرد متامل شدند کہ اگر رو پوش شوم ہمہ ملک و معاش من بضبط آرد و اگر حاضر باشم خدا داند چہ پیش آید و اکثری از اہل عزت را سبک کردہ بحضور حضرت شیخ العالمین رفتہ حاضر آمدہ ماجرا بعرض در آوردند و بر قدم شریف سر نہادہ زار زار گریستند کہ در ہنگام پیری بعیزتے نمی شود آنحضرت ہر چند تسلی میداد سر بر نمی آورد و میگفت کہ از حرف تسلی تسکین مانمی شود تا زمانیکہ ضمان عزت ما کردہ نہ شود و اینچنین دستور آنحضرت نبود کہ دعوی در امرے نماید مگر ہمین قدر کہ نظر بر خدا دارند کار ما دعا ہست چنانچہ شمہ از عادات وے سابق ہم بضبط قلم آمد و بقیہ انشاء اللہ تعالے بالقید تحریر آوردہ شود مفتی محمد را ہمان یک مسالت اضطرار بود ناچار آنروز بجز ضمانت چارہ ندید فرمود کہ ضامن شدم بروید ہمان وقت رخصت شد چون بدار العدالت ضلع بہار کہ قصبہ بیرہ پور نام دارد رسید صبح آنروز عرضی حسب دستور بحاکم فرستاد بمجرد ملاحظہ عرضی گفت کہ حاضر آید عملہاے عدالت عرض داشتند بدہ شب وقت شام داخل قصبہ شد پرہان عریضہ دستخط کرد کہ چون حاضر آمد و حکم ما بجا آورد ملاقات ضرور نیست رخصت وطن دادہ شد ہر وقت کہ خواہد روانہ وطن شود الیشان ہمان وقت از انجا کوچ کردہ منزل بمنزل بوطن رسیدند و بشکر گزاری حاضر آستانہ فیض نشانہ

شیخ العالمین رضہ شدند نقل است شیخ محمد اکرم را در مقدمہ حکم
حاکم جابر بہ شہر نفاذ یافت کہ بعد تشہیر بغیب خانہ رود از خویشان وی
کسے عرضی بحضور آنحضرت متضمن حال شیخ مذکور فرستاد و اضطراب
بسیار نوشت کہ وقت دستگیری است رباعی احوال دل شکستہ ام میدانی
* در صفحہ جان مرا در من می خوانی * حیران شدہ ام ز لطف خود دستم گیر *
اے آنکہ تو دستگیر ہر حیرانی * چون آنحضرت بمقتضاے رحم خلقے متحمل
دیدن اضطراب کسے نداشت خصوصاً در مقدمہ آبرو و عزت فرسود چنین
نوبت نخواہد رسید ہمان شب خصم وے باوے خود بخود صلح کرد و در اندک
زمانہ وقت عدالت داخل کرد حاکم را چارہ بجز رہائی شیخ موصوف
نماند ناچار از سر اے بدر گذشت متخاصمین را خصت داد حکایات
تصرف ہر جنس مختصر نوشتہ شد ورنہ در ہر باب کتابے مطول میتوان
نوشت نقل است عجیب کہ روزے لشکریان نصرانی در قصبہ
پہلواری قریب احاطہ باغ حضرت تاج العارفین رضہ کہ مزار شریف ہمدران
باغ است فرود آمدند و اکثرے از سپاہ و سرداران بمقتضاے رعونت
و نخوت حکومت و دماغ سپہ گری دران باغ آمدند و دست انداز بتلف
اثمار شدند کسی را از خوف مجال دم زدن نبود آخر روز دو فرنگی کہ
از سرداران لشکر بودند ہم آمدند ہنوز لقصانے از دست شان بظہور
نہ آمدہ بود چند جوانان طفل مزاج کہ بفاتحہ مزار شریف رفتہ بودند دانستند
کہ این ہر دو از مہتران قوم خود نشستند بحیلہ ایشان را از باغ بدر باید کرد

یکے از آن مجمع گفت شما ہر دو اینجا سیر می کنید و در فرودگاہ برای قواعد
معمولی تلاش شما ست ازین سخن ہر دو سخت بر آشفتند و گفتند اینوقت
وقت قواعد مایان نیست و ہنوز از باغ شما چیزے تلف نکردہ ام باز این
دروغ گوئی و فریب بازی چہ بود و دست آن جوان بزور گرفت باحتمال
آنکہ شاید ضرے رساند جوانے دیگر ازین مجمع زائرین بمدد برادر خود
برخاست و شاخ درختے افتادہ بود در دست گرفتہ بران لشکری زد
و گفت اے ملعون دست برادرم بگذار و ہمہ زائرین برخاستند و گرد
آن لشکری شدند و گفتگو طول شد پانزدہ نفر تلنگہ سیاہ لشکر بر سر جادہ
بفاصلہ پنج شش دست نشستہ تماشا میدند سہ بار این ہر دو فرنگے
بآنہا گفتند کہ ایشان را گرفتار کنید کسے سبقت نمی کرد گویا نقش
دیوار بودند مولوی ابو تراب صاحب وامت برکاتہ دیدند کہ آفتے
عظیم برپا شد قریب رفتہ آن ہر دو را دلجوئی کردند آنہا گفتند
قصور ما چہ بود کہ یکے با ما دروغ گفت و دیگرے شاخ درخت بر بدن رد
و سوے دشنام دادا یشان تملق بسیار نمودند کہ شما حاکم وقت ہستید
کرا مجال کہ با شما چنین حرکت کند و اشارہ بجوانان کردند کہ آہستہ
آہستہ یک یک کس از آنجا گریخت و ردپوش شد آن ہر دو فرنگی چون
چارہ ندیدند بمقام خود در فرودگاہ رفتہ بسردار لشکر نالش کردند کہ اہل
این قصبہ با ما چنین سلوک کردند از آنجا دو تلنگہ بخانقاہ رسید و گفت
آنکسان کہ با فرنگی لشکری تکرار و فساد کردہ اند بسردار لشکر مے طلبد

حاضر آرید و شمایان قیامت برپا گردید که بر عهده داران لشکر چوب دستی
زدید و دشنام دادید و بر شمایان پیش حاکم لشکر نالش سنگین کرده است
مولوی ممدوح و دیگر حاضران گفتند که ایجا هر کسی که مجرم شما باشد گرفتار کنید
و ببرید ما لغ نیستم و جائی که نزاع و خصومت شده آن مقام زیارت
گاه است خلقی اجنبی از قصبه و شهر عظیم آباد هم برای زیارت می آیند
نمی دانم که بکدام کس نزاع و فساد گردیده و کرا حاضر کنم آن هر دو تلنگه را
خود بخود رحم آمد هر دو گفتند که بعینه چنین ما جرا در فلان مقام با اهل سکنه
پیش آمده بود تمامی قریه را ویران کردند و اسباب بغارت بردند
اگر کسی حاضر نخواهد شد امروز هم همان آفت در پیش است در زندگی
بر اهل سکنه تلخ خواهد شد و بس چیزی نخواهد گردید اینها لشکریانند
از کسی نمی ترسند کسی را بالضرور همراه می کنید که همین جواب
پیش سردار لشکر عرض کند و غیر حاضری معمول بر عدول حکمی نشود
حضرت شیخ العالمین را تردد آمد که کرا رخصت کند حافظ مدن خان
که نوجوان بودند یکبار برخاستند و عرض داشتند اگر حکم قضا توام نفاذ
یابد غلام پیش وی رود ارشاد شد بس مناسب است برود حافظ
ممدوح رفتند سردار لشکر را بس آشفته و پر غضب یافتند و هر دو فریق را خواه
حاضر بودند گفت شمایان چه حرکت نالایق کردید که با حاکمان دست
تعدی دراز نمودید ایشان گفتند چه طاقت پرسیده شود که فلانی
چنین امر پیش کرده و رعایا را مجال اینقدر سرتابی و نافرمانی ممکن نیست

آن هر دو فرنگی گفتند تو بر من چوب نزده بودی آن مرد دیگر است
باز حافظ مذکور گفت من حاضرم اگر قصور ثابت شود اینک سزا کرده
آید و هرگز امر خلاف عقل از رعایا با حاکم ممکن نیست این هر دو صاحب
بنظر حکومت کسے را سخن تلخ گفته باشند یا طمانچه زده باشند داد داد
و بیداد کرد یقین است که قضیه بالعکس بوده باشد بدفع الزام ازین سبو
سبقت در نالش و داد خواهی شده است یک بیک رای آن افسران
دگرگون شد و گفتند البته صاحب چنین بوده باشد که ایشان باغ
دارند و ازینجهت بر رعایا تعدی می کنند آن هر دو داد خواهان زار زار
گریستند و گفتند که ما بان هرگز تعدی نکرده ایم و ناحق بے عزت شدیم
آنها گفتند چرا بے حکم ما در باغ رعایا رفته بودید قصور شما بان است
تعدی بر تعدی کرده آید و باز رفع الزام بنالش می خواهید هر چند جمع
و فرخ کردند کسے شنوا نشد و حافظ صاحب را آن سردار لشکر گفت
بروید صاحب لیکن شما یان را باید که اگر کسے از افسران تعدی کند
بجنگ و فساد مقابله نکنید بلکه از افسر افسران خبر کنید و این هنگامه مناسب
نبود ایشان گفتند چه طاقت و چه مجال که با حاکم هنگامه پردازی کنیم
و آن مقام زیارتگاه است و امروز روز پنجشنبه صاحبان عالیشان
را در چنین جا با امروز رفتن و بر کسے تعدی کردن هرگز مناسب نبود
آن افسر گفت دو نفر تلنگه از ما بگیرید و بر در باغ متعین کنید که کسی را
از لشکریان اندرون باغ رفتن ندهد و دو نفر تلنگه با ایشان همراه دادند

شاد و شاد از انجا بحضور اقدس وے رضی اللہ عنہ حاضر شدہ ماجرا عرض کردند
خود آن ہر دو تا نگہ می گفتند کہ چنین فیصلہ بالعکس درین مقدمۂ سنگین گاہی
از لشکریان ندیدم اگر ہیچ نمی شد بر حافظ موصوف کہ در عین حالت
غضب افسر حاضر شدہ بودند حکم زدوکوب ضرور بالضرور صادر می شد
و بعد بعیزتی و قید یک شب بہ تحقیق سخن بہ توجہ می گردید این محض کرامت
است و دیگر اہل سکنہ کہ یقین بعیزتی حافظ بلکہ اوغان خرابی سکنہ
می داشتند سراپا بعیرت بودند و شکر ظل حمایت حضرت شیخ العالمین
از سجدات شکر ادا مے کردند و ہر کسی کہ می شنید از لشکریان فرنگی
این چنین فیصلہ و ترحم عجب مے دید کہ گاہے جائے بوقوع نہ آمدہ و
جاہا ہست کہ در اندک ہنگامہ با ایشایان خراب و ویران شدہ منقل است
راجہ اندر کشور سنگھہ کہ پس امیر کبیر بود با حاکم ضلع سور مزاجی پیش
آمدہ آن فرنگی حاکم شب و روز در تلاش جرم وے اوقات بسر میکرد
تا آنکہ کسے از فریب نالش سنگین بر راجہ در محکمہ آن فرنگی حاکم ضلع کرد غلبیت
شہرہ مستغیث را بسیار تسلی نمودہ و بر داد خواہی مستقل گردانید و بطلب
وے پروانہ کرد کہ بالاصالۃ حاضر شود در نالش سنگین کار مختار و وکیل
نیست چون مفر از ین ذلت نیافتند بخوف غرت گریختند حاکم بسر
بر آشفت کہ عدول حکم ما کردہ پیادہ ہا ہر سو روانہ کردہ کہ ہر کجا کہ یابید بیارید
و گرفتار آرید و بکطرف ناظر عدالت را با فواج چپراسیان فرستادہ کہ سر راہ وے
بگیرد و از عبور دریا مانع آید راجہ کہ از زندگے مایوس بود دید کہ در قلمرو این

ظالمان ہر کجا کہ خواہم رفت گرفتار خواہم آمد دشمن سخت در پئے جان ماشدہ
مناسب کہ بردر درویش پناہ برم تا کہ از برکت دعائی وے ازین مخمصہ
نجات یابم واز صعوبت سفر دور دراز محفوظ مانم پناہ بردر عالم پناہ حضرت
شیخ العالمین رضی اللہ عنہ آوردند خبر بحاکم ضلع رسید کہ در ضلع شہر عظیم آباد
قصبہ ایست پہلواری نام بر مکان درویشے پناہ گرفتہ است حاکم ضلع
بحاکم شہر مذکور نوشت کہ فلان راجہ مجرم جرم سنگین در ضلع شما گریختہ
رفتہ است از راہ مہربانی اسیر کردہ بفرستند وقانون مروجہ عدالت
این نصرانیان چنین بود کہ اگر مجرمے از ضلع بضلع دیگر گریختہ رود حسب
درخواست صاحب ضلع حاکم آن ضلع ویرا اسیر کردہ پیش آن صاحب ضلع بفرستد
حاکم شہر بعد ملاحظہ خط از ناظر وے پرسید کہ مجرم کجاست گفت در
قصبہ پہلواری حکم داد کہ بروند واورا گرفتار کنند ناظر عرض کرد کہ در خانقاہ
شیخ العالمین رض طلبا و فقرا بسیارند ما را بعیرت خواہند کرد و
او را از حمایت بیرون نخواہند فرمود گفت این چہ سخن است ما مردم
بگرفتاری وے اولا نخواہیم فرستاد اگر کسے با تو جنگ کند وند بمن
اطلاع کن کہ معاونت کنم وایشان خبر ہر روزہ می رسید وحضرت شیخ العالمین
تسلے می فرمود کہ رو پوش میباش حق تعالے حافظ است با صد نفر
مردم تا ہفتہ مقیم خانقاہ بود وعلانیہ گاہ گاہ سوار ہم می شد وناظر را خوف
وہیبت چنان در گرفت واسیر کرد کہ ہرگز جرات آمدن تا قصبہ
مذکور نیافت وحاکم شہر بر خلاف قانون انگریزی ہرگز متوجہ عرض ناظر

عدالت نشد تا آنکه انگریزی دیگر که صاحب عدالت کلان بود حامی راجه
شد و مقدمه از ضلع طلبیده خود فیصله کرد و بجبر مے راجه ثابت شد
بصاحب ضلع نوشت که طلبی راجه اصالتاً در همه مقدمات حاکم و
مستقبله موقوف کند و بتک حرمت اهل عزت بر نالش دروغ هر کسی
از طلب بالا اصالتاً نه نماید که آبروریزی ذی عزتان بعید از عدالت
است ناظر عدالت که ذمه گرفتاری راجه کرده بود واز سر زنش که
در گرفتاری وے داشت بس بدگوئے مردمان خانقاه کرده که حاکم
متغیر شده خود بگرفتاری مجرم مردمان را فرستاد اما نامراد و روسیاه
برگشت و راجه از حضور رخصت یافته باشکوه تمام بشهر عظیم آباد رفت
و درین عرصه که در خانقاه پناه گرفته بود نهاری روز و طعام شب از
حضور اقدس رضی الله عنه مے یافت تمامی خلق ازین حمایت
آنحضرت و بدگوئی ناظر در حق فقرا پیش حاکم متفق بود که قباحت
عظیم بنظر مے آید مبادا حاکمان را ازان حضرت غبارے در دل راه
یابد و بسبب فساد گردد راجه شیوسهائے صاحب اکثر در محفل خود
می گفتند که اگر ازین قصه در زمان سلف میث ے کتابها مدون
میگردید چرا که در زمانه سابق بعضے مجرمان را که از برکت انفاس درویشان
رهائی از پنجه ظالمان شده بود تکلفے نداشت سبب آنکه حکام و
سلاطین خود با درویشان یک دین و یک ملت بودند و معتقد
فقرا بنابر غرت صدیه تمام تر مے کردند و حمایت این طایفه را نیز

عزیز میداشتند و شفاعت این فرقه بدل قبول میکردند بخلاف نصرانیان
که نه بر ملت خود ثابت اند نه عقیدت بحضرات عالیه صوفیه دارند
بلکه از عناد باطن تا وسع در تحقیر اهل اسلام و دیگر اهل ادیان تمامتر
سرگرم اند خصوصاً در شریف قوم هر ملت تذلیل قانون ایشانست
و زرکشی و نوهین آئین اینان در چنین وقت نازک مجرمے را پناه دادن
و کار برآوردن باین خوبی که نه بر خود الزام حکام آید و نه مجرم را جرم
ثابت شود محض تصرف عظیم است **نقل است** مردے پیرو نام از
قوم تنبولی در مسکن خود قصبه پتیاکه از قصبه پهلواری شریف پنج چهار
روزه مسافت دارد مے بود برادرش پیران نام از حضرت شیخ العالمین
بیعت داشت ازین جهت وے را نیز عقیدت بیعت پیدا بود
اما بسبب دوری مسافت و بعد مفاصله و تعلق امور خانه داری
از دست زمانه فرصت نمی یافت که بحضور آنحضرت گاهے حاضر شود و
شرف جمال باکمال وے رضا فائز گردد و درین تمنا سالها برو
گذشته امار وزے دست بدامن مقصود رسیده تا آنکه در سال یکهزار
و دو صد و شش و دو هجری یا قریب وے سالے دیگر باشد دران قصبه
آتشے عظیم برخاست که پنجاه و یک نفر مردم دران آتش سوختند و آنچنان
سوختند که تا استخوان گرند آتش رسیده بود چنانچه نه نفر یکجا زیر پل
خام پناه گرفته بودند بمدد هوا آتش جهان سوز آنچنان سرگرمی کرد که
تمام پل بسوخت و خاکستر شد و آنهمه از جهان هلاک گشتند و تمام قصبه

پاک سوختہ بود در حقیقت قیامتے برپا بود القصہ چون آتش بحوالے
خانۂ پیر ورسید و خانہاے گرداگرد کہ باہم گرچسپیدہ بودند سوختن
گرفت وے را و مردمان خانہ اش را بجز جان دادن مفر نماند از سہ سو
آتش مشتعل و ہواے تند از مجاورت آتش از آتش ہم تیز تر بود کسی طرف
راہ گریزے نیافت زن و فرزند مضطر دل بر ہلاک نہادہ از صدمۂ
حرارت ہواے گرم و دود آتش ہر سو بے حواس گاہے از دالان
در گوشۂ خلوتے و گاہے از خلوت در دالان آمد و رفت می کردند
و مکان ہم مسقف نبود کہ فی الجملہ طمانیت بودے لیکن تا آنزمان
ہمہ مرد و زن خانہ استعانت بحضرت شیخ العالمین رض مے کردند و فریاد
مے نمودند آخر الامر از غایت گرمے ہوا و ہجوم قریب فرغلہ و فرجک
مکان آنہا را نیز آتش در گرفت پیر و ہمہ ناموس را گرفتہ باز متوجہ
خلوت خانہ شد و گفت اکنون جان بری دشوار شد چون از دالان
در صحن خانہ آمد و مے خواہد کہ بخلوت خانہ رود نظرش بالاے مکان بر
فرغلہ و فرجک او فتاد بے اختیار از غایت مسرت شور برآورد کہ
اے آفت زدگان غم مخورید و بیدل مشوید مکان ما محفوظ است
نخواہد سوخت برادرش بیرن گفت خیر است و در دل خود اندیشید
کہ مگر از نہایت حرارت و اضطراب خللے در دماغ وے راہ یافتہ
و تشویشے دگر لاحق حال بیرن گردید کہ یکے مکان را آتش دوسہ جا
در گرفت دیگر بے حواسی برادر کہ باز برادرش شور برآورد و قسم یاد

آورد که راست میگویم حضرت صاحب قریب فرغله استاده آتش را
از دست حق پرست فرو مے نشانند هر جا که آتش میگیرد و مشتعل میشود
از آب رحمت خود سرد مے کنند و ما را میفرمایند غم مخور خیریست و
گفت اگر گفته ما باور ندارید به بینید که آتش دران جاها باوجود تندی
هوا خود بخود سرد گردید چون برادرش هم بتامل نگاه کرد دید که فی الحقیقت
چنان است که او مے گوید خود بخود آتش جا بجا مے گیرد و باز فی الفور
سرد می گردد اما باوجود آنکه بیعت داشت آنحضرت را نمی دید و پیر و
که محض عقیدت داشت همچنان مے دید و مشرف بود تا آنکه هفت
جا آتش افروخته و خود سرد شده مولف کتاب هم بچشم خود معائنه
کرده بود و بعضی جا یک دست و بعضی جا زیاده سوخته بود و مکان
و مکین جمله از هلاک و خراب شدن محفوظ ماندند بجز مکان وے
هیچ مکانے نبود که پاک نسوخته بود هر کسی را حیرت و تعجب دست
میداد بعد طمانیت و تسکین بیرن از برادر خود پیر و پرسید که انچه
گفتی راست آمد اما بچه طور دانستے و پنداشتے که حضرت ماست و
حال آنکه گاهے آنحضرت را ندیده جواب داد همدران وقت که ما و شما
و همه زن و مرد فریاد مے کردیم و مے گفتیم که یا حضرت صاحب دریاب
یک ناگاه چشم من بر بالائے فرغله رفت دیدم بزرگے باچنین صورت
و قامت و لباس بر فرغله ایستاده آتش خانه ما را سرد مے کنند بحیرت
افتادم که چه مے بینم فرمود غم مخور خیریت است دیگر تردد در دل

راه یافت که این بزرگ کیست و سبب این الطاف چیست در
تامل بودم و چشم من بسوی وی دوخته بود که تبسم کرده ارشاد نمود
اندکه یادے کنی و فریاد می نمائی آن حضرت صاحب منم بنابر شما یان
آواز دادم و از طمانیتے که در دل یافتم بشما یان تسلی و تسکین می بخشیدم
بیرون ازین مولف کتاب میگفت بیرو صورت و شکل و لباس که بیان
کرده بود بهیکم و کاست صورت آنحضرت بود و بعد فرو شدن
آتش از نظر وے غایب شد و اعتقاد وے از مشاهدهٔ این کرامت
دوچند گردید تا آنکه در سلک مریدان منسلک شد مولف کتاب
هم دران عرصه مقیم آن قصبه بود و ازین جنس تصرفات در نوم
و یقظه بیشتر به نسبت دیگر تصرفات در حل مشکل خلق جارے
بود و از آنجمله اکثرے ازان سابق بقید قلم آمده و بقیه بقدر یاد مے
مے گردد **نقل** است میرزا در علے بهادر با وجود تخالف ملت
بجناب اقدس شیخ العالمین رضی مودتے و عقیدتے راسخ و کامل
داشت و حاضرا و غایبا در صدق محبت یکسان بود از چندے
در شهر عظیم آباد سکونت داشت شبے بدرد صعب مبتلا گردید
شب زیاده گذشته بود تنها بر بستر خواب افتاد بکمال حزن و اندوه
که از شدت درد داشت این شعر آهسته آهسته مے خواند و آب
از چشم مے ریخت ؎ یا حبیب الا له خذ بیدی * مالعجز سے
سواک مستندی * و گاهے چشم بند مے کرد همدرین حالت

که چشم بند بود و شعر مذکور بر زبانش جاری اثر آمد کسے یافت گویا شخصی
درین مکان آمد یکبار چشم بکشاد دید حضرت شیخ العالمین رضہ بر بالین
وے ایستادہ است باستعجال قصد ایستادن از بہر تعظیم کرد طاقت
نیافت آنحضرت فرمود ہمچنانکہ ہستید بباشید و بر بستر شان
بہ نشست و دست حق پرست بر جائے درد نہادہ چیزے
دم نمود کہ تسکین تمامتر دست داد و یک بیک از نظر غائب شد
ایشان را حیرت گرفت کہ چہ دیدم نہ خوابے است کہ علانیہ دیدم
و سخن کردم و ثمرۂ عنایت از صحت مشاہدہ نمودم و اگر در بیداری
دیدم باز نہ برخاست وے رضی اللہ عنہ وقت رفتن دیدم نرفتن
وے مشاہدہ کردم یک بیک از نظر غائب شد امابر کسی باز
این ماجرائے شگرف بشبہ ظاہر نساخت بخیال آنکہ کسی باور نخواہد
کرد باعمل بر خلود ماغ خواہد فرمود صبح آن شب کہ مولوی محمد قادری
صاحب بعزم شہر عظیم آباد از حضور پر نور وے رضہ رخصت خواستند
فرمود عیادت میرزا در علی ہم ضرور است مہو نخواہی کرد مولوی
ممدوح ابرام تمام عرض داشتند کہ میر موصوف بیمار نیستند بالفعل
ہم در عرصۂ دو سہ روز است کہ خط شان بنام کمترین رسیدہ بود
باز ارشاد شد کہ مزاج نادرست شدہ بود عیادت مناسب است
اگر صحت شدہ باشد فایدہ ملاقات از دست نمی رود والا از عدم
عیادت فراخت خواہد شد مولوی مذکور متعجب بودند چون بشہر

بعد فراغ کار خود قصد ملاقات میر نادر علی نمودند خوشحال و صحیح یافتند
زیاده تر تعجب رو نمود دانستند کسے خبر غلط بحضور شیخ العالمین رض
رسانیده بود باز بر احتمال بیماری پرسیدند که حال مزاج شریف چونست
میر صاحب مشار الیه بشکر و سپاس حق سبحانه رطب اللسان
شدند مولوی موصوف را حیرت بر حیرت افزود گفتند عجب
حال اہل زمانه است ندانم کدام کس خبر بیماری سامی بحضور اقدس
رسانیده مشوش خاطر گردانید که مکرر برائے عیادت بابرام حکم فرمود
هر چند عرض داشتم که خوب تحقیق میدانم بیمار نیستند و هم دو روز
است که خط آمده بود با ایهمه تقید بلیغ نفاذ یافت میر موصی الیه آزمان
متبسم شدند و گفتند حالا سر سخن بدریافت آمد و تردد یکه بود رفع
گردید بلے بیمار بودم و ماجرائے گذشته بیان کردند و گفتند تا این
زمان کسے را ازین حال خبر نیست و خود در حیرت بودم که چه دیدم
گاه خیال تخیل خود میکردم گاه خیال مے آمد که کسے از عالم ارواح
شبیه شیخ العالمین رض از راه لطف و کرم بفریاد رسی آمده و در دل
تمنا داشتم که این سر بر من هویدا گردد امروز یقین کلی آمد که شبه نبود
خود آنحضرت بفریاد رسی ما آمده بود اکنون ریب و شک از دل جا نماند

نقل است مولوی محمد قادری صاحب از موضع قاضی چک
مے آمدند در اثنائے راه بر چوکی موضع دانا پور آفتاب غروب شد
بانتظار پس ماندگان راه ساعتے توقف کردند و بنماز مغرب مشغول شدند

برادرزادهٔ نورچشم علی حسن مرحوم نیز با ایشان بود همراهیان را در طی مسافت
درنگ شد و تیرگی شب از نظر خلق عالم را روپوش کرد در رهزنان و
دزدان سر راه گرفتند و کهاران قصد فرار کردند ایشان را بنظر فرزند
عزیز علی حسن مرحوم اضطراب سخت آمد که مبادا بروے صدمه از ین
تیره بختان رسد یکبار دیدند که حضرت شیخ العالمین رض موجود شد
و فرمود خوف نیست برو ما با تو ایم ایشانرا دل قوی شد و بر کهاران
آواز کردند که مترسید این کافران هیچ کردن نمی توانند کهاران میانه
بر دوش گرفتند و روان شدند خداوند رهزنان و دزدان را چه خوف
در گرفت سر راه گذاشتند و دم نه زدند و آنحضرت فرمود با بخیر گذری
پس ماندگان مے روم شما بروید چون ایشان بخیریت داخل مکان
شدند آنحضرت از حال راه خطرناک پرسید مفصل بعرض رسانیدند
هدایت نمود حق تعالے بحفظ خود آورد از عقب بعد عرصهٔ دراز
همراهیان هم مع الخیر رسیدند **نقل است** بزبان اسمعیل خان
داناپوری ازین مولف کتاب مولوی محمد قادری صاحب مے
فرمودند اسمعیل خان از حضور وے رضی الله عنه رخصت شده
سعه قبائل بسواری بهل ره گرائے قصبهٔ داناپور بود در اثنائے
راه قطاع الطریق سر راه او گرفتند و محاصره کردند نا مبرده فریاد
برآورد یا شیخ العالمین برائے زیارت شما حاضر شده بودم و رخصت
گرفته مے روم دریاب که راه بر من تنگ شد فی الفور دید که آنحضرت

موجود شد و تسبیح که در دست حق پرست داشت بر پشت یکے
از دزدان زد آنہا بے اختیار گریختند و فرار نمودند کہ در خود نبودند
و الیشا یا ان جان بسلامت بردند **نقل است** ہم از الیشان شنیدم
کہ زبانی مولوی افضل علی عظیم آبادی روایت میکردند بخانہ مولوی
ممدوح ہنگامہ ارواح خبیثہ بود الخانہ الیشان را دیوے شدید بنوع
بنوع ایذا رسانید و اکثر سرش گرفتہ بلند برمیداشت و بہ
سقف خانہ ملصق میکرد و باز بہ نرمی میانداخت کہ شکستے بر
استخوان نمی رسید الا ایذاے ضرب از وے میکشید بیمار را حال
بہ تنگ آمدہ بود ضعف و لاغری روز بروز در تزاید و اثر اعمال و فتیلہ
در ضعف و نقصان ہمہ احباب و اقارب روز و شب در تشویش و
خوف آنکہ مبادا روزے آن موذی بیمار را بزور افگند و ہلاک کند
آخر الامر روزے بیمار را ضعف زیادہ بود کہ خویشان وے مضطر شدند
و دعا فراز داشتند ہمدران حالت آن موذی یکبار سر بیمار گرفتہ برداشت
و با سقف خانہ ملصق کرد مادر مولوی افضل علی ممدوح با اضطراب فریاد
برآورد یا شیخ العالمین رحمۃ بہر خدا دریاب کہ اینک جانبری دشوار است
ندانم آہ جگر سوختہ وے ہمدران وقت بہ کار کرد دفعتاً آنحضرت
رضی اللہ عنہ موجود شد و تسبیح کہ در دست مبارک داشت بر سر آن
دیو زد و بہ ہیبت تمام فرمود بگذار اے ملعون فی الفور آن دیو زن را
گذاشتہ گریخت و زن بر زمین افتاد سر موالم ضرب بوے نرسید و باز

ازاں روز زائر دیو بہ بیمار شد و صحت یافت **نقل** است مردے
عظیم آبادی مرزا جان نام کہ بسبب غلوی رفض در حضرت صفویہ صفا
از احیاء و اموات مطلق عقیدت نداشت پسرش را عوارض
چشم بے نور کرد اول با طبائے شہر رجوع آوردہ ماہ برین گذشت
کہ ادویہ و معالجہ اطبا سودے نہ بخشید چار ناچار بفقرائے شہر رجوع
نمودہ ہمچنان از حصول مقصود محروم بود روزے خجیث بردے
تسلیط کرد و گفت من چشم را ہرگز نمی گذارم بکن ہر چہ تواں
بعد افاقہ پسرش گفت امروز مردے کریہ منظر بر سر من ایستادہ
می گوید ممکن نیست کہ از دست من رہائی یابی و ہم حال اطبائے
شہر و فقرائے این دیار معلوم شد میخواہم کہ ما را در قصبۂ بہلوارے
بر در عالم پناہ شیخ العالمین بہ برید یقین واثق دارم کہ انجا مشکلشائے
ما خواہد شد و از عالمی تعریف کمال فقر وے شنیدہ ام ہر چند مرزا را
از صوفیہ انکار محض بود لیکن بشعر مشہور است ؎ ہر کہ شیران را کند
روبہ مزاج ✤ احتیاج است احتیاج است احتیاج ✤ از در دفع زندے ناچار
اختیار کردند و بحضور پر نور شیخ العالمین رض حاضر آمدہ عرض حال کردند و گفتند
از ندے تمنائے دولت پا بوسی داشتم علی الخصوص بیمار را آرزوی
دولت جبہہ سائی آستانہ فیض نشانہ بسیار بسیار ہست اما چشم وے
متحمل تاب آفتاب نیست محض مجبور ہست آن حضرت کہ اخلاق محمدی
در اصل خمیر داشت باوجود تخالف ملت دنا آشنائی محض نظر بر سخن عرض

نفرموده ارشاد نمود که هر امر موقوف بر وقت است فردا یکدو ساعت
روز برآمده معه بیمار حاضر شوند روز دیگر که حاضر آمدند آنحضرت تشفی کرد
و چیزی که دران وقت میخواند بر چشم وی دم فرمود در اندک روز
همه بیماری چشم وغیره زایل گردید و رخصت وطن گرفت احباب
و اقارب بس متحیر گردیدند که هرگز گمان صحت نداشتند کسی بحضور عرض داشت
کرد اعمال چشم دی خوانده شد که دفع مرض خبیث شدید و مهلک یکبار حسب مراد مزاج بوقوع
آمد فرمود تعین نبود وقت حاضر شدن او هر چیز که می خواندم دم می کردم
از آنروز مرزا را عقیدت بحضرات صوفیه فی الجمله پیدا بود بعد چند ایام
باز بیمار شد و بر عادت قدیم بحضور حاضر آمد دران ایام آنحضرت را
بیماری صعب بود فرمود بعد صحت خود متوجه خواهم شد هر چند مرزا
عرض کرد که کسے ملازم بارگاه را حکم شود جواب شافی نداد همانروز محرمان
عادات را از صحت پسرش مایوسی دست داد و بعد چند ماه بمرد *

نقل است مولوی محمد علی سجاد صاحب فرزند ارجمند ششمین آنحضرت
روزے غلامے را بر قصوری تادیب بنصرت داد ناگاه ضربے شدید
بر سینهٔ غلام رسید که غش کرد بگمان آنکه مکرے پیش کرده از روے
غضب دو چهار ضربے دیگر زدند که حالش ابتر شد و رنگ و پریدگی از
بس ندامت آمد لیکن چون چاره کار بدست نبود تشویش مطالبه حاکم
حقیقے و مجازی در دل جاگرفت خبر بآن حضرت رسید نهایت رنج کرد
و تکدر ظاهر نمود و فرمود دانشمایان هر چه مے خواهند بے مهابا مے کنند

وما را در تردد و رنج می افگنند و ساعتے متوجه شفاے وے گردید که
ازان حال افاقه آمد ملازمان را حکم داد که اکنون بتدبیر کوشند حق تعالیٰ
قادر است که صحت بخشد بعد تدبیر در عرصهٔ قلیل صحت کلی یافت
که لغایت تالیف این کتاب قریب سی سال برین ما جرا گذشته
گاهے در ایام سرما و برشگال اثر ضرب ازدرد وغیره در اندام خود نیافته
نقل است عجیب روزے میر اسد الله این در ایام سرما لباده
نو لبس مکلف نذر آنحضرت رضه فرستاد و معرض قبول در آمد وقت ظهر آنرا
پوشیده بمسجد شریف تشریف آورد و بعد نماز فی الفور برخاست و برخلاف
عادت بخلوت ریاضت جلوه افروز شد و آن لباده را از جسد منور
خود برکشید و لباده کهنه و مستعمل را پوشید و با کراه تمام در گوشه انداخت
و برنج بسیار این قدر فرمود که مردمان را چنین جنس پیش ما فرستادن چه
ضرور و باز گاهے دیرا باستعمال نه آورد و بکسے نداد تا آنکه بهمانجا آنرا
طعمهٔ کرم و موش کرد و کسیرا مجال دریافت سبب رنج و اکراه نبود
اما همه خادمان را فکر آن در دل بود بعد عرصهٔ چند بدریافت آمد که از مال
حرام بود متروکات قاضی عبد الرشید خان که خود بر جمع مال حرام و
رشوت ستانی ید طولے داشت بلاحق دین و وارث در وجه ارث بمیر
مذکور رسیده بود و وارثان شرعی از متروکه نامبرده محروم محض در داد
و بیداد میر مشار الیه بنظر اظهار نیازمندی و خلوص عقیدت ازان متروکات
این لباده را بحضور وے رضی الله عنه فرستاده بود آنزمان که برکه و

این حال ظاہر شد کسے از مقبولان عرض کرد کہ وقت این اکراہ طبع
بحسب الشرع پوشیدن لبادہ مکروہ نبود کہ احوال آن معلوم نبود فرمود
چہ کنم فی الفور عین بسط از انقباض بدل شد و نمود گویا گناہے عظیم بوقوع آمدہ در
فکر آن شدم کہ کدام امر باعث انقباض گردید عنایت الٰہی دستگیری
فرمودہ طرفۃ العین بر دل ما ریختند کہ مال حرام در برداری بنا بر استعجال
از مسجد آمدم و آنرا از تن در کشیدم بعد چند روز میر موحی الیہ بملازمت
عالی حاضر آمدند و خاصان بارگاہ نیز حاضر بودند از راہ لطف استفسار
نمود کہ این لبادہ از کجا بدست آمدہ بے تامل از زبان وے برآمد
قبلہ گاہا از متروکات قاضی عبد الرشید خان بغلام رسیدہ بود
چون جنس گران بود بحضور فرستادم بمجرد اظہار او بر شرہ مبارک
تکدر آمد و فرمود کہ در متروکات وے شما را استحقاقے نیست بتظلم
از وارثان وے گرفتید باز چنین مال حرام بمن چرا فرستید اکنون از
تحالیف شما تحاشے ضرور باید دلپس نفیرین بر ین حرکت ناپسندیدہ
شان کرد کسے را از حاضرین خطرہ آمد کہ معلوم نیست کہ چرا بر یگرے
عنایت نمی فرمایند کہ بکار وے آید نیز حکایت بزرگان سلف
مانند این شنیدہ شدہ کہ مال حرام و مشتبہ را بدریا مے اندازند و
بمحتاج و فقیر نمی دہند در ین چہ مصلحت است کہ کرم خورد و پوسیدہ
گردد و بکار فقیر نہ آید بر خطرہ وے مشرف شدند فرمود حضرت ابو بکر
شبلے رضی اللہ عنہ را کسے صرہ زر نذر داد بخاطر وے قبول کرد بعد

رفتن او صره را بدریا انداخت و گفت یکساعت که نزد من باشد هزار گونه
خطره ها پیدا کرد و از یاد حق در غفلت انداخت ندانم خلق چگونه با خود
شب و روز میدارند یکی از حاضران مجلس عرض کرد در دریا انداختن
چه سود داشت اگر بمحتاجے مے بخشید ندا جر اخروی می یافتند
فرمود صد حیف چیزے که از خدا در اندازد و داشتن وے بر خود
نگروه دارم به برادر مسلمانے دهم و ازین عطارهائی خود را از بلا خواهم و
برادر دینی را در آن مبتلا سازم و غفلت وے از یاد خدا گوارا کنم نبابر
بدریا انداختم اینهمه لطف وقتیکه خوش باشد که اصل کار از دست نرود
وچیزے که از مقصود اصلے دور دارد بوسیدنش وضایع شدنش از
عطا بهتر و خلقے را که در عسرت و افلاس دستگیری فرمود و بجاه
و فلاح رسانید مشهور عالم است درین مختصر گنجایش ندارد معهذا چون
از هر جنس تصرفات وے رضی الله عنه رشحه از دریا ثبت این قرطاس
شده لاجرم ارقام حکایتے چند ازین جنس هم ضرور افتاد تا دانند
که تصرف آن متصرف الوجود ابوالوقت رضی الله عنه در جمیع امور
برابر بود و این برهانے است قاطع هر آن که هر ولی را قدمت بر قدم نبی از انبیا
علیهم السلام و مقتضائے او آنست که معجزات مخصوصه آن نبی بر دست
این ولی کرامتاً من الله ظاهر می شود مثلاً هر ولی که بر قدم مبارک
حضرت عیسے علیه السلام باشد شفائے بیمار از وے اکثری گردد
و اگر بر قدم موسی علیه السلام باشد ابطال سحر و جادو بیشتر بوقوع خواهد

در بیان دستگیری و غمخواران

همچنین هر ولی که بر قدم اشرف رسول صلی الله علیه وآله وسلم باشد
واین اقصی مراتب است ازان ولی تصرفات هر جنس کرامتها من الله
بظهور می آید از انجهت که در رسول ما صلی الله علیه وآله وسلم معجزات
وکمالات هر نبی علیهم السلام مجتمع بود و دلیلے واضح برین بیان قول
حضرت محبوب سبحانی قطب ربانی نایب مختار سید المرسلین سیدی
محی الدین عبد القادر الجیلانی الحسنی الحسینی رضی الله عنه است

وکل ولی له قدم وانی ✤ علی قدم النبی بدر الکمال ✤ وتفصیل
این مضامین در کتاب وصول الی الله از اقوال شیخ اکبر حضرت محی الدین
بن العربی رضی الله عنه باید جست انتهی **نقل است** مولوی
آل حسنین سلمه به راهوس روزگار در سر بپیچید از حضور پر نور آنحضرت
اجازت طلبید فرمود یک طبقه درس علم ده اگر نه توانی شش سال کتاب
بینی کن که علم تو نور ے گیرد و بر همسران تفوق جوئے روزگار تو بهتر
وعمده خواهد شد حسب ارشاد فسخ عزم روزگار کرد و شغل کتاب
بینی شعار ساخت فی الحقیقت کیفیت علمی سر آمد معاصران
شد و در ابتدائے سال چهارم از غیب صورت روزگار جلوه گر
شد و بر کار منصفے که درین زمانه عمده روزگار است مقرر گردید
نقل است میر فرقان علے عرف میر بهاکن ساکن موضع هرسائے
را از مخالفت زمانه دل تنگ آمده بود بهزار تمنا طور ناخن بندے
در عدالت یکے فرنگی شده بود که باز در اندک روز رنجشے و مخالفتے

رو نمود راه بجز گریز ندید رو پوش شد و حاکم جابر بسبر شتگان و پیادگان
حکم داد هر جا که مرد النعلی را یابید حاضر آرید و مستحق انعام و اکرام
شوید میر موصوف بخوف عزت از اصطواب دوستان شبا شب
از آن شهر گریخت و بقصبهٔ پهلواری آمد هر چند بحضور آنحضرت رسم خط
و کتابت نداشت اما بنظر ضرورتے که در پیش بود حاضر آمد و تمنای
دستگیری کرد حکم شد بر و بر کار خود و منتظر وقت باش چون آن فرنگی
بتفریح خاطر سیر صحرا کند تو هم بر اسپے سوار شده از پیش نظر او
دور دور بجانبے رفته باش حق تعالے قادر است که وے را بر تو مهربان
سازد میر موصوف عرض کرد که دید و بعزت کرد او دشمن جان ماست
بجواب فرمود مترس و بر و هر چند بس خوفناک بود اما بر ارشاد
آنحضرت دل قوی کرد و برفت چون دران شهر رسید یاران همدمان
بس تنفیر کردند که چرا آمدی دبر بعیزے خود کمر بستی زود باز گرد
گفت فرستاده شیخ العالمین رض آمده ام آنحضرت بابرام رخصت فرموده
و چنین و چنین گفته اکنون بدون بجا آوری فرمان دے نمی روم
همه یکزبان گفتند هرگز هرگز چنین مکن ورنه بعزت شدی و بقید
خانه رفتی گفت هر چه باد ا باد از گفتهٔ بزرگے سر نخواهم پیچید آینده
او داند و منتظر وقت نشست اتفاقاً صبح همان شب آن فرنگی
بر اسپے سوار شده راه صحرا گرفت ایشان هم بر یا بو سوار شده
دران صحرا رفتند و از دور بجانبے مے رفتند یکبار نظر با خود ها دو

واز ملازمان و نوکران پرسید که این سوار مرد انگلیسی است یا مرد دیگر
همه عرض کردند همان مرد انگلی مغرور است گفت ویرا آواز کنید
که حاضر شود و زود بیارید پیاده گان دویدند و آواز دادند که بیا
حاکم وقت ترا یاد فرموده است ایشان لگام اسپ باین سو کردند
چون قریب رسیدند خاستند که فرود آیند و پیاده گان هر سو منتظر
حکم بے عزتی در محاصره که مبادا اجالاکی نموده اسپ را خیز کند دیگر یزد
فرنگی گفت سوار باش حاجت فرود آمدن نیست اما نزدیک بیا
چون قریب تر شد سلام کرد یک نظر تامل دیده پرسید کجا بودی
میر موصوف عرض کرد بخوف غنت از بیخ آقا رو پوش بودم گفت
هیچ خوف نیست در کچهری بر کار خود حاضر باش سلام کرد و همان
وقت در کچهری رفت در روز بروز اقتدار یافت گوئی خود حاکم عدالت
شد که هر چه بحاکم می گفت همان میکرد ازین سبب چندان علو و
اقتدار پیدا کرد که اقران ویرا عرق حسد در جوش آمد بعد چندے
بمقتضاے عقیدے که داشت در سلک مریدان آنحضرت داخل شد
و تا مرگ داد پیر پرستی داد **نقل است** شاه غلام شبلی علیه الرحمه
روزے بخلوت گنجینه معرفت آنحضرت حاضر آمد فرمود امروز تاریخ
جد شما حضرت مخدوم قدس سره است ایشان عرض کردند که معلوم
است اما مجبورم که هیچ ندارم آنحضرت فرمود چیزے فاتحه دادن
ضرور است گو قلیل باشد باز ظاهر نمودند که بسیار تردد کردم از شما

ایام نگذشت برنج هم بدست نه آمد و نه نکلوس که شیرینی نیاز کرده بید
قرض هم میسر نشد چون بخت یاور بود آنحضرت را بر حال شان
تاسفے آمد رحم کرد و فرمود بروید هر غله که در خانه باشد فاسخ کنید
سال آینده چنین نوبت نخواهد رسید ایشان رفته بتردد و تلاش
قدرے سامان پلاؤ نمودند و بحضور نیز تبرک آوردند همه را انسال
ابواب فتوح بر روے شان کشاده شده و روز بروز ترقی میگردید
تا آنکه عزتے در دنیا پیدا کردند **نقل است** احمد قوال که از زیارت مغرب
آمده بود در شیوهٔ سرود مشهور عالم بود بس خوش مے سرائید بقبول
طبع عالی آنحضرت گردید وقت رخصت مبلغ دو روپیه موجود بود عنایت
فرمود احمد قوال عرض کرد برائے غلام حاجت این عطا نیست
تبرکاً و تیمناً میگیرد اما آرزو اندآرد که به برکت این عطیه در شهر عظیم آباد
دولتے رو نماید که از دست عسرت نجات یابم فرمود انشاء الله
چنین شود که میخواهی شهر شهر لشت هر جا که خواهی برو چون بشهر رفت
هر جا و بهر امیرے که میرفت معزز و مقبول قلوب میشد تا آنکه راجه
ساد هو رام غلام اوشد و بس انعام و اکرام در حق وے مبذول
داشت و صاحب ثروت گردانید بعد چندے ایام قصد شهر مرشد آباد کرد
و به برکت دعائے حضرت شیخ العالمین مقرب نواب مظفر جنگ
ناظم ضلع بنگاله گردید و صاحب فیل شد کسے بحضور افسر
آنحضرت رفته عرض کرد که الحال مراجعت احمد باین دیار دشوار است

فرمود اگر خدا خواسته باشد قریب میرسد در عرصهٔ چند ماه ترک
روزگار نواب کرده قصد این دیار کرد هر چند نواب بالغ آمد جواب داد
که تمنای زیارت شیخ العالمین رضه آنقدر دارم که وجود این روزگار
و دولت دنیا در نظر من قدری و منزلتی ندارد میخواهم که بقیهٔ عمر
بر درد دولت آنحضرت بر هر چه نان خشک بسر کنم و روانه شد
و بقیهٔ عمر بر آستان عالی آنحضرت بسر کرد **لقل است** عجیب
در سال یک هزار و دو صد و چهل و یک هجری بر من عسرت سخت
آمد و ماه مبارک رمضان شریف بر سر رسید و کفیل خرچ بعضے دوستان
هم بودم تردد خاطر تمام تردد داشتم شب بیست و هم ماه شعبان هم دران
خیال حساب خرچ ضروری ماه رمضان منظور بستگے میکردم تا آنکه
خواب آید از روے حساب بلغ ده روپیه ضروری باقیست که بغیر ان
طعام سحر و افطاری شام دشوار بود اما درین عدد بکمال قلت
و شدت تردد ممکن بود و گنجایش به تکلیف تمام مے تواند شد و راه
تدبیر آنقدر هم مسدود مے دیدم و بر کسے این راز ظاهر نمیکردم و نظر
بر خدا مے داشتم تا بیست و نهم شعبان خال زادهٔ من علی حسین از وطن
خود آمده بود چون دران ایام بشتر سکونت در قصبهٔ بهلواری داشت
قدرے روغن گاؤ برائے خرچ ضروری همراه آورده بود در خلوت
شریف بحصول شرف قدمبوسی حاضر آمد و در آن وقت حضرت
شیخ العالمین رضه را برائے خرچ ضروری مهمانان تردد در روغن گاؤ افتاد

خادمے را فرمودہ کہ برو نزد قاضی ابراہیم حسین دیگو کہ ہنوز روغن
نفرستادی و قیمت چندان پیشتر گرفتی ضرور است بضرور ہر قدر کہ
بندبست شدن تواند نفرستی گر نتوانی دو آثار شتہ آثار ہم امروز
تدبیر باید کرد و باید فرستاد برادر ممدوح عرض کرد غلام چہار پنج آثار
روغن ہمراہ آوردہ است امید قبول دارد فرمود بصرف خود آر کہ
امروز قاضی مذکور مقرر خواہد فرستاد باز بعرض بیان آورد کہ غلام
را حاجت نیست و ہم اگر احتیاج خواہد افتاد از فلان خواہم گرفت
و نام این کمینہ بارگاہ عالم پناہ بر زبان آورد کہ کفالت جمیع امور ما
از نقد و جنس علاقۂ اوست آنحضرت زیر لب فرمود کہ او از کجا تدبیر
خواہد کرد خود در پریشانی است و اضطرار دارد چون این راز ایما گرا
و اشارتاً ہم بکسی نگفتہ بودم و محض نظر بر خدا میدہشتم برادر موصوف
در تامل افتاد بعد گذرانیدن روغن از خلوت شریف بیرون آمد
و از من پرسید کہ بالفعل تکلیف و عسرت داری و برنج می کہشی گفتم
کہ فضل الٰہی است و بنظر اخفا راز مبالغہ کردم کہ از ما یحتاج
زیادہ موجود است اگر شما را ضرورتے داعی باشد ہر قدر کہ خواہید
بدہم گفت بلقین میدانم کہ بالفعل عسرت است باز انکار کردم گفت
جناب اقدس حضرت پیر و مرشد این وقت زیر لب چنین فرمود
و از شما آشکارا کرد خاموش ماندم گوی سکتہ دران حالت
بود ہوش بر جا نماند کہ این چنین حال جزئیات ہر متنفس بر آن

روشن ضمیر ظاہر است وای بر حال دیگر امور ہر لحظہ و ہر لمحہ
از بن گناہے سر مے زند و ازین خیال چنان تشویش دامن دل
گرفت کہ نفس بر من تنگی کرد و مرگ از خجالت گناہ ہا بون شد
و درین تامل از خود رفتم و بر خود لرزیدم تا آنکہ تاریخ بست و چہارم
ماہ شعبان آمد مارا طلب فرمود و ارشاد کرد کہ رقعہ نوید از میان
شیخ رجب علی رسیدہ است باید کہ رسم نوید وے ادا کنی و ملتزم
شدہ باز فرمود کہ در کارخانۂ مکتب پسر شیخ مذکور مولوی محمد
قادری رفتہ بودند اکنون در برات ترا رفتن مناسب است صبح
آنشب روانہ شدم وقت رخصت شیخ موصوف مبلغ چہار روپیہ
نذر آنحضرت بمن داد و گفتم کہ برائے خرچ ماہ رمضان آنحضرت
تدبیر کردہ است کہ طرف ثانی وے ہمان ساعت رسید و مبلغ
چہار روپیہ نذر داد و در دل گفتم کہ حساب مبلغ دہ روپیہ بود و حال
مبلغ ہشت روپیہ بدست آمد باید دید کہ بقیہ دو روپیہ از کجا می رسد
و اکنون کسے نیست کہ نذر خواہد داد چون سوار شدم کہ شخصے آمد
و مبلغ دو روپیہ نذر آورد و بر مکان رسیدم و بعد حصول شرف دولت
پابوسی آن ہمہ نقود پیش نہادم کہ فلان و فلان نذر حضور فرستادہ است
تبسم کرد و فرمود چرا نزد من آوردہ بہ بر و بمصرف خود
آر و ہمچنین باجرائے کم و کاست در مرض موت وے رضی اللہ عنہ پیش
آمدہ بود و بہ کسے ظاہر نکردہ بودم و نہم بیماری وے رضی اللہ عنہ

آنقدر بهر که دمه را پریشان کرده بود که حواس ندداشتم خرچ ماه رمضان
را که مے پرسد و همان ماه شعبان بود و انداز همان خرچ که روزی تاریخ
بست و یکم ماه شعبان بجناب مستطاب مولانا شاه ابوالحسن صاحب
ظله العالی فرمود تشویش ابوالحیوة مرض ما را زیاده کرده غالبکه تردد
خرچ خانگی بسیار دارد تدبیر مبلغ ده روپیه کرده باو باید داد و چشم پوشی
شد کسے را جرأت دریافت سبب گریه نبود مگر از اثر گریه آنجناب
حاضرین هم میگریستند مولانا ممدوح بعد ساعتے عرض کرد که تشویش
اوشان از بیماری حضور است فرمود بلے لیکن تدبیر مبلغ هم ضرور است
خواهخواه امروز تدبیر کنید اگر نتوانند قرض کرده دهند جناب مولانا
مبلغ مذکور قرض کرده بمن عنایت فرمود و ماجرا مفصل بیان نمود
عرض کردم بجز اندوه بیماری حضور پر نور دیگرے خیال ندارم گو تردد
خانه داری هم بعض اوقات مخل امور دینی می شود فرمود خیر بهر کیف
انکار را مجال نیست بگیر و از مایان کسی را مفهوم نشد که آنحضرت را ازین
عطیه اراده آن فرمود که ما را در ماه رمضان بدو اندوه و تشویش مبتلا نگذارد
یکے مصیبت آنحضرت که قیامت کبریٰ بر وابستگان دامن دولت
است و دیگر تشویش فقر و فاقه چون تاریخ بست نهم ماه شعبان بخلوت
قدس شتافت و خلق را در غم و مصیبت گذاشت و سلخ ماه آمد همان
روز تردد خرچ ماه رمضان بر سر افتاد و همان مبلغ بکار آمد **نقل است**
مولوی محمد امام صاحب دامت برکاته مدلون مبلغ پنجاه روپیه شدند

وراه ادا مسدود بود احتراز سخت داشتند اما از کسی ظاهر نمی کردند
روزے از موضع قاضی چک عرضی مرید ے رسید لطلب یکی از
فرزندان حمندبرائے گرفتن بیعت بدین مضمون کہ فلان کس بیمارے
صعب دارد صاحب فراش است بمقتضائے عقیدے کہ بجناب
اقدس واعلے دام ظلہ علینا میداشت میخواہد کہ بسلک غلامی ازادائے
ارکان بیعت منسلک گردد اگر یکے از مرشدزادگان خصمت فرمودہ
شوند دولت اخروے نصیب بیمار ندکور مے شود آنحضرت مولوے
ممدوح را رخصت نمودہ بیعت گرفتند وخواستند کہ مراجعت
وطن کنند چندان ہجوم خلق شد کہ از گرفتن بیعت تا شام فرصت
نشد و مردمان اطراف وجوانب آن موضع پے در پے می رسیدند تا چار
روز دوم ہم بخاطر ضعیفان و زنان کہ مقدور زاد راہ ہم نداشتند
اقامت کردہ بیعت گرفتند واقویا واہل مقدور را فرمودند کہ
بحضور پرنور اقدس واعلے حاضر شدہ مستفید این دولت ہا عادت
شوید ونیابت ما در حق عاجزان است نہ برائے شما کہ مقدور رسیدن
بہ بینید دارید واز آنجا روانہ شدند تا وقت روانگی مبلغ پنجاہ روپیہ
بے کم وکاست نذر آمد وخرچ راہ آمد و رفت ذریعہ طالب اول بود کہ
عرضی ارسال داشتہ چون بحضور رسیدند بعد اظہار بیعت مردمان مبلغ
مذکور بحضور گذرانیدند ومعمول چنان بود کہ اگر از جائے باین نمط
نذر زیادہ مے آمد حکم میشد کہ باخود ہا ہمہ برادران تقسیم کردہ بصرف آرید

آنروز برخلاف دستور هم ایشان را حکم شد که بمصرف ضروری آرید ایشان
فی الفور ادای قرض خود کردند نقل است طرفه حکایتی است وعجیب و
غریب نقلے در کارخانهٔ شادی میان علی اشرف فرزند ارجمند مولوی محمد علی
اکبر قدس سره وعین وقت گشتِ برات جناب سید العلماء دام ظله
که طرف ثانی مولوی ممدوح قدس سره بودند باضطراب تمام در خلوت
عرش منزلت آنحضرت حاضر آمدند وعرض داشتند که تردد سخت پیش
آمده هنوز که از نصف شب زیاده گذشته آرد گندم از قصبهٔ دانا پور
نرسیده در کابلی هم موجود نیست باوجود وعدهٔ انعام کلالان این وقت
جواب صاف دادند وبرخلف وعده وعهد کمر بستند مردمان خانه
تلاشی آنها نیز کردند اما یک رکابی نیافتند صبح که برات خواهد رسید تدبیر
اطعام مهمانان متعذر است وبسکی ورسوائے مقدر ومردمان برائے
ازسه هزار مردم ادائے واجب اکم نباشد آنحضرت را نیز تشویش آمد
چون راه تدبیر مسدود دید بمقتضائے عنایت خاصه که ببندهٔ حال
جناب سید العلماء دام ظله بود ارشاد فرمود که چه قدر اسباب مهمانی است
عرض داشت هزار جفت نان تنوری موجود است در کابلی پلاؤ بمقتضی
وطشتری زرده یکصد وپنجاه تامل کرده فرمود فردا همه اسباب را یکجا
کرده قبل از تقسیم بمن اطلاع بخشند کار پردازان حسب ارشاد همه کابلی
پلاؤ وطشتری زرده ونانهائے تنوری معه وازمهٔ قلیه وجغرات وگوشت
همه ترتیب داده بحضور آنحضرت رضی الله عنه خبر رسانیدند که ببرات

هم جابوس فرسود و اسباب هم بجینه مرتب کرده شد مگر طشتری زرده
که جائے داشتن وے در صحن خانه نبود عدد وے چند از وے آورده ام
باقی در باورچیخانه است آنحضرت برخاست و در صحن که رکابی طعمه
ترتیب یافته بود تشریف آورد و بر کناره صحن بایستاد و توقف کرد
و نگاه دید و حق بین بسوئے آن اسباب سید اشت لحظه نگذشت که
بسبب الحاح روایت برکاته فرموده ایام گرماست و کثرت مگس مناسب
که در ضیافت براتیان تعجیل کنند که هنوز سردی صبح باقیست و آفتاب
از دو ساعت متعارف زیاده سیر نکرده است ایشان متامل شدند
که این قدر قلیل رکابی چگونه تقسیم کنم و به که دهم و کراند هم چون آنحضرت
ایشان را در تامل دید فرمود تردد نکنند انچه موجود است بسیار است
نهایت که همین کفایت کند و باز بخلوت عرش منزلت جلوه افروز
شد و کارپردازان سرگرم خوراندن برات شدند این کمینه بارگاه
که یکے از مهمان کارخانه بود از بدایت کار تا نهایت حاضر بود ندانم که
نگاه چشم خدا بین آنحضرت رضه چه کار کرد بخدائے دانا و بینا که گاهی
چنین امر عجیب ندیده بودم که دران اسباب همه براتیان را حسب
دستور حصه پلاؤ و جفت نان و طشتری زرده و قلیه و جغرات بوفور رسید
و بعد فراغ ضیافت سه صد رکابی پلاؤ و نود طشتری زرده و دو صد
جفت نان فاضل ماند وقت رخصت برات همراه توشه کرده بخانه
اش فرستاده شد و چون حساب مردمان براتے وقت تقسیم کرده شده

بود از سه هزار مردم زیاده بشمار آمده بودند و این ماجرا ے شگرف
قریب هفتاد نفر را مشاهده شده بود آنها که شنیدند حساب ندارند و لطف
آنکه قریب صد عدد رکابے طشتے همچنان که ذخیره داشته بود معطل
ماند حاجت بوے نه اوفتاد اصل آنست که چون آن حضرت را نیابت غوث خاصه
سید المرسلین صلے الله علیه وسلم و حضرت غوث الصمدانی رضی الله عنه بود بنابر
در هر باب و سیر التصرفے بود ظاهر و باهر که کسے را جاے انکار نمی ماند و از آن است
که کارکشاے عالم از هر فرقه اسلام و کفر مشیت ازلی و عنایت لم یزلے
بر دست حق پرست حضرت ایشان داشته بود و هر کسے سر نیاز بر در
حضرت ایشان می سود **نقل است** حاجی عبد الواحد سرهندے
از خلفا رشاه محمد دائم صوفی ڈهاکوی قدس سره بعد انتقال صوفی صاحب
سالها سال ریاضتها کردند و بس سالک مستقل بودند عقده دشوار در کار
شان افتاد و مدتے در حل آن سعی نمودند چاره بجز رجوع بجناب شیخ العالم
ندیدند روزے بحضور اقدس وے رضی الله عنه حاضر آمدند و عرض حال داشتند
همان وقت آنحضرت مراقب شد و ایشان هم مراقبه کردند بعد ساعتے سر برداشت
و حاجی یکبار لشکر گذاری بر پاے افتاد و قدمبوس کرد فرمود اکنون
رخصت شو و بکار خود باش حاجی اکثر مے گفت که آنحضرت غوث وقت
است چرا که بجز غوث دیگرے را طاقت تصرف در طریق شیوخ نمی شود
علی الخصوص این چنین طور که هر اهل طریق را در طریق وے تربیت کردن
که سر مو اثر و نتیجه طریق دیگر طاری نشود آنحضرت قادریه و سرهندیه دو ے

از ارباب وجد و جوش که چشتیان زمان ازان رشک برند و لطف آنکه حل
عقده ما چنان بر روش سر هندیان فرمود که مطلق اثر جوش نیافتم **نقل است**
شاه روشنعلی خلیفه اعظم صوفی صاحب قدس سره را بعد انتقال صوفی
صاحب عقیده پیش آمد چند روز در حل آن انتظار کرده صورتی بوقوع
نه آمده عریضه باضطراب تمام از شهر دهاکه که مسافت یکماه از قصبه پهلواری
راه دارد فرستاد مرقوم بود فریاد رسا دریاب که جز تو که گویم و بجز در تو کجا
روم آنحضرت در جواب چیزے نوشت و فرستاد و فرمود که این خط
مدتها در رفع انقباض وے کافیست اگر باحتیاط دارند شاه محمد والی
نصیر آبادے علیه الرحمه که از وطن عازم بابوسی شیخ العالمین رشد
در اثنائے راه وارد خانقاه شاه موصوف بود میگفت که شاه ممدوح
مے فرمود که بسیار بسیار حل مشکل ما از مطالعه آن مکتوب وحی اسلوب شده
و ازان زمان که این ارشاد نامه وحی ختامه نزول اجلال فرموده هر انقباضے
که طاری شد از مطالعه اش بانبساط مبدل گردید بنابرے راحز جان
خود کرده ام و از بسی تباهی عافیت یافتم **نقل است** بارغمی که خاطر ما خسته کرده
بود * عیسے دم خدا بفرستاد و برگرفت * **نقل است** شاه کریم
بخش مجذوب عظیم آبادی چون ذکر آنحضرت در مجلس وے آمدے
گفتے او قطب وقت است و ما بر دهٔ و ایم و بس پاس ادب میکرد چنانچه
در سال یکهزار و دو صد و یازده هجرے که اتفاق جلوه افروز شهر بهار
شده بود بعد فراغ عرس حضرت مخدوم الملک قدس سره که مراجعت

فرمود در وسط شهر عظیم آباد باستقبال رفته عرض داشتند که اگر خاک
این شهر هم بشرف پابوسی بندگان عالی مشرف شود رشک طوطیای اهل
بصیرت کرده مقرون باجابت گردد ارادهٔ ملاقات مجذوب مذکور که
در اثنای راه قصبهٔ پهلواری بیرون شهر سکونت داشت متمکن خاطر
اشرف شد هنوز سواری دور بود و مجذوب مذکور از غلبهٔ شوق بس
بیتاب بار بار از هر کسی میپرسید که تا کجا رسیده باشند مایان که از پیشتر در
مکانش رسیده بودیم میگفتیم که هنوز سواری دور است و هر که می
رسید بے اختیار برمے خاست و ما همه میگفتیم که آنحضرت عقب
است و این فلان یار اوست ؎ رسید لشکر عشق و گرفت کشور
جان ؎ هنوز گرد شهنشاه عشق پیدا نیست ؎ تا آنکه سواری
آنحضرت نمودار شد یکبار بے اختیار برخاست و بسوے آنحضرت
تیز روان شد و از غلبهٔ شوق پا در لغزش بود آنحضرت آواز داد
که بنشینند تکلیف نفرمایند او شنیده نا شنیده کرده پیش قدمی نمود
و پایهٔ پالکی گرفت خواست که همچنین تا نشست گاه رود آنحضرت
کهاران را فرمود جلد پالکی از دوش بگذارد و قصد فرو آمدن فرمود
هر چند آنمجذوب گفت که تمنای دویدن در رکاب سعادت داریم
آنحضرت قبول نکرد و از پالکی فرود آمد بغل گیر شده در نشست گاه
آمد و به نشست آنمجذوب را بجز دو زانو سر فرو افگنده دیگر نشست
نبود و هرگز چشم بر ابرنمی کرد و در سخن میگفت مابندهٔ تو ایم هر جا که بشناسد

نشسته ایم و تمامتر با حواس بود که مطلق اثر جذب در سخن وے
یافته نمی شد نقل است مولوی غلام محی الدین مجذوب بس
طاقت تصرف داشت و مکاشفه تیز نند در شهر عظیم آباد بود شش
ماه سالک ماندے و شش ماه مجذوب خرق عادات وے زیاده
از حد احصار است هر که وے را معتقد وے بود ند روزے در ایام جذب
بمیر محمد سعید علیه الرحمه که عازم زیارت آثار شریف نبوی صلی الله
علیه وسلم در عرس ربیع الاول بود ند گفت چه خوش باشد که
ما را هم همراه ببری الیشان بخیال آنکه هر وقت بمسکرات مبتلا است
رفتنش در ان مجلس مناسب نیست و مساغ انکار هم نبود گفت
بسیار خوب و وقت روانگی بغیر اطلاع وے در قصبهٔ پهلوارے
آمد و بحضور شیخ العالمین رض از اراده آمدنش ظاهر ساخت آنحضرت
فرموده خطا کردے که ویرانه آوردی و رنج دادی آمدنش بر ما ناگوار
نبود که او مکلف نیست اینجا در خلوت شریف این تذکره بود و آن
مجذوب همدران وقت در شهر عظیم آباد از میر محمد جواد که در خدمت
وے حاضر بود ند گفت اے محمد جواد آن پیر مرد که ما را عجیب دید
و همراه نبرد بحضور شیخ العالمین رض سبب بیرون ماندن از مجلس
عرس بیان کرده که مرتکب بمحرمی هستم چه قدر ذلیل شده است
آنحضرت بر اے او بس نفرین کرد و ملامتها نمود که نهایت خجل
شده است آرے اگر او شان حمایت ما گنهگاران بے بضاعت

نگفتند دیگر که کند و عزت که بخشد میر محمد مدوح که ازین حال اطلاع
نداشتند گفتند که هیچ نفهمیدم گفت میر محمد سعید را گفته بودم
که مارا نیز در مجلس عرس و زیارت همراه ببرد بسبب ارتکاب ما نخبرد
نبرد و غمازی ما نزد شیخ العالمین رض کرد و سید نسبت که کار بهتر کرد آنحضرت
بر عقل وی پسند نفرین فرمود و گفت که او مکلف شرع نیست
آمدن وی بر ما ناگوار نبود نهایت ملامت بر تجویز وی کرد اکنون
شرمنده نشسته است و نیز هر کسی از یاران و مریدان شیخ العالمین رض
که بملاقات وی رفتی غایت تعظیم وی کردی و اخلاق فرمودی
و اگر دران وقت جذب غالب شدی عذر خواستی که وقت
دیگر تشریف آرند **نقل است** صوفی محمد دایم قدس سره که کامل
طریق سر هندیه دلگانه عصر بودند چون در مجلس شان ذکر شیخ العالمین رض
آمدی بی اختیار مبتهج و مسرور شدی و گفتی فرزند سه قسم
اند یکی آنکه در لیاقت با پدر برابر باشد دوم از پدر اعلی باشد
و این محض نایاب است و وجود این قسم فرزند کبریت احمر است
و اکسیر اعظم و سوم نالایق محض و شیخ العالمین از قسم دوم است
در خاندان خود و چون کسی رونده و آینده را می یافت گاه گاه مصلا
و پاپوش از تحایف شهر ذها که میفرستاد هر چند بظاهر ملاقات جسمانی با آنحضرت
نداشت اما پیوسته در محبت آنحضرت بود شاه محمد والی وارد خانقاه وی
قدس سره بودند فرمود خوش آمدی مدتی است که اتفاق ارسال خط

نیافتاد حالا خواهم نوشت وقت رخصت شان کاغذ و قلم در دست گرفت
هنوز حرفی ننوشته بود که گریه بروے استیلا کرد کاغذ تر شد قلم از دست
بنهاد و عذر آورد که امروز در عزیمت سفر فسخ نمایند و فردا انشاء الله تعالے
خواهم نوشت همچنین تا سه روز گذشت روز چهارم تصمیم عزم کردند ناچار
از گریه بجز این قدر مهلت نیافت که بر پرزه نوشت دایم دایم خاک شو
خاک شو و از آب دیده حسرت و ندامت گل شو گل شو و زیر نعلین پاکان
چسپیده شو چسپیده شو تمام رقعه انیست و با ایشان حواله کرد این مولف
کتاب هم زیارت آن پرزه کرد آنهم از قطرات اشک تر بود نقل است
درویشی عالی خاندان میر محمد شاه ملتانی از فرزندان حضرت محبوب سبحانی
رضی الله عنه از ستیزهٔ حکام کفره خانمان و معاش را از دست داده بتلاش
شیخ شدند هر جا که از بود و باش بزرگے مے شنیدند قریه بقریه شهر بشهر
می رفتند تا آنکه بخانقاه شیخ العالمین رض رسیدند عمر هفتاد ساله و صلاح سیمایان
در بر و پیش قبضے فولادی در کمر صورت ظاهر منافی ارباب طریقت بود بعد ملاقات
فی الفور چشم بند کردند و بعد ساعتے سر از مراقبه برداشتند صبح دیگر درخواست
اشغال و اذکار کردند و مدت دو نیم سال کامل اقامت ورزیدند و در این
عرصه دو اربعین کشیدند اکثر روزها فقرا را سے فرمودند شما یان کجا رفتید
و فرمودند فقیر چه داند و چه شناسد از ما پرسید قدر شیخ العالمین رض از آنکه
از شهر ملتان تا اینجا تلاش فقرا در بدر شدم و در به در سیر کردم و خانقاهے
و خلوتے نبود که دو روز دوازده روز در آنجا قیام نکردم و حقیقت حال

ندریافتم نہ این کمال طریقت دیدم نہ استقامت علی الشریعت این یک
چراغ میرابجی است کہ حق تعالے روشن کردہ و ہمیشہ روشن دارد اگر
در دیار ما مے بود ہزار ہزار کس از ہوے تربیت مے یافتند آنجا طالبان
اند در ہیچ نیست و اینجا ہیچ نیست و طالب نیست و ہم میگفت
کہ در شہر ما مجذوبے بود مشہور اکثر در خدمت وے حاضر مے بودم
روزے از عین عنایت بمن نگریست و فرمود چہ میخواہی گفتم ترا ہم
مثل خود کن بتامل شد بعد ساعتے گفت نصیب تو در دیار مشرق
از بزرگے است اگر پاے طلب داری بر خیز و سر راہ خود گیر از ہمان
وقت عزم این دیار مصمم کردم الہام مرو زو فردا میگذشت تا آنکہ روزے
خواجہ بہاء الدین ذکریا ملتانے قدس سرہ را بخواب دیدم و از وے
چیزے در خواست کردم فرمود نصیب تو در دیار مشرق است
ہر چہ شدنی است از آنجا شود چون بیدار شدم عزیمت سفر
کردم بجز شیخ العالمین رضہ دیگر ندیدم ؎ ہمہ شہر پر ز خوبان
منم و خیال ماہی ؎ چہ کنم کہ چشم بد خو نکند بکس نگاہے ؎ و دیگر
آنچہ دیدہ ام نامناسب نیست غنیمت دانید صحبت اکابر را
کہ روزگار ویران شکر بجا آرید بر این نعمت بے بدل نقل است
شاہ منیری علیہ الرحمۃ کہ در باب نصاب اسماء ریاضت شان
چون ریاضت اسلاف بود کہ روز پانزدہم از برگے چند سائیدہ غذا
کردے و پیشتر در کوہ نصاب دادے و استخارہ نزد وے امرے نبود

دیگرے را فرمودے دی شب اول از حضرات عالیات بوسیلۂ
او مشرف شدے و سیر کوہ ہا بسیار کردہ بود روزے از راہ شفقت
در ذکر آمد و رفت بزرگان کہ وارد خانقاہ مے شدند فرمود کہ سبب
آمد و رفت و رجوع ما بحضرت شیخ العالمین رض عجیب بود در ایامی بر سر
کوہ راجگیر اقامت داشتم و مشغول اضاب بودم ہیبت عمل شد و
سودائے سر شار در دماغم جا گرفت کہ سنگ سنگ و غار غار و قلّہ
قلّہ و درہ درہ سراپائے برہنہ شوریدہ می رفتم و از آنجا می گذشتم
چند روز بریں گذشت بارے عنایت الٰہی دستگیری کرد کہ شبے
مخدوم شعیب رضی اللہ عنہ را دران شوریدگی بخواب دیدم در دے
بمن آموخت و فرمود اکثار آن کن گفتم بچہ حال خوانم فرمود بہر حال
کہ باشے بخوان اینقدر حواس خواہی یافت صبح کہ بیدار شدم
درود بمن یاد بود خواندن شروع کردم در عرصۂ قلیل تمامتر افاقہ
آمد و از برہنگی بسر آمدم باز بخواب فرمود خواص این درود بسیار است
یکے از خاصۂ وے اینست کہ دیدی مجنون را التزامش فوراً با فاقہ
می آرد اکنون برو در شہر بہار بفلان محلہ نزد فلان اخوند و از وی
اجازت این درود بگیر عرض کردم کہ حاجت باذن اخوند چیست
فرمود آنچہ میگویم بران عمل کن باز در شہر ہند کور نزد اخوند آمدم
و طلب اذن کردم گفت پیر ما بخواندن این درود طریقہ ما را البتہ
اجازت فرمودہ اما بارشاد آن دیگرے را حکم نمودہ چگونہ دہم و ترا چگونہ

معلوم شد گفتم ترا ازین قصه و افشا ما چکار بحکم مخدوم شعیب نزد تو آمده ام
ناچار شد و اجازت داد چندے دیگر مداومت کردم که اثرے ازینون
نماند بار سوم در خواب فرمود اکنون ترا این درود بحالت اصلی در افاقه
آورد باید که در قصبهٔ پهلواری نزد شاه نعمت الله حاضر شوی و از وے
اجازت و اشغال این درود حاصل کنی گفتم چون از حضور اجازت یافتم
باز طے منازل کرده برائے تحصیل حاصل فتن شاق و گران می آید امیدوارم
که آنچه اشغال وے باشد از حضور ارشاد شود مخدوم فرمود در غیر طریق
ما و امیکه صاحب آن طریق موجود باشد تصرف کردن نشاید و آنقدر
که اجازت داده بودم بضرورت داعی بود که ترا افاقه بر فتن نزد شاه نعمت الله
نبود اکنون که بحال خود آمدی اجازت گرفتن از وشان باید و ما را تصرف
در طریق شان نشاید بنابر تا اینجا رسیدم و لعنایت و برکات انفاس
شیخ العالمین باشغال و افکار درود مستفیض شدیم و انواع فوایدازان
درود بر داشتم فی الحقیقت قدر این درود کسے داند که ملازمت او کرده
باشد **لقل است** شبے شاه منیری موصوف بعضے کلمات بر زبان آورد
که حسب حال او نبود و ظاهر از کلام وے مستفهم میشد که انچه در ریاضت
اسما حاصل کرده ایم کسے را بران اطلاع نیست و کسے بر ما غلبه کردن نمی
تواند چون وقت ملاقات آنحضرت قدس سره خلوت عرش منزلت حاضر آمد ساعتے
نگذشته که خود احوال ماضیه تا حال در سیر کوه و خواندن اسماء وغیره بیان
کردن آغاز کرد گویا در افاقه نیست بعضے راز مخفے که از جان عزیز داشت

بیباک بر زبان آورد و مے گفت کہ در اختیار خود نیستم انیوقت جذب
بر من غالب است این کمینہ بدرگاہ نیز در آنوقت حاضر بود چون بعد نصف
شب بہ تقاضائے بسیار برائے خوردن طعام بر خواست آنحضرت رض
این کمینہ را طلب فرمودہ ارشاد کرد رازہائے کہ شنیدی بر کسی افشار
مکن و شاہ منیرے را جذب نہ بود خواستم کہ او خود بامریکہ افتخار خود میکند
و بر ہمہ امر عزیز تر میدارد بر ملا از زبان خود آشکارا کند فقط جذب سخن ازو
کردہ بودم و آن جذب کہ انگمان کردہ پس دور است و دیر اسبب این
افسانہ گوئی خود ہم خیال نیست کہ چرا خود بخود مثل دیوانہ سخن میکنند
انتہے این مولف کتاب کمینہ بدرگاہ غوثیہ مے گوید کہ تا زیست شاہ
منیری و بقائے وجود با جود شیخ العالمین رض گاہے تا این زمان سخن
ازین قصہ با کسی بر زبان نہ آوردم و حالا ہم ازان رازہا داخل این تالیف
نکردم بعضے مقربان آنحضرت رض کہ دران وقت حاضر بودند ہم بران
رازہا مطلع ہستند **نقل** است دوست علیخان زمیندار کہ از اولاد
راجہ کامگار خان راجہ ہئین بود از شاہ منیری علیہ الرحمہ بس اعتقاد
کامل داشت و ایشان را ہم بیعت او مطمح نظر بود روزے خان مذکور
بشاہ موصوف گفت کہ ارادۂ بیعت دارم اما چند جا است ندانم نصیب
ما کجا است یکے بجناب شما دیگر مولوی شاہ حسن رضا سوم شاہ
حسن علی کہ این ہر دو از یاران حضرت شاہ منعم عظیم آبادی قدس سرہ
اند چہارم حضرت شاہ نعمت اللہ فادری پہلواروی اگر جواز ان بزرگان

چندان ربط ندارم خصوصاً در قصبهٔ پهلواری گاهے نرفته ام مگر از شهرهٔ
اوصاف کمال شیخ العالمین رضی اللہ عنہ رجوع دل مے یابم چنانچہ شاہ منیری
فرمود استخارہ بجناب مستطاب حضرت محبوب سبحانی غوث الصمدانی
رضی اللہ عنہ باید کرد خان مذکور مے گفت کہ استخارہ کردم و شاہ موصوف
ہم دران مکان خواب کرد شب اول ہیچ ندیدم صبح بیدار شدم
واز محرومی خود بیان کردم فرمود آنحضرت رضی اللہ عنہ تشریف آوردہ
بود چون سیر خوردہ بودے مشرف نشدے امشب نیم سیر بخواب
شو شب دیگر سیر خوردم و استخارہ کردم ازان جناب مشرف شدم
و عرض حال کردم ارشاد فرمود اینہمہ کسان را کہ نام گرفتی ہمہ ازان من
اند اما نصیب تو از شاہ نعمت اللہ است و او ولی زمان است برو
نزد وے بیعت کن و آنہا درویش اند و این قطب وقت است یا قطب
زمان و درین ہر دو لفظ ما را شک در یاد خود است بعد ازان مے گفت
کہ صبح بیدار شدم و بجنسہ حال خواب بر شاہ منیری علیہ الرحمۃ عرض
کردم فرمود توقف مکن برو نزد شیخ العالمین رضہ و بیعت کن کہ او
فی الحقیقت قطب وقت است **شاہ وارث علی بہارے**
و شاہ حمید راجگیری اکثر در ذکر آنحضرت رضہ فرمودندے
درویشی ما از لباس درویشان است ظاہر شاہم و باطن مفلس محض
در حقیقت شیخ العالمین رضہ شاہنشاہ ماست کہ آبروی ما و حرمت
و عزت لباس درویشان درین زمانہ از اوست و افتخار ما درویشان

این زمانه هم بدو است او شیرے است در صحرائے فقر و ما همه روبهانیم از زله
خوران دے **الغرض** است مولوی محمد ادریس مغربی که وطن شان از مکه
معظمه هشت ماه راه بود در مکه معظمه از بزرگے سلسله ارادت داشتند
در جمیع علوم فقه و اصول و احادیث و تفسیر و تکسیر و نجوم یگانه عصر خود بودند
مثل حافظ شان ندیدم که شش هزار حدیث طویل و قصیر بر زبان بود و در
اکثر مقام که گفتگو پیش آمدے سند اقوال شارحین از حجر عقلانے و سید
شریف علامه آوردے و حال آنکه در سفر مطلق شغل کتاب بینی از هفت
سال نداشت می گفت که از شیخ خود عرض داشتم که عزم سیاحت ملک هند
دارم و در سفر تعلق درس و تدریس و شغل سیر کتب متعذر مے نماید می ترسم
که مبادا همه علوم سهو کنم دست مبارک خود بر سینه من نهاد و گفت علمک
فی صدرک چون در شهر عظیم آباد وارد شدند هشت ماه اقامت ورزیدند
باستماع اوصاف اهل قصبه پهلواری مشتاق ملاقات تشریف آوردند
در اول ملاقات حضرت شیخ العالمین رض از خود رفتند و همچو کمترین بندگان
در سلسله غلامان تا دو ماه در قصبه مذکور اقامت ورزیدند و بدایام ماضیه
تاسف میکردند که بفائده در شهر مذکور چندین ماه اوقات ضایع کردم
روزے در تذکره فقرا گفتند که شام و روم و حجاز و مصر و بندرها چنانکه
سیر کردم کم کسے سیاحت کرده باشد و در هر شهرے که رسیده ام از
رؤسا و ارکان انجا علی الخصوص با طایفه درویشان و علما و فضلا
مکرر ملاقات کرده ام و بسے نوادرات دیده ام لیکن کاملے که طالب یارت

دے شدم و استفاضہ از حضرت او سعادت ابدی شمارم بجز سہ کس
نیافتم یکی شیخ ما کہ در حرم شریف است و دیگر بزرگے است در شہر مصر
و سوم شیخ العالمین رض کہ تا حال نظیر این سہ کس ندیدم کسے از دوستان
دے کہ با او در رفاقت داشت پرسید یاران و فرزندان شیخ العالمین رض را چگونہ
یافتی گفت کلهم فان فی الشیخ والشیخ سایر فیهم کالروح فی الجسد ما اری
شیخا و لا مریدا مثل هذا الشیخ و مریدیه و پاس ادب آنقدر میکرد کہ در مکان خانقاہ
فرود نہ آمد در کنج خانہ یکے از غلامان آنحضرت رض فرود آمد ما ہم در مکان
گفتیم چرا از خانقاہ کہ مکان وابستگی است و قرب حضرت شیخ ما دوری
اختیار کردی گفت در خانقاہ قطعے از قطعات زمین قابل اقامت نماز نیست
و بر بالاخانہ ماندن نمے توانم کہ مبادا سوء ادب شما شود و نکبتے بمن پیش آید
حضرت شیخ در خلوت مستوف و ما بر بالاخانہ خانقاہ جرئت ما تقاضاے
این بے ادبے نمی کند و ہم در قرب مکان شاید وقتے از غفلت بسوے
خلوت پا دراز کنم و بآن ماخوذ شوم لقل است ملک نور محمد مردے
سیاح از ملک دکھن وقت آخر ظہر در خانقاہ حضرت رض وارد شد
در اول قدم نظر بسوے مسجد کرد دید شیخ العالمین رض را کہ در مراقبہ
نشستہ است نزد ما مردمان آمد و بہ نشست حسب دستور از راہ اخلاق
مستفسر نام و دیار وے شدیم گفت از ملک دکن شہر حیدر آباد و
چنبا پٹن و مدراس سیر کردہ تا اینجا رسیدہ ام و اصل وطن ما قریہ ایست
در اطراف شہر لکھنو کہ کہ از ایام طفلے ازان قریہ بے خانمان شدم اکنون

لفرمائید که وقت ملاقات از حضرت شیخ کدام است گفتیم بعد نماز عصر
باز پرسیدیم که اسباب سفر کجا است گفت در سرای فرود آمده ایم
مایان مبالغه کردیم که اسباب خود اینجا بیارند که خانقاه مکان پناه مسافران است
و سرای این قصبه سیرگاه دزدان هرگز اقامت شب در آنجا مناسب
نیست رفت و رخت خود باز آورد و در قطعهٔ خانقاه فرود آمد تا آنکه نماز
عصر قایم شد بعد فراغ از آنحضرت ملازمت کرد و فی الفور درخواست
بیعت نمود آنحضرت فرمود چندان استعجال در امر بیعت نشاید دو چهار
روز رفع ماندگی راه دور دراز کنند بعد دو چهار ملاقات اگر قرار دل بر بکار
بینند مضایقه نیست و در ملاقات اول ما شما را چه دیدیم و شما ما را چه دیدید از آنجا
که شیوهٔ سپهگری داشت مزاج هم سپاهیانه صاف صاف بود از تملق
و پرداز سخن ناآشنای محض گفت آنچه دیدم بر حضور روشن است احتیاج
بتکرار ملاقات ندارد ندانم فردا چه پیش آید و شب حامله فردا چه زاید
همان به که ازین مقصود اهم و مطلوب اتم امشب کامیاب و بهره مند
باشم باز آنحضرت فرمود که اندک صبر در زندبهزار گفت و شنود شب
بسر کرد صبح سامان بیعت مهیا ساخت ما همه بر سیدیم که سبب چندین
استعجال و اضطراب چیست گفت چون عقیدت درست شد
سبب توقف در امر خیر چیست و مانع کیست ما را درین باب داستانی
است در ملک دکن که عمل داری سلطان ٹیپو بود در سلسلهٔ سپاهیان بودم
خیال بیعت در سرم پیچید نزد هر درویشی که میرفتم و عقیدت درست میکردم

چون وقت تهیهٔ اسباب میرسید دل از دست میرفت و منحرف می شد
و چندان ابا مے آورد که بر خود متحیر مے گردیدم آخر بخدمت بزرگے
حاضر شدم و صورت حال عرض کردم فرمود فردا بیائی که جواب تو
گفته شود روز دیگر که حاضر شدم گفت بخت تو در هندوستان از بزرگو
است که در قصبهٔ رمقصل شهر خطیم آباد سکونت دارد امسال کهولت رسیده صورتش
چنین است کامل وقت خود است و در جمعیت طریقت و شریعت نظیر
وے نیست بنابر هر جا که عقیدت درست میکنی راست نمی آید برو تلاش
وے کن ترک روزگار کردم و روانهٔ ملک هند شدم اما در سخت تردد
طی منازل مے نمودم که بار خدایا من آن ولی ترا ندیده ام و بر گفتهٔ آن
ولی مخبر که هدایت فرموده هم شناختن نتوانم چگونه بمطلب رسم و چسان
شناسم شبے در اثنائے راه بخواب دیدم حضرت شیخ را بهمین لباس
که امروز دیدم در خانقاهے بمسجدے مراقب است شب دیگر دیدم میفرماید
بیا چون نزدیک وے شدم نان و تره مرا خورانید و لطف بسیار
مبذول حال ما داشت چون اینجا رسیدم خانقاه و مسجد همان یافتم که بخواب
دیده بودم و حضرت شیخ را بهمان صورت و لباس و جلسه در مراقبه دیدم
یقین کلی آمد که مقصود ما همین است و ازان وقت در انجام امر بیعت
اضطراب می یابم و رسوخ عقیدت هر لحظه زیاده تر مے بینم بیعت کرد
و ترک دنیا فرمود و داخل حلقهٔ یاران گردید **لقل** است فقیرے
بود هندو صاحب خانقاه که در زمان آنها این چنین فقیر را همت گویند

وخانقاهش راسشعه بالفتح گویند قریب قصبهٔ آره عمرش هشتاد و دو
سال بود گاهے بطریق سیاحت هم گذر آن فقیر در قصبهٔ پلوارنی شده
بود ناگاه بضرورتے اتفاق ورود دوے درین قصبه افتاد بملاقات
حضرت شیخ العالمین رفته آمد تا دیر روبروے آنحضرت نشست قریب
وقت مغرب رخصت شد باز روز دیگر حاضر آمد همچنین تا ایامیکه اقامت
داشت هر روز حاضر میشد وچون کمترین بندگان در مقابل مے نشست
میگفت که درین عمر هشتاد ساله سیر عالمے کردم اما اینچنین جمال نورانے
و مردم مرتاض نه در فرقهٔ اسلام دیدم نه در فرقهٔ هنود چندانکه فکر کردم بجز
تصرف روے در جسد شریف شان نیافتم بدن را مطلق طاقت نمانده اما
روح پاک متصرف بدن است که کار خود همه از جسم میکرد ورنه درین
ایام پیران سالخورده کسے چنین ریاضتها را التزام نداشته که پیرے
ایام راحت است نه وقت ریاضت نقل است شاه ارتضی علیه الرحمه
که از فرزندان خلف خواجه مودود چشتے مرد صاحبدل بودند روزی
در خانقاه شیخ العالمین رفته وارد شدند حضرت شاه جمن قدس سره
در مدارات و اخلاق با ایشان بودند پرسیدند بکدام تقریب اتفاق
سیر این دیار افتاد گفتند اراده دیار بنگاله دارم چون بمسافت یک کروه
این قصبه باقی بود بوے عشق بمشامم رسید و دماغ جان را معطر ساخت
کشان کشان تا اینجا رسانید واز ملاقات جناب شما بس مسرور شدم
و اشتیاق ملاقات صاحب خانقاه دوچند شد اگر درین وقت ممکن باشد

اطلاع فقیر ضرور است میر نور الحسن صاحب که از قرابت قریبه نبیره
آنحضرت اند برای خبر در خلوت شریف رفتند و آنحضرت را از قیلوله
بیدار کردند و عرض داشتند که مردے در لباس جوانان رند مشرب باز
فرزندان خواجه مودود چشتیه تشریف آورده اند تمنای ملاقات دارد
شاه جمن صاحب در تواضع و اخلاق وے اند آنحضرت رضه فرمودند مرد
صاحب حال معلوم میشود او را بدے تا بینجا مے آید بگو که حاضر مے شوم
الیشان باز آمدند و خبر تشریف آوری از خلوت شریف میگفتند که آنحضرت
هم از عقب تشریف آورده بحجره ملاقات چندان مسرور و دلشاد شدند
گوئے در خود نمی گنجید تا دیر ماند و تقریب هر جنس در میان بود چون همراهان
را از راه رخصت طے منزل داده بود باین عذر خود هم رخصت گرفت
و روانه شد نقل است بخنا در سنگهه برهمنے بود و برادرش
او دان سنگهه متوطن موضع چندهرپا متصل قصبه جهانان از فرقه زمینداران
از کسے فقیر هند و چیزے یافته بودند و هر دو در کسب آن میکوشیدند
ناگاه بعد عمرے و روزگارے دراز که درین سعی بکار شده بود عقده
در کارش افتاد بخنا در سنگهه متحمل آن بار انقباض نشده دیوانه وار
جا بجا کرد مقام فقرا بود مے رفت و تخصیص فقرا اسلام و کفر ندانست
و با هر کسے در اظهار مطلب سخن با ایشان چون دیوانه میکرد و باز ناامید
از آنجا برمیگشت و بسود اشتهر شد روزی رفته رفته در خانقاه رسید
و مضمون این شعر در زبان خود ادا نمود ؎ نه من بیهوده گردم گوچه و بازار میگردم

مذاق عاشقی دارم پئے دیدار میگردم ۔ واز طلبا خانقاہ پرسید کہ حضرت
کجا است چون دیوانہ وش بود جواب دادند کہ وقت ملاقات نیست
برو واگر طلب طعام شب داری از مودی دہانیدہ آید گفت مارا از
طعام غرضے نیست فقط ملاقات حضرت میخواہم و درین رد و بدل
آواز بلند شد آنحضرت کہ جلوہ افروز دقطع دیگر پیش دالان مسجد بود
پرسید کیست و چہ مے گوید خادمان بارگاہ عرض کردند دیوانہ ایست
شوریدہ حال سخن واہیات میکند ہم درین سخن بودند کہ سنگھہ مذکور
پیش قدمی کردہ روبروئے آنحضرت آمد و سخن پریشان آغاز نمود
حاضران خاستند کہ ویرا ازین طور باز دارند آنحضرت فرمود بگذارید
منع مکنید کہ او دیوانہ من است آنزمان خلق ندانست کہ این مرد جلیس
دگر است بعد چند ساعت کہ وقت نماز مغرب آمد فرمود رخصت
شو فردا خواہی آمد چون صبح باز آمد بر خود می پیچید و حسرت میخورد کہ
چندین اوقات شہر بشہر و دیہ بدیہ سرگردان شدم و حال اینجا معلوم
نبود و بعد حل عقدہ دشوار خود دستی میکرد و سخن مستانہ مے گفت
کہ اثرش بر دل مے آمد گاہ گفتے حضرت جی چون در ہمہ توئی مارا
سرگردان چرا داشتی گاہ گفتے ہمہ توئی مارا بدنام مے کنے بعد از چند
ایام کہ باز آمد بے نہایت مے گفت حضرت نزد شما قریب و بعید برابر است
دیگر باز مارا چرا بخود کشیدی روزے در مجلس با مردمان نشستہ بود ذکر
تصرف اولیاء اللہ آمد زبان او ہم بسخن آمد و گفت ما مرد دہقان

هستم سخن پردازی ندانیم قصهٔ حال از من اگر شنوند چیزے بیان کنم
ماهمه اجازت دادیم گفت زنِ پسر من بقضاے حاجت بشری
رفته بود بیهوش شد و بر زمین افتاد هر کسے تدبیرے بکار میداشت
وسودے نمی دید ما را مردمان تکلیف دادند ما هم رجوع باصنام کردیم
نزد مهادیو حاضر شده شفاے وے خواستیم ساکت ماند باز بدیگر
اصنام رجوع کردیم دیدیم همه را اما حل مشکل نیافتم گویا مجبور و
عاجز اند چون از هر طرف مایوس شدم بخیالم آمد که چرا رجوع دل
بحضرت صاحب نه آریم که حل عقدهٔ باطن ما هم از دست شده شاید
حل این مشکل هم از دست رجوع دل بحضرت آوردیم و چشم از غیر
وے بند کردیم فی الفور حاضر شد و فرمود که نشولیش مکن کرامت
میشود و ساعتے متوجهٔ حال بیمار شد بیمار طرفة العین بافاقه آمد
و خود غایب شد دانستم که این طاقت تصرف که حضرت صاحب
راست و فریاد رسے که ایشان راست نه مهادیو راست نه رام
رانه دیگر اصنام روزے پیام برادر خود داوردکه از چندے
بعضے خطرات در وقت مراقبه مے آید و ازان بس فتورے واقع
است حضرت فرمود او را بگو که برائے یکروز حاضر شود بختاور سنگهه
گفت حضرت نزد شما اینجا و آنجا برابر است باز اینجا طلبیدن چه ضرور
آخر رفت و او را یکبار همراه آورد و بمقصد رسانید بعد انتقال آنحضرت
هم هر دو برادر آمده بودند و بر مزار شریف تا دیر جلسهٔ طویل کردند و بیباک

مراقب شدند و دریافت مطلب از مزار بروے سهل کار بود اکثر احوال
دریافته مے گفتے **مشاہدات** معاینه در پیرایه نقل شخصے قوم کایتهه
مخفیاً بر دست حق پرست حضرت شیخ العالمین رض ایمان آورده و بسلک
ارادت درآمده بود تمناے کشف بصری داشت عنایت ازلی مبدل
حال وے شد شغل کشف بصری بوے ارزانی فرمود و ارشاد
نمود اگرچندے محنت بکار کنی و همت مردانه بدرقه راه گیری بچشم
سر از بنجا زیارت مدینه منوره بود دیگر جاهاے متبرکه میتوانے کرد
و اصل مقصود ازین قسم اشغال همین است درعرصه دو ماه اورا این قدر
مشاقی شده بود که تا سه خانه همسایه که یکے بعد خانه دیگرے بود
از مکان نشست خود شب و روز برابر مے دید و هر شخص و هر چیز
که در قطعات مکانهاے همسایه بود بے تامل نشان می داد و هرگز
خطا نمی دید در و دیوار حجاب نمی شد در مکان تاریک و شب تار
غلافے بر رو کشیده هر چیز مے دید **معاینه دوم** احمد خان شاهجهان
پوری درعرصه سکونت و توطن خود بموضع گوپامئو ضلع ساران از فقیر
فرقه هنود که وارد موضع مذکور بود بلاقات رفتند دیدند که چند یار
همراه وارد از هر جنس گفتگو پیش آمد پرسیدند اتفاق سیاحت گوشه نشین
را بسیار پیش آمده حال فقراے زمانه هم بیان باید کرد گفت هر جا
که رسیدیم بجز صورت فقر سیرت در کسے ندیدیم نه در اسلام نه در
کفر هر دو فریق در طلب دنیا بلباس فقر سرگرم اند مگر در قصبه بیلواری

هر چه هست انجا است اگر کسے تمنائے زیارت فقیر دارد در انجا رود
واگر خدمت کاملی آرزو کند خدمت شیخ العالمین اختیار کند گفتند که شما
را اتفاق گذر در ان قصبه افتاده است یا کسے دیگر نزد شما چیزے بیان
کرده گفت ما خود رفته ایم ده پانزده سال است که عقده دشوار در کار
افتاد هر جا رویدیم و سیر دیر و حرم کردیم از کسے چاره کار ندیدیم و مرشد
من گفته بود اگر ترا عقده پیش آید حل آن از بزرگے کنی که در قصبه پیلواری
سکونت دارد چون او را خواهی دید خواهی دانست که کامل چنین کس را
می گویند و از جاے دیگر درین زمانه فتح باب متعذر است بالاخره حسب
فرموده مرشد در قصبه مذکور رفتم در ایامے که تعمیر بالاخانه مولوی
محمد قادری در خانقاه میشد غنیمت شمرده خود را داخل زمره مزدوران
کردیم و انچه اجرت می یافتیم کفاف خود می ساختیم و هر روز آخر وقت
که آنحضرت در پیش دالان مسجد نشست میفرمود به حیله سلام رو برو می
شدیم و ساعتے مے استادیم گاهے سخنے از ما نپرسید و نه من چیزے
عرض داشتم روز سوم در کار خود فتح باب یافتم صبح چهارم بر دستور
با مزدوران بسر کردیم وقت شام باراده رخصت سلام کردیم در انوقت
این قدر فرمود خواهی رفت عرض کردیم اگر حکم شود و رخصت شدیم
مولوی ممدوح و دیگر کارپردازان التعمیر از راه مهربانی بسیار گفتند که چرا مے
روی کار بخوبی مے کردی چند بباش من حیله پیش کرده رخصت شدیم
و نام دیگر برادران مولوی محمد قادری و احوال سید العلماء سند العرفاء دانست

برکاته هرچه درین روزها دیده بود همه مفصل بیان کرد که خان مذکور را جای
شک نماند خان مذکور بے گفتند که چون سخن وے مطابق یافتم
و هرگز دران ریبے ندیدم گفتم عقدهٔ دشوار دارم اگر از راه لطف
حل آن کنے و منتے بر جان من نهی دور از کرم نباشد و اظهار
مطلب نکردم آن فقیر گفت مامور و مسافرم صبح خواهم رفت اگر اول
صبح آمی جواب تو گفته آید حسب حکم وے اول صبح صادق حاضر
شدم گفت شما اکثر چیزے از دعا می کردید و می خواندید و بدان
سبب گاه گاه از عالی جنابے مشرف در خواب میشدید روزے
از شما خون ناحق واقع شد از بیخبرت آن دولت از دست رفت
گفتم آنچه گوشائین بیان کردند راست است البته شبے
از ما خون ناحق شده که دزدے در خانهٔ من از راه نقب آمد از خواب
بیدار شدم و بسوے وے دویدم بگریخت تعاقب کردم آخر الامر
دوان دوان عقب وے بصحرا رسیدم و بضربت شمشیر او را کشتم و از آن
شب باز مشرف نشدم و قبل ازین بیشتر از جمال جهان آرای رسول
کریم صلے الله علیه و آله وسلم بلا زمت اکثار درود مشرف میشدم
بارے منتے دیگر هم بر جان من نهند که تدبیر عفو تقصیر و باز بدست آمدن
دولت رفته دریافته فرمایند که بسیار توبه ها کردم لیکن ثمره نداد و نقاب
از روئے مقصود نکشود ساعتے تامل کرد و سکوت ورزید بعد ازه گفت
در نظر ما بجز شیخ العالمین رضی کسے نیست که بار شما را بر سر دولت رفته آرد

اگر توانید بخدمت وے حاضر شوید و بدو توسل کنید بعد رخصت
ازوے چند روز توقف کردہ در عرس ربیع الاول بحضور شیخ العالمین رض
حاضر شدم و مفصل حال خود و حال آن فقیر بہندو عرض داشتم و گفتم
کہ اکنون از سر نو توبہ میکنیم کہ دیگر خون ناحق نکنم آنحضرت از کمال
نوازش و کرم تسلی داد و بدرود طریقہ ارشاد فرمود بعد چندے از ملازمت
درود طریقہ باز بدولت خود رسیدم والحمد للہ علی ذالک ۱۲ **نقل است**
مولوی ابوتراب صاحب دامت برکاتہ مے فرمود در ایام عرس ربیع الاول
از شہر بردوان مے آمدم در منزلے کنارۂ دریا راہ بود سواری می رفت
حاجے محمد میرن علیہ الرحمہ گفتند کہ بر بہل نشستہ پادر دکر داند کے
دراز کنم و پیادہ شدند سوارے ما دور رفت و اوشان عقب ماندند
در کنارۂ دریا دو پرتاب تیر از ما مفاصلہ افتاد تا آنکہ در انتظار شان زیر
درختے توقف کردم چون رسیدند مے گفتند کہ کنارۂ دریا بزرگے
در لباس درویشان پس با مہابت ایستادہ بود و چنان معلوم میشد کہ با انتظار
کسے است قریب رسیدم و سلام کردم فرمود مولوی ابوتراب پسر
شاہ نعمت اللہ قطب رفت گفتم بلے ما ہمہ پرسیدم کہ نام و مسکن آن
بزرگ پرسیدہ بودید جواب دادند خیال ہمچنین نہ آمد بس ملامت کردم
و نفرین نمودم **نقل است** میان نور اللہ چاٹگامی ازین حقیر مولف
کتاب میگفت کہ وقت عزم این قصبہ از شہر عظیم آباد مولوے
بشارت تعلی عملی بمن دادند کہ برائے من از حضور شیخ العالمین رض اجازت

گیری گفتم این عمل خاندان قادریہ نسبت آنحضرت ہرگز اجازت
نخواہد داد کہ خلاف دستور شیوخ است بلکہ دخل در طریق غیر ممنوع
مے دانند مولوی موصوف گفتند بلے چنین است کہ مے گوئی امّا
باید برد و طلب اجازت باید کرد باز انکار کردم داد ابرام تمام کرد
سبب طلب اجازت از حضور شیخ العالمین رضؓ از وے پرسیدم
گفت بعد ازانکہ مراجعت خواہی کرد خواہم گفت چون بشرف
قدمبوس آنحضرت حاضر شدم و فایز گردیدم التماس وے
عرض داشتم آن عمل را ملاحظہ کردہ فرمود از طریقۂ قادریہ نسبت
نہ از جائے مرا اجازت است لیکن اگر اوشان را خواندن آن خواہ
مخواہ منظور است مضایقہ ندارد بعمل آرند چون بمولوی موصوف
باز ملاقات کردم مفصل حال گفتم بمجرد شنیدن اجازت گفت لاریب
آنحضرت غوث وقت است پرسیدم از اول کار تا آخر باین ربط و مجبت
کہ بامر نہ دارید اخفائے سر کردید اکنون شرح آن ضرور است گفت
اصل کار بمقصود از تحصیل اجازت نہ این بود کہ ظاہر بنداشتے بلکہ
مراد دیگر است در کتابے دیدہ ام کہ یکے از علامت غوث آن است
کہ در ہر طرق حق تعالےٰ و یر التصرف تمام بخشیدہ حکم او نافذ است
بر ہر چیز حتے الشجر و حجر و غیر وے در طریقۂ دیگران دخل کردن نمیتوانند
بنا بر برائے امتحان این عمر را چند جا کہ خیال اینمعنی داشتم پیش کردم
ہر کسے عذر کرد کہ عمل موکلانی است و از طریقۂ ما نیست اجازت داون

نمی توانم مبادا از موکلان ضرری رسد بالاخره معرفت شما بحضور
شیخ العالمین رضہ فرستادم آنحضرت باوجود عذر اجازت داد و فرمود
که قبا حقے نیست دانستم که قول صاحب کتاب راست است ورنہ
آنحضرت در محل ضرر موکلان مارا هرگز نمی انداخت که بنسبت دیگر شیوخ
زمانہ عنایت وے بر حال ما زیادہ ست مگر انکہ دانست که موکلان بر
اجازت وے رضہ ضرر رسانیدن نمی توانند معاینہ آنحضرت
رضی اللہ عنہ را بر ہر چیز تصرف تام بود حتی المرض والصحت
در بیمار یہا مکرر دیدہ شدہ که مطلق طاقت ندارد و روز مجلس عرس بازیارت
آثار شریف رسول صلے اللہ علیہ وسلم آمد خادمان را فرمود که یکسے
طور ما را بمجلس باید رسانید و باستعانت خادمان تشریف آورد و حسب
معمول چنان نشست فرمود که سر ہوا اثر مرض معلوم نمی شد و مجلس از
آخر شب تا نصف النہار قایم ماندے بعد فراغ باز ہمچنان بیمار ماندے
که طاقت گام زدن نبود چنانچہ یکبار در عین ایام عرس
ربیع الاول تکلیف پیچش و اسہال سخت بود که طاقت رفتن تا بیت الخلا
نداشت شب یازدہم و روز یازدہم حرج زیادہ شد که نوبت اسہال
با پیچش در شب چہل و پنج بار رسیدہ و در روز پنجاہ و سہ بار یا قدرے
کم و زیادہ بودہ باشد و طاقت مطلق نماند از تردد خاطر احباب شب آب
فقط قل کردہ شد و مجلس موقوف ماند لیکن آنحضرت در قل باستعانت
خادمان مجلس را رونق بخشید و تا اختتام قل دو زانو بے تکیہ زدن

مراقب ماند باز در خلوت شریف تشریف برد صبح که اشتداد در ضعف دید
و بچیش نیز بدستور فرمود که امشب شب دوازدهم ربیع الاول است
از مرض جنگ خواهم کرد و مجلس موقوف نخواهم نمود در روز دوازدهم
زیارت موئے شریف نبوی صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم است باید
دید تا نصف شب دوازدهم همچنان تکلیف بود و با غلامان بارگاه
عرضه داشتم که هرگز خیال مجلس سماع نفرموده شود مبادا ضعف
رو باشتداد آرد چون از طعام وارد و صادر فراغت دست داد برائے
مجلس قل فرش کرده شد پاسے از شب باقی بود که آنحضرت
فرمود ما را بردارید و مجلس ببرید غلامان دوش در بغل داده بمجلس
آوردند از آنوقت که دوزانو در مراقبه نشست برابر تا نصف النهار
که وقت اختتام مجلس بود بے استعانت تکیه بیک جلسه ماند و باز
بعد فراغ مجلس بے استعانت عصا و خادمان در خلوت تشریف
فرما شدند چون موذن اذان ظهر گفت بے استعانت احدے
برائے نماز بمسجد شریف جلوه افروز شد و باز متوجه کار زیارت
گردید و حسب معمول تا اختتام در غزل مدحیه ایستاده ماند از اول
تا آخر مجلس زیارت خلاف معمول در هیچ امر بوقوع نه آمد بعد نماز
عصر و فراغ جمیع امور متعلقه عرس بخلوت شریف رفت هنوز آفتاب
رمقے باقی بود که تکلیف مرض و حرج آن شروع شد فرمود حالا از بیمار
باک ندارم گو بیاید و روز بروز شدت مرض زیاده مے شد تا آخر ماه

حق تعالے صحت کاملہ عطا کرد وچنین معاملہ بیشتر وکرات ومرات
مشاہدہ افتاد مولف کتاب میگوید مماثل این حال حال بزرگے
در اسلاف جناب مولوی ابوتراب صاحب دامت برکاتہ از کتاب
حکایت نقل نمودند کہ بزرگے را نامش یاد ندارم بیماری تپ ولرزہ
از شش ماہ بود وبیشتر لرزہ وقت نماز آمدے وآن بزرگ گلیم را از دوش
برکشیدے وبنہادے وفرمودی اے لرزہ تا زمانیکہ از وضو ونماز فارغ
شوم درین گلیم باش گلیم در لرزہ آمدے وخود متوجہ نماز شدے
وہمچو صحیح وتندرست گزاردے بعد فراغ باز گلیم بر دوش کشیدے
وگفتے اے لرزہ بیا کہ از نماز فارغ شدم ذفی الفور لرزہ دیر اگر فتی

حکایات متفرقات مشتمل بر فواید چند بلا ملاحظہ ترتیب ومناسبت درمیان حکایتہا در احوال شیخ العالمین رضی اللہ عنہ نقل ست

در شجرۂ سابقہ کہ مریدان را عنایت میگردید بجز یک نسبت قادریہ
آبائیہ حضرت محبوب سبحانی قطب ربانی غوث الصمدانی رضی اللہ عنہ
دیگر نوشتہ نمی شد از عہد حضرت تاج العارفین چنین دستور بود وسالہا
برین نمط گذشتہ روزے حضرت شیخ العالمین رضہ وقت ظہر بر معمول
مراقب بود اتفاقاً از جناب مستطاب امام ہمام سبط الرسول قرۃ
عینے البتول امام حسین علیہ السلام مشرف شد آنجناب فرمود کہ

که نام من در شجره چرا نوشته نمی شود آیا در پیران شما داخل نیستم و هیبتی ازین
کلام سخت بر دل شیخ العالمین آمد سر از مراقبه برداشت و بیاران و
خادمان فرمود که از امروز در شجره اسامی پیران نسبت ثانی حضرت محبوب
سبحانی و نسبت ثانی خواجه معروف کرخی و سید سلیم رضی الله عنهم
همه داخل کنند و از کاهل فروگذاشت نکنند در همین تقیید بلیغ دانند
اکثری از دوستان استفسار سبب باخود ها میکردند آخر از مولوی ابوتراب
صاحب دامت برکاته و بعضی محرمان اسرار مفصل بدریافت آمد
نقل است مے فرمود مولوے ابوتراب صاحب دامت برکاته
که عزم زیارت قبر شریف سید اشرف جهانگیر قدس سره کردیم وقت
رخصت از حضور شیخ العالمین رضا حکم شد که از سید چراغ درگاه هم
برائے حاجات طلب خواهند داشت اگر عنایت نه یابند و راه
عطا مسدود بینند تبرزخ ما کرده عرض دارند چون بقصبه کچهوچه رسیدیم
و بشرف زیارت فایز گردیدیم اول تمامتر بسترحال خود اهتمام کردیم
که بر کسے حال وطن و مسکن ما ظاهر نشود لیکن لطف و عجب تر آنکه تا
دو کانداران هر کسے که مے دید میگفت که اینها از قصبه پهلواری می آیند
و قریب هفتاد نفر آزادگان که در صحن مزار شریف بستره داشتند
باخود ها مے گفتند که این مرد پسر شاه نعمت الله ولی است و کسی
میگفت پسر شاه نعمت الله قطب است چنانچه از بعضے پرسیدم
که بکدام آثار شناختے ایا اتفاق میسر در قصبه پهلواری شده است

گفت نرفته ام اما هر کسے مے گوید ما نیز مے گویم وحال آنکه محض
مسافر وار رفته بودم القصه هر روز بر مزار مبارک حاضر میشدم
و در فاتحه درخواست چراغ مزار شریف میکردم اما مطلق التفاتی
که ازان احتمال قبول عرض باشد نمی یافتم وارشاد حضرت
شیخ العالمین رض از خاطر مهجور نرفته بود چون عزم مراجعت وطن مصمم
شد یکبار یاد آمد که بتبرزخ شیخ نکردم امروز استقامت واقامت
باید کرد و رخت سفر باید کشاد واز رفیقان عذر خواستم و بر مزار شریف
حاضر شده فاتحه خواندم و متبرزخ بشیخ العالمین رض پیش مزار شریف
مراقب نشستم فی الفور گویا برای العین دیدم که حضرت سید
بالین قبر بر جاے نماز نشسته اند گفتم چراغے از تبرکات مزار شریف
تمنا دارم بکمال لطف و باادب تمام دوزانو شده متوجه گردید و فرمود
بسیار خوب و برخاست چراغ گلے که پائین قبر روشن بود آورده
گفت حاضر است عرض کردم خادمان درگاه هدیه چراغ روضه متبرکه
کم از شصت و هفتاد روپیه نمیگیرند و بنابر خاطرے ازین چراغ خاص
بے نصیب است که این قدر هر کسے استطاعت ندارد و من نیز از انجمله
هستم مگر مبلغ ده روپیه فاضل از راه خرچ دارم یقین است که خادم حضور
باین قدر قلیل متوجه نخواهد شد مگر از عنایت حضور و آرزوی
دیگر آنست که تخصیص کرامتے باشد برائے هر کار که روشن
کنم برآید و هم تمام زاده لطیف سر از مراقبه برداشتم خادمے را

طلب کردم آمد و به همان جلسه که سید قدس سره را در مراقبه
دیده بودم دو زانو پیش من نشست گفتم چراغی از تبرکات درگاه
تمنا دارم گفت بسیار خوب ما خود اول نیت کرده بودم که وقت
رخصت خواهم داد گفتم فردا اول صبح نماز گذارده سوار خواهم شد
آن خادم برخاست و بیرون رفت همان چراغ پائین روشن نزد
من آورد و بر همان جائے که مصلاے سید در مراقبه دیده بودم به
همون جلسهٔ سید بنشست و چراغ روشن پیش من نهاد گفتم حال ما
معلوم است هدیه چه قدر گذرانم گفت هر چه منظور باشد باز گفتم که
برائے شما گذاشتم تامل کرده گفت خوب تحقیق فرمایند که هدیه چراغ
پائین گاهے از شصت روپیه کم نشده مگر شما بلغ ده روپیه عنایت
کنید و فتیلهٔ وے که روشن شده است از وے علیحده مکنید و گلی
چند از مزار شریف دران انداخت و بمزار شریف چسپانیده گفت باید
این چراغ بالیشان سید هم که بهر حاجت دینی و دنیاوی که روشن کنند
برآید و بمن داد و چراغے دیگر آهنی کلان هم داد و گفت این عطائی
سید است سلام بر مزار شریف کرده بگیرید در دل گفتم که این ترک ادب
شده بود که بمن آموختند سلام کرده گرفتم و از آنجا رخصت شدم
و خوب حقیقت خود دریافتم و قدر خود شناختم که پیش سید قدس سره
وجود و قدر ما برابر وجود یک خس است که چندین مرتبه التجا کردم سر
متوجه نشد چون تبرخ شیخ العالمین رفتم کردم التفات و ملاحظه ادب

آنقدر مرعی داشت که با همسران مے کنند چون بحضور حضرت شیخ
رسیدم مفصل حال عرضه داشت چراغ پیش نظر آوردم حکم شد که بحجات
روشن کرده باشند تا این زمان که نوزده سال منقضی شده باشد از اهل
حاجت یکروز هم چراغ فرصت ندارد و در ماه محرم و ماه ربیع الثانی
اهل حاجات زیاده مے رسند و هم ازین جنس حکایات بزرگان ما فراوان
به نسبت شیخ العالمین رضه متزاید از حساب است چنانچه حکایت
مخدوم یحیی منیری قدس سره که از خلفای شیخ الشیوخ شهاب الدین
سهروردی قدس سره اند سابق گذشته مگر را در ضبط قلم آورده میشود ٭
نقل است سید العلماء سند العرفاء دامت برکاته مے فرمود که
روزے بر مزار شریف یحیی منیری قدس سره حاضر شدم بعد
فاتحه مراقبه کردم مخدوم فرمود مبارکباد مبارکباد شیخ ترا رتبه داده اند
که تو بآن رتبه نتوانی رسید بلکه فهم آن نتوانی کرد شیخ شیخ العالمین
ما را بس اشتیاق شد که کاش بکسے طور آن رتبه معلوم شدی مخدوم
فرمود که آن قربے است خاص بحضرت نبوی صلے الله علیه وآله
وسلم که در اسلاف هم کمتر اولیاء بآن بهره مند و سرفراز شده اند دیگر
چه تفصیل کنم و همچنین است فرمودن رسول صلے الله علیه وآله وسلم
در بیماری یکے از احباب شیخ العالمین رضه که برائے وے ابن منفکر
وانده ناک بود ما را دیدن رنج ایشان گوارا نمی شود و ازین سبب
بیمار را تخفیف شروع شد تا آنکه صحت کلی یافت و هم دیدن یارے

در مرض آنحضرت که کسے سحر کرده بود بیمارے صعب بود و شدت
واندیشه از حد زیاده رسول را صلے الله علیه وآله وسلم که تشریف آورده
فرمود فلانکس سحر قوی کرده است و اینجا سحر را مدفون کرده اشتری
را باطل کردم خواهی آن نوشته را از زمین برآرد ببین خواهی همچنان
مدفون بگذار که حالا اثرے ندارد و از صبح آن شب ازاله مرض شد
وصحت رو نمود نقل است روزے در ایام بیماری خود آنحضرت
تذکره فرمود از چندی خلق که برائے بیعت می آیند درخواست بیعت و سلسله عالیه قادریه
حضرت مولانا رسولنما رضے کنند حتے که اهل قرابت حضرت
محبوب رب العالمین خواجه عماد الدین قلندر قدس سره نیز الحال در
سلسله حضرت مولانا محمد وارث رسولنما قدس سره بیعت
مے کنند وحال آنکه آبا و اجداد آنها بسبب قرابت و جزئیت
که بحضرت خواجه داشتند در سلسله حضرت خواجه مرید بودند نهم
سبب آن چیست مے ترسم مبادا خلاف رضائے حضرت خواجه
کرده و آن در حق من سراسر ضرر دارد اکثر تامل و تردد اینمعنے قلب را
مشوش مے دارد و اشاره بسید العلماء کرده فرمود که چون مولوے
صاحب خواهند آمد برائے دریافت این کار از مزار حضرت خواجه
گفته خواهد شد چون چند کس از معتکفان حریم اسرار از آنجمله مولوے
محمد امام صاحب دامت برکاته نیز حاضر بودند و هر کسے در وجه
آن رائے مے برد همان شب مولوی ممدوح بخواب دیدند که حضرت

مولانا رسولنما رضی اللہ عنہ تشریف آورد ذکر مولد ایشان را یعنے
شیخ العالمین را تشویش و تردد اینمعنے چیست شاہ عماد الدین قلندر
را ایما معلوم نیست کہ من ایشان را از رسول صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم
برائے خود درخواست کردہ بودم کہ این فرزند ارجمند ما را عنایت شود
تا طریقۂ ما آباد کند کہ جزوے ما را کسے نیست و ازان جناب ما را عنایت
شدہ و نیز عرض کردہ بودم کہ برائے اجرائے طریق شاہ عماد الدین
قلندر بسیار کسان اند و ما را ہمین یک فرزند امید وارم کہ اجرای طریق
ما ازو گردد و در اول روز کہ درخواست اینمعنے بہ مجلس شریف بنوے
صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم کردہ بودم شاہ عماد الدین قلندر ازان مطلع
نیستند باز تردد چیست و این فرزند فرزند خاص منست از عطائی
حضرت رسالت صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم صبح آنشب مولوی ممدوح
بحضور شیخ العالمین رضہ حاضر آمدہ عرض کردند کہ شب چنین دیدم و چنان دیدم
آنحضرت ہمین قدر فرمود کہ بلے راست است و ہمین سبب است چرا
کہ در سلسلۂ حضرت خواجہ رضہ اکثر فرزندان حضرت تاج العارفین رضہ
بیعت دارند و مجاز اجرائے آن طریق اند و بیعت دران سلسلہ
بالخصوص میگیرند و سلسلۂ حضرت مولانا ازانہا کمتر اجرا یافتہ
مگر بیعت من کہ بے درخواست جناب تاج العارفین رضی اللہ عنہ
در سلسلۂ حضرت مولانا گرفتہ بودند و بعد بیعت ہمان وقت ارشاد
کردند کہ شما را بغلامے حضرت مولانا رسولنما دادم تا یک کس اجرائے

طریق مولانا رسولنما هم کرده باشد و بیعت دیگر برادران ما در طریقهٔ
حضرت خواجه نه گرفته شده بود هر چند اجازت جمیع سلاسل بهر کسے
داده بودند اما اجرائے طریق بر حسب ارادهٔ حضرت تاج العارفین رض
بظهور آمده و مے آید باوجود آنکه دستور من است که وقت گرفتن
بیعت از مریدے پرسم که در کدام سلسله رسوخ عقیدت است تا
دران سلسله بیعت گرفته شود اما هر کسے در خواست در سلسلهٔ حضرت
مولانا مے دارد محض خال خال مردم در سلسلهٔ قادریهٔ قلندریه
بیعت میکنند این محض خذب حضرت مولانا رسولنما است
رضی الله تعالیٰ عنه **نقل است** مے فرمود مولوی ابو تراب
صاحب دامت برکاته در مقام خورده که شهر کتک دوازده کروه
مسافت دارد دواز قصبهٔ پهلواری راه یک و نیم ماه وارد بودم از
روسار آن شهر یکے بیمار بود هر چند تدبیر ها بکار برده اما سر موسودے
نمی بخشید بعد چندے که از مامر تبط شد حال خود بیان نمود که اینجا
مجذوبے است صاحب مزار روزے در نیاز و فاتحه کندوری
وے پاس ادب مرعی نداشتم بخواب دیدم بس غضبناک آمد و گفت
ترا مجال آن شد که آداب فاتحه من ترک کنی واز صبح آن شب بیمار
شدم راه رهائے من گر باشد بفرمائید مارا دران وقت خطره
آمد که مجذوب صاحب تصرف معلوم مے شود اگر مرا هم از جمال
خود شفا گرداند خوش بودے وقت خواب شب فاتحه وی

خوانده بخواب رفتم دیدم شخصے مجذوب صورت موئے پریشان
در لباس خاکساران نزد من آمد و بر چارپائی نشست تعظیم کردم بسیار
با ما تلطف کرد و هنوز سخنے از مطلب دینی و دنیاوی درمیان نه آورده
بودم اما مے خواستم که حاجتے به وے بگویم یکبار دیدم که حضرت
شیخ العالمین رضه تشریف آوردند و ما و مجذوب هر دو بهر تعظیم برخاستیم
آنمجذوب بکمال ادب بر کنارهٔ چارپائے نشست و حضرت
شیخ العالمین رضه خطاب بمن کرده فرمود که شما را منع نکرده بودم
که در حاجات خود رجوع بمجذوبان مکنید چرا باز به اینها رجوع می
کنید و آن مجذوب ازین سخن سرنگون شد گویا طاقت سخن نداشت
و ما هم از هیبت ساکت ماندیم و آنحضرت برخاست و تشریف
برد و مجذوب هم برخاست و برفت چون بوطن باز آمدیم روزے
بحضور اقدس آنحضرت تفصیل ماجرا عرض کردیم همین قدر فرمود
که توسل به شیوخ کرام خود در همه امر نیکو است آنچه ایشان بخواهند
داد مجذوب طریقه که تواند داد و سابق هم بشما گفته بودم که بمجذوبان
رجوع در حاجات ضرور نیست **بقل** است سید العلماء سند العرفا
دامت برکاته مے فرمود که بضرورت گرفتن بیعت بعضے مردان
به تحریک شیخ امرالله صاحب در قصبهٔ سوان رفته بودم و
ایام بسنت حضرت امیر خسرو دهلوی قدس سره بود مولوی
ابراهیم صاحب بعد دو روز از عقب قصد قصبهٔ ندکور کردند چون

بہر رخصت بحضور حضرت شیخ العالمین رضہ حاضر شدند حکم شد
کہ مولوی احمدے را خواہی گفت کہ خبر لسبنت ہست یا نہ ایشان
گمان ظرافت بردند کہ گاہ گاہ بر طریق مسنون رسول صلے اللہ علیہ
وآلہ وسلم یاران ظرافت کردہ میشود انہیم از ہمان جنس بودہ باشد
لیکن چون بشرف ملازمت سید العلماء دامت برکاتہ فایز شدند
بنظر الامر فوق الادب عرض کردند کہ از حضور شیخ العالمین رضہ
چنین ارشاد شدہ بود سید العلماء مے فرمود در آنوقت ما را نیز بجز سخن
ظرافت دیگر خیال نہ آمد تاریخ سوم ماہ عربے کہ روز لسبنت خسروے
بود مردمان آنقصبہ ہمہ مجتمع شدہ سامان لسبنت مہیا کردند و قوال
حاضر آمدند و اثرے بر قلوب ہر کہ ومہ بنحو استہ طاری بود از نکہ ساعت
بنحوے روز برآمدہ مجلس شروع شد آنقدر پر اثر و گرم شد کہ تا
نماز مغرب بر یک نمط ماند اہل قصبہ مے گفتند کہ از صبح شعور ما کجا
چنین مجلس درین قصبہ نشدہ بود و ہر کسے عنایت و التفات
حضرت شیخ العالمین رضہ چنان مے یافت کہ گویا درین مجلس تشریف
سید ارمد آنزمان ما را یاد آمدہ کہ سخن ظرافت نہ بود بلکہ منظور چنین
بود کہ روئے نمود و از مولوی محمد ابراہیم گفتم کہ درین وقت مطلب
حضرت شیخ فہمیدم **لقل است** در ایامے جناب مستطاب
مولانا شاہ ابو الحسن صاحب افاض علینا فیوضہ را بیماری سرسام
عارض شد سہ روز در پے افاقتے از دو سر و شدت بخار بر ابر

گذشت هر که وسه را انشطط و پریشانی بود برای عیادت مے
رفتند اما حضرت شیخ العالمین یکبار و یکبار روز هم درین عرصه
بنظر عیادت تشریف نه آوردند و نه از کسے مستفسر حال میشدند
حیرتی از ینمعنے خلق را دست داد تا انکه روز چهارم بعد نماز جمعه تشریف
آوردند و به تدبیر تمامتر متوجه شدند و مرض در اشتداد بود و روز
بروز تشویش ازین سبب در قلب شریف متزاید سید العلماء سند الاتقیا
دامت برکاته عرض کردند که سبب بے التفاتی در ابتدائے مرض و تعلق
مافوق التصریح در ایام اشتداد دوے بر کسے ظاهر نشد امید وارم که بظهار
آن افتخار یابم فرمودند هیچ سببے نیست مگر بیچارگی و بندگی کدام روز بود
و کدام وقت که برائے دیدن آن فرزند ارجمند دل اضطراب نمی کرد
اما هر وقتیکه تصمیم عزم عیادت میکردم از حضرت حق مانعت امید یافتم
و بجز منع بسببے ارشاد نمی شد آخر یقین آمد که مگر رشته حیات
بیمار منقطع شده که حکم عیادت هم نمی شود و جگر ازین اندوه آب بود
چون تحریمه فرض جمعه بستم در عین نماز حکم شد که بعد فراغ بعیادت
برود و بمعالجه شود و عنایتے از حضرت رسالت صلے الله علیه وآله
وسلم یافتم که همه اضطراب به تسکین مبدل شد و فی الفور بعد نماز
برخاستم و بر سر بیمار رفتم دیدم که مرض کار خود کرده است
تشویش دو بالا شد باز سید العلماء عرض کردند که حال عمر هم
معلوم رائے بندگان عالی است و صحت یقینے دیگر تشویش چرا است

فرمود اگر خلاف معلوم شان کبریائی و بے نیازی بظہور آرد کرا
مجال کہ دم زند تا زمانیکہ موعود بوقوع نہ آید بنظر شان کبریائی حضرت
حق جاے اعتماد نیست اللہ غنی عن العالمین لفعل ما شاء و یحکم
ما یرید و لا یسئل عما یفعل وہم یسئلون **نقل است** مولوے
ابو تراب صاحب دامت برکاتہ مے فرمود کہ در شہر بردوان بودم ایام
حوس ربیع الاول قریب رسید خواستم کہ از فرنگی کہ در رفاقت او بودم
رخصت گیرم اما بنظر بعضے امر احتمال قوی عدم اجازت بود بنا بر
ہمین خیال بودم شب در خواب دیدم کہ پیش وی رفتم و درخواست رخصت وطن
کردم اجازت نداد صبح کہ بیدار شدم لبس اندوہ ناک بر خاستم کہ
آنچہ پیش آمدنی بود اول بخواب معلوم شد اکنون چارہ کار چہ تواں
کرد شب دگر کہ آمد باز وقت معمول لبس متردد خاطر بخواب رفتم
دیدم کہ حضرت شیخ العالمین رونق تشریف آورد و فرمود متردد چیست
رخصت طلب کنید خواہد داد عرض کردم کہ شب پارینہ آنچہ شدنی
است شد صبح بخواب دیدم حالا امید اجازت چیست فرمود آن منع
و عدم قبول بر خواب گذشت اکنون اجازت خواہید صبح کہ بیدار
شدم ہمہ بار رفتم و گفتم در وطن ضرورتے داعی است اگر اجازت
شود تہیہ اسباب سفر کنم فی الفور بکمال مہربانی رخصت سہ ماہ
داد و گفت مشاہرہ ہم اگر پیشکے منظور باشد بگیرند گفتم ہمین مشاہرہ
ہمہ ماسہ و آنجا بامراد روانہ وطن شدم **نقل است** مولوی ابو تراب

صاحب دامت برکاته راخیال نصاب وزکوة سورهٔ مزمل درسپرده
درخواست اجازت کردند بر خاطر اشرف حضرت شیخ العالمین رضا
ناگوار آمد لیکن سرگاه درفرزندان عالی پایه قبول شان بلند بود
بنظر ملال خاطر از عدم قبول عرض جواب صاف مقرر مودارشاد
کرد تعلق حفظ از ایذائے موکلان ہر وقت ضرورست وآنقدر
فرصت کو مناسب استخاره کنی که از بزرگے رخصت یابی مضائقه
ندارد وسررشته کار بحیلهٔ سپرد بعد چندے جناب ممدوح راخیال
اربعین مراقبه آمد بحضور وے رضی الله عنه عرض کردند فی الفور
بعرض قبول شرف پذیرا یافت وبر اینمعنے ترغیب بسیار فرمود
الیشان ثانیاً عرض نمودند که از مانماز صبح اکثر قضا مے شود غلبهٔ
خواب از حد افزون است وہم غسل در شب کردن نمی توانم
که حسب خواه بے خادم طهارت متصور نیست در آنوقت خادمے
ومعینے از کجا آید فرمود بهر کارے که اهتمام تمام تر باشد حسب مراد
بظهور مے آید اهتمام نماز صبح تمامتر بر دل باید داشت وبه اربعین نشاند
فرمود مولوے مشار الیه که در ہر دو امر تا اختتام اربعین بجز کرامت
حضرت شیخ دیگر ندیدم یکبار که در اربعین محتلم شدم مطلق حرج
در طهارت نیافتم سبب آنکه بعد نماز صبح بمراقبه نشسته بودم که خواب
بر من غلبه آورد وہمچنان نشسته محتلم شدم خادم ہم بهمان وقت
از مکان خود رسیده بود آب مهیا کرد وفی الفور غسل کردم دیگر

گاہے در اربعین محتلم نشدم و امر نماز صبح ازین عجیب تر بود کہ ہر شب
قریب صبح صادق گاہے بخواب میدیدم کہ حضرت شیخ وضو
میکند و مسواک بر تختہ چوبکے وضو مے زند و بران آواز مسواک
بیدار میگشتم و بعد بیداری ہمچنان مے یافتم کہ بخواب میدیدم و
گاہے میدیدم کہ آنحضرت برائے نماز در مسجد شریف تشریف فرماست
و بر آواز پاے مبارک بیدار میگشتم و از فرحۂ در ہمچنان می دیدم
تا آخر اربعین بہ ہمین نمط امداد و اعانت بود کہ نماز صبح بکروز ہم قضا
نشدہ بود و ہم از کراہت وے بود رضی اللہ عنہ کہ در آخر اربعین
سہ روز باقی بود درد شکم استیلا کرد و بمرتبہ صعوبت شد کہ
از غایت شدت جان بری و شوارے نمود و از سہ روز قبل قبض
شدید بود کہ مطلق اجابت نشدہ فکر کردم کہ از غیر حیوانیات چیزے
استعمال باید کرد از غایت صعوبت یک جزو ہم از دو ایا دانہ آید بجز
ہلیلہ باز اندیشیدم کہ اینہم دشوار است از اشارہ کسے نخواہد فہمید
و نوشتن عمل لاطایل است در اربعین مراقبہ و بحضور ہم اگر باشد
اطلاع کنم شاید بسبب شفقت پدری و صعوبت در ترک اربعین
را حکم فرماید و حالا سہ روز باقیست ہمان بہتر کہ بر خدا گذارم اگر
موت مقدر است چارۂ ازان نیست و اگر حیات مستعار باقی
است آخر صحت خواہد شد و بصبر پردختم بعد ساعتے اندک سکون
پیدا آمد و فی الفور خواب غلبہ کرد حضرت شیخ را دیدم کہ میفرماید

اکنون چه قدر ایام باقی است که استعانت به دوا خواهی کرد و صبر کن
یکبار از خواب بیدار شدم و احتیاج پاے خانه بشدت پیدا شد که تحمل
آن دشوار دیدم و به استعجال تمام به بیت الخلا رفتم بفراغت تمام
اجابت گردیدم و اثرے از درد نماند و باز تا روز ختم گاهے قبض نشد
بعد الاربعین که بدولت پابوسی در خلوت شریف حاضر شدم روزانه
احوال مفصلی بیان فرمود که فلان روز چنین حال تو بود و فلان روز
چنان وقت وقت و ساعت ساعت را شرح نمود که نوبت بیان
واردات ما را نرسید و همچنین حال اربعین خود مولوی محمد امام صاحب
بے کم و کاست بیان مے فرمودند و بعضے یاران را در عین اربعین
وحشتی و برخاستگی طبع لاحق شد که یکساعت طاقت توقف
دران حجره نداشتند از آنجمله میان محبوب شاه بودند که از غایت
وحشت اثر جنون طاری بود و از حجره بیرون آمدند آنحضرت یکساعت
نزد وے دران مکان مراقب شد از همان ساعت در تمامے
اربعین باز گاهے اثر وحشت نیافت **نقل است** سید العلما
سند العرفا دامت برکاته را در بدایت حال انقباضے پیش آمد که
مدت نُه ماه دران بسر شد روزے در کمال اضطراب قصد هلاک
خود کردند باز خطره آمد که وقت نماز آمد گذارده کار خود باید ساخت
وضو کرده بنماز مشغول شدند بعد فراغ از نماز باز خطره سابق
متمکن خاطر شد و کارد یا کٹار را پیش قبض العرض هر چه موجود داشت

برگرفت و خواست که در شکم زند یکبار جذب حضرت شیخ غالب آمد
و بے اختیار عزم بران شد که چون وقت آخر است زیارت شیخ
باید کرد و باز آمده کار خود باید ساخت سلاح اہلاک ہمانجا گذاشته
بحضور اقدس آنحضرت حاضر آمد آداب بندگی بجا آورده خواست
که پس پا شود آنحضرت فرمود بنشینید و مکتوب صدی حضرت
مخدوم الملک مخدوم شرف الدین بہار رضی اللہ عنہ برآورده
مقامے را نشان داد که مطالعه کنید جناب ایشان ناچار امتثالاً للامر
بمطالعهٔ آن مشغول شدند و دفعتًا رفع انقباض شد و انبساطی
آمد که گاہے نشده بود جوش و خروش آنقدر از خود ربود که از بیان
بیرون بود و باز در تمام عمر آنچنان انقباض پیش نه آمد **الفضل** است
روزے ذکر درکشف خطرات باخود ہاے کردیم سید العلماء دران
مجلس نشریف میداشت فرمود که حضرت شیخ العالمین را احاطه
تامه بر دلہا و قلوب عالم است لیکن بمقتضاے کمال حلم آنقدر
ستر مے فرماید که ہرگز کسے گمان کشف حال خود بر آنحضرت نمی برد
و در حقیقت این ستر محض برائے آبرو و حرمت بخشی گنہگاران
بود که مبادا اینہا خجل شوند و ترک ملاقات گیرند ورنه مرا یاد است
که در بدایت حال روزے در خلوت شریف روبروے آن
حضرت نشسته بودم و خطرهٔ نفسانی بر من غلبه کرد که معلوم نیست
حضرت شیخ را از تاج العارفین رضی اللہ عنہ تکمیل طریقه شده بود

یا نہ اگر کامل ہستند رجوع ما بجاست والا بے سود است کہ ما طلب
تکمیل داریم و آنحضرت دران وقت خطا مے نوشت یکبار بسوی
من دید و تبسم کردہ فرمود بسیار است کہ از ناقص ہم کامل مے
شوند موقوف بر آن نیست کہ تکمیل ناقصان را کامل مے باید آنچنان
شرمندہ گردیدم کہ عرق عرق شدم **نقل است** یکبار آنحضرت
را مرضے آمد و بطول انجامید چون دو سہ ماہ منقضے شد و ہر کہ و مہ
را تشویش سخت بود بعضے یاران آنحضرت کہ در جذب مرض و
شفائے بیمار ید طولے داشتند باخود ہا مشورہ نمودند کہ امشب
بیمارے شیخ جذب باید کرد اگر مرض صعب است خود را عوض
کنیم والا دفع مرض سازیم وقت شب کہ آنحضرت در خواب بود فارغ شدند
و خواب راحت را غنیمت شمردہ قریب تر نشستند و قصد
جذب مرض کردند آنحضرت فی الفور بیدار شد و چشم حق بین
کشاد دید کہ اینہا قاصد جذب مرض اند ہیچ نفرمود و منع نکرد آہ آہ از
بلند سہ بار درود خواند باز ساکت ماند چندان کہ یاران زور و طاقت
خود صرف کردند سر مو از الہ مرض ندیدند قریب بکپاس وقت در
مراقبہ بسر نمودند سودے نہ بخشید ناچار سر بر داشتند بعد دو روز
دزندگرہ از یارے دیگر آنحضرت ارشاد کرد کہ اینہا کودکے مے کنند
و نمے دانند کہ طاقت تحمل این بار گران دارند یا ندارند دیدیم کہ منع
من سود نخواہد کرد ہمان بہتر کہ مرض خود را فلن ندہم بنا بر سہ بار

درود خواندیم و چیزے بالیشیان نگفتیم و آن یاران مسافر شدند که
طرف بمزار ابو داؤد که قصد کردیم مرض لسبوے مایان منجذب
شد چون آنحضرت درود خواندن دیدیم که چیزے که مے آمد گویا کسی
ویرا نمیگذارد و از آمدن باز داشت که سر سوے نمی آید و در جذب مایان
مطلق فتورے و قصورے نبود و نیز از معمول آنحضرت
بود که هیچ یک کار بغیر اجازت پیران طریقت و بے رضاے
آنها نمی کرد گو امر مشروع و مباح باشد حتے که امر بیعت هم چنین
بود **نقل است** یکے از معتقدان آنحضرت که از مدت در راه
محبت قدم راسخ داشت خواست که بسلک غلامی منسلک
گردد و درخواست بیعت نمود فرمود استعجال چیست باز بعد چندے
التجا آورد بجیلهٔ و حواله موقوف داشت آخر آن بخت شوم سلسله
جنبانی از بندگان عالی که پایهٔ قبول داشتند کرد هر یکے را بهان
جواب اول داد همه ها در حیرت بودند که با وجود رسوخ عقیدت
و چندین التجا در گرفتن بیعت وے تاخیر است و هرگز التفات
عالی یافته نمی شود سبب چیست تا آنکه وے را اتفاق سفر افتاد
و در پنجهٔ شیطان گرفتار شد و مذهب وهابیان اختیار کرد و مرید
میر احمد وهابی گردید و راسا از تمامے اولیاء خدا خصوصا اهل قبور
و در اهل قبور هم خاصتا از امام حسین علیه السلام و حضرت امیر المومنین
علی مرتضے کرم الله وجهه الشریف و علیه السلام عداوتے پیدا کرد

و استخفاف شانِ رسالت شعار خود ساخت و خلق را بدان
وعظ می نمود نعوذ باللہ من ذلک آن زمان ہمہ کس را معلوم شد
کہ سبب نگرفتن بیعت ہمین بود کہ این بدبخت را سعادت شفاعت
نصیب نیست و الحال آن ملعون مستخفِ شان رسالت در عداد
خاندان شیخ العالمین نظیر خود ندارد و ہمچنین مردے دیگر بود کہ
بیعت وے نیز در تعویق افتاد با وجود آنکہ سالہا سال در محبت
یگانہ عصرے نمود و خود را مجیبے مے نوشت حتے کہ خلقے را یقین بیعت
وے در خاندان مجیبیہ بود آخر کارش خراب شد و ہرگز بکسے صاف
نفرمود کہ بیعت تو نخواہم گرفت مگر در تعویق انداختے
و اکثر در مجلس خاص با محرمان اسرار بر سبیل حکایت ہدایت فرمود
کہ شخصے قوم افغان از ارکان دولت راجہ پتھورا با خواجہ بزرگ
حضرت سلطان معین الحق والدین خواجہ معین الدین چشتی رضی اللہ
عنہ عقیدت کاملہ داشت و ہمیشہ درخواست بیعت میکرد خواجہ
بزرگ بلطف و حیلہ کارش در تعویق مے انداخت تا آنکہ روزی
یکے از خاصان بارگاہ عرض داشت کہ فلان امیر با حضور عالی مجلتی راسخ
دارد و بارہا برائے بیعت عرض داشتہ سبب عدم قبول چیست
فرمود ما دست جہنمے نمی گیریم او را شقے ازلی آفریدہ اند این سخن
حاضران را حیرت بر حیرت افزود کہ او مرد مومن است و معتقد حضرت
السیان و در حق وے چنین حکم مے شود آخر بعد چندے او را از ندا

آمد و در خراب اسلام کمر همت چست بست و از آنجا که دران زمانه
دیوبار هند مشهورترین ارکان دین حضرت ایشان بودند بالخصوص
در عداوت آن جناب سرگرم شد و بر عداوت جان داد و بعضے
مریدان که در ضلالت و انکار افتاده بودند چون خبر مفصل شان
بحضور اقدس آنحضرت رضه رسیده بود فرمود که در کتابے دیده ام
که کسے بحضور عالی حضرت زبدة الانبیا خواجه فرید شکر گنج چشتے رضه عرض
کرد که فلان مرید حضور لباس مرید در بر کرد و خرقه ارادت از بر کشید
و بر جاده انکار سرگرم رفتار است آنچه نه شاید میکند و هر چه نه باید میگوید
در ارتداد محض گرفتار است ساعتے تامل کرد و فرمود وقت بیعت
طاقیه پیران رضوان الله علیهم با دو پوشانیده بودم یا نه حاضرین بالاتفاق
عرض داشتند که عنایت شده بود و باین سرفرازی افتخار یافته است
باز فرمود که ببینید آن طاقیه در اسباب وے هست یا نه چون تلاش
آن کردند در ملبوسات وے یافتند عرض کردند بلے هست خواجه فرمود
حالا جاے تردد نماند که آخر آن طاقیه پیران وے را بر راه راست
باز آرد و فی الحقیقت که بعد چندے آن برگشتگان را دیدم که خود
براه راست آمدند و بعضے را که هنوز در ضلالت گرفتار اند متوقع ایم
که حق تعالے ببرکت آن طاقیه باز هدایت کند **نقل است**
که گاه گاه آنحضرت در امر هدایت به یاران مے فرمود که حضرت
تاج العارفین رضی الله عنه در تذکره ارشاد کرده بود که اینجا اولیا اند

که هرگز دست و پا را بے حکم حرکت ندهند هر آن و هر لحظه با ایشان خطاب
است و هر دم حکمے و باین قرب خاص هر کسے نرسیده بعضے حاضرین
را از استماع این حکایت خیالے در دل جاگرفت که معلوم نیست که
حضرت شیخ العالمین زر را این مقام عطا شده است یا نه بعد چندے
کارخانهٔ شادی بعضے فرزند ارجمند آنحضرت در پیش شد و کس از
از یاران وسوسه بدل راه یافت یکے را آنکه این تردد است به تهیهٔ
اسباب شادی که محض رسم دنیاوی است از فقرائے کاملین
و ناقصین بس بعید است علی الخصوص چنین شیخ اکمل علاوه این
تأمل آن بجز مورد طعن فقرا و دنیادار شدن دیگر متصور نه و از انجام
این امور بجز خط نفس سودے نه و دیگرے را اینکه صرف مبالغ
کثیر که در رسوم شادی است نه مصرف آن لله است که محسوب
در دین کرده شود نه بکار دنیا است که حظ امور دنیاوی علیش آن موقوف
بر نفس کافر است اگر این دو بر مدیر اکشته است آنکس هرگز لذتے
و سرورے از علیش دنیاوی نخواهد برداشت و اگر هنوز رمقے ازین کافر
باقیست لذت دنیاوی هم حسب حوصله روے تواند یافت و یقین
دانم که حضرت شیخ از حظ نفس مبرا است و شائبهٔ نفس دردی
باقی نیست باز این صرف بیجا بکار حظ دنیا هم نشود و در چنین مصرف
بفائده از همچنین بزرگے استقراض عجیب امر است بلکه از اظهر شرع
هم بعید مے نماید چه جاکه در طریق شیوخ و حال آنست که در یک کارخانه

احوال خلاف شرع و صرف بیجا بودن و شادیان خط کاران بجز اهانت
دین باب و جواب حضرت شیخ رض

وسوسهٔ بعض یاران در باب استقراض رض

از مبلغ پنجهزار ششش هزار خرچ کم نیست و موجودات یک خرمهره
هم ندارند حق تعالے که هادے مطلق است یکے را بخواب هدایت
فرمود که شبے امام محمد غزالی را در خواب دید که باسباب زینت تشریف
آورد ند این کس پرسید چگونه اتفاق تشریف آوری شد فرمود در
کارخانهٔ شادی فرزندانشان و اشاره بسوے شیخ العالمین رضه کرد
آمده ام و این اسباب سر سه وغیره همراه آورده ام که روز شادی
تزئین خود کرده حاضر شوم آنکس عرض کرد مگر این کارخانهٔ دنیاوے
هم مقبول است فرمودند کدام کار ایشان بے رضاے رسول صلی الله
علیه وآله وسلم است چه در ظاهر چه در باطن ما خود را چه گوییم بسیارے
از اولیاے خدا فرستادهٔ سید الانبیا صلے الله علیه وآله وسلم درین
شادی خواهند آمد هیچ یک کارخانهٔ ایشان بے حکم و بے رضامی
رسول صلے الله علیه وآله وسلم نیست توچه دانی که درین چه سر است
شیخ العالمین رضه را در حضرت رسالت قربے است تام و قبولی است
خاص که در سلف هم هر ولی را میسر نشده مگر خال خال ذلک
فضل الله یوتیه من یشاء آنکس را حق تعالے بوسیلهٔ این خواب
و هدایت امام غزالی از وسوسهٔ شیطانی نجات داد و دیگرے که بود
وسوسهٔ خاطر خود بحضور اقدس حضرت شیخ رضه عرض داشت و علاج
تسکین خاطر از آنجناب جست ارشاد فرمود در هر کار نیت شرط است
دیدیم که سالها سال فرقه امیدواران انتظار این روز مے بردند اکنون

که وقت آن آمد اگر بخیال آنکه من درویشم و درویش را ازین تجمل
و آرایش چه کار ترک آن کنم خلقے محروم و نامراد از نفع خود مے شود
و این عین انانیت و نفس است بلکه بدتر از هر نوع نفسانیت که خود
را مبرا از نفسانیت نمودن و خلق را از نفع محروم داشتن و در آرایش
و تجمل بجز آن نیست که بدنامی ماست به اتباع نفس اماره دل خلق شاد
مے شود و بمراد مے رسد و رنج قلوب و نامرادی آنها بدتر از همه
بدیها است الا در امر خلاف شرع نظر بر مراد قلوب و خوشی خواطر
نباید و اطعام بهر حال امر بهتر است و سبب صله رحم خواجه ابو الحسن خرقانی
رضی الله عنه امیر پسے بود از نوای محض اختیار کرده و در پرده
خلق بسته روزے خواجه به دیدنش رفت چون در حجره در آمد شبکه ر
دید پرسید که این شبکه چرا بدیوار داشته عرض کرد که بنظر روشنی و هوا
که گاه گاه در گرما متاذی مے شدم خواجه فرمود وائے بر تو و صد افسوس
بر تو گهر این شبکه به نیت شنیدن آواز اذان نماز مے کردی هم ثواب
میشدی و هم روشنے و هوا که مقصود تو بود حاصل بود اکنون که محض
به نیت روشنے و هوا این شبکه کردی کار دنیا کردی که در ان دین را
دخلے نشد و در عین انزوا گرفتار دنیا شدی پس هر بشر مومن را باید
که در هر کار نیت را ملاحظه کند و دنیا را در تبع دین اندازد و انما الاعمال
بالنیات مدار کار بساز ازین ارشاد هدایت انتساد آن یار راهم و سوسه
از دل برخاست اقل همت کار نمائی شادی فرزندے دیرینه بود

وعسرت ظاهری سخت آمد که راه فتوح مسدود و مطلق شد شیخ
کریم علی رحمة الله و برکاته که از یاران آنحضرت بود ندا رشاد شد که
بدرود توسل کنید و رجوع سازید که قرب ایام شادی این قدر عسرت
عارضی آنقدر که خرج خانقاه هم روزانه به تردد می شود شیخ مذکور
که در حالت ورود به زمرهٔ مشتاقان ممتاز بود بعرصهٔ چهار روز ختم
کلان که عبارت از کرور است یعنی صد لکه کرد عنایت تمام از جناب
رسالت صلی الله علیه وآله وسلم یافت که در ضبط نتوان آورد
گویا خود بنفس نفیس در اهتمام امور بود و سید العرفا و سند العلما
حسب ارشاد آنحضرت رجوع بحضرت شیخ الزمان تاج العارفین
رضی الله عنه کرده بود حکمت بهمه نعمتهای عالم برای شیخ العارفین
است او محبوب الهی است تردد جلیست و دید که انوار از
آسمان تا زمین محیط اجسام شده آنحضرت است و نزول انواع
نعمت الهی بروست است چون پانزده روز انصرام کارخانه را
باقی بود آنقدر فتح باب ظاهر دست داد که حساب ندانست و
خرید اسباب و غله و پارچه و دیگر لوازم شادی همه درین عرصه
مذکوره انجام یافت والحمد لله علی ذلک مولف کتاب میگوید آنچه
در باب عنایت سلاف بضبط قلم آمده قطره ایست از دریای
زخار و شمه ایست از ابر دریا بار که تفصیل آن درین کوزه نگنجد
و شرح آن درین مختصر غیر ممکن داند آنکس که در آن عرصه حاضر بود

وبیانش در فہم ہر عجمی وعربی نہ آید منجملہ آن عنایات یکے ارشاد
حضرت مولانا رسولنما رضی اللہ عنہ بآن حضرت بود کہ برائے
میمنت و برکت وحفظ آفات در حضور پر نور نبوی صلے اللہ
علیہ وآلہ وسلم عرض کردہ بودم کہ اگر باولیائے اہل قبور اجازت
شود احضار ارواح طیبہ شان موجب میمنت وخیر وبرکت
دینی ودنیاوی گردد از کمال عنایت ارشاد شد کہ تا دہ منازل
ہر چار طرف قصبۂ پہلواری ہمہ اولیائے اہل قبور را اجازت
دادہ خواہد شد وخصبت خواہند یافت وثمرۂ آن انچہ لیلۃ
برات از حفظ آفات بظہور رسیدہ ومشاہدۂ خاص وعام گردیدہ
بیرون از تحریر ست کہ چہا چہا آفات رسیدہ بود وبکدام خوبے
وآسانی دفع گردیدہ بود چنانچہ بسبب ازدحام خلق مولوے
احمد علے آروے در چاہ افتادند کہ عمیق بود ودران شب تاریک
وہجوم خلق وکثرت شور وغل وروشنے کسے ازین حال مطلع
نہ او بیچارہ اسیر دردست مرگ افتاد بجانبے افتاد کہ آب
تا کمر بود وآوازے نکرد کسی نمی شنید بعد از دیر معلوم شد مردمان
بر سر چاہ رسیدند واورا از چاہ برکشیدند ہیچ صدمۂ ضرب بوے
نرسیدہ بود دیگر بر سر دو کانے کہ زن ومرد دران خفتہ بودند ہنوز
آن بیچارہ گمان بہ تماشا بیرون نہ آمدہ بودند کہ مزدوران ہفت
عدد ٹوکرۂ کلان پر از آتش بازی بسبب آنکہ اخگرے دران

توکره افتاد بر زمین انداختند و بهر نهضت توکره را آتش در گرفت
و بلند شد. دروازه دوکان بلند تا کمر و سایه دیوار از کاه غوغا
برخاست که دوکان آتش در گرفت و آن زن و مرد از اندرون
اضطراب مے نمودند و فریاد مے کردند که سوختیم حفظ الهی
به رکیت احضار ارواح طیبه شاملحال بود که همه توکره صاف
و پاک سوخت و آتش بالای انار و هوائے و مهتابی و غیره که
دران بود بس بلند مے سوخت و یک حبش از سکان دکان
وے را گفت بعد فرو شدن آتش در که از بوریا بسته بود
بگشایند و بروند و لیکن نهیب بیرون آمدند این معامله بسیار
بسیار از وحشت فیلان و گرسنگی آنها در مجمع خلق و حفظ مردمان
از پایهائے آنها و غیره آفات که بود پیش آمده و چنان وقوع یابند
که گویا هیچ تردد پیش نه آمده مولف کتاب مے گوید
که امهمه امور چه انجام کارخانه اعراس و مجالس و چه امور
شادیات و رسوم برادرے که بر دست حق پرست
آنحضرت رضه انجام یافته این اول مکاشفه بزرگے بود شاه
محمد فاضل ساکن موضع ارہی که در سلسله کاملین طریقه سهروردیه
نقشبندیه یگانه عصر و فرید دهر بود بس صاحب تصرف
اگر بشرح حال وے پردازم رساله علیحده مدون گردد شیخ
العالمین رضه ربط و اتحاد قلبی بمرتبه داشت که حد و پایانے

نبود بعد انتقال حضرت تاج العارفین رضہ باداے سر فاتحہ
تشریف آوردہ بود بمقتضاے ربط با شیخ العالمین گفت
از مقامات فقر آنچہ حق تعالے براے شما داشتہ و دراز عطا
فرمودہ است خواہید دید درین زمانہ نصیب دیگران نیست و
این ازان مے گویم کہ در طریقۂ سرہندیہ مائتہ علامت است
یکے نشان غوثیہ دیگر مطلق کمال طریقہ سوم رشد ظاہری
کہ دران ہرگز خلاف نیست و بہر کسے از سرہندیان آن نشان
نہ آموزند ازان نشانہا یک نشان غوثیہ بر رخسارۂ حضرت
تاج العارفین رضہ بود و بر رخسارۂ شما دو نشان است یکے علامت
غوثیہ و قطبیہ دیگر رشد ظاہری از اجراے طریق و فتح باب ظاہر
و اشتہار در عالم و نیز کارہا متعلقہ بشما بسیار بسیار است و بلاہا
براے شما بے شمار زنہار بہ ہیچ بلا مضطر نشوید و بہ ہیچ کار دنیاوی
دل مدہید بہر کارے کہ دل خواہید داد تباہ و خراب خواہد شد
و چندانکہ دل ازوے پاک خواہید داشت حسب مراد بظہور خواہد
آمد از انجہت کہ مقتضاے شان عشق بشما با حضرت حق چنین است
غیرت حق سبحنہ خواہد کہ شما بدل متوجہ بغیر وے شوید
حضرت شیخ العالمین رضہ میفرمود کہ سخنے شاہ محمد فاضل
قدس سرہ بلا خلاف یافتم و بارہا بہ تجربہ او ردم سر مو
فرقے ندیدم در ہر کار کہ دل دادم تباہ و خراب شد و بکارے

که از دل متوجه نگشتم حسب مراد ظهور آمد تا آنکه
از شدن و ناشدن هر کار دل برداشتم و بر خدا
بگذاشتم شود شود نشود نشود حتی که امسال
در صحت دستم فرزندان خسم مشوش خاطر
نمی شوم و عافیت طریقت هم درین است

چون ذکر خیر حضرت شاه محمد فاضل نقشبندی ضمناً مجملاً درمیان آمد مناسب که بنظر محبت و ربط ایشان با شیخ العالمین رض برخی از احوال شان هم نبشته آید نقل است

مے فرمود شیخ العالمین رضی الله عنه که از کاملین طریقت
سرہند یکے ایشان بودند در زمانه من و در مکاشفه
یگانهٔ روزگار اول که در خانقاه شریف آوردند وقت
ظهر بود حضرت تاج العارفین رضی الله عنه در مسجد
شریف مراقب بود ایشان نیز بقصد دریافت عقبش نشستند
آنحضرت را معلوم شد که کسے قاصد دریافت است
از مقام خود فرو تر در مقام قرب نوافل نزول
فرمود ایشان که سر برداشتند فرمودند که ازین مقام

قرب فرایض اولی ست لیکن قوتی که ایشانرا دیدم کسے راندیدم که طاقت
مقام شیخے دارد وچندان محظوظ نشدند بار دویم که اتفاق فرود آمدن
درخانقاه شده از اتفاق وقت هم وقت ظهر بود و آنحضرت رادر میرآب
یافته باز بقصد دریافت عقب وی رضی الله عنه مراقبه کردند ودران وقت
آنحضرت بر مقام خود ماند واز ایشان اختفا نکرد چون سر از مراقبه برداشتند
بی اختیار دست بر قدم آنحضرت نهادند وگفتند که حالا فقر وفقیری
ختم شد ندانستم که سابق ما را در غلط انداخته بودند آنحضرت را دران
ایام از کبر سن گرانی گوش اندک عارض بود فرمودند چه فرمودند گفتند
نوشته خواهم فرستاد شیخ العالمین رض فرمود که دران عرصه جوان بودم
عجلت مزاج مهلت نداد که ایشانرا فرصت دهم گفتم که انچه دریافت شده
امیدوارم که نبویسند قلم ودوات طلب کردند واحوالے چند بران
نوشتند اول سطر آن که در فهم من آمده بود این بود که در تمامی ذرات
عالم احاطه نشمایافتم واز هر ذره مشاهد جمال دوست دیدم چون آن رقعه
بحضور اقدس حضرت تاج العارفین رسانیدم تبسم کرد فرمود سابق که
شاه صاحب آمده بودند وقاصد دریافت حال شدند ما را معلوم شد
در دل خیال کردم که ایشان را در مغلطه باید انداخت از مقام خود نزول کرده
در مقام قرب نوافل نشسته بودم بنابر ما محظوظ رفتند امروز نزول نکردم
ودیگر هیچ نفرمود باز وقت شب که نزد ایشان نشستم در تقریبات هر گونه
پرسیدم که حضرت شیخ راحیسان یافتند وچون دیدند فرمودند چه گویم فقر و

فقیری را حضرت شیخ خاتم است سابق ما را در مغلطه انداخته و ادراک حال اوی
از فهم ما بلند تر است اما این قدر بشما می گویم که دران وقت آنحضرت
در هر ذره عالم محیط بود از هر ذره مشاهده مے کرد از عرش تا فرش
و از قاف تا قاف یک ذره از وے خالی نه بود و نیز آنحضرت
شیخ ما شیخ العالمین در کشف ایشان مے فرمود که روزے
در مجلس سماع مراقب بودم و از آمدن ایشان خبر نداشتم یکبار که
سر بر داشتم دست شفقت بر پشت من نهادند و گفتند بارے
از سابق ترقی کرده دران وقت چیزے نگفتم چون بعد مجلس در
فرودگاه ایشان رفتم پرسیدم که شب چه دریافت کرده بودند فرمودند
اگر بکسے ظاهر نشود بگویم گفتم بفرمایند گفتند چون خبر آمدن شما
درین مجلس شنیدم تبلاش شدم نظر من یک ناگاه بر شما افتاد
دیدم که مراقب هستید قریب آمدم و قاصد شدم سابق که ملاقات
شده بود چنین حال داشتید و اکنون این قدر ترقی کردید بالفعل
فلان کیفیت و فلان حال دارید و شغل الله هو الله دران وقت
مے فرمودید شیخ العالمین رض مے فرمودند که یکبار سراپا حیرت شدم
که دریافت حال آسان است و دریافت الفاظ اذکار بس دشوار
ست و خوب دانستم که دریافت بر ایشان ختم است نقل است
ایشان را دُمّلی عارض شد تکلیف بسیار داد هر جنس دوا بکار بردند
هیچ تخفیف رو ننمود ناچار صلاح نشتر مقرر گردیدند که تحمل

نهادن انگشت از صعوبت درد نیست تحمل زخم نشتر چون توان کرد
و بجز نشتر چاره هم نیست آخر فرمودند فصاد را طلب کنند چون فصاد
آمد و سامان نشتر کرد گفتند در چند ساعت فراغت خواهد شد
گفت ربع ساعت فرمودند اندک توقف کن که بکار خود شوم
و مراقب شدند و در مقام فنا نشسته فصاد نشتر داد حسب خواه
خود مواد ازو افشرد و مرهم بروے نهاد و پارچه بسته رخصت
شد بعد یکساعت چشم کشادند مے پرسیدند که فراغت شد یا هنوز
مردمان عرض کردند فراغت شد شیخ العالمین پرسیدند که چه تدبیر
بکار شد گفتند دیدم که متحمل اذیت نشتر نبودم ناچار در مقام فنا
نشستم خبر نشتر هم نشد اذیت را که مے پرسد نقل است از تصرف
اعظم وے قدس سرہ یکے آن بود که شیخ العالمین رض و از سید العلماء
و دیگر اکابر شنیدم آنحضرت رض مے فرمود که در ایامے ما را بیماری
سخت آمد که ظاهرا اطباء را مایوسی تام بود و از بعضے آثار امید
صحت کمتر یافته مے شد و عرصه بیماری دراز کشیده از اتفاق
وقت مردے رونده موضع ارہے برائے ملازمت حاضر شد وقت
رخصت گفتم بروی اما بخدمت شاہصاحب سلام من رسانی
و دعای خیر برائے سلامتی ایمان از طرف من درخواست کن
آنکس که در خدمت اوشان رسید و سلام و پیام رسانید
بمجرد استماع فرمودند میان چه مے گوئید از وشان عالمے را ہدایت

نصیب است و بسیار بسیار کارها متعلق ذات بابرکات اوشان
است و از یکے حضار مجلس خود پرسیدند امروز کدام روز است
گفت پنجشنبه فرمودند حجام را طلب کن حسب طلب حجام حاضر
آمد حجامت سر کنانیدند و غسل کرده لباس نو پوشیده بعد نماز عشاء
مراقب شدند و قصد جذب مرض ما از انجا تمام تر کردند بشدت بخار
و ما را که لفاصله ده کروه بودیم از همان وقت تخفیف پیدا شد و دامن
خود را فرمودند که فردا نزدیمان کسے را باید فرستاد و سلام من باید رسانید
و خاموش شدند قریب صبح جان بجان آفرین سپردند و ما را از وقت
صبح افاقه شروع گردید که اطبا را سراسر حیرت بود و آنا فانا
مرض رو بکمی آورد و وقت شام از موضع ارہے خط رسید و مفصل حال
معلوم گردید اکثر حضرت شیخ العالمین بیان این حال کردی و میفرمودی
که بس غلط کردم که باوشان سلام فرستادم و استدعائے
ایمان و خاتمه بخیر کردم اگر چنین میدانستم مرگ خود اختیار مے کردم
و باوشان خبر نمے فرستادم که بقائے شان بس غلیمت می شمردم
و کمال تاسف مے فرمود و از سلوک آنحضرت رضی الله عنه یکے
آن بود که هر کس برائے دریافت مقصود مے آمد و عرض میکرد هرگز
قبول نمے فرمود و باستخاره امر مے نمود و مے گفت که کار ما دعاست
و اجابت از و تعالے و اگر فقط دریافت شدن و نا شدن آرزو است
استخاره کنند ما را نه فرصت استخاره نه دخل در رمل و نجوم نه حکومت

شیخ العالمین رضی الله عنه

که از سوکل وے کار شما در یافت کنم و شمه ازین عادات در حکایت
مولوی فرزند علے بنارسی سابق گذشته مگر ناگاه دخل آنهم گویا مخصوص
بحضرت مولائے سیدی مولانا شاه ابوالحسن صاحب افاض علینا
فیوضه بود و با دیگران از یار و فرزند کمتر بجهت آنکه حضرت مولانا مذکور به نسبت
خلفاء و فرزندان دیگر بس مورد عنایت بودند و اکثر آنحضرت رضه
مے فرمود که از هر کس چاره دارم و تحمل اضطراب وے
کردن توانم مگر ابوالحسن که از دست وے ناچار ترام و
متحمل دیدن اضطراب و تشویش وے نمیتم و بهر کارے که جناب
ایشان گلوگیر مے شوند از سر لطف همانوقت حال مطلب بیان
فرمودے روزے در ایام اشتداد بیماری الهنخانه جناب مولانا
افاض علینا فیوضه خوشدامن ایشان را نیز مرضے صعب آمد و هفته
بران گذشت با الهنخانه مولانا از بیماری مادر غمخوار مرض دوبالا شد
جناب بستطاب مشوش خاطر بحضور اقدس آنحضرت عرض کردند
که بیماری خوشدامن مرض الهنخانه را از غائت تردد در اشتداد آورد
ظاهرا یاس از هر دو بیمار است امید وارم که حال صحت خوشدامن
دریافت فرمود شود اگر صحت مقدر است با الهنخانه این مژده رسانم
که موجب انشراح و قوت مزاج گردد والا بصبر و سکوت پردازم
و کار بخدا گذارم ارشاد شد بخیر دعا چاره چیست و کشف اعتماد که
کند و عاے صحت میکنم هر چند از دریافت ازکار مے فرمود مولانا

اضطراب وابرام مے نمود ناچار شدہ ارشاد کرد بپاس خاطر شما
وہمانوقت مراقب شد بعد ساعتے سر برآورد فرمود چراغ روشن است
وتیل در وے بسیار اما لبش مضمحل است ومحتاج باشتعال اگر کسے
مشتعل کند تا دیر ماند ورنہ در اندک ہوا قریب است کہ کشتہ شود
باز ہمو لانا عرض کردند کہ ہم امیدوار دستگیری ہستیم کہ اشتعال دادہ شود
دیگر کیست کہ از وے سوال کنم فرمود خوب دعا یکدم تمام کردہ خواہد
حق تعالے بر اجابتہ قادر است بعد پانزدہ روز شفائے کامل دست داد
وہفت یا ہشت سال دیگر زندہ گی بعبادت صرف کردند ونیز اگر
ذی خاطرے در دریافت کارے التجائے تمام کردے فرمودے
حالا از کبر سن نسیان غالب است سخن یاد نمی ماند ویکسے یا دو فرزندان
اشارہ نمودے کہ بہ وے بگو کہ از مزار بزرگے قصد دریافت کار تو
فرماید وبیشتر درین باب سند العرفاء ومولوی شاہ ابو تراب
صاحب ومولوی شاہ محمد امام صاحب دامت برکاتہم وبعضے
دیگر غلامان مقرر بودند وحال این بزرگان ارباب کشف در رسالہ دیگر
مفصل انشاء اللہ تعالے بیان کنم بہ ترتیبے کہ صلاحیت تکملہ این
کتاب داشتہ باشد وبالفعل بسبب آنکہ اظہار حال ارباب سلوک
در زندگی آنہا باعث ملال خاطر اشرف شان میشود ورنج دلہاے
پاکان خالی از خللے نیست وافشائے سر نزد این طائفہ بدترین
امر است خصوصاً اطلاع نااہلان بر رازہاے ایشان آن رسالہ از نظر

نا اہلان مستور داشتن است القصہ اگر در کشف یاران خطا دیدے
سکوت ورزیدے واگر موافق کشف خود یافتے فرمودے ما را نیز
ہمین گمان است برائی تصحیح گفتہ بودم چون ہر دو سخن یکیست قرینۂ
صحت قوی است کہ غلط نکردہ ام ز ہرۂ یاران ازین کلام بے نفس آب میشد
وہم باوجود کشف حال وخطرات قلوب آنقدر ستر فرمودے وحلم نمودی
کہ گنہگاران بے تامل در حضرت وے آمدند ومے نشستند وسر مو
اعراض نے یافتند اگر گفتن وپند دادن ضرور دانستے بطوری فرمودے
کہ بر کس افشار عیب وی نگردد ومدامت دامنگیر گردد چنانچہ از شخصی
حرکات منہیہ اکثر بوقوع می آمد ودر ان اصرار داشت روزے در نہیبتہ
وی از حاضران فرمود درحیرتم کہ فلانکس باوجود علم ولیاقت در نظر خلق
حقیر مے نماید چہ سبب است شاید غضوب باشد کہ خلق باوی انس
نے گیرند یا در نماز وتقوی تکاہل میکند کس باو این خبر رسانید از
فراست دریافت کہ حال من بر آنحضرت منکشف شد اما از خلق محمدی
در عین استمار ہدایت میفرماید یکبار نادم شد وتوبہ صادق کرد وہم
شخصے حلق ریش میکرد از غیبتہ مایان اکثر ملامت میکردم سودی نمی بخشید
در غم مے افزود تا آنکہ روزے پسرش ذی اللحیہ بحضور اقدس باید در
حاضر شد آنحضرت تبسم کردہ فرمود کہ پسر شما ریش دارد وشما نمی دانید
ودر قد وقامت وجسامت ہر دو برابرید چگونہ معلوم شود کہ پدر وی
ہستید اکنون خلق علامۃ ابوۃ وبنوۃ شما را باور نخواہند کرد فی الفور

تکرار ان مضامین عالیہ از زبان مبارک حضرت مجدد الف ثانی قدس سرہ العزیز
تکرار ان مضامین عالیہ از زبان مبارک حضرت مجدد الف ثانی قدس سرہ العزیز

سخن آنحضرت که بظاهر ظرافت مے نمود در دلش اثر کرد و از همان
روز رایش گذاشت ازین رافت و رحمت و لینت وے رضی اللہ عنہ
قریب پنجاہ و شصت نفر ہنود مخفیانہ بدولت ایمان فایز شدند کہ اظہار
نام شان قباحتے عظیم است و اکثرے ازان صاحب حوال بودند و
بعضے بشرف دولت تشریف رسول صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم
در خواب سرفراز شدند و ازان سبب قوت ایمان یافتند نام یکے
ازانہا کہ بکشف بصری مشاق بود سابق ذکر رفتہ در حساب جمال بر حاشیہ
نوشتہ ام و بعضے ازانہا کہ مکرر در خواب بجمال جہان آرائے نبوی
صلے اللہ علیہ وسلم مشرف شدہ اند نام شان در جمل نوشتہ می شود
حق تعالیٰ از شر نااہلان مستور دارد و دوستان را بادراک آن مسرور گرداند
۲۱۱ - ۲۴۱ ۳۹ و خلقی از فیض توبہ کردن قاضی شہر عظیم آباد پیشتر کہ
در فیض غلو داشتند نمی آمدند و می گفتند کہ عجب حال است سر کس کہ
آنجا مے رود ترک مذہب اہل حق میکند و بس مکدر می بودند منقل است
عجیب در بارہ ستر و حلم و عفو آنحضرت رضی فرمود مولوی ابو تراب
صاحب دامت برکاتہ در ذکر تبدل احوال انسان از دوستان و بیگانگان
نقلاً عنہ رضی اللہ عنہ کہ بعد انتقال حضرت تاج العارفین رضی مردے
از مریدان آنحضرت کہ با مالبس و دست بود و بکسب سلوک مشہور در سرو
پیچید کہ چرا تبعیت ایشان کنم ہمان بہ کہ در علوے خود کوشم
لیکن تا زمانیکہ ایشان بر سجادہ تاج العارفین اند خلق بمن رجوع نخواہد آورد

اول در اهلاک شان باید کوشید و اعمال سیفی وغیره خواندن آغاز کرد
بعد چندے گرفتار رجعت شد و بیمار افتاد روز بروز لاغری و ضعف
و ناتوانی زیاده میشد و دوا سود نمی کرد آخر روزے نزد من آمد و تخلیه
کرد و گفتم که حال مرض خواهد گفت سبقت کرده پرسیدم چه حالت است
گفت بهلاکت رسیدم و سبب اشتداد مرض مفصل بیان کرد که درین
خیال شیطانی مبتلا گردیدم و اعمال قهریه شروع کردم هرچه کردم ممن رجعت کرد
اکنون بصدق دل توبه نمودم این خلوت حضرت ماست بی نفاق
آمده ام امید دارم که توبهٔ من قبول فرموده شود و راه نجات ازین بلاها
هدایت نموده آید گفتم غفوست هرچه کردی کردی و اعمال دفع رجعت
باو اجازت دادم حق تعالے از فضل خود شفا بخشید و توبه اش را
وسیلهٔ نجات از بلا گردانید مے فرمود مولوی ممدوح که در ذکر مصائب
که بعد انتقال حضرت تاج العارفین به آنحضرت رسیده بود حکایتهٔ
این نقل بیان فرمود و نام وے راست نمود ندانم که بود تذکره روزے
در مجلس عالی ذکر کشف ارواح بود فرمود ما ازین کار خوش نیستم
و بر طالبان سلوک مکروه میدارم که ازین شعبده سالک را چه کار
که درین تضییع اوقات کند مگر بقدر ضرورت مثل دریافت حال میت
یا بعضے اهل حاجت باوجود آنکه از برکت انفاس وے رضی الله عنه
بے کسب اکثر یاران را حاصل بود و بعضے پا را الطریق امتحان
و تربیت فرمودے که فلان کار را از مزار بزرگے دریافت کن یا

حال فلان میست چلیست خوشحال است یا بدحال و در محنت مراقبه
اهتمام تمام داشتے دفرمودے چندانکہ کیفیات راسخ خواہد شد
و تصفیہ پیدا خواہد گردید در کشف قبور و عالم ارواح قوت وافر پیدا خواہد آمد
روزے کسے درین تذکرہ عرض کرد کہ کشف ارواح ہم خوب کاریست
اگر مشق شود فرمود خوب چلیست اینہم دنیا است کہ از مال و اسباب
پایست پیدا میکند و کسی از اعمال و وظایف و کسبی کہ کشف خواہد شد
خواہ بکسب اشتغال کشف ارواح و عالم قبر این را از فقر چہ نسبت سنان
ہم از خباثت بسیار حال دریافت میکنند فرق اینست کہ تو تمسک
باعمال علوی داری و آنہا باعمال سفلے و فقر کاری دیگر است
نہ شنیدے کہ خواجہ ابوبکر شبلی رضی اللہ عنہ فرمودہ است ہر کہ
طالب بہشت باشد بگو کہ در مجلس ما نہ آید و نہ نشیند اینجا کار ما خدا
دنیا و عقبے را دران گنجا لیشے نیست ؎ ملت عشق از ہمہ ملت
جدا ست * عاشقان را ملت و مذہب خدا ست * و ہم ہر کسی کہ
بتوبہ آمدے زود بعفو پیوستے و تحمل گریہ گنہگاران نداشتے مگر
از نقض توبہ بس ناراض شدے و فرمودے کہ بر توبہ دے
جاے اعتماد نماند و با وجود ناراضی اگر عاصی بگریہ صادق آمدی
عفو فرمودے و بہر تسکین خاطر دے گفتے از نقض توبہ بیدل
مباش و باز ما یست کہ حق تعالے قادر ست کہ دیگر ترا از نقض نگہدارد
و دریاے رحمت بس وسیع است رباعے باز آ باز آ ہر آنچہ ہستی باز آ *

گر کافر و گبر و بت پرستی باز آ * این درگه ما درگه نومیدی نیست *
صد بار اگر توبه شکستی باز آ * بنگر که روزے ذکر در مشرف شدن
از جناب عالیات بود فرمود نزد من مشرف شدن از مجلس شریف
مرتضوی اشکل است از مشرف شدن بجناب دیگر اولیا و اصحاب
کرام سبب آنکه تنزیه تمام شان آنجناب است و دخول مجلس را مناسبت
شرط است تا زمانیکه قابلیت و تنزیه از عیوب نفسی تمام تر دست
ندهد میسر نمی آید از ابتدائے شباب تمنائے مشرف شدن میداشتم
و اعمال استخاره که از حضرت تاج العارفین رضی عنایت شده بود معمول
میکردم شبی بعد مدت مدید بخواب دیدم که در بازار جای ایستاده ام
اما محتلم و از جانبے مردمان سوار و پیاده بے شمار و بیخبرانه مشعل
بسیارے آیند یکے از آنها پرسیدم این مجمع که مے آید کیست و این
سران و سواران در رکاب سعادت که مے آیند گفت سواری امیر المومنین
علی مرتضی است کرم الله وجهه الشریف و علیه السلام پس شاد شدم
که اینک از جمال جهان افروز مشرف خواهم شد و بدین امید
همانجا بر سر راه ایستادم دیدم که در قلب لشکر بزرگی بر میانه سواری است
و از پارچه باریک چادرے بر رو کشیده که فی الجمله ازان صورت
اجمالی منکشف بود عرض کردم که تمنائے لقائے جمال جهان آرا
بسیار دارم و امشب نیز محروم ماندم شنیدم که آنحضرت بیکے
از ملازمان فرمود که بگو قابلیت پیدا کند چرا کارے کرد که محتلم شد عرض کردم

که بخواب احتلام شده که دران اختیارے نیست و نه بران مواخذه
فرمود اگر طهارت پاک گردد در خواب هم صورت غیر مشروع ظاهر نشود
بگوید که طهارت پاک کند و از خطره نفسانی صاف نماید و سواری روانه شد
چون بیدار شدم بس غمگین و اندوهناک برخاستم و امید عنایتے
که از آنجناب داشتم ازان مایوس گردیدم و بحضور حضرت شیخ العلماء رفتم
عرض کردم فرمود این عین عنایت و کمال لطف آنجناب است
و تربیت بهمین نهج اتم می خواهد که علے وجه الکمال باین دولت رسی ورنه
دران بارگاه بجل را راه نیست ممکن بود که همانوقت مشرف گردانیدے
مولف کتاب میگوید که باوجود کمال غلبه محبت حضرت شیخ العلماء
بجناب مرتضوی و بذل عنایت تامه آنجناب در حق حضرت ایشان
که سابقا بعضے ازان مذکور شد در نیاز دستار خان که چند بار شده بود
آنقدر خلاف مانده و رنگ رو تا یافتن اثر قبول زرد بود که
گاهے در نیاز دیگر ندیدم و نیاز آن مردمان که از طعمه می آورد نه
در صدر ترتیب دادے و از طعمه که ازان خود مهیا آوردے
در پائین نهادے و فرمود که هر کسے از وابستگان دامن دولت
طعامے مهیا آرد ندانم که بوسیله کدام کس دیگران را قبولی نصیب
گردد و هر بار بعد ختم درود که می رفت و قفل می کشاد عنایت تامه
از آثار قبول یافته می شد چنانچه در دستار خان اخیر کباب چند
سیخ و قدرے نمک ازان خود در پائین داشت مولوی ابوتراب صاحب

داست برکاته مے فرمود نقلاً عنه رضی الله عنه که چون از ختم درود
اهل مجلس را فراغت شد و آنحضرت مراقب بود خواست که برخیزد
و رقبه قفل مکان که دران اسباب دستارخان مهیا بود بکشاید و آثار
قبول معاینه نماید در قلب شریف تردد آمد معلوم نیست که قبول شد
یا نه در عین مراقبه بزرگے آمد و بشارت قبول داد و گفت قبول علے
وجه الاتم شد در کاسے و قابهاے چینی که بترتیب داشته بودید
در یک قاب تبدیل بتقدیم و تاخیر کرده شده است دیگر نشانهاے
قبول بسیار بسیار است که بر عنایت نامه محمول توان کرد آنحضرت
شکر کنان برخاست و حاضرین به همراهی رفاقت کردند قفل کشاد
و تلاش آثار قبول افتاد چند قاب پسته جوز و تخود و شتر بهای
تره و حلوا را دیدند که بر کسی نشان دو انگشت بود و بر بعضے نشان
سه انگشت و بر بعضے نشانهاے مماثل خطوط از اول سفره تا آخر
ملاحظه کرده مے آمدند تا آنکه در پائین سینی های کباب و نمکدان که از آن خاص
آنحضرت بود داغ غایت انکسار و یاد پائین داشته بود دیدند کباب یکپاره از سینی علیحده
شده دو پاره گردیده ازان بجانبی از قاب سینی بر سفره افتاده است و پاره
دیگر بجانبی و نمک را بسبب جلدی که طشتری موجود نه بود در آبخوره
شیشه که بس تنگ دهن بود داخل بسبب گاهی استعمال نه آمده نمک را در بقدر ربع
بطن دی انداخته در پائین داشته بودند دران کوزه تنگ دهن که دو انگشت
برابر ملصق در روی نمی رفت نشان سه انگشت ابهام و وسطی و سبابه

در قعر وی که نمک گویا به نشین بود واضح تر یافتند و این علامتی بود که تا چند
سال آن کوزه را به همان حالت با احتیاط داشته بودند هر کسی که میدید در صحت
و قبول مساغ انکار نمی یافت و هرگز نمک وی درین مدت از اثر هوای مرطوب
آب نشده بود تذکره و دستور داشتن اسباب بر دستار خان چنین بود
که در عرض دو سه اول پنج عدد شمعدان و پس او در سطر دیگر پنج عدد رومال
علیحده علیحده تو بر تو کرده و پس او پنج پیاله شیرگاو و پس او پنج پیاله
شربت و پس او پنج طشتری تره یعنی بقولات و پس او پنج عدد قاب
بسته جواز کاغذ برابر کرده که دران نشانی از ناخن هم نماند بعده چیزهای
دیگر از نان و کباب و پلاؤ وغیره بالتعین لیکن در هر سطر پنج عدد و در آخر
نیز پنج عدد طشتری نمک در رومال بطور سطر اول فرق همین بود که در
اول بعد رومال طشتری نمک بود و اینجا در آخر همه ختم بر نمک بود که ازین
طرف نمک مقدم بر رومال میشد و درمیان دیگر شمعدانها بود و قاب
میوه ها بعد طعمه پخته نهاده شده بود و آنحضرت مولوی ابوالحسن صاحب
را و مولوی ابوتراب صاحب را بیاد آمد این ترتیب تقیید فرموده بود
تذکره در آداب سماع و ترتیب مجلس یکی از آداب مجلس سماع وی رضی الله عنه
آن بود که صوفیان بخیر را قبه سر و کار نمی داشتند خواص و عوام را هر سکوت ادب بود
و هر که مرده و زانو نشستی امیر فقیر در حفظ آداب ابرمودی ناگاه اگر کسی نو وارد در سخن
آمدی مهتمان و کاربرداران به نرمی و رافتاد او را منع کردندی و ازان باز داشتندی
باز اگر اعاده میکردی می گفتند اگر ضرورت مشوره باشد ما قصه و افسانه گوی را منظور

در رومال آخر
اختلاف است
واضح تر است که بود
در نقاره خانه فضل الهی
در ذکر پسر خان
رومال آخر نبود
است ۱۲ ابو الجواد

دارند بیرون مجلس رفته باید که دلبعد فراغ در مجلس تشریف خواهند آورد دور
گیزنے ابتدای صوفیان است درین نصیحت عوام و غربا و شاه و گدا یکسان
بود قریب دو هزار روگاهی کمتر ازان هفت و شصت صد مردم در مجلس از عوام
و خواص می نشستند بگیرنگی دیگرینی نمودند و آنحضرت از بدایت مجلس تا نهایت
وے بجز دو روز نو جلسه دیگر نه نشستے و قلیان و تنباکو را حوالی
مجلس هم اذن استعمال نداد وے و کسی را رقعه طلب در مجالس
اعراس ننوشتے فقیر باشد یا امیر بعض مشائخان نو وارد این
دیار که در شهر عظیم آباد وارد بودند انتظار رقعه بسیار کردند بالاخره
تشریف آورده شریک مجلس شدند و شکایت نفرستادن رقعه
نمودند که دستور دربار ما چنین است و مشائخان بلکه قوالان هم بے
طلب و رقعه در مجلس صوفیه نمیروند آنحضرت در جواب فرمود که معمول
حضرت تاج العارفین رض نبود بنا بر مجبور ماندم و اگر از کسی عوام اجازت
حاضر شدن در مجلس درخواست کردے و تمنای خود نوشتے
جواب صاف فرستادے اگر ملاقات منظور است در ایام عرس شیوخ کرام
فرصت آن ندارم و اگر تماشا خیال دارند مجلس رقص و بازے نیست
مجلس عبادت صوفیان است چنانچه راجه جهاولال که نائب وزیر
آصف الدوله بود چند بار بملازمت عالی حاضر شده و خود را از همگنان
مے شمرد چند بار درخواست اذن در مجلس شریف کرد همان جواب یافت
و اگر عمدهٔ امرا عوام بے اذن در مجلس آمدے کسی از مراقبه سر برنداشتے

وبهر تعظیم بر نخاستے چه جای سخن بعد مجلس اخلاق مناسب شان
وے فرمودے واکثر در خلوت خاص از خاصان بارگاه تقریبًا
بیان کردے که از آمدن عوام خصوصًا رفض بس ناراض ام وجاے
دیگر بجز خانقاه که فرودگاه است ندارم ورنه مجلس سماع همانجا میکردم
ودر بندمے داشتم ودر فواید ترک رسم رقعه فرمودے که رقعه در انوقت
مناسب است که آداب مهمانداری تمامتر ادا کرده آید ورنه جاے
شکایت است وکسی که بے طلب مے آید در حقیقت زبان شکایت
بند دارد واز حکام وقت بعضی رؤسا نصرانی درخواست حاضر
شدن در مجلس شریف نمودند غائت ملال آمد وجواب فرستاد که فرصت
ملاقات این ایام عبادت ندارم وحکام را از مجالس فقرا چه کار آنها
اغرد نیا اند وانها اذل دنیا مناسبت چیست چون بار دگر درخواست
میکردند مے نوشت که حکومت دارید حاجت باجازت نیست اما من
دران وقت بمجلس نخواهم نشست شما که داعیهٔ ملک وحکومت دارید
دقوال هم موجود است چندانکه خواهید بشنوید باز آنها قصد آمدن
نکردند نواب عباس قلیخان بهادر که بذریعه نسبت فرزندے خود
بحضرت احمد جام قدس سره معتقدانه مے آمد ودر مجلس سماع داخل
میشد دران ایام از حکام شهر عظیم آباد یکے فرنگی که بالایشان مراسلهٔ بسیار
داشت هم بوساطت ایشان قصد آمدن کرد خبر بحضور اقدس آنحضرت
رسید فی الفور ارشاد نامه ممانعت بنواب ممدوح اصدار یافت بهر طریق

دانند او را باز دارند و اگر نتوانند خود را بحیلهٔ از آمدن باز دارند بارے
همچنان تدبیر بکار شد که مے رنج وی را اتفاق آمدن نافتاد نقل است
روزی مجلس عرس جمادے الثانی بود این کمینهٔ بارگاه مولف
کتاب محمد ابو الحیوة نیز قریب آن حضرت ایستاده یک فرنگی
لشکری از قصبهٔ دانا پور بر اسپے سوار و یک فاضل از فضلای
قصبات که باوے رفاقت داشت نیز همراه وے بر در خانقاه آمده
و در بازار ایستاده آن رفیق نادان را که صورت فاضل و سیرت جاهل
داشت بحضور عالی فرستاد بمضمون آنکه ما در شهر دهلی هم مجالس
صوفیه را درک کرده ام و بصحبت علماء فائز گردیده ام امروز به تمنای زیارت
سامی و مجلس گرامی از دانا پور در اینجا رسیده ام اگر اذن بخشند
داخل مجلس شریف شویم آنحضرت جواب داد که از آمدن اینها
درین مجلس هرگز راضی نیستم ما را معاف دارند آن مرد جاهل بسیار
سعی کرد و سند فقرای شهر دهلی پیش آورد آنحضرت فرمود
فقرای شهر مذکور صاحب حال و متصرف زمانه اند صحبت غیر جنس
بکار ے و کدورتے بر دل شان نمی آرد ما آن تصفیه در سوخ حال
نداریم و زیاده ازین فرصت گفتگو نیست و از غایت رنج فرمود اگر خواه
مخواه بداعیهٔ حکومت خواهد آمد مجلس موقوف خواهیم کرد و شما که صورت
اسلام دارید آمدن چنین غیر جنس درین مجلس عبادت صوفیان
چگونه تجویز کردید از آمدن شما نیز بس ناراض و مکدر خاطر شدم مهربانی

فرمائید تألف ببرید ۵ این نه کعبه ست که بے پا و سر آئی بطواف
و این نه مسجد که در و بے ادب آئی بخیر دش ۵ این خرابات مغان است
در و مستانند ۵ از دم صبح ازل تا بقیامت مدهوش ۵ آن منفعل
جاہل آزردہ خاطر برخواست و باقائے خود اطلاع کرد ہر دو محرم
در نجیدہ باز رفتند و زبان شکایت دراز نمودند خبر بحضور رسید
فرمود شکایت آنہا بر من اہون است از آن کہ شریک مجلس ما نشدند
و در غیر ایام اعراس ہم ملاقات نصاریٰ مکروہ تر داشتے بسیار بسیار
حکام تمنا کردند بحیلۂ ملاقات نداد مگر یک نصرانی حاکم اول عدالت
کلان شہر عظیم آباد کہ آرزو بسیار کرد جواب رفت کہ حاجت چیست بلکہ
موجب ننگ شما است کہ بر در فقیرے روند باز نہ آمد و پیام ثانیاً
فرستاد حکم شد کہ نشست شما بغیر چوکی انگریزی دشوار است آن
ندارم باز پیام فرستاد کہ من بلباس ہندوستان و اہل اسلام حاضر
خواہم شد و بر تخت چوبین کہ ہر کہ دمہ مے نشینند خواہم نشست
دو یگر انتظار جواب نا کردہ یکبار حاضر آمد و عرصۂ دراز نشست
چون رخصت شد از جناب مولوی سیدی مولانا شاہ ابو الحسن صاحب
و از سید العلماء در خیمۂ خود ملاقات ثانی درخواست کرد جنابہائے
ممدوح بصلاح احباب تشریف در خیمۂ وے بردند این کمینۂ بارگاہ
نیز در رکاب سعادت حاضر بود بس مسرور شد و گفت خرچ خانقاہ و
طلباء این قدر و رسوخ توکل آنقدر نزد ما مناسب می نماید کہ چند مواضع

فرمودن حاکم نصرانی بلدہ مذکور ملاقات

آباد و در خیز تجویز فرمایند که بخوبی سبیل آن کردن مے توانم
مولانا فرمود راست میفرمایند اما ازین معاف دارند بر در کسی که
نشسته ام کفیل رزق ماست و در معاش فساد بسیار است ؎
کس نآید بخانهٔ درویش ۞ که خراج زمین و باغ بده ۞ و هم در دربارسازی
اوقات ضایع کرکند و حال زمانه ظاهر است یکے میدهد و دیگرے
می ستاند گفت تا زمانیکه من درین دیارام کسے حاکم خلاف مانخواهد
و حاجت رفتن بدربار حکام نخواهد افتاد فرمود اگر همین وقت طلب جناب
سامی از شاه ولایت شما آید تشریف خواهند برد یا برائے من نخواهند
رفت بر استقامت گرامی سالهائے چند کرا یقین و مهربانی حکام دیگر
که بعد جناب شما تشریف آرند غیر متیقن آخر در جواب قاصر شد و گفت
بلے قانون انگریزی کسے اهل کار را اطمینان اقامت یکروزه هم نمیدهد
امروز کار اینجا داریم فردا ندانم کجا مقرر شویم مولانا فرمود چون چنین است
باز بر کار بے ثبات و راحت چند روزه در دسر زندگی که اختیار کند
و رزق بے منت را که گذارد بعد ساعتے ازو رخصت گرفت
و بخانقاه تشریف آورد و آن فرنگی اکثر در تذکرهٔ فقرا می گفتے که با هم
از فقرای صاحب خانقاه این دیار ملاقات کرده ام اما با وجود ضعیف البنیه
و لاغری مهابتے که بر بشرهٔ شاه صاحب در قصبهٔ پهلواری دیدم
جائے ندیدم و خواه مخواه در دل می آید که او دوست خدا است و در ان
ریبے نیست و بعضے حکام و عوام را در بارهٔ اجازت از کم فهمی آنها

مساغ منع ندید همین قدر به پیامبر وے فرمود حاجت ملاقات چیست
و بعد رخصت وے بر زبان مبارک راند حق تعالے وے را
نه آرد همچنان بظهور آمد منجمله آنها فرنگی کارافیون که در قوم خود بس معزز
بود و اقتدار تام داشت دیگر حاکم شهر گهاتی که بالفعل از قوم خود وکیل
حاضر باشی بارگاه عالیجاه اکبر بادشاه در شهر دهلی است تا زمانیکه در شهر
عظیم آباد این هر دو بر سر حکومت بودند مدام خیال مجالس عرس داشتند
وگاهے اتفاق نه افتاد و از اهل اسلام نواب ناظم الدوله ناظم ملک
بنگاله از اولاد نواب جعفر علیخان و نواب جنگلی و برادرشان نواب
میرزا مینڈ پسر شاهزاده مرزا عالیقدر بودند که کسے را ازینها ممانعت
نشد اما همین که ما از آمدن اینها خوش نیستم علی الخصوص نواب جنگلی
صاحب دو بار بطریق سیر تشریف آوردند چون خلوت شریف
بر روے خلق بند بود دانست که وقت ملاقات نیست و توقف
ناگوار بود گفت بار دگر انشاء الله تعالی و باز رفت **نقل است**
روزے ذکرے در بیان مذاهب افتاد مردی اجنبی بود که علاقه
نداشت اما بیشتر حاضر میشد پرسید که مذهب حضور عالی چیست ارشاد
شد مذهب شیوخ کرام ائمه شان ملت ماست و مذهب شان
مذهب ما در حقیقت نه شافعے و حنبلے ایم نه مالکے و حنفے بطوریکه
صلوة و صوم و ادای احکام شرع پیر خود را دیدیم و از وے مامور شدیم
میکنیم موافق هر مجتهد که باشد باشد و علی هذا مذهب پیر ما مذهب پیر وے

بود تا آخر آنکس گفت از نشیع و تسنن سوال دارم که دربارهٔ یزید چه باید
گفت فرمود مخدوم الملک شرف الملت والدین بن احمد یحیی منیری
رضی الله عنهما را نیز ازین مسئله کسے پرسیده بود در جوابش همین ارشاد نمود
ما این و آن ندانیم دوستان اهلبیت نبوت را دوستانیم و دشمنان وے
را دشمنانیم هنوز کلامی دیگر نه فرموده بود که از حاضرین مجلس دیگرے
پرسید که در عشرهٔ ماه محرم ارادهٔ تعزیه داری از سر نو میدارم
هرچه در حق من بهتر باشد ارشاد شود فرمود کثرت طعام کن که بهترین
خیر خصوصًا درین زمانه این است و کثرت نوافل و درود کن و تحفه
بحضرت امام برسان و امر یکه در تعزیه غیر مشروع باشد مکن که شارع
ازان منع کرده و از بدعات خاصهٔ حذر ضرور ست که اول قدم رفض
است کسے ممبر مے نهد و کسے سیاه مے پوشد و مکان را سیاه
میکند و کسے اسپ امام قاسم می سازد و شیون و ماتم بسینه کوبی
می نماید ازین چنین بدعت قبیحه هرگز نباید کرد و مفلسان را نوافل تربیت
کردے و ترغیب باحیاء شب عاشوره دادے و معمول آن حضرت
بود که شب دهم محرم تا صبح بیدار ماندی و بعد نماز صبح تا طلوع
آفتاب در مسجد مراقب ماندے و اطعام نمودی و اکثر وقت چشم پر آب
بودی و وقت اول ظهر که وقت شهادت حضرت امام است علیه السلام
بر شربت قیلولهٔ کردے و گاهی در تعزیه خانه کسی نرفتی **نقل است**
در ایامی که ماه محرم در موسم برشکال افتاد از ابر غلیظ تاریکی شب دو چند

سوال در تعزیه داری محرم

میشد و خلق از ایذا در آمد و رفت شکایت میکردند بر دل پاک آنحضرت
خطرهٔ چراغان و روشنی راه هجوم آورد اما حسب دستور خود که بی امر
کاری نمی کرد تامل فرمود و بر کسی حکم هم ندادی خواست که کسی
برین کار اقدام نماید از روز اول عشرهٔ شب و روز خطره می آمد
تا آنکه شب دهم آن سال شب دوشنبه بود جناب سید العلماء عمل
شب دوشنبه حسب معمول کرده بخواب رفتند و هنوز از ین خطره
جناب اقدس کسی را اطلاعی نه دیدند که جناب رسالت مآب صلی الله
علیه و آله وسلم در فکر روشنی چراغان اند الیشان را حیرت دست داد
آنسرور را انبیاء علیه افضل الصلوات والسلام بسوی شان دیده
از کمال عنایت فرمود که عرس حسین ست بنابر فکر روشنی چراغان
دارم و متوجه بچراغان گردیدند الیشان همان ساعت از خواب بیدار
شدند و بحضور اقدس آنحضرت حاضر آمده عرض حال نمودند
بمجرد استماع خواب لب بحمد و ثنای او تعالی کشاد و فرمود از یکیم
ماه بار بار خطرهٔ روشنی می آمد لیکن حیرت اقدام بی امر نمی داشتم معلوم
که خطرهٔ نفسی نبود و پنج چهار فانوس در خانقاه روشن نمود و به وابستگان
اجازت فرمود که حسب حوصله جا بجا در کوچه و گذرگاه خلق خصوصا
در مقامیکه از بدرو آب و میزاب راه خراب ست چراغها روشن سازند
ازان سال مردمان قصبه کسے پنج چراغ و کسے یک و کسے صد بے
تعین بمقام هر جاکه مناسب و ضرور می داند روشن می کنند الحال

متردد ان راه را در آمد و رفت بس فراغت و راحت است **من الفوائد الضروریه** چون حکایات تصرف و کرامت
خلق و سیرت و عادت از هر جنس در ضبط قلم بقدر ضرورت آمده
واجب است که امر و نهی وی رضی الله عنه هر چه در ضمن پند
و نصایح بفرزندان و یاران بود بعضی ازان در ضمن نقل و حکایت
و بعضی در ضمن هدایت بشمار آریم تا وابستگان دامن دولت را که
بظاهر از دولت حضور دور اند از مطالعه آن توفیق عمل دست دهد
تذکره روزی این کمینه بارگاه عرض کرد که در امر روزگار خود اکثر
رنج می بینم و خلق را سرگرم ایذای خود می یابم معلوم نیست که خلاف
رضای حضرت تاج العارفین رضی است که نوکری در حق فرزندان
خود مکروه داشتی یا محض مقتضای بخت ماست اگر خلاف باشد
ترک آن سهل کار است مستوفی شویم و ترک رفاقت آقای خود کنیم
تعلیم وی بر ذمه همت اختیار کنم اگر او را ذوق علم است دیگر فاضلان را
بر فاقت خواهد گرفت ارشاد کرد حضرت تاج العارفین رضی نوکار را
مکروه تر داشتی بلکه بدان مواخذه سخت کردی ازان احتیاط
واجب است یکی خادمه کردن یعنی حرم داشتن از آنجهت که اولاد
وی در نظر قوم حقیر می نمایند و تحقیر اولاد در حقیقت تعذیب آبای
اوست و موجب ملال و کین از احباب و میفرمود حضرت تاج
العارفین رضی که من بچشم خود معاینه کردم که در اقارب ما شخصی برادرزاده

ازین حبس داشت در اثنای راه هر دو دو چار شدند و مانیز از عقب
می آمدم آن طفلک گفت ای عم بزرگ کجا تشریف فرما شده بودی
باسخن ازین قبیل دیگر بود بهر تقدیر آن شخص ملایخه سخت بر روی
طفل برادر زاده خود زد و گفت ای کنیز بچه و ای پرستار زاده عم تو
کیست ترا با رای آن شد که مرا عم خود خوانی اگر بار دگر خواهے گفت
خواهی دید انچه دیدنی است برمن نهایت ناگوار آمد که ملاحظه برادر
حقیقی و علاقه جزئیت وی در دل نه آمد و جزئیت کنیز لیسرش را حقیر
گرداینده مانع عزت و حرمت ابائی و اخوت حقیقی شد ازان روز درین
زمانه خادمه کردن مکروه داشتم و از گرفتاری بعضے احباب در
نکتب و شامت بجهت آنکه کسے کنیز خود در تصرف آورده بود و کسی
از قوم دون زنے را بعقد گرفته بود در رائے ناقص این کمینه
بارگاه چنان مے نماید که مراد آنحضرت از حرم مطلق قوم دون ست
که دران تحقیر اولاد باشد نه از شریف اما حضرت شیخ العالمین را در
شریف نیز ضرر گرفتن یعنے ماینذر مکروه ترمی نمود از انکه گو دران
تحقیر اولاد نیست اما قضیه و فساد غب و روز بد شان آن آفت است
و هرگز بدان راضی نبود انتهے و دیگر ظلم کردن بر کسے اگرچه اندک باشد
و مے فرمود که دولت قوم خود هرگز نمی خواهم که اگر ایشان را دولت
مے شد اظلم خلق مے شدند سوم در سفر تاهل و فرمودی که
اکثر مردمان را نے وطنی از بخجت پیش آمده که اهل وطن قدیم خود را

در شکر اول
تقریر شیخ
ازان دران
گفتن راضی
کردن گوید

بمحبت اہل جدید در سفر جلای وطن اختیار کردند و در غریب الوطن
وطن گزیدند ازین ہر سہ کار حذر دارد و ورباش تا گرفتار نکبت نشوی
تذکرہ بعضے نااہلان مدعی آن بودند کہ حضرت تاج العارفین رض
را ہم خادمہ بود و در حقیقت ازین دعوی عیب پوشی خود مطمح نظر میدا
شتند روزے در خلوت شریف جمعے از یاران و بعضے از مدعیان حاضر بودند
چون ما چند کسان ازین اقرار بس دل تنگ بودیم یکے ازان میان
پرسید کہ بعضے اہل قصبہ مدعی برآنند کہ حضرت تاج العارفین رضی اللہ
عنہ را نیز خادمہ بود و سند سخن از قول اکابر خود می آرند و رفع الزام
از خود ہا مے کنند شیخ العالمین رض بمجرد استماع فرمود محض غلط است
از عادات آنحضرت بلکہ از جمیع امور وے رضی اللہ عنہ چندان کہ
واقف و مطلع ہستم کسے دیگر نیست ازان جناب گاہے ارادہ حرم ہم
نشنیدم دوم آنکہ خزر و کل کارخانہ بدست بود حتے کہ لباس
آنحضرت من درست مے کنانیدم و مے پوشانیدم و پارچہ
کنیزان من میدادم حساب و کتاب سودی و مہاجنان و خرچ
خانقاہ بمن تعلق داشت از عمر پانزدہ سالگی ہمہ امور را میر سامان
من بودم آنحضرت را بجز این کارے نبود کہ احوال روزانہ
از مہمانداری و خانہ داری استفسار میفرمود تا فتور در کارے
نہ افتد انجام مجلس اعراس و نجت پلاؤ برائے مہمانان تا
بہم رسانی فرش و فروش و انعام قوالان از دست من بود

باوجود اینهمه وعدم موانع تا روز انتقال یکبار بهم آنحضرت نفرمود
که فلان خادمه را لباس بافلوس درکار است بدهند و نه در بیماری
موت جهت خرچ وے کفاف معین نمود که من بدان امر قیام مینمودم
اگر اخفار میداشت تا کے وهم بعد مرگ حاجت اخفار و اتلاف حق نبود
وچندان که سر گرم اطاعت وے رضی الله عنه عمر بسر کردم تمام قصبه
بران اطلاع دارد اگر براے کفاف او مے فرمود یا چیزے می دادند
سر موجاے ذکر نداشتم که ما مطیع بودیم نه آنحضرت سوم آنکه از
رنجشے که خاصهٔ زن و شوے است بعد انتقال آنحضرت رضی الله عنه
درمیان من و اهل من پیش آمده بود و کار خانه فتورے روے نمود دیدم
که حالا رسیدن یک لقمه هم بنجا نقاهیان دشوار است بر کنیزان که تقیید بخت
طعام کند و بخشش هر کسے که فرسید کنیزان را ازین پروائے نه و دیگر امور
خبر گیری مهمانان اندرون که بجا آرد در دل اندیشیدم که راه آن بجز این
نیست که خواه در برادری عقد دگر کنم یا خادمه اختیار کنم و رجحان خاطر
بسوے خادمه بود که از دست وے انجام کار حسب خواه خواهد شد
که هم خوف در دل دارد و هم طمع خوشنودی من همان شب آنحضرت را
بخواب دیدم که دستار خوان آماده است و اطعمهٔ لذیذه از هر جنس بروے
نهاده و ما بیمار هستم که نزد اطبا ازان اطعمه پرهیز و احتیاط دران مرض ضرور
است اما طمع دامنگیر بود که چیزے ازان باید خورد که یکبار آنحضرت
بسوے ما دید و فرمود در عالم هزار چیز هست اما خوردن چه ضرور طعام خود

بخورید و بر کنارهٔ سفره نان خشک که هر روز می خوردم موجود است ناچا
بخوردن آن متوجه شدم صبح که بیدار گردیدم تعبیرش نفهمیدم و ارادهٔ
فسخ کردم باز دیگر بعد چندے باز امرے پیش آمد و عزم مصمم بر داشتن
خادمه کردن حرم نمودم و همان شب بخواب دیدم آنحضرت را که بسیار
ممانعت نمود و فرمود هرگز هرگز گاهی در عمر خود چنین خیال مکن و آنانکه بر من
چنین گمان برده اند و متهم نموده بودند محض خطا بود که در ان ایام طاقت
تامل مطلق نداشتم پیرے بر من غالب بود و این جواب آن بود که در
حالت حیات آن حضرت رض بعضے بدمبنیان چنین افترا بسته بودند و در آنوقت
آنجناب رضی الله عنه بجز صبر و سکوت جوابے نگفته بود اکنون
بعد چندین عرصه انکشاف آن امر بر خلق نمود و هم بعضے خلفا در
بعید الوطنی درخواست اجازت عقد مناکحه بوساطت عرایض کرده بود
بجواب رقم فرمود اگر طاقت ضبط نداری اکثار صوم و قلت غذا
اختیار کن اما ازدواج گرد تاهل مگرد که تاهل آن بجز پشیمانی دیگر نیست و هرگز
اجازت نداد با وجود این قدر انحراف و ممانعت عجب است که خود اختیار
فرمود این محض افترا بر ان حضرت است مولف کتاب میگوید که
حضرت شیخ العالمین رض را درین باب تشدید بسیار بود علی الخصوص
از ظالم بس آزرده بودے و از ایذاے خلق غائت رنج کشیدے و ازین
زیاده تر انحراف از تاهل مثل حرم در حق ساکنان وطن و مقیمان آن و
مطلق تاهل در حق مسافران و بعید الوطنان خاصةً از مفلسان بیوطن

میدہ است و اگر سالک بعید الوطن را خیال او منعنے آمدے فی الفور از
نظر کیمیا اثر بیفتادے و بے نصیب از مقصود ماندے و بابودن اہل
اگر کسے بعقد دیگر خیال بستے کو بسبب ناموافقہ با خود ہا یا بہ تمنای
اولاد کہ از اہل اول بوجود نہ آمدہ چنین خیال متمکن شدے بس مکروہ
داشتے و فرمودی از کجا الیقین شد کہ آن دیگر یا موافق خواہد شد
یا از وے اولاد بوجود خواہد آمد مگر زمانیکہ الیقین آن باشد مولف کتاب
میگوید چند کس را درین بلا مبتلا دیدم یکے از دوستان من بود کہ بر زن
خود زنے دیگر خواستہ بود آنقدر در جاہ و فلاح خود تباہی دید کہ ہرگز
مفر بجز طلاق دادن نیافت و دیگران را ہم اکثر نکبت فقر و بے غرتی
در نظر خلق بوجود می آمد کہ دیگر روے فلاح ندیدند بتصریح ذکر شان موجب
قباحت است و علاوہ ازین سہ امر مکروہ کہ بعضے ازان بکد و جد تمام
حضرت شیخ العالمین رض آخر تجویز کنانیدہ و ضرر سے کہ از خلاف حکم بفقرا
و مریدان می رسید ہم از آنحضرت تاج العارفین رض مندفع گردانیدہ
و خلق را مطمئن از ضرر وے و منتفع از فواید وے ساختہ یکے نوکری
و چاکری ست کہ ممنوع حضرت تاج العارفین بود رضی اللہ عنہ
در کتاب او را خود بدست حق پرست نبشتہ است کہ فرزندان حقیقت
و مریدان طریقت ہرگز قصد نوکری و چاکری نکنند زراعت و کشت
کاری ازین بہتر است اگر در عسرت بصبر توانند اعمالے چند کہ نوشتہ
می شود بدان توسل کنند و در صورت توقف ظہور اثر حصول مقصود

بیدل نشوند و ناشکیبائی شعار خود نسازند آخر حق تعالی اثرش
بظهور خواهد آورد و قطعهٔ ابیات چند بضبط قلم آورده است و آن این است
قطعه پدر که رفت چنین گفت کای پسر هرگز ٭ زبهر جا نشست تردد بصبح و
شام کنی ٭ گرت بدست فتد حبهٔ گاو مزرعهٔ ٭ یکی امیر و دگر را
وزیر نام کنی ٭ وگر نباشدت آن نیز و فاقه رو آرد ٭ روی و نان
جوین از جهود وام کنی ٭ وگر چنانکه میسر نه آیدت آن نیز ٭ کنی بشهر
گدائی و ترک نام کنی ٭ هزار بار ازان بهتر است کز پی رزق ٭ کمر
ببندی و بر مرد کے سلام کنی ٭ والحال بسبب دستگیری حضرت
شیخ العالمین رض خلقے از فرزندان آن حضرت نوکری می کنند و بتعنایت
اقدس وے از ضرر محفوظ اند و دیگر منهیات آنحضرت امر ختنه است
که بعضے مردمان بشکوهٔ تمام سامان برات و شادی در وی می کردند
آنحضرت منع کرد که بشکوه نکنند و اکتفا بر اندک نیاز بزرگان سازند
و خبر فرستادن در برادری و اجماع اقارب ترک نمایند چنانچه از وقت
ممانعت تا این زمان در فرزندان امر ختنه محض رسمے کرده می شود که
پنج بخش طعام فاتحه رسول صلے الله علیه وسلم و پیران داده حجام
را طلب نمودند و ختنه کنانیدند در همسایه هم خبر نمی شود و بعضے از
اهل قصبه که گرفتار هوا و حرص بودند و هستند بحیلهٔ خلاف زنان
و بخش اشیایان سامان تجمل برات و اطعام برادرے و طرب همه
را فور کردند و عذر مخالفت زنان را سر نافرمانی خود ساختند سودی

ممانعت از سامان تجمل و شکوه در امر ختنه

کرد و خانه بر بادی بدست آمد و هنوز نکبت مخالفت حکم عالی بر ین
امر فی الفور و نقد است و حضرت شیخ العالمین می فرمود اول کسی که
درین امر مخالفت پسندیده و اجب آنحضرت کرمیت برخلاف حکم چیست
بسته و عذر رنجش زنان ناقصات العقل را میپرسید و بود و زمزمهٔ
مریدان صاحب غرت و ریاست شیخ کفایت الله نائب قاضی
قصبه بود و همان شب حضرت تاج العارفین را بخواب دیدم بس
غضبناک میفرماید من بنیاد صلاح و فلاح ایشانیان امرے کرده بودم
اگر منظور ندارند هر چه خواهند بکنند مارا ازان کار نیست صبح که بیدار
شدم به شیخ کفایت الله اطلاع حال کردم خوفی بر و مستولی شد
و فسخ آن عزم نمود و آنانکه در مکر نفس افتادند و برخلاف حاکم فتنه
دیدند انچه دیدند و می بینند هر چه مے بنید سوم در امر حج نوشته
است که فرزندان من اگر عزم زیارت حرمین شریفین زادالله شرفهما
دارند قصد سفر نکنند اول قابلیت از شرایط سلوک پیدا نمایند تا انکه
بمقام حضور رسند و صاحب این مقام شوند نمازے که نوشته می شود
بطهارت تمام به نیت و قصد زیارت حرمین شریفین زادالله شرفهما
دارند و چشم بند کرده مراقب شوند اما در مکان خالی که کسے برین عزم وی
مطلع نباشد خود را به همین جسم در مکه معظمه خواهد یافت همه ارکان
حج ادا کنند و با خلق در سخن نیاید بعد فراغ ارکان همین نفل بدستور
سابق گذارد و همچنان خود را به همان جسم در مدینه منوره خواهد یافت

فکر رفتن در حرمین

آداب زیارت روضہ انور بجا آوردہ باز نماز مذکور خواندہ مراجعت نمود خود را بوطن خواہد یافت
و اگر از کس دران سواضع ہم کلام خواہد شد بے صعوبت سفر و
طی منازل بہ روزہ خواہ از راہ خشکی یا تری رسیدن بوطن ممکن میشود
مولف کتاب میگوید کہ این ممانعت نہ از استکراہ است نعوذ باللہ بلکہ
بنظر رحم و شفقت بر فرزندان کہ صعوبت سفر نکشند و باین طریق
حصول دولت زیارت کنند چنانچہ بعضے فرزندان آنحضرت بسبیل
دریا رفتند و بزیارت حرمین شریفین افتخار یافتند و شیخ العارفین
بخوشی اجازت سفر داده بود چہارم نہوس و کیمیا گری را بس معیوب
داشتی و در ابتدای عمر حضرت شیخ نگر عیوب نہوس بیان فرموده
و تشدید نام در منع بکار برده کہ ہرگز گرد وے نگردی و ہم ارشاد
نمود کہ ہفت کس از اولیاء اللہ اند کہ کار شان ہمین است اصل
اطلاء درست ساختن و در راہ ہا انداختن تا ہر کرا خدا بتعالے
خواستہ است خواہد یافت اگر یکے ازان وفات یافت ہر کس را
آن شش تن کہ خواستند بجایش نصب کردند و یکبار بہ تکمیل خود
رسانیدند و ایشان را اختیار است از ہر گیاہ و از ہر چیز کہ خواہند
درست کنند و ہفت فقیر جوگے اند کہ آنہم بریں کار مقرر اند و
دیگر ہر کس کہ دعوی علم کیمیا میکند غلط میکند اصل کیمیا سوائے آنہا
کسے نمیداند و نہوسان کہ تباہ روزگار اند و ازین ہوس خانہ برباد
شدند ہم از غیرت اوشان است و بعضے فقیر کہ میدانند یکدیگر

معین می دانند و بر غیر آن نسخه اختیار نیست آنهم توفیق درست
کردن ندارند و همیشه در نکبت افلاس محتاج در بدر می گردند هم
مقتضای غیرت آن اهل خدمات است و ذکرش سابق هم
در ضبط قلم آورده ام و اینجا مکرر کردم تا دانند که مهوسی لبس کار
بد نشست و لبس خلاف طریقت دهر دو شیوخ در امور مذکورة الصدر
تا بقای خود در دار دنیا از نهی و منع یکزبان بودند الا حضرت شیخ
العالمین بسبب وقوع بعض امر مکروه از استعمال شیر درخت تاڑ و
خرمای هندی که آنرا تاڑی میگویند و مردمان بارشاد مجتنبان
حرص و هوا که از مسکرات اجتناب تام دارند بنظر فواید تداوی
بآن میکنند باین نمط که پارهٔ از شب گذشته ظرفی پاک در موضع
تقاطر عرق مے آویزند و قبل از صبح صادق که زاغ وغیره طیور
هنوز بر درخت باشند و احتمال خوردن آنها ازان ظرف نباشد
از درخت فرود می آرند شیر درخت مذکور که دران جمع میشود در
صفائے و شیرینے بلا فرق از شربت قند سفید می شود و تا که آفتاب
بروے نه افتد و جوش نه کند مطلق سکر نمی آرد هم اول در منع
تشدید بسیار کرده بود و فرمود که حرام نیست تا که جوش نخورد و
سکر پیدا نکند لیکن از آنجا که بعضی احباب باین حیله سکروی را
هم استعمال میدارند و مے گویند که وقتیکه نوشیده ام سکر نبود
بر مریدان و فرزندان خود حرام کردم بعد چندے که بعض مردمان را

بیماری حارپیش آمد و مرض اشتداد گرفت بنظر عسرت و نومیدی
آنها که استطاعت دوا را هم نداشتند و شیرمذکور درین چنین امراض
بس نافع بود بقدر دوا را اجازت بخشید و استعمال گاه بگاه در حق
دیگران هم منع نفرمود و نه حکم داد بنابر وابستگان دامن دولت
بیشتر ے و اکثری ازان انحراف دارند و سرکه آنرا می فرمود
که حضرت تاج العارفین مے خورد ے اما علی العموم که درست
میکنند نمی خورد که ظرف مستعمل وے اکثر ناپاک میباشد
دران احتیاط بنظر ظروف مے نمود شیخ مسیح الله که از یاران
وے رضی الله عنه بودند و خدمت قانون گوئی داشتند برا ے
آنحضرت سرکه شیر درخت تاڑ درست میکردند باین احتیاط
که دامی از رسن بر درخت تاڑ مے کشیدند تا زاغ بروے نه نشیند
و کسے که بر او نگین ظروف بران درخت مقرر ے شد و بر دے
خود دست وے پاک کنانیده ظرف پاک میدادند که بالا ے
درخت آویزد و باز وقت فرود آوردن همچنان طهارت می کنانیدند
و بر دیگر ے اعتماد نمی کردند و ازان عرق سرکه درست میکردند
و بحضور آنحضرت مے آوردند بے تامل استعمال مے فرمود و
درباره قلیان و تنباکو روزے از حلت و حرمت گفتگو بود بزرگان
سرهند یه نقشبندیه درین باب تشدید بسیار دارند و حرمت
وے را قریب حرمت خمر دانند فرمود احمد سرهندی قدس سره

در بیان سرکه شیر درخت تاڑ

در بیان حلت و حرمت دود تنباکو

مطلق حرام نگفته بلکه بر یاران خود حرام کرد و سبب آن حکایت
مشهور است که یکے از یاران وے وقت حلقهٔ مراقبه از درمیان
برخاسته و حقه نوشیده باز در حلقه داخل شد و در آنوقت شیخ
احمد احضوری مجلس تشریف بود آنحضرت صلے الله علیه وآله
وسلم را یکبار چنین بر جبین او دید سر از مراقبه برداشت و پرسید که ازما
همه کیست که آنحضرت را بخشم آورد و چه حرکت از وے بوقوع
آمده کسے گفت که فلان از حلقه بیرون شده بود ندانم که چه کرد
و باز آمد از و پرسید که بیرون حلقه چرا رفته بودی و چه کار کرده بودی
او از خوف شیخ انکار کرد و گفت وضوئی کرده حاضر شدم دیگر
کارے بوقوع نه آمد شیخ پس از تامل فرمود مگر تنباکو نوش کرده
آنکس انکار کرد گفت در سینهٔ تو دود تنباکو همچنان مانند غبارے
گردد و انکارے کنی اگر تکذیب ما میکنے به بین که از سینهٔ تو در سینهٔ
خود می کشم و از نفس بری آرم و دم بالا کشید و همه دود تنباکو
از دهن خود بیرون گذاشت و گفت این چیست آنکس بر پا افتاد
و عذر تقصیر نمود شیخ هانوقت فرمود از امروز بر مریدان خود حرام گردانیدم
و وجهی دیگر در حرمت وے از تصانیف شیخ نیافتم و در کتب او ندیدم
و هم اگر دود تنباکو حرام مطلق بودی شیخ احمد قدس سره از دهن
خود کے برآوردے همچنان در سینهٔ آن یار گذاشتے و تصرفے دیگر
برون آوردے و از بزرگان قادریه چشتیه و سهروردیه اکثرے که

مرتبهٔ اجتهاد داشتند بر حلت وی رفته اند و بعضے از انها می نوشیدند
و حضرت تاج العارفین رضہ می فرمود که حرام نیست و ما در مجالس
شریف شبه وی را یافتیم و آنحضرت علیه افضل الصلوٰة والسلام
بمن اجازت نوشیدن بهمران مجلس داد دانستم که قلیان نمیکشم
مگر این شبهه ناکس تنباکو است که بآن عادت گرفته ام و هم معلوم شد
که کشیدن قلیان حرام نیست چرا که شبهه حرام در مجلس شریف
گنجایش ندارد و نیز بحرام کسی مجاز نمی شود اما حضرت مولانا
رسول نما رضی الله عنه که بر ترک قلیان در عرصهٔ طالب علمی از ما
خشنود شده بود نه از سبب اجتناب حرام بلکه فرموده بود که یکبار
ما نیز آزموده ایم تنباکو خوش نیست چنانچه حضرت مخدوم عالم محمد مخدوم
قدس سره که تنباکو عنبری می کشید روزے در مجلس مولانا رسول نما
حاضر شد و قریب تر نشست بوی تنباکو خوشبو در گفتگو از دهنش
آمد حضرت مولانا رسول نما فرمود اگر کسے قلیان کشد چنین کشد
ازین هم معلوم شد که نزد آنحضرت رضہ حرام نبود پس من منتظر
مهمانداری از حضرت تاج العارفین اجازت کشیدن تنباکو خواستم
فرمود اگر میکشیدی منع نمی کردم اما از سر نو عادت کردن ضرور
نیست بیفائده خود را مقید کردن است و هم چون عادت شد اکثر
وقت مراقبه و اوراد رغبت بآن می آید و ازان فتور در کار می افتد
و هم شیخ العالمین رضہ فرمود که در وقت سلطان اورنگ زیب

علمای شهر دہلی و قضیات محضرہ بر حرمت قلیان و تنباکو کردہ
بودند و از بادشاہ باجرای حکم حرمت معاونت جستند دران زمان
بزرگے بود بس عالم متبحر در تشرع یگانۂ عصر و در تصرف ولایت
فرید دہر خدمت قضا از وے رونق گرفتہ بود در شہر بہاگلپور
بادشاہ گفت تا وے فتوای حرمت ندہد حکم بر حرمت نتوان کرد
کہ او ابوحنیفۂ وقت ماست و ہر کسے را بر تشرع و تورع و کمال طریقت
وے اقرار ست باو استفسار اینمعنے باید کرد و نامہ بدیں مضمون نوشت
آن بزرگ مشہور بنام مولانا شاہباز بود در جواب نامہ نوشت
کہ ہیچ دلیل حرمت بر من ثابت نشد و این فقیر تنباکو می کشد
بادشاہ بمجرد ملاحظۂ جواب از علمای شہر محضرہ چاک کنانیدہ
و ہمہ را نوشیدن دود تنباکو و استعمال مولانا شہباز قدس سرہ دلیل
حلت گرفتند و فتوای حلت دادند

ذکر مرض موت حضرت شیخ العالمین رضی اللہ عنہ و ملحقات از خطابات و بعضے حکایات عجیب و بیان تعداد مجازان بیعت و ارشاد طریقت

چون سال یک ہزار و دو صد و چہل و ہفت ہجری آمد و ہلال
سراپا صورت غم و ملال پرچین بر چین فلک ستم پرست کج روش
و بدخصال در چشم غمزدگان خستہ حال نمودار شد فرمود آنحضرت

رضی اللہ عنہ کہ این سال سال آفت و بلاست و البتگان را من
دولت را خیال پیش آمدن روز سیاہ در دل راہ نیافت از سیزدہم
ماہ صفر اثر فالج ظاہر شد و حج در دست حق پرست زیادہ بود
کہ خواندن او را در تسبیح دشوار گردید و البتگان بمعالجہ افتادند
ہنوز تمامتر از ان افاقہ حاصل نشدہ بود کہ مرضے دیگر با لشکر
ضعف و ناتوانی غلبہ آورد و طاقت آمد و رفت نگذاشت بہ
بیت الخلا جہت قضای حاجت بشری رفتن ممکن تواند است اما خرق
عادتے کہ درین ایام بظہور پیوست عقل دوربین ہا در ادراک آن
قاصر است و عاجز تر یکے از آن جملہ آنست کہ با چنان ضعف
و ناتوانی کہ طاقت گام زدن نداشت در محفل عرس ربیع اول با استعانت
بعضی خدام بصد تکلیف تشریف آورد و از آخر شب تا نصف النہار
کہ وقت برخاست محفل بود نشست فرمود و نماز با جماعت
روز یازدہم در مسجد شریف ادا نمود باز شب دوازدہم بر وقت
معہود رونق افروز مجلس قل شدہ تا چاشت دوازدہم
سماع صوفیان ماند بعد برخاست مجلس وقت ظہر باز بمسجد شریف
تشریف آوردہ نماز گزارد و ترتیب مجلس زیارت موی مبارک رسول
کریم صلے اللہ علیہ و آلہ وسلم داد خلق را باین سعادت کونین
فائز گردانید سر مو از دستور و معہود ادب کہ در ایام صحت مے کرد
تجاوز و تفاوت نہ نمود حالے در حیرت افتادہ بود و حیرت بر حیرت

می افزود و بعد اختتام کار شب سیزدهم همچنان مرض شدت نمود و
روز بروز ضعف و ناتوانی ترقی میکرد تا آنکه هلال ماه ربیع الثانی
نظر آمد ناطاقتی درین عرصه زیاده تر پیدا بود و امادر مجلس یازدهم
و دوازدهم همچنان تصرف بکار فرمود که در مجلس عرس ربیع الاول ذمه دار
بود و زیارت آثار شریف نبوی صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم بدستور
سابق نموده و همه خلق را کنانیده در نظر خلق بجز ضعف پیری از
مرض و ناتوانی آن اثرے ظاهر نبوده باز از شب سیزدهم بعد غروب
آفتاب فی الفور حرج مرض تزاید گرفت و سبب پریشانی خاطر خاص و
عام شد باچنین حالت یازدهم جمادی الاول و جمادی الثانی
هم زیارت آثار شریف حسب معمول کرده و هم عرصه دراز که اولا
پیش آثار شریف ایستاده می ماند درین ایام بیماری نیز آن اداب
فوت نه نموده واز شب بستر تا بست و یکم ماه جماد الثانی مجلس
عرس حضرت تاج العارفین حسب معمول انجام داده و درین امتداد
ایام ایما و اشارة به کسی از خاصان بارگاه پیش آمدنی روز سیاه
بیان نمودے و فی الفور از تصرف باطن خاطر وابستگان دامن دولت
را از خیال روز بد باز داشتے که هرگز بجز صحت کسے را گمان دگر
نمی آمد سبب آنکه اگر ظن غالب ما معین بسوے مرگ آید از غایت
اضطراب آنها خصوصا اضطراب جناب مستطاب مولانا مولوی
ابوالحسن کار خانقاه داری و دیگر امور خانگی غیر منتظم خواهد و بسیاری

از یاران را که امرے خلاف مراد بخواب یا در معاملات معلوم شد
و در معرض عرض آوردے یا شنیده ناشنیده کردی و سکوت
فرمودے یا بنوعے تعبیرش گفتے که سخن همچنان سربسته ماندی
و هم از غلامان آستان فیض نشان اگر کسی حاضر نشدے استفسار
حال وے فرمودی و طلب کردی و بغایت شفقت پرسیدی
که چرا امروز نه آمدی و بعضی طالبان را از اشغال و افکار هدایت
کردے **نقل است** درین اثنا بیماری مولوی ابو تراب صاحب
دامت برکاته بخواب دیدند که قبر شریف رسول صلی الله علیه وسلم
در احاطه باغ حضرت تاج العارفین رضی الله عنه واقع است و من بوسه
بر جاے قدم شریف میدهم باز بعد چند شب دیدند که در همان
مقام قبر شریف حضرت امام حسین علیه السلام است و بر وی
بوسه میدهم هر دو خواب بحضور شیخ العالمین عرض کردند هیچ
تعبیر نفرمود و سکوت ورزید بعد انتقال همانجا قبر شریف وے
رضی الله عنه کرده شد **نقل است** مولوی محمد امام صاحب دامت
برکاته در عالم معاملات حضرت مخدوم عالم محمد مخدوم پهلواروی
قدس سره را دیدند بس پریشان خاطر عرض کردند که صحت شیخ
تمنا دارم امید که درین کار همت فرموده آید در جواب فرمودند
بالفرض اگر هفت و هشت سال دیگر هم حیات یافتند تکلفے نیست
من در فکر آنم که کسے همچو ایشان بجاے ایشان بشنید که وجود پاک شان برکت

احمر است چون بسخن صاحب بود حاجت بتعبیر ندارد آنحضرت رضہ از مولوی
ممدوح شنیدہ ارشاد کردکہ حضرت محمد مخدوم مخدوم عالم قدس سرہ شان دگر دارد
و بسن از ایام طفولیت من آنقدر لطف و عنایت ببندول میداشت کہ در احاطہ
تقریر نیاید آن آورد و چند حکایات لطف و عنایت حضرت ایشان بنوعی
بیان فرمود کہ یقین و قوع خلاف مراد از دل مولوی ممدوح برخاست این چنین ادا
ہر روز سہ مے زد کاتب الحروف مے گوید کہ مولوی ابوتراب صاحب
دام برکاتہ مے فرمودند کہ مامقام قبر شریف رسول صلی اللہ علیہ
وآلہ وسلم و مقام قبر امام علیہ السلام از کسے نگفتہ بودم چون
آنحضرت رضہ را دران مقام دفن کردند آن خواب یاد آمد و دانستم
کہ خواب من دلالت بر قرب کمال حضرت شیخ رضہ بارسول صلی اللہ
علیہ وآلہ وسلم دارد انتہے حق آنست کہ آن حضرت را در شان
رسالت صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم قبولی خاص بود و قرب اتم
و مناسبتے کامل کہ ہر ولی را نصیب نشد و خطاب رُوحَہٗ رُوحِی
وَقَلْبَہٗ قَلْبِی وَجَسَدَہٗ جَسَدِی از صدر نبوۃ صلے اللہ علیہ
وآلہ وسلم بجہت واضح و برہان ساطع بران ہست در صدق این جواب
کرا ریب آید و بنا بر بعضے اکابر طریقہ بر مزار شریف آنحضرت رضہ در سہ
مقام باندک تفاوت بوسہ بر قدم شریف میدہند یکے بہ نیت بوسہ
بر قبر شریف رسول صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم دیگر بہ نیت بوسہ قبر امام
علیہ السلام سوم بہ نیت قبر شیخ رضہ تا باشد کہ بمقتضای مناسبت

آن حضرت و قبول وے و حضرت رسالت پناہ بین بوسہ ہا متاب شوم
و در حشر محسوب بزائران قبر شریف رسول صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم
گردم القصہ نوبت بماہ رجب المرجب رسید و طاقت خواندن او راد
رجب نماند مولوی محمد امام صاحب دامت برکاتہ را ارشاد کرد
کہ استغفار رجب و دیگر اوعیہ کہ مے خواندم بر من بآواز بلند بخوان
تا بآہستگی با تو مرافقت کنم و اکثر وقت از غایت تکلیف تنفس رنگ روئے
مبارک متغیر شدی و آب فرو کردن نتوانستے ہر قرط چیزان
در کلو گرہ می شد کہ ایذای آنوقت در بیان نتوان آورد چون
وقت نماز آمدے و کسی را یقین کلی بود کہ تحریمہ بستن ہم در نجات
ممکن نیست ساعتے تامل کردے و ہمہ حالت تکلیف در سلون
آمدے فرمودے جا نماز آرید و نماز گذاردی و نوافل معمولے
چند رکعتہ ضروری ادا کردی و ساعتے خفیف مراقب ماندے
بعد فراغ فرمودے اکنون حرج و مرض بیاید کہ باک ندارم
و باز دراید و تکلیف از شدت مرض مبتلا شدی ہر روز چنین
معمول بود و با ایہمہ حالت زیارت آثار شریف درین ماہ رجب
ہم کردہ امّا از زیارت ماہہائے دیگر این قدر فرق نمودہ کہ از
خلوت شریف ہمراہ آثار شریف باستماع قوالان تا دالان خانقاہ جلوہ
افروز شدند و آداب معمولی بے استعانت کسی ادا نمودہ و ایستادہ
ماندہ و بعد زیارت سماع صوفیان حسب معمول شنیدہ و نماز عصر

باجماعت در مسجد خوانده بخلوت شریف آمد و تکلیف مرض در تزاید شد
تا آنکه ماه رجب بسر شد و ماه شعبان آمد و طاقت پهلو زدن بی
کلفت نماند همه اوراد را موقوف فرموده اختصار بر نماز مکتوبه و سنن
آن و صلوة الاوابین و درود و چند نفل دیگر نمود روز یازدهم بسبب
غایت تکلیف تنفس و ضعف که مطلق طاقت حرکت نبود امر زیارت
موقوف مانده روز دوازدهم شعبان فرمود اگر امروز هم امر زیارت
نخواهد شد باز کدام روز خواهد شد سامان آنها کرده شود و البتگان
دامن همت دولت متوجه سامان شدند و ندانستند که درین سخن
سرّے است و کلامی است سراپا اندوه و غم و خیال همه بآن رفت
که روز زیارت همین دو تاریخ یازدهم و دوازدهم در هر ماه مقرر است
اگر بسبب ابر و باد یا بیماری وغیره تاریخ یازدهم اتفاق زیارت
نه افتاد روز دوازدهم می شود و اگر درین روز هم نشد باز در ماه
دیگر می شود و وجه تعین این دو تاریخ در ذکر آثار شریف سابقاً
مذکور شد بنابر فرموده است که اگر امروز هم نخواهد شد باز کدام
روز خواهد شد و آنحضرت را ازین سخن اظهار آن بود که زیارت
در ماه رمضان نخواهیم کرد حیات مستعار آخر شد چون همه سامان
موجود کرده شد خبر کردند فرمود حالا طاقت گام زدن ندارم
کسے شخص یکسے طور تا مجلس زیارت ما را رسانیدے سید عباد الله
که در خادمان بس قوی و زور آور بود عرض کردند اگر اجازت

شود بخوبی و آرام تمام بروش گرفته رسانم فرمود بلے تا وقت زیارت به بینم
چه اتفاق میشود و معمول از قدیم آن بود که اول آنحضرت در مسجد
تشریف آورده نماز ظهر بجماعت مے گذارد بعد فراغ در پیش
دالان مسجد و در ایام اعراس ربیع الاول و الثانی در صحن خانقاه
می نشست و مردمان مقرر عهده برای آوردن آثار شریف از مکانی
که دران میداشتند مے رفتند و می آوردند از خاصان بارگاه ارشاد کرد
اگر حسب معمول از پیشتر روم طاقت نشست ندارم مگر همراه آثار
شریف روم که راه همین است خلق در حیرت افتاد که طاقت گام زدن نیست و عزم همراهی آثار شریف
دارند اما کسے را در آنوقت جرات عرض نبود تا آنکه مقرران عهده زیارت از نماز ظهر فراغت
کرده مستعد آوردن تبرکات گردیدند چون از بالاخانه نیز دیدبان
آخر رسیدند میر عباد الله را حکم کرد که اندک استعانت باید تا ایستاده
شوم ایشان دست در کمر داده ایستاده کردند فرمود بگذارید که حالا
حاجت باستعانت ندارم و عصا در دست حق پرست گرفته بانتظار آثار شریف
بایستاد و سر موے رنج مرض ندانست بی کلفت همقدم خادمان مقرره محدث آثار
شریف در خانقاه پیش دالان مسجد آمد و مطلق استعانت از کسی درین اثنا نکرد و در
زیارت حسب معمول تا خواندن دو غزل مدحیه بے دستیاری عصا ایستاده ماند
و همه خلق را بدستور زیارت کنانید و بعد فراغ تا اذان عصر در مجلس سماع صوفیه
مراقب ماند چون بحجلوت تشریف آورد و باز بهمان حرج و تکلیف
دو چند رو نمود گویا بیماری و آرام در بدن تصرف داشت بعضے مردمان

باز خوابے کہ درین ماہ دیدہ بودند و از ظاہر تعبیر آن بس تغیر حال
مے نمودند برآنحضرت عرض کردند چون خواب تعبیر طلب بنود مساغ
تاویل ہم نداشت فرمود این خواب بر دو امر دلالت دارد یا امتداد
مرض یا اختتام عمر و این حالات کہ دیدۂ یقین بر مرگ نتوان کرد
شدت مرض بر صورت ہلاک در خواب و عالم مکاشفات نمود ار میشود
و سخن باتمام راحت چنان کرد کہ مردمان را امید صحت با چنان تکلیفات
باز قوی شد لیکن درین ماہ ہر روز مے پرسید کہ کدام روز و تاریخ است
حاضران گمان مے بردند کہ از شدت مرض و طول عرصۂ بیمارے
نسیان بروے غالب است و ندانستند کہ درین سخن سرّی دیگر است
و ہم چند بار مولانا شاہ ابو الحسن دام فیوضہ عرض داشتند کہ در ایام
سابق ہیچنین مرض صعب بود و خلق پریشان بودند ازین بندہ از راہ لطف ارتقاد
شدہ بود کہ جائے تردد نیست عرصۂ دراز باقیست و آن بیماری دیگر است اکنون
ازین بیماری بس پریشانم اگر میعاد سال معلوم شدی مناسب تر بود فرمود خوب
یاد نیست کہ سابق چہ گفتہ بودم و از کجا گفتہ بودم جناب سید العلما سند العلما
دامت برکاتہ مبلغ صد روپیہ بنظر ضرورت دوانند آوردند فرمود بالفعل
بقدر ضرورت موجود است نزد خود امانت دارند وقت ضرورت
طلب کردہ خواہد شد ہر چند عذر کردند کہ ہمین جا داشتہ آید شاید نزد من نماند
دور نمود ضروری خرچ شود جواب داد احتمال خرچ نزد من قوی است
میان ابو الحسن اگر خواہند دید در ضروریات امور خانقاہ خرچ خواہند

کردن نزد خود دارند چون نهایت ضرورت خواهد شد آنزمان ازوی
بصرف خواهد آمد و دوا هم موجود است بالفعل کسے نسخه درست
نمی شود چند انکه ازین سو مبالغه رفت ازان سو انکار ماند و همین
میسر مود که گرفتم لیکن امانتا نزد خود دارند وقت ضرورت خواهند
داد خاصان بارگاه را ازین سخن رنگ برو شکست که مبادا اشعا
بضرورتے باشد که پیش آن ضرورت فدائے جانها آسان نرسد
آنحضرت بدریافت حال ایشان فورًا لجام شبدیز سخن وعنان
توسن کلام تیز گام بسوے راه دیگرے و تشفے برگشید و فرمود
ایام بسنت خسرو دهلوی قدس سره قریب رسید معلوم نیست
که میان محمد قادری را خبر هست یا نه حاضرین عرض داشتند که مهلت
از تشویش و تردد ندارند فرمود بگوئید که از سامان دمی غافل
نباشند ازین سخن باز همه را اطمینانیتے آمد که تا سوم رمضان که روز
مجلس بسنت است خیریت است همچنین خطرات تشویش از دلها
محو کردے و خلق را از پیش آمدنی بغفلت انداختے روزے
میان اشرفعلے خادم بارگاه را از راه شفقت فرمود میان احسانعلے
و کاظمعلے در سفر جزء صحبت کردند و از بیماری رهائی خود جستند
و از رنج دنیا پاک شدند حالا این کار مشکل تنها بسر شما افتاد
و هر بار که جناب مولانا شاه ابوالحسن صاحب دام فیوضه کیفیت مزاج
مبارک پرسیدند فرمودی از باطن انشراح است اما بظاهر ضعف زیاد

معلوم میشود اگر دوائے ضعف موجود باشد بیارید و هم حکایتے
این گنهگار مولف کتاب در ذکر کشف قلوب گذشته که لبستم یا نوزدهم
الغرض کسی تاریخ بود که شب آن در فکر خرچ ماه رمضان بودم و از بهیچ سببے
تردد سخت بود که از نان خشک هم سامان افطاری نداشتم در دل
مے اندیشیدم که اگر حق تعالے مبلغ ده روپیه عطا فرماید انجام
امر ضروری ماه مبارک می تواند شد بر رب الکعبة که کسے را از نیحال
اطلاع بوده باشد صبح آنشب هنوز در خلوت شریف حاضر نشده
بودم که بجناب مولانا شاه ابوالحسن صاحب دام فیوضه خطاب فرمود
بیماری من از تشویش ابوالحیوة دوچند شده است معلوم نیست
که وے را تشویش تهیدستی است یا تشویش بیماری من یا تشویش
دگر جناب ایشان عرض کردند که بجز تردد بیماری حضور دیگر
چه تشویش است چشم پر آب شد که از اثر گریه وے رضی الله
عنه همه حاضرین گریستند و فرمود غالبا که تردد ماه رمضان داشته
باشد و تشویش وی دین نمی تواند چیکنم که نقدی موجود ندارم
معهذا از جائی مبلغ ده روپیه استقراض کرده باو دهند که ازین فکر
فارغ شود غرض داشتند که تدبیر آن کرده خواهد شد لیکن یقین
دانم که از تردد بیماری حضور رنگ روے وے بروی شکسته
است باز فرمود بلے هر دو تردد داشته باشد اما امروز بلکه همین
وقت از تردد تهیدستی او را فارغ باید کرد و تقید بلیغ نمود مولانا

ممدوح ازین تقیید متحیر بیرون خلوت شریف تشریف آورد مبلغ مذکور را
استفراض کردند و بمن دادند و ماجرا بیان فرمودند گفتم شب در دل
من اندیشیدم و درین فکر بخواب رفتم مولانا برین عطیه وی
رضی الله عنه با بیکسان و محتاجان بسیار گریست و ما هم از خود
رفتم چون بخود آمدم اندیشه آن آمد که چون برخطره با وجود بعد مکان
و تفاوت بسیار اطلاع دارد وای بر من در وقت گناه و بس
مضطر شدم و درین اضطراب علطان و پیچان ماندم نه جناب مولانا
را نه ما را خیال دگر آمد بعد انتقال دانستند که این قدر استعجال و عطیه
برای آن بود که متحمل درد و غم و تشویش نبودم یکی غم مصیبت
آنحضرت دوم فکر رمضان شریف بنابرازین تعلق فارغ کرده بود
که مصیبت را فقر و فاقه دو بالا می کند و هم سه روز قبل از رحلت
فرمود شب حضرت تاج العارفین و والده را بخواب دیدم که برای
عیادت تشریف آوردند و استفسار صعوبت مرض نمودند شکایت
از تکلیف سرفه کردم که درین ضعف و ناتوانی تحمل صعوبت دوی ندارم
فرمود عنقریب موقوف خواهد شد و بشوی بیان کرد که همه را
یقین صحت آمد و فی الجمله طمانیت دست داد هرچند بظاهر بایس
کلی بود اما محمول بر استداد عرصه بیماری می کردند و آنحضرت
در پرده اطلاع امر دگر مخطور داشت چنانچه بطون خاطر اشرف
آن بود که در گوشه که حضرت تاج العارفین رضه غسل داده شده

بود همانجا لاش را برند و غسل دهند صاف گفتن بنظر اضطراب
والبنگان مناسب ندید و در آنجا بنظر احتیاط که پای کس نه افتد
صندوق وغیره اسباب داشته بود میان اشرفعلی را یکهفته
قبل از روز رحلت فرمود عجب است جائیکه حضرت تاج العارفین
اغسل داده باشند این قدر آلایش خس و خاشاک افتاده باشد
دمند و قهاجد اسازند و جاروب کنند ازین حیله آن گوشه را خالی
وصاف کنانید که بروقت توقف رو نماید و از دو سه روز قبل که اکثر
اوقات تغیر حال شدے بعد افاقه لتسکین دل خستگان نمودے
فرمودے اینمه حالت ضعف مرض است دیگر خیریت است
حکیم ابو المظفر صاحب و قاضی خیر الله صاحب که بهر عیادت
از وطن آمده بودند بضرورتے عزم رخصت مراجعت داشتند اما
بملاحظه ظاهر حال بیماری جرات عرض نبود بادراک حال ضرورت
یک روز قبل از سفر آخرت هر دو بزرگ را رخصت داد و تغیر بر
چهرهٔ ایشایان دید فرمود اگر هلال رمضان خواهم دید صوم نخواهم
گذاشت آخر از بے رغبتی غذا موقوف است الا دوا آنرا وقت
افطار استعمال خواهم کرد و استصواب بمولانا دام فیوضه نمود که
علاقه معالجه از ایشان بود و ایشان مبالغه در منع مے کردند دید
که خاطر ایشایان ازین سخن هم منشرح نگردید فرمود اول رمضان
یا دوم آن بالضرور باز خواهند آمد تا رفع ماندگی کرده سوم ماه

مجلس سنت درک کنند ازین کلام همه حاضرین را یقین شد که آنحضرت مجلس
بسنت اهتمام تمام دارد البته تا این مجلس خیریت بوده باشد
واندکے راحت بر بشره اندوه گیان یافت دیگر برفع اندوه تشدید
فرمود میان اشرفعلی را ارشاد نمود که برای من کدام رنگ
تجویز کرده و بهر خود چه رنگ خواسته الیشان عرض داشتند
که رنگ معمولی بسنت اراده دارم و از حضور هر چه ارشاد
شود بر رو مال حسب معمول از نارنجی یا محض خوشبوی رنگ
داده حاضر آرم تبسم کرد و فرمود کسے رنگ نهایت بهتر و معقول
که هیچ کس نداشته باشد برای دستار من تجویز کنند اما عام
خوشرنگ و شوخ چون تمامتر بالنشراح خاطر این سخنها می کرد
و دستوار این طرز سخن گاهے نبود و لباس سفید در روز بسنت
هم سید است رنگ نمی کنانید همه ها دانستند که درین وقت
مزاج مبارک را فی الجمله انشراح است و اکثر بمقتضای اخلاق
ذاتی قلوب حاضرین را از کلام شیرین منشرح مے گرداند بر همان
وتیره دلهاے خستگان و خاطرهای مشوشان را تفریح می
بخشد اما از اهتمام مجلس بسنت تا آنروز یا یقین خیریت است
و هر کسی را اهتمام مجلس آنروز از فتاوی حکیم قاضی روانه وطن شدند
و مولوی محمد قادری را طلبیده فرمود که آرایش مجلس بسنت
حسب دستور باید کرد الیشان را نیز ازین تقیید طمانینی دست داد

متوجه انجام کار شدند شب بست نهم شعبان پرسید فردا کدام
روز است حاضران عرض کردند پنجشنبه چون شب بسر شد نماز صبح
گذارد و ساعتی مراقب نشست مولانا ممدوح کیفیت مزاج اقدس
استفسار کردند آهسته گفتند تمام باکمال ضعف و ناتوانی فرمود خوش است
اما ناتوانی بسیار است اگر توانند تدبیر رفع آن کنند ایشان قدری یاقوتی
دادند کی ازان بپاس خاطر مولانا گرفت و فرمود بدارید که باز خواهی
داد زنان را از فرزندان و همسایگان که هر روز به تمنای ملاقات می آیند
و بوعده فردا محروم میروند طلب کن و صبیه مولوی محمد حسین را اشاره
کرد که در حجاب در برابر گرفتن شیرینی ایستاده است در بکشاد
دوی را شیرینی داده رخصت نمود مولانا عرض کرد که صبیه مولوی مذکور چون
می آید آواز می دهد غالبا که هنوز خفته باشد فرمود امروز برخلاف عادت
خاموش ایستاده است حسب حکم در را واکردند دیدند که پس در ایستاده است
او را شیرینی داده رخصت کردند و عرض نمودند که درین وقت ضعف بسیار است
دیگر وقت انشراح نسوان را اطلاع کرده خواهد شد تا حاضر شده بدیدار
جمال باکمال سعادت اخروی برخوردار شوند فرمود وقت دیگر هجوم مردان خواهد
گردید آنها محروم خواهند ماند و اکثری از آنها حاضر آمده منتظر اجازت عیادت
نشسته اند مولانا گمان برد که دروازه خلوت کشاده می شود خلق هجوم
می آرند بنابر سفر باید که وقت دیگر هجوم مردان خواهد شد باز عرض داشت
کرد بعد رفع ضعف تخلیه خواهم کنانید ارشاد کرد خدا داند که آید که نه آید

شخلیه در آن وقت مناسب باشد یا نباشد این وقت بهتر ست
هر چند از ین کلام پر تشویش و سراپا اندوه مضمونی دگر بر دل حاضر
متمکن بود اما به نسبت اهتمام مجلس نسبت که سابق ارشاد شده بود همه
یقین داشتند که هر سه چهار روز عرصهٔ دولت دیدار باقی ست بنا بر
مولانا دام فیوضه آمدن نسواه را بهر عیادت دران وقت تکلیف ضعف
تجویز نمیکردومی خواست که وقت دیگر یا روز دیگر انها طلب کرده شوند
الغرض یک پاس روز برآمده باشد که زنان قصبه و دیگر مهمانان
که از شهر عظیم آباد وغیره بهر عیادت آمده بودند در خلوت شریف
حاضر آمدند با وجود آن قدر ضعف و تکلیف سر فه که آواز بند بود
و سخن به نرمی تمام و آهستگی می فرمود که بسمع قریب بتامل رسیدے
باهر کسے از راه شفقت مقتضاے اخلاق ذاتے تلطف نمود
و بتسلے بکلمات صحت خود میداد و هم در پردهٔ تسکین خواطر
ارشاد کرد که شمایان از سه روز منتظر ملاقات بودید که بعد
یک پاس هجوم مردان مے شود و وقت فرصت همین است
بنا بر همه فرزندان و خویشان را از شمایان طلبیدم قریب
نصف النهار فرمود که اکثر مردمان در خانقاه منتظر اند حالا
شمایان رخصت شوید و بمولانا ارشاد کرد که دروازه بیرونے
را وا کنند چون در وا کردند و مردمان حاضر شدند اول وقت ظهر بود
پنج پاشش دقیقه بر نصف النهار آمده باشد که دفعتًا تغیری در حالت پیدا آمد

بعد افاقه قصد استنجا کرد و بسوے چوکی پائخانه متوجه گردید
مولانا عرض کردند که طاقت مطلق نیست طشت می آرم همین جا
از بول فراغت کرده آید فرمود خواهم رفت و اندکے تامل نمود
گویا سر موضعف نبود بے استعانت احدے برچوکی که از بستر
آرام بپنج شش قدم فاصله داشت رفت احتیاج بول ساقط
دید باز آمد و تلاش میان اشتر فعلی نمود کسے عرض کرد که بپائخانه
رفته است فرمود خیر آواز باد شان میکنید بعد فراغ خواهند آمد
مولانا استفسار کیفیت مزاج اقدس کرد ارشاد نمود بباطن
خوش است اما بظاهر اینهمه اثر ضعف است دیگر هیچ نیست
اگر توانند تدبیر آن کنند در آنوقت مولانا را تردد سخت آمد
که در خود نبود با اینهمه از نبض و بشره آنقدر گمان نبود که درد
قیامت برپا شدنی است باز فرمود بقضاے حاجت بشری
خواهم رفت و بے استعانت رفته برچوکی پائخانه نشست احتیاج
ساقط دید بے بول و غایط باز آمد و بر مصلا یعنی جانماز رسید
که حالت متغیر شد مولانا دام فیوضه و مولوی محمد امام دامت
برکاته و مولوی محمد قادری از جانماز باستعانت تا بستر آرام رسانیدند
مولانا سر مبارک آنحضرت بر دوش و سینهٔ خود گرفت قبله رو
بر بستر آرام نشست و پس پشت مولانا میان جمن که از خادمان
بودند تکیه ها زده نشسته بودند تا مولانا باطمینان آنحضرت را

استغاثت کرده باشند دو بار دم واپسین آمد و رخت ازین جهان
برداشت اِنَّا لِلّٰهِ وَاِنَّا اِلَیْهِ رَاجِعُوْنَ نه صعوبت نزع بود نه حرج
تنفس سه ساعته نجومی بر نصف روز گذشته بود که این روز
سیاه وابستگان دامن دولت را پیش آمد و سبب این قدر
اخفا آن بود که چند کسان از یاران مستعد بران بودند که
چون بالیقین سفر آنحضرت بسوے عالم قدس معلوم شود
مایان قبل از آنروز جلاے وطن سازیم و خانه بربادے
وکوه آبادی اختیار کنیم دیگر روی این قصبه نه بینیم علی الخصوص
بعض از فرزندان که ضعیف القلب بودند طاقت تحمل این غم
نداشتند عزم جازم بر جلای وطن داشتند و تصمیم ترک آل و
عیال میکردند و میگفتند که هر مصیبت پیش این مصیبت آسان
تر است وحال ایشان بر آن حضرت بلکه بر دیگران هم ظاهر
بود القصه این کمینه بارگاه و مولوی ابو تراب صاحب
در خانقاه سراپا صورت غم واندوه نشسته بودیم که جناب مولانا
کسے بطلب فرستادند و مولوی علی سجاد و مولوی محمد حسین
قبل ازین حال برای حاجتے بر مکان خود رفته بودند ما هر دو
برادر بمجرد آواز طلب پا برهنه دویدیم اما آنحضرت را نیافتیم
ع جان زحمت خود دید و بجانان نرسیدیم * دل خسته شد
از درد و بدرمان نرسیدیم * موریم که گشتیم لگد پاے سواران *

دربارگه پاسے سلیمان نرسیدیم ✦ وبکبار شور قیامت غلغله بیان
وخانقاهیان وپردہ گیان حرم عصمت برخاست وآفتی بزرگ
خستگان رسید ہجوم غمزدہ گان ماتمیان آنقدر شد کہ در خانقاہ
از کثرت خلق مسلم وکافر جایی قدم داشتن نبود وچون لطف
عام وے رضی اللہ عنہ دائما مبذول حال ہر خاص وعام بود ہر کہ
ومہ مے می گریست ومے گفت کہ حالا ما ہمہ یتیم شدیم اکنون فریاد
رسی بیچارہ گان کہ کند وغمزدہ گان را غمخوارگی کہ ساز دگنہگاران را
شفاعۃ کہ نماید ولب بشفاعت کہ کشاید واز نکبات کہ وارہاند ہمہ ہا
بریک حال میگریستند ما مصیبت زدہ گان بخت نارسا در تہیۂ تجہیز
وتکفین شدیم ومے گفتیم کہ حالا مطلب ہر رموز وہر کلام فہمیدیم
معنے ہجوم مردان وطلب پردہ گیان عصمت بہر عیادت نیکو دریافتیم
ہمدرین حال جناب مولانا میان اشرفعلے را پرسیدند کہ برائے
تجہیز وتکفین چیزے ہست غرض داشت پنج شش روپیہ بودہ باشد
مولانا فرمود پارچہ کفن از بزار قرض آرید از عقب قیمت ادا کردہ خواہد شد
وتردد خیلے بود کہ درین وقت کہ کسی را حواس درست نیست چہ تدبیر
کردہ آید وسبلغ بسیارے باید جناب سید العلماء سند العرفاء را یاد آمد کہ
سبلغ صد روپیہ یقین کہ برائے ہمین روز مصیبت امانت داشتہ شدہ
بود وارشاد نمودہ بود کہ وقت ضرورت طلب کردہ خواہد شد سبلغ مذکور
آوردہ بمولانا سپردند وقصہ حال بیان نمودند زار زار گریستند وحال آنکہ

ازمایان کس را ازین امانت خبر نبود حتی که میان اشرفعلی هم مطلع
نبودند فی الجمله از نزد دخسج طمانیتی دست داد که حکیم اشرف با حال
پریشان گریان گریان آمدند و مبلغ صد روپیه آوردند و گفتند که ما را
هم شریک این سعادت فرمایند و هرگاه اکثر در ایام صحت میسر میشود
که مردمان در کندن گور از کافر و مسلم باک ندارند ما را خوش نمی آید که کافر
در کندن گور شریک مسلم هم شود دران وقت انشور خود بخود میر عبدالله
و شاه خدا بخش را خیال آن آمد که ما همه با وضو هستیم همان به که قبر شریف
بکنیم که بهترین سعادت و آخرین دولت اخروی است چون کمر
همت برین کار چست بستند میر روشن علی بیرونی و حیدر علی عرف
حیدو و میان طالبعلی و برکت الله شطرنجی باف که خود را از صوم و صلوات
و اشغال و افکار پس آراسته بود و دیگر مردمان مقصلی شریک میر موصوف
شدند و رودگویان قبر درست کردند و این کمینه بارگاه و مولوی محمد قادری
و مولوی علی سجاد و مولوی محمد حسین در مقام لحد حضرت تاج العارفین
لحد درست کردیم و جسد شریف را غسل دادیم و نور چشم محمد یحیی و
محمد وصی مدد آب میکردند و دیگر فرزندان عالی و جناب سید العلما
سند العرفا و مولوی محمد علی اکبر بیرون حجره لحد بودند بعد فراغ
غسل و کفن نماز ظهر گذارده لاش النور و مطهر بر درگاه حضرت
تاج العارفین بردیم که چاپو تره وسیع است و از کثرت نمازیان خلقا
گنجایش نداشت سید العلما را امامت کردند نماز جنازه شد از ازدحام

خلق باآن وسعت جا بوتره هم کافی نشد هر کس هر جا که جا یافت همانجا
ایستاد و واقتدا کرد سید العلما بعد فراغ پابوس لاش مطهر
کرد و زار زار بگریست و مضمون قد خربت المدینة از زبان حال بیان
مے فرمود اندر قبر شریف این کمینه بارگاه و نور چشم محمد وصی و محمد یحیی
و خدا بخش رفتیم و از بالا مولوی علی سجاد و مولوی محمد قادری و مولوی
محمد هادی و میان طالب علی و دیگر مددگاران جسد شریف را در قبر دادند
از غائت غم و فرط الم جناب مستطاب مولانا ممدوح برای دیدار اخیر
در رفتند شریف فرد آمدند و کفن از چهرهٔ انور برداشته دولت
شرف زیارت اخیر حاصل ساختند بے اختیار از غائت اضطرار
زار زار گریستند که دیگران و دیگران را طاقت اصطبار نماند و همه
آب حسرت از دیدهٔ دریا بار مے ریختند و هر کسے مضمون
این شعر ادا می کرد ؎ با ما هر آنچه کرد بجا کرد روزگار ✤ الا همین
که از تو جدا کرد روزگار ✤ چه بخاطر رسید یارا مرا ✤ که به هجران سپرد
کارا مرا ✤ با ما فلک ار جفا نکردے چه شدے ✤ و زیار مرا جدا نکردی
چه شدے ✤ چون آخر کار بے تو بایستے بود ✤ اول بتو آشنا
نکردے چه شدے ✤ عجیب و غریب امر یکه خلق را در تحیر
انداخت آن بود که بعد انتقال رنگ بشرهٔ مبارک هرگز تغیر
نیافته بلا فرق عالم خواب معلوم میشد و چشم حق بین بنداز غیار بود
و زمے و گرمے جسد شریف از عالم حیات مطلق تفاوت نکرده و بوے

میت از جسم پاک قبل از غسل بمشام کسی نرسیده واندک تبسم
برلبان حق بیان ظاهر و باهر که هرگز کسی را از حاضرین یقین انتقال نمی
آمد بمرتبه که جناب مولانا دام فیوضه دست بر نبض نهاد حرکت نبض
نیافت دست پیش پره بینی آورد نفس باریک امتیاز کرد بحیرت افتاد
و بدیگر برادران و حاضران فرمود شاید از غایت تشطط ما را سکون و حرکت
نبض ممتاز نمی شود شما امتیاز کنید چه حالتست همه هامرة بعد
اخرے دست می بردند و گرمی نفس باریک امتیاز میکردند و بر سبب
مبارک همچنان تبسم و ازین سبب تا سه ساعت بنجومی در تجهیز و تکفین
توقف رو نمود و آثار زندگے از عدم تغیر رنگ بشره و گرمی و نرمی
بدن زیاده تر در انجام کار متوقف گردانید خصوصاً نرمے بدن
باندک گرمی مثل عالم حیات بعد غسل و کفن همچنان بلا فرق
باقی ماند وقت اول عصر از دفن فراغت شد و با عتبار رویت
هلال بلا اختلاف تاریخ دوم ماه رمضان مجلس چهارم ترتیب یافت
و آنانکه بوعده حاضری اول و دوم ماه رمضان خصت وطن
یافته بودند حسب الحکم حاضر آمدند شریک فاتحه چهارم شدند
و بر حال خود میگریستند که خلاف عادت حکم حاضر شدن
اول ماه رمضان یا دوم ماه برائے همین بود ورنه گاهے
چنین تقیید منظور نبوده بودند همیشه شب سوم یا روز سوم
وقت طلوع آفتاب ما و رافتادگان از در دولت مے رسیدیم

وداخل محفل سنت میشدیم ندانستم که مراد از تعین تاریخ اول یا اول
وقت تاریخ دوم چنین بود ورنه هرگز نمی رفتم وخاک غم بر سر میریختند
وذکر فاتحه آن حضرت در روز عرس وسبب قل کردن قبل از وقت
رحلت در ذکر فوائد که در آخر کتاب خواهم نوشت بضبط قلم آورده خواهد شد

نقل ست میان احمد بیرکلانی حکیم واعظ احمد صاحب در فاتحه
چهارم شریف آورده بودند می گفتند که روز چهارشنبه در موضع کهوه
کوطن منشی ناصر علی ست درویش سیاح وارد شد کاریرداز ان منشی
وقت شب طعام برای وی بردستار خان نهادند قبول نکرد و
نخورد هر چند سعی بکار بردند و منتها نمودند فرمود این پخته شما
از مال حرام است فقیر را از خوردنش معاف دارید وبس مشوش خاطر
بود مردمان بخیال آنکه شاید سبب توقف در طعام رنجشی دارد و منهال
صورت از غایت گرسنگی است معذرت بسیار کردند وسبب تردد
پرسیدند گفت رنجی ندارم که معذرت می کنید اما تشویش خاطر متجاوز
التقریر دارم وچاره کار ندانم گفتند آن چیست گفت بلای عظیم
فردا که روز پنجشنبه است بر عالم تبتیش امدنی ست واز فلک بر زمین نازل
شدنی ست بزرگی ست درین زمانه که اگر او را قطب عالم گویند
بجاست واگر غوث اعظم خوانند سزاست گویا پیغمبر وقت خود است
درمیان قوم ازین جهان رخت سفر خواهد بربست وجود شریف او
باعث امن وامان جهان بود ذات بابرکات او آیتی بود از

از آیات رحمت ندانم چه آفتها رسیدنی است وچه قیامت پیش آمدنی
است پرسیدند کجاست گفت که ازین قریه قریب است سمت مشرق
گفتند در بنگاله یا در کلکته گفت ازین قریب تر همچنین استفسار میکردند
وآنهم نشانی قریب میداد آخر گفت قریب عظیم آباد پتنه جانب مغرب
جائیست مشهور بقصبهٔ پهلواری چون خبر بیماری آنحضرت رضی
الله عنه در اطراف وجوانب منازلها شایع بود مردمان آن قریه را القبور
شد که مراد وجود پاک آنحضرت است که بالفعل در نمامی اقلیم هند
نظیر ندارد وباوجود اختلاف ملت که اهل آن قریه یعنی موضع کهوه در
رفض وتشیع غلوی تمام دارند در آنوقت کسی از منکران ومعتقدان
را هوش برجا نماند ودست تاسف میمالیدند که روز جمعه دران
قریه خبر انتقال آنحضرت رسیده که روز پنجشنبه آفتاب عالمتاب
از اوج هستی بحضیض این خاکدان غروب شد وجهان را چون
شب تیره نے نور گذاشت **نقل است** مولوی آل حسنین درعین
بیماری آنحضرت از انقضای ایام رخصت روزگار وبدمزاجی حاکم
ومخالفت خورده چنان ناچار رخصت شدند چون مقام روزگار
شان از وطن پنج منزل مسافت داشت منزل اول در قصبه چهپره
که از قصبهٔ پهلواری مسافت دوازده کروه واقع است کردند چند بزرگوار
خود سید دلاور علی رحمه الله را بخواب دیدند که بکمال عتاب فرمود
بازگرد ومرو که پس فردا شیخ العالمین جلوه افروز عالم ارواح خواهد شد

دار فانی را بدرود خواهد کرد از ثواب نماز جنازه خود را محروم مدار
صبح مضطر مراجعت وطن کردند و رسیدند مردمان از دوستان
و اقارب سبب مراجعت پرسیدند اخفار سر کرد و گفت هرگز دل برفتن
متوجه نمی شود و اضطراب میکند بنابر بانا آمدم بعد سه چهار روز دیگر
روانه خواهم شد بعد وقوع این حادثه جانکاه و فراغ از رسم چهارم
سبب مراجعت ظاهر کرد و هم مولوی افضل علی دران عرصه بشهر
کلکته بودند می گفتند هر کسی که خبر انتقال آنحضرت رض از کفار و اهل اسلام
و نصاری شنیدند تاسف میکرد و می گفت که ایچنین مردے صاحب
دین متوکل کبریت احمر بود با آنکه آنها بحر نام و اقف تمام تر نبودند مگر کمال
انحصرت و توکل وے برین خانقاه داری هر جا شایع بود و متمکن در
قلب خاص و عام و کسے را از شرق و غرب انکار نبود بلکه اکثر وهابیان
که بظاهر طعن و تشنیع در حق وے رضی الله عنه میکردند و عداوت
میداشتند در مجلس خود که ذکر مشائخان زمانه می آوردند همه را کاذب
می گفتند و مکارے دانستند و کمال آنحضرت را در شریعت و طریقت
اعتراف می نمودند و وجود پاک وی را بر روے زمین غنیمت
می شمردند و در حل مشکلات رجوع می آوردند و التماس دعا میداشتند
خصوصاً در بمبای و اکثرے بر دست حق پرست وے از عقیده
باطله وهابیه توبه کردند نام تائبان و معاندان ثبت این فرطاس مناسب
ندیدم که خالی از ندامت و خصومت این هر دو طائفه نیست و هم یکهفته

قبل از ارتحال اکثر نظر کیمیا اثر ہر سو افگندے گاہے بسوی دروازہ
خلوت گاہے بہ پہلوی خود گاہے پس پشت گاہ بیالین و بی بی
پای دراز کردہ را بسوے خود کشیدی کہ خادمان گمان درد پا و اثر
سرما مے بردند و چون مے پرسیدند فرمودے تکلیفے نیست
و گاہ تبادل جانب نگاہ کردے و پرسیدی کیست ازین امر ہیچ
کسے ظاہر و باہر دانست کہ امر دیگر ست یقین کہ احضار ارواح طیبہ
اولیا کرام ست لیکن کرا مجال کہ استکشاف این حال نماید الا از آثار
و قرائن ہر کسے را متیقن بود کہ بجز این امر امرے دگر نیست و احضار
ارواح طیبہ ہمہ کسان محمول بر شفاے مرض مے کردند

تصرفات بعد الوفات معہ ملحقات

روز دوم انتقال کہ جناب سید العلماء برائے نماز صبح از مکان خود
بمسجد شریف تشریف آوردند ہنوز تحریمۂ امامت نہ بستہ بودند
در دل پاک شان خیال آمد کہ سابق بنظر ہیچ ضعف حضرت شیخ
العالمین در قرارت قصر میکردم اکنون اکتفاء بر آیت قصیر ضرورتے
ندارد و دست بر تحریمہ برداشتہ بودند یکبارگی دیدند کہ حضرت رضی اللہ
را کہ بر ہوا تشریف آوردہ فرمود قرارت طویل خواہید کرد لیکن میان
ابو الحسن را ایذا رو تکلیف خواہد شد کہ پا برہنہ بموزۂ پوستین
و پشمی در سیمانی نماز مے خواندند و وقت سر ریاست سید العلماء

را ازین حال از سابق خبر نبود تحریمه بستند اما قرارت قصیر کردند
و بعد نماز پرسیدند که جناب حضور درین وقت سر را بنظر آرام یا موزه
یا پاتابه پوشیده اند جناب مستطاب دام فیوضه گفتند که چندان تکلیف
سردی نبود بنابر پا برهنه بنماز آمدم بعد فراغ او را سید العلماء مفصل
حال در ذکر التفات نامه وی رضی الله عنه بنسبت هر جزئیات بیان
فرمودند **نقل ست** غریب ترکه در عرصهٔ انتقال آنحضرت رض حاجی
مولوی آل احمد از سند احادیث بخاری و حج و غیره ارکان فراغت
یافته در شهر حیدرآباد بمدرسه مولوی شجاع الدین محدث باشتغال
دیگر کتب حدیث و سند آن سرگرم بودند میگفتند که مجذوبی دران
شهر بود که گاه گاه در مدرسه آمدی و به هیچ کس التفات نکردی
و گرد من طوف نمودی و گفتی نبیره نعمت الله ولی است و سجده کردی
هر چند مولوی ممدوح و مایان منع می کردم نشنیدی و همه حاضران
تعجب میکردند بارها درین عرصه این حرکت بظهور آمد و بر کمال آنحضرت
خلقی یقین کلی آمد که آن مجذوب را علاقه از آن جناب ظاهر ابود
و نه ملاقات داشت چون خبر انتقال رسید مولوی موصوف دران
شهر رسم چهارم ادا کردند و حفاظ بسیار جمع کرده ختمها نمودند
هم دران ایام بعد فراغ فاتحه چهارم میر عباد الله سلمه الله
بسبب غایت حزن و برخاستگی و پریشانی دل که از لوازم غم
واندوه است بوطن خود رفته بودند چند روز در مراجعت توقف

رو داد و از انجا که در وقت آنحضرت رضی الله عنه علاقه نوشتن
تعویذات و دادن بمحتاجان تعلق بایشان داشت در حاجت
روائی خلق فتوری راه یافته اکثر محتاجان مے آمدند و از عدم
فرصت جناب مستطاب مولانا شاه ابو الحسن صاحب دام فیوضه
و غیره واقفیت دیگر خادمان محروم از مقصود میرفتند شبی در خواب
دیدند که آنحضرت رضی الله عنه تشریف آورد و فرمود شما
اینجا توقف کردید و کار حرج است ابو الحسن منتظر شما هستند و تعویذات
نوشته بهر حاجات که داشته آمده اید کسی را معلوم نیست زود برود
صبح که بیدار شدند فی الفور روانه مهیوب شدند احباب و اقارب
پرسیدند که شب خیال ایمعنی نبود امروز همین از خواب بیدار شدند
و این قدر مستعجل اند یا خیریست جواب شافی ناگفته ره گرای قصبه
متبرکه پهلواری صانها الله تعالی عن الشرور الافات شدند وقت مغرب
مع الخیر رسیده بیان واقعه نمودند چون این حکایت بنظر عنایت
آنحضرت بر حال مولانا ممدوح تعلق به ذکر مولانا داشت که بعد اختتام
ذکر آنحضرت و دیگر بزرگان گفته آید لیکن از انجا که مشتمل بر تصرفات
آنحضرت بود هم در اینجا بضبط تحریر آورده شد نقل است
مولوی افضل علے پهلواروی مے گفتند که چون از شهر
کلکته بسبیل کشتی عازم وطن شدیم روزی بمنزلی رسیدیم که هفت
هشت منزل کشتی دران مقام بسته بود ما هم مقام کردیم و در یاس

برسد جوش وطغیانی بود قریب نصف شب ابر وطوفان هوا
برخاست وکنارهٔ آسمان از هر طرف گرفت چون شب تار بود تیرگی
بر تیرگی افزود که دست را دست نمی شناخت همه مردمان کشتیها
از تهلکه کشتی بجان آمدند وچند منزل کشتی غرق شد شور وفغان
غرقیان بر آسمان میرفت وکسے کسے را مطلق نمے دید از
ملاح پرسیدم کنارہ کجاست گفت هیچ نظر نمے آید لنگر کشتی
شکست حالا ندانم چه پیش آمدنی ست از استماع ایخال ما هم مستعد
کار شدیم ودل از زندگی برداشتیم یکبار برق خندان وخورشید ما همه
دیدیم که کشتی ما بر عین کنارہ بود ملاح آواز داد بر کنارہ هستیم هر کس از
کشتی برجست وبار کشتی را گرفت که مبادا در آب عمیق رود واز تموج
غرق شود تا آنکه ما همه از تهلکه نجات کلے یافتیم وکشتی بسلامت ماند
واز کشتیهاے دیگر اثرے نیافته شد کشتی خود را خوب استوار
ومحکم بستیم وباز بخواب شدیم و دیدیم دستگیر کونین حضرت
شیخ العالمین رضی الله عنه که تشریف آورد وفرمود بارے
خیریت گذشت الحال جاے تردد نیست خاطر جمع دارند که دیگر
خطره بر کشتی شما نخواهد رسید صبح که مع الخیر بیدار شدیم اثر کشتیهاے
دیگر که در انجا شب مقام کرده بودند نیافتیم تاسف بر حال آن غریقان
از انجا روانه گردیدیم تا رسیدن شهر عظیم آباد گاهے اندک تهلکه هم
پیش نیامد الفضل ست طرفه تر بعد انتقال انحضرت رضه در جلد اول راد

که هر شب و روز چند بار حسب حکم آنحضرت جناب مولانا شاه ابوالحسن
صاحب یا کسی دیگر از فرزندان و یاران آنحضرت میگشادند و اوراد
که خواندن آن منظور اشرف شدے نشان داده پیش نظر کیمیا اثر
وے رضے الله عنه می نهادند و گاه بودی که تبلاش اوراد
تمام جلد را ورق ورق کشادندی و مقامش برآورده پیش کردندی
چند اوراق نویافتند که یکبار هم کسے را بران اوراق نو نوشته
نظر نه افتاده بود از دست حق پرست خود بران نبشته بود که معمول
هر روزهٔ ما ازاوراد این ست که گاهی در صحت و سقم ناغه نشده شصت رکعت
نماز شش رکعت صلوة الاوابین و دو رکعت هدایة الرسول و دو رکعت
هدیة الشیوخ و دو رکعت هدیة الوالدین و دو رکعت حفظ الایمان و دو
رکعت دفع بلاها از جمله سلمانان و دو دو گانه حضرت محبوب سبحانی
قطب ربانی غوث الصمدانی رضے الله عنه و غیره نوافل که تفصیل
یاد ندارم و چند ادعیه و چند فاتحه شیوخ طریقت و دیگر شیوخ رضی الله
عنهم جناب مولانا مے فرمودند که خطره بار بار در دل مے آمد که معلوم
نیست که از معمولات آنحضرت کدام کدام اوراد وغیره بود تا بقدر وسع
در التزام آن مے کوشیدم امروز حل مشکل باشد اما حیرت آنست
که ما همه شب و روز از صبح تا صبح دیگر بیمار و اربودیم یک ساعت آنحضرت
را از میان نخلیه نبود خصوصاً از عرصه دو ماه مطلق طاقت یک سطر نوشتن
هم نیافته این چند ورق با این تفصیل کدام روز کدام ساعه بتحریر درآمد

نقل است مے فرمود مولوی ابوتراب صاحب دامت برکاتہ
مسافرے وارد خانقاہ شد از وحال دیار مغرب پرسیدیم گفت
ہر جاکہ رسیدیم بجز گفتگوے این خاندان دیگر نشنیدیم ہر کسے بر
انتقال شیخ العالمین حسرت میکرد و افسوس مینمود و مے گفت کہ
درین زمانہ عزت و حرمت فقر و فقیر از و بود اکنون مشایخ و مشائخ
زادہ گانرا آبروے نماند لیکن فقر در بردایم و فقر را مے دانیم وجود پاک او
در زمانہ ما درویشان سبب افتخار بود و شاہ کریم عطا فرزند و سجادہ
نشین شاہ پیر محمد سلون قدس سرہ روبروے من از فرزند خود
جی میان مے فرمود ند با ہمہ مشائخان در حقیقت اہل دولت و
دنیا دایم نام فروش فقر ہستیم ہر چند در خلق عزت و وجاہت ظاہر
بسیار ست اما از فقر و کرامت باطنے صد ہزار مرحلہ دور افتادہ ایم
درین زمانہ فقر و فقیرے منحصر در خاندان شاہ نعمت اللہ ولی ہست او
قطب زمان ماست و منتحلے حضرت الوجود در انجاست کہ نہ یک وجب
زمین دارد نہ روزینہ نہ آنقدر نذر و نیاز کہ کفاف عیال و طلبای و فقرای
خانقاہ شود توکل بحت دارد و با اینہمہ خانقاہ داری و کارخانہ اعراس
و دیگر اخراجات خانہ داری و صحت و بیماری فرزندان ہرگز بر قلب
پاک وے غبار تشطط و پراگندگے نرسیدہ و در معمولات اوقات
شریف فتورے راہ نیافتہ و ثمرات اشغال و اذکار کہ درین
زمانہ معدوم مطلق ست انجا فقد موجود ست و این کار بی عنایت

ازلی ممکن نیست نمی بینی که من و تو و دیگر مشائخان این دیار عمری
در کسب اذکار و سلوک طریقه بسر کردیم و ثمره ندیدیم گویا وردی محض
تعلقه می خوانیم و نزد آن ولی هر نعمت در ظهور ثمرات بقدر استعداد
طالب توقفی نمیشود چیزیکه نزد اولیای ریاضت پیدا میگردد اینجا
با ریاضت کسی را نشنیدم اینجا قساوت نصیب است و در اینجا
حلاوت در اولیای سلف ثمراتیکه داده بودند از مدتی این ولایت
باز گرفتند امروز بر او مبذول است و در خاندان وی سهل الحصول
بسبب آنکه با وجود عنایت ازلی ریاضت شاقه بکار برده و تزکیه
نفس از ماسوی تمام تر کرده در ریاضت شرف الدین وقت است و در دولت
و خانقاه واری نظام الدین عهد همچنین بسیار بسیار سخن در مدح وی
رضی الله عنه و کسر نفس خود بسط داده و تاسف بر رحلت وی نموده
که مرد مسافر وارد آنمقام بودیم باستماع آنحضرت رضه مشتاق تر
بزیارت مزار مبارک گردیدیم و اینجا رسیدیم مولف کتاب میگوید که بیان
این مرد قرین صدق است بنده هم اتفاقاً در میان فاتحه چهلم آنحضرت
در موضع اول وارد مکان شاه بدلو صاحب سجاده نشین حضرت
مخدوم شاه شمس الدین شاهباز قدس سره شده بود تذکره انتقال
حضرت شیخ العالمین رضه در میان آمد گفتند بی شائبه نفس است
راست میگوییم که وجود پاک آنحضرت درین زمانه سبب افتخار ما همه
پیرزادگان این صوبه بود و عزت و حرمت ما صورت در و لیشان آبرو

این طائفه از و بود ورنه حال آوارگی مشایخ زاده گان این زمان
ظاهر ظاهرست که ذرسکرات و دیگر منهیات مبتلا هستیم توفیق ادای
فرائض هم نداریم طریقهٔ اسلاف گم کرده ایم و هر قدر که از پیری و مریدی
جاری و باقیست حال آنهم ظاهرست دنیاداران زمانه در پیرزادگان بنظر
حقارت می نگرند لیکن هر کسے میدانست که ما همه پیادگانیم و آنحضرت
شهسوار و بادشاه ما بود و ازین جهت در خلق ما همه را غرضی بود و از وجود
پاک او در مجلس منکران افتخار میکردم که اگر ما همه پیرزادها خلاف طریق
می رویم باری در زمانهٔ ما یکے هست که فخر و عزت شخصے نباشد عزت
و حرمت جنسی و نوعی هم کافی ست و حاشا که باین ریاضت و کمال که از
شجرهٔ مبارک بر هر خاص و عام ظاهر بود عمر آخر شد اما در کسی ندیدم
حق تعالے از باقیماندگان آنحضرت اجرائے طریق و رونق
خاندان در نزاید کناد که تا قیامت عزت و آبروی کم حوصله گان از نخاندان
ست **لطیفه** در امر عزت و افتخار شخصے و نوعی یاد آمد و لایق آنست
که درین مقام بنظر دلیل مدعی و هم تتمیماً و تبرکاً ثبت قرطاس گردد
علما را در حضرت انسان و ملائکه بحسب الشرف اختلاف است و هر یکے
دلائل اثبات دعوی خود آورده چنانچه در تفاسیر و بعضے کتب علم کلام
مذکور است اما صاحب جواهر التفسیر در براهین شرف انسان بر
ملائکه لطیفه نوشته بس واضح و راجح و دلیل ساطع حاصلش اینکه بنی آدم
را این یک شرف بسنده است که از هو جودی بوجود آمد که مورد شان

لولاک لما خلقت الافلاک شد و طغرای کل بطلب رضائی و انا
اطلب رضائک یا محمد نشور نام او گردیده و اتفاق علمای ظواہر و
بواطن از محققین بر آنست بنینا سیدنا شفیعنا صلی اللہ علیہ وسلم
مظہر اتم صفات او تعالی است و تعین اول حقیقت محمدیہ است دیگر
ہر چہ ہست از وست انا من نور اللہ و الخلق کل من نوری دلیلیست
روشن بر معنی و از ملک موجودی بوجود آمد کہ داغ لعنت ابدی سکہ
جبین پر چین او ست و شقاوت سرمدی قرین او ست این شرف بارا
بس ست انتہی آمدم بر سر مطلب فی الحقیقت قوال این مشائخ زادگان راست
است کہ ذات با برکات انحضرت رضی اللہ عنہ سراپا خیر محض بود و
ہامن خلق بلاہا کہ بعد رحلت از آسمان بر زمین رسیدہ و خلق را پامال
کردہ از حد حساب بیرون ست

احوال نزول بلاہا بعد رحلت انحضرت

یکے از انجملہ آن بود کہ عقب وی رضی اللہ عنہ بفاصلہ دو ماہ آتشی
عظیم برخاست و قریب صد خانہ شرفا و کمنا پاک سوخت قیامتے
بر پا بود باز در خانۂ مولوی فضل علی بعد دو یا سہ شب آتش در گرفت
و طوفان ہوا بود آنشت نیز از شب قیامت کم نبود و مخالفت دوستان
با خود ہا و رای حکام بر ظلم رعایا و قید محبوسی مولوی قلندر و موت احباب
سید شاہ اولیا علی و مولوی شاہ علی اکبر و نور چشم محمد وارث

محی الدین و علی کریم و پسر کلانی حکیم مظفر صاحب و پسر مولو
علی سجاد صاحب و پریشانی مزاج ایشان و کثرت و بار و قلت
باران و بیماری یگانگان و یکی دخل و کثرت خرچ و بمعاشی و یا مالی اهل
خصوصان و دیگر تباهی هر گونه از حد زیاده رو نمود اگرچه اینهمه آفت
در زمانه آنحضرت نیز میرسید اما یا کمتر یا بر تقدیر اکثر اضطرار نمی آمد
و در اندک ایام دفع میشد چنانچه در ذکر تصرفات برخی ازان
در احوال و بار اسهال وقتی بر قلم آمده و بعد آنحضرت هر کسی از اطراف
و جوانب این قصبه را که مطلق بظاهر علاقه ازان حضرت نداشت
متحمل این بلاها نبود و سخت انتظار می نمود خصوصا وبای چیچک و
زلزله زمین که پیران کهن سال می گفتند که در عمر خود ندیده بودم و فی
الحقیقت بلای عظیم بود که یکبار از سر تا قدم حقیقت یک آبله شد چون
ازان بزور بخت یاور صحت یافت بعد دو هفته یا یکماه باز همان کثرت
دانه برآمد بعضی را سه بار نوبت رسیده دانائکه در سالهای ماقبل ازین
نجات یافته بودند درین سال و بار دیگر بار گرفتار شدند حتی که پیران قریب
المرگ هم در حساب آمدند و کثرت دانها همچنان و پیشتر مهلک بسیار
خانهای صاحبخانه خانه دلیو و پری شدند و بر خلاف قاعده مشهور
بعد نه روز عالمی هلاک شد خانه اطفال که درین قصبه مختصر حضرت
بهلواری اطفال و مراهق از صد زیاده در حساب هلاک آمدند و جوانان
و پیران ازینجاه زیاده هر روز در خانقاه گاهی پنج و شش بار گاهی

هشت بار نماز جنازه خوانده می شد و دیگر جاها که مردمان قصبه میخواندند
علاوه ازین بود و هنود ان بیشتر هلاک می شدند تا یک و نیم ماه برین
اشتداد گذشت و در شهر عظیم آباد شمار نبود هر روز صد و صد لاش
بیرون خانه می شد **نقل ست** دران ایام که هنوز درین قصبه
سرگرمی چیچک شروع نبود شخصی بخواب دید زنی سیه رنگ زشت
صورت فربه و توانا بدن که از دیدنش لرزه براندام افتاد می آمده و میگوید
به بین که درین قصبه چه آتش برپا می کنم و خانهای خلق می سوزم و چها
شور و غوغای گریه تا فلک می رسانم و کدام کدام خانه را برباد میدهم
آنکس بس خوفناک شد و گفت نمیدانی که اینجا همه اولاد شیخ العالمین
رضی الله عنه آباد اند و زیر سایه شان احباب و اقارب پناه دارند آن
زن جواب داد که من فرزندان و احباب آنحضرت را از اقارب و غیر اقارب نیکو
می شناسم و ازانها علاقه ندارم آنها از من محفوظ اند صبح خواب خود
براحباب نقل کرد معبران متامل شدند در عرصهٔ یکماه کم و بیش وبای
چیچک عالمگیر شد و در قصبهٔ بهلواری شریف هر روز فقط در خانقاه هفت
جنازه گاه ده جنازه برای نماز می آوردند و دیگر جاها که جنازه میبردند
تعداد آنها معلوم نیست در عرصهٔ یک ماه یا زیاده قریب دو صد مردم
از مسلم و کافر هلاک شدند اما خانه فرزندان و احباب خاص حضرت شیخ
العالمین همه محفوظ ماندند و طفل و جوان همه را یا صحت بود یا حفظ تام
مگر یک دختر کنیز که هشت ساله عمر داشت و دیگر دختر کنیز دیگر که پنج ساله بود

و پیچ خانه در تمامی قصبه نماند که ماتم سرا نشد مولف کتاب غفرالله
ذنوبه و ستر عیوبه میگوید که هر چند بعنایت ازلی و ابدی آنحضرت و اتباعان
دامن دولت را بهر صورت پناه است اما در حال حیات آنحضرت هر کسی از خاص
و عام دشمن و دوست در ظل حمایت بود و عنایت اتم مبذول هر یگانه
و بیگانه داشت **نقل ست** که در سال یکهزار و دو صد و شش و نه هجری
شب بست پنجم شهر رمضان شب سه شنبه بعد افطار دو ساعت شب
گذشته دفعةً هوای هیضه وزید که یکبار دو صد مردم بعارضه اقی و دست
مبتلا شدند که گاهی اینچنین ندیده شده و بکثرت هر دو عارضه بود
بعضے را تا بست و پنج بار سهال وقی بود بجز مولوی محمد حسین و شیخ نورالله
کسے باقی و محفوظ نمانده مولوی ممدوح در محل سراسبوی آب میر سانیدند
و شیخ مذکور در خانقاه خدمت میکردند آنحضرت رضی الله عنه لیس مشوش
خاطر و دست بدعا بود از برکت انفاس متبرکه تا صبح هر کسے را صحت دست
داد که بعضے را ضعف و ناتوانی هم نماند و کسے هلاک نشد

احوال عجیب زلزله زمین

دیگر امری غریب و عجیب که بعد آنحضرت در سال دوم بشمار ماه پیش آمده
زلزله زمین بود که نه چشمے آنرا دیده و نه گوشی شنیده پیران کهن سال
می گفتند که نه دیدیم نه شنیدیم روز سه شنبه تاریخ نهم ماه ربیع الثانی قریب وقت
زوال زمین اندک اندک بلرزه درآمد که بعضے مردمان را امتیاز شد و بعضی را

خبر هم نشد و فی الفور موقوف گردید باز همچنان خفیف وقت مغرب
با امتیاز آمد و ساکن شد چون نصف شب شرعی از شب در هم گذشت
یکبار زلزله عظیم زمین را آمد که تمامی خلق مضطر گردیدند و مکانها آنقدر جنبش
در آمدند که هر صغیر و کبیر بسخوف افتادن دیوار و سقف خانه بصوت ایستادند و شور
الامان الامان یا ارحم الراحمین از هر سو بلند شد و تا دیر ماند بعد موقوف
شدن همین یک آن یاد و آن گذشته باشد که وحله دیگر آمد و اینچنان
عالم را زیر و زبر کرد که بسیاری از دیوارها و مکانها افتادند و دیوارهای
ترقیده از خام و پخته را شمار نبود علی الخصوص در شهر عظیم آباد و تا دیر
ماند که هر که و مه را یقین هلاک خود بود و درختها از بیخ برافتادند بعد از ان
که خطوطها از هر دیار رسیدند از راه یکماه و دو ماه همین حال باز دیاد
شدت مرقوم بود و تمام شب کسی را از خوف جان خواب نه آمد از ان تاریخ
تا امروز که بست سوم ماه جمادی الثانی است زلزله موقوف نیست گاه
وقت شب گاه بروز و گاهی در روز دو بار و سه بار و گاهی تمام شب و
روز که هر کسی بخوبی امتیاز می کند اما خفیف تر که خلق را تشویش نمی آید
و بعضی روز درین عرصه هم شدید شده بود هنوز موقوف نیست باید
دید تا کی نجات دست می دهد از خطوط دوستان بدر یافت آمده که در
سواد شهر نپال کوهی بود بران صنم خانه آراسته بودند از ین صدمه
شکست و ریزه ریزه شد و غار عمیق گردید و آب از زیر زمین چندان
برآمد که غار پر آب شد حالا در ان مقام نه کوه ست نه صنم خانه بجز غار عمیق

پر آب همچنین بر کنارهٔ دریای شور معبد قدیم بود و کارخانهٔ آنجا بس
لق و دق و طول و طویل گویا خانهٔ امیر بود همه بجنبش آمد و در دریا فرو رفت
مادهٔ تاریخ زلزله جناب مولوی ابو تراب صاحب امت برکاته که فکر کرده بودند بس
مناسب حال است و مشعر بر امتداد ایام اوست یکی تواتر لرزه دیگر
بیماری لرزه شد زمین را امثال طرفه اجرا نیست که درین وقت که وقت
تحریر این کتاب است و شب پنجشنبه شب بست و چهارم ماه جمادی
الثانی در عین ارقام این حکایت باز لرزهٔ خفیف شروع شد که چهار ماه
می جنبید و دیگر سرگرمی معاندان و تفرقهٔ دوستان و قحط باران که انواع
آفات ست تا کجا شرح توان کرد اکثر مشائخان صاحب دل که از صفات
نفسی پاک بود ندمی فرمودند که در هر امر نجابت ست اما اینچنین نجابت یاور
که شیخ العالمین رضه داشت در اسلاف هم کمتر بوده باشد در کمال باطن
سید الطایفه عصر خود بود در ظاهر با توکل نجابت خانقاه داری و
مجالس اعراس که میکرد اغنیاء زمانه و صاحب دولتان هیران شهرها
رشک می بردند هر روز دو صد مردم را جاگیر طعام داشت و در اعراس
اطعام علی العموم می کرد خصوصاً در عرس ربیع الاول هفت هزار
هشت هزار مردم زائرین را یلاوشبانه روز می داد در تصرف و
کرامت ماذوق عام بود که نظیر ندارد از سالک و مجاذیب همه زیر حکم
وی بودند بادشاه فرمان روا محتاج عنایت وی بودی وزراء و امراء
در خدمت وی کمر بست بستی و هر سائل و گدا ممنون و مشکور وی

ماندی بهیچ کردن نبود که زیر بار منت وی نبود علاوه ازین لطف ازلی
مبذول حال وی بود که هفت پسر داشت هر یکی در حیات وی رض از علوم
درسی بالاستیعاب فراغ کلی حاصل ساخته در تحصیل علم باطنی ازان
حضرت رض سرگرم شدند و صاحب اثر گردیدند که بعد وی محتاج خدمت
شیخ دیگر نبودند و بعضے از آنها در بروی وی رض صاحب تصرف
شدند مؤلف کتاب میگوید که هر دو فریق از مشائخان بودند بلکه رشک
بردگان بسیار بودند و بعضے را از رشک نوبت به حسد رسیده بود
واز کمال اعظم وی رضی الله عنه آن بود که سید العرفا سند العلماء دات
برکاته بعد انتقال آنحضرت در ابتدای سال دوم تقریبًا باین کمینه بارگاه
ارشاد کرده بودند که احاطه تامه آنحضرت بر تمامی روی ارض چنان بود که
بهیچ یک از اهل خدمات عالم بی اطلاع و بی اجازت کاری کردن نمی توانستند
حتی که ملائکه در اکثر امور بروی عرض می کردند که بهر فلان کار متعین شده ایم
اما حکم ازلی بران رفته که بی اذن و اجازت شما نکنم هر چه فرمائید بدان قیام کنم

حکایات هر جنس تصرف برخی در قید قلم آورده حکایات دیگر نبود اما بپاس خاطر دوستی که چند تصرف مشاهده کرده بود و مجوز ثبت آن در ین قرطاس گردید نوشته می آید نقل است

درختی بود کوهی و جنگلی آنرا چه چون میگویند شیرینی بدفع دردندان
بس مفید است در باغ حضرت تاج العارفین نصب کرده بودند خشک شد
میان کاظم علی خادم بارگاه که مقرر نگهبانی باغ بودند بعرض درآوردند و
باتفاق باغبان حالش بیان کردند که سرسبز طوبت و بیخ هم ندارد تری
و تازگی شاخ و برگ را که میبیند فرمودند وقت عصر که برای فاتحه بر مزار شریف
حضرت تاج العارفین رضه خواهم رفت ملاحظه خواهم نمود چون حسب معمول
بر مزار شریف حاضر شد و از فاتحه فراغت فرمود متوجه دیدن آن درخت
خشک گردید ساعتی در زیر درخت نشست باز برخاست همچنین شش روز
متصلاً معمول ساخت و هر کسی متامل بود که نه امری ارشاد میشود نه حکم
بقطع وی نفاذ می یابد و ظاهراً امکان تر و تازگی میرود روز هفتم از بندستور شریف
فرما شد و ساعتی زیر وی نشست و باغبان را ارشاد کرد که اندک طوبت
و تری دارد خشک محض نیست بلکه دو سه جا شگوفه نو معلوم میشود نیکو
به بین کاظم علی و باغبان و دیگر حاضرین باستعجاب قریب تر شده شاخها
ملاحظه نمودند بیخ چهار جا شگوفه محض شروع بود که بتامل دیده می شد
همه ها بحیرت شدند تا حال آن درخت موجود است و بس سایه ور گردیده

نقل است پسر شیخ فصیح الدین کمکولی بیمار شد روز بروز مرض در
اشتداد بود و شیخ مذکور بنظر تبدیل آب و هوا عازم موضع قاضی چک که خسر بزرگ
او شان بود شدند برای رخصت بحضور شیخ العالمین رضه حاضر آمدند و
طفل بیمار را هم بهر رخصت آوردند آن حضرت بیکی از حاضرین خطاب

فرمود این طفل رخصت میشود همانوقت شیخ ممدوح را خطره دگر آمد و بسر افتاده
خاطر رخصت شدند بعد چند روز میاد موضع مذکور ملاک شد مادر و پدر گریان
گریان خاک غم بر سر ریخته بوطن باز آمدند و بحضور اقدس حاضر شدند
از غایت قلق و مصیبت ایشان آنحضرت را تحمل نشد فرمود بجز صبر چاره
نیست خاطر جمع دارید حق تعالی فرزندی دیگر خواهد داد صاحب حیات
ازین مژده جان بخش همه را تسکین خاطر شد بعد چند ماه اثر حمل ظاهر
گردید و فرزندی بوجود آمد حمید الدین احمد نامش کردند اکنون معروف به شیخ
حمن ست صاحب اولاد و بس هشیار ست **نقل ست** عجیب سراپا حیرت
دوست علیخان و حکیم غلام جیلانی علیهما الرحمه روزی بحضور آن حضرت
حاضر بودند و نشست بالای بام بود هر دو شخص بس جسیم و تناور بودند که از
غایت فربهی طاقت رفتار کمتر بود و گذر تا بالاخانه از زینه بان دشوار میشد اتفاقاً
خان مذکور را شورش آمد بهر تعظیم مجلس برخاست و او یکبار بر حکیم ممدوح
افتاد مختل بار اونشدند و هر دو مرد حکیم جانب بازار تلاز جانب پشت خم
شده آویختند قریب بود که در بازار از سقف بیفتند حکیم صاحب را
که میپرسد دیگران را حواس نماند هر چند بسوی خود می کشیدند اما بسبب
جسامت آنها نمی توانستند آنحضرت دید که کار از دست رفت دست حق
پرست دراز فرمود یک انگشت حکیم صاحب بگرفت و بسوی خود کشید خان
مذکور که بر سینه او شان از نصف بدن افتاده بود هر دو با منصوب کشیده
شد و از ملاک سلامت ماندند و خلق از تحیر بے نگریست

چون تصرفات و اخلاق آنحضرت بقدر ضرورت در تحریر در آمد
خواستم که مجمل احوال فرزندان آنحضرت که نونهالان بستان ولایت
اند و سرو گلستان هدایت معه احوال یاران طریقه بقید قلم آریم و تکملهٔ کتاب
بآن سازیم لیکن بنظر آنکه بیشتر یاران صاحب تصرف و فرزندان با کرامت
از ارکان دین اند ذکر احوال آنها بجز افشای راز نیست و متقرر و متحقق
صوفیه صافیه رضی الله عنهم است که افشای سر این طائفه خالی از قباحتی
نیست یا متصرف را از تصرف باز میدارد یا نقصان عمر وی میکند یا مظهر
و مذکر برادر مهلکه قهر این طائفه می اندازد خصوصاً ازین بزرگان که تذکره
شان منظور دارم اکثر اند که نوشتن تصرفات آنها سراسر موجب ملال خاطر
شریف انهاست و سبب اعراض ازین گنهگار بنابر ذکر آن ستوده خصلتان
که بر سجادهٔ هدایت جلوه افروز اند رساله علیحده کردم و مخفی داشتم که تا بقای
ما و ایشان افشای سر بر اغیار نگردد و بر آینده احوال شریف شان منظور
خاطر پسینان نگردد و آنانکه ازین جهان نقل کردند بی تامل احوال آن
سالکان طریقت درین کتاب درج کنم اما مجمل ذکر مجازان طریقت آنحضرت
معه خطابات آن سلطان اهل حقیقت رضی الله عنه بنظر مصلحتی ضرور افتاد

ذکر مجازان طریقه که به بیعت و ارشاد خلق مامور بودند

از فرزندان آنحضرت صاحب الخلق بجانشین وی رضی جناب مستطاب
مولانا مولوی شاه ابوالحسن صاحب افاض علینا فیوضه و جناب مولوی

ابوتراب صاحب ومولوی محمد امام صاحب ومولوی محمد قادری صاحب
ومولوی محمد علی سجاد صاحب ومولوی محمد حسین صاحب وبطفیل ہادی
این کمینہ بارگاہ مولف کتاب واز یاران طریقہ جناب سید العلما سند العرفا
مولانا مولوی شاہ احمدی ابوالفضل ارادت بر کاتہ ومولوی شاہ محمد علی اکبر
وشاہ سید اولیاء علی وشاہ وعد اللہ مجاز مطلق بودند از اذکار واشغال
واوراد واد عیہ وبیعت سلاسل قادریہ وچشتیہ ونقشبندیہ ابوالعلاء و
قلندریہ مجائیہ وفردوسیہ ومداریہ وامامیہ ونقل اجازت مرقومہ
دست خاص آن حضرت کہ برکنارہ جلد ملفوظات وارشیہ ثبت فرمودہ
اینست بسم اللہ الرحمن الرحیم الحمد للہ رب العالمین والصلوۃ والسلام علی
وسیلتنا فی الدارین شفیع المذنبین رحمۃ للعالمین صاحب خلق العظیم
اشفق من والدین محمد رسول صلی اللہ علی محمد وآلہ وسلم واصحابہ اجمعین
انی مجاز من ابی مرشدی آفتاب طریقت تاج العارفین لاخذ البیعۃ وارشاد
الخلائق لما اجازنی ابی مرشدی اجزت لولدی ابوالحسن وابوتراب ومحمد امام
وابوالحیوۃ ومحمد قادری ومحمد علی سجاد ومحمد حسین ومولوی احمدی ومولوی
محمد علی اکبر ومیان وعد اللہ ومحمد اولیاء اللہم وفقہم لمرضاتک وارزقہم
معرفۃ واستقامۃ بطریق مشیوخ الکرام واتباع رسول الکریم صلی اللہ
علیہ وآلہ وسلم وحبہ وحب احبابہ اجازت جمیع سلاسل کہ بان ماجور
گردہ اند جمیع اذکار واسماء اوراد اوہم خداوندا تو کریمی از کرم خود چنانکہ
دل میخواہد عطا کن امین رب العالمین آمین رب العالمین آمین رب العالمین

بحرمۃ سید المرسلین صلی اللہ علیہ والہ وسلم انتہی وسوای مولوی
محمد علی اکبر وشاہ وعداللہ وسید شاہ محمد اولیاء باقی بزرگان مذکور الصدر
را سند بلفظ حضرت مولانا رسولنما رضی اللہ عنہ ودیگر رسائل قلندریہ مجائبہ
عمادیہ لفظاً لفظاً حرفاً حرفاً بالاستیعاب اتفاق شدہ وبعضی ازین بزرگان
مکررۃ کرر از سماعت وقرارت سند بلفظ از انحضرت کردہ اند ودیگر از
یاران کہ بعضے مجاز مطلق بودند وقبل از اجازت مرقومہ ہذا انتقال فرمودند
وبعضے را فقط اجازت بیعت یکدو سلسلہ وبعضے را اجازت بیعت
جمیع سلسلہ شدہ بود وبعضے صرف مجاز بارشاد بودند مولوی سید اشرف علی
قدس سرہ ومولوی محمد ہادی ومولوی محمد ابراہیم ہر دو نور دیدہ برگزیدہ
جناب سید العلماء سند العرفاء دامت برکاتہ وحاجی بدر الدین متوطن
قرب وجوار شہر چاٹگام سوندیپی موضع ایست وشیخ واحد علی عسوالپور
وشیخ شاہ امام بخش ساکن شہر دربھنگہ ومیر محمد شاہ ملتانی ومولوی
عبد الکریم چاٹگامی وشیخ کرم علی سہاری ومیر باقر علی میسری وشاہ
مسیح اللہ عرف شاہ میتا بنارسی مرید شاہ خدا بخش قدس سرہ وہم
از مریدان ایشان دوکس دیگر یکے خلیفہ حسن بنارسی دیگر شاہ مجیب علی
بنارسی ومولوی محمد طالع پہلواروی وحافظ مدن خان شاہ جہانپوری
ویکی پیرزادہ متوطن اطراف قصبہ مظفر پور از فرزندان حضرت محبوب
سبحانی غوث الصمدانی رضی اللہ عنہ وعلیہ وعلی جدہ السلام بودند باش
ما ندارم ودر دیگران کہ دعوی اجازت می کنند نزد ایں کمینہ بارگاہ ثبوت

وتحقیق رسیده الا یکی از یهناکه شخصے ویرا بگرفتن بیعت تنگ گرفته بود
هرچند آن کس عذرها کرد وسوگند خورد که مارا اجازت نیست سود نکرد تا آنکه
درین گفت وشنو سالها گذشته وآن شخص عرض موت مبتلا شد وگفت
اکنون اگر بیعت من نمی گیرید نے توبه می میرم فردا جواب ذمه شما است
ومامجبورم که بدیگرے عقیدت ندارم آنکس که از مریدان شیخ العالمین رض
بود ناچار عریضه متضمن احوال از بدایت تا نهایت ارسال داشته برگشته
او حکم قضا توام نفاذ یافت که چون عقیدت آن شخص از شماست اجازت
بیعت داده شد که بیعت او بگیرند تا بی توبه نمیرد ازین اجازت مراد
آنحضرت معلوم نشد که بنسبت آن شخص خصوص بود یا مطلق وعلی العموم
وآن حکیم واعظ احمد صاحب اندرخطابات حضرت شیخ العالمین رض

صوفی نعمت الله ولی باسط میدان نعمت الله شیخ العالمین
برزخ شاه ختم الله قطب جهانگیر محبوب الهی مخدوم عالم سلطان
تاج العارفین لانظیرله شفیع المذنبین شفیع المذنبین شیخ الشیوخ
آفتاب طیلقت خورشید وقت خورشید زمان محبوب نعمت الله احبی نعمت الله
اعزی نعمت الله ولدی نعمت الله محبوب الله محبوب رسول الله نائب رسول الله
صاحب السر وفی رضی طائر قدس شهباز انس
آفتاب عالمتاب اورا مثل ولیای نگزند هرکه ازآن آفتاب
ازآن من نیست هرکه حب او ندارد حب من ندارد ماعین نعمت الله ایم نعمت الله عین ما
طریق ما ازو بگیرند مرید او مرید منست مسترشد او مسترشد منست فرزندان او

فرزندان من اند او با ماست با ایم و بواسطه او بواسطه ہماری محبوب الله تمہارے
محبوب رسول الله ہماری میان قطب السموات والارض رحمة للعالمین
روحه روحی قلبه قلبی جسده جسدی غیاث المستغیثین **مادۂ تاریخ**
انتقال از مولوی ابو تراب صاحب نعمیه **تاریخ** انتقالش جستم
زراز دانی ✤ گفت از سر کنایت قد قامت القیامت ✤ باقی بالذات منه
نعمیه دیگر **قطعه** چون نبی در قوم خود بود آن ولی ✤ سال تاریخش چه
می پرسی زما ✤ او برون است از حساب ما و تو ✤ عین حق گشت آن ولی
حق نما ✤ از جناب مستطاب مولائی حضرت شاه ابو الحسن صاحب مدظله
علینا **قطعه** خرد چون کرد فکر سال وصال ✤ هاتفی این گهر بانظم سفت ✤
شیخ ما هم چو پیر بسطامی ✤ لیس فی جبتی سوی الله گفت ✤ از مولف کتاب
غفر الله قبله عارفان خدا نما بود ✤ ظهیر سلام خیر ولی العصر از جمی میان
صاحب سجاده قصبه بسلون ولی رضی الله عنه از مولوی انور علی آروی
مکرم شیخ شاه نعمت الله قادری بروز بست و نهم ماه شعبان بجوار رحمت
حق رسیده درین عبارت هر فقره مادۂ تاریخ است ایضا عبارت پر فصاحت
که از و همه تاریخ ولادت و سال عمر و سال انتقال ازین جهان واضح است
نظیر جسد الله شاه نعمت الله قادری و دیگر مردمان که مادۂ تاریخ فکر کرده اند
بسیار ست اما بر ین قدر اکتفا کردیم و عنان شوق بنیز قلم بسوی ذکر احوال
بعضے یاران آنحضرت که زینت حیات ازین عالم پست متوجه نمودیم و بالله
التوفیق و علیه التکلان

ذکر یاران طریقت حضرت شیخ العالمین رضی اللہ عنہ کہ از رنج فراق شیخ نجات یافتند و بوصال ابدی فائز شدند و ذکر احوال مولوی سید اثر فعلی قدس سرہ

جناب ممدوح از فرزندان حضرت غوث الاعظم محبوب سبحانی قطب ربانی رضی اللہ عنہ و علیہ السلام اند در حسن و جمال نظیر شان کمتر دیدہ آمد گوئے در حق ایشان گفتہ اند ؎ گوئی بزمین ستارہ آمد + یوسف بجہان دوبارہ آمد + در اندک ایام از علوم درسی فقہ و اصول منطق و حکمت کمالی حاصل کردہ بکسب علوم بالمنی مردانہ وار کمر ہمت چست بستند و از معاصران گوی سبقت ربودند و ممتاز یاران گردیدند بعد رتبہ سید العلماء سند العرفاء مرتبۂ ایشان بود در باب فقرا اعتبار تمام داشتند و تصرفات بلا قصد بیشتر بردست شان جاری می شد شان محبوبیت از سیمای مہر ضیای بس ظاہر بود و ہم عنایتی کہ از حضرت پیر دستگیر غوث الاعظم رضی اللہ عنہ مبذول حال ایشان بود در ان عصر دیگران را بلکہ برادر حقیقی جناب گرامی را حصہ ازان نداد ند ہر کاری کہ مصروف ہمت شدی واندک رجوع در حضرت جد بزرگوار خود رضی اللہ عنہ کردی ہرگز توقف دران راہ نیافتی از جملہ تصرفات ایشان یکی آنست کہ بارہا بچشم خود معائنہ کردیم کہ ابر غلیظ آمد و طوفان ہوا و رعد و برق پیدا شد مولوی ابوالفضل از اہل

جناب ایشان از باد تند و برق بس متیر سیدند و می لرزیدند و محرک
دفع آن می شدند جناب ممدوح فرمودی چه قدر شیرینی بحاضرین مجلس
خواهی خورانید و عده گرفتی و مراقب شدی یک ساعت نخوابی نمیگذ
که ابر پاره پاره گردیدی و هوا ساکن ماندی یا بطرف دیگر فی الفور متوجه
شدی و آسمان صاف نمودی این تصرفات از طرافت وی قدس
سره بود و اکثر می نمود در جذب بیماری و سلب احوال از نا اهلان نظیر نداشت
مورد عنایت اتم صمد خود حضرت محبوب سبحانی رضی الله عنه بود اکثر شیخ
العالمین رضی الله عنه از تصرفات وی دقت کردی و رنج نمودی و فرمودی
که مخدوم الملک حضرت شرف الملت والدین البهاری قدس سره مخدوم
مظفر را در تصرفی فرموده بود چندانکه تصرف از خود کردی از حق دور
ماندی و ببار منع کردی اما بمقتضای شان مجیبی دقبولی کرد و جناب
حضرت محبوب سبحانی رضی الله عنه دشت از عادت و جلالکی مزاج
باز نمی آمد **نقل است** مولوی محمد امام صاحب دست برکاته میفرمودند
در قصبه منیر باو ای رسم برادری در شادی دوستی رفته بودم جناب ایشان
هم در برات تشریف سیدند ناگاه قریب روانگی برات مارا در شکم
گرفت گوی نوبت بجان رسید گفتم از ما سیر برات رفت بلکه مراجعت تا وطن
هم دشوار شد که این عارضه گرد هر بار که پیدا شده سه چهار روز ما را صاحب
فراش میدارد فردا بوطن چگونه روم که طاقت سواری ندارم فرمودند
خاطر جمع دارند ممکن نیست که با ما سیر برات رویم و شما را اینجا تنها

گذاریم و مراقب شدند یک ساعت بخوبی هم نگذشته بود که تسکین کلی
دست داد باز سر از مراقبه برداشتند و فرمودند که در گشت برات از من جدا
نشوند چون در خود طاقت یافتم و وقت گشت برات رسید
همه دوستان بجلو برات برخاستند. با نیز پیاده همراه ایشان شدیم
عجیب لطف بود که چون همراه ایشان می ماندیم هرگز اثری از درد در خود
نمی یافتم و اگر ده پانزده قدم فاصله می افتاد فی الفور اثرش ممتاز میشد
و قبل ازان که بایشان رسم خود همین و بسا می دیدند و تلاش من میکردند
و فی الفور سکون در رسیدیم آز انجا که مسافت گشت دور و دراز بود
و کثرت تماشائیان و هجوم مردمان و روشنی آتشبازی و مشعل بکبار
در تماشا خیال همراهی جناب ممدوح نماند و دور تر افتادیم و دفعتاً آنقدر
تکلیف در رسید که طاقت گام زدن نماند هر چند خواستم که خود را
بجناب ایشان رسانم نتوانستم و اضطراب سخت آمد که چه توان کرد و درین
ازدحام کسے دوست هم قریب نیست که اعانت کند و ما را از نیجا بردارد
و تا فرودگاه ببرد که یک ناگاه جناب ایشان را دیدم مضطربانه هر سو نگران
در تلاش من می آیند تا آنکه نظر بر من افتاد تیز تیز بر سر من رسیدند و از مشاهدهٔ
حال من بس مشوش گردیدند و برنج فرمودند نگفته بودم که از من جدا نشوید
بیفائده ما را در تلاش سرگردان و حیران گردیدو دست من گرفتند باندک
التفات تسکین حاصل شد از انجا همراه خود دست ما در دست گرفته باز در
برات آوردند و نهایت تقید نمودند که ازین وقت باز جدا نشوند تمام

شب بر همین نمط بخیر گذشت صبح عزم وطن کردیم و گفتیم اکنون در راه چاره
کار چه توان کرد که سواری متفاوت و علیحده و علیحده است فرمودند سواری
ما و شما برابر خواهد رفت و به همین طور تا وطن که از قصبهٔ مینر هفت کروه مسافت
بود مع الخیر از عنایت آنجناب رسیدیم و مطلق اثر درد نماند نقل است
مولوی محمد امام صاحب دامت برکاته میفرمودند که روزی در قصبهٔ آره بر مسجد
شاه راه با جناب ایشان نشسته بودم و مترددان و مسافران را تماشا
میکردم فقیری هندوساز یکتاره در دست داشت و بر در دوکانها می نواخت
و گدائی میکرد رفته رفته بلا سبب قریب ما هر دو دکان آمد و ایستاد و یکتاره مینواخت
که بس خوشوقت شدیم تا دیر میسر آید باز نه طلب چیزی بسوی دوکانها رفت
و نزد ما نیز چیزی موجود نبود که دلش خوش می کردم چون از نظر غائب شد و پس
پشت مسجد که دوکان بزازان بود بهر گدائی رفت تقریبًا گفتم خوش می سرائید
و نیکو می نواخت فرمودند باز خواهی شنید گفتم اگر طلب کنم چیزی انعام ضرور است
و آن درین وقت متعذر است و هم خداداند که او کجا رفت چون طبع ظریف و لطیف
بود گفتند شما را ازین و آن چه کار است اگر طمع شنیدن دارند صاف بفرمایند
و خیال انعام ندارند که بغیر طلب وی دادن ضرور نیست گفتم بسیار خوب ساعتی
در سکوت آمدند که باز می بنم بهمان حال آن فقیر نمود شد و آهسته آهسته
بالحن خوش می سرائید تا آنکه بدستور سابق نزد من آمد و ساز می نواخت
و می سرائید و جناب ایشان ساکت محض بودند چندان که آفتاب قریب غروب
آمد آهسته پرسیدند مرضی چیست ماند یا رود گفتم مکان دور است و وقت

آخر حالا برود که ما هم قصد مکان خود کنم فرمود بسیار خوب یکبار آن فقیر
بی اجازت خود قصد رو کانها کرد و رفت هرگز چیزی هم طلب نکرد جناب
ایشان با تبسم فرمودند اکنون برخیزند و بر مکان روند همراه شان برخاستم
نقل است یکبار جناب مستطاب مولانا سیدنا مولوی شاه ابوالحسن صاحب
دام فیوضه را در حین حیات حضرت شیخ العالمین رضا عارضه سرسام لاحق بود
و بمرتبه رسیده که ظاهرا اطبا از زنانه را یاس کلی بود این کمینه بارگاه چون رفت
بس حال تبر دید و تشویش خاطر اشرف حضرت شیخ العالمین از حد زیاد
یافت از غایت اندوه بی حواس بر بالین جناب مستطاب نشسته فکرے
می اندیشید که دران حالت یاد فرمودند گفتم حاضرم و قریب تر شدم ارشاد
کردند بروند نزد مولوی اشرف علی صاحب و از طرف من بگوید که بر مزار شریف
حضرت خاصه و خلاصه رضی الله عنهما حاضر شده عرض حال ما فرماید و انچه
شدنی است بمن اطلاع نماید ظاهرا آثار ردیست اخفا نکنند انچه ارشاد
آن هر دو صاحب مزار معلوم شود بی تامل بیان سازد حسب الحکم نزد جناب
ممدوح حاضر شده پیام جناب مستطاب رسانیدم و طاقت تحمل نماند
گریه بر من استیلا کرد فرمودند اضطراب نکنند خوب میدانم که صحت و خصریت
است اما بموجب فرموده میروم اول وقت عصر بود نماز گذارده و بر مزار شریف
که قریب از خانقاه است تشریف برده و مراقب شد بعد یکپاس شب گذشته
تشریف آورده و جناب مستطاب را بهمدران وقت افاقه پیدا آمده و فرمودند
که خبر مولوی اشرف علی صاحب باز نگرفتی گفتم دو بار رفته بودم معلوم شد

که هنوز تشریف نه آورده اند باز خبر می گیرم از انجا که فی الجمله راحت یافته بودم
شکر گویان در خانقاه می آمدم در اثنای راه حضرت شیخ العالمین رض فرمود
چه حال ست عرض کردم افاقه بخوبی دارند و مزاج مبارک بس منشرح است
آنحضرت فی الفور برای دیدن برخاست و من نزد مولوی ممدوح
آمدم فرمود دیر ازان شد که چون رفتم و مراقب شدم یکی ازان هر دو بزرگ
را هم نیافتم تا آنکه همین یک ساعت می شود که هر دو بزرگ از جانب شمال
بر هوا تشریف آوردند و عذر فرمودند که جای رفته بودم و فرصت نبود
که جلد تر رسم شما را حرج توقف بسیار شد عرض کردم اگر تمام شب بسر
شدی بی حصول کار نمی رفتم از کمال عنایت فرمودند خیریت است جای
تشویش نیست باز عرض کردم که امشب شب تکلیف است و از حضور چنین
ارشاد میشود بسیار تشفی نمودند که جای خوف نیست امشب افاقه خواهد آمد
عرض کردم که لتسکین خاطر ما بی تشریف فرما شدن حضور و عیادت نمودن
نمی شود فرمودند بروید ما هم می رسیم باز عرض کردم که هرگز نمیروم تا زمانیکه
حضور تشریف ونمانشوند از سر کرم برخاستند و ارشاد کردند برخیز میروم
چون ایشان هر دو بزرگ بعیادت روانه شدند ما هم از عقب برخاستم گفتم
بلی یک ساعت شد که افاقه بیدست و انشراح مزاج می یابند فرمودند ما را
نیز از عنایت آن هر دو جناب یقین کلی ست که ازین وقت آنا فآنا تخفیفے
رو نماید فی الحقیقت از همان شب و ساعت ببساعت مرض در کمی بود
بخشنده همه احوال بهتر مستطاب رفته عرض کردم فرمودند مولوی ممدوح

راست میگوید لحظه لحظه راحت در تزاید می یابم بر و مبلغ یکروپیه را
شیرینی بگیرد و بر مزار شریف حاضر شده گذاری فاتحه کن صبح آن شب
بحران کامل شد و حق تعالی صحت عطا فرمود نقل است روزی در
مجلس سماع شخصی راشورش مفرط بود در عرصه دراز مجلسیان بهر
تعظیم ایستاده بودند و از دهانش خون می کشیدند اتفاقاً آنکس در دور قرب
جناب ایشان رسید یکبار دست وی گرفته طرفة العین در آفاقه آوردند
که از دور نشسته بهر کسی این حال مشاهده میکرد سید العلماء سند الاتقیاء
دامت برکاته بعد برخاست مجلس فرمودند این قدر جرات و گستاخی در
مقابله حضرت شیخ در جواب عرض کردند که حضرت شیخ را تکلیف در دیا
بود که از دیر بهر تعظیم ایستاده را هی نمی دیدم که دفع این حرج کنم چون
در قالبوی من افتاد بطفیل حضرت شیخ همه مجلسیان را راحت دادم
چه بد کردم سید العلماء تبسم فرمود و ساکت ماند نقل است روزی
در مجلس سماع شخصی مکار در رقص شد و معمول حضرت شیخ چنان بود
که در تعظیم وجد صوفیان صادق و کاذب را برابر شمردی تا هتک حرمت
کسی نشود و افشای عیب نگردد و سبب این ریاضت و آبروبخشی
در تذکره آنحضرت مفصلاً و رقوم حضرت مخدوم الملک شرف الملة والدین
بهاری قدس سره گفته آمد بهر تعظیم آن مکار ایستاده بود و عرصه دراز
گذشت بر جناب ممدوح بس شاق آمد دست او گرفته بمقتضای طراوت
که اصل طینت و خمیر سرشت بود گوشش بگوشش فرمود بس کن که مجلسیان را

از تعظیم وجد در پا پیدا است ورنه از مجلس بدر نمی او بخوف بی عزتی از مکر
باز آمد و بنشست و مجلس آرام داد فقیری بود شاه مراد خود را بفرزندی
حضرت محبوب سبحانی نسبت میکرد و از زمرهٔ عرفا و فقرا می شمرد
او هم دران وقت حاضر بود شمه ازین طرافت دریافت و بغضب آمده گفت
چرا دی را از شورش باز داشتی جناب ایشان جواب نداد و نداوطعن و
تشنیع آغاز کرد تا آنکه آتش غضب از هر دو طرف بلند شد و لب بجواب
بگشاد و فرمود او مکار است و تو هم ازان جنس هستی دیگر سخن مکن و مجلس را
پراگنده ساز آنمرد یاوه گو بغضب تمام گفت نمیدانی که فرزند غوث الاعظم ام
ما را مکار شمردی و حال آنکه ترا از فقر بهره نیست و نسبت فرزندی خود بجناب
ائمانت مآب دروغ بسته این سخن وی بر جناب ایشان بس تلخ آمده فرمود
اینک گوی را نیک میدان من و تو هر دو مدعی فرزندی آنجناب هستیم اگر
طاقت کمال داری باری بنشین با من و مراقب شو که ما هر دو از حضرت
محبوب سبحانی رضی الله عنه بپرسیم که از من و تو فرزند آنجناب کیست
و نسبت دروغ از هر دو که میکند تا صدق و کذب حال و مقال جانبین
بر هر که وی ظاهر گردد و معلوم هر صغیر و کبیر گردد و که دلق تزویر بر که راست یکباره
هیبتی سخت بروی مستولی شد که مجلسیان را از هیبت وی خوف و دهشت
در گرفت گویا لرزه بر اندام افتاد لاجواب شده سر خجالت فرو کرد و دیگر
دم نزد و شیخ العالمین رضی و دیگر یاران کاملین در آنوقت سراپا حیرت
خاموش بودند نقل است فرمود سید العلماء سند العرفاء دامت برکاته

روزی جناب مولوی ممدوح مراقب بودند ناگاه در آن وقت ما رسیدیم
دیدیم که جسم شریف ایشان سراپا نور است که هر هر موی بدن در دریای
نور شناوری میکرد بس متحیر شدیم و منتظر آن نشستیم که چون سر از مراقبه
بردارد استفسار آن حال کنم بعد از دیر که سر برداشت گفتم این ثمره کدام
چیز بود که تر اسراپا نور دیدیم بلکه اثر تابانی وی بر دیوارها برای العین مشاهده
نمودم فرمود در جسم انوری رسول کریم صلی الله علیه وسلم فانی بودم یکے
از ثمره وی آن بود بنده مؤلف کتاب می گوید که جرات کرده بحضور سید العلما
عرض کردم که مولوی سید اشرف علی صاحب دام بره و جسانه دیگر از
ثمرات چه بیان کردند فرمود انچه گفتند گفتند و ظاهر نفرمود **نقل است**
مولوی عبد المغنی علیه الرحمه که از مریدان حضرت تاج العارفین بودند
و درین قصبه حق آنست که رویای صادقه در حصهٔ ایشان افتاده بود میفرمودند
که بارها از جناب اغانت مآب رضی الله عنه مشرف شده ایم اما اکثر بر
صورت جناب ممدوح و اگر بر صورت دیگر مشرف شده ایم هم ایشان را
آنجا یافته ایم و دیده ایم که آنحضرت جواب مطلب ما از ایشان فرمودند ایشان
نزد من آمده گفتند که ترا چنین حکم میشود و بعضے حکایت که مبتنی بر احوال
رفیع شان بود در ذکر شیخ العالمین رضی الله عنه گفته آمد بست پنجم ماه
رجب سال یکهزار و دو صد و نوزده از هجرت وقت شب نصف آخر رخت
حیات ازین عالم بی ثبات بربستند مزار شریف بر در احاطهٔ روضهٔ
منوره که حضرت تاج العارفین رضی الله عنه زیارتگاه شده عرس والد از رحلت ایشان

انچه بردل پاک حضرت شیخ العالمین و سید العلماء و دیگر یاران طریقت
رسیده بود متجاوز از التحریر است مادهٔ تاریخ منظهر بنی بود وقت غسل که از
گوشهٔ مکان در روشنی آوردند همه دیدند که عقد انامل بر سبت و نه بود و
بر لب تبسم نقل ست می فرمودند جناب مستطاب حضرت مولانا شاه
ابو الحسن صاحب افاض علینا فیوضه که بعد انتقال مولوی ممدوح چهلم
شده باشد یا نشده باشد بخواب دیدم و استفسار حال کردم فرمودند
حق تعالی بسیار بسیار رحم کرد و فضل نمود و بسے کرامتها ارزانے
فرمود از انجمله یکی این ست که اختیار کار داد و ماذون مطلق گردانید
هر وقت از هر کسی که خواهم به همین جسم دنیا حاضر شده ملاقات کنم و اگر استقامت
در دنیا خواهم بدستور حیات استقامت کنم چند انکه خواهم۔

ذکر احوال مولوی شاه محمد علی اکبر رض

ایشان برادر حقیقی سید العلماء سند العرفا اند در یاران طریقت
ممتاز بودند و ولی مادر زاد کسی از ایشان در بدایت و نهایت عمر گاهی
غیبت و فحش و شکوه نه شنیده اند اذا از جور و جفای اقارب بسیار
کشیدی اما لب بشکایت نکشودی و خصومت پیش نکردی صابر و شاکر
مانند شان کمتر بنظر آمد دائم المرض بودی علی الخصوص تکلیف ضیق النفس چنانکه
ایشان را دیدم کسی را تحمل آن نیافتم گاه بودی که از غایت تکلیف طاقت
جنبش نداشتی تا هفت روز هشت روز یک جلسه گذرانیدی نه غذا

درین عرصه گردی نه بقضای حاجت بشری رفتن توانستی با اینهمه شاکر
بودی بس صاحب جوش و خروش و ذوق و شوق و سماع دوست بود
در عین اشتداد ضیق النفس هم از غلبهٔ شوق متحمل آواز سرود نشدی اکثر
وجد او در مجلس سماع نا شش روز و پنج روز طول کردیدی که بی قوال شبانه
روز درین امتداد ایام وجد فرمودی و از خواب و خورد و رو بودی لیکن
درین دو روز نماز قضا نشد چون وقت نماز رسیدی آن قدر سکون دست داد
که بمکان تمام تحریمه بستی و نماز گذاردی و در وجد و جدوی قدس سره تعدد
از لب بسیار بود کمتر کسی در مجلس باقی ماندی که از اثر وی در گریه نشدی علی الخصوص
با هر کسی که در شورش مقابل شدی او از خود رفتی و درین امر از نظر خود ندانستی
رواض شهر عظیم آباد که در مجلس اعراس حاضر می شدند در مجلس خود عند التذکره
می گفتند که شورش صادق اگر هست مولوی محمد علی اکبر راست و دیگران
مکار اند و بشیوهٔ فساق و کفار معتقدان ایشان ازین جهت بودند و هم
از سیمای مهر سیمای ایشان آثار ولایت ظاهر و باهر بود که بعضی فرنگیان
از رفقای خود در ذکر خدا پرستان می گفتند که من مولوی محمد علی اکبر
صاحب را دیده ام و در خدا پرستی و کمال وی هیچ شکی ندارم از شبهه
وی کمال ظاهر است یکی از خرق عادات ایشان که حق تعالے
ظاهر می کرد و کرامه مرا به مشاهده آمد که از شدت تنفس صرفه و بیاری
دائمی محض چرم و استخوان بودند و طاقت رفتار بی استعانت عصای
پیری نه بود اما در شوریدگی و حالت وجد ندانم که از کجا طاقت پیدا میشد

کرده بتعجیل و بعد راه صحرا میگرفتند و چندان دوان میرفتند که تند رستان
از همراهی فرو می ماندند و تسکین دل بمضمون ع همره اگر شتاب کند
بهمره تو نیست میکردند و جناب ایشان سر اسیمه چون تیر و کمان
سخت تا یک و نیم کروه پیاده دوان میرفتند و اکثر چنان بودی که بعد طے
چندین مسافت در افاقه آمدی و باز از ضعف و تنفس ضیق النفس طاقت
گام زدن نماندی و در مراجعت بس متردد خاطر گشتی لیکن عنایت ازلی
چنان مبذول حال ایشان بود که چون بهزار خستگی و ناتوانی ده پانزده
قدم راطی میکردند یکبار باز جوش می آمد و آتش عشق در التهاب میشد
نعره الا الله می زدند و بهر دستور سابق دویدند اگر دران حالت قدم بر
همان راه افتاد فبها و الا هر راهی که متوجه شدند خدمتگاران هم همراه
گردیدند و بعضی جوانان که طاقت رفتار میداشتند تیز میرفتند نقل ست
یکبار دلی سماع ایشان را شورش مفرط بود و بر بالای خانه در قصبه صاحبگنج
بره پوردران ایام تشریف میداشتند دفعتاً جست کرده بر زمین افتادند
واز انجا دویدند و نعره می زدند رفیقان از همراهی عاجز و درمانده شدند
و جناب ایشان باهمچنان شوریدگی تا قصبه میران پیکها که درمیان هر دو
قصبه فاصله دو کروه ست رسیدند خلقی بر حال شان متحیر بود که حالت
ضعف و ناتوانی و تکلیف دائمی ضیق النفس آن قدر رود و دیدن این
قدر علی الخصوص از کسی که در حالت صحت گاهی نصف کروه رفتن طاقت
نداشته باشد باز چون افاقت آمدند سواری کرده او رفتند و از انجا

کہ بسبب مرض ضیق طاقت و فرصت افکار ہم نمیدہ است اذکار را کہ می پرسد
حضرت شیخ العالمین رضی اللہ عنہ در تردد افتاد کہ تربیت شان چگونہ
باید کرد کہ از ذکر و فکر محجور اند و ہمچون طالبی را محروم رخصت کردن دور
تر از مروت و شان ہدایت است اول فقط توجہ قلب ارشاد کرد و فرمود
نگاہ تربیت ہم شدن می تواند ضرورت اشغال نیست و تا مقامیکہ ایشان
درین دار دنیا رسیدند ہمہ از نگاہ محض بودند ثمرۂ ذکری و فکری نقل است
روزی شیخ العالمین رضی اللہ عنہ در احوال ایشان می فرمودند کہ درین
روزہا تعدی اثر حالت چنان دارند کہ اگر بازار وجد کنان روند از
اثر حال شان بر مسافران راہ بستہ گردد و بازاریان از خرید فروخت
باز مانند و ہم کسی گفتہ کہ ایشان بی مہابا در چوشش راہ صحرا میگیرند و
نمی تامل می دوند و اکثر در اثنای راہ چاہ ہست عمیق ازین جہت
بس خوف بر جان شان میدارم ارشاد کرد اگر در چاہ خواہد افتاد
ہلاک نخواہد شد این وجد وجد دیگر است و اثرش اثر دیگر و اکثر حکایات
ایشان در ضمن حکایات حضرت شیخ العالمین رض گذشت روز دوشنبہ
تاریخ نوزدہم ذیحجہ در سال یکہزار و دو صد و چہل و ہفت قدسی ہجری
رخت حیات بربست و بجوار حضرت شیخ العالمین بپائین قبر والد بزرگ
خود مولانا وحید الحق ابدال قدس سرہ مدفون شد چون سال انتقال
شان سال انتقال حضرت شیخ العالمین رض بود بنا بر مادہ
تاریخ فکر کردہ نشد

ذکر مورد عنایت خفی وجلی امیر اولیا علی قدس سره

ایشان از روساء قصبه نوآباده بودند واز اباء مادری خاندان فقر
داشتند ومجاز هم بودند لیس مو با صفا وصاحب اثر از یاران آنحضرت رض
واکثر اوقات سرجوش می ماندند نقل است شخصی از روافض بسیار معتقد
ومحب ایشان بود وگاه گاه از ورود ایشان در منزل سرای خود نهایت
مسرت نمودی ومنت بر خود نهادی ومشکور گردیدی روزی با بنده وستان
ازوی پرسیدم که سبب این انقیاد چست ویقین میدانم که تقیه هم نیست
گفت راست است این خلوص ونیازمندی نه از راه تقیه است که نه غرض
دنیا ازیشان دارم نخوف اموی بلکه نماز برملت خود ورو بروی ایشان میگذارم
لیکن چند وجه است که ازان معتقد ولایت ایشانم از انجمله یکی آنست که
شخصی دون قوم که مطلق سخن پردازی ودنیاسازی نمیداند حرفه
دوکانداری دارد از چندی سفر دور دراز کرده بود بالفعل مراجعت بوطن
ساخته چون از سابق با من ملاقات میداشت واز سید شاه اولیاء علی
نیز فی الجمله عقیدتی می نمود برای ملاقات من آمد قبل ازانکه حال سفر پرسم
استفسار حال سید ممدوح کرد گفتم درین عرصه غالبا مقیم وطن نبوده باشند
باضطراب قصد وطن شان کرد گفتم استعجال چیست گفت اول بزمن
قدمبوسی آنجناب واجب است دیگر ازدوستان وبرادران ملاقات
باهستگی خواهد گردید ومیدان اظهار عقیدت آورا متحیر شده

را استفسار کردیدم گفت سابق البته این عقیدت نداشتم لیکن درین سفر
بفلان شهر که از اینجا مسافت یکماه راه دارد بیمار شدم و بمرض صعب
مبتلا گردیدم رجوع دل بحضرت ایشان آمد بسیار التجا نمودم و گفتم یا سید
اولیا علی دریاب و بکمال اضطرار بر خود می گریستم همان وقت برای العین
دیدم که تشریف آورده بر بالین من نشستند و بسی دلداری و تشفی نمودند
و چیزی خوانده دم فرمودند هنوز نوبت آن نرسیده که از چگونگی تشریف
آوری پرسم که یکبار از نظر غائب شدند اما از همان وقت در خود اثر صحت
یافتم تا آنکه حق تعالی شفای کلی بخشید مولف کتاب میگوید که ما از ایشان
پرسیده بودم که این طاقت حق تعالی که بشما عطا فرموده بظاهر ثمره
کدام ریاضت است گفتند شغلی خاص بما رسیده که ثمره آن اینست و تمامتر
متوجه تفصیل نشدند ما نیز زیاده محرک بیان نشدم که شاید خلاف مرضی باشد
دیگر از انجمله آنست که در بیماریهای صعب و شدت تکلیف بارها دیدم که
ایشان چیزی دم کردند و فی الفور عقب آن بیمار را راحت دیدم و این
اثر از دیگران کمتر یافتم دانستم که ایشان را البته قبولی است سوم از انجمله
آنست که بمشیر اثر وجد ایشان بر دل من آن قدر ظاهر شد که هرگز بسر نکار
نماند و ازین قبیل بسیار امرست **نقل است** روزی در شهر عظیم آباد جائی
مجلس عرس بزرگی بود همه مشائخان شهر حاضر بودند و جناب ممدوح
نیز تشریف میداشتند شیخ آن مجلس حسب عادت خود توجه نگاهی بر ایشان کرد
و اراده غلبه خود نمود اما بنوعیکه بر کسی معلوم نشود و از علم ایشان مطمئن

تمام بود چون هر دو شخص با یکدیگر قریب بودند ایشان آهسته با وی
فرمودند که ما هم مشتاق اینچنین اوقاتیم و امید لطف داریم ندانم که این کلام
ایشان سحر بود یا کلامی بر اثر که بس نادم و متنبه گشت و متاثر شد و مولف
کتاب میگوید از راه ظرافت گفتم اگر وی غلبه میکرد چه میکردند راه امن و گریز
چه بود تبسم کرده فرمود سه زهره کیست که عشاق ترا صید کند ؎ می شنید
همه کس بلبل بستان ترا ؎ ما چشیم حضرت شیخ العالمین رضی دیده ام اگر
میخواستیم وی را مغلوب خود میکردم اما چون خلاف عنوان طریق ما بود
قصد نکردم **تقل ست** روز چهارم حضرت شیخ العالمین رضی بعد رسم
فاتحه وقل همراه جناب مستطاب مولانا سیدنا شاه ابوالحسن صاحب دام
فیوضه بر مزار شریف وی رضی الله عنه رفتند چون متحمل بار فراق شیخ نبودند
ایستاده چند دوهره خسرو دهلوی تحت لفظی بر زبان راندند و اختتام برین
دوهره کردند دوهره گوری سوئی سیج پر یکهه پر ڈاری کیس ؎ چل خسرو
گهر آپنے سانجهه پڑی چوندیس ؎ واز خونناب دل قطره چند در چشم خونبار آورد
و بر زمین ریختند و بر مکان باز آمدند همان روز تپ گرفت و روز بروز آتش
فراق حضرت شیخ رضی خرمن هستی ایشان می سوخت و متاع صبر بباد
می داد و ضعف و ناتوانی پایمال می کرد تا آنکه بفاصله هفده روز از انتقال
آنحضرت رخت حیات بسوی عالم جاودانی بربست و واصل بشیخ رضی شد
و بجوار شیخ دفن شد مادهٔ تاریخ انتقال از فکر مولوی ابوتراب صاحب بس
مناسب حال شان است هو اول اللاحقین بشیخنا یانزدهم ماه مبارک

رمضان قریب نصف نهار شرعی از دفن فراغت شد و شب پانزدهم
آخر پاس رحلت نموده بود

ذکر سالک طریقت میان شیخ کرم علی سهاری

ایشان از یاران ممتاز حضرت شیخ العالمین رض بودند وجه قوت شان
از کاغذ فروشی و شیوهٔ کاغذی بود در سن کهولت کارخانه بپسران
گرده تمامتر مصروف کار خود شد چون آتش عشق نبوی صلی الله علیه وآله
وسلم در کانون سینهٔ بی کینه شان هر وقت مشتعل بودی و شعلهٔ جان
سوز محبت مصطفوی چراغ خانهٔ دل اکثر اوقاتش فروزان داشتی
و بیشتر سر جوشش ماندی و کمتر وقت از جوشش خالی گذشتی و بدولت بحضور
مجلس شریف در عین مراقبه فائز گردیدی نقل است روزی از دوستان
کسی رسالهٔ میر ابوالعلی قدس سره که در بیان معارف و سلوک طریقت ابوالعلائیه
است بروی خواند از اول تا آخر شنیده فرمود بلی آموخته شنیدم
و سخنی تازه نیافتم انکس از سخن ایشان بحیرت افتاد که این همه حالت آموخته
ایشان است بحضور شیخ العالمین رض نقل کرد آنحضرت فرمود راست گفته
نزد او این رساله بجز آموخته حقیقتی ندارد نقل است در ایامی حضرت
شیخ العالمین را تردد بنیش آمده بود ایشان را فرمود که ختم کلان
ورود طریقت که مراد از کرد بار است باید کرد هر قدر که جلد تر توانند نمایند
ایشان در چهار روز از ختم فراغ کردند اما انگشتان دست تا آرنج

در عقد اناملش ورم کرده بود و آثار قبول و رفع تردد و بوعثی بانمه شد
که قلم و زبان از بیان عاجز است نقل است در ایامی ایشان را حالی
طاری شد که بعضی کلمات چون منصور حلاج متضمن معنی انا الحق از
زبان شان سر زد آنحضرت فرمود هشیار باش که حال منصور شنیده باشی
چون چند روز برین گذشت باز آن حضرت سید العلما سند العرفا را
ارشاد کرد که شیخ کرم علی را چند روز برین حال و درین مقام گذشت
توقف درین مقام خوب نیست اگر چندی برین گذشت دیگر ترقی
دشوار خواهد شد یا ازین مرتبه فرو تر باید نشاند یا بالاتر سید العلما عرض
کردند در دائره فرمان مانقطه تسلیم + لطف آنچه تو اندیشی حکمه آنچه تو
فرمائی + لیکن در تنزل مضطر خواهند شد فرمود بروید و او را ازین مقام
بیرون کنید ایشان ساعتی با او شان مراقبه نموده ازین مهلکه طریقت
نجات دادند و ترقی ازین مرتبه کنانیدند که بازگاهی حرفی ازین جنس
بر زبان نه آمد سوم ماه ربیع الاول روز پنجشنبه قریب وقت مغرب در
وطن خود انتقال کردند و همان جا مدفون شدند

ذکر خیر میان محمد ولیار

از یاران شیخ العالمین رضی بود بس ثابت قدم بر سلوک یکی از ثبات
ایشان آن بود که از روز یکه درین راه قدم زدند یکروز هم در راه او داد فاقات
معینه ایشان فتوری راه نیافته هرگز التفات بحواشی زمانه

بی پایانه نکرده تا آنکه روزی برادر کلانی وی فوت کرد چون وقت از کار
بود هر گز در حجره نکشاد و تجهیز و تکفین بردیگران گذاشت بعد فراغ وظائف
شریک نماز و دفن شد و اکثر اورا استغراق غالب ماندی و از خوبی
استعدادش آن بود که هر حال بر دلش طاری شد آنچنان راسخ گردید
که گوئی ملک آدمی گردید در اثنای سلوک طریقت انتقال کرد چون ذکر
یاران متوفی مجمل ترقیم یافت و یارانی که بر پایه ارشاد اند حق تعالے
تا قیامت اجرای طریق از نها کناد در احوال آنها رساله علیحده
نوشته ام و سبب عدم اندراج آن درین کتاب سابق مرقوم
شد مناسب آن نمود که تکمله کتاب بذکر اولیای سلف که درین
قصبه مختصر آسوده اند کرده آید تا باتمام نماند

ذکر خیر مخدوم سید راستی قدس سرّه

نام ایشان منهاج الدین است احوال شان از زبان حق بیان حضرت
شیخ العالمین رضوان دیگر تقلات یاد دارم می فرمود حضرت مخدوم
سید راستی از یاران کاملین حضرت مخدوم الملک مخدوم شرف الدین بهار
رضی الله عنه بود ند و زاد بوم ایشان شهر حیلان است در خدمت پدر عالیقدر
خود حضرت سید راستی قدس سره می ماند روزی سید فرمود ای منهاج الدین
نصیب تو در ملک هند از بزرگی است مشهور باش شرف الدین در شهر
بهار جلوه افروز است هدایت است بروی حاضر شو تا کامیاب گردی

تتمیم ذکر بزرگان سلف که در قصبه بهار مدفون اند

در جواب پدر عرض داشت که عمر شریف به شصت رسید و درین عمر
هر کسی محتاج خدمت است فرمود فکر این مکن باز بعرض پرداخت ما اگر در ان
دیار رویم حال حضور چگونه دریابیم فرمود روزیکه عمر ما بسر می گردد خلق ترا بنام
من یاد کنند و رخصت نمود حضرت ایشان بعد طی منازل بسیار و تحمل شدائد
وصعوبات سفر بخدمت فیضدرجت حضرت مخدوم الملک رسید و بسلک
یاران آنحضرت داخل گردید بعد چندی روزی در حجره نشسته بود که مخدوم
الملک رضه آواز دادای سید راستی بیا بمجرد استماع سخن آنحضرت گریه بر ایشان
مستولی شد و بهمان حال زار و نزار پیش شیخ حاضر آمد یاران دیگر که ازین
اسرار واقف نبودند متعجب گردیدند که از حضرت شیخ مخاطب بخطاب راستی
شد و بدولت راستی امتیاز یافت جای مسرت بود نه محل گریه حضرت مخدوم
الملک بر تعجب یاران و خطرهٔ اوشان خود جواب فرمود کسی که پدر عالی قدر
وی میر دچگونه آتش غم خرمن صبرش نگیرد ازان روز ایشان بهمین نام مشهور
این دیار شدند و در بعضی فرمان شاهی که دربارهٔ خدمت درویشان بنام
حکام اصدار یافته بود فرمانی که بنسبت خدمت حضرت ایشان اصدار یافته
در آن ایشان را از فرزندان حضرت غوث الاعظم محبوب سبحانی رضی الله عنه
نوشته است بس ریاضات شاقه کرده و سالها بر کوه اقامت نموده و تنهائی
گزیده از خلق رمیده و با حق ارمیده **نقل است** جای بر کوه سر بلند که مشهور
به ناگر جنی است و متصل آن موضع مخدوم پور است و بفاصله یک کروه ازان
کوهی دیگر مشهور به کوه برابر واقع است اهل هند برابر را کاپهار می نامند

مسلمن شیر و خوس و مار و کژدم است حضرت ایشان سه سال کامل بران
اقامت داشت و ریاضات شاقه نمود روزی یک شیر غران مقابل وے
آمد و قصد حمله کرد مخدوم را غضب در گرفت نعلین چوبی که داشت برد اشت و بر
سر شیر چندان زد که هلاک شد تا این زمان که عرصهٔ چهار صد و پنجاه سال برو
گذشته اثر خون شیر در انجا باقیست خلق که بهر زیارت حجره بران کوه میروند
نقل کنند شیر و سرخی خون او به تواتر بیان می کنند و هم برادر دینی این گنهگار
بیان علی احمد عظیم آبادی که بسیر آن کوه رفته بودند مشاهدهٔ این حال کرده بودند
نقل است می فرمود حضرت شیخ العالمین رض که چون مخدوم الملک بعد
تربیت و تکمیل ایشان خواست که خلافت هدایت بخشد و جای رخصت فرماید
خرقهٔ خلافت پوشانیده فرمود برود در قصبهٔ بستان نجات و بهدایت خلق
سرگرم باش و رخصت نمود جناب ایشان بتلاش قصبهٔ مذکور تا صوبهٔ بنگاله
سیر و سفر کردند اما جائی بدین نام پیدا نشد باز بخدمت مخدوم الملک حاضر
شدند و بیان حال نمودند مخدوم الملک فرمود کجا رفتید و سفر دور دراز
کردید ان مقامی است قریب تر از ینجا متصل شهر پٹنه جانب مغرب بفاصله
چهار پنج کروه مشهور بقصبهٔ بهلواری رخصت نمود چون جناب مخدوم
درین قصبه رسیدند و از بعضی ثقات مروی است که آنزمان خود حضرت
مخدوم الملک ایشان را همراه گرفته درین قصبه آوردند و بر سجادهٔ هدایت
نشاندند بعد چندی جناب ایشان عریضهٔ متضمن این معنی که در جائیکه
کسی طالب پیدا نیست مامور بهدایت شدیم امتثال امر عالی چگونه کرده آید

ودرین کورده گرا ترتیب نموده شود اگر شهری بود البته اجرا هدایت نصیب
ما می گردید مخدوم الملک در جواب ارقام فرمود که آن مقام بس جای
مردم خیز است بس اولیاء الله از انجا برخیزند و ازان هموار ی گلهای
خوشرنگ و خوشبو بسیار برآید در حقیقت نامش بستان نجات است
تمنای آن مقام هر کسی میدشت اما نبظر محبت و لطف که با ما باشما است
به شما بخشیده ام بمشاهده مکتوب شریف حضرت شیخ و مطالعه آن بس شاد وقت
گردید و رخت اقامت برگشاد و بقیه عمر درین قصبه بسر فرمود قبر شریف شان هم
درین قصبه جانب شمال قصبه واقع است مشهور و معروف بس جای دل فریب
و برآمد حاجات و زیارت گاه عالم ست نقل است حضرت شیخ العالمین رض
میفرمود که مردی دون حرفه عارضه جذام در دست و پا پیکار شده بود
آل و عیال وی از خدمت عاجز آمده از خانه بدر کردند بیرون احاطه جناب
ایشان در میدان از خس و خاشاک صورت گوشه آرسته اقامت کرد و از
گدائی قوت خود میساخت و هر چه می یافت می خورد ایام طفلی مالوف اکثر بنظر
میرسید بر مزار شریف شان میرفتم و ازان مردی پرسیدم چه حال ست می گفت
چه می پرسید مخدوم کورشد حال با نمی بیند کرشد فریاد با نمی شنود
بعد شش ماه دفعتاً بلاد وا اثر صحت پیدا گردید و روز بروز مرض را تنزل میشد
تا آنکه صحت کلی دست داد و ناخن انگشتان دست و پا گویا از سر نو پیدا شد
و هم شیخ العالمین رض میفرمود نقلاً عن تاج العارفین رض که برآمد حاجات
مقتضای حال مخدوم سید رستی قدس سره ست نه موقوف بر التفات

انسان هست هر کسی بر مزار ایشان بهر حاجتی نسبت متوجه شوند یا التفات
اثر مقام و حال مخدوم است که حاجتش روا گردد و نقل است از عنایت
حضرت مخدوم سید رشتی قدس سره برین گنهگار مولف کتاب نسبی بر حال خود
از بی ضیقتی و تی بضاعتی که نه علم داشتم نه طلب و شوق آن بلکه بمقتضای
عنفوان جوانی تمامتر مصروف لهو و لعب می بودم و همیشه پند و نصایح پا
نرمی و گرمی که شیخ العالمین میفرمودند می شنیدم و نا شنیده میکردم
بس زار زار گریستم و از غایت اضطراب راه درگاه حضرت مخدوم گرفتم
هر چند بمسافت یک پرتاب تیر سخت کمان از آبادی دور بود و ره گذر دزدان
اما از فرط الحی که داشتم خوفی نکردم و بر مزار رسیدم فاتحه خواندم و عرض داشتم
که تمنای ما آنست که مخدوم سعی و سفارش ما در جناب فریادرس درماندگان
محبوب سبحانی غوث الاعظم غوث الصمدانی رضی الله تعالی عنه و علی جده
و علیه السلام کنند که مطلب خود فائز گردم و قصد شب بسری همانجا کردم
یکی از جمله عنایات آن بود که شب بارد و بارانم بر شکال و هوای مشرقی بس بند
و زد با بخر یک چادر و گلیم و پیراهن دیگر جامه دیگر نبود مقابل مزار شریف
نشستم و بذکر و مشغول شدم تا خوابم در ربود ثواب آن بروح پاک مخدوم هدیه
گذرانم تر صبح باران شروع شد چون جائی آن نه بود جائیکه نشسته بودم
برخاستم و بزیر سایه آسمان بر سر مزار شدم یک قطره آب بر من نمی افتاد
اگر مخالفت می کردم از هوا می سروی کشیدم و گاه خوف و زوال بسبب
تنهائی غالب می شد بعد گذشت نصف شب از اذیت سوای سرو

پناه بدیوار احاطه مزار شریف بردم ناگاه شخصی آمد و بر در روضه متبرکه
نشست مرا اول بس خوف در گرفت لیکن باستقلال طبیعت کرده پرسیدم
کیستی سلام کرد و گفت فلانم بی اختیار دل من مجذوب بسوی مخدوم شد بنابر حاضر شدم
نمیدانم خواهی ماند یا خواهی رفت گفت تا صبح ارادهٔ حاضری درگاه دارم دلشاد
گردیدم که انیسی رسید و خاطر جمع بخواب رفتم و دیدم حضرت مخدوم را که
پیش حضرت محبوب سبحانی رضی الله عنه بادب تمام نشسته است و چیزے
آهستگی عرض کرد که آنرا نشنیدم حضرت غوث الصمدانی محبوب سبحانی
رضی الله عنه بسوی من دید و مخدوم را فرمود این را بسپر دمولوی احمدی
کن که تعلیم نماید و مخدوم برخاست و دست من گرفت و جانب قصبه متوجه شد
که از خواب بیدار شدم از کامیابی در خود نمی گنجیدم و لطف دگر آن بود که در
خواب بودم و بارش می شد اما از سر تا قدم محفوظ بودم و آب از بالین و
پایین من روان بود صبح بحضور حضرت شیخ العالمین رض حاضر شده عرض حال
کردم فرمود محض عنایت مخدوم بود ورنه اقامت شب در انجا خلاف رضای
اوست بعد چند روز سبق مادر مدرسه حضرت سید العلماء سند العرفا مقرر شد
و از عنایت مخدوم در اندک زمانه از تحصیل علوم درسی فراغ کلی یافتم مشغول
است مولوی ابوتراب صاحب را مرض صعب لاحق شد و چند در چند
ایذا بود که کسی را امید زیست نبود سید العلماء روزی رجوع بحضرت
ایشان کردند مخدوم در مراقبه بایشان فرمود تا دو ماه و ده روز تکلیف و تشویش
است آنگاه صحت و فرصت دانند و تردد ننمایند حضرت مخدوم الملک

رتضی اللہ خنہ تمام مرد بمال وی نظر عنایت مبذول میدارد یقینی شفا
است بعنایت حضرت ایشان و مراض فی الجملہ تخفیفی پیدا بود اما از
ہر دو یلا از حرکت باز نانده و بر ران سختگی بر ابر یک بالشت پیدا بود و کرد و
مساس محبت و سنگینی ممتاز می شد و ظاہر چارہ کار نبود در روز اختتام
میعاد بعد نماز صبح سید العلماء را یاد آمد کہ امروز میعاد تمام است معلوم نیست
مخدوم کجا تشریف میدارند چون حسب معمول مرتب شد یکبار دید کہ مخدوم
تشریف آورده فرمود بدیدن مولوی ابو تراب رفته بودم مزاج خوش دارند
اندکی درم پا بود آمد و رفع کردم حالا ہیچ تکلیف نیست سید العلماء بمجرد این
رویا عالم معاملہ را مسبوق بر خاست و نزد مولوی ممدوح آمد و استفسار حال نمود
ایشان کہ بہر تعظیم قصد کردند تا مل حسب عادت ایام صحت برخاستند
و بحیرت افتادند کہ این طاقت از کجا آمد نظر بر پای نمودند اثری از ورم و
علامت نیافتند عرض کردند کہ مزاج بحال بود اما حیرت آنست کہ قریب
وقت صبح ورم و شنج پا بدستور بود اینک اثری ازان نمی بینم و طاقت رفتار
می یابم سید العلماء فرمود برای دریافت ہمین امر آمده بودم و ما جرای
عنایت مخدوم بیان کرد و نقل ہمت شخصی بمن می گفت کہ از کسی روپوشی
بودم روزی وقت عصر بدرگاہ حضرت مخدوم رسیدم بسیاری قدمین سر نشسته
بودم کہ یک ناگاہ آہو وحشی بر فراش شریف رسید و ہا گریبان من بیفگند میکائیل
دیوار خانه مقابل مزار ایستاده بودم و التجا می نمودم کہ از عنایت مخدوم چشم
انگشت بر من نافتد و دست گرفتار خواند کرد با وجودیکہ مقابل آہو ایستاده بودم

ظاهر ظاهر بهر که چشم وی بر من نه افتاد فاتحه خوانده و از احاطه بیرون رفت
و از حاضرین استفسار حال ما میکرد آنها اخفا می نمودند و ما جان بسلامت
بردیم چون رفع خلش مینا بین شد گفتم آنروز در گرفتاری ما هیچ باقی
نبود اما مخدوم مارا در حمایت گرفت که قریب تو ایستاده بودم و تو ندیدی
گفت آری ترا دیدم اما مطلق نشناختم نقل است در شهر شاهجهان آباد
دهلی امیری بود که الترام فاتحه او بسیار الدر میداشت و کتابی از همه این
طائفه مدون کرده بود و بلا ناغه آن کتاب را پیش نظر داشته فاتحه میخواند
و از هر مسافری که ملاقات دست میداد می پرسید که در وطن شما کسی فوت
یافته اگر آنروز نشانی میداد نام و نشان آن صاحب مزار در آن کتاب از
آب زر می نوشت چون از کسی نام حضرت ایشان نشنیده بود بدستور
فاتحه می خواند و در ایامی قبائل او در شهر عظیم آباد مقیم بودند خواست که نزد
خود طلب سازد مردان سفر کرده و سرد و گرم زمانه چشیده همانجا طرح اقامت
کرده فرستاده اما او جوابش داد که حفظ خویش و رهزنان بسیار شده است که عرصه
دور و دراز و راه بس پر خطر بود مشایخان دهلی که در آن زمانه بودند محرک
دریافت خیریت شدند هر کسی باستخاره و مکاشفه پرداخت اما طلب امیر قاصد
دریافت گردیدند عجل چرا که تعبیر خیریت نمیتوان کرد بیان فرمود امیر با
ازان تسکین خاطر نمی شد و زود زود کرخاست رفع نمی گردید تا آنکه بزرگے
از آنجماعت با امیر ایستاده گفت که مکن و تشویش بخود راه مده که
بلا بسته بقبائل تو خیریت است امیر گفت می خواهم گاه تفصیل این اجمال مطلع

خوم تا اطمینانی دست دهد فرمود قبائل تو تا فلان منزل مع الخیر رسیدند
تا اینجا هم خیریت خواهند رسید شب که رجوع کردم دیدم محفه قبیله دومی آید
و بزرگی پایه محفه کرده همقدم کهاران طی منازل می کند چون بمنزل رسید
آن ولی هم متصل محفه بنشست پرسیدم که شما کیستید و ازین محافظت
چه کاره اید دیگر این زن از فرزندان شماست یا امیرزاده فرزندان شماست
یا سببی دیگر است آن ولی خدا فرمود ازین همه که گفتی هیچ نیست مامریم
از اهل قبور قبر بادر قصلبه پهلواری است شوهر این زن فلان امیر هر روز فاتحه
من می خواند و هیچ علاقه از من ندارد وی را از خوف رهزنان تردد سخت
بود حیا کردم که از امیر هر روز تحفه بمن میرسد و من درین راه پرخطر قبیله و
راتنها گذارم و بر رهزنان سپارم بنا بر برای محافظت راه همراه محفه شدم
منزل بمنزل تا شهر دلی خواهم رسانید جای تردد و خوف نیست یکدم از محفه
جدا نیستم پرسیدم یا ولی الله نام شما چیست فرمود خلق بسیار راستے
یادمی کنند آن امیر بمجرد این تفصیل که شنید در خود نمی گنجید و گفت ازین
راست تر خوابی دیگر نباشد فی الحقیقت فاتحه مخدومم هر روز می خوانم و از
وی هیچ علاقه فرزندی یا مریدی ندارم مگر علاقه ولایت که ولی خداست و عقیدت
او از آن روز دو چند گردید بعد چند روز قبائل هم بخیر رسیدند این نقل
بگوش از زبان حق بیان حضرت شیخ العالمین رضوان سید العلماء دست
بکاته شنیدم نقل است می فرمود شیخ العالمین رضی از فرزندان
مخدوم هر شب جمعه بهر فاتحه تنها بمزار شریف حاضر می شد اتفاقاً شب جمعه

رسم شادی و برات وی مقرر شد چون خبر نور جان از مسکن معاودت
دو کرده بود برات رفت بعد رسومات برات او را یاد آمد که امشب شب جمعه
بود بر مزار جد بزرگوار نرسیدم و شب تار و راه پر خطر چه باید کرد اگر از بزرگان
و خویشان استصواب کنم یقین که منع فرمایند آخر رای وی بران قرار گرفت
که اسپ نیز گام موجود است به بهانهٔ خود را از مجلس برون کنم و قصد حصول
مقصد نمایم و حفظ راه بر خدا گذارم تمقتضای عقیدت و محبت برخاست
مجلسیان گمان بردند که بقضای حاجت بشری میرود هیچ نپرسیدند
آمد و بر اسپ رهوار سوار شد و تیز راند چون قریب احاطهٔ مزار مخدوم رسید
اندرون احاطه روشنی بسیار دید و اولیاء الله صف زده نشسته اول
ترسید و خوف کرد باز از فراست دریافت که بالیقین اینها اولیاء اند
تقصد اندرون احاطه کرد بر در احاطه رسیده بود دید که بزرگی از ان
میان برخاست و آمده در راه گرفت و فرمود وقت شب آمدن ضرور
نیست و هم فاتحه از همین جا خوانده رخصت شو تیز رسید که شما کیستید و این
روشنی و این صورت پارسایان چیست و کیست فرمود جد تو سید راستے
منم و اینها اولیاء اند و این نور جهرهٔ آنهاست که تابان است حضرت
مخدوم الملک رضی الله عنه معه یاران جلوه افروز این کلبهٔ احزان شدند
و اکثر شب جمعه این نوازش مبذول حال ما دارد و ایشان عرض داشتند
زهی بخت ما که از حضور مجاز زیارت جمال باکمال مخدوم الملک فائز شویم
فرمود ای فرزند این تابانی که می بینی نور جمال یاران انحضرت است

طاقت و تحمل دیدن نور جمال آنحضرت نداری که چشم تو از ان نور خیره
گردد و همین سبب است که من بر دراحاطه ایستاده ام و درمیان تو و حضرت
مخدوم الملک حجاب کردم تو نتوانی که تحمل پرتو ان آفتاب دین و دنیا
کنی و همان به که ترک الزام خود گیری و فاتحه از مکان خود خوانده تحفه
بمن فرستی و رخصت فرمود فصل بست یاری از یاران حضرت مولانا سولنا
بقصد زیارت حضرت مخدوم الملک رض عازم شهر مهار بود چون قصبه
پهلواری در اثنای راه واقع بود و حضرت تاج العارفین رض بقید حیات
وارد خانقاه گردید از کسی شنید که درین قصبه یاری از یاران کاملین مخدوم
الملک آسوده است بکمال اشتیاق بمزار حضرت ایشان حاضر آمد
بعد فاتحه کیاس کامل مراقب شد و باز آمد بس مداح و شکر گذار مخدوم
قدس سره حضرت تاج العارفین رض پرسید چه دیدی و چه دریافت کردی
و چون یافتی مفصل انچه از مقام مخدوم و طاقت تصرف و کمال و حال نزد
خود دریافت کرده بود بیان کرد تاج العارفین رض فرمود انهمه که گفتی حال
تست مخدوم از راه اخلاق و کرم رنگهای مختلفه کیفیات شما بشما نمود
و اجمال انهمه نوعی از تفصیل کشود ورنه حال و مقام مخدوم بالاتر از فهم شماست
که متحمل آن نمی توانید شد پرتو حال او مهلک شما بود بنا بر اثری ازان
بر شما ظاهر نکرد و از لطف خود تفصیل اجمال شما بر شما نمود و هم زبانی میان
علی احمد یاد دارم می گفت که از ساکنان قرب و جوار کوه ناگر چنین شنیدم
و عامی حضرت مخدوم سید راستی قدس سره است که بر بن کوه مدام میهت

ولی و هفت جوگی و هفت شیر و هفت دزد مقیم خواهند ماند تا حال از زبان
آنحضرت رضه ظاهر شده است انتقال سلخ ماه ذیحجه است و در احاطه مزار شریف
بالین مخدوم استاد وی سید محمد قدس سره آسوده است و مشهور است
که مخدوم فرموده است هر که بر قبر من آید اول فاتحه استاذ من خوانده بعده بر
قبر من خواند و هنوز عمل زائران برین قول جاری است و در حاجت روائی
قبر شریف وی حکم تریاق دارد

ذکر خیر حضرت خاصه خلاصه رضی الله عنه

این هر دو بزرگ با خود با برادر حقیقی بودند و مشهور آنست که خواهرزادگان
مخدوم سید راستی قدس سره اند مزار شریف هر دو بزرگ بر سر راه
بفاصله پنجاه و شصت قدم از باغ شیخ العالمین سمت جانب مغرب
واقع است بر یک چاپوتره زیر درخت تیب کلان بس پراثر و در
برآمد حاجت اکسیر اعظم مخدوم سید راستی فرموده هر که را برآمد کار
جلد مقصود باشد بر مزار خاصه خلاصه رود از قدمای اولیاء اند و
نظر عنایت بر هر خاص و عام حاضرین مزار شریف مبذول دارند اما
بر آل حضرت شیخ العالمین لطفی خاص و عنایتی اتم میدارند مکرر شنیدم
از هزاران هزار زبان او انتوان کرد و دروغ دروغ گویان حلف
بر مزار ایشان زهر قاتل است که در سکافات دروغ توقفی نمی شود
نقل است ندانم بپنه کسی دزدیده بود انکس گفت سکر را خورده است

برو بر مزار حضرت خاصه خلاصه و سوگند کن که صدق و کذب من و تو ظاهر گردد
آن اجل رسیده مال کار نادیده برین راضی نشد مردمان بسیار منع کردند و لابه
بینه هم منع کرد که قسم مکن او خود باجود در دی مبالغه در تصدیق نمود و مجوز
بران شد و منع کس نشنید ناچار متخاصمین بر مزار شریف حاضر آمدند ندا گفت
یا مخدوم اگر بینه از بالا پوش این مرد مفتری و دزد دیده باشم درین هفته بلا
شوم و بمیرم و باز آمد هفته تمام نشد که پوسیده خاک گردید و عیش زندگی
بر خود تنگ گردانید نقل است شیخ العالمین رضی میفرمود چون باغ خود
می آراستم و دیوار حصار چار سوی کشیدم جانبی که متصل مزار ایشان بود
هر بار که متوجه درستگی آن می شدم پیادگان حکام مزدوران را بزور
تعدی گرفتار می بردند روزی بس دل تنگ بر مزار ایشان فاتحه خواندم
و گفتم اگر آبادی باغ خلاف مرضی مبارک ست و افتادن تاز و راج نخاسات
گوارا ست ما هم بدان کوشم و رنه این چه حال است که یکروز هم مزدوران
کار کردن نمی توانند باز ازان روزگاهی پیادگان ظلمه تعرض از مزدوران
من نکردند ازین طرف می رفتند و مزدوران جای دیگر را گرفتار می بردند
و هیچ دم نمی زدند گویا زبان بند بود تا زمانیکه باغ درست و آراست گردید
و دیگر حکایت عنایت ایشان در ضمن تذکرهٔ مولوی سید اشرف علی قدس سره
گذشت لطف و کرم این هر دو ولی نهایت نهایت مبذول حال شیخ
العالمین رض و اولاد اوست و در شفای مرض خارش و نبل نیاز ایشان
یک آثار یا و بالا گلگله بوزن بخته مجرب یافته شد و برآمد حاجات

بسرعت از مزار شریف بسیار است اگر به تفصیل ذکر کرده آید کتابی مدون گردد

ذکر خیر حضرت حاجی حرمین قدس سرّه

ایشان از قدمای اهل مزار این دیار اند و شنیده نشد که از کدام شهر آمده
بودند و چند سال وفات ایشان را گذشته مگر این قدر شیخ العالمین رض
میفرمود که از اهل خدمات بود و عدد ذکر اثبات و نفی بحبس دم کرد و درین طریقه
وارثیه ما جاری است اول از روح پاک ایشان شاه شمس الدین قدس سرّه را
بخواب معلوم شده بود که شمره دی برین عدد کاملش موقوف است بحضور
حضرت تاج العارفین رض عرض کردند فرمود بلی عدد کاملین همین است و
مشهور آنست که ایشان از شهدا اند اینجا بگشت یافته شده بود
گردی را دفن کردند والله اعلم نقل است روزی میر نور الحسن صاحب
سلمه الله تعالی بمزار جناب ایشان فاتحه خوانده طلب نسخه کیمیا کردند
همان شب بخواب دیدند فرمود این گیاه که در حوالی قبر منست یا قدری
خاک مزار که متصل قبر است سائیده در سیماب اندازد و بر آتش نه بقدر
نخود ورت نقره دست خواهد شد صبح که از خواب بیدار شدند بر مزار شریف
ایشان رفتند بگشت آن گیاه را یافتند و دیگر جا اثری ازان نبود چون حسب
فرموده بعمل آوردند بقدر مبلغ یک و نیم روپیه نقره درست آمد میگفتند
میر ممدوح که آن گیاه بعد چندی جاهای دیگر هم یافتیم هر چند درست کردیم
راست نیامد مزار شریف در قبرستان معروفی این قصبه که سواد آبادی است

واقع است

ذکر خیر عاشق شهید قدس سره

ایشان هم از قدمای اهل مزار این قصبه متبرکه اند بس صاحب تصرف وحاجت روا معلوم شد که از کجا بودند و چند عرصه برایشان گذشت ومشهور بشهید اند نقل ست شبی شاه لعل محمد قدس سره در ابتدای ایام سلوک از جایی می آمدند قریب مزار ایشان که بیرون قصبه جانب شمال در میدانی کنارهٔ دریاکه در زمانهٔ قدیم جاری بود و الحال از سالها سال خشک افتاده است واقع است رسیدند غول بیابانی ایشان را گمراه کرد و هر طرف که شعلهٔ دهن می افروخت و آواز برایشان میکرد می رفتند و چاره نمی یافتند مضطر گردیدند که شب تاریست و راه گم کردیم اکنون از دست این غول هلاک شدیم ناگاه از جانبی آواز آمد این طرف بیا و راه غول بگذار بمجرد این آواز غول بگریخت و ایشان بسوی آن صدا متوجه شدند دیدند شخصی سر برهنه ایستاده آواز میکند بیا باین سو بیا خوف و اضطراب که داشتند تسکین یافت قریب وی آمدند پیش پیش می رفت و ایشان عقب او تا آنکه متصل احاطهٔ مخدوم سید راستی قدس سره رسید فرمود از بیخا جوار سید راستی است برو بخانه خود ایشان پرسیدند شما کیستید که گمراهان را در بیابانی رهبری نمودید گفت نشناختی عاشق شهید منم و غائب شدو برای

فتح باب یاران آویختن خشت مزار شریف مجرب تر و اکسیر اعظم است اگر در چاه
آویزند نوعی که در آب چاه غرق ماند و بعد فتح باب باران همو زن خشت مذکور
شیر نمی گرفته میروند و آن خشت را از جائی که برداشته اند می نهند و شیر نمی فائحه
می کنند و بعضی ثقات می فرمودند که این عمل مخصوص مزار ایشان نیست مطلق شهید
باید از قبر هر شهید که خشت بردارند و همین ترتیب بکار برند برای فتح باب باران
مجرب است **نقل است** مردی در سال قحط باران بر مزار ایشان رفته فاتحه
خواند و عرض داشت که خشتی از مزار شریف برای فتح باب باران می برم بعد
برآمد کار معه شیرنی باز خواهم آورد و از گوشه قبر خشتی کلان برداشت و در چاه
خانقاه حضرت تاج العارفین رض آویخت همان روز بسیار بارش گردید که دیگر
حاجت نماند لیکن خواه از ناداری یا سببی دیگر خشت را از چاه برنکشید و بمزار
شریف نرسانید شبانه روز ترشح موقوف نشد در روی آفتاب کسی ندید
مردمان بسیار فهمانیدند که بدعالمگی با بزرگان خوب نیست او بحیله امروز و فردا
می داشت روز چهارم رسن بوسیده از گرانی خشت بشکست و خشت در قعر چاه
فرو نشست تا هفت شبانه روز گاه بارش و گاه ترشح بود و دیوارهای خانه
عالمی از بیخ برافتاد و صورت آفتی نمود شد بملامت و پند خلق ناچار غوطه زن
را طلبیداد و از کثرت آب چاه عذر آورد که تا قعر رسیدن نمی توانم دیگرے
بطلب حاضر آمد الغرض چارناچار بصد خرابی و خرچ بسیار خشت از چاه برآوردند
در وزن هم دو چند شده بود بالاجبار شیرنی همو زن گرفته رفته بیازاد اکرد
همان زمان خلق از افت باد باران رهائی یافتند لیکن از آن سال در بن عمل

اثر کمتر یافته می شود تا اینجا که بعض سال امساک باران بکمر این عمل کرده آمد
و در جاهای متعدد بعمل آوردند سودی نکرد و فائده نه بخشید آخر از اضطرار از نوبت
فریاد رسید و التجا بحضرت شیخ العالمین آوردند فرمودند مردمان در ادای
نیاز بدمعاملگی کردند اثری ظاهر نمی شود باز از سر رحم مولوی محمد امام صاحب
دامت برکاته را فرمودند بر سر مزار شریف حضرت ایشان و از طرف من فاتحه خوانده
خشتی از قبر شریف برگیرد بیارچون آورده در چاه آویختند روز دیگر بروی نگذشت
که فتح باب باران گردید و باز حاجت نماند چون وقت حضرت شیخ العالمین رضا
بمولوی ممدوح ارشاد فرمود که شیرینی بموزان گرفته خشت را ببرو از جائیکه
برداشته همان جانبه و شیرینی نیاز کن نقل است مشهور در خلق که صدق
و کذب وی از ثقاب نشیندم و بر اقرار و انکار او کسی را ندیدم می گویند
در عالم حیات حضرت ایشان کسی خبر رسانید چه نشسته که شیخ ترا شیر نزدر گرفت
قریب است که آن راضی بقضا جان بجان آفرین سپارد بمجرد استماع
خبر حالتی بروی طاری شد که از خود رفت و سنگی از زمین برداشت روی
سوی آسمان کرده فرمود انیک اگر رهائی کنی ازین سنگ کنگره عرش تو می شکنم
فی الفور هاتفی آواز داد بس کن که رهائی یافت و جان بسلامت برد سنگ از
دست انداخت و غضب فرو نشست والله اعلم

ذکر خیر حضرت شاه اسمعیل قدس سره

ایشان از خلفای مخدوم بدر عالم شهباز لوری اند بیک واسطه از سید قمیص

قادری رضی الله عنه می پیوندند بس مرد کامل و صاحب تصرف چون تفصیل
احوال حضرت ایشان از ثقات نشنیدم الا بعضی از خرق عادات و ذکر آن
موقوف بر ذکر احوال مخدوم شاه جنید ثانی قدس سره بوده بنا بر نظر تکرار اینجا
فروگذاشتم که آینده گفته آید مزار شریف در احاطه جد القوم امیر عطاء الله قدس سره
خوب سنگین مسجد بائین دیوار احاطه مسجد واقع است اما از بی التفاتی فرزندان
و مقتضای شان ایشان نشان قبر هم باقی نمانده

ذکر خیر مخدوم جنید ثانی رض

حضرت ایشان نور دیده و سرور سینه حضرت شاه اسمعیل قدس سره اند کریم
الطرفین پدر هم ولی کامل و پدر مادرش نیز شیخ عمر کاکوی ولی نقل است
چون فرزندی بخانه پدر روی شاه اسمعیل قدس سره مالوجود آمدی با وجود حسن
صورت حضرت شاه اسمعیل نادیده مجرد استماع این خبر فرمودی بد صورت است
و اکراه نمودی آن مولود هفته دیگر بسر نکردی و کنار مادر گذاشتی و زیر خاک
آرامیدی بسیار فرزندان را از محنت آباد دنیا نجات داده بود چون مخدوم
شاه جنید ثانی از شرف قدوم بساط زمین را رشک جنت فرمود رنگ و بشر
به تیرگی می آمیخت آنحضرت گفت این فرزند خواهد زیست و جنید وقت
خواهد شد و بس دل شاد گردید روز ششم که بدیدن نور دیده برگزیده
اندرون خانه تشریف فرما شد کسی از اهل قرابت گفت خوبصورتان را
بملک عدم فرستادی و لباس زیستی پوشاندی این که نه صورت دارد نه رنگی

از دعای بد محفوظ خواهد ماند ارشاد کردند این فرزند صاحب حیات خواهد شد
کرد بس نیکو صورت و پاک سیرت است و آنها که بدار فتار رفتند وجود بی سود داشتند
و جنید نام کرد حد فاسد مخدوم یعنی شیخ عمر قدس سره که در موضع کاکو تشریف
میداشتند باهل خود فرمودند در خانه دخترم فلان امروز جنده پیدا شده و از
اوصاف حمیده بسیار بسیار بیان نمودند اهل ایشان گفتند هنوز قاصدی
نرسیده ارشاد کردند قاصد در راه است عنقریب میرسد بعد ساعتی قاصد
از در در آمد و خوشخبری بوجود فرزند ارجمند نیک اختر رسانید نقل است چون
عمر مخدوم بدوازده سالگی رسید روزی حضرت شاه اسمعیل فرمودای فرزند
فرصت نداریم که کشت برنج شالی در وکنانم مزدوران را بگیرد در وکن واجرت
آنها ازان داده حق خود بیار حسب ارشاد پدر عالی قدر بموضع رسول پور که
متصل قصبه پهلواری است برکشت زار رفت و در وکنانید مزدوران بدیانت
در دل اندیشیدند که ایشان طفل ناکرده کار اند حال اجرت ما نمی دانند خیانت بکار
باید برد هر قدر که خواستند در اجرت در وگرفتند و قدری قلیل بایشان دادند
پدر بزگوار فرمود همین قدر بود عرض داشت مزدوران حق خود گرفته انچه دادند آوردیم
بس رنج نمود که اگر شعور نبود چرا رفتی و نفرین کرد مخدوم را ملالی در گرفت که ناکرده
کاری ما مخفی نه بود و باوجود آن خود برین کار مقرر فرمود جرات انکار ندانشتم
باز رنج و عتاب چیست لیکن از پاس ادب دم نزد و روز دیگر افسرده خاطر
نماز صبح گذارده جانب همان موضع با یک سبوی آب و یک بوریا روان شد و در
بستان انبه که واقع سواد ان موضع بود زیر درختی نشست آخر روز که مردمان از

جست وجو یافتند خود والد بزرگ در تلاش جانب آن باغ شتافتند
دیدند زیر درختی افسرده خاطر بر بوریا نشسته است پرسیدند از کسی چیزے
ارشاد یافته یا خود جذب محبت است عرض کرد کسی امری نفرموده آنحضرت
شغل ارشاد فرمود و گفت کرده باش که نشستن اینجا سودی نبخشد و باز آمد
وقت شام مخدوم هم بمکان آمدند باز صبح نماز کرده به همان باغ رفتند و تا
شام در انجا ماندند چندی برین الزام گذشته بود که حضرت شاه اسمعیل
رحلت نمود بی مونسے و بیتمی رفیق مخدوم شد همچنان در باغ میرفت و از
اندوه بیتمی و خانه داری و بار چهار خواهر ناکحذا لبس پریشان خاطر می ماند
تا آنکه روزی از غایت نشولش بر حال خود زار زار در آن باغ میگریست
وجگر از ناخن غم میخراشید یک ناگاه برای العین هما نجا از جمال جهان آرائے
نبوی صلی الله علیه وآله وسلم مشرف شد آنحضرت علیه افضل الصلوة والسلام
باکمال دلجوی و شفقت لطفها فرمود و ارشاد نمود غم مخور که پدرت منم و با تو ام
و چیزے از اشغال و اوکار هدایت کرد که همین جا کرده باش ایشان عرض داشتند
باز این دولت دیدار که سرمایه دو جهانی ست کی میسر شود و بخت ما کی بیدار
گردد تسکین خاطرشان بان کرد که باز هم درین مقام کامیاب شوی و
تشریف شریف بر دغم دل مخدوم بشادی مبدل گردید و روز بروز ترقی
باطن خود می دید اگر عقده می افتاد بجلوه افروزی آن سرور انبیاء علیه
الصلوة والسلام حل میشد بعد چندی روزی حکم اشرف بدان نفاذ یافت
اکنون نشست باغ و صحرا ضرورتی ندارد ازان زمان بر مکان اقامت

شب و روز اختیار نمود نقل ست روزی بسبب بی مایگی و قرب
ایام ازدواج خواهران ناکد خدا تردد افزون از حد و شمار از جناب
مستطاب صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم ارشاد شد اول در فلان جا از دختر
فلان کس خطبہ خود کن و سامان آبادی خانہ مہیا ساز ایشان را خطرہ
آمد کہ تہیۂ سامان از محتاجان شب قوت دستوارست علاوہ برین اگر خطبۂ
خود کنم خلق مطعون کنند کہ تدبیر کد خدائی خواہران کہ تقدیمش ضروری ست
ناکردہ بآرام خود مصروف است و ہم بہر تقدیر کفاف اہل از کجا اریم آنحضرت
در جواب خطرۂ شان فرمود جای اندیشہ نیست چون زن کنی ہمان زن
سامان کد خدائی خواہران تو کند و انجام دہد و بار تردد بر تو نہ نہد
حسب حکم قضا توام سمعاً و طاعۃً جائیکہ ارشاد شدہ بود آدم بہ تقرر نسبت
ازدواج رخصت کردند بلا توقف آن کس قبول و منظور نمود مخدوم بسامان
بی سر و سامانی تشریف برده رسم عقد مناکحت ادا کرده عروس در خانہ آورد
چون بس صاحب سلیقہ بود حال ابتری خانہ و یتیمی خواہران مخدوم از
جانب مادر و پدر دیده بحیرت افتاد فکری اندیشید کہ ازان روی فلاح
نماید بجز یک حلقۂ طلائی در بینی دیگر زیور ہم نداشت نزد کسی گرو کرد و مبلغ
چہار روپیہ ازو گرفتہ شش عدد چرخہ و پنبہ خرید نمود و درمیان چہار خواہر
مخدوم و یک کنیز مملوک خود تقسیم فرمود و یک چرخہ خود گرفت حق تعالے
برکت در کار او داد باندک زمانہ فی الجملہ اسباب بہم رسانید و خواہران مخدوم
را در قوم او عقد مناکحت بست و بخانہ شوی فرستاد و بعد فراغ ازین

مهمات بسرمایهٔ خانه داری متوجه شده از بی مایگی و تنهائی در چرخه زنی
هم خرچ ضروری حاصل نبود که مخدوم بوارد و صادر خبر گیری فرماید اکثر نوبت
بفاقه میرسید و طلبهٔ خانقاه گرسنه می ماندند **نقل است** شبی مخدوم را
از جناب رسالت صلی الله علیه وآله وسلم امر شد که در دریای مغرب نزد ملا جمال
اولیا رکوی حاضر شود بر دست وی بیعت کن عرض کرد که تمنای غلام آنست
که درین باب هم از حضور دستگیری کرده شود ارشاد گردید چنین ست لیکن برای
گرفتن بیعت دیگران بیعت کردن خود در ظاهر ضروری است که در عالم ظاهر هم
وسیلهٔ ظاهر باید حسب الحکم بآن بزرگ رسید و عرض حال نمود آن بزرگ بیعت
گرفت و اجازت جمیع سلاسل که بآن مجاز بود معه اشغال و افکار و اذکار و اوراد
به مخدوم اجازت بخشید و رخصت کرد از یاران خود می فرمود سنت الله بر آن
جاریست که مریدان از پیران و طالبان از مرشدان فائده بردارند و این مرد
که برای مرید شدن آمد زهی مرید که پیر را ازان فائده حاصل است فوائد مرید
وابستهٔ لطف پیرست تا مریدی یافتم که ازو فائده برداشتم **نقل است**
روزی در ابتدای سلوک غم والم از بی علمی و بی حیثیتی مخدوم را زیاده تر
بود که پدر در طفلی داغ یتیمی بر دل نهاد و تنها گذاشت عسرت ظاهری رخصت
سفر نداد که بجواهران تدبیر کفاف کرده روم به شفیقی و مهربانی که کارخانه
بدو سپارم و بطلب علم شوم تکلف نبوی بغمخوار آمد ارشاد فرمود بقدر
احتیاج تو را علم لدنی دادیم و در فرزندان تو مدام علم جاری خواهد ماند ثمرهٔ
آن الطاف و عنایت آنست که تا حال در فرزندان ایشان بنسبت دیگران

کثرت علم است و فضلا را بسیار بغایت تحریر هم از فرزندان ایشان قریب
سی و چهل مرد فاضل رونق افروز این قصبه متبرکه اند نقل است می فرمود شیخ
العالمین رض و سید العلماء سند العرفاء دست برکاته روزی مهمانی وارد خانقاه
مخدوم شد و مخدوم آنروز سرمایهٔ ضیافت و مهمانی نداشت باهل خانه خود فرمود
که مهمانی وارد شده و چیزی موجود نیست اگر امروز از حلقهٔ بینی گوهر نقرئی
که در وست بمن دهی عوض آن انشاء الله تعالی گوهرش قیمت بتو خواهم داد
گفت و عدهٔ ضرورت ندارد که حال معلوم است و مروارید نقرئی از حلقه
برآورده داد مخدوم او را فرخته ساز ضیافت کرد و آنحضرت را ذوق
کبوتران بسیار بود قسم بتر از کبوتران نداشت همین قسم جنگله پرورش
می نمود و بر درخت تمر هندی که واقعه خانقاه متبرک بود کبوتها بهر آشیانه
آنها آویخته احتیاط از پنجه گربه می فرمود روزی برخاست دنبزه ئی در دست
گرفته کبوتران را وحشت داد و دور سر او از آورد چندانکه در تاب آفتاب عرق
عرق گردیده و کبوتران از دور سر پرواز ماندند طلبار و خدام سراسیمه بودند
که گاهی چنین دستور نداشت اما کسی را بر استفسار جرئت نمی یافت بعضی
از کبار نظر بر کردند که این امر خالی از سری نبوده باشد آخر روز
آشکار گردد تاریخ و روز ماه و وقت و سال بضبط قلم درآوردند بعد
چند ساعت مخدوم بنشست و کبوتران هم در آشیانه آرام گرفتند
بعد چند ماه تاجری وارد این قصبه شده از اهل قصبه مکان مخدوم را نشان
جست و برهبری کسی در خانقاه شریف آمد و آداب عقیدت مندان بجا آورد

و مبلغ پنجاه روپیه نقد و یک جفت گوشوار که مبلغ صد روپیه قیمت داشت
و یک عدد قلمدان مکلف پیش نظر نذر نهاد مخدوم قلمدان در مصرف خود آورد و
مبلغ نقد را در غرمان تقسیم فرمود و آن جفت گوهر بالیقای وعده نزد اهل خود بر
و فرمود حالا بگو درین قصبه کیست که چنین مروارید آبدار گران قیمت دارد درین عرصه
مردان خانقاه عالم پناه ازان تا حد تفحص حال نمودند گفت مامرد راه دور دراز یم
و گاهی درین دیار خصوصاً درین قصبه نه آمده بودیم اما نام مخدوم شنیده نادیده
گرفتار محبت و عقیدت شده یم و تمنای دولت پابوسی بدل داشتیم تا آنکه اتفاقاً
سفر دریا در هوس تجارت افتاد در دریای شور که کناره اش بجز افق آسمان نیست
اثنای عبور کوهی واقع بود هوای مخالف جهاز را در دامن کوه انداخت که ازانجا
بجز مرگ رهائی ممکن نبود و هوا ساکن شد خلق دست بدعا بهر هوای موافق کسی خاطر پریشان
و حیران و کسی در فریاد و فغان که یک بیک رجوع دل با مخدوم آمد فریاد کردم یا شاه
جنید ثانی هر چند بظاهر دورم اما بدل نزدیک ترم دریاب و بلطف خود فریاد رس
و نیت کردم که اگر حق تعالی ببرکت مخدوم بساحل رساند ازین ورطه هلاک و مقام
هولناک رهائی بخشد یک جفت گوشوار مبلغ قیمت و یک عدد قلمدان و نقد
مبلغ پنجاه روپیه نذر مخدوم گذرانم و بدولت قدمبوس فائز گردم فی الفور
ما همه اهل جهاز دیدیم برای العین که مردی پارسا صورت بر سر کوه ایستاده نیزه نی در
دست گرفته جانوران عظیم الجثه را پرواز میدهد که مثل آن جانوران بزرگ قامت
بلند پرواز گاهی کسی از ندیده بود از هوای شهپر آسا جهاز ازان مهلکه بیرون
شد ما همه جان بسلامت بردیم و هر کسی بحیرت افتاده بود که این بزرگ کیست

وجانوران چه قسم اندالامارالیقین بود که مخدوم جنید ثانی است لیکن طیور را
نشناختم چون بدولت زیارت مخدوم مشرف شدم بلا فرق همین صورت پاک
بود بی کم و کاست پرسیدند کدام ماه و کدام روز و کدام وقت مفصل بیان نمود
که سر موتجاوز ندداشت آنزمان نوشته آنروز بر آوردند و بدست او دادند دید و گفت
مفصل من باز گوئید که سررشته عقیدت مستحکم تر گردد و حاضرین تمام و کمال احوال
پرواز کبوتران بیان نمودند بمجرد استماع با هزاران هزار جان غلام شد نقل
است می فرمود شیخ العالمین رضی که مخدوم من زادگان قصبه منیر در مجلس خوش افتاده
میگذرند که در قصبه بهلواری فقیر بسیار شده اند اما کسی نظیر بزرگان ما در تصرف
نشد و مشهور بخطاب مخدوم نگردید قروی سیاح جهان گشته در آن مجلس حاضر بود
بیباکانه وبی محابا گفت یاوه گوئی و فضولی یکبنا خوب این کار را امید انم و
در روزگار درین سیر بسر کرده ام چه میگوئید تو چه دانی گفت من مرد مسافرم
نه از شما کاری دارم نه از فقرا قصبه بهلواری آشنا اصلا گذر درین سیاحت
وارد نمانقاه شاه جنید ثانی یکشب بود عاجز نه مرید او هستم نه از شما تابع
آشنا اما حال تصرف او آنچه با من بود از زبان دوست گفتم حکایت اصالب قبر
هم بر خود نیافته که روزی در سر کوه میشان بودم راهی پیش آمد بس قلیب
افتان خیزان از انسته تا کمر کوه رسیدم اما از انجا استخوان گذر خود خواستم
از چپ و راست کسی طور فرود آیم مطلق راه گذر ندیدم قصد بالا کردم کوشش
کنم ناگاه شیری غران بر سر ما رسید و قصد حمله کرد لیکن از انسداد راه تا من
رسیدن نمی توانست آخر کار خواست که جست کند پس من مضطر و پریشان گردیدم

که هر طرف پیک اجل ایستاده بود و مفرنداشتم یکبار خطره آمد که شبی در خانقاه
شاه جنید ثانی فرود آمده بودم و ازان خوب محبت وی فی الجمله در دلم جاگرفته
با او فریاد باید کرد باشد که دادرسی کند و ایشان را بآواز بلند یاد آورد فریاد کرد
گوئی یک پک زدن موجود شد و فرمود اضطراب مکن و کمر باگرفته دست
دراز کرد و بر زمین در دامن کوه مرو گذاشت و دست خود گشید و آواز داد
برود و سر راه خویش گیرد از نظرم غائب شد و آن شیر نر از بالای کوه سوی من
می دید و من بمدد و عنایت مخدوم ممدوح جان سلامت بردیم اکنون اگر
کسی از مخدوم زاده ها درین مجلس صاحب دعوی در فقر بوده باشد چیزی با
بنماید و رنه هر چه از تصرف و کرامت اسلاف شما بطریق حکایت زبان زد
در خلق ست و قصه افسانه بار مینه شد درین وقت آنچنان صاحب تصرف
و کرامات در قصبه پهلواری موجود ست اگر باور ندارید بروید در قصبه مذکور
و زیارت کنید که از یک نگاه او مخدومها بسیار می شوند همه حاضرین بس متعجب
شدند دیگر کسے دم نزد نقل است می فرمود مولوی اشرف علی قدس
سره نقلاً عن الثقات مخدوم جنید ثانی رضوا مرید بود بس معزز قوم هر
فرزندی که در خانه وی پیدا شدی یکماه نزیستی و مرضی معمول بود که ازان
هلاک می شدند حال غم و درد دل پیش مخدوم ظاهر کردی و آنحضرت بصبر و
شکیبائی پند دادی و امر باد عیه ماثوره جهت فرزند صاحب حیات کردی
چون باز بحمل شد بخدمت مخدوم عرض کرد بعد ولادت روز پنجم یا هفتم
همان حالت شوریدگی نفس مولود را پیدا شد بهر چند از تجربه که اطفال

بدین مرض ہلاک شدہ بود و ندایوسے تمام دشت اما حسب ارشاد پیر اعمی
صحت می کرد و از ابتری حال طفل اضطرار سخت بود ہر روز حال استماد
مرض بر مخدومہ عرض میکرد و بجز کلمات تشفی و تسلی ہیچ جواب نمی فرمود
تا آنکہ روزی حال دگرگون شد و نفس شوریدہ بی در پی آمدن گرفت آن
بیچارہ بر مصلا نشستہ ادعیۂ شفای میخواند و زاری می گریست یکبار نظر بر طفل
افتاد دید کہ زنی بد صورت کریہ منظر مہیب شکل چراغی در دست گرفتہ فلیتہ
را اشتعال میدہد و شعلۂ او بسوی دل و جگر طفل التہاب می زند و از
دست دیگر ہوا بشعلہ میدہد کہ حرارت او بدل و جگر طفل میرسد و آن معصوم
از گرمی شعلہ مضطر میگردد و تنفس در بالا میشود و چون سگ تشنہ لب زبان
بیرون میکند بمعاینۂ این احوال آن بیچارہ آفت رسیدہ بی اختیار از
مصلا دویدہ بر پایش افتاد و بسی التجا و منت ہا کرد کہ او را بگذارد و رحم کن
یا مرا عوض دہی بگیر تا اگر در خدمت تو گناہی و قصوری کردہ باشم تدارک آن
خواہد شد و اگر طمع مال داری ہمہ متاع خانہ تو می بخشم این طفل بے گناہ
را بمن بخش آن بدبخت ہیچ شنوائی نمی شد و جواب نمی داد و سرگرم کار
خود بود مادر طفل و دیگر احباب پرسیدند کہ این التجا از کیست و این سخن
چیست گفت فلان گفتار زن باغبان این محلہ چراغی در دست گرفتہ
زیر دل و جگر این جگر بند افروختہ شعلہ می زند و از حرارت شعلہ مولود را
آنا فانا تغیر حال است ہزار گونہ منت و لجاجت می کنم مطلق گوش نمی کند
و رحم نمی آرد و چون چارۂ کار ندید بی اختیار از دل سوختہ آہی بر کشید

و فریاد برآورد یا شیخ یا شاه جنید ثانی وقت دستگیری است ب آتش
سوزان نکند باسیند + انچه کنند و دل دردمند طرفة العین دید که مخدوم
شاه جنید ثانی حاضر آمد و هوای دهن مبارک بر شعلهٔ چراغ زد که شعله از
مدد هوا بسوی روی گفتار مشتعل و ملتهب شد و همه رخساره با تمامی موی
سرش پاک سوخت و گفتار مذکور مضطر گریخت و طفل را حنی پدید آمد و
مخدوم هم از نظر غائب شد بخویشان و اهل خود تسکین و تشفی داد که گریه
نکنید حالا امید صحت دارم که حضرت مخدوم ما با گفتار معامله بالعکس کرد و معالجه
خود باز نمود که چنین دیدم چون شب بگذشت صبحدم بخدمت پیر دستگیر
خود حضرت مخدوم بشرف پابوسی فائز شده ماجرا مفصل عرض داشت مخدوم
فرمود راست دیدی انچه دیدی دیدم که ترا اضطراب سخت بود و آن گفتار
از اینجا دست بردار نمی شود شعلهٔ چراغ بسوی او متوجه کردم که سر و روی
وی بسوخت آن گفتار زن فلان باغبان است که در رسومات شادی ازدواج
ها رگلهای خوشبو در قبائل شما میدهد برو و حال آن گفتار ببین که اثر سحر و
جادوی او با موی سر و روی او پاک سوختم تا دیگر بر کسی سحر او کار نکند ایشان
رخصت شده اول مژدهٔ جان بخش باهل و خویشان خود رسانیدند و طفل
معصوم را براحت دیدند و متوجهٔ مکان گفتار شدند گفتار که از صحن خانه
آمدن ایشان و بدلی اختیار در گوشهٔ تاریک بگریخت و بازن دیگر گفت
اگر ایشان مبتلا شمن آمده باشند بگوئید که ما را ست طاقت ملاقات ندارد
و او را باز گردان ایشان از زن پرسیدند که فلان زن کجا است

از چند روز او را ندیده ام و چرا را دیده گریخته جواب داد او بیمار است گفت
نشست و برخاست ندارد پای گریز کجا دارد گفتند چه بیماری دارد و
کجا است من خواهم دید واز و ضرورتی دارم گفت همین وقت بخواب رفته
است ایشان بحیلهٔ عیادت قصد گوشه کردند دخترش فریاد کرد که مروید و
بیدار نکنید تمام شب او را خواب نه آمده است وزن پیرش دید و منع
نمود نشنیده ناشنیده ایشان باز نماندند و اندرون رفتند آن گفتار
چادر بر روی کشید بانگ بروی زدند ای فلان برخیز که چیزی بتو گفتن ضرور
است او روی خود تمام از چادر بر پوشید و گفت بس بیمارم بعد صحت خواهیم
آمد حالا بروند بحیلهٔ ضرورت چادر از و برکشیدند دیدند همه موی سر سوخته و بر روی آبلها
افتاده از غایت شرمندگی سر فرو انداخت بر هیئت او بسیار خندیدند و از
دخترش پرسیدند این چه حال است موی سر چگونه سوخته و آبله بر روی چون
افتاده جوابی نداد ایشان باز آمدند و از اهل و احباب قصهٔ گفتار بیان کردند
آخر آن گفتار در همان خجالت واندوه هلاک شد و در دوزخ قرار گرفت و طعمهٔ
سگان آتشی گردید و عالمی از دست وی نجات یافت **نقل** است سیفر مود
شیخ العالمین رض از مولوی ابو تراب صاحب دست برکاته و ذکر تصرفات
مخدوم کبر وزی در باغ رسول پور کرد ذکرش بالا گذشت نشسته بودند
قوالی گذر کرد فرمود غزلی بخوان تا وقت خوش گردد بعد سماع صوفیه فرمود
چیزی تماشا خواهی کرد عرض کرد درین صحرا چه تماشا کنم مخدوم بر بوریا پاره را
کرده چادر بر روی کشیده و نرگاوی قریه در انجا مرده افتاده بود یکبار نرگاو زنده

شد و بر قول حمله کرد و بیچاره بگریخت و پناه بدرختان برد و فریاد کرد یا حضرت
زود دریاب ورنه از دست این نرگاو هلاک شدم و بسیار جزع و فزع
نمود مخدوم نقاب از روی رشک آفتاب برگشید دفعتاً آن نرگاو بر زمین
بیفتاد که رمقی جان در و نبود و بسوی قوال دید و بخندید و گفت چرا ترسیدی
که من محض برای دلبستگی و تماشای تو کاری کرده بودم **نقل است** مردی بر
مریضی التماس بعود کرد و در آنوقت کنیزان در خانهٔ مخدوم بر آسیا مجتمع
شده آرد گندم درست میکردند و حسب عادت خود هاراگ جتاری میسائیدند
مخدوم را وقت خوش بود دوات و قلم برگرفت و چیزی نوشته عنایت کرد
که در گردن بیمار تعلیق کنند آنکس رفت و بیمار را بعود داد و در اندک زمانه ازان
مرض مهلک نجات یافت بعد صحت که بعود بگشاد دید همان الفاظ جتاری
در آن نوشته بود باز آمد و از مخدوم عرض کرد فرمود در آن وقت هاراگ
جتاری مرا از خود ربوده بود همان را نوشته دادم **نقل است** روزی
فقیری هندو که او را جوگی گویند بخدمت مخدوم آمد بعد تذکره هر نوع التماس
داشت که توکل بخیر و فاقه کشی بر بندگان مخدوم سهل ست و کلید باب مقصود
الا طلبه و فقرا و صادر و وارد خانقاه را در اضطرار می بینم و از خدمت
آنها ناگزیر است اگر مقبول و منظور افتد این بیخ درختی ست زیر تاج داشته
آید ان شاء الله تعالی فلاح ظاهر هم دست خواهد داد و صورت جمعیت خاطر
بهمرسانند و مقیمان خانقاه عالم پناه روخواهد نمود و از سر خود آن بیخ
برآورده پیش نظر مخدوم نهاد و رخصت شد بعد چند روز آنحضرت

بامتحان آن بنج را در تاج داشت حلقی هجوم آورد و هر کسی که می آمد باندر
عالی می آمد تا انکه در اندک فرصت ندور بسیار جمع گردید و از ملاقات آنها
وقت بر مخدومم تنگ شد در تامل آمد که امروز هجوم خلق چرا است بعد
فکر معلوم کرد که از اثر آن بنج جذب دلهاست و کشش الهاد اسبابها
بس ناراض و آزرده شد که اوقات در ملاقات خلق ضائع و برباد رفت
از سر مبارک بر آورده در غاری عمیق بر آب که واقع صحن خانقاه بود انداخت
پس از امتداد ایام آن جوگی باز آمد دید که همچنان عسرت و افلاس
ظاهر است بحیرت آمد و عرض کرد که یادگار فقیر به تجربه عالی مگر رسید
فرمود بل آورده بودم خلق هجوم آورد و ندور بسیار گذرانیدند که
وقت ما ضائع و تنگ شد ازین رنج درین غار عمیق انداختم آن فقیر
بمجرد شنیدن سخن مخدومم از هوش رفت و گفت سرمایه زندگی از
محنت شاقه بصرف روزگار بهم رسانیده بودم و پاس مخدومم یادگاری
داده بودم اگر گواری خاطر اشرف نبود باز بر سر من می زدند بفیاده
برباد دادند فرمود اگر وقت رخصت وعده مراجعت و معاودت می کردی
امانت میسپاشتم و اینک به تو واپس میدادم **نقل است** همچنین مردی
بنظر عسرت ظاهری اکسیر بخدمت مخدومم گذرانید و بس مبالغه نمود که
در یک بنج اکسیر نی بنج این قدر مس طلا می شود فرمود برطاق بدار
آنمرد فقیر حسب امر برطاق خلوت ظرف اکسیر نهاد و رخصت گرفت بعد
چندی که باز آمد همان فقر و فاقه دید بس متردد و مشوش گردید که سبب

مادرستی طلاچه پیش آمد آخر پرسید کا کنون سبب فقر و فاقه چیست
ارشاد کرد خیال اکسیر هم نه آمد و نا دهم نه افتاد عرض کرد کجاست اشاره
بسوی همان طاق نمود آمد دید که در جائیکه داشته بودم به همان مقام است
سر مو هم از انجا تجاوز نکرده سر پوش از ظرف جدا کرده دید بقدر یک برنج هم
بمصرف نرسیده باز گذارش نمود که هرگاه این قدر بی پروائی و بی
اعتنائی است امیدوارم که باز بمن عنایت دوباره فرموده شود که باید بین محتاجم و
باز گرفت فقل است در ایامی وبا عظیم رو نمود و عالمی هلاک گردید در خانهٔ
مخدوم هم از که و مه همه بیمار بودند کسی نبود که بیمار داری تواند کرد نشسته خاطر
نبظر خدمت مریضان داشتی روزی صاحبزادهٔ عالی قدر شاه محمد امین
را طلب نمود فرمود تو بدفع وبای چیزی می خوانی عرض داشت که بلے
دعاء اللهم انصر نا درین روزها بکثرت می خوانم ارشاد کرد همین سبب است
شب نشسته بودم زنی مکروه صورت که منتظر پیش من آمد و فریاد کرد که از
دست محمد امین تنگ آمده ام که ما را درین قصبه ماندن نمی دهد پرسیدم کیستی
گفت وبا منم چون سواد قصبه نیکو بود و ساکنان هم نیکو سیرت خواستم
که چندی درین مقام قیام کنم محمد امین تنگ گرفته است و اجازت ماندن
نمی دهد میروم بنا بر بر مخدوم بهر رخصت حاضر شدم گفتم برو و رخصت
کردم باز از روز کسی را تکلیف تازه پیش نیامد و بیماران همه صحت یافتند
و دیگر تصرفات جناب ایشان از مزار شریف و برآمد حاجات بسیار جاری
است خصوصاً مخدوم و مبروص را یک جله بلا ناغه حاضر شدن خاصتہ

مقابل مزار ساعتی نشست کردن اکسیر اعظم است و مزار شریف از آمد فتوح معرا است بلکه درست هم مانده از فرزندان آن حضرت جناب سید العلما سند العرفا رالتصمیم درستگی قبر بود روزی در عالم مکاشفه فرمود خیال فاسد اندیشه کردی چندان که مرمت و درست کنی باز همچنان شود آنان عرض نمودند که اگر خلاف مرضی ست هدایت نمود که نه مگر امنیمه ویرانی و بربادی مقبره مقتضای شان منست هر ولی را شانی هست از قبض و بسط و آبادی و ویرانی و عشق زنگها دارد مزار شریف ایشان جانب شرق بفاصلهٔ پنج شش دست از مزار مخدوم عالم محمد مخدوم قدس سره در یک احاطه واقع است تفصیل آن در احوال حضرت محمد مخدوم قدس سره رقم یافت تاریخ انتقال نوزدهم ماه جمادی الثانی سال یکهزار و هفتاد و دو از سال هجرت است ماده تاریخ شیر حق بود عارف و کامل

۱۰۷۲ھ

ذکر حضرت شاه محمد واسع قدس سره

جناب ایشان برادر خورد مخدوم عالم محمد مخدوم قدس سره بودند و مستفیض از حضرت تاج العارفین رضی الله عنه بس مرد مرتاض و متوکل نجبت که از معاصران گویا درین باب گوی سبقت ربوده بودند اکثر نشست در احاطهٔ مزار شریف حضرت مخدوم سید رستی قدس سره می داشتند در حضرت شیخ خود رضه هم بضرورت حاضر می آمدند و هر چیز از حالات طاری گردیدی بر شیخ عرض میکردند تا انچه مناسب حال باشد حضرت شیخ

ارشاد فرماید دیگر با کسی سروکاری نبود که دمی آنجا هم نشست کنند
شیخ العالمین رضه می فرمود که معمول حضرت واسع بود که بی نیاز در
حضرت شیخ رضه هرگز حاضر نمی شدند و استطاعت مطلق نه بنابر بر قدر
قلیل اکتفا فرمودی یکدونه شیرینی خواه از یک فلوس باشد یا شش
دام پیش نظر شیخ رضه نهادی نقل است از مقتضای بشری و خاصه
انسانی روزی رنجشی با اهلخانه آمد که چندی غبار تکدر بر دامن دل بماند و
برنخواست اهل جناب ایشان که با مولانا وحید الحق ابدال قدس سره
قرابت بزرگی داشت فرمودای فرزند خدای تعالی موثر حقیقی ست درین
باب توسل باسماء الهی وادعیه باید کرد که زنگ غبار دل بزودی از آئینه خاطر
وضمیر صافی شان زدوده گردد و عرض داشت قدری شیرینی عنایت شود
خوانده می دهم احتمال قوی است که روی مقصود معاینه کرده آید خورانیدن
شیرینی شرط است بعد عمل مذکور وقت نان چاشت که جناب ایشان بخانه
تشریف آوردند دختر نیک اختر شیرینی خوانده شده را پیش آورد
وعرض کرد تا زمانیکه نان و تنگه حاضر آورده شود ناشتا فرموده آید
لمحه تامل آمد و فرمود رغبت بوی ندارم و نخورد و عند الملاقات
بمولانا ممدوح فرمود شما شیرینی خوانده داده بودید مولانا از هیبت
آنجناب جوابی نه گفت باز فرمود چون فلان دختر شیرینی آورد دیدم
که ملائکه با اثر قبول وی از آسمان فرود می آمدند اگر می خوردم البته اثرش
ظاهر میشد لیکن خوردن چه ضرور چون نخوردم ملائکه متعینه اثر باز رفتند

مولانا باستماع این حال نهایت متحیر و خائف گردید قبر شریف ایشان
در احاطه جد القوم امیر عطاء الله واقع است

ذکر خیر حضرت برهان الدین رض

عرف لال میان حضرت ایشان والد ماجد خواجه عماد الدین قلندر محبوب
رب العالمین اند واز خلفای اعظم مخدوم شاه جنید ثانی قدس سرها
ریاضت سلف می کردند متوکل محض بودند در پیر پرستی یکتای زمانه ولیس
مرد کامل نقل است میفرمود شیخ العالمین رض که از صحن خانه حضرت
لعل میان راه آمد و رفت زنان اقارب و همسایه بود که پردگیان عصمت
بملاقات یکدیگر از صحن خانه شریف آمد و رفت میداشتند چون کنیز مخدوم
شاه جنید ثانی بهر کاری ازان سوگذر کردی نظر حجاب ایشان افتادی
فی الفور برمی خاست تا زمانیکه از چشم غائب شود نمی نشست و اگر
او را بجناب ایشان سخنی و پیامی گفتن بودی تا وقتیکه او می گفت
ایشان ایستاده بکمال ادب می شنودند و در تطویل سخن می فرمودند
که بنشین و بگو او از ادب پیش شان نمی نشست و ایشان از ادب
او نمی نشستند کسی گفت تعظیم و تکریم کنیز و غلام هم لائق شان او باید
فرمود این کنیز کنیز حضرت ماست احترامش زیاده ازین باید که شانش
ارفع ازین است و آنکه گفتی لیاقت کنیز من نیست البته به نسبت و
فرقی در شریف و وضیع می شاید و از همکن نیست که کنیز حضرت شیخ را

درآمد و رفت بنیم و بانشسته باشم و بهر تعظیم برنخیزم و هم از عادات آن
قدس سره بوده که بیعت کسی نمیگرفت چون منت والتجا معتقدان از حد
درگذشتی می فرمود تا متحمل این بار گران نیستم برو نزد عماد الدین قلندر
که او طاقت تحمل این کوه گران دارد و اگر کسی طالب اشغال و افکار آمدی
فرمودی زندگی بر خود تلخ و دشوار کن بار روزه و نماز بساز هر چه از نعمای
لذیذ حق تعالی الغام فرماید بخور راحتی از آب خنک بدل رسان و شکر
گویان خوش اوقات بسر کن و درین راه زنهار قدم مزن که راه سر خاراست
و بس تاریک و از پل صراط دوزخ باریک غایت خطرناک هر موری درین
راه چون مار است عشقبازی جان بازی است در عمر خویش شاید بیعت
دو کس یا نه کس گرفته بود و یک کس یاد و کس را چیزی از افکار هم هدایت
نموده بود و از ملاقات اهل دنیا بس گریزد اشتی و انحراف کردی بر توکل
بحث عمر کرد **نقل** است روزی امیری بملاقات حضرت ایشان آمد چار
ناچار بپاس خاطر او ساعتی نشستند و اخلاق فرمود چون دید که خضت
نمی گیرد دل تنگ شده به بهانهٔ قضای حاجت بشری برخاست و در
بیت الخلا رفت و توقف بسیار کرد بعد ساعتی از سر دیوار نظر فرمود که
امیر رفته یا نه لحظه لحظه می دید تا آنکه امیر این حال مشاهده کرد و فهمید که از
صحبت من انحراف می فرماید اما برین ادای وی نخندید و بحاضرین گفت
که توقف بسیار معلوم می شود حالا امیر رفته و برخاست و رفت حضرت
ایشان هم از بیت الخلا تشریف آوردند کسی گفت این قدر توقف

در مقام نجاسات از بهر انحراف صحبت اهل دنیا فرموده شد ارشاد کرده
توقف در مقام قاذورات اهون است از انکه با اهل دنیا دیر نشینم لوی
بد در یکساعت یا دو ساعت فرو می نشیند و اثری از و باقی نمی ماند اما اثر
صحبت نمی رود اگر بد است نعوذ بالله دل را تیره می کند و در گناه می اندازد
و اگر خیر است اسأل الله قلب را از جمیع ما سوی پاک می سازد و منقول است
از امام جعفر صادق علی جده و علیه السلام پرسیدند که بدترین امر صحبت
که از و احتراز واجب باشد فرمود صحبت بد گفتند که بد از صحبت بد کمتر است
ارشاد کرد بلی انچه بد کردی بیک توبه محو می توانی کرد که گناه فعلی ست نه بقا
چون نماند اثرش هم نماند و اثر صحبت امری ست پایدار نه بینی که دکان
عطارین کوچه و بازار را خوشبو میدارد و هر که دمی انجا قرار گرفت معطر
برخاست همچنین اثر صحبت بد که بدقت و جهد می رود در و خوف آنست
که نازمان اندفاع اثر باز در معصیت افتد انتقال پانزدهم ماه ذیقعده
سال یکهزار و یکصد و هفت از سال هجرت بوده مزار شریف بالین مزار
شریف خواجه عماد الدین قلندر قدس سرهما در یک احاطه زیر درخت نیب
که بس کهنه و تناور ست واقع است و پس پشت مزار شریف قبر اخانه
حضرت ایشان ست و الحال چبوتره نو ملصق چبوتره آنجناب تعمیر کرده
قبر استاذی اخی شاه نور الحق و مولوی ظهور الحق علیهما الرحمه کرده اند

چون منظور آن بود که مستفیضان شیخ العالمین رض که از این عالم

رحمت حیات برسته اند متصل ذکر حضرت شیخ العالمین رضی
ذکر آنها کرده آید بنا برند کره بنسواه که نسبت قرابت با آنحضرت
داشتند و از فیض آنحضرت و دیگر بزرگان بدرجهٔ ولایت رسیده اند
هم متصل آورده شد و ذکر یاران اعلی جدا کتابی مرتب ساختم

یکی از آنها حضرت ذی ولیه قدس سره که بخطاب کلیمة الرسول افتخار یافته بودند
ذکر ایشان بالا آمد زیارت و استفاده و استفاضهٔ شان فقط از قلب شریف
حضرت مخدوم عالم قدس سره بوده دوم المخانه حضرت شیخ العالمین
رضی الله عنه مزار شریف شان بس پر انوار است و در برآمد حاجات تریاق
اعظم و در عالم حیات تصرفی بوتوع نه آمده و کسی بر حال ایشان مطلع نبوده
بعد وفات دفعتهً خرق عادات و برآمد حاجات از مزار شریف ظاهر شد
که ارباب باطن و اصحاب بصیرت را حیرت دست داد یکی از آنها در عالم
معاملات پرسید که در دار دنیا اینچنین اثر حالات و کیفیات باطن ظاهر
نبود و در این عالم اظهر من الشمس ست سبب چیست و این دولت از کجا
رسید فرمود عطای الهی مقید بزمان و مکان نیست اینجا و آنجا نزد او
برابر است هر جا که خواهد عطا کند و هر جا که خواهد اشکارا نماید و هم بعضی نقلات
از اهل مکاشفات میفرمودند که کشود کار از جناب تاج العالمین رضی الله
عنه اکثر و بیشتر بوسیلهٔ ایشان ست مزار شریف در بهلوی مزار شیخ العالمین

گروه شد تاریخ انتقال هشتم ماه ذیقعده روز سه شنبه اول وقت صبح صادق سال یکهزار و دو صد و سی و شش از سال هجرت بوده سوم سمی کلیم الرسول رضی بی بی ولیه زوجهٔ اولی جناب مستطاب مولانا شاه ابوالحسن دام فیوضه بودند که در خواب و بیداری دولت تشریف اولیاء کرام و ائمه عظام علیهم السلام نصیب ایشان بود و بیشتر از حضرت رسالت صلی الله علیه آله وسلم هم در بیداری مشرف شدی و بعرض و معروض افتخار اجازت یافتی مزارشان درمیان دو چبوترهٔ تاج العارفین و شیخ العالمین رضی الله عنهما واقع است

ذکر خیر مولوی علی حسن رحمه الله

ایشان نبیرهٔ حضرت شیخ العالمین رض اند فرزند ارجمند جناب مستطاب مولانا ابوالحسن دام فیوضه بودند بسر مقبول بارگاه حضرت شیخ العالمین رض و آنحضرت می فرمود که اینچنین مستعد حالات کسی ندیدم و منظور عالی خان بود که بسرعت تمام تربیت و ترقی درجات کنانیده تربیت خلق و امر ارشاد و هدایت مفوض بایشان فرماید و خود از دای کلی از خلق گزینند حق تعالی نخواست که در رنج دنیا و مکروهات وی زیاده تر ماند در عمر بست و پنج سالگی جنت آرامگاه خود ساخت و داغ مفارقت بر دل اب وجد و عم و خال نهاد روز مرگش براحباب بلا فرق یوم النشور بود بست و نهم ماه ربیع الثانی سال یک هزار و دو صد و سی و شش هجری وقت ظهر

روز یکشنبه انتقال نمود و بر چبوتره حضرت تاج العارفین رض دفن شد در گوشه پائین مشرقی چبوتره و اکثر حاجات از توجه شان برآمده و ارباب حاجت و مکاشفه ایشان را در حضور حضرت تاج العارفین رض عرض میکنی افتند و مکرر از زبان حضرت شیخ العالمین رض شنیده بودم که ایشان را در ان عالم طاقت تصرف پیدا است و نیز اگر کسی در حاجتی استمداد کند حل مشکل بخوبی کردن می توانند

چون موضع شهباز پور که مخلوط الرقبه ازین قصبه است و بس متصل که جوانان در شب ماه سیر کنان آنجا میروند و می آیند خواستم که احوال بزرگان اسلاف آنجا هم داخل کتاب سازم

از انجمله حضرت مخدوم بدر الدین بدر عالم مشهور و معروف و در برآمد حاجات موثر تاریخ انتقال پانزدهم ماه شعبان است تا بقای طاقت آمد و رفت مدام شیخ العالمین رض معه یاران روز عرس مخدوم تشریف شریف می برد پیاده پا می رفت و سبب چندین خلوص حضرت شیخ العالمین رض بحضرت مخدوم به کمال مخدوم بود چرا که بسیار کاملین سلف در زیر زمین آسوده اند اما بالنسبت انها این قدر اظهار خلوص نبود مگر سر درین امر آن بود که مخدوم بلا واسطه فیضیاب از حضرت قبض قادری رضی الله عنه اند و خلیفه اعظم و هم مرید دیگری را بر ایشان سر موحقی نبود و شیخ العالمین رض

نیز قمیصه قادریه بود القصه مخدوم در زمان خود بکمالی که داشت نظیرش
نبود بس خرق عادات بردست ایشان شده و در سلسله قمیصه خود
خاتم الکاملین گویا حضرت ایشان شدند و فی الحقیقت بدرفلک حقیقت
بودند اتقل است می فرمود شیخ العالمین رضی الله عنه در تذکره
مراقبه چشم بند کرده و گشاده که مخدوم بدر قدس سره همیشه در مراقبه
چشم گشاده داشتی و بند نکردی روزی باری مقبول بارگاه عرض
کرد که در طرق شیوخ دیگر یاران انها از هر سو چشم بند کرده مراقب
میشوند نهایت خوش می نماید و سبب جمعیت خاطر و انبساط طبع و
وجوش می گردد اگر در طریقهٔ عالیه هم بدان اجازت شدی خوش بودی
فرمود خبر آرید که کلال ظروف گلی در پزاوه نهاده و مرتب ساخته بانه کسی
عرض کرد در همین موضع بالفعل پزاوه درست شده است خبر گیرید
شخصی رفت و بکلال حسب حکم مخدوم فرمود که آتش در پزاوه ندهی
تا اجازت مخدوم نیابی و خبر رسانید که پزاوه مرتب است فرمود فردا
خواهم رفت صبح با یاران متوجه بسوی پزاوه شد و ساعتی در انجا
چشم بند کرده مراقب نشست و باز چشم گشاده و بسوی پزاوه نگاه
فرمود همه ظروف در پزاوه یکبارگی پخته و سرخ شده آنزمان گفت تا زمانیکه
این قدر جوش و گرمی در نگاه پیدا نبود در مراقبه چشم بند کردن چه
سود و باز مراجعت بمنزل خانه نمود آن پزاوه چند عرصه زیارنگاه عالم بود

ذکر خیر حضرت میر سید شاه

والد ماجد حضرت مخدوم بدرقدس سرهما ایشان از خلفای قدیمیه قادریه
اند مزار شریف مشرق موضع شهبازپور بس متصل از آبادی بر سر راه
آبادی موضع واقع است بس پراثر که سالکان طریقت را بدانجا انبساط
تمام دست میدهد مقامیست دلکشا و جان فزا

ذکر خیر شاه کالن قدس سره

قبر شریف ایشان در احاطه مخدوم بدرست قدس سرهما از فرزندان
مخدوم اند برخی از احوال مکاشفه ایشان که بسمع رسیده در تذکره حضرت
شیخ العالمین رض بقید قلم آورده شده در قرابت زوج خواهر شیخ العالمین رض بودند

ذکر خیر حضرت زبدة العارفین خواجه عماد الدین قلندر قدس سره رضی الله عنه

حضرت ایشان از اولیاء کرام این قبضه ناحیه حضرت پهلواری اند شرفها الله
تعالی و اعصمها عن الآفات والاشرار فرزند ارجمند حضرت شاه برهان الدین
عرف لعل میان قدس سره اند که تذکره شان بالاگذشته نقل است
می فرمود حضرت شیخ العالمین رض که حضرت ایشان را اتفاق تحصیل علوم
از فقه و اصول و تفسیر در شهر دهلی افتاده بود در اثنای تحصیل اکثر حضرت
شاه سید فاضل رضی الله عنه که اصل وطن شریف شهر کشمیر بود و بیشتر
ایام اتفاق سکونت بشهر دهلی شدی برای ملاقات حضرت ایشان که

بشما طالب العلم بود نشریف می آورد و نزد ایشان نشست میفرمود
و در حل مشکلات امداد می نمود حضرت خواجه در حضرت وی رضع عقیدتی
که داشت از امداد و عنایت در فتح باب کار و ترقی آورد و روز بروز بشتاب کام
می پذیرفت تا آنکه بعد فراغ از کسب علوم رجوع بسید رضا نمود و مرید شد
و داخل سلک یاران طریقت گردید سید قدس سره که فریفتهٔ جمال باطن
حضرت ایشان بود تمام تر سرگرم تربیت شد اول ریاضت و مجاهدت خواجه
آن بود که سید رضا فرمود ای فرزند ملبوسات خود در دست بقچه من دار
روز جمعه در تبدیل لباس چرکین و تلبیس البسه پاک و صاف موافقت
با من کن که هم ملبوسات شما با حتیاط خواهد ماند و حساب کاذر گاهی بغلط
نخواهد افتاد و چند ماه باین لطف خو پذیر فرمود تا آنکه روزی خود بعد غسل
جمعه لباس صاف پوشید و خواجه را امر به تبدیل لباس نکرد و هفتهٔ دیگر
هم بران ملبوس گذشت جمعه سوم نیز بدستور جمعه اول منقضی شد و خواجه
هیچ عرض نداشت که ملبوس پس کثیف شده ضرورت تبدیل است یا
بلکه دام قصور اعراض بخاطر اشرف راه یافته همچنین زمانه دراز زیاده از شش
ماه بران یک لباس که در بدن بود حضرت خواجه قناعت داشت و لیس میکرد
پاره پاره شده بود که در هر مقام تاری بوسیده ازان می افتاد روزی
مجلس عرس بزرگان بود حضرت سید رضا را نیز با اهل مجلس دعوت کرده
بود و دیگر مشائخان دهلی نیز مجتمع بودند فرمود از فلان جا طلب آمده چون
شب قبل فلان بزرگ ست رفتن ضرورت مناسب می نماید که شما هم

موافقت و مرافقت با من کنید حضرت خواجه عرض کرد بدل همرکاب سعادت
خواهم رفت و با سید رضا روانه شد با همان لباس چرکین شکسته و کهنه
تا رسیده و یکبار هم اماره و اشارة عرض نکرد که اگر حکم و قضا توام شرف
نفاذ یابد لباس دیگر پوشیده برکاب سعادت دوم چون در مجلس فقرا
رسید همه مشائخان و ازادگان مجلس بهر تعظیم برخاستند از هر یکی جناب الشان
بغل گیری شد و مصافحه می کرد و حضرت خواجه را بغل گیری می کنانید و مبفرمود
که طالب تو آمده اند از ایشان ملاقات فرمایند هر چند لباس خواجه تاتار و
کسیف تر بود و تمامتر ستر نمی پوشید لیکن بهر موازین حالت ایشان را تغیر
نرسیده حضرت سید رضا ملاحظه می فرمود و می دید و حاضرین هم دانستند
که باین لباس کسیف و تاتار که ستر عورت هم تمامتر نمی کند درین ازدحام
خلق آوردن و از اکابر شیوخ و عوام شهر بغل گیر کنانیدن بجز نفس شکنی
این جوان دیگر نیست در امتحان سید بی نفسی خواجه تمامتر راست
امد و بس دل شاد شد که هرگز خیال ذلت خود هم بدل شان راه نیافته
بود بعد مراجعت باز ازان روز بهر جمعه حکم تبدیل لباس نو فرمود
و اتهام درستگی البته برای ایشان بر خود مقدم داشتی بعرصه قلیل تکمیل
سلسلهٔ قلندریه بمجائبه نصیب ایشان شد رخصت تربیت و هدایت
خلق یافت بسوی وطن شتافت و معاصران را در رشک گذاشت
والد بزرگ حضرت خواجه را آمدن شان منکشف شد روز داخل شدن
در وطن از غایت فرط محبت بی اختیار می فرمود یوسف من آمد یوسف

من آمد چون بسواد وطن رسید با وجود انکشاف حال او یاری را فرمود
برود و ببین که چه حال دارد و بکدام لباس است آنکس رفته دید و بخواجه
عرض کرد که ساعتی در اینجا توقف کرده آمد و باز آمد و بحضور حضرت
لعل میان والد بزرگ شان ظاهر کرد که بلباس تقوی و صلاح و فلاح
دینی آراسته و پیراسته است خوشوقت شد و برخاست بیرون قصبه
رفته ملاقات نمود و چشم را از دیدن جمال فرزند نورها افزود و بر دل
پاک ابواب انفراغ مسرور کشود و هر دو بزرگ داخل دولت سرای خود
که بظاهر گنجی و گوشه بود و بباطن رشک هفت بهشت گردیدند
کرامات و خوارق حضرت خواجه بسیار بسیار است بلکه زیاده از شمار از انجمله
آنست که می فرمود شیخ العالمین رض که روزی حضرت خواجه در سماع
بود و وجد و رقص می فرمود حضرت تاج العارفین رض که دران عرصه نوجوان
بود و بخدمت عالی حاضر آن وقت یکبار در عین انبساط و وجد قریب
تاج العارفین رض آمد و بروایت صحیح بلکه اصح آنست که دران وقت حضرت
تاج العارفین شریک محفل شریف نه بود اما گذر از انطرف کرده که نظر کیمیا
اثر حضرت خواجه رض بر حضرت ایشان افتاد و آواز داد ای فلان بیا
بنشو چون قریب رفتند و آنحضرت در دور وجد بود قریب جناب الشان
آمده فرمود مهمانی می آید برای او سامان ضیافت مهیا کن و در کسی امر
قصور واقع نشود جناب ایشان تسلیم نموده متوجه دولت سرای حضرت
خواجه شدند تا بامل آنحضرت اطلاع مهمان کنند در اثنای راه که هنوز

از مجلس جد انشد و بوجد خیال در دل آمد که این عجیب وجد و شورش است که در میان
شورش طلب کردند آواز دادند باز حال آمدن همان بیان فرمودند و وجد سیم
بحال ست حضرت خواجه را خطره جناب ایشان منکشف شد و باز آواز داد که شیخو
چون قریب رفتند فرمود حد کاملین آنست که یک مشت سر سف گیرند و در دور
شورش بریزند بجز یک عدد دیگر از مشت نخواهد ریخت و دو نخواهد افتاد و
گفت بروید بکار خود که بار مور وجد دور کردن گرفت **نقل است** می فرمود شیخ
العالمین رض روزی حضرت خواجه را وقت خوش بود مطربی که دران وقت معاد
و شرف اندوزی حضوری داشت بغزل خوانی اجازت یافت آن نخبت تیره و
عقل خیره بمقتضای نخوت که اصل سرشت این طائفه مطربان است گفت
سباب ساز همه موجود نیست و وقت هم نامساعد آنجا حضرت خواجه بمطربی
دیگر که حاضر بود اشارت کرد و مطلق پایه اعتبار نداشت مجاز بغزل سرائی
گردید و حضرت خواجه را نادیده در وجد و شورش آورد ازان روز تا این زمان که
نوبت اولاد و اولاد رسیده و هر دو مطربان را اولاد اند در اثر و دلربائی مقتضای
آن نخوت امر بالعکس است آن ناپرسان مطبوع قلوب خاص و عام شد و
اثرش در اولاد او جاری ماند و آن نخوتی به نکبت کریه الصوت مبتلا شد و هنوز
اثرش در اولاد بحال ست که ناپرسان محض اند **نقل است** روزی حضرت تاج
العارفین در خدمت سراپا افادت حضرت مولانا محمد وارث رسولنا رضی الله عنهما
حاضر بودند و تقریب بعضی معارف و بیان مقامات بود و وقت درس و تدریس
که یکبار حضرت رسول نما خطاب تاج العارفین کرده فرمود در بازار سیر باید نمود

بحیرت افتادند که خلاف دستور بلاکاری رفتن بیازار حکم میشود که بازنانیا
ارشاد شد که سیر بازار کنید حسب ارشاد با حیرت تمام برخاست و روبازار آورد
و حیرت استفسار مذاقت که در طریقه سلوک لم ولا راگنجایش نیست وچون و
چرا راد خلی نه چون در بازار رسید ناگاه نظرش بر دوکانی افتاد دید که حضرت
خواجه رضا ایستاده است حیرت بر حیرت افزود از خود رفت بکمال فرط
محبت دید و بر پای مبارک بوسه داد و افتخار حاصل نمود و عرض کرد
که درین شهر از کی اتفاق تشریف آوری شده و فرودگاه کجا مقرر کرده شد
ارشاد کرد همین وقت درین شهر آمدم سبب آنکه درین ساعت بی اختیار
دل بدیدن شما اضطراب کرد که تسکین خاطر بغیر دیدار جمال آن فرزند
دلبند ممکن نبود بنابر یک قدم آدیم دیدیم و مسرور گردیدیم حالا بوطن میرویم
تو نیز نزد مولوی برو آزین ارشاد دیگر حیرت آمد که درین شهر تشریف آوردن
و بغیر ملاقات حضرت مولانا رسولنما مراجعت بوطن فرمودن بس عجیب است
اما از پاس ادب دم نمی زدند چون رخصت یافته بحضور مولانا رسول نما رسیدند
و آنچه معاینه افتاده بود بعرض بیان آورد تبسم کرده فرمود که برای همین
شما را بسیر بازار فرستاده بودم که شاهصاحب بهر دیدن شما آمده بودند و
منتظر لقای شما در بازار ایستاده شدند و تقاضای حال شان آن
بود که این وقت آمدن در مدرسه من ناگوار نمود و نیا بر تنظیر هیچ او شان شما
را محرک سیر بازار گردیدم نقل است می فرمود شیخ العالمین رضی الدین
حضرت خواجه در صحن خانه مشی اقدام می فرمود یکبار رنگ روی مبارک

متغیر و زرد گردید تخت پوشی در صحن فرش بود بی اختیار بر آن نشست
و ساعتی متفکر و متغیر الالوان ماند حاضرین را تردد دی رو نمود بعد به برخاست
و هر کسی را بحیرت یافت فرمود دیدیم جناب رسول صلی الله علیه و آله وسلم
را بر تخت سوار و تخت مبارک بر دوش نسیم عنبر شمیم می رفت و خلقی از
انبیاء و اولیاء بر رکاب سعادت می روند و می دوند چند گام از برابر سرما
تخت شریف رفته باشد که از آن میان حضرت ذکریا نبی علیه و علی نبینا
السلام پیش پا آمده بسوی من متوجه شده فرمود میدانی که وقت گذار
اره بر سرم چرا آه کرده بودم عرض نمودم یا نبی الله جانم فدای تو باد سر
ان مخفی بر من آشکار افرمود خلق میداند که از زخم اره و هلاکت جان آه
دردناک کردم و حال آنکه نه خیال جان بود نه اندای اره بلکه امری صعب
تر این بود که شیطان را در کار ما چرا دخل دادند و آه جانسوز من از همین
بود و باز روانه شد **نقل است** می فرمود شیخ العالمین رضی که جسیم النور
حضرت خواجه بسن نهاور بود و بسیار عظیم الجثه بود با همه در دگر قلندریه
تلاقی گنبدی که بذکر شیر معروف و مشهور است تاشا نزده دست در عمر کهوله
و شیخوخت جست میکردند و باز تهقری بر جای خود می آمدند و در باب تو گل
آنقدر قدم رسخ بود که لباس هم بجز یک پیراهن و یک پایجامه و تاج و لنگی
دیگر نمیداشت چون روز جمعه آمدی لنگ بستی و یاری بود شاه محمد مقیم نام
که ذکرش ضمنا بالا گذشت پیراهن و پایجامه و تاج بر گرفتی و اندک صابون
خریدی و بر تالاب که گاذران می شویند رفتی و خود شوئیدی و صاف کردی

باول وقت ظهر پیش خواجه رضا آوردی که آنحضرت پوشیده نماز جمعه
می رفت و پیراهن دیگر درست نمی کردنا وقتیکه سابق ببکار نمی شد نقل
است می فرمود حضرت شیخ العالمین رضی که یاری از یاران حضرت خواجه
بشهر عظیم آباد در مجلس درویشی نشسته بود آن درویش تحقیر ذکره طریقه
قلندریه درمیان آورد آن یار خواجه را ناگوار آمد گفت سخن بیهوده بگذار هیچ
درین طریقه عالیه مارا رتبه نزد قلندران نیست مگر اینک گوی و اینک
میدان به بین اگر چشم روشن داری که باذکر قلندریه می کنم و در کلمه نفی
جمله ماسوی الله از نظرم غایب و منفی میشود و بجز اثبات حق دیگر نمی ماند
و پیر من خواجه عماد الدین قلندر محبوب رب العالمین هر وقت به پهلوار
موجود است و بسجاده ارشاد است برو و به بین که او چون ذکر قلندریه میکند
در کلمه نفی جسیم شریف وی از نظر خلق غائب می شود و در کلمه اثبات
ظاهر و نمایان می گردد باری اگر ترا هم چیزی باشد پیش آر آن درویش
بس متنبه و سرنگون شد و جوابی نداد نقل است شاه خاموش قدس
سره می فرمود نقلا عن تاج العارفین رضی که حضرت تاج العارفین بعد انتقال
حضرت خواجه رضی شبی مطالعه کتابی می فرمود و حضرت شاه غلام نقشبند
که در حبالا پرورش حضرت تاج العارفین بود قریب زانو بخواب رفته
بود ناگاه آواز نعلین چوبی از صحن خانه شنید سر از کتاب برآورد دید
که حضرت خواجه می آید و بدو شرف پابوس حاصل کرد و اثر نرمی و گرمی
اندام در مساس پابوس امتیاز نمود دریافت که یا محبوب رب العالمین بعد

مرگ هم در چشم مثالی آثار زندگی از گرمی و نرمی اندام داده می شود
فرمودند لیکن این جسم هم مثالی نیست که دران اینمه آثار یافتی این جسم دنیا
است که داشتم حق تعالی بآن مجاز کرده هر جا که خواهم به همان جسم اصلی
خود حاضر شوم و اینک دلم بدیدن فرزند ارجمند غلام نقشبند رغبتی تمام
داشت به همان جسم اصلی دنیاوی آمدم تاج العارفین رضی الله عنه خواست
که حضرت شاه غلام نقشبند را بیدار کند آنحضرت منع فرمود که بیدار مکن
غرض از دیدن بود و آن حاصل شد حالا میروم و تشریف فرما شد

نقل است روزی ذکر در التفات بزرگان بود شاه خدا بخش قدس سره
فرمود که بعد انتقال حضرت خواجه چندی معمول ما همه جوانان بود که در
شب ماه برای زیارت مزار شریف حضرت ایشان می رفتم چون بمواجه
میر سیدیم همه ها می دیدیم برای العین که آنحضرت چادری سفید بر سر
کشیده بر قبر شریف تکیه زده مراقب نشسته است و کسی را درین معائنه
شک و ریبی نبودی چون قریب تر می رفتیم از نظر غائب می شد گاهی
درین امر خلاف بوقوع نه آمد و هم از دست کافرمی بس حیران بودم و از
ایذا روی که دشمن جان من بود راه نجات نمی یافتم تا انکه بحکم تاج العارفین
دعای مقهوری او خواندن اختیار کردم سوم روز از آغاز بود که در عین
خواندن برای العین حضرت خواجه را دیدم که تشریف آورد و از دعای
مقهوری منع فرمود موقوف کردم و بحضور حضرت تاج العارفین ماجرا
عرض نمودم فرمود مخوان که شاید او دوست تو گردد و حق تعالی از دست

اجازت حضرت
بیانصاحب
تاج العارفین رض
را و وجایت بوده
است از اعلان
آن باقی مانده
بود مفصلا در ذکر
خلافت ایشان
در مجمع عام
انتقال فرمود

او را منتقی رساند فی الحقیقت در چند روز همین امر پیش آمد که بدل دوست
من شد نقل ست می فرمود شیخ العالمین رض که بعد تکمیل طریقه حضرت تاج
العارفین را نزد و بخاطر اشرف راه یافت که بیعت بر دست حضرت مولانا
رسول نا کنم یا بر دست حضرت خواجه که هر دو بزرگ ذی حقوق من اند رجوع
بحضرت رسالت صلی الله علیه وآله وسلم کرد ارشاد شد که نصیب بیعت
بر دست خواجه عماد الدین قلندر ست بروکه او منتظر لست تاج العارفین رض
عرض رویای صالحه بر حضرت مولانا رسولنا رض کرد بمجرد استماع فرمود زود
بروکه کار از دست نرود آنحضرت رخصت یافته بوطن رسید و بر دست حضرت
خواجه بیعت کرد و باجازت جمیع سلاسل قادریه و امامیه و قلندریه و چشتیه
و فردوسیه و اذکار و اشغال ممتاز گردید و بتربیت یاران حضرت خواجه
نیز مامور شد و حضرت فرمود که حالا ایام حیات مستعار قلیل باقی ماند
می خواهم که بفراغ دل متوجه کار خود باشم تعلق تربیت باران هم نماند
بعد چند روز تاج العارفین رض باز رخصت گرفته عازم شهر بنارس گردید
و فائز خدمت فیض درجت حضرت مولانا رض شد چند ماه قیام کرده بود
که مکتوب ارشاد اسلوب حضرت خواجه بطلب آنحضرت رفت که خود را
زود رساند ایام فرصت قلیل است و سخن گفتنی کثیر و اکنون خاطر اشرف
حضرت خواجه چنان بود که مشائخان شهر پٹنه و دیگر روساء درویشان
قرب و جوار را استدعا فرموده بمجمع مشائخان و درویشان تاج العارفین
را رض خرقه خلافت پوشانند تا هر که و مهر بران مطلع شوند و هم بعضے از کار

واورا دکه سابق بان مجملا مجاز شده بود مفصل اجازت بخشد حضرت
تاج العارفین بمجرد اطلاع مضامین مکتوب وے اگین از خدمت
حضرت مولانا رخصت یافته رهگرای وطن شد و بدولت پابوس حضرت
خواجه فائز گردید هنوز عرصه چند روز نگذشته بود که بیماری صعب لاحق
شد و کمنون خاطر شریف از پرده غیب جلوه گر نشده بود که رخت حیات
ازین جهان بربست و عالم را بی نور گذاشت خورشید جمالش هیچ جنت
شد آفت نشتر غم جگر تاج العارفین را پاره پاره کرد آتش الم دل را
کباب ساخت بعد چند روز باز بخواب ثانیا مفصلا اجازت بخشید
نقل ست می فرمود جناب شاه شمس الدین ابو الفرح قدس سره
که روزی حضرت خواجه حضرت تاج العارفین رضی الله عنهما مع یاران در مجلس چهلم
کسی از اقارب نشسته بودند و تاج العارفین رض از کمال جمال و اخلاق
حمیده حضرت مولانا وجاه و جلال او تذکره می فرمود حضرت خواجه رض بر زبان
مبارک این شعر راند ؎ یار در خانه و ما گرد جهان می گردیم + آب در کوزه و
ما تشنه لبان می گردیم + تاج العارفین رض خیال نفرمود و همچنان در بسط
سخن بود بعد از ساعتی حضرت خواجه فرمود که شما خیال نه گردید در
سخن باشید مولوی صاحب برای دیدن شما معه یاران تشریف اورده
بودند خواستم که شما را بدان آگاه کنم لیکن منع کردند و گفتند که فقط
برائے دیدن ایشان آمده بودم که درین وقت مرا اختیار دلم
مائل دیدار شان بود اکنون میروم باوجود منع شعرے متضمن

در جواب اجازت بخشیدن

این مضمون بود خواندم تا باشد که شما را خیال آن آید حضرت تاج العارفین رض
بس متاسف شدم ؎ عشق در دل ماند و یار از دست رفت + دوستان
دستی که کار از دست رفت و دیگر حکایات حضرت خواجه رض در ذیل حکایت
حضرت مولانا رسولنما و حضرت تاج العارفین رض مذکور شده چون این حکایات
مشتمل بر احوال هر سه بزرگان بود بنابر خاتمه برین حکایت کردم و بدایت
ذکر از احوال حضرت مولانا رسولنما که مرشد و پیر طریقت حضرت تاج العارفین
رضی الله عنهما بودند کردم و نهایت بر ذکر احوال حضرت خواجه محبوب
رب العالمین رض که پیر بیعت تاج العارفین رض بودند نمودم خطابات آنحضرت
محبوب رب العالمین رض خواجه افضل المجاهدین مرشد السالکین
شفیق علی المخلوقین مقصود الکلین و در نیاز حضرت ایشان معمول خلق
آلنست که بورانی بالضرورمی کنند که بس مرغوب طبع شریف بود ثم الاهتمام
بالصلوة والسلام علی سید المرسلین خیر الانام محمد و آله و صحبه و ذریته و ازواجه
و عشیرته و اشیاعه و اولیائه و علی سائر ائمه اجمعین والحمد لله رب العالمین
شب دوازدهم ماه جمادی الثانی ماه انتقال حضرت تاج العارفین رض از
مسوده فراغت یافتم در ماه رمضان شریف شب بست و دوم این نقل
مسوده اختتام پذیرفت سال یکهزار و دو صد و چهل و نهم اللهم تقبل منی
واجعله مقبولا فی حضرت اولیائک و فی قلوب المومنین ولا تجعلنی ملوما
و مطعونا فیه ولا تحرمنی من اجره و برکاته بحق نبینا محمد و آله و صحبه صلی الله علیه
وسلم علیهم اجمعین

بسم الله الرحمن الرحیم

فوائد چند که از جنس معمولات حضرت تاج العارفین و شیخ العالمین رضی الله تعالی عنهما بوده
ثبت آن درین قرطاس ضرورت و برآینده بکار یکی از معمول هر ماه قل شب یازدهم دوازدهم و بست و
یکم بود که حضرت تاج العارفین بر آن ترقی حیات حضرت شیخ العالمین رضی الله عنه لازم کرده
بودند و شیخ العالمین ازین مؤلف بارها فرموده که دوام نیاز یازدهم و دوازدهم
در هر ماه عملی مجرب است برای آبادی خانه چون حضرت تاج العارفین رضه
ازین عالم نقل فرمود شب انتقال حضرت ایشان که شب بستم است
چنانچه در اصل کتاب بتفصیل ذکر کرده شد حضرت شیخ العالمین قل لازم
فرمودند در هر ماه این چهار قل معمول بود و چندی اکتفا بر برگ سبز
یعنی برگ تنبول و خوشبوی صندل و گلاب کرده می شد و بعد ازان
شیرینی نیز لازم بود بعد انتقال حضرت شیخ العالمین رضه در هر ماه
بشب انتقال که شب بست و نهم ماه است جناب مستطاب زیب مسند
فقر مولانا شاه ابوالحسن صاحب متع الله المسلمین بطول بقایه قل بحضرت
التزام فرمودند و بعد قل مجلس سماع صوفیه هم درین شب یک دو پاس
دوام نمودند و صبح آن گاهی بست آثار گاهی زیاده پلاؤ هم فاتحه
می نمایند و ترتیب قل حسب ارشاد جناب رسول کریم صلی الله علیه
وآله وسلم که خوانده می شود انیست اول سورهٔ فاتحه بعده الم تا مفلحون
بعده آیة الکرسی تا خالدون بعده آیهٔ لا یستوی اصحاب النار و اصحاب
الجنة تا عزیز الحکیم بعده سورهٔ مزمل تمام بعده سورهٔ عم تمام بعده علی اثر

چہار قل لیکن سورۂ اخلاص سہ بار بعدہٗ سبحان ربک رب العزۃ
عما یصفون وسلام علی المرسلین والحمد للہ رب العالمین بعدہ آن
اللہ وملائکتہ یصلون علی النبی یا ایہا الذین آمنوا صلوا علیہ وسلموا تسلیما
بعدہ درود لبیک اللہم ربنا وسعدیک اللہم صل وسلم علی سیدنا ومولانا
محمد وعلی آل سیدنا ومولانا محمد صاحب التاج والمعراج والبراق والعلم
دافع البلاء والوبا والالم جسمہ مقدس مطہر منور معطر فی الحرم اسمہ مکتوب
فی اللوح والقلم سید العرب والعجم سید الثقلین نبی الحرمین امام القبلتین
وسیلتنا فی الدارین صاحب قاب قوسین جد الحسن والحسین محبوب رب
المشرقین والمغربین مولانا ومولی الثقلین ابو القاسم محمد ایہا المشتاقون
بنور جمالہ صلوا علیہ وآلہ این درود خاصتہ در قل جناب رسول کریم صلی اللہ
علیہ وآلہ وسلم خواندہ می شود ودر قل حضرت امیر وحضرت پیر دستگیر
وحضرت تاج العارفین وشیخ العالمین رضی اللہ عنہم براین درود اختتام
کردہ میشد اللہم صل وسلم علی سیدنا ومولانا محمد وعلی آل سیدنا و
مولانا محمد الذی کان علیا فی درجاتہ حسنا فی صفاتہ شہیدا فی تجلیاتہ
زین العابدین باقر علم الاولین والاخرین صادقا فی اقوالہ کاظما فی
جمیع احوالہ متمکنا فی مقام الرضا جوادا اکفہ عند العطاء ہادیا الی سبیل النجاۃ
عسکریا مع الغزات مہدیا الی طریق الیقین صلوات اللہ وسلامہ علیہ
وعلیہم اجمعین مگر در قل حضرت پیر دستگیر محبوب سبحانی رضی اللہ عنہ در
آخر درود غیاث المستغیثین ودر قل حضرت تاج العارفین لفظ مجیب

دعوة المضطرین و در قل شیخ العالمین وگاه لفظ شفیع المذنبین زیاده
می کردند که ازین خطابات سامعین را معلوم شدی که فاتحه فلان بزرگ
ست مثلا مهدیا الی طریق الیقین غیاث المستغیثین صلوات الله وسلامه
علیه وعلیهم اجمعین فائده ضروریه باید دانست که انتقال حضرت
شیخ العالمین رضه وقت اول ظهر روز پنجشنبه تاریخ بست ونهم ماه
شعبان بوده ومعمول بزرگان ست که در اعراس قل وقت انتقال
صاحب مزار می کنند مگر در صورتیکه وقت انتقال معلوم نباشد ودرین خاندان
قادریه غنمیه قل آنحضرت که در روز عرس می کنند باوجود دانستن وقت
قریب نصف النهار وگاه بلکه بیشتر وقت چاشت کرده ختم مجلس میسازند
سبب اینکه در سال اول که ایام عرس آمد در خاطر هر که رسید تردد راه
یافته که اگر قل وقت انتقال آنحضرت کرده آید چنانچه در اعراس دیگر کرده
میشود بر زایران وحاضران مجلس که از راه دور آمده اند از قرب ماه رمضان
شریف بس حرج وناگوار خواهد شد که در صورت رویت هلال صوم اول
در سفر واقع می شود وبعد برخاست مجلس وقت رفتن ورسیدن
بوطن وشوار وتهیدستان را وقت تهیه اسباب روزه نمی ماند
واگر اول وقت قبل از نصف النهار قل کرده شود خلاف دستور وخلاف
آداب ست آخر رای مهر ضیای جناب سنطاب الی مسند خلافت
مولانا شاه ابو الحسن صاحب افاض الله علینا فیوضه برین قرار گرفت
که هم تقریر این امر از رضای حضرت شیخ العالمین رضه کرده آید جناب

سید العلماء سند الفضلاء استاذ الکل سیدی مولائی مولوی احمدی
صاحب قبلہ مدظلہ العالی راو بعضے دیگر برادران را فرمودند کہ قصد دریافت
مرضی مبارک از مزار شریف نمایند چون این بزرگان حسب الحکم بر مزار
شریف رفتہ سر بمراقبہ شدند و استصواب نمودند آنحضرت رضی اللہ
عنہ را دیدند کہ می فرماید وقت چاشت کہ وقت انتقال رسول اللہ صلی
اللہ علیہ وآلہ وسلم قل من نیز مقرر سازند بنا بر ہمان وقت مقرر کردہ شد
فائدہ درین خاندان معمول روز عرس ہنیست کہ دو قل می شود یکے
وقت شب اول مجلس و مجلس بعد فراغ تقسیم طعام شروع میشود
و ابتدای و انتہای مجلس از قل کردہ میشود و این قل اخیر در عرس ربیع الاول
وقت چاشت کہ وقت انتقال رسول اللہ علیہ وآلہ وسلم است و در ماہ
ربیع الثانی از انجا کہ وقت انتقال حضرت محبوب سبحانی رضی اللہ
عنہ معلوم نیست و از کتابے بہ ثبوت نرسیدہ بنا بر یک قل کہ شب
یازدہم در ابتدار مجلس می شود اکتفا کردہ می آید و علی ہذا القیاس
در ماہ رمضان شریف مجلس حضرت امیر المومنین علی مرتضی کرم اللہ وجہہ
الشریف کہ مجلس یک شبہ میشود یک قل اولا کردہ می شود و در
عرس تاج العارفین رضی اللہ عنہ یک قل اول وقت شب و دوم بعد مجلس
سماع قریب نصف النہار کہ وقت رحلت بود کردہ می شود و درین سہ
عرس ربیع الاول و ربیع الثانی و جمادی الثانی مجلس موازدہ کردہ می شود و در ماہ
جمادی الثانی شب بست و یکم قل حضرت امیر المومنین رض کردہ می شود

و در ماه ربیع الثانی وقت ظهر بعد فراغ نماز و زیارت آثار شریف
رسول کریم صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم قبل حضرت مولانا امیر الدین شمس الدین
ابدال مولانا محمد وارث رسولنما رضی اللہ عنہ ہم معمول است کہ تاریخ
آنحضرت است اما وقت انتقال آخر شب یازدہم است معلوم نیست
کہ بکدام سبب حضرت تاج العارفین رض وقت ظہر تاریخ یازدہم اختیار فرمود

شرح تفصیل و اتذکرۃ الکرام

تعداد صفحہ	اسم ذکر بزرگان	تعداد صفحہ	اسم ذکر بزرگان
۴	ذکر حضرت مولانا محمد وارث رسولنما قادری رض	۸۱	ذکر حضرت تاج العارفین محمد محب اللہ قادری رضی اللہ تعالی عنہ
۳۰	ذکر حضرت ولی میاں رضی اللہ عنہ محمد غوث رض		
۳۹	ذکر میر محمد غوث رض	۱۹۰	ذکر حضرت یاران کاملین حضرت تاج العارفین رض
۴۷	ذکر خیر حضرت شاہ غلام محمد قدس سرہ	۲۰۷	ذکر حضرت شاہ لعل محمد پہلوارے قدس سرہ
۵۲	ذکر حضرت شاہ عصمت اللہ قدس سرہ	۲۱۵	ذکر کرامت منوال حضرت شاہ محمد اکرم پہلوارے قدس سرہ
۶۴	ذکر حضرت شاہ غلام امام قدس سرہ		
۶۵	ذکر مولوی لعل محمد منیری قدس سرہ	۲۳۶	ذکر خیر السالکین الواصلین حضرت شاہ غیاث الدین عظیم آبادی قدس سرہ
۶۸	ذکر یاران و غلامان حضرت مولانا رسولنما		
۶۹	ذکر حضرت میر مخدوم مخدوم عالم قدس سرہ	۲۴۸	ذکر خیر اہل صفا صفا مستقیم رضا حضرت شاہ غلام مرتضی قدس سرہ
۷۸	ذکر حضرت بی بی ولیہ قدس سرہا		
۸۱	ذکر ملا وجیہہ الحق قدس سرہ	۲۴۲	ذکر حضرت سید شاہ عصمت اللہ متوطن موضع [illegible]

تعداد صفحہ	اسم ذکر بزرگان
۲۹۵	ذکر حضرت شاہ جمال محمد عرف حسن
۲۴۹	ذکر مولانا مولوی محمد وحید الحق قدس سرہ
۲۶۰	ذکر حضرت شاہ خدا بخش قدس سرہ
۲۹۷	ذکر حضرت شاہ محمد کریم قدس سرہ
۲۹۹	ذکر حضرت شاہ محمدی قدس سرہ
۳۰۱	ذکر حضرت شاہ غلام سرور قدس سرہ
۳۰۲	ذکر شاہ غلام رسول قدس سرہ
۳۰۳	ذکر حضرت شاہ مسیح اللہ قدس سرہ
۳۰۷	ذکر شاہ مظفر قدس سرہ
۳۰۸	ذکر میر بدے قدس سرہ
۳۱۰	ذکر فرزندان حضرت تاج العارفین و احوال آنہا
۳۱۱	ذکر فرزند دوم شاہ عبد الحی قدس سرہ
۳۱۲	ذکر شاہ محمد نور الحق قدس سرہ
۳۱۷	ذکر مخدوم شاہ نعمت اللہ قادری رض
۳۳۰	ذکر محامد و اخلاق
۳۴۰	ذکر اوراد
۳۵۲	ذکر مجلس سماع در ایام عرس و غیرہ معہ فوائد دیگر
۳۴۷	در بیان دستگیری مفلسان
۴۵۲	ذکر رفتہ در کعبہ

تعداد صفحہ	اسم ذکر بزرگان
۴۶۹	ذکر شاہ وارث علی بہاری و شاہ حمید الہ آبادی
۴۸۵	حکایات متفرقات مشتمل بر فوائد چند
۵۱۲	ذکر خیر حضرت شاہ محمد فاضل نقشبندی
۵۱۶	تتمہ در سلوک شیخ العالمین رضی اللہ عنہ
۵۳۰	ذکر حاضر شدن حاکم نصرانی با وجود ممانعت
۵۴۵	در بیان حلت حرمت دود تمباکو و سرکۂ تاڑی
۵۴۸	ذکر مرض موت حضرت شیخ العالمین رضی اللہ عنہ
۵۶۷	ذکر غسل و لحد و گور کندن
۵۷۳	تصرفات بعد الوفات معہ ملحقات
۵۸۱	احوال نزول بلاہا بعد رحلت آنحضرت
۵۸۴	احوال عجیب زلزلۂ زمین
۵۸۷	ذکر حکایات ہر جنس تصرف برخی بر خی در قید قلم آوردہ
۵۹۰	ذکر مجازان طریقہ کہ بہ بیعت و ارشاد خلق اللہ مشغول اند
۵۹۵	ذکر مولوی سید اشرف علی رض
۵۹۳	ذکر خطابات حضرت شیخ العالمین رض
۶۰۴	ذکر احوال مولوی شاہ محمد علی اکبر رض
۶۰۸	ذکر مورد عنایت خفی و جلی امیر ولیا علی قدس سرہ
۶۱۱	ذکر سالک طریقت میان شیخ کرم علی

تعداد صفحہ	اسم ذکر بزرگان
۶۱۲	ذکر خیر میان محمد اولیا
۶۱۳	ذکر خیر مخدوم سید راستی قدس سرہ
۶۲۴	ذکر خیر حضرت خاصہ خلاصہ رضی اللہ عنہ
۶۲۶	ذکر خیر حاجی حرمین
۶۲۷	ذکر خیر عاشق شہید
۶۲۹	ذکر خیر شاہ اسمٰعیل قدس سرہ
۶۳۰	ذکر خیر مخدوم جنید ثانی
۶۴۵	ذکر خیر حضرت شاہ محمد واسع قدس سرہ
۶۴۷	ذکر خیر حضرت برہان الدین رح
۶۴۹	ذکر مستفیضان شیخ العالمین
۶۵۱	ذکر خیر مولوی علی حسن رحمہ اللہ

تعداد صفحہ	اسم ذکر بزرگان
۶۵۲	ذکر موضع سہباز پور
۶۵۳	ذکر خیر حضرت میر سید شاہ
۶۵۴	ذکر خیر شاہ کالن قدس سرہ
〃	ذکر خیر حضرت زبدۃ العارفین خواجہ عماد الدین ظلہ رقدس سرہ رضی اللہ عنہ
۶۶۵	حظابات آنحضرت
〃	فواید چند
۶۶۸	فائدہ ضروریہ

خاتمہ طبع

الحمد للہ علی احسانہ کہ نسخہ مفید عام تذکرۃ الکرام کہ سرمایہ سعادت اخروی وپیرایہ جمال معنویست از حضرت کبار صوفیہ صافیہ پہلواری شریف کارنامہ ایست کہ صداقت ہمسایہ وراز موز وارادت خدا پرستان آئینہ ایست صفا پیرایہ باہتمام فتح محمد تائب در مطبع انوار محمدی لکھنو امین آباد بحسب فرمایش محمد تیغ بہادر مالک مطبع زینت

طبع گرفت

اشتہار

بفضلہ تعالیٰ کتاب لاجواب آئینہ حالات
اولیاء عظام مسمّٰی بہ تذکرۃ الکرام جسے جناب
مجمع الفیوض والبرکات مولانا ابوالحیوٰۃ صاحب
قادری پھلواروی نے تصنیف فرمایا بکمال صحت وصفا
ناچیز فتح محمد تائب کے اہتمام سے مطبع انوار محمدی
مین تیار ہوی قیمت اسکی برائے نام صرف دو روپیہ
ہے اور بکمیشت تجار کے لیے تخفیف بھی ممکن ہے
یہ کتاب مین مقامات ذیل سے مل سکتی ہین
خاص پھلواری شریف خانقاہ مولوی شاہ بدرالدین صاحب
ومولوی علی نعمت صاحب آرہ گھمٹا مطبع انوار محمدی

العبد

محمد تیغ بہادر مالک مطبع
انوار محمدی لکھنؤ

آخری درج شدہ تاریخ پر یہ کتاب مستعار
لی گئی تھی مقررہ مدت سے زیادہ رکھنے کی
صورت میں ایک آنہ یومیہ دیرانہ لیا جائے گا۔

کتب خانہ

جامعہ عثمانیہ

۱۔ دارالعلوم مجلس کا کتب خانہ مجلس انتظامی کے ممبروں کے لئے مخصوص ہے۔

۲۔ کتب خانہ کے ممبر ہونے کے لئے ایک درخواست پیش کرنی ہوگی جس پر دو ممبروں کی سفارش ہو۔

۳۔ ممبر ہونے کے بعد ایک رسید دی جائے گی جس پر ممبر کے دستخط ہوں۔

۴۔ ممبر کو اختیار ہے کہ کتب خانہ کی کوئی کتاب لے جائے۔ لیکن اس کی رسید پر دستخط کرنے ہوں گے۔

۵۔ ممبر کو اختیار ہے کہ کتب خانہ کی کوئی کتاب لے جائے۔ لیکن اس کی رسید پر دستخط کرنے ہوں گے۔

۶۔ ممبر کو اختیار ہے کہ کتب خانہ کی کوئی کتاب لے جائے۔ لیکن اس کی رسید پر دستخط کرنے ہوں گے۔

۷۔ ممبر کو اختیار ہے کہ کتب خانہ کی کوئی کتاب لے جائے۔ لیکن اس کی رسید پر دستخط کرنے ہوں گے۔

۸۔ ممبر کو اختیار ہے کہ کتب خانہ کی کوئی کتاب لے جائے۔ لیکن اس کی رسید پر دستخط کرنے ہوں گے۔

۹۔ ممبر کو اختیار ہے کہ کتب خانہ کی کوئی کتاب لے جائے۔ لیکن اس کی رسید پر دستخط کرنے ہوں گے۔

۱۰۔ ممبر کو اختیار ہے کہ کتب خانہ کی کوئی کتاب لے جائے۔ لیکن اس کی رسید پر دستخط کرنے ہوں گے۔

۱۱۔ ممبر کو اختیار ہے کہ کتب خانہ کی کوئی کتاب لے جائے۔ لیکن اس کی رسید پر دستخط کرنے ہوں گے۔

۱۲۔ ممبر کو اختیار ہے کہ کتب خانہ کی کوئی کتاب لے جائے۔ لیکن اس کی رسید پر دستخط کرنے ہوں گے۔

۱۳۔ ممبر کو اختیار ہے کہ کتب خانہ کی کوئی کتاب لے جائے۔ لیکن اس کی رسید پر دستخط کرنے ہوں گے۔

۱۴۔ ممبر کو اختیار ہے کہ کتب خانہ کی کوئی کتاب لے جائے۔ لیکن اس کی رسید پر دستخط کرنے ہوں گے۔

۱۵۔ ممبر کو اختیار ہے کہ کتب خانہ کی کوئی کتاب لے جائے۔ لیکن اس کی رسید پر دستخط کرنے ہوں گے۔

۱۶۔ ممبر کو اختیار ہے کہ کتب خانہ کی کوئی کتاب لے جائے۔ لیکن اس کی رسید پر دستخط کرنے ہوں گے۔

۱۷۔ ممبر کو اختیار ہے کہ کتب خانہ کی کوئی کتاب لے جائے۔ لیکن اس کی رسید پر دستخط کرنے ہوں گے۔

۱۸۔ ممبر کو اختیار ہے کہ کتب خانہ کی کوئی کتاب لے جائے۔ لیکن اس کی رسید پر دستخط کرنے ہوں گے۔

۱۹۔ ممبر کو اختیار ہے کہ کتب خانہ کی کوئی کتاب لے جائے۔ لیکن اس کی رسید پر دستخط کرنے ہوں گے۔

۲۰۔ ممبر کو اختیار ہے کہ کتب خانہ کی کوئی کتاب لے جائے۔ لیکن اس کی رسید پر دستخط کرنے ہوں گے۔